

ΗΠΕΙΡΟΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ
ΙΔΡΥΘΕΝ ΚΑΙ ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ
ΠΡΟΝΟΙΑ, ΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΞΠΥΡΙΔΩΝΟΣ ΒΛΑΧΟΥ

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ, ΔΕ ΤΩΝ ΗΠΕΙΡΩΤΩΝ
ΠΕΡΙΚΛΕΟΥΣ ΒΙΖΟΥΚΙΔΟΥ
ΕΝ ΒΕΡΟΛΙΝΩ,
ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΑΝΑΓΝΟΣΤΟΠΟΥΛΟΥ
ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΑΛΚΙΒΙΑΔΟΥ ΚΟΝΤΟΠΑΝΟΥ
ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ

ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ
ΕΝ ΤΗ ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΙ

ΕΤΟΣ ΠΕΜΠΤΟΝ
1930

ΤΕΥΧΟΣ Α΄ ΚΑΙ Β΄.

αγορ. βιβλ. Βλεπ. 11098V.

ΔΩΡΕΑ

Η ΑΝΑΣΚΑΦΗ ΤΗΣ ΔΩΔΩΝΗΣ

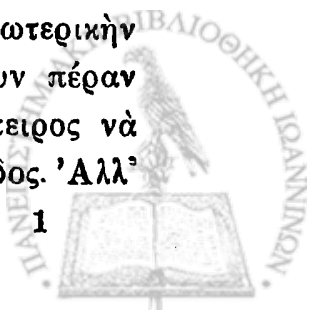
ΥΠΟ

Δ. ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΟΥ

Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης

Τεσσαράκοντα πέντε ἔτη ἔχουν περάσει ἀπὸ τὴν ἱστορικὴν ἀνασκαφὴν τοῦ Καραπάνου εἰς τὴν Δωδώνην καὶ ἀκόμη δὲν προσετέθη τίποτε νέον εἰς τὰ σπουδαιότατα ἐκεῖνα ἀποτελέσματα τῆς. Ἐνας ὅμως σημερινὸς ἐπιστήμων ἠμπορεῖ νὰ ἐννοήσῃ ποίαν σημασίαν θὰ εἶχαν αἱ ἀνασκαφαὶ αὐταί, ἂν ἐγίνοντο σύμφωνα μὲ τὰς συγχρόνους ἀντιλήψεις τῆς συστηματικῆς καὶ μεθοδικῆς ἐργασίας. Εἰς τὸν Καραπάνον βέβαια ὀφείλομεν τὴν ἀκριβῆ τοποθέτησιν τῆς ἀρχαίας Δωδώνης, τὰ ὠραῖα χαλκᾶ ἀφιερώματα εἰς τὸν Δία καὶ ἀρκετὰς ἐπιγραφὰς σχετικὰς μὲ τὸ μαντεῖον. Ἄλλὰ τίποτε σχεδὸν δὲν ἐμάθομεν ἀπὸ τὴν ἀνασκαφὴν αὐτὴν περὶ τῆς ἱστορίας τοῦ ἀρχαιοτάτου μαντείου, τὸ ὁποῖον ἀπὸ τοῦ Ὀμήρου ἤδη ἦτο γνωστότατον εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα. Ἡ ἐπιμελὴς ἐξέτασις τῶν ἀλλεπαλλήλων στρωμάτων, τὰ ὁποῖα οἱ αἰῶνες ἐπισωρεύουν εἰς ἓνα κατωκημένον μέρος, μᾶς δίδει τὴν δυνατότητα νὰ γνωρίσωμεν τὴν τέχνην καὶ τὴν ἱστορίαν τῆς ἐποχῆς. Διότι καθεμίᾳ ἐποχῇ ἀφήνει ἕχνη τῆς διαβάσεώς τῆς τὰ πράγματα, τὰ ὁποῖα οἱ ἄνθρωποι μετεχειρίζοντο κατὰ τὴν χρονικὴν ἐκείνην περίοδον. Δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ τονίσω πόσῃν σημασίαν ἔχουν τὰ ζωντανὰ αὐτὰ πράγματα, ἐὰν εὑρίσκονται εἰς τὴν χρονολογικὴν των διαδοχὴν : θὰ ἦτο ὡς μία συγκινητικὴ φωνὴ φθάνουσα ἀπὸ τὰ σκότη τῆς ἱστορίας, τῆς ὁποίας ἀμυδρὰν καὶ συγκεχυμένην ἀπήχησιν μᾶς διέσωσεν ἡ παράδοσις.

Ἄλλ' ἐκτὸς τῆς στενῆς τοπικῆς ἱστορίας τοῦ Δωδωναίου ἱεροῦ, τὴν ὁποῖαν θὰ διεφώτιζεν ἡ ἀρχαιολογικὴ συστηματικῶς ἐργαζομένη, θὰ μᾶς ἔδιδεν ἴσως καὶ κάποιαν σαφεστέραν ἀπάντησιν περὶ τῆς ἱστορίας γενικῶς τῆς Ἡπείρου. Καὶ εἶναι ἀληθὲς ὅτι πολυτιμότεται εἶναι αἱ πληροφορίαι, τὰς ὁποίας ἠρύσθημεν ἀπὸ τὰς ὀλίγας σχετικὰς ἐπιγραφὰς ποὺ μᾶς ἔδωκεν ἡ ἀνασκαφὴ τοῦ Καραπάνου ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἐσωτερικὴν ὀργάνωσιν τῶν ἡπειρωτικῶν πραγμάτων, ἀλλ' αὐταὶ δὲν φθάνουν πέραν τοῦ τετάρτου αἰῶνος π. Χρ., ὅτε εἶχεν ἀρχίσει ἤδη καὶ ἡ Ἡπειρος νὰ εἰσέρχεται εἰς τὴν δίνην τῆς πολιτικῆς ἐξελίξεως τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος. Ἄλλ'

ἀρχαιότερα; Ἀπὸ τὰ διάφορα ἀφιερῶματα εἰς τὸν Δία Νάϊον, ὅπως ἐλατρεύετο εἰς τὴν Δωδώνην ὁ Ζεὺς καὶ ὅπως θὰ ἀναφέρωμεν παρακάτω, ἤμποροῦμεν νὰ συμπεράνωμεν ὅτι κατὰ τὸν ἕκτον καὶ τὸν ἕβδομον ἀκόμη αἰῶνα π. Χρ. πολλοὶ προσκυνηταὶ ἀπὸ ὅλον σχεδὸν τὸν ἑλληνικὸν κόσμον συνέρρεαν εἰς τὸ μαντεῖον, ἄλλοι βέβαια διὰ νὰ διαφωτισθοῦν περὶ τῶν ἀπασχολούντων αὐτοὺς προβλημάτων, ἄλλοι διὰ νὰ λάβουν μερικὰς ὁδηγίας εἰς τὰς δυσχερεῖς στιγμὰς τῆς ἐξωτερικῆς ἢ ἐσωτερικῆς τῶν ζωῆς, ἢ καὶ πόλεις διὰ νὰ ἐκδηλώσουν τὰ σεβάσματά των πρὸς τὸν Δωδωναῖον καὶ νὰ ζητήσουν συμβουλὰς. Ὅλοι οὗτοι ἀφιέρωναν μεγάλα ἢ μικρὰ ἀναθήματα, ἀγαλμάτια, σκεύη, ἀγγεῖα καὶ ἐπιγραφάς, ὅπως π. χ. ἡ σπουδαία ἐκείνη ἐπὶ χαλκοῦ ἐλάσματος (εἰς δύο τεμάχια, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ ἐν εὐρίσκεται εἰς τὸ Μουσεῖον τοῦ Βερολίνου καὶ τὸ ἄλλο εἰς τὸ Ἐθνικὸν Μουσεῖον Ἀθηνῶν). Τὴν ἐπιγραφὴν αὐτὴν ἀφιέρωσαν ἐκεῖ οἱ Ἀθηναῖοι νικῆσαντες τοὺς Πελοποννησίους κατὰ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον, ἀσφαλῶς διὰ νὰ κερδίσουν μὲ τὸ μέρος των τοὺς ἀμφιρρέποντας ἴσως Ἑπειρώτας διαλαλοῦντες εἰς τὸ μέγα αὐτὸ θρησκευτικὸν κέντρον τὴν νίκην των. Μεγαλύτερον ὅμως θὰ ἦτο τὸ ἐνδιαφέρον μας νὰ μάθωμεν κάτι καὶ περὶ τῶν πρώτων χρόνων τοῦ ἱεροῦ, εἰς τοὺς ὁποίους ἀναφέρεται ὁ Ὅμηρος καὶ ἀρχαιότερα ἀκόμη περὶ τῆς μυκηναϊκῆς ἴσως ἐποχῆς, ὅποτε κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἰδρῦθη. Πρέπει ὅμως νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι ὅταν ὁ Ὅμηρος λέγῃ: «Ζεῦ ἄνα Δωδωναῖε Πελασγικέ», ὁ εἰς τὴν Δωδώνην λατρευόμενος θεὸς εἶχεν εἰσέλθῃ εἰς τὸν κύκλον τῶν θεῶν τῆς Ὀλυμπίας θρησκείας ταυτισθεὶς ἢ ἀπορροφηθεὶς ἀπὸ τὸν μέγαν Δία. Ὅπως δυνάμεθα ὅμως νὰ συναγάγωμεν ἀπὸ τὰς πληροφορίας τῶν ἀρχαίων περὶ τῆς λατρείας του ὁ πρῶτος ἐκεῖ θεός, ὁ ἐπιχώριος, τὸν ὁποῖον αἱ ἐπιγραφαὶ ὀνομάζουν Νάϊον συνάπτουσαι αὐτὸν μὲ τὸν Δία ὡς Δία Νάϊον, θὰ ἦτο κατ' ἀρχὰς χθόνιός τις θεός, ὅπως συνήθως οἱ θεοὶ τῶν μαντείων. Ἀπὸ τὸ χωρίον τῆς Ὀδυσσεΐας Ε, 327 ὅπου λέγει «τὸν δ' εἰς Δωδώνην φάτο βήμεναι, ὄφρα θεοῖο ἐκ δρυὸς ὑψικόμοιο Διὸς βουλήν ἐπακούσῃ, ὅπως νοστήσει Ἰθάκης ἐς πῖονα δῆμον» μανθάνομεν ὅτι ἡ ὑψίκομος δρυὸς τοῦ θεοῦ ἐπρόκειτο νὰ ἐξαγγείλῃ τὴν βουλήν τοῦ Διός, αἱ προσήγοροι δρυὲς τοῦ Αἰσχύλου, ἄπιστον τέρας, ὅπως λέγει εἰς τὸν Προμηθεά (στ. 830), ἦσαν αἱ μαντικαὶ θεότητες οὕτως εἰπεῖν. Τοῦτο δὲ ἀκριβῶς μᾶς βεβαιώνει ὁ Ἡσίοδος (Ἡοῖαι σ. 569) ψάλλον: «ναίει δ' ἐν πυθμένι φηγοῦ». Ἴσως λοιπὸν τὸν ἀρχικὸν ῥόλον εἰς τὴν θρησκευτικὴν ζωὴν τῆς Δωδώνης πρέπει νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι ἔπαιξε κάποια δένδρολατρεία, τὴν ὁποίαν βλέπομεν εἰς τὴν ἱερὰν δρυῖν, ὅπου ἠδρευεν ἡ θεότης, τὸ δένδρον ἀκριβῶς τὸ ὁποῖον ἔγινε καὶ σύμβολον τοῦ Διός. Εἶναι δὲ γνωστὸν πόσον σπουδαῖον στοιχεῖον τῆς μυκηναϊκῆς θρησκείας ἀπετέλει ἡ λατρεία τῶν

δένδρων, ὅπως μᾶς διδάσκουν διάφοροι παραστάσεις ἐπὶ μυκηναϊκῶν δακτυλίων. Ταῦτα ἐντελῶς παρεμπιπτόντως. Τῆς μυκηναϊκῆς λοιπὸν αὐτῆς ἐποχῆς οὐδὲν λείψανον ἀκόμη εὗρέθη εἰς τὴν Δωδώνην. Τὸ φῶς ποὺ θὰ ἐπιπτεν εἰς τὴν Ἡπειρωτικὴν ἐν γένει ἱστορίαν τῆς προϊστορικῆς αὐτῆς περιόδου ἀπὸ τὰ εὐρήματα τῆς Δωδώνης θ' ἀντανακλοῦσε καὶ εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα. Δὲν γνωρίζομεν δὲ τίποτε περὶ τῆς Ἡπείρου κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν, ἔχομεν μόνον ῥάκη τινὰ ἐκ τῆς παραδόσεως. Ἄν πιστεύσωμεν εἰς αὐτὴν, καὶ δὲν ἔχομεν κανένα λόγον νὰ διαμφισβητήσωμεν τὴν ἀλήθειαν τοῦ περιεχομένου της, ἐκ τῆς Ἡπείρου ἦλθον οἱ Ἕλληνες εἰς τὴν κυρίως Ἑλλάδα ἢ τοῦλάχιστον μὲ περισσοτέραν ἴσως ἀκρίβειαν ἢμποροῦμεν νὰ εἴπωμεν ὅτι ἐν τμήμα τῶν λαῶν, οἱ ὁποῖοι κατῴκησαν ἔπειτα εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ἀνέπτυξαν ἐκεῖ τὸν ἑλληνικὸν πολιτισμὸν ἐν τῇ μετακινήσει των ἀπὸ βορρᾶ πρὸς νότον, θὰ διῆλθε καὶ ἐγκατεστάθη εἰς τὴν Ἡπειρον εἰς προϊστορικοὺς χρόνους.

Τὰ τελευταῖα αὐτὰ χρόνια καὶ μάλιστα ἀπὸ τοῦ παγκοσμίου πολέμου ἀρχίζομεν νὰ βλέπωμεν κάπως καθαρότερα εἰς τὸ χάος τῆς προϊστορίας τῆς Ἑλλάδος. Ὅσον καλὰ καὶ ἂν ἐμάθομεν ἕως τώρα τὸν πολιτισμὸν ποὺ ἀνέπτυξαν οἱ πρῶτοι κάτοικοι αὐτῆς μάλιστα κατὰ τὸν χαλκοῦν αἰῶνα ἀπὸ τὰς πολυαρίθμους καὶ πλουσίας εἰς ἀποτελέσματα ἀνασκαφᾶς εἰς ὅλην σχεδὸν τὴν Ἑλλάδα, μόλις τώρα εἴμεθα κάπως εἰς θέσιν νὰ διακρίνωμεν τοὺς λαοὺς αὐτοὺς καὶ νὰ παρακολουθήσωμεν τὴν πορείαν των εἰς μερικοὺς σταθμοὺς των κατὰ τὴν μεγάλην περιπλάνησίν των εἰς τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους. Τὰ εὐρήματα τῶν Ἀγγλων καὶ Γάλλων ἀρχαιολόγων εἰς τὴν Μακεδονίαν ἀποδεικνύουν ὅτι οἱ προϊστορικοὶ κάτοικοι τῆς χώρας αὐτῆς τοῦ πρῶτου χαλκοῦ αἰῶνος, ἂν καὶ δὲν ἦσαν Ἕλληνες, ἦσαν ὅμως συγγενεῖς πρὸς τοὺς κατοίκους τῆς κυρίως Ἑλλάδος τῆς αὐτῆς ἐποχῆς ἢ τοῦλάχιστον τμήματα τῶν λαῶν ἐκείνων κατῆλθόν ποτε εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὅπου ἐξηκολούθησαν νὰ ἔχουν τὸν αὐτὸν περίπου πολιτισμὸν καὶ τὴν αὐτὴν τέχνην. Κυρίως ὅμως ἀπεδείχθη ὅτι ἡ Μακεδονία ἀνήκει εἰς τὸν μεσογειακὸν πολιτισμὸν καὶ οὐχὶ εἰς τὸν βόρειον. Ἡ κάθοδος μάλιστα τῶν Δωριέων ὡς ἱστορικὸν γεγονὸς ἐπιβεβαιοῦται καὶ ἐκ τῶν ὁμοίων εὐρημάτων τῶν ἀνασκαφῶν τῆς γεωμετρικῆς λεγομένης περιόδου τοῦ πολιτισμοῦ τοῦ ἀντιπροσωπεύοντος τοὺς χρόνους τῆς καθόδου τῶν Δωριέων καὶ εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ εἰς τὴν Θεσσαλίαν καὶ εἰς τὴν λοιπὴν Ἑλλάδα. Οἱ μνημονευθέντες ἐρευνηταὶ εἰκάζουν ὅτι τὸ αὐτὸ πρέπει νὰ συμβαίνει καὶ προκειμένου περὶ τῆς Ἡπείρου. Καὶ βλέπει κανεὶς ποίαν σπουδαιότητα λαμβάνει τὸ ζήτημα τῆς ἀρχαιολογικῆς ἐρεύνης τῆς Ἡπείρου μέλλον νὰ λύσῃ ἢ τοῦλάχιστον νὰ διαφωτίσῃ τὸ πρόβλημα τῆς ἐθνικότητος τῶν Ἡπειρωτῶν, περὶ τοῦ ὁποίου τόσον

ἀντίθετοι γνῶμαι ἔχουν ἐκφρασθῆ ἕκ μέρους σοβαρῶν ἐπιστημόνων.

Ἐσχάτως ὁ Σουηδὸς ἀρχαιολόγος Νίλσον ἐπανῆλθεν εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο καὶ ἐπροσπάθησε νὰ ἀποδείξῃ ὅτι οἱ Ἑπειῶται δὲν ἦσαν Ἕλληνες, ἀλλὰ ἀπετελοῦντο ἀπὸ διάφορα ἰλλυρικά φύλλα, στηριζόμενος κυρίως εἰς τὸ τοῦ Θουκυδίδου ὅτι ἦσαν ἀγνωστότατοι τὴν γλῶσσαν καὶ εἰς τὰ σωζόμενα κύρια ὀνόματα, τῶν ὁποίων τὰ πλεῖστα θέλει νὰ ἀποδείξῃ ὡς μὴ ἑλληνικά. Καὶ τὴν μὲν μεταγενεστέραν καὶ δὴ ἀπὸ τοῦ δ' αἰῶνος ἑλληνικότητα τῆς Ἑπείρου ἐξηγεῖ ὡς ἐξελλήνισιν τῶν κατοίκων διὰ τῶν ἑλληνικὴν λαβόντων μόρφωσιν βασιλέων των καὶ μάλιστα ἀπὸ τοῦ φιλέλληνος καὶ ἐν Ἀθήναις ἐκπαιδευθέντος βασιλέως Θαρύπα, τὴν δὲ Δωδώνην θεωρεῖ ὡς νησίδα ἑλληνικὴν εἰς τὸ βαρβαρικὸν πέριξ πέλαγος. Κατ' ἀνάλογον τρόπον ἐρμηνεύει καὶ τὴν μυθολογουμένην ἑλληνικὴν καταγωγὴν τῶν βασιλέων τῆς Ἑπείρου, δηλ. ὡς μεταγενέστερον πλάσμα πρὸς ἀπόκτησιν εὐγενείας. Τὰς γνώμας ταύτας καιεπολέμησε καὶ ἐπιτυχῶς ὁ περίφημος ἱστορικὸς τῆς Ἑλλάδος I. Beloch, πρὸ ὀλίγου ἀποθανών, ἀναιρέσας τὰ πλεῖστα τῶν ἐπιχειρημάτων του. Δὲν πρόκειται νὰ ἐπαναλάβω ἐδῶ τὴν σχετικὴν συζήτησιν οὐδὲ νὰ ἐπιδιώξω τὴν λύσιν τοῦ προβλήματος. Εἶναι ἀρκετὸν μόνον νὰ ὑπομνήσω πόσον θὰ ἐβοήθουν εἰς τὴν τελειωτικὴν λύσιν αὐτοῦ τὰ ἀποτελέσματα μιᾶς ἐκτεταμένης ἀρχαιολογικῆς ἀνασκαφῆς. Ἴσως ὡς ἀπαρχὴν διαλευκάνσεως μιᾶς περιόδου καὶ ἱστορίας πρέπει νὰ θεωρήσωμεν τὰ πρόσφατα εὐρήματα εἰς τὴν Φοινίκην καὶ τὸ Βουθρωτὸν τῆς βορείου Ἑπείρου, ὅπου οἱ Ἴταλοι εὗρον σπουδαῖα λείψανα πολιτισμοῦ ἀπὸ τῶν προϊστορικῶν ἀκόμη χρόνων ἀφοῦ καὶ λιθικῆς ἤδη τέχνης δείγματα ἦλθον εἰς φῶς. Ἡ λεπτομερὴς δημοσίευσίς τῶν εὐρημάτων τούτων θὰ ἀποτελέσῃ σημαντικωτάτην συμβολὴν εἰς τὴν προϊστορίαν καὶ ἐθνολογίαν τῆς Ἑπείρου.

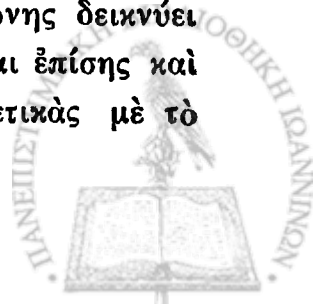
Εἶναι εὐνόητον λοιπὸν πόσας ἐλπίδας ἐστηρίξαμεν εἰς τὴν ἀρχαιολογικὴν ἔρευναν τοῦ γηραιοῦ μαντείου τῆς Δωδώνης, ὅπου ἔπρεπε νὰ σώζονται ἀδιαφιλονίκητα τὰ μαρτύρια πολιᾶς ἀρχαιότητος. Καὶ ὁ μὲν Καραπάνος καὶ οἱ πρὸ αὐτοῦ καὶ μετ' αὐτὸν ἐρευνηταὶ ἀπέβλεπον περισσότερον εἰς τὴν εὐκόλον λείαν ἀγαλμάτων καὶ ἄλλων κινητῶν εὐρημάτων ἢ εἰς τὴν προσεκτικὴν καὶ μεθοδικὴν ἐξερεύνησιν αὐτοῦ τοῦ χώρου, τῶν ἀρχιτεκτονικῶν λειψάνων καὶ τῆς ἱστορίας των. Διὰ τοῦτο καὶ εἰς αὐτὸ τὸ ὀγκῶδες σύγγραμμα τοῦ Καραπάνου περὶ Δωδώνης μὲ μεγάλην ἐπιπολαιότητα ἐμελετήθησαν καὶ ἐσχεδιάσθησαν τὰ ἐδάφη τῆς κατασκευῆς, τῶν ὁποίων αἱ ληφθεῖσαι εἰκόνες ἐλάχιστα ἀνταποκρίνονται εἰς τὴν πραγματικότητα. Ἦτον ἀνάγκη λοιπὸν νὰ γίνῃ νέα ἔρευνα διὰ νὰ εἶναι δυνατὸν νὰ στηριχθῶμεν εἰς βέβαια δεδομένα. Τὴν σπουδαιότητα τούτου ἀναγνωρίζουσα ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία ἤρχισε τὴν ἀνασκαφὴν τῆς Δωδώνης

κατὰ τὸ 1920 μὲν διὰ τοῦ κ. Σωτηριάδου, ἐφέτος δὲ διὰ τοῦ κ. Οἰκονόμου (ὁ ὁποῖος δὲν ἠδυνήθη νὰ προσέλθῃ) καὶ ἐμοῦ. Μὲ ὀλίγας λέξεις θὰ ἀναφέρω ἐδῶ τὰ πρῶτα ἀποτελέσματα.

Ἦδη ἀπὸ τὸ 1920 ὁ κ. Σωτηριάδης παρετήρησεν ὅτι ἡ πρὸ πολλοῦ γνωστὴ ἐκεῖ χριστιανικὴ ἐκκλησία δὲν ἐστηρίζετο ἐπὶ θεμελίων ἀρχαίου ναοῦ, ὡς ἰσχυρίζετο ὁ Καραπάνος. Τοῦτο ἀκριβῶς ἐπεβεβαίωσαν ἀναμφισβητήτως καὶ αἱ ἐφετεινὰ ἀνασκαφαί. Διότι εἶναι ἀμέσως καταφανὲς ὅτι ἡ ἐκκλησία αὕτη ἐκτίσθη ἐξ ἀρχῆς καὶ ἐθεμελιώθη ἐπὶ τοῦ φυσικοῦ βράχου καὶ οὐχὶ ἐπὶ ἀρχαίου κτιρίου, μόνον δὲ πολὺ τοῦ ὑλικοῦ αὐτῆς εἶναι ἐξ ἄλλου τινὸς ἀρχαίου οἰκοδομήματος καὶ ἐχρησιμοποιήθη εἰς αὐτήν. Εἶναι πιθανώτατον ὅτι τοῦ οἰκοδομήματος τούτου λείψανα εἶναι τὰ πρὸς ν. τῆς ἐκκλησίας ἐκτεινόμενα θεμέλια ἑλληνικοῦ κτιρίου, τοῦ ὁποῖου ἡ βορραία στενὴ πλευρὰ εἰσχωρεῖ ὑπὸ τὴν ν. μακρὰν πλευρὰν τῆς ἐκκλησίας. Τοῦτο εἶναι μικρὸς ἴσως ναὸς διαιρούμενος εἰς δύο μέρη δι' ἐγκαρσίου ἐσωτερικοῦ τοίχου. Ἀριστερά του ὑπῆρχε ἀναθηματικὸν τι μνημεῖον τοῦ ὁποῖου ὑπελείφθη μόνον τὸ κρηπίδωμα καὶ δεξιὰ εἰς τινα ἀπόστασιν δυτικῶς ἦτο ἰδρυμένη μικρὰ ἐξέδρα.

Ἡ δὲ χριστιανικὴ ἐκκλησία εἶναι μεγάλη βασιλικὴ μὲ ἱερὸν τρίκογχον, μὲ τρία κλίτη σχηματιζόμενα διὰ διπλῆς σειρᾶς ἐπτὰ κίωνων καὶ μὲ νάρθηκα ἔχοντα πλαγίως τὰς ἐξόδους. Ἡ βασιλικὴ αὕτη ἔχουσα σχέδιον, τὸ ὁποῖον εὗρισκομεν καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Ἡπείρου, ὅπως εἰς βασιλικὴν πλησίον τῆς Παραμυθιάς καλύτερον σωζομένην, ἣτις θὰ μᾶς ἀπασχολήσῃ βραδύτερον, ἀνήκει εἰς τὴν παλαιοχριστιανικὴν ἐποχὴν.

Πρὸς τούτοις ἐκαθάρισθη ἐν μέρει καὶ ἄλλο κτίριον εὑρεθὲν ὑπὸ τοῦ Καραπάνου ἀνατολικῶς τοῦ θεάτρου. Τοῦτο εἶχεν ἐσωτερικῶς δύο σειρὰς ἐκ τριῶν κίωνων ἐπὶ διαφόρων ἐπιπέδων, διότι τὸ ἔδαφος εἶναι κατηφορικόν, ἀλλὰ δὲν γνωρίζομεν ποῖος ἦτο ὁ προρισμὸς του. Ἡ ἐφετινὴ ὅμως ἀνασκαφὴ μᾶλλον δοκιμαστικοῦ χαρακτῆρος περιορίσθη μόνον εἰς τὴν ἀναγνώρισιν τοῦ ἔδαφους καὶ δὲν ἐπεξετάθη εἰς μεγάλην κλίμακα, ἐν τούτοις καὶ αὕτη μᾶς ἔδωκε ἐκτὸς τῶν ἀρχιτεκτονικῶν καὶ ἄλλα εὐρήματα, τὰ συνήθη εἰς τὴν Δωδώνην. Πλεῖστα τεμάχια ἀπὸ χαλκᾶ σκευῆ εὑρέθησαν, λαβαί, κρίκοι, περόναι κ. ἄ., μεταξὺ δὲ αὐτῶν ἀξία σημειώσεως εἶναι μία βάσις ἐκ τῶν τριῶν ἐνὸς λέβητος, τὴν ὁποίαν ἀποτελεῖ τὸ ἄνω σῶμα Γοργοῦς μὲ ἀνοικτὰς πτέρυγας καταλήγον εἰς πόδα λέοντος. Τὸ διακοσμητικὸν τοῦτο ἔργον ἄριστα διατηρημένον μὲ τὴν χαρακτηριστικὴν πρασινότεφρον πάτιναν τῶν χαλκῶν τῆς Δωδώνης δεικνύει θαυμασίαν ἐργασίαν τοῦ ἔκτου π. Χρ. αἰῶνος. Ἀξιόλογα εἶναι ἐπίσης καὶ ἀρκετὰ μολύβδινα ἐλάσματα μὲ ἐγχαράκτους ἐπιγραφὰς σχετικὰς μὲ τὸ

μαντεῖον, μὲ ἐρωτήσεις δηλ. εἰς τὸν θεόν, ἐκ τῶν ὁποίων μερικαὶ εἶναι δυνατὸν νὰ φθάνουν καὶ εἰς τὸν ἕκτον αἰῶνα π. Χρ.

Τοιαῦτα μὲ μεγάλην συντομίαν εἶναι τὰ ἀποτελέσματα καὶ ἡ σημασία τῶν πρώτων ἀνασκαφῶν τῆς Δωδώνης, ὅπου τὸν μὴ ἀκουόμενον πλέον μαντικὸν ψίθυρον τῶν ὑψικόμων δρυῶν ἄς ἐλπίσωμεν ὅτι θ' ἀντικαταστήσῃ ἀποτελεσματικώτερον ὁ χαρούμενος ἦχος τῆς ἀρχαιολογικῆς σκαπάνης.

1929

ΕΚ ΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΥ ΚΑΣΤΡΟΥ ΤΩΝ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ΥΠΟ

ΑΝΑΣΤ. Κ. ΟΡΛΑΝΔΟΥ

Καθηγητοῦ τοῦ Πολυτεχνείου, Ἀκαδημαϊκοῦ

Μεταξὺ τῶν ἐλαχίστων τμημάτων τοῦ βυζαντινοῦ κάστρου τῶν Ἰωαννίνων, ἅτινα διεσώθησαν μέχρι σήμερον ¹ ἀπορῶ πῶς δὲν ἐσημειώθη ὑπὸ τῶν εἰδικῶς ἀσχοληθέντων ὑψηλὸς ὀρθογώνιος πύργος εὐρισκόμενος εἰς δεκάδων τινῶν μέτρων ἀπόστασιν δεξιᾷ τῷ εἰσελθόντι διὰ τῆς δυτικῆς πύλης τοῦ φρουρίου ². Ὁ πύργος οὗτος (ἴδε εἰκ.) προβάλλων πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς περιοχῆς κατὰ 1,10—1,60 μ. ἔχει πλάτος 8,05 μ., διακόπτεται δ' ἐν τῷ μέσῳ ὑπὸ μεγάλου τοξωτοῦ ἀνοιγματος, πλάτους 2,75, ὀδηγοῦντος εἰς τετράγωνον χῶρον καλυπτόμενον ὑπὸ ὑψηλὰ τοποθετημένης κυλινδρικῆς καμάρας.

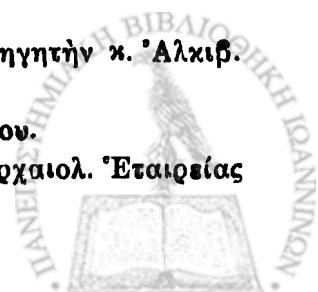
Ὡς βλέπει τις ἐκ τῆς παρατιθεμένης εἰκόνος ³ ἡ τοιχοδομία τοῦ πύργου δὲν εἶναι καθ' ὅλον αὐτῆς τὸ ὕψος ὁμοιόμορφος· εἰς τὰ κάτω αὐτοῦ μέρη εἶναι κατεσκευασμένη διὰ λίθων οὐχὶ τελείως κανονικῶν τοποθετημένων καθ' ὀριζοντίας περίπου στρώσεις ἄνευ τῆς παρεμβολῆς πλίνθων, ὅπως δηλαδὴ καὶ εἰς τὰ λοιπὰ μέρη τοῦ σημερινοῦ τείχους. Προέρχεται ἄρα τὸ κάτω τμήμα τοῦ πύργου ἐκ τῆς ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ-πασιᾶ γενομένης τῷ 1815 ριζικῆς τῶν τειχῶν τοῦ φρουρίου ἐπισκευῆς ⁴. Τοῦναντίον ἀπὸ τῶν γεννήσεων περίπου τοῦ τόξου καὶ ἄνω, ἤτοι ἀπὸ ὕψους 5,50., ἡ τοιχοδομία τοῦ πύργου ἀποβαίνει καθαρῶς βυζαντινῆ. Αἱ στρώσεις τῆς εἶναι κανονικώτεροι, παρεμβάλλονται δὲ κατὰ τοὺς ὀριζοντίους ἀρμούς ζωηρῶς ἐρυθραὶ πλίνθοι μετὰ παχέος ἑκατέρωθεν κονιάματος. Ἀλλὰ καὶ τοῦ γεφυροῦντος τὸ ἀνοιγμα παχέος τόξου ἢ κατασκευὴ εἶναι βυζαντινῆ, ὡς μαρτυροῦσιν οὐ μόνον αἱ πλίνθοι του, ἀλλὰ καὶ ἡ περιβάλλουσα τὸ ἔξωρρά-

¹) Ἀναφέρεται συγκεκριμένως μόνον τμήμα τοῦ βυζαντινοῦ κάστρου μετὰ πύλης κείμενον κατὰ τὴν ἀνατ. πλευρὰν τοῦ Ἀσλὰν τζαμίου (Ἐυγγόπουλος Ἡπειρωτικὰ Χρονικά Α', 295).

²) Τὴν ὑπόδειξιν τοῦ ὡς ἄνω πύργου ὀφείλω εἰς τὸν φίλον καθηγητὴν κ. Ἀλκιβ. Κοντοπᾶνον.

³) Ληφθεῖσης ὑπὸ τοῦ συνοδοιπόρου μου καθηγητοῦ κ. Σωτηρίου.

⁴) Ὅρα τὴν σχετικὴν τῇ ἐπισκευῇ ἐπιγραφὴν ἐν Πρακτ. τῆς Ἀρχαιολ. Ἐταιρείας 1914 σελ. 239 (Φιλαδελφεύς).

χιον αὐτοῦ ὀδοντωτῆ ταινία. Οὐχ ἦττον δὲ συνήθης παρὰ βυζαντινοῖς εἶναι καὶ ἡ ἄνωθεν τοῦ τόξου κατεσκευασμένη ἀβαθῆς τοξωτὴ κόγχη (πλάτους 1,10 μ. καὶ ὕψους 2,30 μ.), χάριν διακοσμητικῶν πιθανώτατα λόγων τεθεῖσα αὐτόθι.

Ἄλλ' ἐκεῖνο ὅπερ καθιστᾷ ἀναντίρρητον τὴν βυζαντινὴν προέλευσιν τοῦ ἐξεταζομένου πύργου εἶναι ὀριζοντία ζωφόρος εὐρισκομένη εἰς τὸ μέσον τοῦ ὕψους τοῦ ἡμικυκλικοῦ τόξου, φέρουσα δ' ἐπιγραφὴν γεγραμμένην διὰ πλίνθων. Τοιαῦται ἐπιγραφαὶ εἴτε εἰς τείχη κάστρων¹ εἴτε εἰς ναοὺς² ἦσαν ἐν συχνῇ χρήσει παρὰ τοῖς βυζαντινοῖς.

Ἡ εἰρημένη ζωφόρος τοῦ πύργου, ὕψους περίπου 0,40, διακόπτεται ὑπὸ τοῦ πλινθίνου τόξου· καὶ τὸ μὲν δεξιὸν αὐτῆς τμήμα ἔχνη μόνον πλινθίνων γραμμάτων διασώζει· ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ ὅμως κατώρθωσα νὰ διακρίνω, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἦττον ἀκέραια, τὰ ἐξῆς κατὰ σειρὰν γράμματα Θ, Ω, Μ καὶ τμήμα τοῦ Α, καὶ ν' ἀποκαταστήσω δι' αὐτῶν τὸ ὄνομα Θωμᾶς.

Τίς ἦτο ὁ Θωμᾶς οὗτος δὲν εἶναι δύσκολον νὰ μαντεύσωμεν. Πρόκειται ἀναμφιβόλως περὶ τοῦ σκληροῦ δυνάστου τῶν Ἰωαννίνων Θωμᾶ Πραλίμπου ἢ Πρελιούμποβιτς, ὅστις διετέλεσεν ἡγεμὼν καὶ αὐθέντης τῶν Ἰωαννίνων ἀπὸ τοῦ 1367³ μέχρι τοῦ 1384, ὅτε καὶ ἐδολοφονήθη ὑπὸ τῶν ἰδίων αὐτοῦ σωματοφυλάκων⁴.

Ὁ ἐξεταζόμενος ἄρα πύργος εἶναι τοῦ 2ου ἡμίσεος τοῦ 14ου αἰῶνος. Διεδέχθη δ' ὅμως ἀναμφιβόλως καὶ οὗτος ἄλλον προγενέστερον καταστραφέντα πύργον· διότι τὸ κάστρον τῶν Ἰωαννίνων εἶναι μεμαρτυρημένον, ὅτι ἐκτίσθη ὑπὸ τοῦ δεσπότη Μιχαὴλ Α' τοῦ Δούκα⁵ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 13ου μ. Χ. αἰῶνος.

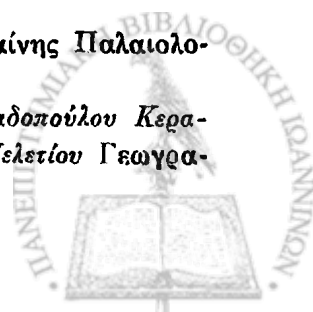
¹) Π. χ. ἐπὶ τοῦ κάστρου Θεσσαλονίκης *Tafrahi Topographie de Thessalonique* σελ. 43 κλπ. τοῦ πύργου Σερρών· *K. Ζηοῖου Πρακτ. τῆς Ἀρχαιολ. Ἑταιρίας* 1913, 158 πρβλ. καὶ *N. Παπαγεωργίου ἐν Byz. Zeitschr.* 3, 236, ὡς καὶ *N. Βέη* ὁ πύργος τῶν Σερρών κλπ.

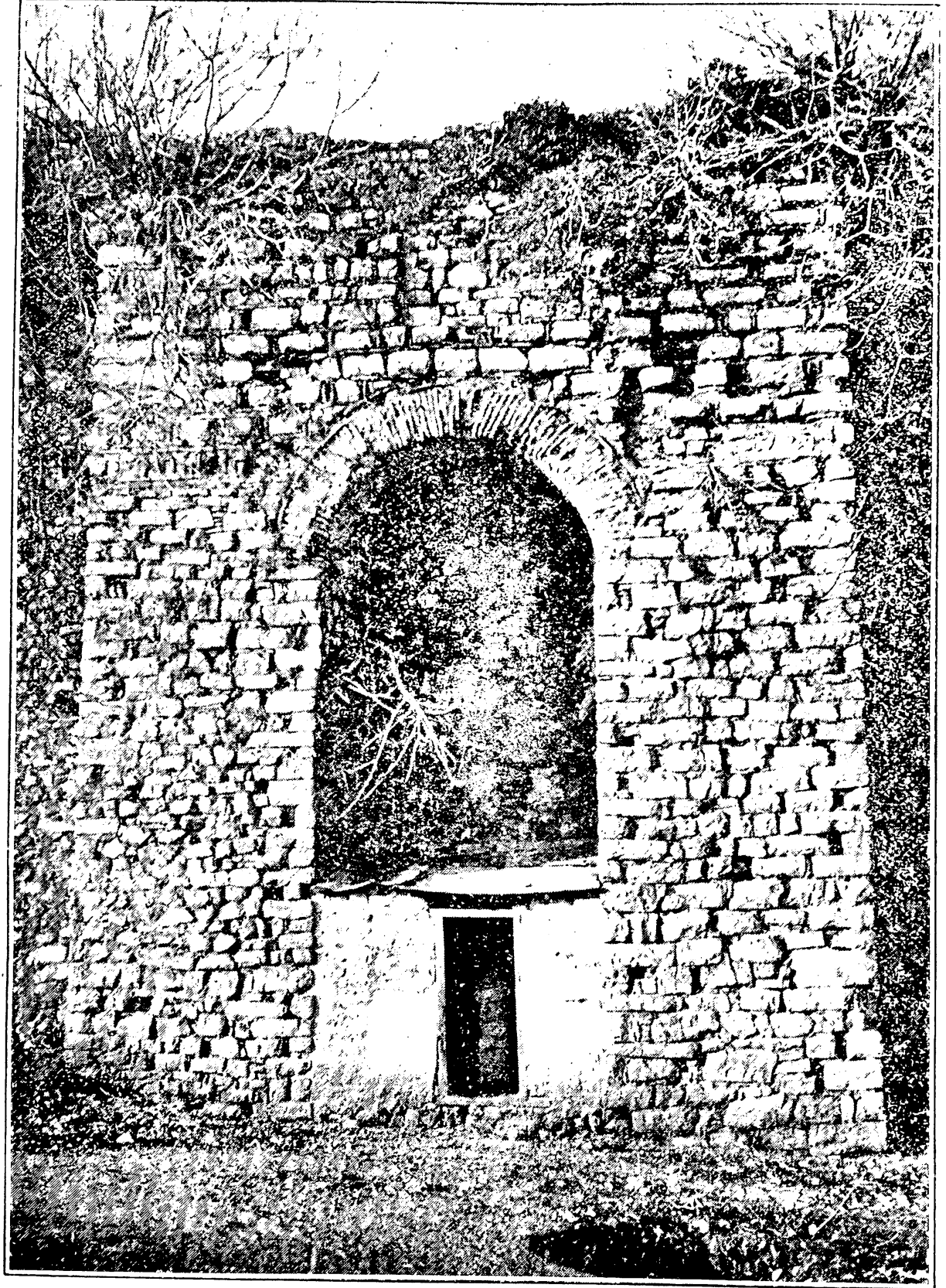
²) Π. χ. ἐν τῷ ἐν Ἀρτη ναῶ τῆς Κάτω Παναγίας *Lampakis Mémoire sur les ant. chrét.* σελ. 45 καὶ 87 καὶ τῆς Παναγίας Μπριώνυ (=Περιωνόμου;) εἰσέτι ἀνεκδότου.

³) Ἱστορικὸν Κομνηνοῦ καὶ Πρόκλου τῶν μοναχῶν σελ. 11.

⁴) Ὅρα τὰ περὶ τοῦ γάμου τοῦ Θωμᾶ μετὰ τῆς Ἀγγελίνης Δουκαίνης Παλαιολογίνης παρὰ *N. Βέη* ἐν Ἀρχ. Ἐφημ. 1911, 183.

⁵) «Σημείωμα περὶ οἰκήσεως τύπου» τοῦ ἔτους 1217 Ἐκδ. Παπαδοπούλου Κεραμῆως ἐν Δελτ. τῆς Ἱστορ. καὶ Ἐθνολ. Ἑταιρίας τόμ. 3 σελ. 454. *Μελετίου Γεωγραφία* τμ. ιη', κεφ. γ'.

Πύργος τοῦ φρουρίου Ἰωαννίνων.

ΤΟ ΧΩΡΙΟΝ ΒΟΕΒΟΔΑ (ΝΥΝ ΒΑΣΙΛΙΚΗ)
ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑ ΤΗΣ ΚΥΡΑΣ ΒΑΣΙΛΙΚΗΣ ΤΟΥ ΑΛΗ-ΠΑΣΙΑ
ΚΑΙ ΑΝΑΓΛΥΦΟΝ ΕΠΙ ΜΑΡΜΑΡΟΥ ΑΥΤΗΣ

ΥΠΟ

N. I. ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΥ

Ἐπιμελητοῦ Ἀρχαιοτήτων Θεσσαλίας.

Κατὰ Ἰούνιον ἐ.ἐ. κατὰ διαταγὴν τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας μετέ-
θην εἰς τὸ χωρίον Βοεβόδα, τῆς ἐπαρχίας Καλαμπάκας, πρὸς ἐξέτασιν
τῶν δύο ναῶν τοῦ χωρίου προκειμένου οἱ ἐπίτροποι νὰ ἐνεργήσουν ἐπι-
σκευὰς εἰς αὐτούς¹.

Εἰς τὸ χωρίον εἶναι δύο ναοὶ πλησίον ἀλλήλων. Ὁ εἰς τιμᾶται ἐπ'
ὄνόματι τοῦ Ἀγ. Γεωργίου καὶ φαίνεται ὅτι ἐκτίσθη κατὰ τὸν ΙΖ'
αἰῶνα. Εἶναι ρυθμοῦ βασιλικῆς ἄνευ τρούλλου ξυλόστεγος. Ὁ ναὸς ἔσω-
θεν εἶναι κατάγραφος διὰ τοιχογραφιῶν αὐστηραῶς βυζαντινῆς τέχνης τοῦ
ΙΖ' αἰῶνος. Ἐπίσης τὸ τέμπλον τοῦ Ἱεροῦ Βήματος εἶναι ὀλόγλυφον
ἐκ ξύλου καὶ ἐπίχρυσον, ἐργασίας μᾶλλον τοῦ δευτέρου ἡμίσεως τοῦ ΙΗ'
αἰῶνος. Πολλὰ ὅμως μέρη τοιχογραφιῶν ἐξηφανίσθησαν ἐκ τῆς ὑγρα-
σίας καὶ κατέρρευσαν. Ἐπίσης ἐξησθένησε καὶ χρύσωσις τοῦ τέμπλου.
Τούτου ἔνεκεν ἐκρίθη ἀναγκαία ἡ ἄμεσος ἐπισκευὴ τοῦ ναοῦ.

Ἐπιγραφὰς οὐδαμοῦ ἐν τῷ ναῷ εἶδον οὔτε ἐπὶ λίθου, οὔτε ἐφ' ὑγρῶ
(fresco). Μόνον δὲ ἄνω τῆς στέγης ἐπὶ πλίνθου ὀπτῆς, τεθραυσμένης
εἰς δύο τεμάχια ἐφαρμόζοντα καθέτως, εἶναι ἐγκεχαραγμένη ἀρχικῶς ἢ
ἐξῆς ἐπιγραφῆ, ἣν ἐγὼ δὲν ἐννοῶ, ἀλλ' ἀποδίδω ἐνταῦθα πανομοιότηπως:

ΑΙΧΙΓΕΡΕ | ΕΚΡΑ
||ΖΙΝΔ

κατωτέρω δὲ εἶναι δύο νεώτεραι χρονολογίαι ἐγκεχαραγμέναι δι' ὀξέος
ὀργάνου:

1877

1847

αἵτινες ἀποδίδονται εἰς μεταγενεστέρas ἐπισκευὰς τοῦ ναοῦ. Τὰ πρῶτα

¹) Τὸ Ὑπουργεῖον ἐπέτρεψε τὴν ἐπισκευὴν τῶν ναῶν.

δὲ γράμματα Α|ΧΙ ὑποθέτω ὅτι δηλοῦν χρονολογίαν 1610. Τὰ μετ' αὐτὰ ΓΕΡ ἴσως τὸ ὄνομα τοῦ Ἁγ. Γεωργίου. Τὰ ἄλλα εἶναι ἀκατάληπτα.

Μεγαλειτέρου ἐνδιαφέροντος εἶναι ὁ ἄλλος ναὸς τοῦ Ἁγίου Νικολάου, μεγαλειότερος τοῦ πρώτου καὶ νεώτερος, ρυθμοῦ βασιλικῆς μετὰ τρούλλου. Ὁ ναὸς εἶναι κατάγραφος ἐκ τοιχογραφιῶν τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ἔργων Σαμαριναίων ζωγράφων, καλῆς τέχνης. Τὸ τέμπλον τοῦ Ἱεροῦ Βήματος εἶναι ὀλόγλυφον ἐκ ξύλου καὶ ἐπίχρυσον στίλβον μετὰ κουφωμάτων λίαν ἐξεχόντων καὶ ἐνιαχοῦ δαντελωτὸν θαυμασίας τέχνης καὶ μεγάλης ἀξίας. Ἐν αὐτῷ τῷ ναῷ εὑρον καὶ ἐπιγραφὰς ἐπὶ τε λίθου καὶ ἐφ' ὑγρῷ, ἃς δημοσιεύω ἐνταῦθα ὡς ἀνεκδότους.

Α'.

Ἐνωθεν τῆς μεσημβρινῆς θύρας τοῦ ναοῦ εἶναι μακρὰ ἐπιγραφὴ ἐφ' ὑγρῷ κεφαλαίοις βυζαντινίζουσι γράμμασιν :

« † Ἱστορήθη οὗτος ὁ ἅγιος καὶ πάνσεπτος ναὸς τοῦ ἐν Ἁγίοις Πατρὸς ἡμῶν Νικολάου Μύρων τῆς Λυκίας, ἀρχιερατεύοντος τοῦ Θεοφιλεστάτου ἐπισκόπου κυρίου **Κυρίλλου**, ἱερατεύοντας τῶν αἰδεσιμωτάτων ἱερέων Παναγιώτου ἱερέως καὶ ἐπίτροπος τῆς Ἱερᾶς ταύτης ἐκκλησίας καὶ Ἰωάννου ἱερέως, υἱοῦ Ἀδαμίου, καὶ Ἀθανασίου ἱερέως, υἱοῦ Πολύζου, ἐπιστάσια τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου ψάλτης δὲ ὁ κύριος Δημήτριος Ἀναγνώστης, καὶ φιλοτιμία τῶν ἐντιμωτάτων προὔχοντων τοῦ τε κυρίου Ἀδάμου καὶ κυρίου Χριστοδούλου Ἀναγνώστου, ὅστις καὶ ἐκ βάθρων ἀνήγειρε τὸν ναὸν Ἐπιστάτης δὲ τῆς χώρας κύριος Γούλα Παπία καὶ πάντων τῶν χριστιανῶν εἰς μνημόσυνον αὐτῶν αἰώνιον. Ἐν ἔτει ΑΩ. Μαρτίῳ κβ'. καὶ διὰ χειρὸς ἐμοῦ τοῦ ἁμαρτωλοῦ Χρήστου ἱερέως καὶ Οἰκονόμου, υἱοῦ Παπαῖωάννου, ἐκ κώμης Σαμαρίνης ».

Β'.

Ἐνωθεν δὲ τῆς θύρας τοῦ γυναικωνίτου τοῦ αὐτοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγ. Νικολάου εἶναι ἐφ' ὑγρῷ ἑτέρα ἐπιγραφὴ ἢ ἐξῆς, ἧς φυλάσσομεν τὸ ὀρθογραφικόν :

« † Ἱστορήθη ὁ ἅγιος τοῦ ἐν Ἁγίοις Πατρὸς ἡμῶν Νικολάου | ¹ Μύρων τῆς Λυκίας, ἀρχιερατεύοντος τοῦ θεοφιλεστάτου ἐπισκόπου κυρίου **Κυρίλλου**. Ἱερατεύοντες τῶν αἰδεσιμωτάτων | ἱερέων Ἰωάννου ἱερέως καὶ τοῦ Ἀδάμου καὶ Ἀθανασίου ἱερέως | καὶ τοῦ Πολύζου καὶ διὰ συνδρομοῦς καὶ ἐπιστάτης τῆς χώρας | τοῦ μουσικολογιωτάτου κύριος Δημήτριος Ἀναγνώστης καὶ τοῦ εὐλαβεστάτου | Χριστοδούλου Ἀναγνώστου καὶ τοῦ τιμο-

¹) Ἡ κάθετος δηλοῖ τὸ τέλος τοῦ στίχου.

τατου καὶ ἐπιστασίας ἐπίτροπος Γεροπολίζος καὶ πάντων τῶν Χριστιανῶν εἰς μνημόσυνον αἰώνιον. Ἐν ἔτει 1818, Ἰανουαρίου 12».

Γ'.

Ἐπὶ τῆς ἐξωτερικῆς μεσημβρινῆς πύλης τοῦ ἐξωνάρθηκος τοῦ ναοῦ κεῖται ἐγκαρσίως ἐπὶ μαρμάρου καλῶς ἐγκεχαραγμένη δι' ὠραίων κεφαλαίων γραμμάτων ἡ ἐξῆς ἐπιγραφή:

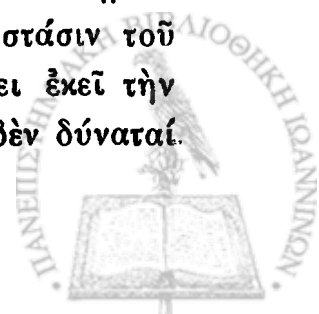
«Ἀνεκαινίσθη ἐκ βάρων ὁ θεῖος ναὸς τοῦ Ἁγίου Νικολάου δι' ἐξόδων τῶν ἐγχωρίων | διὰ συνδρομῆς Βασιλικῆς ἀθροίσσεως Βοϊβόντας καὶ τῶν ἀδελφῶν αὐτῆς Γεωργίου Νικολάου Σίμου Ἰω: | προτροπῇ δὲ τοῦ ΚΣ ΧΑΠΑ ΧΑΡΙΤΣ Ἀναγνώστου. Ἀρχιερατεύοντος τοῦ Θεοφιλεστάτου ἐπιπόπου Σταγῶν κυρίου Ἀνθίμου, | ἱερατευόντων δὲ τῶν εὐλαβεστάτων ἱερέων Παπᾶ Κώνστα, Π: Παναγιώτου. Π: Ἰω". Π: Κώνστα, Π: Ἰω". ἐπιτροπεύ | οντος τοῦ Χριστοδούλου Ἀναγνώστου. Ἐν ἔτει ΑΩΙΗ'. 1818 Μαῖου 16'.

Τὸ γράμμα Π: δηλοῖ παπᾶ ΚΣ ΧΑΠΑ ΧΑΡΙΤΣ=Κου (Π)απᾶ Χαρίτου.

Δ'.

Ἐπιγραφή ἐπὶ πωρίνου λίθου στρογγύλου, ἐντετειχισμένου ἀριστερὰ τῶ εἰσιόντι εἰς τὴν θύραν τοῦ ἐξωνάρθηκος, κεφαλαίοις βυζαντινίζουσι γράμμασιν ἐκτύποις ἐγκεχαραγμένη. Οἱ στίχοι χωριζόμενοι δι' ἐκτύπων γραμμῶν ἀκολουθοῦσι τὴν περιφέρειαν τοῦ λίθου τρεῖς ὄντες· κάτωθι δὲ δύο στίχοι μικροὶ εἶναι ἐν εὐθυγραμμίᾳ ¹. Ἀτυχῶς ὁ λίθος ἔχει ἐπιχρισθῆ διὰ ρευστῆς ἀσβέστου ὑπὸ τῶν γυναικῶν, οὕτως ὥστε δυσχερῶς ἀναγινώσκειται. Ἐξ ἄλλου δὲ ἐπέλειπεν ἡμῖν ὁ χρόνος, ἐπελθούσης τῆς νυκτός, ἔλλείπει δὲ τόπου διαμονῆς ἐν Βοεβόδα, τυχόντες αὐτοκινήτου ἐπεστρέψαμεν μετὰ τοῦ φύλακος ἀρχαιοτήτων Βόλου εἰς Τρίκαλα πρὸς διανυκτέρευσιν. Οὕτως ἐματαιώθη ἡ διὰ τὴν ἐπαύριον ἀνάγνωσις τῆς ἐπιγραφῆς. Ἄν εἴχομεν δὲ μαζύ μας χάρτην εἰδικόν, βούρτσαν καὶ σπόγγον πρὸς λῆψιν ἐνὸς ἐκτύπου τῆς ἐπιγραφῆς, ὡς καὶ τῆς ἐτέρας ὑπ' ἀρ. 3. Ὑποθέτομεν δὲ ὅτι ἡ ἐπιγραφή αὕτη εἶναι ἀρχαιότερα τῶν ἄλλων τριῶν καὶ ἀνάγεται ἀσφαλῶς εἰς τὸν ἀρχικὸν ναὸν τοῦ ἁγίου Νικολάου, πρὶν ἀνεκαινισθῆ οὗτος ἐκ βάρων, καὶ θὰ μᾶς διδάσκη πολλὰ ἄγνωστα σημεῖα τῆς ἱστορίας τοῦ ναοῦ. Ἀλλὰ καί τοι τὸ χωρίον Βοεβόδα ἔχει στάσιν τοῦ σιδηροδρόμου, ἐπειδὴ ὁμως ὁ σιδηροδρομικὸς συρμὸς φθάνει ἔκει τὴν 5 1/2 ὥραν μ. μ., τὸ δὲ χωρίον ἀπέχει ἡμίσειαν περίπου ὥραν, δὲν δύναται.

¹) Ἐν εἶδει προϊστορικῆς ἐπιγραφῆς τῆς ἐν Κρήτῃ Φαιστοῦ.

τις, ἂν δὲν διανυκτερεύσῃ ἐν τῷ χωρίῳ, νὰ ἔχῃ τὸν ἀπαιτούμενον χρόνον πρὸς ἀνάγνωσιν τῆς ἐπιγραφῆς καὶ λήψιν ἐκτύπων. Τὸ καλλίτερον θὰ ἦναι νὰ μεταβῇ τις εἰς Καλαμπάκαν νὰ διανυκτερεύσῃ καὶ τὴν ἐπαύριον τυχὼν αὐτοκινήτου διὰ Τρίκαλα νὰ μεταβῇ εἰς Βοεβόδα καὶ ἐργασθῇ δι' ὅλης τῆς ἡμέρας καὶ τοῦτο ἴσως κατορθώσωμεν ἄλλοτε.

Μετ' ἐκπλήξεως ὅμως ὁ λόγιος ἱερεὺς τοῦ χωρίου αἶδεν. Γρηγόριος Χ. Οἰκονόμου, σκευοφύλαξ, ἀφοῦ μᾶς ἀνέπτυξεν ὅτι ἡ ἐν τῇ ἐπιγραφῇ τῆς πύλης τοῦ ἐξωνάρθηκος ἀναφερομένη Βασιλικὴ αὐθέντισσα Βοεβόντας εἶναι ἡ περιώνυμος Κυρὰ Βασιλικὴ ἐρωμένη τοῦ Ἀλῆ-Πασᾶ καὶ σύζυγος, εἰς τὴν ἰδιοκτησίαν τοῦ ὁποίου ἀνῆκε τὸ χωρίον Βοεβόδα, μᾶς ᾠδήγησεν ὅπισθεν τοῦ τρικόγγου ναοῦ τοῦ Ἁγ. Νικολάου κατὰ τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν καὶ μᾶς ἔδειξεν ἄνω δεξιὰ αὐτῆς ἐντετοιχισμένον ἀνάγλυφον ἐκ λευκοῦ μαρμάρου τῆς Κυρὰ-Βασιλικῆς. Ἡ ἐκπληξίς μας ὑπῆρξε μεγάλη διότι πρῶτην φορὰν βλέπομεν ἀνάγλυφον τῆς Κυρὰ-Βασιλικῆς! Ἐπεθυμοῦμεν νὰ φωτογραφήσωμεν αὐτό. Δυστυχῶς ὅμως οὔτε φωτογραφικὴν γνωρίζομεν, οὔτε φωτογραφικὴν μηχανὴν εἶχομεν, οὔτε καιρὸν νὰ παραλάβωμεν φωτογράφον ἢ ἐκ Καλαμπάκας, ἂν ὑπῆρχεν, ἢ ἐκ Τρικάλων. Ἠρκέσθημεν, τέλος, νὰ ἰχνογραφήσωμεν αὐτὸ πιστῶς, ὡς δεικνύει ἡ ἔναντι παρατιθεμένη εἰκὼν.

Τὸ ἀνάγλυφον ἔχει ὕψος 0,90· πλάτος 0,53· τὸ πάχος, εἰ καὶ δὲν φαίνεται ἔνεκα τῆς ἐντοιχίσεως, δὲν θὰ ἦναι ὅμως μεγαλείτερον τῶν 0,10.

Ἐν τῷ ἀναγλύφῳ ἡ Κυρὰ Βασιλικὴ ἴσταται ὀρθία κατ' ἐνώπιον ἐνδεδυμένη τὴν Γιαννιώτικην ἀρχοντικὴν ἐνδυμασίαν καὶ φέρουσα ἐπὶ τῆς κεφαλῆς κυλινδρικὸν πῖλον, ἴσως τὸ λεγόμενον φακιόλι(;). Καὶ διὰ μὲν τῆς δεξιᾶς κρατεῖ ἄνθος τι, τὴν δὲ ἀριστερὰν χεῖρα φέρει ἐπὶ τοῦ ἰσχίου.

Τὸ ἀνάγλυφον εἶναι ἐντελῶς ἀτεχνον ὑπὸ ἔποψιν συμμετρίας, φυσικότητος καὶ ἀναλογίας, μαρτυροῦν ἀδεξιότητα τεχνίτου. Φαίνεται δὲ ὅτι μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῆς ἐκκλησίας *δαπάνη καὶ συνδρομῇ* τῆς Κυρὰ-Βασιλικῆς ὁ πρωτομάστορας τῶν κτιστῶν ἐφιλοτιμήθη νὰ γλύψῃ ἐν ἀναγλύφῳ ἀτέχνως τὴν μορφήν τῆς αὐθεντίσεως τοῦ χωρίου Κυρὰ-Βασιλικῆς, δαπάνη τῆς ὁποίας ἀνηγέρθη ὁ περικαλλὴς ναός. Μὲ ἄλλας λέξεις τὸ ἀνάγλυφον τοῦτο ὑπὸ ἔποψιν συμμετρίας καὶ ἀναλογίας, δηλ. ὑπὸ ἔποψιν καλλιτεχνικὴν, εἶναι βάνουσον, *μαστόρικο*. Παρατηρήσατε τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας! Νομίζετε ὅτι εὗρισκεσθε πρὸ ἔργων τῆς νεολιθικῆς ἢ χαλκῆς ἐποχῆς ἢ τῶν βαναύσων ἐκείνων ἔργων τῶν τελευταίων ῥωμαϊκῶν χρόνων! Ἔχει ὅμως ἱστορικὴν ἀξίαν ὅχι σμικρὰν τὸ ἀνάγλυφον, ὡς παριστῶν ἔστω καὶ ἀτέχνως μορφήν γυναικὸς συνδεομένης ἱστορικῶς μὲ τὴν ἐθνικὴν ἡμῶν ἐξέγερσιν τοῦ 1821 καὶ μὲ τὰς τύχας τῶν χριστιανῶν τῆς Θεσσαλίας καὶ Ἠπείρου.

Νομίζω ὅτι ἡ Ἱστορικὴ καὶ Ἐθνολογικὴ Ἐταιρεία τῆς Ἑλλάδος δεόν, ἂν μὴ ἀποτοχίσῃ αὐτὸ καὶ μεταφέρῃ εἰς τὸ ἐν Ἀθήναις Μουσεῖον αὐτῆς, τοῦλάχιστον ν' ἀποκτήσῃ μίαν μεγάλην φωτογραφικὴν εἰκόνα καλήν.

Περὶ Ἀλῆ - Πασιὰ καὶ Κυρὰ Βασιλικῆς ἐγράφησαν πολλὰ ὑπὸ ἡμετέρων καὶ ξένων. Εἰδικῶς δὲ περὶ Βασιλικῆς ἔγραψεν ὁ μέγας πρωτοσύγκελλος Ἀθηναγόρας ὑπὸ τὸν τίτλον «Σπερμολογίαι περὶ τῶν ἐσχάτων τῆς Κυρὰ - Βασιλικῆς» ἐν τῷ Δελτίῳ τῆς «Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἐταιρίας» (τόμ. Θ', 1926, σελ. 610—616). Ὁ Ἀθηναγόρας ἀναφέρει ὅτι

ἐξ ἐγγράφου, ὅπερ κατέχει, ἀποδεικνύεται ὅτι παρὰ τοῦ Ἑλλη-Πασιᾶ ἡ Κυρὰ Βασιλικὴ εἶχε προικοδοτηθῆ, ζῶντος δ' ἔτι αὐτοῦ κατεῖχεν ὄντως ἡγεμονικὴν περιουσίαν ἐκ τσιφλικίων μεγάλης ἐκτάσεως. Μεταξὺ δὲ τῶν χωρίων τούτων ἐν Θεσσαλίᾳ κατεῖχεν ἡ Κυρὰ-Βασιλική:

1) Βοεβόδα χωρίον Τρικκάλων μὲ παλάτια καὶ ἀποθήκας, ἀξίας 800,000 γροσίων.

2) Κουρτίνι χωρίον Τρικκάλων μὲ παλάτι καὶ ἀποθήκας, ἀξίας 400,000 γροσίων.

3) Σαρακίνα χωρίον τῆς Καλαμπάκας, ἀξίας 20,000 γροσίων.

Καὶ ἐν σελ. 612 τοῦ αὐτοῦ τόμου τοῦ Δελτίου τῆς Ἱστορ. καὶ Ἐθνολ. Ἑταιρ. ὁ Ἀθηναγόρας ἀναφέρει ὅτι «ἡ Βασιλικὴ εἶχε τῷ ὄντι δαμάλαις πιθανῶς μεταφερθεῖσας ἐκ τοῦ ἐν Τρίκκῃ ἀπεράντου κτήματος αὐτῆς Βοεβόδα». Περὶ τῆς Κυρὰ-Βασιλικῆς ἀναφέρει καὶ ὁ Ἰω. Λαμπρίδης ἐν τῷ βιβλίῳ του (*Ἡπειρωτικὰ Μελετήματα*, τεῦχος β'. *Ὁ Τεπελενλῆς Ἑλλη-Πασιᾶς*, ἐν Ἀθήναις 1887 σελ. 60, σημ. 1), λέγων ὅτι «ὁ Ἑλλη-Πασιᾶς μετὰ τὸ 1812—1813 γυναικα μόνον τὴν Κυρὰ Βασιλικὴν ἐγίνωσκεν»¹. Καὶ κατωτέρω ἀναφέρει ὅτι μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ Ἑλλή, ἡ Βασιλικὴ φυγοῦσα ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ἤλθεν εἰς Θεσσαλίαν καὶ ἐγκατέστη εἰς τὸ παρὰ τὰ Τρίκκαλα μέγα κτήμα αὐτῆς Βοεβόδα (σελ. 60, σημ. 1). Ὁ δὲ κ. Δημ. Κ. Τσοποτὸς ἐν τῷ συγγράμματί του *Ἡ καὶ γεωργοὶ τῆς Θεσσαλίας κατὰ τὴν τουρκοκρατίαν* (ἐν Βόλφ 1912, σελ. 254), μεταξὺ τῶν κτημάτων τοῦ Ἑλλη-Πασιᾶ ἀναφέρει καὶ τὸ χωρίον Βοεβόδα ἐν τῷ δήμῳ Αἰγινίου (Καλαμπάκας).

Αἱ ὑπ' ἀριθ. 2 καὶ 3 ἐπιγραφαὶ τῆς ἀνιστορήσεως τοῦ νάρθηκος καὶ τῆς πύλης τοῦ ἐξωνάρθηκος φέρουσι χρονολογίαν 1818 Ἰανουαρ. 12 καὶ Μαΐου 12, ὅτε προφανῶς ἡ Κυρὰ-Βασιλικὴ θὰ διέτριβεν εἰς τὸ κτήμα τῆς Βοεβόδα, ὡς ἀναφέρει ὁ Λαμπρίδης. Πρὸς ταύτας ὁμως τὰς χρονολογίας ἀντιτίθεται ἡ χρονολογία τῆς ἀνιστορήσεως τοῦ ναοῦ 1800 Μαρτ. 22, ἐνῶ ἡ ἐπὶ λίθου ἐπιγραφὴ τῆς πύλης ἀναφέρει ῥητῶς ὅτι ἀνεκαινίσθη ὁ ναὸς ἐκ βάρων τῷ 1818 «διὰ συνδρομῆς Βασιλικῆς αὐθεντίσεως Βοεβόντας καὶ τῶν ἀδελφῶν αὐτῆς κλπ.».

Πῶς λοιπὸν τῷ 1800 ἦτο ἐξωγραφημένος ὁ ναὸς ἐνῶ ἀνεκαινίσθη ἐκ βάρων τῷ 1818;

Τὸ ζήτημα θὰ ἠδύνατο νὰ λύσουν τὰ ἐν ταῖς ἐπιγραφαῖς ὀνόματα τῶν ἐπισκόπων. Τὸ χωρίον Βοεβόδα ἀπέχον μίαν περίπου ὥραν, ὡς ἔμαθον, τῆς Καλαμπάκας ἀνέκαθεν ὑπήγετο εἰς τὴν ἐπισκοπὴν Σταγῶν. Κύ-

¹) Ὁ Ἰωάν. Λαμπρίδης, ἐνθ' ἀνωτέρω, ποιεῖται εὐφημον μνείαν τῆς Κυρὰ-Βασιλικῆς ἐξαίρων τὴν φιλανθρωπίαν της.

ριλλος δὲ ἐπίσκοπος Σταγῶν τῷ 1800 δὲν εἶναι γνωστός. Τοῦναντίον δὲ εἶναι γνωστός ὁ λόγιος καὶ ποιητὴς ἐπίσκοπος Παΐσιος Β', ὅστις ἀναφέρεται ἐν ἐκκλ. ἐπιγραφῇ ἐν τῷ παρεκκλησίῳ τῶν Ἀγίων Πάντων ἐν Καλαμπάκᾳ τῷ 1790 Μαρτίου 1. Ἐπίσης ἐπὶ εἰκόνων τοῦ Χριστοῦ, τῆς Θεοτόκου, Ἀγ. Κωνσταντίνου καὶ Ἑλένης καὶ Ἰωακείμ καὶ Ἄννης ἐν τῷ παρεκκλησίῳ τοῦ Ἀγ. Βασιλείου ἐν Καλαμπάκᾳ ἐπιγραφὴ ἔχει ὡς ἑξῆς: «Ἐπὶ ἀρχιερέως Σταγῶν Παΐσιου τοῦ ἐκ Κλινοβοῦ, διὰ χειρὸς Γεωργίου τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων. 1790 Ἰουλίου 26»¹. Ἄρα ὁ Παΐσιος ἦτο ἐπίσκοπος ἤδη Σταγῶν ἀπὸ τοῦ 1790 καὶ συνεπῶς διορθωτέα ἢ χρονολογία 1800—1813 παρὰ Π. Α. Ἀραβαντινῷ (Χρονογρ. Ἡπείρου τόμ. Β') καὶ παρ' ἡμῖν (*Ἐπισκοπ. Κατάλογοι Θεσσαλίας ἐν Ἐπετηρίδι Φιλολ. Συλλόγου Παρνασσοῦ*, τόμ. ΙΑ'. 1915 σελ. 173—174). Ὁ Παΐσιος ἐγένετο ἐπίσκοπος Σταγῶν τῷ 1784 καὶ διετέλεσε τοιοῦτος μέχρι τοῦ 1808, ὅτε ἐγένετο Σηλυβρίας καὶ ὕστερον Φιλιππουπόλεως.

Κύριλλος λοιπὸν Σταγῶν τῷ 1800 δὲν ὑπῆρχε. Συνεπῶς ἂν μὴ ἐλείπωσι τὰ δύο τελευταῖα γράμματα τῆς χρονολογίας τῆς 1^{ης} ἐπιγραφῆς, ΑΩ. ., ὁ ἐν αὐτῇ ἀναφερόμενος ἐπίσκοπος Κύριλλος θὰ ἦναι Τρίκκης, μνημονευόμενος μετὰ τὸν Γαβριὴλ τὸν Τρικκαῖον, ἀποβιώσαντα τῷ 1816. Ὁ Κύριλλος οὗτος ἐπωνυμεῖται Ἀγιοταφίτης καὶ ἀναφέρεται ὑπὸ τε τοῦ Π. Ἀραβαντινοῦ (Χρονογρ. Ἡπείρου, τ. Β'), τοῦ μητροπολίτου Ἀμασείας Ἀνθίμου Ἀλεξούδη (ἐν τῷ «Νεολόγῳ» Κωνσταντινουπόλεως 1891—1892) καὶ τοῦ Ζωσιμᾶ Ἐσφιγμενίτου.

Ἐνῶ εἰς τὰς δύο ἐφ' ὑγρῷ ἐπιγραφὰς ὑπ' ἀριθ. 1 καὶ 2 τῆς ἀνιστορήσεως τοῦ τε ναοῦ καὶ τοῦ νάρθηκος ὑπὸ δύο διαφόρους χρονολογίας 1800 καὶ 1818 ἀναφέρεται ὁ ἐπίσκοπος Κύριλλος, ἐν τῇ λιθίνῃ ἐπιγραφῇ ἀναφέρεται τῷ 1818 ὁ ἐπίσκοπος Ἀνθιμος, ὅστις ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Ἀραβαντινοῦ τῷ 1820, καταγόμενος ἐξ Ἰωαννίνων, ἐξωσθεὶς. Ἄρα ὁ Ἀνθιμος ἦτο ἤδη τῷ 1818 ἐπίσκοπος Σταγῶν καὶ ἐξώσθη, κατὰ τὸν Ἀραβαντινόν, τῷ 1820 (πρβλ. Ν. Ι. Γιαννοπούλου, Ἐπισκ. Καταλ. Θεσσαλ. Ἐπετηρίς Φιλ. «Παρνασσοῦ», τόμ. ΙΑ', 1915, σελ. 174). Ἐκ τούτων ὅθεν συνάγεται ὅτι ὁ ἐν τῇ δευτέρᾳ ἐπιγραφῇ τοῦ 1818 Κύριλλος εἶναι Τρίκκης καὶ ὁ ἐν τῇ λιθίνῃ ταυτοχρόνῳ ἐπιγραφῇ 1818 Ἀνθιμος εἶναι Σταγῶν.

Ἐσχάτως οἱ κάτοικοι τοῦ χωρίου Βοεβόδα μνήμονες τῶν εὐεργεσιῶν τῆς ἀρχαίας αὐτῶν ἀθθεντίσσης Κυρὰ Βασιλικῆς μετωνόμασαν ἐπισήμως τὸ χωρίον αὐτῶν Βασιλική, διακονίζοντες οὕτω τὸ ὄνομα αὐτῆς.

¹) Ν. Ι. Γιαννοπούλου, Τὰ Μετέωρα ἐν Θεσσαλίᾳ, ἐν Βόλῳ 1926, σελ. 25—26.

ΕΠΙΜΕΤΡΟΝ

Τὸ χωρίον Καινούργιο τοῦ Ἀλμυροῦ
τσιφλήκι τοῦ Ἀλῆ-Πασιᾶ.

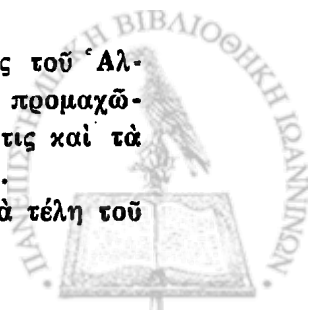
Τὸ χωρίον Καινούργιο τοῦ Ἀλμυροῦ, κείμενον ἐπὶ τῆς ΒΔ. ἀκτῆς τοῦ Παγασιτικοῦ κόλπου, ἦτο ἐν ἀπὸ τὰ τσιφλήκια τοῦ Ἀλῆ-Πασιᾶ. Ὁ κ. Δ. Κ. Τσοποτὸς ἀναφέρει τὰ ἐξῆς χωρία ιδιόκτητα τοῦ Ἀλῆ-Πασιᾶ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ἀλμυροῦ: 1) χωρίον Ἀκετσι. 2) Χωρία συνεχόμενα Κουρφάλι - Καραμάν. 3) χωρίον Τσεγγέλι. 4) χωρίον Καρατζαδαγλί, καὶ 5) χωρίον Τσουρνάτη. Δὲν ἀναφέρει ὅμως τὸ χωρίον Καινούργιο, τὸ ὁποῖον, ὡς εἴπομεν, κεῖται ἐπὶ τῆς ΒΔ. ἀκτῆς τοῦ Παγασιτικοῦ κόλπου, καὶ κεῖται εἰς τὸ μέσον τῆς ἀγούσης ἐξ Ἀλμυροῦ εἰς Βόλον.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω χωρίων σφύζονται μόνον κατοικούμενα ἀνέκαθεν καὶ μέχρι σήμερον τὰ χωρία Ἀκετσι, Κουρφάλι καὶ Καρατζαδαγλί. Τὰ δὲ χωρία Καραμάν, Τσεγγέλι καὶ Τσουρνάτη εἶχον ἐρημωθῆ κατοίκων πρὸ πολλῶν ἐτῶν. Ἐπίσης δὲ καὶ τὸ χωρίον Καινούργιο. Καὶ τὸ μὲν χωρίον Καραμάν συνεχωνεύθη μετὰ τοῦ Κουρφαλίου καὶ ἦτο ιδιόκτητον μέχρι πρὸ ὀλίγων ἐτῶν, ἐνῶ τὸ Κουρφάλι ἦτο κεφαλοχώρι. Τὸ δὲ χωρίον Τσεγγέλι, κείμενον ἐπὶ τῆς δυτικῆς ἀκτῆς τοῦ Παγασιτικοῦ κόλπου, εἶχεν ἐρημωθῆ καὶ ἐρειπωθῆ πρὸ πολλῶν ἐτῶν ἔνεκα τῶν ἐλῶν συγχωνευθὲν ὡς ιδιόκτητον τσιφλήκιον κατὰ τὸ ἥμισυ τῆς Χανούμ καὶ κατὰ τὸ ἕτερον ἥμισυ τοῦ Καρτάλη εἰς τὰς γαίας τῆς πόλεως Ἀλμυροῦ, σφζομένου ἐν τῷ τόπῳ μόνον τοῦ φρουρίου τοῦ ἀνεγερθέντος ὑπὸ τοῦ Βελῆ-Πασιᾶ, υἱοῦ τοῦ Ἀλῆ-Πασιᾶ, ἐπὶ τῆς παραλίας μετὰ τοῦ μεγάρου τοῦ Βελῆ-Πασιᾶ καὶ τῶν προμαχῶνων καὶ τοῦ ναοῦ Ἀγ. Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου¹. Τὸ δὲ χωρίον Καρατζαδαγλί ὄν πρὶν κεφαλοχώρι τουρκικὸν διὰ τῆς ληστείας ἠρημώθη καὶ ἠρπάσθη ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ-Πασιᾶ. Μέχρι δὲ ἐσχάτων ἦτο τσιφλήκι τῆς Χανούμ καὶ τοῦ Καρτάλη.

Ὅτε τὸ χωρίον Καρατζαδαγλί ἦτο ἀκόμη κεφαλοχώρι τουρκικόν, τὸ ὁποῖον ἠρημώθη ἔνεκα τῆς ληστείας ὑπὸ τοῦ Ντουχανάπη, τουρκαλβανοῦ, ἐκ τῶν ἐμπίστων τοῦ Ἀλῆ-Πασιᾶ, ὅστις ἦτο *δερβέναγας*, τραπεῖς εἶτα εἰς τὸν ληστρικὸν βίον, μᾶς διέσωσε τὴν αἰχμαλωσίαν ὑπὸ τοῦ Ντουχαντίπη τούτου τριῶν θυγατέρων Ὀθωμανίδων τοῦ πλουσίου κατοικοῦ Καρατζαδαγλί Ὀθωμανοῦ Χατζῆ - Ὀγλοῦ δημῶδες ποίημα, ἀδόμενον ἀκόμη ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ἀλμυροῦ².

¹) Τὸ Τσεγγέλι κεῖται ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῆς βυζαντινῆς μεγαλοπόλεως τοῦ Ἀλμυροῦ, ἧς σφύζονται πύργοι τινὲς μεταποιηθέντες ὑπὸ τοῦ Βελῆ-Πασιᾶ εἰς προμαχῶνας τοῦ φρουρίου του. Ἴδὲ εἰκόνας Ν. Ι. Γιαννοπούλου, Ἡ μεσαιων. Φθιώτις καὶ τὰ ἐν αὐτῇ μνημεῖα. Δελτίον Ἱστορ. Ἐθνολ. Ἐταιρ. τόμ. Η'. 1922, σ. 79—80.

²) Ν. Ι. Γιαννοπούλου, Ἡ ληστεία ἐν τῇ Ἐπαρχίᾳ Ἀλμυροῦ κατὰ τὰ τέλη τοῦ

Ἐπίσης τὸ χωρίον Τσουρνάτη ἐρημωθὲν πρὸ πολλῶν ἐτῶν καὶ συγχορευθὲν ἐν τῇ περιφερείᾳ τῶν χωρίων Κιολελέρ καὶ Κελεμενί, οἰκουμένων ὑπὸ Βλάχων, εἶναι γνωστὸν ἤδη ὡς θέσις Τσουρνάτη βρύσις ἐξ ἀρχαίας κρήνης σωζομένης ἔτι, ἔνθα τὰ ἐρείπια τῆς ἀρχαίας Φθιωτικῆς πόλεως Χαλῶν ἢ Χαλαίου. Εἶναι δὲ σήμερον θερινὴ διαμονὴ τῶν κατοίκων τῶν χωρίων Κιολελέρ καὶ Κελεμενί καὶ ἔχει ἐσχάτως ἀνεγερθέντα ναὸν ἐπὶ ἐρειπίων ἀρχαίας ἐκκλησίας, ἐπ' ὀνόματι τοῦ προφήτου Ἡλία.

Τέλος τὸ μὴ μετὰ τῶν κτημάτων τοῦ Ἀλῆ-Πασιᾶ συγκαταριθμού-

μενον χωρίον *Καινούργιο*, περὶ οὗ ὁ λόγος, εἶχεν ἐρημωθῆ καὶ τοῦτο συνεπεία τῶν ἐλῶν καὶ μέχρι τοῦ 1906 ἦτο ἐν ἐρειπίοις ἀκατοίκητον συγχορευθὲν εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ χωρίου Ἀκετσι. Κατὰ δὲ τὸ 1907 ἐξαγορασθὲν ὑπὸ τῆς Ἑλλην. Κυβερνήσεως ἐδόθη εἰς τοὺς ἐξ Ἀγχιάλου τῆς Βουλγαρίας πρόσφυγας, συνοικισθέντας ἐνταῦθα καὶ συμποσομένους τότε εἰς 800 οἰκογενείας, ἔνθα ἴδρυσαν τὴν *Νέαν Ἀγχιάλον*.

Ὅτι δὲ τὸ χωρίον *Καινούργιο* ἦτο κτῆμα τοῦ Ἀλῆ-Πασιᾶ βεβαιοῖ ἐπιγραφὴ ἐπὶ λίθου ἐκτισμένη εἰς τὸ κονάκι τοῦ χωρίου, ἣτις τώρα ἀπόκειται εἰς τὸ Μουσεῖον Ἀλμυροῦ ἔχουσα ὡς ἀνωτέρω ἐν πιστῷ ἀντιγράφῳ δι' ἐκτύπων γραμμάτων ἐπὶ λευκοῦ μαρμάρου.

Ἡ ἐπιγραφὴ δημοσιευθεῖσα εἰς τὸ *Δελτίον* τῆς ἐν Ἀλμυρῷ Φιλαρχαίου

ΙΗ' αἰῶνος μ. Χ. καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΘ', Ἐπετηρὶς Φιλ. Συλλόγου «Παρνασσού», τόμ. ΙΒ'. 1916, σ. 185—187, ἔνθα δημοσιεύεται τὸ δημῶδες ἕσμα τοῦ Ντουχαντίτη.

Ἑταιρείας «Ὁρθρος» (τευχ. Γ', 1900, σελ. 6, ἀρ. III) διὰ κοινῶν στοιχείων ἔχει ὡς ἐξῆς :

«Βεζύρ	1817.	
Βελλ πασιᾶ		(ἀνάγλυφον
ἐν μυνί μαρτίου		πρόχου
χωρίον Καινούργιο τὸ		μετ' ἀνθέων).
Χαϊράτι		

Διὰ πολᾶ
(ἀνάγλυφον ἔτι
αἰγὸς)

Ὁ Βελλῆ πασιᾶς ἐπεχείρησε ν' ἀποξηράνη καὶ τὰ πέριξ τοῦ χωρίου Καινούργιου ἔλη. Ἀκόμη δὲ σφίζεται «ἡ τάφος τοῦ Βελλῆ-πασιᾶ» λεγομένη καὶ γνωστὴ εἰς τοὺς κατοίκους.

Ὡνομάσθη δὲ τὸ χωρίον Καινούργιο δηλ. Κάστρο, διότι ἐσφίζετο μέχρι τοῦ 1907 τὸ φρούριον τῶν Φθιωτίδων Θεβῶν ἐν τῷ χωρίῳ, ἀνεγερθὲν ὑπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ παλαιὸν Κάστρον τῶν ἀρχαίων Φθιωτίδων Θεβῶν κείμενον $\frac{3}{4}$ τῆς ὥρας δυτικῶς τοῦ χωρίου Καινούργιου ἐπὶ λόφου καὶ συγκείμενον ἐκ κυκλωπέων καὶ ἰσοδομικῶν τειχῶν τοῦ Ε' αἰῶνος π. Χ. ¹.

Ἐν Βόλω μηνὶ Αὐγούστῳ 1929.

¹) Δελτίον τῆς ἐν Ἀλμυρῷ Φιλαρχ. Ἑταιρείας «Ὁρθρος», τεύχος Α', 1899 σελ. 26—27. Ἀπόθι. Γ'. 1900, σελ. 6. — Πρβλ. προσέτι N. I. Γιαννοπούλου, Θεβαί αἱ Φθιώτιδες, ἐν τῇ «Byzant. Zeitschrift». XXVII, 42—49.

Η ΙΕΡΑ ΜΟΝΗ ΖΕΡΜΑΣ¹

ΥΠΟ

ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΥΣ Ν. ΡΕΜΠΕΛΗ

Δημοδιδασκάλου ἐν Βουρμπιάννῃ

Ἡ Μονὴ τῆς Ζέρμας κεῖται πρὸς δυσμὰς τοῦ ὁμωνύμου χωρίου καὶ εἰς δεκάλεπτον ἂπ' αὐτοῦ ἀπόστασιν, εἰς τὰ κρύσπεδα γηλόφου. Κάτωθι τοῦ λόφου τούτου διέρχεται ἡμιονικὴ ὁδός, ἣτις κατευθυνομένη Β. Α. πρὸς τὸν αὐχένα τοῦ βουνοῦ «Πριασώπου» ἀποτελεῖ τὴν κυριωτέραν φυσικὴν

¹⁾ Σ.Η.Σ. Δημοσιεύομεν εὐχαρίστως τὴν ἀνωτέρω περιγραφὴν τῆς Μονῆς Ζέρμας, ἃν καὶ ὁ ἀξιεπίαιος συγγραφεὺς τῆς δὲν μᾶς δίδει σαφῆ εἰκόνα ταύτης ἐλλείπει τῶν ἀναγκαίων φωτογραφιῶν καὶ σχεδιαγραμμάτων. Ἡ Διεύθυνσις ὁμῶς τῶν «Ἡπειρωτ. Χρονικῶν» εὐχαριστοῦσα αὐτὸν διὰ τοὺς κόπους καὶ τὴν ἀξιολίμητον ἐπιμέλειάν του ἐλπίζει, ὅτι ἡ δημοσίευσίς αὕτη θὰ δώσῃ ἀφορμὴν καὶ εἰς ἄλλους νὰ μελετήσωσι καὶ ἄλλα μνημεῖα τῆς πατρίδος μας. Τὴν μελέτην ταύτην ἐστείλαμεν πρὸς ἐπιθεώρησιν εἰς τὸν κ. Δ. Εὐαγγελίδην, Καθηγητὴν τῆς Ἀρχαιολογίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῆς Θεσσαλονίκης. Οὗτος ἐπιθεωρήσας ταύτην εἶχε τὴν εὐγενῆ καλωσύνην νὰ μᾶς γράψῃ τὰς ἀκολουθούσας παρατηρήσεις, ἃς εὐχαρίστως δημοσιεύομεν ἐνταῦθα.

Ἐκ τῶν δεδομένων τοῦ κ. Χ. Ρ. συνάγεται ὅτι ἡ μονὴ μετὰ τῆς ἐκκλησίας ἐκτίσθη κατὰ πᾶσαν πιθανότητα κατὰ τὸν 17ον αἰῶνα, ὅτε καὶ πλείστοι ἄλλαι ἐκκλησῖαι, μάλιστα τῆς βορείου Ἡπείρου, κατεσκευάσθησαν. Ἐκ τῶν χρόνων τούτων σώζονται ἡ ἀναφερομένη εἰκὼν τῆς Παναγίας (1662) καὶ τὸ ἀργυρῶν θυμιατήριον (1665), ἃν καλῶς ἀντεγράφησαν αἱ ἐπιγραφαί. Βραδύτερον φαίνεται ὅτι ἔπαθεν ἡ μονὴ καὶ ἀνεκαινίσθη μὲν ὁ περίβολος περὶ τὸ 1800 καὶ ἐξῆς, ἔγιναν δὲ ἐπισκευαὶ καὶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Τὴν ἀκριβῆ ὁμῶς χρονολογίαν τῆς ιδρύσεως τῆς μονῆς δὲν δυνάμεθα ἀσφαλῶς νὰ ὀρίσωμεν. Ἐκ τῶν δύο ὑπὸ τοῦ κ. Χ. Ρ. ἀναφερομένων ἐπιγραφῶν ἡ μία ἐχαράχθη σαφῶς τὸ 1800, οἱ δὲ χαράξαντες αὐτὴν ἐπανέλαβον τὴν ἐκ παραδόσεως γνωστὴν εἰς αὐτοὺς χρονολογίαν, ἡ ὁποία κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἐπλάσθη ὑπὸ λογίων ἢ κληρικῶν μὴ ἀναγνωσάντων ὀρθῶς τὴν ἐντὸς τῆς ἐκκλησίας ἐπὶ τοῦ δυτ. τοίχου δευτέραν ἐπιγραφὴν καὶ τὴν ἐπὶ τῆς λειψανοθήκης. Καὶ ἐκείνη μὲν (ἡ ἐπὶ τοῦ δυτ. τοίχου) ἀναφέρει τὸ ἀπὸ κτίσεως κόσμου ἔτος 7164 ἢ 7161 καὶ ἰνδικτιῶνα θ'. Τοῦτο εἶνε σχεδὸν βέβαιον, ἂν πάντως ἡ μεταγραφὴ τοῦ ἐκδότου εἶναι ἀκριβῆς, διότι τὸ πρῶτον γράμμα εἶναι ζ καὶ ὄχι α, ὅπως ἀναγινώσκει. Ἀλλὰ φαίνεται ὅτι καὶ ἡ ἀνάγνωσις αὕτη ὅλων τῶν γραμμάτων δὲν εἶναι ἐντελῶς βεβαία ἢ τοῦλάχιστον ὀρθή, καθόσον εἰς τὸ ἀπὸ κτίσεως κόσμου 7164 ἀντιστοιχεῖ ἰνδικτιῶν δεκάτη, εἰς δὲ τὸ 7161 ἰνδικτιῶν ἑβδόμη, μόνον δὲ εἰς τὸ 7163 ἀντιστοιχεῖ ἡ ἀναφερομένη ἰνδικ. ἐνάτη. Δὲν γνωρίζομεν τί ἀκριβῶς εἶναι γεγραμμένον ἐπὶ τοῦ τοίχου διὰ νὰ κρίνωμεν ἀσφαλῶς, διότι ἡ διὰ κοινῶν γραμμάτων μεταγραφὴ αὐτῆς οὐδεμίαν βάσιμον εἰκόνα μᾶς παρέχει, ἐνῶ αἱ ἐπιγραφαὶ πρέπει νὰ ἀποδίδονται πανομοιότηπως ἢ μάλιστα φωτογραφικῶς.

Τὸ αὐτὸ δύναται νὰ λεχθῆ καὶ περὶ τῆς χρονολογίας τῆς λειψανοθήκης. Αὕτη

δίοδον τὴν ἐνώνουσαν τὴν ἐπαρχίαν Κονίτισης μετὰ τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας.

Ἡ θέσις ἐπὶ τῆς ὁποίας τὸ πρῶτον ἐκτίσθη ἡ Μονὴ εἶναι ὀλίγον κατωτέρω τῆς σημερινῆς παρὰ τὴν χαίνουσαν κάτωθι βαθεῖαν χαράδραν ἐπὶ χώρου μᾶλλον κατωφεροῦς καὶ ἀποκρήμνου καλουμένου καὶ νῦν «Παλημονάστηρο», εἰς τὸ μέρος δὲ ἔνθα ἦτο ἡ ἅγια τράπεζα τοῦ Καθολικοῦ Ναοῦ τῆς παλαιᾶς Μονῆς σώζεται λίθινον εἰκόνισμα ὕψους 1,40 μετὰ μικρᾶς κόγχης ἐντὸς τῆς ὁποίας ὑπάρχει εἰκὼν τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου.

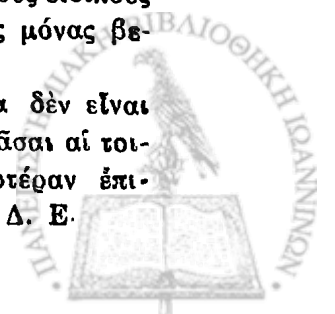
Ἡ παράδοσις ὁμιλοῦσα περὶ τῆς πρώτης κτίσεως τῆς Μονῆς ἐπὶ τῇ βάσει τῶν πρὸ πολλοῦ ἐξαφανισθέντων κωδίκων καὶ χρυσοβούλλων ἀνάγει ταύτην εἰς τοὺς χρόνους Κωνσταντίνου τοῦ Πωγωνάτου, ἦτοι κατὰ τὸ 670 μ. Χ., εἰς ἐποχὴν δηλ. καθ' ἣν ἐκτίσθη καὶ ἡ τῆς Μολυβδοσκεπάστου, διότι, ἀμφότεραι, ὡς καὶ πολλαὶ ἄλλαι μοναί, ἐκτὸς τῶν θρησκευτικῶν καὶ ἐθνικῶν λόγων τῆς ἰδρύσεώς των, ἐχρησίμευον καὶ ὡς κέντρα ἐπισταθμιῶν τῶν ἐκ Μακεδονίας πρὸς τὰ ΝΔ. παράλια τῆς Ἠπείρου κατευθυνομένων βασιλικῶν στρατευμάτων, ἐπειδὴ εὐρίσκονται εἰς σημεῖα ἐπικαιρα, ἔξ ὧν διήρχετο ἡ πρὸς τὰ Ἠπειρωτικὰ παράλια διήκουσα μεγάλη ἐκ Μακεδονίας λιθόστρωτος ἡμιονικὴ ὁδός. Τῆς ὁδοῦ ταύτης σώζονται ἔχνη εἰς τινὰ πρόχθια σημεῖα τοῦ Σαρανταπόρου, οὔτινος τὸν ῥοῦν ἀκολουθεῖ καὶ φθάνει διὰ τῆς θέσεως «Κλειδί» εἰς τὴν στενὴν κοιλάδα τῶν Μεσογεφύρων ἔνθα καὶ ἡ τῆς Μολυβδοσκεπάστου Μονὴ καὶ ὀλίγον ἀνωτέρω ἢ τῆς Γκούρας, πλησίον τῶν ὁποίων παρέμεινεν ὁ Πωγωνᾶτος εἰς τὴν ὑπ' αὐτοῦ κτισθεῖσαν πόλιν Σεισάριθαν, παρὰ τὸ σημερινὸν χωρίον Δεπαλίτσα, ἐπιστρέφων ἐκ Σικελίας, συστήσας τὴν ἐπισκοπὴν Πωγωνιανῆς καὶ τὴν μεγάλην ἐμποροπανήγυριν τῆς Μολυβδοσκεπάστου.

Νομίζω ὅτι δὲν εἶναι ἄσχετον πρὸς τὰ ἀνωτέρω οὐδὲ τυχαῖον τὸ ὄνομα τῆς παρὰ τὸ Σαραντάπορον τοπωνυμίας «Κλειδί» καὶ κατωτέρω τοῦ χωρίου Δερβένι, ὅπερ σημαίνει στενὴν δίοδον, καὶ τοῦ χωρίου Καθβάσιλα, ὅπερ μᾶς ὑπενθυμίζει ὁμώνυμον Βυζαντινὸν στρατηγόν.

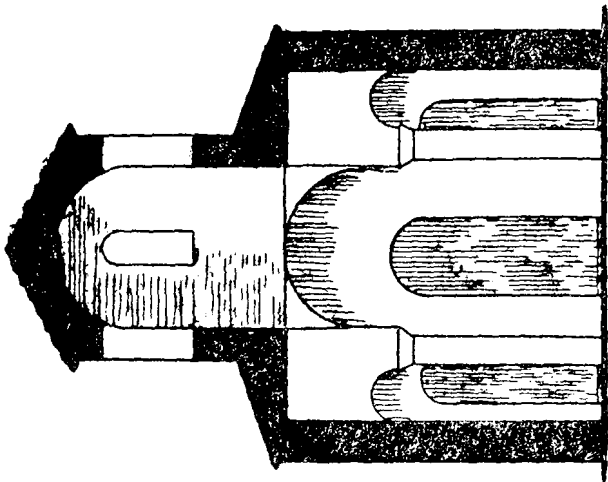
πιθανώτατα θὰ περιστρέφεται εἰς τὰ περὶ τὰ 1800 ἔτη, κατ' οὐδένα δὲ τρόπον εἰς τὸ τοῦ ἐκδότου 1810, τὸ ὁποῖον εἶνε ἐντελῶς φανταστικὸν καὶ οὐδόλως δικαιολογεῖται.

Διὰ τοῦτο γενικώτερον παρατηροῦμεν ὅτι τὰς τοιαύτας περιγραφὰς πρέπει νὰ παρακολουθοῦν ἀπαραιτήτως καὶ εἰκόνες ἀκριβεῖς (σχέδια ἢ φωτογραφίαι), αἱ ὁποῖαι εἶναι μεγίστης σπουδαιότητος, διότι αὐταὶ παρέχουν τὴν δυνατότητα εἰς τοὺς εἰδικούς καὶ μακρόθεν νὰ μελετοῦν ὅπωςδὴποτε τὰ πράγματα καὶ ἀποτελοῦν τὰς μόνας βεβαίας μαρτυρίας καὶ ἀκριβεῖς πηγὰς.

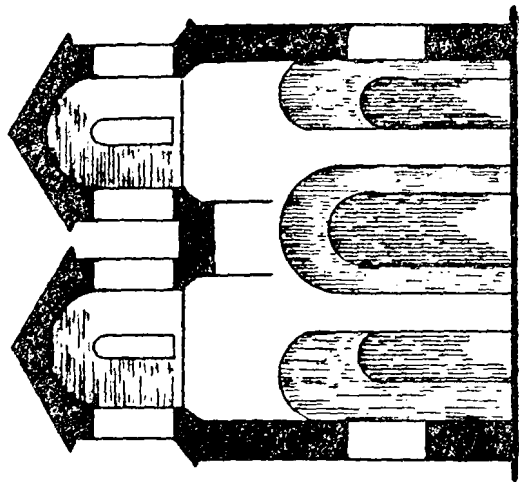
Τελευταῖον πρέπει νὰ παρατηρηθῇ ὅτι ἐκ τῆς περιγραφῆς, ἡ ὁποία δὲν εἶναι πλήρης οὐδὲ λεπτομερῆς καὶ ἀκριβῆς, δὲν δυνάμεθα νὰ γνωρίζωμεν, ἂν πᾶσαι αἱ τοιχογραφίαι εἶναι τῶν αὐτῶν χρόνων ἢ ἂν μερικαὶ ἐγένοντο κατὰ τὴν νεωτέραν ἐπισκευὴν τοῦ 1800.

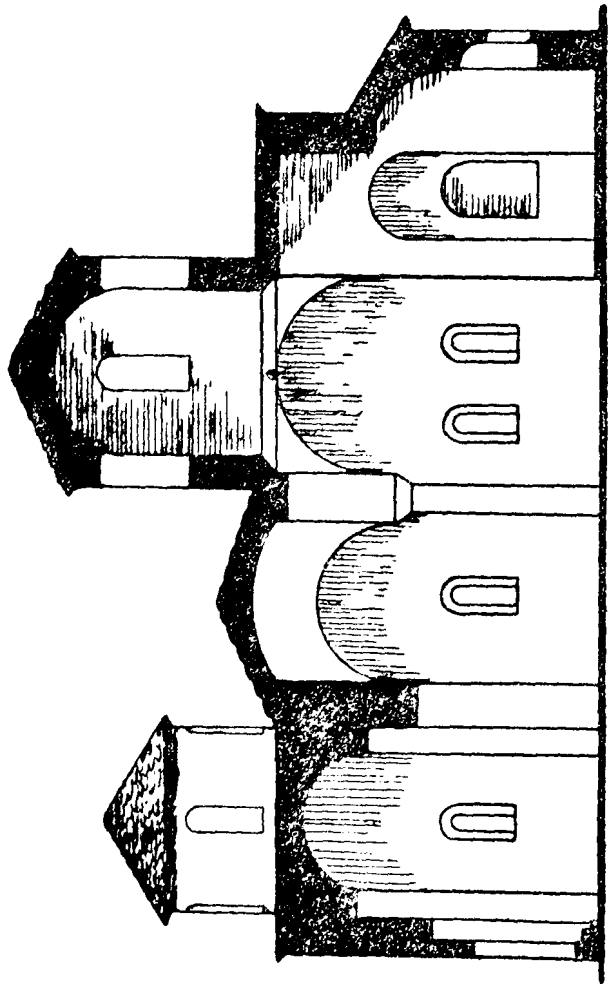
ΝΑΟΣ ΠΟΝΗΣ ΖΕΡΗΑΣ ΗΓΕΙΡΣ

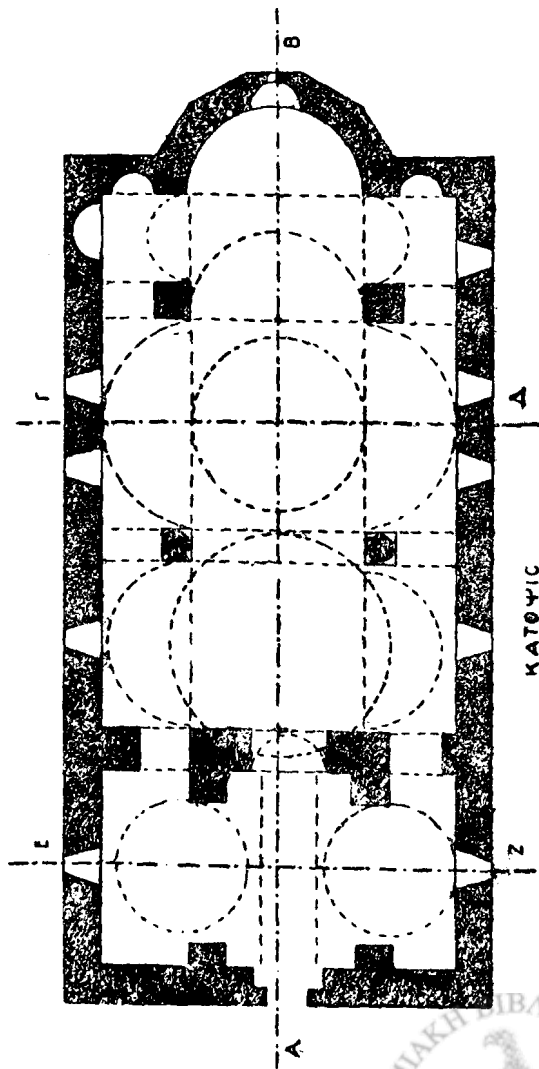
ΤΟΜΗ Γ-Α

ΤΟΜΗ Ε-Ζ

ΤΟΜΗ Α-Β

ΚΑΤΩΨΙΣ

Τὸ νῦν χωρίον Ζέρμα φαίνεται ὅτι δὲν ὑπῆρχε κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς πρώτης κτίσεως τῆς Μονῆς, διότι οἱ κάτοικοι αὐτῆς κατῴκουν εἰς παρακειμένην κώμην καλουμένην «Κωσαρτσκό», ἣς τὰ ἐρείπια σώζονται ὑπὸ τὸ ὄνομα «Παληοχωῶρι». ἄργότερον δὲ οἱ ἐκ τῶν κατοίκων τοῦ Κωσαρτσκοῦ «Στυλαῖοι», «Τσονάδες», «Παπαδαῖοι», «Τσομαναῖοι» καὶ «Γκοψινάδες» συνεκεντρώθησαν εἰς τὴν σημερινὴν θέσιν τοῦ χωρίου ὡς καλλιεργηταὶ τῶν ἀπεράντων ἀγρῶν καὶ ἀμπέλων τῆς Μονῆς Ζέρμας καὶ ἔκτισαν τὸν συνοικισμὸν Ζέρμα, ὅστις εἰς τὸ Κτηματολόγιον τοῦ Τουρκικοῦ κώδικος ἐφέρετο μέχρι τινὸς Μοναστηρίου Ζέρμας.

Ἡ πρώτη Μονή, οὕσα ἀπὸ τῆς ιδρύσεώς της κοινοβιακὴ καὶ διατηρήσασα μέχρις ἐσχάτων τὴν ιδιότητα τῆς κοινοβιακῆς ζωῆς, κατεστράφη ὑπὸ διαφόρων ἐπιδρομῶν, ἀνηγέρθη δὲ πιθανώτατα τὸν 17ον αἰῶνα τὸ πρῶτον, καὶ ἐπεσκευάσθη πάλιν τὸ 1800 σωζομένη ἔκτοτε μέχρι σήμερον.

Ὁ περίβολος τῆς Μονῆς ἔχει σχῆμα παραλληλογράμμου μέ τινας προεξοχάς, ἔχοντος πλάτος μὲν 30 βήματα, μῆκος δὲ 50. Εἰς τὸ μέσον τοῦ περιβόλου κεῖται ἡ ἐκκλησία τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου ἔχουσα μῆκος 13 μ. καὶ πλάτος 6,50 καὶ χωρίζεται ἀπὸ τὰ περιβάλλοντα αὐτὴν κελλία διὰ λιθοστρώτου διαδρόμου πλάτους 4 βημάτων, ἀποτελοῦντος τὴν ἐσωτερικὴν αὐλὴν τοῦ Μοναστηρίου.

Ἡ Μονὴ ἔχει σήμερον 25 περίπου μεγάλα κελλία ἀνώγεια, εἰς τὰ ὅποια ἀναβαίνει τις διὰ λιθίνης κλίμακος, συγκοινωνοῦντα διὰ σεσαθρωμένων ὑποστέγων ἐκτεινομένων ἐν εἴδει στοῶν πρὸς τὸν ἐσωτερικὸν αὐλόγυρον καὶ χρησιμεύοντα ὡς ἡσυχαστήρια τῶν μοναχῶν, ὡς ξενῶνες καὶ ὡς κατοικία τῶν διαφόρων ὑπηρετῶν τῆς Μονῆς, ἰσάριθμα δὲ ὑπόγεια βαθέα καὶ σκοτεινὰ ἀπετέλουν τὰς ἀποθήκας καὶ τοὺς σταύλους αὐτῆς.

Ἐνῶ οἱ ἐξωτερικοὶ τοῖχοι τῶν κελλίων εὐρίσκονται ἐν καλῇ ὀπωσδήποτε καταστάσει, ἐσωτερικῶς εἶναι ταῦτα ἠρειπωμένα καὶ ἐτοιμόρροπα καὶ μόνον τέσσαρα ἢ πέντε εἶναι σχετικῶς καλὰ καὶ κατοικήσιμα ἐπιμαρτυροῦντα τὴν ἀρχαίαν τοῦ Μοναστηρίου εὐκλειαν.

Ἡ πύλη τῆς Μονῆς ἡ χρησιμεύουσα ὡς κυρία εἴσοδος εἶνε τοξοειδῆς καὶ δίφυλλος καὶ εὐρίσκεται εἰς τὸ μέσον σχεδὸν τῆς νοτίας πλευρᾶς ἔχουσα ὕψος 1,90 μ. καὶ πλάτος 1,30 κατεσκευασμένη ἐκ μεγάλων ὑπολεύκων λίθων ἐντέχνως λελαξευμένων. Ἐπὶ τοῦ τοξοειδοῦς ὑπερθύρου αὐτῆς ὁ λιθοξόος ἔχει λαξεύσει σταυρὸν καὶ ἐκατέρωθεν αὐτοῦ δύο ἀγγέλους καὶ δικεφάλους ἀετοὺς καὶ ἄνω τὴν χρονολογίαν 1804, ἐπὶ δὲ τῶν λιθίνων παραστάδων ὑπάρχουσιν ἀνάγλυφα πτηνῶν, ζώων, ἀνθέων καὶ διαφόρων ἄλλων κυκλικῶν καὶ ἀστεροειδῶν σχημάτων.

Ἐπὶ τῆς Ν. Α. γωνίας τοῦ περιβόλου ἀναγινώσκομεν τὸ ἔτος 1819 ἐπὶ ἐντετοιχισμένου ἀκρογωνιαίου λίθου, διότι τότε θὰ ἐπερατώθη ἡ λιθο-

δόμησις τῶν κελλίων, δεδομένου ὅτι ἡ ἐκκλησία τῆς Μονῆς ἀνηγέρθη τὸ 1800.

Τὴν προσοχὴν τοῦ ἐπισκέπτου ἐπισπᾶ εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς μία πολυγωνική ἀψὶς με ἀβαθεῖς τοξοειδεῖς ἀχιθάδας ἐκ λελαξευμένων λίθων, ἧτις ἐν εἴδει φωλεᾶς χελιδόνος προεξέχει ἐπὶ τοῦ τοίχου τῆς ἀνατολ. πλευρᾶς πέντε μέτρα ἄνω τῆς ἐπιφανείας, ὁμοία πρὸς ἐξωτερικὴν ἐπιφάνειαν κόγχης ἱεροῦ βήματος, ὥστε νομίζει κανεὶς ὅτι τὸ κελλίον ἐκεῖνο ἔχει μετατραπῆ εἰς ναῖσκον, οὕτινος ἡ προεξέχουσα κόγχη ἀποτελεῖ τὸ ἱερὸν βῆμα.

Κατὰ τὰς πληροφορίας τοῦ ἑφημερίου τῆς κοινότητος Ζέρμας Παπαγιάννη, γέρον τις Ἡγούμενος τῆς Μονῆς ἠθέλησε νὰ μετατρέψῃ τὸ κελλίον τοῦτο εἰς ναῖδριον διὰ νὰ μὴ ἀναγκάζεται ἐν καιρῷ χειμῶνος καὶ κατὰ τὰς νύκτας νὰ κατέρχεται τὰς δυσκόλους τῶν κελλίων κλίμακας διὰ νὰ μεταβαίνῃ εἰς τὸν κεντρικὸν τῆς Μονῆς ναὸν πρὸς ἀνάγνωσιν τῶν ἀκολουθιῶν, ἀλλ' ἀφῆκε τὸ ἔργον ἡμιτελές, διότι οἱ Τοῦρκοι ἐν τῇ καχυποψίᾳ των ἐθεώρησαν τοῦτο ὡς πολεμίστραν ἐπάλλεως καὶ δὲν ἐπέτρεψαν τὴν ἀποπεράτωσιν, ἡ δὲ λελαξευμένη κόγχη, ἧτις προωρίζετο ὡς ἱερὸν βῆμα τοῦ ναῖδριου, χρησιμεύει σήμερον ὡς ἐστία πρὸς θέρμανσιν τοῦ κελλίου.

Ὁ ναὸς ἔχει σχῆμα δικιόνου ἐκκλησίας μετὰ κεντρικοῦ τρούλλου καὶ δύο μικροτέρων τοῦ νάρθηκος τῶν τυμπάνων αὐτῶν τὰ μὲν δύο τοῦ νάρθηκος ἔχουσιν ὕψος 1,80 μ., τὸ δὲ τρίτον τὸ μεγαλύτερον τοῦ κυρίως ναοῦ ἔχει ὕψος δύο μέτρων καὶ εἴκοσιν ἑκατοστῶν, πάντα δὲ ἐσωτερικῶς μὲν εἶναι κυλινδρικά, ἐξωτερικῶς δὲ πολυγωνικά με τέσσαρα τοξοειδῆ παράθυρα, στενὰ καὶ ἀπλᾶ, ἄνευ δηλαδὴ διαμέσων κιονίσκων, ὕψους ἑνὸς περιήπου μέτρου καὶ πλάτους 0,20. Ἐξωτερικῶς τὰ τύμπανα εἶναι ἀσβεστωμένα καὶ ὡς ἐκ τούτου δὲν κατώρθωσα ἐξ ἀποστάσεως νὰ ἐξακριβώσω, ἂν ταῦτα εἶναι κτισμένα ἐξ ὀπτῶν πλίνθων ἢ ἐκ πωρίου, μεταξὺ δὲ τῶν τεσσάρων παραθύρων ἐκάστου τυμπάνου σχηματίζονται τοξοειδεῖς κόγχαι ἀβαθεῖς ἴσου μὲν πρὸς τὰ παράθυρα ὕψους, διπλασίου δὲ πλάτους προσδίδουσαι διὰ τῆς συμμετρίας καὶ εὐρυθμίας αὐτῶν τὴν ἀπαιτουμένην ὠραιότητα εἰς τὴν ἐξωτερικὴν πρόσοψιν τῶν τυμπάνων, ἅτινα ἐπὶ πλέον διακοσμοῦνται καὶ δι' ὀδοντωτῶν λίθων τοποθετημένων κάτωθι τοῦ κυκλικοῦ ἀετώματος τῆς στέγης των.

Τὸ ἱερὸν βῆμα ἔχει ἐπὶ τῆς ἀνατολ. πλευρᾶς ἐσωτερικῶς τρεῖς κόγχας προθέσεως πλατυτέρας καὶ διακονικοῦ, ἐξ ὧν ἡ μεσαία, ἡ μεγαλυτέρα, ἔχει καὶ ἄλλην μικροτέραν εἰς τὸ μέσον αὐτῆς καὶ μόνον αὕτη ἢ τῆς πλατυτέρας προεξέχει τοῦ ἀνατολικοῦ τοίχου σχηματίζουσα ἀψίδα πολυγωνικὴν.

Ἄπασαι αἱ κόγχαι τοῦ ἱεροῦ βήματος φωτίζονται διὰ τοξοειδῶν παραθύρων στενωτάτων, ἄνωθεν δὲ τῆς στέγης τῆς μεσαίας ἀψίδος ἐπὶ

τοῦ ἀνατ. τοίχου εὐρηγνται ἄλλα δύο παράθυρα, τοξοειδῆ καὶ ταῦτα καὶ ὑπὲρ τὸ δέον στενά.

Ἐπὶ τῆς νοτίας πλευρᾶς τοῦ ναοῦ ὑπάρχουσι πέντε παράθυρα τοῦ αὐτοῦ πρὸς τὰ ἀνωτέρω σχήματος, ἐξ ὧν ἓν ἀντιστοιχεῖ εἰς τὸ Ἱερὸν Βῆμα, τρία εἰς τὸν κυρίως ναὸν καὶ ἓν εἰς τὸν νάρθηκα, ὑπεράνω δὲ τῶν τριῶν παραθύρων τοῦ κυρίως ναοῦ ὑπάρχουσιν ἄλλα τρία μικρότερα κατὰ τὸ μέσον τοῦ δεξιοῦ χοροῦ.

Ἰσαριθμα παράθυρα θὰ ἦσαν καὶ εἰς τὴν βορείαν πλευρὰν ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ χοροῦ, ἀλλὰ μόνον τρία σώζονται, τὰ ἄλλα πιθανῶς θὰ ἐκλείσθησαν διὰ τῶν λιθίνων ὑποστηριγμάτων, τὰ ὁποῖα ἐκτίσθησαν ἐπὶ τῆς ἐξωτερικῆς ἐπιφανείας τῆς πλευρᾶς ταύτης διὰ νὰ μὴ καταπέση, οὔσα ἀπὸ πολλοῦ ἐτοιμόρροπος.

Ἡ πύλη τοῦ ναοῦ εἶνε τοξοειδῆς ἀπαράμιλλος εἰς λεπτότητα καὶ κομψότητα τέχνης, ἐξαιρετικῶς μικρά, ὕψους 1,30 μ. καὶ πλάτους 0,65 κειμένη εἰς τὸ μέσον τῆς δυτ. πλευρᾶς καὶ ἔχουσα ἐπὶ τῶν λιθίνων παραστάδων ἀνάγλυφα δικεφάλων ἀετῶν, ἐλικοειδῶν σχημάτων καὶ πολυφύλλων ἀνθέων.

Ἐπὶ τοῦ εὐρέος τοξοειδοῦς ὑπερθύρου ὑπάρχει ἀνάγλυφος σταυρὸς μετὰ τὰ γράμματα ΙΣ ΧΣ ΝΙ ΚΑ, ἐκατέρωθεν δὲ τοῦ σταυροῦ ἀναγινώσκομεν τὴν κάτωθι ἐπιγραφὴν λελαξευμένην μετὰ κεφαλαῖα βυζαντινὰ γράμματα:

«Ἀνακενίσθι οὗτος ὁ θῖος καὶ πάνσεπτος ναὸς τις ἱεραγίας Θεοῦ ἐν ἔτει 1164 καὶ ἀνακενίσθι ἐκ δευτέρου ἐν ἔτει 1310 ἰγουμενέδοντος τοῦ Πανοσιοτάτου ἱερομονάχου Κιρίου Παρθενίου ἐκ κόμισ Πυρσογιαννης καὶ νε κτίτορες εκ κόμισ Βουρμπιανης καὶ Πυρσόγιαννης Ρίζος ἱερεος, Γεωργίου Παπαιωαννου καὶ Κόστα Σούρλα κε ἰ πρωτομαιοστορι εκ κομης Βουρμπιανης, Κόστα, Δῆμο καὶ Σιμο καὶ τῶν λοιπων εν ετει 1800...¹

Ἄνωθι τοῦ ὑπερθύρου εὐρίσκεται κόγχη τοξοειδῆς πλάτους 1 μ. καὶ ὕψους 1,40 ἐντὸς τῆς ὁποίας ὑπάρχει τοιχογραφία τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, ἐν ἣ ὑπερέχει τὸ κυανοῦν, τὸ ἐρυθρὸν καὶ τὸ κίτρινον χρῶμα. Τὴν κόγχην πλαισιώνει περιθώριον παριστάνον ἔγχρωμα ρομβοειδῆ σχήματα, εἰς τὸ δεξιὸν δὲ μέρος ἀναγινώσκομεν τὴν κάτωθι ἐπιγραφὴν διὰ χρωστῆρος καὶ μέλανος χρώματος:

¹) Ἐκ τῶν ὡς ἄνω κτιτόρων ὁ μὲν Ρίζος ἱερεὺς ἢ Παπαρρίζος εἶνε ὁ πρόπαππος τοῦ μακαρίτου ἱατροῦ Λουκᾶ Δημάρατου, ἀδελφὸς τοῦ Κόστα Γραμματικοῦ, ὁ δὲ Γεωργίος Παπαϊωάννου ὁ γνωστὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα Τζιότζιος ἐκ τῆς οἰκογενείας Κωτούλα, τὸν ὁποῖον οἱ Τοῦρκοι ἐκρέμασαν μεθ' ἑνὸς ἀδελφοῦ του εἰς τὸ Βαρόχη τῆς Κονίτσης πρὸ τοῦ 1821 ἐμπρὸς εἰς τοῦ Γιαγιᾶ Μπέη τὴν πόρτα, ἐνθα σήμερον εὐρίσκεται τὸ Δημόσιον Ταμεῖον Κονίτσης, ὡς ἐνεχομένους εἰς τὴν Φιλικὴν Ἑταιρίαν, ἐκ δὲ τῶν πρωτομαστόρων ὁ Σῖμος εἶναι ἐκ τῆς οἰκογενείας τῶν Ψυλλαίων. Μετὰ τὸ 1800 εἶναι καὶ μία ἄλλη λέξις ἐφθαρμένη καὶ δυσανάγνωστος δεικνύουσα προφανῶς τὸν μῆνα.

«Ἰστορήθη ἡ Κοίμησις τῆς Θεοῦ Δαπάνη τοῦ Αἰδουσιμωτάτου Παπα-
 βασιλείου Ἠγουμένου τῆς Ἱ. Μονῆς τοῦ χωρίου Ζέρμας καὶ διὰ χειρὸς
 Κυργιάκου καὶ Γεωργίου Σαμαριναίου εἰς Μνημόσυνον αὐτῶν. 1888
 Σεπτεμβρίου 17».

Ἄνωθι τῆς κόγχης ταύτης ὑπάρχει ὑπόστεγον ἐρειδόμενον ἐπὶ τῆς
 δυτ. πλευρᾶς τοῦ ναοῦ καὶ τῶν κελλίων τῆς δυτ. πλευρᾶς τοῦ περιβόλου.

Εἰσερχόμεθα ἤδη εἰς τὸν ναὸν καὶ διὰ δύο βαθμίδων κατερχόμεθα
 εἰς τὸν νάρθηκα.

Ὁ νάρθηξ χωρίζεται ἀπὸ τὸν κυρίως ναὸν διὰ τριῶν κτιστῶν στυ-
 λων μὲ παχὺ τοίχωμα, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ὑπάρχουσι τρεῖς εἴσοδοι τοξοειδεῖς,
 ἐξ ὧν ἡ μεσαία μεγαλυτέρα, ἀντιστοιχοῦσαι πρὸς τὰς εἰς τὸ βάθος τοῦ
 ναοῦ τρεῖς θύρας τοῦ ἱεροῦ βήματος, ἔχει δὲ ἑκατέρωθεν τῷ εἰσερχομένῳ
 δύο τρούλλους, ἐσωτερικῶς μὲν κυλινδρικούς, ἐξωτερικῶς δὲ πολυγωνι-
 κούς μὲ τύμπανα ὑπεράνω τῆς στέγης.

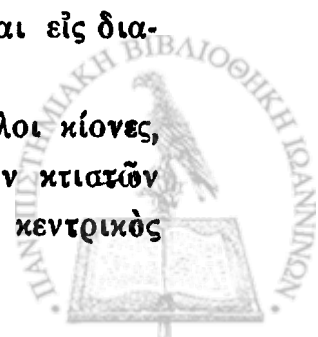
Ἐσωτερικὴ διακόσμησις τοῦ ναοῦ.

Ἐπὶ τοῦ δίσκου τοῦ ἐνὸς τρούλλου εἶναι ζωγραφισμένη ἡ Πλατυ-
 τέρα τῶν Οὐρανῶν, μεταξὺ δὲ τῶν τεσσάρων παραθύρων ἀγιογραφία
 ὀλόσωμοι προφητῶν καὶ ἀποστόλων, ἀπάντων ἐν ἐπισήμῳ ἱερατικῇ πε-
 ριβολῇ, καὶ ὀλίγον κατωτέρω χοροὶ ἀγγέλων καὶ στρατιαὶ ἐπουρανίων
 δυνάμεων.

Ἐπὶ τοῦ ἄλλου τρούλλου εἶναι ἡ προτομὴ τῆς εἰκόνης τοῦ Χριστοῦ
 πέριξ δὲ τοῦ τυμπάνου οἱ προφῆται Μωϋσῆς, Μαλαχίας, Μιχαίας, Ἰεζε-
 κιὴλ καὶ ἄλλοι μὴ διακρινόμενοι εὐκρινῶς ὡς ἐκ τοῦ ὕψους ἀφ' ἐνὸς καὶ
 ἀφ' ἑτέρου ὡς ἐκ τῆς φθορᾶς τῆς ἀμμοκονίας, καθ' ὅσον ὁ τρούλλος οὗ-
 τος παρουσιάζει εἰς τινὰ σημεῖα ρήγματα τὰ ὁποῖα ἀσφαλῶς θὰ ἐπιφέ-
 ρουσι τὴν κατάπτωσιν αὐτοῦ, ἐὰν μὴ ἐγκαίρως ἐπισκευασθῶσιν.

Ἐν ταῖς ἀγιογραφίαις ταύταις τοῦ τρούλλου τινὲς τῶν προφητῶν
 ὑποῦσι τὴν χεῖρα ἐν σχήματι προφητικῷ, ἄλλοι δὲ δεικνύουσι τὰς πρώτας
 λέξεις τῶν ἱερῶν κειμένων ἐπὶ τῶν στενῶν περγαμηνῶν, ὡς ἐκτυλίσσουσιν.
 Ἐκ τῶν κειμένων τούτων ἄλλα μὲν διακηρύττουσι τὴν δόξαν καὶ τὴν
 παντοδυναμίαν τοῦ ἐνὸς καὶ μόνου Θεοῦ, Δημιουργοῦ τοῦ οὐρανοῦ καὶ
 τῆς γῆς, ἄλλα δὲ προαναγγέλλουσι τὴν ἔλευσιν τῆς βασιλείας τῶν οὐρα-
 νῶν. Ὀλόκληρον ἐπίσης τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ νάρθηκος ἀπὸ τῆς θολωτῆς
 ὀροφῆς μέχρι τοῦ δαπέδου κοσμοῦσιν ἀγιογραφίαι ἀναφερόμεναι εἰς δια-
 φέρους σκηνὰς τῆς Παλαιᾶς καὶ Καινῆς Διαθήκης.

Ἐντὸς τοῦ κυρίως ναοῦ ὑπάρχουσι δύο μόνον στρογγύλοι κίονες,
 τοξοειδεῖς δὲ καμάραι συνδέουσι τὰ κιονόκρανα αὐτῶν μετὰ τῶν κτιατῶν
 στύλων τοῦ Ἱεροῦ, ἐπ' αὐτῶν δὲ καὶ τῶν κίωνων στηρίζεται ὁ κεντρικὸς

τροῦλλος, πρὸς δυσμὰς τοῦ ὁποίου σχηματίζεται καὶ ἡμισφαιρικὸς θόλος.

Καὶ ἐπὶ μὲν τοῦ ἡμισφαιρικοῦ θόλου εἶνε μεγάλη ἀγιογραφία τοῦ Πατρὸς Χριστοῦ, πεποικιλμένη γύρωθεν δι' ἐπιχρύσων ἀστερίσκων ἐπὶ κυανοῦ πεδίου παριστάνοντος τὸν οὐρανόν, κατωτέρω δὲ τὴν βᾶσιν τοῦ θόλου διατρέχει ζώνη ἔγχρωμος, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἱστορίζονται τὰ τάγματα τῶν ἁγίων ἀγγέλων, ἔξ ὧν οἱ μὲν θρόνοι παριστάνονται ὡς τροχοὶ πύρινοι ἔχοντες γύρωθεν πτερὰ εἰς σχῆμα σταυροῦ, τὰ Σεραφεῖμ μὲ ἔξ πτέρυγας καὶ κρατοῦντα Εὐαγγέλιον, αἱ δὲ Δυνάμεις καὶ Ἐξουσίαι ἱστορίζονται φοροῦσαι στιχάρια μέχρι τῶν ποδῶν καὶ ζωσμένοι μὲ χρυσοπράσινα ὄράρια, μὲ ρικίδια καὶ χρυσᾶ ραβδία εἰς τὰς χεῖράς των. Ἄλλαι δὲ ἐπουράνιαι Δυνάμεις, προφανῶς αἱ Ἄρχαὶ καὶ οἱ Ἄγγελοι, ἱστορίζονται μὲ ζώνας χρυσαῖς, δορυφοροῦντες, ἔνοπλοι πρὸς μείζονα ἐκφανσιν τῆς δόξης καὶ τῆς παντοδυναμίας τοῦ Θεοῦ, μὲ πελέκεις καὶ λόγχας ἐπὶ τοῦ ἄκρου τῶν δοράτων.

Ἐπὶ δὲ τοῦ μεγάλου τρούλλου σώζεται μεγάλη προτομὴ τοῦ Παντοκράτορος, ἀστέρες δὲ παριστάνοντες τὸν οὐρανόν, τάγματα ἀγγέλων εἰς θαυμάσια συμπλέγματα, πτέρυγες ἀγγέλων παριστάνουσαι τὰ Χερουβεῖμ, οἱ τέσσαρες Εὐαγγελισταὶ καὶ ἄλλαι ἀγιογραφίαι προφητῶν, ἀποστόλων, μαρτύρων καὶ πατριαρχῶν καλύπτουσι κατωτέρω τοὺς τοίχους τοῦ κυρίως ναοῦ μέχρι τοῦ δαπέδου.

Οἱ ποικίλοι καὶ ζωηροὶ χρωματισμοὶ περίξ τοῦ Παντοκράτορος συμβολίζουν τὸ γραφικὸν ρητόν: «Ὁ οὐρανός μοι θρόνος, ἡ δὲ γῆ ὑπόδιον τῶν ποδῶν μου», εἰκονίζουσι δὲ τὸ οὐράνιον τόξον, ἐν τῷ ὁποίῳ τὸν οὐρανὸν παριστᾷ αὐτὸς οὗτος ὁ τρούλλος.

Πάντα τὰ ἀνωτέρω πρόσωπα εὗρηται καθ' ὠρισμένην ἱεραρχίαν ἐν τῷ ἐπιγεῖῳ τούτῳ οὐρανῷ καὶ κατέχουσιν εἰς τοὺς τοίχους τοῦ ἱεροῦ ναοῦ ὑπὸ τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ Παντοκράτορος θέσιν ἀνάλογον πρὸς τὸ ἀξίωμα καὶ τὸν χαρακτήρα αὐτῶν. Ἐκτὸς τῶν προσωπογραφιῶν κοσμοῦσι τοὺς τοίχους καὶ ὀλόκληροι σκηναὶ καὶ συνθέσεις ἐκ τῶν παραβολῶν, ἐκ τοῦ βίου καὶ ἐκ τῶν παθῶν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Ἐπὶ τοῦ δυτ. τοίχου τοῦ κυρίως ναοῦ ἄνωθι τῆς πρὸς τὸν νάρθηκα μεσαίας εἰσόδου εὗρηται ἡ κάτωθι ἐπιγραφὴ γεγραμμένη διὰ χροστῆρος καὶ λευκῶν στοιχείων, συμμετρικῶν καὶ ὠραίων τῆς μεγαλογραμμάτου λεγομένης βυζαντινῆς γραφῆς: «Ἀνηγέρθη καὶ ἐθεμελιώθη ἐκ βάθρων καὶ ἱστορήθη οὗτος ὁ θεῖος καὶ πάνσεπτος ναὸς τῆς ὑπεραγίας καὶ ἐνδόξου Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας διὰ συνδρομῆς, κόπου καὶ ἐξόδων, διὰ δαπάνης τοῦ τιμιωτάτου καὶ εὐγενεστάτου ἀρχόντου Κυρ. Ἰωάννου Νικολάου ἐκ κώμης Λινοτόπη, ἡγουμενεύοντος τοῦ πανοσιωτάτου Κυρ. Μανασσῆ, ἀρχιερατεύοντος τοῦ Θεοφιλεστάτου Κυρίου Κυρίου Παχωμίου ἐν ἔτει ἀρξὲδ' Ἰνδικτιῶνος θ'. ἱστορήθη διὰ

χειρὸς ταπεινοῦ ἱστοριογράφου Νικολάου καὶ Γεωργίου ἀδελφῶν τοῦ κτίτορος καὶ ἐτελειώθη ἐν μηνὶ Σεπτεμβρίῳ Ε».

Ὁ πρῶτος λοιπὸν κτίτωρ τῆς Μονῆς ἐν τῇ σημερινῇ ταύτης θέσει κατὰ τὸ 1164 μ. Χ. κατήγετο ἐκ Λινοτοπίου, πολίχνης εἰς τὰ δυτικὰ μέρη τῆς ἐπαρχίας Καστορίας, πρὸς τὴν Ἑπειρον, καταστραφείσης δὲ πρὸ πολλῶν ἐτῶν. Τὸ Λινοτόπι, ὡς μαρτυροῦν τὰ σωζόμενα ἐρεῖπια καὶ τὸ ἀκόλουθον δημοτικὸ τραγοῦδι ἤκμαζεν ἄλλοτε, ὑπῆρχε δὲ παράδοσις ἀνεξακρίβωτος εἰσέτι, ὅτι ἦτο πάλαι ποτὲ ἔδρα Ἐπισκοπῆς.

«Μωρὴ Γραμμασχανίτισσα ¹ κι' ἀπὸ τὸ Λινοτόπι
 Ἦ εἶν' τὰ δουφέκια πῶπεφταν πολὺ βαθειὰ βροντοῦσαν
 Μήγα σὲ γάμο τᾶρριχναν μήγα σὲ πανηγῦρι . . .
 Μάϊδε σὲ γάμο τᾶρριχναν μάϊδε σὲ πανηγῦρι
 Μᾶς πάτησαν τὴ Γράμμοσῆτα κι' αὐτὸ τὸ Λινοτόπι
 Πῆραν παιδί' ἀπ' τὸ δάσκαλο κορίτσι' ἀπ' τὸ γκεργκέφι ²
 Πῆραν καὶ τ' ἀρχοντόϊπουλο τὸ γυιὸ τοῦ Πατσιαούρα ³».

Εἰς πολλὰ σημεῖα τοῦ βουνοῦ τῆς Γράμμοστας καὶ ἄνωθι τοῦ χωριοῦ σώζονται ὑπογείως χωματοσωλῆνες, δι' ὧν ὁ κτηνοτρόφος Πατσιαούρας διωχέτευε τὸ γάλα ἀπὸ τῆς στάνης εἰς τὰ τυροκομεῖά του εἰς ἀπόστασιν $\frac{3}{4}$ τῆς ὥρας.

Πλησίον τῶν ἐρεπιῶν παρὰ τὸ σημερινὸν χωρίον «Ζαγὰρ» ὑπῆρχεν ἄλλη Μονὴ τοῦ Ἁγίου Ζαχαρία, ἐξ οὔ καὶ ἡ ὄνομασία τοῦ χωρίου, ἐρημωθείσα καὶ αὕτη μετὰ τοῦ Λινοτοπίου, καὶ μόνον δύο εἰκόνες μεγάλαι τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς Θεοτόκου μετεφέρθησαν ὑπὸ εὐλαβῶν χριστιανῶν εἰς τὸ Μοναστήρι Ζέρμας διατηρούμεναι μέχρι σήμερον ἐπὶ τῶν κίωνων τοῦ κυρίως ναοῦ.

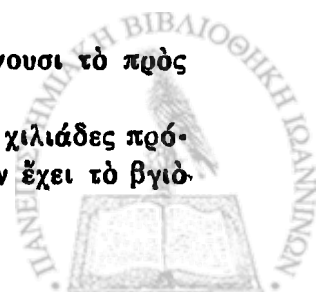
Τὸ τέμπλον τοῦ ναοῦ εἶναι ξύλινον, γλυπτὸν καὶ κεχρυσωμένον, εὔρηνται δὲ ἐπ' αὐτοῦ τέσσαρες εἰκόνες ἀρχαῖαι, ἐξ ὧν ἡ Κοίμησις τῆς Θεοτόκου διατηρεῖται ἐν καλυτέρα καταστάσει, μὲ ἀρκετὴν στίλβωσιν καὶ μὲ φωτοστέφανον (nimbus) ἐπὶ τῶν κεφαλῶν τῶν μαθητῶν. Ἡ ἐπὶ τοῦ τέμπλου εἰκὼν τοῦ Χριστοῦ ἀντὶ φωτοστεφάνου φέρει πέριξ τῆς κεφαλῆς

¹) Γράμμοσῆτα=Βλαχάφωνον χωρίον ἐπὶ τοῦ Γράμμου, ἐξ οὔ καὶ τὸ ὄνομα.

Οἱ κάτοικοι, 300 περίπου, εἶναι κτηνοτρόφοι διαχειμάζοντες εἰς Μακεδονίαν καὶ Θεσσαλίαν καὶ κατὰ τὸ θέρος ἐπανερχόμενοι εἰς τὰ μεγάλα καὶ ἐκτεταμένα βοσκοτόπια τῆς Γράμμοστας.

²) Γκεργκέφι=πλαίσιον ξύλινον (τελλάρο) ἐντὸς τοῦ ὁποῦ ἀπλώνουσι τὸ πρὸς κέντισμα ὕφασμα.

³) Πατσιαούρας=Μέγας κτηνοτρόφος τῆς Γράμμοστας ἔχων πολλὰς χιλιάδας πρόβατα. Γνωστοτάτη εἶναι ἡ φράσις «χίλιασε καὶ μίλιασε καὶ μετρημὸ δὲν ἔχει τὸ βγιό- τοῦ Πατσιαούρα».

ἑλαφρὰ διανθίσματα μαρτυροῦντα λεπτότητα τέχνης καὶ συμμετρίας μὲ τὰ ἀρχικὰ γράμματα α ο ω καὶ τὰς λέξεις ὁ Δίκαιος Κριτής.

Ἄριστερᾶ τῆς ὠραίας πύλης ἐν τῇ οἰκίᾳ θέσει τοῦ τέμπλου εἶναι ἡ εἰκὼν τῆς Ὁδηγητρίας μὲ τὸ βρέφος ἐπὶ τῆς ἀγκάλῃς ἐπενδεδυμένον, παλαιὰ καὶ αὐτῇ, ὡς δύνатаί τις νὰ συμπεράνη ἐκ τῆς μορφῆς τοῦ προσώπου καὶ τῆς συνθέσεως τῶν χρωματισμῶν.

Εἰς τὸ ἱερόν βῆμα ἐκτὸς τῶν τριῶν κογχῶν τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς ὑπάρχει καὶ τετάρτη ἄριστερᾶ τῆς προθέσεως ἐπὶ τοῦ βορείου τοίχου, ἔνθα ὁ νικτῆρ μὲ ἀγιογραφίαν τοῦ Μελχισεδέκ. Ἐπὶ τῆς προθέσεως εὑρηται ἡ ἀποκαθήλωσις τοῦ Χριστοῦ καὶ ἐπὶ τῆς μεσαίας κόγχῃς μεγάλη εἰκὼν τῆς Πλατυτέρας τῶν Οὐρανῶν, κάτωθι δύο ἄγγελοι καὶ περίξ αἱ εἰκόνες τῶν ἁγίων Γρηγορίου, Βασιλείου, Χρυσοστόμου, Ἀθανασίου, Σπυρίδωνος κ. ἄ. Βλέπομεν ἐπίσης ἐπὶ τῶν τοίχων τοῦ ἱεροῦ βήματος ὀλοσώμους εἰκόνας τοῦ ἁγίου Ἀχιλλεῖου, τοῦ Ρωμανοῦ καὶ ἄλλων ἀρχιερέων, ἐπισκόπων καὶ διαδόχων τῶν ἀποστόλων.

Μία εἰκὼν τῆς Παναγίας ἐν τῇ ὠραίᾳ πύλῃ φέρει τὴν χρονολογίαν 1662.

Ἐκ τῶν σκευῶν τῆς Μονῆς ἀναφέρομεν ἐν θυμιατήριον καὶ μίαν λειψανοθήκην ἀμφότερα ἐξ ἀργύρου καὶ ἐντέχνως κατεσκευασμένα· καὶ τὸ μὲν θυμιατήριον εἶναι στρογγύλον μὲ βάσιν ἡμικυκλικὴν καὶ μὲ κάλυμμα διπλάσιον τῆς βάσεως διάτρητον μὲ ὅπας κανονικὰς ἀπολήγον εἰς τροῦλλον. Εἰς τὸ κάτω μέρος τῆς βάσεως ὑπάρχει κυκλικὴ ἐπιγραφὴ μὲ βυζαντινὰ κεφαλαῖα γράμματα ἔχουσα οὕτω :

«Τῆς Μοναστηριῆς Ζέρμας Θεοτόκου θημημα σοι προσφερομεν Χριστὲ ὁ Θεὸς εἰς ὁσμήν εὐωδίας Κυριλλος ιερομοναχος Η.Μ. ΗΘ».

Εἰς ἰδιαιτέρον δὲ μέρος τοῦ θυμιατηρίου ἀναγινώσκομεν τὰ γράμματα ΑΧΞΕ ἡτοι 1665.

Ἡ δὲ λειψανοθήκη φέρει ἐπὶ μὲν τοῦ καλύμματος τὴν σταύρωσιν τοῦ Σωτῆρος, ἐπὶ δὲ τῶν πλευρῶν τὸν ἀπόστολον Πέτρον, τὸν ἀπόστολον Ἀνδρέαν κ.λ. Ἐπὶ τῆς ἐξωτερικῆς ἐπιφανείας τῆς βάσεως ὑπάρχει ἐπιγραφὴ ἀνορθόγραφος μὲ μεγάλα βυζαντινὰ γράμματα ἔχουσα οὕτω :

«Ανεκαινίσθη τὸ ἱερόν καὶ σεβάσμιον κουτὶ τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου ἐκ κώμης Ζέρμα ὑπὸ Πατρὸς Παρθενίου Ἱερομονάχου ἐκ κώμης Πυρσόγιαννης Μηνὶ Ἀπριλίῳ ἔτος 1140».

Ἐκ τῆς χρονολογίας ταύτης ἡ δευτέρα μονὰς εἶναι παρέγγραπτος, τὸ ἀληθὲς δὲ ἔτος δέον νὰ ἀναζητηθῇ εἰς τὰ τρία ψηφία 140, ὅποτε εἰς τὸ δεύτερον παριστάνονται οἱ ἀριθμοὶ 3 καὶ 1 διὰ νὰ σχηματισθῇ τὸ ἔτος 1310, ὅτε ἦτο ἡγούμενος τῆς Μονῆς ὁ ἐκ Πυρσόγιαννης Ἱερομόνα-

χος Παρθένιος, ὡς ἐμφαίνεται καὶ ἐκ τῆς λελαξευμένης ἐπιγραφῆς τῆς πύλης τοῦ ναοῦ.

Τελευταῖος Ἡγούμενος φέρεται ὁ ἐκ Ζακύνθου Ἀρχιμανδρίτης Διονύσιος Παπαδάτος, ἐνθουσιώδης κληρικός, κληθεὶς ἐκ Κουτλουμουσίου τοῦ Ἁγίου Ὄρους κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1910 ὑπὸ τοῦ τότε ἐμπνευσμένου Μητροπολίτου Βελλᾶς καὶ Κονίτσης, νῦν δὲ Ἰωαννίνων κ. Σπυρίδωνος, διευθύνας τὰ τῆς Μονῆς μετὰ πολλῆς δραστηριότητος καὶ φιλοπονίας ἐπὶ μίαν τριετίαν.

Ο ΒΗΣΣΑΡΙΩΝ ΜΑΚΡΗΣ

ΥΠΟ

ΕΥΑΓΓΕΛΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ ΣΑΒΡΑΜΗ

«Εἰς τὴν πόλιν τῶν Ἰωαννίνων χρεωσιεῖ
ἢ Ἑλλάς τὴν ἀναγέννησιν τῆς παιδείας».
Κωνσταντῖνος Κούμας.

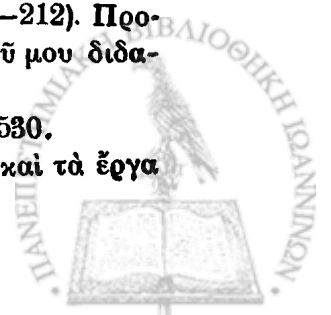
Εἰς τὴν χορείαν τῶν ἐπιφανῶν λογίων τῆς πόλεως τῶν Ἰωαννίνων ἀνήκει ἀναμφιβόλως καὶ ὁ Βησσαρίων Μακρῆς ¹, ὅστις χαρακτηρίζεται ὑπὸ τοῦ Δημητρίου Προκοπίου ὡς «vir abunde doctus Graecam linguam, et externa philosophia, sacraque theologia imbutus ²».

Ὁ Βησσαρίων Μακρῆς ἐγεννήθη ἐν Ἰωαννίνοις πιθανῶς ἐν ἔτει 1635. Τὸ ἔτος τῆς γεννήσεως αὐτοῦ ἀναφέρει μόνον ὁ Σάθας ³, ἐν ᾧ οἱ λοιποὶ οἱ διασώσαντες εἰς ἡμᾶς βιβλιογραφικὰς εἰδήσεις περὶ αὐτοῦ μνημονεύουσιν ἀορίστως ὅτι ἔζησε περὶ τὰ μέσα τῆς 17ης ἑκατονταετηρίδος. Σπουδαίαν συμβολὴν εἰς τὴν βιογραφίαν τοῦ λογίου Ἰωαννίτου παρέχει

¹) Τὴν βιογραφίαν τοῦ Βησσαρίωνος Μακρῆ συντάξεν ὁ μαθητὴς αὐτοῦ Παῖσιος ὁ Μικρὸς ὁ ἐξ Ἰωαννίνων. Τὸ χειρόγραφον τοῦτο, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Σάθα (Νεοελ. Φιλολ. σ. 414) καὶ τοῦ Ζαβίρα ('Ελλ. θεάτρ. σ. 505), εὑρίσκετο ἐν Ἰωαννίνοις, ἀπωλεσθὲν ἤδη. Τὸ χειρόγραφον τοῦτο ἀναφέρει καὶ ὁ Ἀραβαντινὸς (ἐν «Πανδώρα» ΠΓ' σ. 185 κέ.) ὑποσχόμενος ὅτι θὰ ἐκδώσῃ πραγματείαν περὶ τοῦ βίου καὶ τῶν ἔργων τοῦ Βησσαρίωνος Μακρῆ. Τὴν ὑπόσχεσιν αὐτὴν ἐπαναλαμβάνει καὶ ἐν τῷ «Εὐαγγελ. Κήρυκι» (τ. Γ' σ. 274—275 κέ.), δὲν τὴν ἐξετέλεσεν ὁμως. Ἐπίσης ὁ Ἀθανάσιος Παπαδόπουλος Κεραμεὺς ἐξ ἀφορμῆς δημοσιεύσεως μιᾶς ἐπιστολῆς τοῦ Βησσαρίωνος Μακρῆ πρὸς τὸν λόγιον Κερκυραῖον Σωφρόνιον Δαράκιον λέγει τάδε: «προστίθημι ἔτι μιᾶν ἐπιστολὴν τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων διδασκάλου Βησσαρίωνος Μακρῆ περὶ οὗ ἐν ἑτέρᾳ διατριβῇ προσεχῶς ἐκδοθησομένην πραγματεύομαι ἐκτενέστερον νέας προσάγων πληροφορίας περὶ τῶν συγγραμμάτων αὐτοῦ...» (ἴδε ἐν Ἑλλ. Φιλολ. Συλλόγου Κωνσταντινουπόλεως τ. ΙΖ σ. 60). Ἀλλὰ καὶ οὗτος δὲν ἐξέδωκε τοιαύτην ἐργασίαν (ἴδε καὶ κατάλογον τῶν ἔργων τοῦ Α. Π. Κεραμέως παρὰ Γρηγορίῳ Παπαμιχαῆλ Ἀθανάσιος Παπαδόπουλος Κεραμεὺς Νεκρολογία ἐν «Ἐκκλησιαστικῷ Φάρῳ» ΙΑ' [1913] σ. 452—466 καὶ ἐν ἰδίῳ τεύχει [Ἀλεξάνδρεια 1913, σελίδες 41], καὶ παρὰ Chr. Lorentzen ἐν «Vizantijskij Vremennik» τ. XIX [1912] σ. 188 κέ. καὶ 196—212). Προσέτι καὶ τὸν κατάλογον τὸν συνταχθέντα ὑπὸ τοῦ Νίκου Α. Βέη, σεβαστοῦ μου διδασκάλου: Ἀθανάσιος Παπαδόπουλος Κεραμεὺς, Βερολῖνον 1913 σ. 5—21.

²) Δημ. Προκοπίου. Παρὰ τῷ Φαβρικίῳ Biblioth. Graec. τ. XI, σ. 530.

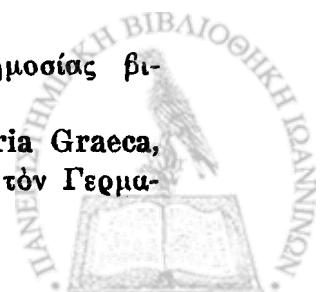
³) Κ. Σάθα Νεοελ. Φιλολογία σελ. 384. Βιβλιογραφίαν διὰ τὸν βίον καὶ τὰ ἔργα αὐτοῦ παρέχομεν ἐν τέλει τῆς πραγματείας.

εἰς ἡμᾶς μία ἐπιστολή, ἣν ὁ Φιλητᾶς ἔστειλε πρὸς τὸν ἀοίδιμον Κων-
 τῖνον Ἀσώπιον. Ἐν τῷ «Λογίῳ Ἑρμῆ» ἐδημοσιεύθη τμῆμα τῆς ἐπι-
 στολῆς ταύτης, ἧς ἀπόσπασμα διαφωτιστικὸν τῶν κατὰ Βησσαρίωνα Μα-
 κρῆν παραθέτομεν ἔνταΐθα: «Πατρὶς μὲν τοῦ Βησσαρίωνος ἦτο τὰ
 Ἰωάννινα, ὡς γίνεται φανερὸν ἀπὸ τινων αὐτοῦ ἐκδοθέντων πονημάτων,
 πότε ὅμως ἔζησε, περιστατικῶς δυνάμεθα νὰ προσδιορίσωμεν ἐξ ὀλί-
 γων, ὅσα περὶ αὐτοῦ ἐσημείωσεν ὁ Μελέτιος. Ὁ Βησσαρίων ἐμαθήτευσε,
 λέγει (Ἐκκλησ. Ἱστορία ΙΖ' αἰ.), παρὰ τῷ Ἀλεξάνδρῳ Μαυροκορδάτῳ
 καὶ τῷ Ἰωάννῃ Καρυοφύλλῃ. Τοῦτο βεβαίως νοητέον ἐκ διαδοχῆς, ὡς
 πάλιν λέγει ὁ ἴδιος, ὅστις εἰς ἄλλο χωρίον ὀλίγον ἀνωτέρω τοῦ Ἀλε-
 ξάνδρου διάδοχον ὀνομάζει τὸν Ἰωάννην. Ὁ Ἀλέξανδρος οὗτος φαίνε-
 ται ὅτι παρητήθη τῆς ἐπιστασίας τῆς Βυζαντινῆς σχολῆς περὶ τὸ 1672,
 καθ' ὃν χρόνον δῆλα δὴ ἀποθανόντος τοῦ διερμηνέως τῆς ὀθωμανικῆς
 βασιλείας Παναγιώτου Χουσίου, ἔλαβε τὴν θέσιν του αὐτός, ὡς ἱστορεῖ
 ὁ Καντεμῆρης (Growth and decline of the Othman Empire
 σελ. 263). Συνάγεται λοιπὸν ἐκ τούτου, ὅτι ὁ Βησσαρίων ἦτο τὸ 1672
 μαθητῆς εἰς τὴν σχολὴν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ ἐκεῖ πιθανὸν νὰ
 διέτριψε καὶ μετέπειτα καιρὸν τινα, ἕως μέχρι τοῦ 1675. Ἐλθὼν εἰς
 Ἰωάννινα ἐχρημάτισε διδάσκαλος, λέγει ὁ Μελέτιος, τῆς τοῦ Γκιούμα
 σχολῆς, τότε νεωστὶ ἰδρυθείσης, λαβούσης βεβαίως ἀπ' αὐτοῦ τοῦ κτίτορος
 τὸ ὄνομα, ὡς ἐκ τῶν κατωτέρω γίνεται ἔτι φανερώτερον. Ὁ Ἀναστάσιος
 Μιχαήλ ὁ ἐκ Ναούσης εἰς συγγραμμάτιόν τι ἐπιγραφόμενον «Περιηγη-
 ματικὸν Πιττάκιον», τὸ ὁποῖον ἐτύπωσεν ἐν Βερολίνῳ χωρὶς χρόνου ση-
 μείωσιν, ἀλλὰ πιθανῶς τὸ 1705¹, ἀναφέρει² περὶ τῶν τότε ἐν Ἰωαννί-
 νοις δύο σχολείων, ἀπὸ τὰ ὁποῖα, «τὸ μὲν, ὡς λέγει, ὑπ' αὐτῶν τῶν
 Ἰωαννιτῶν, τὸ δὲ ὑπὸ τινος Ἑμμανουὴλ Γκούμα ἐνίδρυται». Ὁ δὲ Κο-
 σμᾶς ὁ Βαλάνος ἐν τῇ ἐπιστολῇ πρὸς Ζωσιμάδας (Ἐκθ. Ἀριθμ. κτλ.) γρά-
 φει περιστατικώτερον «Οἰκοδομήθη (τὸ σχολεῖον) ὑπὸ τοῦ ποτὲ Πάνου
 Καραϊωάννου διὰ δαπάνης τοῦ ἀειμνήστου Μάνου Γγιόνμα». Ἄν ὅμως
 ἦτο αὐτὸ τὸ πρῶτον ἐν Ἰωαννίνοις συστηθὲν πρέπει ἕως νὰ ἀμφιβάλ-
 λωμεν ὀλίγον, διότι καὶ ἀπὸ τὴν ἀνωτέρω μνημονευομένην εἶδησιν τοῦ
 Ἀναστασίου φαίνεται ὅτι ὑπῆρχεν ἤδη καὶ ἄλλο σχολεῖον πιθανῶς ἀρ-
 χαιότερον ὑπὸ τῶν Ἰωαννιτῶν ἰδρυθὲν, ἐὰν δὲ εἰκάσωμεν ἀπὸ μίαν ση-
 μείωσιν, τὴν ὁποίαν ἐξέδωκεν ὁ Mathaei³, τὰ γράμματα δὲν ἦσαν παν-

¹) Τὸ βιβλίον τοῦτο δυστυχῶς δὲν εὑρίσκεται εἰς τὰς παρ' ἡμῖν δημοσίας βι-
 βλιοθήκας. ²) Ἐν σελ. 12.

³) *Cristian Fried. de Mathaei* ἐν Ποικίλοις Ἑλληνικοῖς seu *Varia Graeca*,
 Mosquae, 1811. Ἐν σελ. 259—269 εἶναι ἡ ἐπιστολὴ τοῦ Νεκταρίου πρὸς τὸν Γερμα-
 νόν, ἑλληνιστὶ καὶ λατινιστὶ, ἧτις ἔχει ὧδε :

τελῶς ξένα ἐν τῇ πρωτευούσῃ τῆς Ἡπείρου, τοῦλάχιστον περὶ τὰ μέσα τῆς ΙΖ' ἑκατονταετηρίδος. Τὴν σημείωσιν ταύτην γεγραμμένην ὑπὸ Γερμανοῦ ἱερομονάχου τοῦ Σιναΐτου, τοῦ μετέπειτα ἀρχιεπισκόπου Νύσσης, πρὸς διασάφησιν ἐπιστολῆς Νεκταρίου τοῦ Σιναΐτου, μεταφέρω ἐπὶ λέξει ἔνταῦθα ὡς περιέχουσιν ἀξιοσημειώτᾳ τινὰ ἀναφερόμενα εἰς τὴν γραμματολογικὴν ἱστορίαν ἐκείνων τῶν χρόνων. Ἔχει δὲ οὕτω :

«Ταύτην γέγραφε τὴν ἐπιστολὴν Νεκτάριος ὁ ἀπὸ Κρήτης ὃς ὕστερον τετάρτῳ καὶ δεκάτῳ ἔτει κατὰ τὸ 1661 ἔτος Πατριάρχης ἐχημάτισεν Ἱεροσολύμων ψήφῳ τῆς ἐν Κωνσταντινίου τῶν ἀρχιερέων κληρικῶν καὶ ἀρχόντων Συνόδου. Ἡ αἰτία δὲ τῆς ἐπιστολῆς ἦν αὕτη· κατὰ τὸ 1645 ἔτος ἠκροώμεθα φιλοσοφίας ἐν Ἀθήναις παρὰ Θεοφίλῳ τῷ Κορυθαλαίῳ ἦν δὲ οὗτος ἄκρος εἰς φιλοσοφίαν ὑπερηκοντικῶς οὐ μόνον πάντας τῶν ἐν Ἰταλίᾳ φιλοσοφούντων, ἀλλὰ δὴ καὶ τῶν Ἑλλήνων τῶν ἡμετέρων οὐ κατόπιν ἰών. Μετὰ δὲ τὴν τελευτὴν τοῦ Κορυθαλαίου ἐμελετώμεν ἀλλήλοις τὰ ἀκουσθέντα, ὃ τε Νεκτάριος καὶ Διονύσιος ὁ ἐκ Ναυπλίου καὶ δύο τῶν εὐγενῶν Ἀθηναίων καὶ μετὰ τούτων ἐγώ. Ἦλθεν ἔξ Ἰωαννίνων Νικηφόρος τις Πριγγιλεὺς τὸ ἐπὶ κλην Ἀθηναῖος καὶ αὐτός, ὃς ἤρξατο πειράζειν ἡμᾶς προβλήμασιν ἐκ τῶν τοῦ Κορσούλου τοῦ Κερκυραίου μαθητῶν προβληθεῖσιν εἰς Ἰωάννινα πρὸς ᾧ ἐγγράφητο ἡ ἐπιστολὴ καὶ τὸν προβαλλόμενον εἰς σιγὴν ἐλάσασα . . .».

Ὅπως καὶ ἂν ἔχη τὸ πρᾶγμα, τοῦτο δύναται νὰ θεωρηθῇ βέβαιον ὅτι ὁ Βησσαρίων ὑπῆρξεν ἐκ τῶν πρώτων διδασκάλων τῆς τότε νεωστὶ ἰδρυθείσης σχολῆς, ἐδίδαξε δ' ἐκεῖ τὰ ἑλληνικὰ ἐπὶ τινὰ χρόνον, ἀφ' οὗ καὶ ὁ Μελέτιος ὁ βιογράφος αὐτοῦ λέγει ¹⁾ ὅτι ἐμαθήτευσσε παρ' αὐτῷ πρὶν ἢ μεταῖν εἰς Ἰταλίαν· πόσα ὅμως ἔτη ἐκόσμησε τὴν διδασκαλικὴν καθέδραν δὲν εἶναι εὐκόλον νὰ προσδιορισθῇ. Συνάγεται ὅμως ἐκ τινος

«Τῷ σοφωτάτῳ καὶ λογιωτάτῳ ἱερομονάχῳ κυρίῳ κυρίῳ Γερμανῷ *, Νεκτάριος ἱερομόναχος ὁ Εὐναΐτης (γράφε Σιναΐτης) εὐπράττειν.

Ἄρχ. «Ἡ χρεια μοι τῆς ἐπιστολῆς πρὸς τὴν σὴν λογίότητα, οὐ μόνον προσαγορεύσαι τὴν πρὸς ἡμᾶς ἀείποτε ἀγαθὴν σου διάθεσιν». Ἐν τέλει :

«. . . . Ὄνπερ ὑφηγοῦμαι σοι».

Ἐρρωσο καὶ ὑγίαινε.

Κατὰ τὸ φχξ (1660) ἔτος τὸ σωτήριον

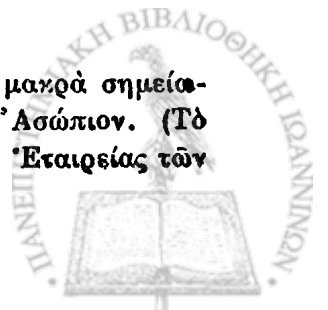
θαργηλιῶνος τρίτην φθίνοντος

Νεκτάριος Ἱερομόναχος Εὐναΐτης (γράφε Σιναΐτης)

Αἰγυπτίηθεν.

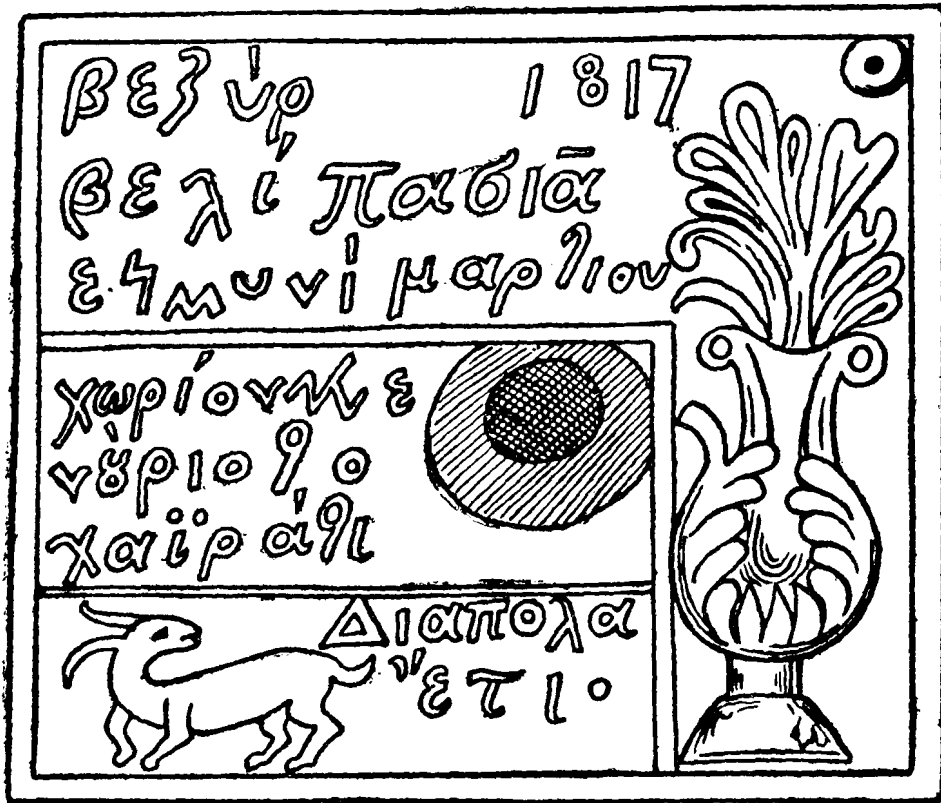
¹⁾ Ἐν τῇ Ἐκκλησιαστικῇ Ἱστορίᾳ του.

* Τῷ κυρίῳ κυρίῳ Γερμανῷ . . . Ἐπὶ τῆς φράσεως αὐτῆς ὑπάρχει μακρὰ σημείωσις, ἐξ ἧς τμῆμα ὁ Φιλητᾶς παραθέτει ἐν τῇ ἐπιστολῇ του πρὸς τὸν Ἀσώπιον. (Τὸ βιβλίον τοῦτο εὐρίσκεται μόνον ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας τῶν Ἀθηνῶν).

Ἐπίσης τὸ χωρίον Τσουρνάτη ἐρημωθὲν πρὸ πολλῶν ἐτῶν καὶ συγχνευθὲν ἐν τῇ περιφερείᾳ τῶν χωρίων Κιολελέρ καὶ Κελεμενί, οἰκουμένων ὑπὸ Βλάχων, εἶναι γνωστὸν ἤδη ὡς θέσις *Τσουρνάτη* βρύσις ἐξ ἀρχαίας κρήνης σωζομένης ἔτι, ἔνθα τὰ ἐρείπια τῆς ἀρχαίας Φθιωτικῆς πόλεως *Χαλῶν* ἢ *Χαλαίου*. Εἶναι δὲ σήμερον θερινὴ διαμονὴ τῶν κατοίκων τῶν χωρίων Κιολελέρ καὶ Κελεμενί καὶ ἔχει ἐσχάτως ἀνεγερθέντα ναὸν ἐπὶ ἐρειπίων ἀρχαίας ἐκκλησίας, ἐπ' ὄνόματι τοῦ προφήτου Ἡλία.

Τέλος τὸ μὴ μετὰ τῶν κτημάτων τοῦ Ἀλῆ-Πασιᾶ συγκαταριθμού-

μενον χωρίον *Καινούργιο*, περὶ οὗ ὁ λόγος, εἶχεν ἐρημωθῆ καὶ τοῦτο συνεπεῖα τῶν ἐλῶν καὶ μέχρι τοῦ 1906 ἦτο ἐν ἐρειπίοις ἀκατοίκητον συγχνευθὲν εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ χωρίου Ἄκετσι. Κατὰ δὲ τὸ 1907 ἐξαγορασθὲν ὑπὸ τῆς Ἑλλην. Κυβερνήσεως ἐδόθη εἰς τοὺς ἐξ Ἀγγιάλου τῆς Βουλγαρίας πρόσφυγας, συνοικισθέντας ἐνταῦθα καὶ συμποσομένους τότε εἰς 800 οἰκογενείας, ἔνθα ἵδρυσαν τὴν *Νέαν Ἀγγιάλον*.

Ὅτι δὲ τὸ χωρίον *Καινούργιο* ἦτο κτῆμα τοῦ Ἀλῆ-Πασιᾶ βεβαιοῖ ἐπιγραφὴ ἐπὶ λίθου ἐκτισμένη εἰς τὸ κονάκι τοῦ χωρίου, ἣτις τώρα ἀποκεῖται εἰς τὸ Μουσεῖον Ἀλμυροῦ ἔχουσα ὡς ἀνωτέρω ἐν πιστῶ ἀντιγράφῳ δι' ἐκτύπων γραμμάτων ἐπὶ λευκοῦ μαρμάρου.

Ἡ ἐπιγραφὴ δημοσιευθεῖσα εἰς τὸ *Δελτίον* τῆς ἐν Ἀλμυρῷ Φιλαρχαίου

ΙΗ' αἰῶνος μ. Χ. καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΘ', Ἐπετηρίς Φιλ. Συλλόγου «Παρνασσού», τόμ. ΙΒ'. 1916, σ. 185—187, ἔνθα δημοσιεύεται τὸ δημῶδες ἔσμα τοῦ Ντουχαντίτη.

Ἐταιρείας «Ὁρθρος» (τευχ. Γ', 1900, σελ. 6, ἀρ. III) διὰ κοινῶν στοιχείων ἔχει ὡς ἑξῆς :

«Βοεβόδα

1817.

Βελί πασιᾶ

(ἀνάγλυφον

ἐν μνημ. μαρτίου

πρόχου

χωρίου Καινούργιο τὸ

μετ' ἀνθέων).

Χαϊράτι

Διὰ πολᾶ

(ἀνάγλυφον ἔτι

αἰγός)

Ὁ Βελή πασιᾶς ἐπεχείρησε ν' ἀποξηράνη καὶ τὰ πέριξ τοῦ χωρίου Καινούργιου ἔλη. Ἀκόμη δὲ σφύζεται «ἡ τάφρος τοῦ Βελή-πασιᾶ» λεγομένη καὶ γνωστὴ εἰς τοὺς κατοίκους.

Ἐνομάσθη δὲ τὸ χωρίον Καινούργιο δηλ. Κάστρο, διότι ἐσφύζετο μέχρι τοῦ 1907 τὸ φρούριον τῶν Φθιωτῶν Θεβῶν ἐν τῷ χωρίῳ, ἀνεγερθὲν ὑπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ παλαιὸν Κάστρον τῶν ἀρχαίων Φθιωτῶν Θεβῶν κείμενον $\frac{3}{4}$ τῆς ὥρας δυτικῶς τοῦ χωρίου Καινούργιου ἐπὶ λόφου καὶ συγκείμενον ἐκ κυκλωπέων καὶ ἰσοδομικῶν τειχῶν τοῦ Ε' αἰῶνος π. Χ. ¹.

Ἐν Βόλω μηνὶ Αὐγούστῳ 1929.

¹) Δελτίον τῆς ἐν Ἀλμυρῷ Φιλαρχ. Ἐταιρείας «Ὁρθρος», τευχὸς Α'. 1899 σελ. 26—27. Ἀυτόθι, Γ'. 1900, σελ. 6.— Πρβλ. προσέτι Ν. Ι. Γιαννοπούλου, Θῆβαι αἱ Φθιώτιδες, ἐν τῇ «Byzant. Zeitschrift». XXVII, 42—49.

Η ΙΕΡΑ ΜΟΝΗ ΖΕΡΜΑΣ¹

ΥΠΟ

ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΥΣ Ν. ΡΕΜΠΕΛΗ

Δημοδιδασκάλου ἐν Βουρμπιάννῃ

Ἡ Μονὴ τῆς Ζέρμας κεῖται πρὸς δυσμὰς τοῦ ὁμωνύμου χωρίου καὶ εἰς δεκάλεπτον ἀπ' αὐτοῦ ἀπόστασιν, εἰς τὰ κράσπεδα γηλόφου. Κάτωθι τοῦ λόφου τούτου διέρχεται ἡμιονικὴ ὁδός, ἣτις κατευθυνομένη Β. Α. πρὸς τὸν αὐχένα τοῦ βουνοῦ «Πριασώπου» ἀποτελεῖ τὴν κυριωτέραν φυσικὴν

¹⁾ Σ.Η.Σ. Δημοσιεύομεν εὐχαρίστως τὴν ἀνωτέρω περιγραφὴν τῆς Μονῆς Ζέρμας, ἃν καὶ ὁ ἀξιόπαινος συγγραφεὺς τῆς δὲν μᾶς δίδει σαφῆ εἰκόνα ταύτης ἐλλείψει τῶν ἀναγκαίων φωτογραφιῶν καὶ σχεδιαγραμμάτων. Ἡ Διεύθυνσις ὁμοῦ τῶν «Ἡπειρωτ. Χρονικῶν» εὐχαριστοῦσα αὐτὸν διὰ τοὺς κόπους καὶ τὴν ἀξιομίμητον ἐπιμέλειάν του ἐλπίζει, ὅτι ἡ δημοσίευσίς αὕτη θὰ δώσῃ ἀφορμὴν καὶ εἰς ἄλλους νὰ μελετήσωσι καὶ ἄλλα μνημεῖα τῆς πατρίδος μας. Τὴν μελέτην ταύτην ἐστείλαμεν πρὸς ἐπιθεώρησιν εἰς τὸν κ. Δ. Εὐαγγελίδην, Καθηγητὴν τῆς Ἀρχαιολογίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῆς Θεσσαλονίκης. Οὗτος ἐπιθεωρήσας ταύτην εἶχε τὴν εὐγενῆ καλωσύνην νὰ μᾶς γράψῃ τὰς ἀκολουθούσας παρατηρήσεις, ἃς εὐχαρίστως δημοσιεύομεν ἐνταῦθα.

Ἐκ τῶν δεδομένων τοῦ κ. Χ. Ρ. συνάγεται ὅτι ἡ μονὴ μετὰ τῆς ἐκκλησίας ἐκτίσθη κατὰ πᾶσαν πιθανότητα κατὰ τὸν 17ον αἰῶνα, ὅτε καὶ πλείστοι ἄλλαι ἐκκλησῖαι, μάλιστα τῆς βορείου Ἡπείρου, κατεσκευάσθησαν. Ἐκ τῶν χρόνων τούτων σώζονται ἡ ἀναφερομένη εἰκὼν τῆς Παναγίας (1662) καὶ τὸ ἀργυροῦν θυμιατήριον (1665), ἃν καλῶς ἀντεγράφησαν αἱ ἐπιγραφαί. Βραδύτερον φαίνεται ὅτι ἔπαθεν ἡ μονὴ καὶ ἀνεκαινίσθη μὲν ὁ περίβολος περὶ τὸ 1800 καὶ ἐξῆς, ἔγιναν δὲ ἐπισκευαὶ καὶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Τὴν ἀκριβῆ ὁμοῦ χρονολογίαν τῆς ἰδρύσεως τῆς μονῆς δὲν δυνάμεθα ἀσφαλῶς νὰ ὀρίσωμεν. Ἐκ τῶν δύο ὑπὸ τοῦ κ. Χ. Ρ. ἀναφερομένων ἐπιγραφῶν ἡ μία ἐχαράχθη σαφῶς τὸ 1800, οἱ δὲ χαράξαντες αὐτὴν ἐπανέλαβον τὴν ἐκ παραδόσεως γνωστὴν εἰς αὐτοὺς χρονολογίαν, ἡ ὁποία κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἐπλάσθη ὑπὸ λογίων ἢ κληρικῶν μὴ ἀναγνωσάντων ὀρθῶς τὴν ἐντὸς τῆς ἐκκλησίας ἐπὶ τοῦ δυτ. τοίχου δευτέραν ἐπιγραφὴν καὶ τὴν ἐπὶ τῆς λειψανοθήκης. Καὶ ἐκείνη μὲν (ἡ ἐπὶ τοῦ δυτ. τοίχου) ἀναφέρει τὸ ἀπὸ κτίσεως κόσμου ἔτος 7164 ἢ 7161 καὶ ἰνδικτιῶνα θ'. Τοῦτο εἶνε σχεδὸν βέβαιον, ἂν πάντως ἡ μεταγραφὴ τοῦ ἐκδότου εἶναι ἀκριβής, διότι τὸ πρῶτον γράμμα εἶναι ζ καὶ ὄχι α, ὅπως ἀναγινώσκει. Ἀλλὰ φαίνεται ὅτι καὶ ἡ ἀνάγνωσις αὕτη ὄλων τῶν γραμμάτων δὲν εἶναι ἐντελῶς βεβαία ἢ τοῦλάχιστον ὀρθή, καθόσον εἰς τὸ ἀπὸ κτίσεως κόσμου 7164 ἀντιστοιχεῖ ἰνδικτιῶν δεκάτη, εἰς δὲ τὸ 7161 ἰνδικτιῶν ἑβδόμη, μόνον δὲ εἰς τὸ 7163 ἀντιστοιχεῖ ἡ ἀναφερομένη ἰνδικ. ἐνάτη. Δὲν γνωρίζομεν τί ἀκριβῶς εἶναι γεγραμμένον ἐπὶ τοῦ τοίχου διὰ τὸ νὰ κρίνωμεν ἀσφαλῶς, διότι ἡ διὰ κοινῶν γραμμάτων μεταγραφὴ αὐτῆς οὐδεμίαν βέβαιον εἰκόνα μᾶς παρέχει, ἐνῶ αἱ ἐπιγραφαὶ πρέπει νὰ ἀποδίδωνται πανομοιότυπως ἢ μάλιστα φωτογραφικῶς. Τὸ αὐτὸ δύναται νὰ λεχθῆ καὶ περὶ τῆς χρονολογίας τῆς λειψανοθήκης. Αὕτη

δίοδον τὴν ἐνώνουσαν τὴν ἐπαρχίαν Κονίτισης μετὰ τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας.

Ἡ θέσις ἐπὶ τῆς ὁποίας τὸ πρῶτον ἐκτίσθη ἡ Μονὴ εἶναι ὀλίγον κατωτέρω τῆς σημερινῆς παρὰ τὴν χαίνουσαν κάτωθι βαθεῖαν χαράδραν ἐπὶ χώρου μᾶλλον κατωφεροῦς καὶ ἀποκρήμνου καλουμένου καὶ νῦν «Παλημονάστηρο», εἰς τὸ μέρος δὲ ἔνθα ἦτο ἡ ἅγια τράπεζα τοῦ Καθολικοῦ Ναοῦ τῆς παλαιᾶς Μονῆς σώζεται λίθινον εἰκόνισμα ὕψους 1,40 μετὰ μικρᾶς κόγχης ἐντὸς τῆς ὁποίας ὑπάρχει εἰκὼν τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου.

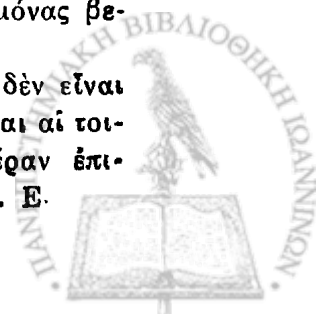
Ἡ παράδοσις ὁμιλοῦσα περὶ τῆς πρώτης κτίσεως τῆς Μονῆς ἐπὶ τῇ βάσει τῶν πρὸ πολλοῦ ἐξαφανισθέντων κωδίκων καὶ χρυσοβούλλων ἀνάγει ταύτην εἰς τοὺς χρόνους Κωνσταντίνου τοῦ Πωγωνάτου, ἦτοι κατὰ τὸ 670 μ. Χ., εἰς ἐποχὴν δηλ. καθ' ἣν ἐκτίσθη καὶ ἡ τῆς Μολυβδοσκεπάστου, διότι, ἀμφότεραι, ὡς καὶ πολλαὶ ἄλλαι μοναί, ἐκτὸς τῶν θρησκευτικῶν καὶ ἔθνικῶν λόγων τῆς ιδρύσεώς των, ἐχρησίμευσον καὶ ὡς κέντρα ἐπισταθμιῶν τῶν ἐκ Μακεδονίας πρὸς τὰ ΝΔ. παράλια τῆς Ἠπείρου κατευθυνομένων βασιλικῶν στρατευμάτων, ἐπειδὴ εὐρίσκονται εἰς σημεῖα ἐπικαιρα, ἐξ ὧν διήρχετο ἡ πρὸς τὰ Ἠπειρωτικὰ παράλια διήκουσα μεγάλη ἐκ Μακεδονίας λιθόστρωτος ἡμιονικὴ ὁδός. Τῆς ὁδοῦ ταύτης σώζονται ἴχνη εἰς τινὰ πρόχθια σημεῖα τοῦ Σαρανταπόρου, οὗτινος τὸν ῥοῦν ἀκολουθεῖ καὶ φθάνει διὰ τῆς θέσεως «Κλειδί» εἰς τὴν στενὴν κοιλάδα τῶν Μεσογεφύρων ἔνθα καὶ ἡ τῆς Μολυβδοσκεπάστου Μονὴ καὶ ὀλίγον ἀνωτέρω ἡ τῆς Γκούρας, πλησίον τῶν ὁποίων παρέμεινεν ὁ Πωγωνᾶτος εἰς τὴν ὑπ' αὐτοῦ κτισθεῖσαν πόλιν Σεισάριθαν, παρὰ τὸ σημερινὸν χωρίον Δεπαλίτσα, ἐπιστρέφων ἐκ Σικελίας, συστήσας τὴν ἐπισκοπὴν Πωγωνιανῆς καὶ τὴν μεγάλην ἐμποροπανήγυριν τῆς Μολυβδοσκεπάστου.

Νομίζω ὅτι δὲν εἶναι ἄσχετον πρὸς τὰ ἀνωτέρω οὐδὲ τυχαῖον τὸ ὄνομα τῆς παρὰ τὸ Σαραντάπορον τοπωνυμίας «Κλειδί» καὶ κατωτέρω τοῦ χωρίου Δερβένι, ὅπερ σημαίνει στενὴν δίοδον, καὶ τοῦ χωρίου Καθβάσιλα, ὅπερ μᾶς ὑπενθυμίζει ὁμώνυμον Βυζαντινὸν στρατηγόν.

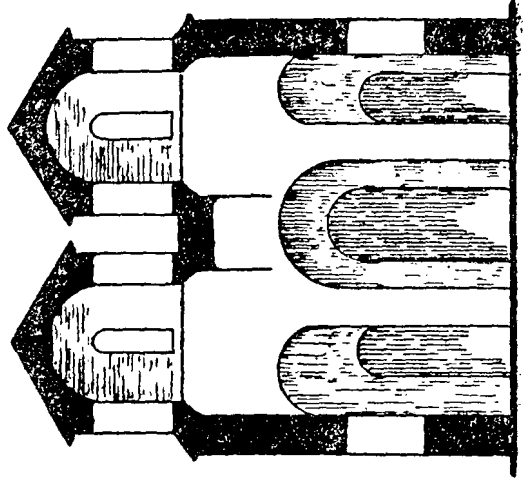
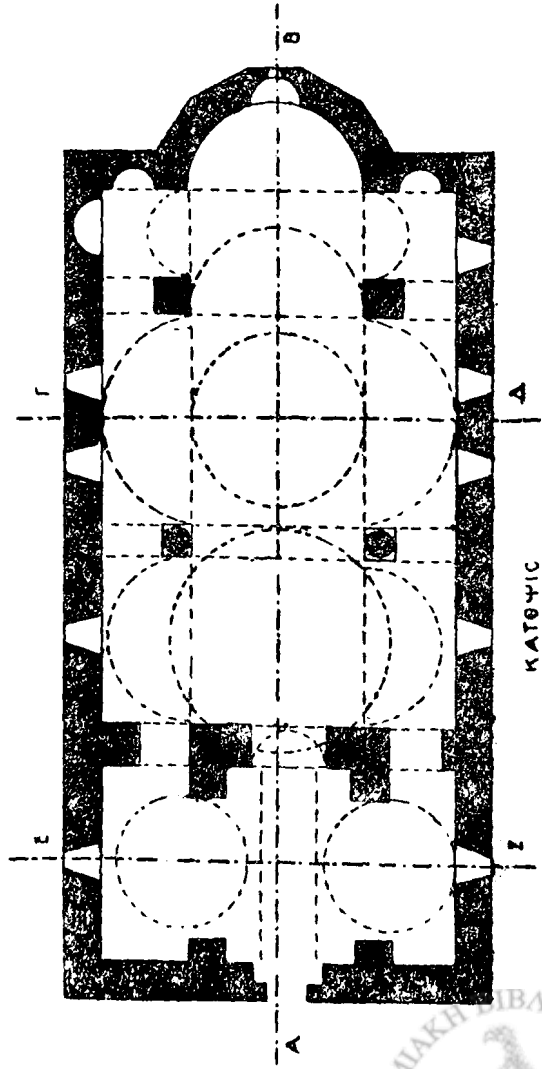
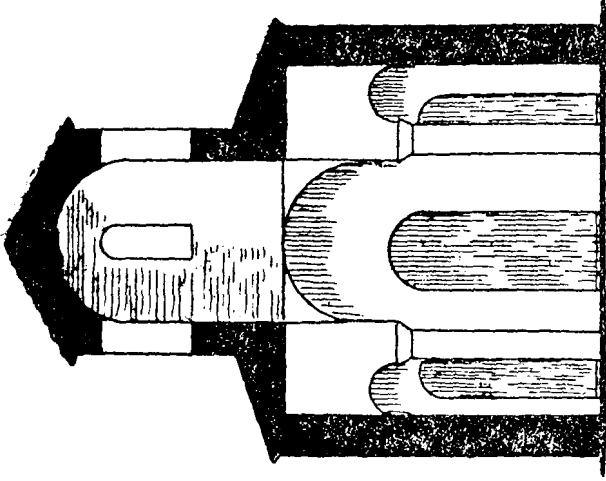
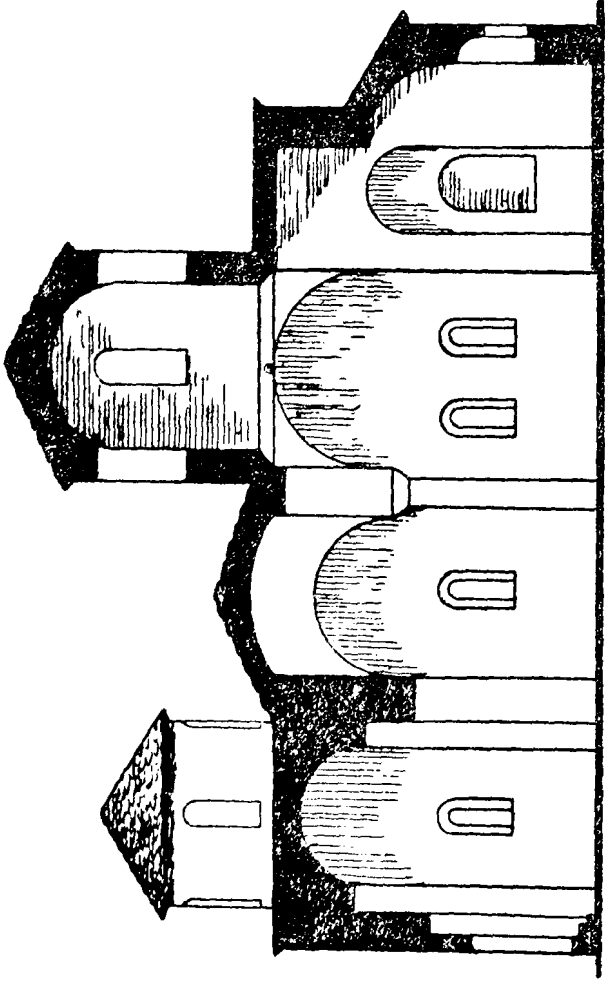
πιθανώτατα θὰ περιστρέφεται εἰς τὰ περὶ τὰ 1800 ἔτη, κατ' οὐδένα δὲ τρόπον εἰς τὸ τοῦ ἐκδότου 1310, τὸ ὁποῖον εἶνε ἐντελῶς φανταστικὸν καὶ οὐδόλως δικαιολογεῖται.

Διὰ τοῦτο γενικώτερον παρατηροῦμεν ὅτι τὰς τοιαύτας περιγραφὰς πρέπει νὰ παρακολουθοῦν ἀπαραιτήτως καὶ εἰκόνες ἀκριβεῖς (σχέδια ἢ φωτογραφίαι), αἱ ὁποῖαι εἶναι μεγίστης σπουδαιότητος, διότι αὗται παρέχουν τὴν δυνατότητα εἰς τοὺς εἰδικούς καὶ μακρόθεν νὰ μελετοῦν ὅπωςδήποτε τὰ πράγματα καὶ ἀποτελοῦν τὰς μόνας βεβαίας μαρτυρίας καὶ ἀκριβεῖς πηγὰς.

Τελευταῖον πρέπει νὰ παρατηρηθῇ ὅτι ἐκ τῆς περιγραφῆς, ἡ ὁποία δὲν εἶναι πλήρης οὐδὲ λεπτομερῆς καὶ ἀκριβῆς, δὲν δυνάμεθα νὰ γνωρίζωμεν, ἂν πᾶσαι αἱ τοιχογραφίαι εἶναι τῶν αὐτῶν χρόνων ἢ ἂν μερικαὶ ἐγένοντο κατὰ τὴν νεωτέραν ἐπισκευὴν τοῦ 1800».

ΝΑΟΣ ΠΟΝΗΣ ΖΕΡΗΑΣ ΗΓΕΙΡΩ

Τὸ νῦν χωρίον Ζέρμα φαίνεται ὅτι δὲν ὑπῆρχε κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς πρώτης κτίσεως τῆς Μονῆς, διότι οἱ κάτοικοι αὐτῆς κατόικουν εἰς παρακειμένην κώμην καλουμένην «Κωσαρτσκό», ἧς τὰ ἐρείπια σώζονται ὑπὸ τὸ ὄνομα «Παληοχωρί». ἄργότερον δὲ οἱ ἐκ τῶν κατοίκων τοῦ Κωσαρτσκού «Στυλαῖοι», «Τσονάδες», «Παπαδαῖοι», «Τσομαναῖοι» καὶ «Γκοψινάδες» συνεκεντρώθησαν εἰς τὴν σημερινὴν θέσιν τοῦ χωρίου ὡς καλλιεργηταὶ τῶν ἀπεράντων ἀγρῶν καὶ ἀμπέλων τῆς Μονῆς Ζέρμας καὶ ἔκτισαν τὸν συνοικισμόν Ζέρμα, ὅστις εἰς τὸ Κτηματολόγιον τοῦ Τουρκοῦ κώδικος ἐφέρετο μέχρι τινὸς Μοναστηρίου Ζέρμας.

Ἡ πρώτη Μονή, οὕσα ἀπὸ τῆς ἰδρύσεώς της κοινοβιακὴ καὶ διατηρήσασα μέχρις ἐσχάτων τὴν ιδιότητα τῆς κοινοβιακῆς ζωῆς, κατεστράφη ὑπὸ διαφόρων ἐπιδρομῶν, ἀνηγέρθη δὲ πιθανώτατα τὸν 17^{ον} αἰῶνα τὸ πρῶτον, καὶ ἐπεσκευάσθη πάλιν τὸ 1800 σωζομένη ἔκτοτε μέχρι σήμερον.

Ὁ περιβόλος τῆς Μονῆς ἔχει σχῆμα παραλληλογράμμου μέ τινας προεξοχάς, ἔχοντος πλάτος μὲν 30 βήματα, μῆκος δὲ 50. Εἰς τὸ μέσον τοῦ περιβόλου κεῖται ἡ ἐκκλησία τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου ἔχουσα μῆκος 13 μ. καὶ πλάτος 6,50 καὶ χωρίζεται ἀπὸ τὰ περιβάλλοντα αὐτὴν κελλία διὰ λιθοστρώτου διαδρόμου πλάτους 4 βημάτων, ἀποτελοῦντος τὴν ἐσωτερικὴν αὐλὴν τοῦ Μοναστηρίου.

Ἡ Μονὴ ἔχει σήμερον 25 περίπου μεγάλα κελλία ἀνώγεια, εἰς τὰ ὅποια ἀναβαίνει τις διὰ λιθίνης κλίμακος, συγκοινωνοῦντα διὰ σεσαθρωμένων ὑποστέγων ἐκτεινομένων ἐν εἴδει στοῶν πρὸς τὸν ἐσωτερικὸν αὐλόγυρον καὶ χρησιμεύοντα ὡς ἡσυχαστήρια τῶν μοναχῶν, ὡς ξενῶνες καὶ ὡς κατοικία τῶν διαφόρων ὑπηρετῶν τῆς Μονῆς, ἰσάριθμα δὲ ὑπόγεια βαθέα καὶ σκοτεινὰ ἀπετέλουν τὰς ἀποθήκας καὶ τοὺς σταύλους αὐτῆς.

Ἐνῶ οἱ ἐξωτερικοὶ τοῖχοι τῶν κελλίων εὐρίσκονται ἐν καλῇ ὀπωσδήποτε καταστάσει, ἐσωτερικῶς εἶναι ταῦτα ἠρειπωμένα καὶ ἐτοιμόρροπα καὶ μόνον τέσσαρα ἢ πέντε εἶναι σχετικῶς καλὰ καὶ κατοικήσιμα ἐπιμαρτυροῦντα τὴν ἀρχαίαν τοῦ Μοναστηρίου εὐκλειαν.

Ἡ πύλη τῆς Μονῆς ἢ χρησιμεύουσα ὡς κυρία εἴσοδος εἶνε τοξοειδῆς καὶ δίφυλλος καὶ εὐρίσκεται εἰς τὸ μέσον σχεδὸν τῆς νοτίας πλευρᾶς ἔχουσα ὕψος 1,90 μ. καὶ πλάτος 1,30 κατεσκευασμένη ἐκ μεγάλων ὑπολεύκων λίθων ἐντέχνως λελαξευμένων. Ἐπὶ τοῦ τοξοειδοῦς ὑπερθύρου αὐτῆς ὁ λιθοξόος ἔχει λαξεύσει σταυρὸν καὶ ἑκατέρωθεν αὐτοῦ δύο ἀγγέλους καὶ δικεφάλους ἀετοὺς καὶ ἄνω τὴν χρονολογίαν 1804, ἐπὶ δὲ τῶν λιθίνων παραστάδων ὑπάρχουσιν ἀνάγλυφα πτηνῶν, ζώων, ἀνθέων καὶ διαφόρων ἄλλων κυκλικῶν καὶ ἀστεροειδῶν σχημάτων.

Ἐπὶ τῆς Ν. Α. γωνίας τοῦ περιβόλου ἀναγινώσκομεν τὸ ἔτος 1819 ἐπὶ ἐντετοιχισμένου ἀκρογωνιαίου λίθου, διότι τότε θὰ ἐπερατώθη ἡ λιθο-

δόμησις τῶν κελλίων, δεδομένου ὅτι ἡ ἐκκλησία τῆς Μονῆς ἀνηγέρθη τὸ 1800.

Τὴν προσοχὴν τοῦ ἐπισκόπου ἐπισπᾶ εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς μία πολυγωνική ἀψίς με ἀβαθεῖς τοξοειδεῖς ἀχιβάδας ἐκ λελαξευμένων λίθων, ἧτις ἐν εἶδει φωλεᾶς χελιδόνος προεξέχει ἐπὶ τοῦ τοίχου τῆς ἀνατολ. πλευρᾶς πέντε μέτρα ἄνω τῆς ἐπιφανείας, ὅμοια πρὸς ἐξωτερικὴν ἐπιφάνειαν κόγχης ἱεροῦ βήματος, ὥστε νομίζει κανεῖς ὅτι τὸ κελλίον ἐκεῖνο ἔχει μετατραπῆ εἰς ναῖσκον, οὔτινος ἡ προεξέχουσα κόγχη ἀποτελεῖ τὸ ἱερὸν βῆμα.

Κατὰ τὰς πληροφορίας τοῦ ἐφημερίου τῆς κοινότητος Ζέρμας Παπαγιάννη, γέρον τις Ἡγούμενος τῆς Μονῆς ἠθέλησε νὰ μετατρέψῃ τὸ κελλίον τοῦτο εἰς ναῖδριον διὰ νὰ μὴ ἀναγκάζεται ἐν καιρῷ χειμῶνος καὶ κατὰ τὰς νύκτας νὰ κατέρχεται τὰς δυσκόλους τῶν κελλίων κλίμακας διὰ νὰ μεταβαίῃ εἰς τὸν κεντρικὸν τῆς Μονῆς ναὸν πρὸς ἀνάγνωσιν τῶν ἀκολουθιῶν, ἀλλ' ἀφῆκε τὸ ἔργον ἡμιτελές, διότι οἱ Τοῦρκοι ἐν τῇ καχυποψίᾳ των ἐθωώρησαν τοῦτο ὡς πολεμίστραν ἐπάλξεως καὶ δὲν ἐπέτρεψαν τὴν ἀποπεράτωσιν, ἡ δὲ λελαξευμένη κόγχη, ἧτις προωρίζετο ὡς ἱερὸν βῆμα τοῦ ναῖδρίου, χρησιμεύει σήμερον ὡς ἐστία πρὸς θέρμανσιν τοῦ κελλίου.

Ὁ ναὸς ἔχει σχῆμα δικιόνου ἐκκλησίας μετὰ κεντρικοῦ τρούλλου καὶ δύο μικροτέρων τοῦ νάρθηκος τῶν τυμπάνων αὐτῶν τὰ μὲν δύο τοῦ νάρθηκος ἔχουσιν ὕψος 1,80 μ., τὸ δὲ τρίτον τὸ μεγαλύτερον τοῦ κυρίως ναοῦ ἔχει ὕψος δύο μέτρων καὶ εἴκοσιν ἑκατοστῶν, πάντα δὲ ἐσωτερικῶς μὲν εἶναι κυλινδρικά, ἐξωτερικῶς δὲ πολυγωνικά με τέσσαρα τοξοειδῆ παράθυρα, στενὰ καὶ ἀπλᾶ, ἄνευ δηλαδὴ διαμέσων κιονίσκων, ὕψους ἑνὸς περίπου μέτρου καὶ πλάτους 0,20. Ἐξωτερικῶς τὰ τύμπανα εἶναι ἀσβεστωμένα καὶ ὡς ἐκ τούτου δὲν κατῶρθωσα ἐξ ἀποστάσεως νὰ ἐξακριβώσω, ἂν ταῦτα εἶναι κτισμένα ἐξ ὀπτῶν πλίνθων ἢ ἐκ πωρίου, μεταξὺ δὲ τῶν τεσσάρων παραθύρων ἐκάστου τυμπάνου σχηματίζονται τοξοειδεῖς κόγχαι ἀβαθεῖς ἴσου μὲν πρὸς τὰ παράθυρα ὕψους, διπλασίου δὲ πλάτους προσδίδουσαι διὰ τῆς συμμετρίας καὶ εὐρυθμίας αὐτῶν τὴν ἀπαιτουμένην ὠραιότητα εἰς τὴν ἐξωτερικὴν πρόσοψιν τῶν τυμπάνων, ἅτινα ἐπὶ πλέον διακοσμοῦνται καὶ δι' ὀδοντωτῶν λίθων τοποθετημένων κάτωθι τοῦ κυκλικοῦ ἀετώματος τῆς στέγης των.

Τὸ ἱερὸν βῆμα ἔχει ἐπὶ τῆς ἀνατολ. πλευρᾶς ἐσωτερικῶς τρεῖς κόγχας προθέσεως πλατυτέρας καὶ διακονικοῦ, ἐξ ὧν ἡ μεσαία, ἡ μεγαλύτερα, ἔχει καὶ ἄλλην μικροτέραν εἰς τὸ μέσον αὐτῆς καὶ μόνον αὕτη ἢ τῆς πλατυτέρας προεξέχει τοῦ ἀνατολικοῦ τοίχου σχηματίζουσα ἀψίδα πολυγωνικήν.

Ἄπασαι αἱ κόγχαι τοῦ ἱεροῦ βήματος φωτίζονται διὰ τοξοειδῶν παραθύρων στενωτάτων, ἄνωθεν δὲ τῆς στέγης τῆς μεσαίας ἀψίδος ἐπὶ

τοῦ ἀνατ. τοίχου εὗρηται ἄλλα δύο παράθυρα, τοξοειδῆ καὶ ταῦτα καὶ ὑπὲρ τὸ δέον στενά.

Ἐπὶ τῆς νοτίας πλευρᾶς τοῦ ναοῦ ὑπάρχουσι πέντε παράθυρα τοῦ αὐτοῦ πρὸς τὰ ἀνωτέρω σχήματος, ἕξ ὧν ἓν ἀντιστοιχεῖ εἰς τὸ Ἱερὸν Βῆμα, τρία εἰς τὸν κυρίως ναὸν καὶ ἓν εἰς τὸν νάρθηκα, ὑπεράνω δὲ τῶν τριῶν παραθύρων τοῦ κυρίως ναοῦ ὑπάρχουσιν ἄλλα τρία μικρότερα κατὰ τὸ μέσον τοῦ δεξιοῦ χοροῦ.

Ἰσάριθμα παράθυρα θὰ ἦσαν καὶ εἰς τὴν βορείαν πλευρὰν ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ χοροῦ, ἀλλὰ μόνον τρία σώζονται, τὰ ἄλλα πιθανῶς θὰ ἐκλείσθησαν διὰ τῶν λιθίνων ὑποστηριγμάτων, τὰ ὁποῖα ἐκτίσθησαν ἐπὶ τῆς ἐξωτερικῆς ἐπιφανείας τῆς πλευρᾶς ταύτης διὰ νὰ μὴ καταπέση, οὔσα ἀπὸ πολλοῦ ἐτοιμόρροπος.

Ἡ πύλη τοῦ ναοῦ εἶνε τοξοειδῆς ἀπαράμιλλος εἰς λεπτότητα καὶ κομψότητα τέχνης, ἐξαιρετικῶς μικρά, ὕψους 1,30 μ. καὶ πλάτους 0,65 κειμένη εἰς τὸ μέσον τῆς δυτ. πλευρᾶς καὶ ἔχουσα ἐπὶ τῶν λιθίνων παραστάδων ἀνάγλυφα δικεφάλων ἀετῶν, ἐλικοειδῶν σχημάτων καὶ πολυφύλλων ἀνθέων.

Ἐπὶ τοῦ εὐρέος τοξοειδοῦς ὑπερθύρου ὑπάρχει ἀνάγλυφος σταυρὸς μετὰ γράμματα ΙΣ ΧΣ ΝΙ ΚΑ, ἐκατέρωθεν δὲ τοῦ σταυροῦ ἀναγινώσκομεν τὴν κάτωθι ἐπιγραφὴν λελαξευμένην μετὰ κεφαλαῖα βυζαντινὰ γράμματα:

«Ἀνακενίσθι οὗτος ὁ θῖος καὶ πάνσεπτος ναὸς τις ἱεραγίας Θεοῦ ἐν ἔτει 1164 καὶ ἀνακενίσθι ἐκ δευτέρου ἐν ἔτει 1310 ἰγουμενέβοντος τοῦ Πανοσιοτάτου ἱερομονάχου Κιριου Παρθενίου ἐκ κόμισ Πυρσογιαννης καὶ νε κίτορες εκ κόμισ Βουρμπιανης καὶ Πυρσόγιαννης Ρίζος ἱερεος, Γεωργίου Παπαιωαννου καὶ Κόστα Σούρλα κε κ πρωτομαιοτορι εκ κομης Βουρμπιανης, Κόστα, Δῆμο καὶ Σιμο καὶ τῶν λοιπων εν ετει 1800...¹

Ἐν τῷ ὑπερθύρῳ εὐρίσκεται κόγχη τοξοειδῆς πλάτους 1 μ. καὶ ὕψους 1,40 ἐντὸς τῆς ὁποίας ὑπάρχει τοιχογραφία τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, ἐν ἣ ὑπερέχει τὸ κυανοῦν, τὸ ἐρυθρὸν καὶ τὸ κίτρινον χρῶμα. Τὴν κόγχην πλαισιώνει περιθώριον παριστάνον ἑγχρωμα ρομβοειδῆ σχήματα, εἰς τὸ δεξιὸν δὲ μέρος ἀναγινώσκομεν τὴν κάτωθι ἐπιγραφὴν διὰ χρωστῆρος καὶ μέλανος χρώματος:

¹) Ἐκ τῶν ὡς ἄνω κειμένων ὁ μὲν Ρίζος ἱερεὺς ἢ Παπαρρῖζος εἶνε ὁ πρόπαππος τοῦ μακαρίτου ἱατροῦ Λουκᾶ Δημάρατου, ἀδελφὸς τοῦ Κώστα Γραμματικοῦ, ὁ δὲ Γεώργιος Παπαϊωάννου ὁ γνωστὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα Τζιότζιος ἐκ τῆς οἰκογενείας Κωτούλα, τὸν ὁποῖον οἱ Τοῦρκοι ἐκρέμασαν μεθ' ἐνὸς ἀδελφοῦ του εἰς τὸ Βαρὸκ τῆς Κονίτης πρὸ τοῦ 1821 ἐμπρὸς εἰς τοῦ Γιαγιᾶ Μπέη τὴν πόρτα, ἐνθα σήμερον εὐρίσκεται τὸ Δημόσιον Ταμεῖον Κονίτης, ὡς ἐνεχομένους εἰς τὴν Φιλικὴν Ἑταιρίαν, ἐκ δὲ τῶν πρωτομαστόρων ὁ Σίμος εἶναι ἐκ τῆς οἰκογενείας τῶν Ψυλλαίων. Μετὰ τὸ 1800 εἶναι καὶ μία ἄλλη λέξις ἐφθαρμένη καὶ δυσανάγνωστος δεικνύουσα προφανῶς τὸν μῆνα.

«Ἰστορήθη ἡ Κοίμησις τῆς Θεοῦ Δαπάνη τοῦ Αἰδουσιμωτάτου Παπαδασιλίου Ἡγουμένου τῆς Ἱ. Μονῆς τοῦ χωρίου Ζέρμας καὶ διὰ χειρὸς Κυργιάκου καὶ Γεωργίου Σαμαριναίου εἰς Μνημόσυνον αὐτῶν. 1888 Σεπτεμβρίου 17».

Ἐν ἄνω τῆς κόγχης ταύτης ὑπάρχει ὑπόστεγον ἐρειδόμενον ἐπὶ τῆς δυτ. πλευρᾶς τοῦ ναοῦ καὶ τῶν κελλίων τῆς δυτ. πλευρᾶς τοῦ περιβόλου.

Εἰσερχόμεθα ἤδη εἰς τὸν ναὸν καὶ διὰ δύο βαθμίδων κατερχόμεθα εἰς τὸν νάρθηκα.

Ὁ νάρθηξ χωρίζεται ἀπὸ τὸν κυρίως ναὸν διὰ τριῶν κτιστῶν στέλων μὲ παχὺ τοίχωμα, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ὑπάρχουσι τρεῖς εἰσοδοὶ τοξοειδεῖς, ἐξ ὧν ἡ μεσαία μεγαλυτέρα, ἀντιστοιχοῦσαι πρὸς τὰς εἰς τὸ βάθος τοῦ ναοῦ τρεῖς θύρας τοῦ ἱεροῦ βήματος, ἔχει δὲ ἑκατέρωθεν τῷ εἰσερχομένῳ δύο τρούλλους, ἐσωτερικῶς μὲν κυλινδρικούς, ἐξωτερικῶς δὲ πολυγωνικούς μὲ τύμπανα ὑπεράνω τῆς στέγης.

Ἐσωτερικὴ διακόσμησις τοῦ ναοῦ.

Ἐπὶ τοῦ δίσκου τοῦ ἑνὸς τρούλλου εἶναι ζωγραφισμένη ἡ Πλατυτέρα τῶν Οὐρανῶν, μεταξὺ δὲ τῶν τεσσάρων παραθύρων ἀγιογραφίαι ὁλόσωμοι προφητῶν καὶ ἀποστόλων, ἀπάντων ἐν ἐπισήμῳ ἱερατικῇ περιβολῇ, καὶ ὀλίγον κατωτέρω χοροὶ ἀγγέλων καὶ στρατιαὶ ἐπουρανίων δυνάμεων.

Ἐπὶ τοῦ ἄλλου τρούλλου εἶναι ἡ προτομὴ τῆς εἰκόνης τοῦ Χριστοῦ πέριξ δὲ τοῦ τυμπάνου οἱ προφήται Μωϋσῆς, Μαλαχίας, Μιχαίας, Ἰεζεκιήλ καὶ ἄλλοι μὴ διακρινόμενοι εὐκρινῶς ὡς ἐκ τοῦ ὕψους ἀφ' ἑνὸς καὶ ἀφ' ἑτέρου ὡς ἐκ τῆς φθορᾶς τῆς ἀμμοκονίας, καθ' ὅσον ὁ τρούλλος οὗτος παρουσιάζει εἰς τινὰ σημεῖα ρήγματα τὰ ὁποῖα ἀσφαλῶς θὰ ἐπιφέρωσι τὴν κατάπτωσιν αὐτοῦ, ἐὰν μὴ ἐγκαίρως ἐπισκευασθῶσιν.

Ἐν ταῖς ἀγιογραφίαις ταύταις τοῦ τρούλλου τινὲς τῶν προφητῶν ὑψοῦσι τὴν χεῖρα ἐν σχήματι προφητικῷ, ἄλλοι δὲ δεικνύουσι τὰς πρώτας λέξεις τῶν ἱερῶν κειμένων ἐπὶ τῶν στενῶν περγαμηνῶν, ὡς ἐκτυλίσσουσιν. Ἐκ τῶν κειμένων τούτων ἄλλα μὲν διακηρύττουσι τὴν δόξαν καὶ τὴν παντοδυναμίαν τοῦ ἑνὸς καὶ μόνου Θεοῦ, Δημιουργοῦ τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, ἄλλα δὲ προαναγγέλλουσι τὴν ἔλευσιν τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν. Ὀλόκληρον ἐπίσης τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ νάρθηκος ἀπὸ τῆς θολωτῆς ὀροφῆς μέχρι τοῦ δαπέδου κοσμοῦσιν ἀγιογραφίαι ἀναφερόμεναι εἰς διάφορους σκηνὰς τῆς Παλαιᾶς καὶ Καινῆς Διαθήκης.

Ἐντὸς τοῦ κυρίως ναοῦ ὑπάρχουσι δύο μόνον στρογγύλοι κίονες, τοξοειδεῖς δὲ καμάραι συνδέουσι τὰ κιονόκρανα αὐτῶν μετὰ τῶν κτιστῶν στύλων τοῦ ἱεροῦ, ἐπ' αὐτῶν δὲ καὶ τῶν κίωνων στηρίζεται ὁ κεντρικὸς

τροῦλλος, πρὸς δυσμὰς τοῦ ὁποίου σχηματίζεται καὶ ἡμισφαιρικὸς θόλος.

Καὶ ἐπὶ μὲν τοῦ ἡμισφαιρικοῦ θόλου εἶνε μεγάλη ἀγιογραφία τοῦ Πατρὸς Χριστοῦ, πεποικιλμένη γύρωθεν δι' ἐπιχρῦσων ἀστερίσκων ἐπὶ κυανοῦ πεδίου παριστάνοντος τὸν οὐρανόν, κατωτέρω δὲ τὴν βᾶσιν τοῦ θόλου διατρέχει ζώνη ἔγχρωμος, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἱστορίζονται τὰ τάγματα τῶν ἁγίων ἀγγέλων, ἐξ ὧν οἱ μὲν θρόνοι παριστάνονται ὡς τροχοὶ πύρινοι ἔχοντες γύρωθεν πτερὰ εἰς σχῆμα σταυροῦ, τὰ Σεραφεῖμ μὲ ἕξ πτέρυγας καὶ κρατοῦντα Εὐαγγέλιον, αἱ δὲ Δυνάμεις καὶ Ἐξουσίαι ἱστορίζονται φοροῦσαι στιχάρια μέχρι τῶν ποδῶν καὶ ζωσμένοι με χρυσοπράσινα ὄράρια, με ριπίδια καὶ χρυσᾶ ραβδία εἰς τὰς χεῖράς των. Ἄλλαι δὲ ἐπουράνιαι Δυνάμεις, προφανῶς αἱ Ἄρχαὶ καὶ οἱ Ἄγγελοι, ἱστορίζονται με ζώνας χρυσᾶς, δορυφοροῦντες, ἔνοπλοι πρὸς μείζονα ἐκφανσιν τῆς δόξης καὶ τῆς παντοδυναμίας τοῦ Θεοῦ, με πελέκεις καὶ λόγχας ἐπὶ τοῦ ἄκρου τῶν δοράτων.

Ἐπὶ δὲ τοῦ μεγάλου τρούλλου σώζεται μεγάλη προτομὴ τοῦ Παντοκράτορος, ἀστέρες δὲ παριστάνοντες τὸν οὐρανόν, τάγματα ἀγγέλων εἰς θαυμάσια συμπλέγματα, πτέρυγες ἀγγέλων παριστάνουσαι τὰ Χερουβεῖμ, οἱ τέσσαρες Εὐαγγελισταὶ καὶ ἄλλαι ἀγιογραφίαι προφητῶν, ἀποστόλων, μαρτύρων καὶ πατριαρχῶν καλύπτουσι κατωτέρω τοὺς τοίχους τοῦ κυρίως ναοῦ μέχρι τοῦ δαπέδου.

Οἱ ποικίλοι καὶ ζωηροὶ χρωματισμοὶ πέριξ τοῦ Παντοκράτορος συμβολίζουσι τὸ γραφικὸν ρητόν: «Ὁ οὐρανὸς μοι θρόνος, ἡ δὲ γῆ ὑποπόδιον τῶν ποδῶν μου», εἰκονίζουσι δὲ τὸ οὐράνιον τόξον, ἐν τῷ ὁποίῳ τὸν οὐρανὸν παριστᾷ αὐτὸς οὗτος ὁ τρούλλος.

Πάντα τὰ ἀνωτέρω πρόσωπα εὔρηται καθ' ὠρισμένην ἱεραρχίαν ἐν τῷ ἐπιγείῳ τούτῳ οὐρανῷ καὶ κατέχουσιν εἰς τοὺς τοίχους τοῦ ἱεροῦ ναοῦ ὑπὸ τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ Παντοκράτορος θέσιν ἀνάλογον πρὸς τὸ ἀξίωμα καὶ τὸν χαρακτῆρα αὐτῶν. Ἐκτὸς τῶν προσωπογραφιῶν κοσμοῦσι τοὺς τοίχους καὶ ὀλόκληροι σκηναὶ καὶ συνθέσεις ἐκ τῶν παραβολῶν, ἐκ τοῦ βίου καὶ ἐκ τῶν παθῶν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Ἐπὶ τοῦ δυτ. τοίχου τοῦ κυρίως ναοῦ ἄνωθι τῆς πρὸς τὸν νάρθηκα μεσαίας εἰσόδου εὔρηται ἡ κάτωθι ἐπιγραφὴ γεγραμμένη διὰ χρωστῆρος καὶ λευκῶν στοιχείων, συμμετρικῶν καὶ ὠραίων τῆς μεγαλογραμμάτου λεγομένης βυζαντινῆς γραφῆς: «Ἀνηγέρθη καὶ ἐθεμελιώθη ἐκ βάθρων καὶ ἱστορήθη οὗτος ὁ θεῖος καὶ πάνσεπτος ναὸς τῆς ὑπεραγίας καὶ ἐνδόξου Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας διὰ συνδρομῆς, κόπου καὶ ἐξόδων, διὰ δαπάνης τοῦ τιμιωτάτου καὶ εὐγενεστάτου ἀρχόντου Κυρ. Ἰωάννου Νικολάου ἐκ κόμης Λινοτόπη, ἡγουμενεύοντος τοῦ πανοσιωτάτου Κυρ. Μανασσῆ, ἀρχιερατεύοντος τοῦ Θεοφιλεστάτου Κυρίου Κυρίου Παχωμίου ἐν ἔτει ἀρξὲδ' Ἰνδικτιῶνος θ'. ἱστορήθη διὰ

χειρὸς ταπεινοῦ ἱστοριογράφου Νικολάου καὶ Γεωργίου ἀδελφῶν τοῦ κτίτορος καὶ ἐτελειώθη ἐν μηνὶ Σεπτεμβρίῳ Ε'.

Ὁ πρῶτος λοιπὸν κτίτωρ τῆς Μονῆς ἐν τῇ σημερινῇ ταύτης θέσει κατὰ τὸ 1164 μ. Χ. κατήγετο ἐκ Λινοτοπίου, πολίχνης εἰς τὰ δυτικὰ μέρη τῆς ἐπαρχίας Καστορίας, πρὸς τὴν Ἠπειρον, καταστραφείσης δὲ πρὸ πολλῶν ἐτῶν. Τὸ Λινοτόπι, ὡς μαρτυροῦν τὰ σωζόμενα ἑρεῖπια καὶ τὸ ἀκόλουθον δημοτικὸ τραγοῦδι ἠκμαζεν ἄλλοτε, ὑπῆρχε δὲ παράδοσις ἀνεξαρκρίδωτος εἰσέτι, ὅτι ἦτο πάλαι ποτὲ ἔδρα Ἐπισκοπῆς.

«Μωρὴ Γραμμασχανίτισσα ¹ κι' ἀπὸ τὸ Λινοτόπι
Γ' εἰν' τὰ δλουφέκια πῶπεφταν πολὺ βαθειὰ βροντοῦσαν
Μήγα σὲ γάμο τᾶρριχναν μήγα σὲ πανηγῦρι . . .
Μάϊδε σὲ γάμο τᾶρριχναν μάϊδε σὲ πανηγῦρι
Μᾶς πάτησαν τὴ Γράμμοσχητα κι' αὐτὸ τὸ Λινοτόπι
Πῆραν παιδι' ἀπ' τὸ δάσκαλο κορίτσι' ἀπ' τὸ γκεργκέφι ²
Πῆραν καὶ τ' ἀρχοντόϊπουλο τὸ γυιὸ τοῦ Πατσιαούρα ³».

Εἰς πολλὰ σημεῖα τοῦ βουνοῦ τῆς Γράμμοστας καὶ ἄνωθι τοῦ χωριοῦ σώζονται ὑπογείως χωματοσωλῆνες, δι' ὧν ὁ κτηνοτρόφος Πατσιαούρας διωχέτευε τὸ γάλα ἀπὸ τῆς στάνης εἰς τὰ τυροκομεῖά του εἰς ἀπόστασιν $\frac{1}{4}$ τῆς ὥρας.

Πλησίον τῶν ἑρεπίων παρὰ τὸ σημερινὸν χωρίον «Ζαγὰρ» ὑπῆρχεν ἄλλη Μονὴ τοῦ Ἁγίου Ζαχαρία, ἐξ οὗ καὶ ἡ ὀνομασία τοῦ χωρίου, ἐρημωθεῖσα καὶ αὕτη μετὰ τοῦ Λινοτοπίου, καὶ μόνον δύο εἰκόνες μεγάλαι τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς Θεοτόκου μετεφέρθησαν ὑπὸ εὐλαβῶν χριστιανῶν εἰς τὸ Μοναστήρι Ζέρμας διατηρούμεναι μέχρι σήμερον ἐπὶ τῶν κίωνων τοῦ κυρίως ναοῦ.

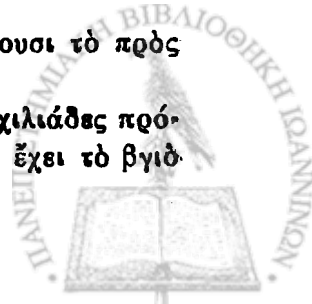
Τὸ τέμπλον τοῦ ναοῦ εἶναι ξύλινον, γλυπτὸν καὶ κεχρυσωμένον, εὐρηγνται δὲ ἐπ' αὐτοῦ τέσσαρες εἰκόνες ἀρχαῖαι, ἐξ ὧν ἡ Κοίμησις τῆς Θεοτόκου διατηρεῖται ἐν καλυτέρῃ καταστάσει, μὲ ἀρκετὴν στίλβωσιν καὶ μὲ φωτοστέφανον (nimbus) ἐπὶ τῶν κεφαλῶν τῶν μαθητῶν. Ἡ ἐπὶ τοῦ τέμπλου εἰκὼν τοῦ Χριστοῦ ἀντὶ φωτοστεφάνου φέρει πέριξ τῆς κεφαλῆς

¹) Γράμμοσχητα=Βλαχόφωνον χωρίον ἐπὶ τοῦ Γράμμου, ἐξ οὗ καὶ τὸ ὄνομα.

Οἱ κάτοικοι, 300 περίπου, εἶναι κτηνοτρόφοι διαχειμάζοντες εἰς Μακεδονίαν καὶ Θεσσαλίαν καὶ κατὰ τὸ θέρος ἐπανερχόμενοι εἰς τὰ μεγάλα καὶ ἐκτεταμένα βοσκοτόπια τῆς Γράμμοστας.

²) Γκεργκέφ=πλαίσιον ξύλινον (τελλάρο) ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἀπλώνουσι τὸ πρὸς κέντισμα ὑφασμα.

³) Πατσιαούρας=Μέγας κτηνοτρόφος τῆς Γράμμοστας ἔχων πολλὰς χιλιάδας πρόβατα. Γνωστοτάτη εἶναι ἡ φράσις «χίλιασε καὶ μιλιασε καὶ μετρημὸ δὲν ἔχει τὸ βγιὸ τοῦ Πατσιαούρα».

ἐλαφρὰ διανθίσματα μαρτυροῦντα λεπτότητα τέχνης καὶ συμμετρίας μὲ τὰ ἀρχικὰ γράμματα α ο ω καὶ τὰς λέξεις ὁ Δίκαιος Κριτής.

Ἄριστερᾶ τῆς ὠραίας πύλης ἐν τῇ οἰκείᾳ θέσει τοῦ τέμπλου εἶναι ἡ εἰκὼν τῆς Ὁδηγητρίας μὲ τὸ βρέφος ἐπὶ τῆς ἀγκάλῃς ἐπενδεδυμένον, παλαιὰ καὶ αὐτὴ, ὡς δύναται τις νὰ συμπεράνη ἐκ τῆς μορφῆς τοῦ προσώπου καὶ τῆς συνθέσεως τῶν χρωματισμῶν.

Εἰς τὸ ἱερόν βῆμα ἐκτὸς τῶν τριῶν κογχῶν τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς ὑπάρχει καὶ τετάρτη ἀριστερᾶ τῆς προθέσεως ἐπὶ τοῦ βορείου τοίχου, ἔνθα ὁ νιπτὴρ μὲ ἀγιογραφίαν τοῦ Μελχισεδέκ. Ἐπὶ τῆς προθέσεως εὔρηται ἡ ἀποκαθήλωσις τοῦ Χριστοῦ καὶ ἐπὶ τῆς μεσαίας κόγχῃς μεγάλη εἰκὼν τῆς Πλατυτέρας τῶν Οὐρανῶν, κάτωθι δύο ἄγγελοι καὶ περίξ αἱ εἰκόνες τῶν ἁγίων Γρηγορίου, Βασιλείου, Χρυσοστόμου, Ἀθανασίου, Σπυρίδωνος κ. ἄ. Βλέπομεν ἐπίσης ἐπὶ τῶν τοίχων τοῦ ἱεροῦ βήματος ὀλοσώμους εἰκόνας τοῦ ἁγίου Ἀχιλλεῖου, τοῦ Ρωμανοῦ καὶ ἄλλων ἀρχιερέων, ἐπισκόπων καὶ διαδόχων τῶν ἀποστόλων.

Μία εἰκὼν τῆς Παναγίας ἐν τῇ ὠραίᾳ πύλῃ φέρει τὴν χρονολογίαν 1662.

Ἐκ τῶν σκευῶν τῆς Μονῆς ἀναφέρομεν ἐν θυμιατήριον καὶ μίαν λειψανοθήκην ἀμφότερα ἐξ ἀργύρου καὶ ἐντέχνως κατεσκευασμένα· καὶ τὸ μὲν θυμιατήριον εἶναι στρογγύλον μὲ βάσιν ἡμικυκλικὴν καὶ μὲ κάλυμμα διπλάσιον τῆς βάσεως διάτρητον μὲ ὅπας κανονικὰς ἀπολήγον εἰς τροῦλλον. Εἰς τὸ κάτω μέρος τῆς βάσεως ὑπάρχει κυκλικὴ ἐπιγραφὴ μὲ βυζαντινὰ κεφαλαῖα γράμματα ἔχουσα οὕτω :

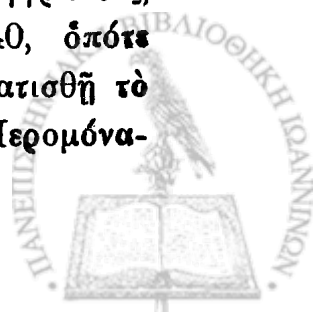
«Τῆς Μοναστηριῆς Ζέρμας Θεοτόκου θημημα σοι προσφερομεν Χριστὲ ὁ Θεὸς εἰς ὁσμὴν εὐωδίας Κυριλλος ιερομοναχος Η.Μ. ΗΘ».

Εἰς ἰδιαίτερον δὲ μέρος τοῦ θυμιατηρίου ἀναγινώσκομεν τὰ γράμματα ΑΧΞΕ ἧτοι 1665.

Ἡ δὲ λειψανοθήκη φέρει ἐπὶ μὲν τοῦ καλύμματος τὴν σταύρωσιν τοῦ Σωτῆρος, ἐπὶ δὲ τῶν πλευρῶν τὸν ἀπόστολον Πέτρον, τὸν ἀπόστολον Ἀνδρέαν κ.λ. Ἐπὶ τῆς ἐξωτερικῆς ἐπιφανείας τῆς βάσεως ὑπάρχει ἐπιγραφὴ ἀνορθόγραφος μὲ μεγάλα βυζαντινὰ γράμματα ἔχουσα οὕτω :

«Ανεκαινίσθη τὸ ἱερόν καὶ σεβάσμιον κουτὶ τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου ἐκ κώμης Ζέρμα ὑπὸ Πατρὸς Παρθενίου Ἱερομονάχου ἐκ κώμης Πυρσόγιαννης Μηνὶ Ἀπριλίῳ ἔτος 1140».

Ἐκ τῆς χρονολογίας ταύτης ἡ δευτέρα μονὰς εἶναι παρέγγραπτος, τὸ ἀληθὲς δὲ ἔτος δέον νὰ ἀναζητηθῇ εἰς τὰ τρία ψηφία 140, ὅπου εἰς τὸ δεύτερον παριστάνονται οἱ ἀριθμοὶ 3 καὶ 1 διὰ νὰ σχηματισθῇ τὸ ἔτος 1310, ὅτε ἦτο ἡγούμενος τῆς Μονῆς ὁ ἐκ Πυρσόγιαννης Ἱερομόνα-

χος Παρθένιος, ὡς ἐμφαίνεται καὶ ἐκ τῆς λελαξυμένης ἐπιγραφῆς τῆς πύλης τοῦ ναοῦ.

Τελευταῖος Ἡγούμενος φέρεται ὁ ἐκ Ζακύνθου Ἀρχιμανδρίτης Διονύσιος Παπαδάτος, ἐνθουσιώδης κληρικός, κληθεὶς ἐκ Κουτλουμουσίου τοῦ Ἁγίου Ὄρους κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1910 ὑπὸ τοῦ τότε ἐμπνευσμένου Μητροπολίτου Βελλᾶς καὶ Κονίτσης, νῦν δὲ Ἰωαννίνων κ. Σπυρίδωνος, διευθύνας τὰ τῆς Μονῆς μετὰ πολλῆς δραστηριότητος καὶ φιλοπονίας ἐπὶ μίαν τριετίαν.

Ο ΒΗΣΣΑΡΙΩΝ ΜΑΚΡΗΣ

ΥΠΟ

ΕΥΑΓΓΕΛΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ ΣΑΒΡΑΜΗ

«*Εἰς τὴν πόλιν τῶν Ἰωαννίνων χρεώσεται
ἢ Ἑλλάς τὴν ἀναγέννησιν τῆς παιδείας.*
Κωνσταντῖνος Κούμας.»

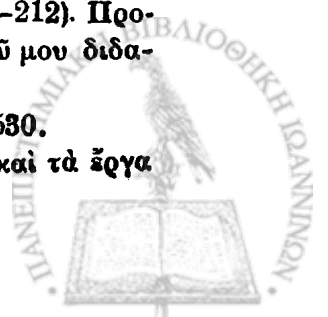
Εἰς τὴν χορείαν τῶν ἐπιφανῶν λογίων τῆς πόλεως τῶν Ἰωαννίνων ἀνήκει ἀναμφιβόλως καὶ ὁ Βησσαρίων Μακρῆς ¹, ὅστις χαρακτηρίζεται ὑπὸ τοῦ Δημητρίου Προκοπίου ὡς «*vir abunde doctus Graecam linguam, et externa philosophia, sacraque theologia imbutus* ²».

Ὁ Βησσαρίων Μακρῆς ἐγεννήθη ἐν Ἰωαννίνοις πιθανῶς ἐν ἔτει 1635. Τὸ ἔτος τῆς γεννήσεως αὐτοῦ ἀναφέρει μόνον ὁ Σάθας ³, ἐν ᾧ οἱ λοιποὶ οἱ διασώσαντες εἰς ἡμᾶς βιβλιογραφικὰς εἰδήσεις περὶ αὐτοῦ μνημονεύουσιν ἀορίστως ὅτι ἔζησε περὶ τὰ μέσα τῆς 17^{ης} ἑκατονταετηρίδος. Σπουδαίαν συμβολὴν εἰς τὴν βιογραφίαν τοῦ λογίου Ἰωαννίτου παρέχει

¹) Τὴν βιογραφίαν τοῦ Βησσαρίωνος Μακρῆ συντάξεν ὁ μαθητὴς αὐτοῦ Παῖσιος ὁ Μικρὸς ὁ ἐξ Ἰωαννίνων. Τὸ χειρόγραφον τοῦτο, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Σάθα (Νεοελ. Φιλολ. σ. 414) καὶ τοῦ Ζαβίρα (Ἑλλ. θεάτρ. σ. 505), εὑρίσκετο ἐν Ἰωαννίνοις, ἀπωλεσθὲν ἤδη. Τὸ χειρόγραφον τοῦτο ἀναφέρει καὶ ὁ Ἀραβαντινὸς (ἐν «Πανδῶρα» 1Γ' σ. 185 κέ.) ὑποσχόμενος ὅτι θὰ ἐκδώσῃ πραγματείαν περὶ τοῦ βίου καὶ τῶν ἔργων τοῦ Βησσαρίωνος Μακρῆ. Τὴν ὑπόσχεσιν αὐτὴν ἐπαναλαμβάνει καὶ ἐν τῷ «Ἐθ. ἀγγελ. Κήρυκι» (τ. Γ' σ. 274—275 κέ.), δὲν τὴν ἐξέτελεσεν ὁμως. Ἐπίσης ὁ Ἀθανάσιος Παπαδόπουλος Κεραμεὺς ἐξ ἀφορμῆς δημοσιεύσεως μιᾶς ἐπιστολῆς τοῦ Βησσαρίωνος Μακρῆ πρὸς τὸν λόγιον Κερκυραῖον Σωφρόνιον Δαράκιον λέγει τάδε: «προστίθημι ἔτι μίαν ἐπιστολὴν τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων διδασκάλου Βησσαρίωνος Μακρῆ περὶ οὗ ἐν ἑτέρᾳ διατριβῇ προσεχῶς ἐκδοθησομένη πραγματεύομαι ἐκτενέστερον νέας προσάγων πληροφορίας περὶ τῶν συγγραμμάτων αὐτοῦ...» (ἴδε ἐν Ἑλλ. Φιλολ. Συλλόγου Κωνσταντινουπόλεως τ. 17 σ. 60). Ἀλλὰ καὶ οὗτος δὲν ἐξέδωκε τοιαύτην ἐργασίαν (ἴδε καὶ κατάλογον τῶν ἔργων τοῦ Α. Π. Κεραμεῦς παρὰ Γρηγορίῳ Παπαμιχαῆλ Ἀθανάσιος Παπαδόπουλος Κεραμεὺς Νεκρολογία ἐν «Ἐκκλησιαστικῷ Φάρῳ» 1Α' [1913] σ. 452—466 καὶ ἐν ἰδίῳ τεύχει [Ἀλεξάνδρεια 1913, σελίδες 41], καὶ παρὰ Chr. Lorange ἐν «Vizantijskij Vremennik» τ. XIX [1912] σ. 188 κέ. καὶ 196—212). Προσέτι καὶ τὸν κατάλογον τὸν συνταχθέντα ὑπὸ τοῦ Νίκου Α. Βέη, σεβαστοῦ μου διδασκάλου: Ἀθανάσιος Παπαδόπουλος Κεραμεὺς, Βερολῖνον 1913 σ. 5—21.

²) Δημ. Προκοπίου. Παρὰ τῷ Φαβρικίῳ Biblioth. Graec. τ. XI, σ. 530.

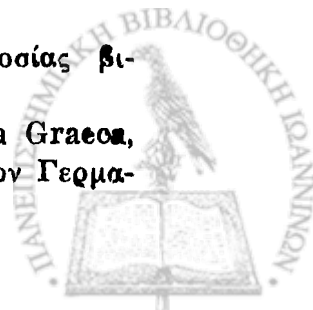
³) Κ. Σάθα Νεοελ. Φιλολογία σελ. 384. Βιβλιογραφίαν διὰ τὸν βίον καὶ τὰ ἔργα αὐτοῦ παρέχομεν ἐν τέλει τῆς πραγματείας.

εἰς ἡμᾶς μία ἐπιστολή, ἣν ὁ Φιλητᾶς ἔστειλε πρὸς τὸν αἰοίδιμον Κων-
 τῖνον Ἀσώπιον. Ἐν τῷ «Λογίῳ Ἑρμῆ» ἐδημοσιεύθη τμήμα τῆς ἐπι-
 στολῆς ταύτης, ἧς ἀπόσπασμα διαφωτιστικὸν τῶν κατὰ Βησσαρίωνα Μα-
 κρῆν παραθέτομεν ἔνταῦθα: «Πατρὶς μὲν τοῦ Βησσαρίωνος ἦτο τὰ
 Ἰωάννινα, ὡς γίνεται φανερὸν ἀπὸ τινων αὐτοῦ ἐκδοθέντων πονημάτων,
 πότε ὁμως ἔζησε, περιστατικῶς δυνάμεθα νὰ προσδιορίσωμεν ἐξ ὀλί-
 γων, ὅσα περὶ αὐτοῦ ἐσημείωσεν ὁ Μελέτιος. Ὁ Βησσαρίων ἐμαθήτευσε,
 λέγει (Ἐκκλησ. Ἱστορία ΙΖ' αἰ.), παρὰ τῷ Ἀλεξάνδρῳ Μαυροκορδάτῳ
 καὶ τῷ Ἰωάννῃ Καρυοφύλλῃ. Τοῦτο βεβαίως νοητέον ἐκ διαδοχῆς, ὡς
 πάλιν λέγει ὁ ἴδιος, ὅστις εἰς ἄλλο χωρίον ὀλίγον ἀνωτέρω τοῦ Ἀλε-
 ξάνδρου διάδοχον ὀνομάζει τὸν Ἰωάννην. Ὁ Ἀλέξανδρος οὗτος φαίνε-
 ται ὅτι παρητήθη τῆς ἐπιστάσεως τῆς Βυζαντινῆς σχολῆς περὶ τὸ 1672,
 καθ' ὃν χρόνον δῆλα δὴ ἀποθανόντος τοῦ διερμηνέως τῆς ὀθωμανικῆς
 βασιλείας Παναγιώτου Χουσίου, ἔλαβε τὴν θέσιν του αὐτός, ὡς ἱστορεῖ
 ὁ Καντεμῆρης (Growth and decline of the Othman Empire
 σελ. 263). Συνάγεται λοιπὸν ἐκ τούτου, ὅτι ὁ Βησσαρίων ἦτο τὸ 1672
 μαθητῆς εἰς τὴν σχολὴν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ ἐκεῖ πιθανὸν νὰ
 διέτριψε καὶ μετέπειτα καιρὸν τινα, ἴσως μέχρι τοῦ 1675. Ἐλθὼν εἰς
 Ἰωάννινα ἐχρημάτισε διδάσκαλος, λέγει ὁ Μελέτιος, τῆς τοῦ Γκιούμα
 σχολῆς, τότε νεωστὶ ἰδρυθείσης, λαβούσης βεβαίως ἀπ' αὐτοῦ τοῦ κτίτορος
 τὸ ὄνομα, ὡς ἐκ τῶν κατωτέρω γίνεται ἔτι φανερώτερον. Ὁ Ἀναστάσιος
 Μιχαῆλ ὁ ἐκ Ναούσης εἰς συγγραμμάτιόν τι ἐπιγραφόμενον «Περιηγη-
 ματικὸν Πιττάκιον», τὸ ὁποῖον ἐτύπωσεν ἐν Βερολίνῳ χωρὶς χρόνου ση-
 μείωσιν, ἀλλὰ πιθανῶς τὸ 1705¹, ἀναφέρει² περὶ τῶν τότε ἐν Ἰωαννί-
 νοις δύο σχολείων, ἀπὸ τὰ ὁποῖα, «τὸ μὲν, ὡς λέγει, ὑπ' αὐτῶν τῶν
 Ἰωαννιτῶν, τὸ δὲ ὑπὸ τινος Ἐμμανουὴλ Γκούμα ἐνίδρυται». Ὁ δὲ Κο-
 σμᾶς ὁ Βαλάνος ἐν τῇ ἐπιστολῇ πρὸς Ζωσιμάδας (Ἐκθ. Ἀριθμ. κτλ.) γρά-
 φει περιστατικώτερον «Οἰκοδομήθη (τὸ σχολεῖον) ὑπὸ τοῦ ποτὲ Πάνου
 Καραϊωάννου διὰ δαπάνης τοῦ ἀειμνήστου Μάνου Γγιόνμα». Ἄν ὁμως
 ἦτο αὐτὸ τὸ πρῶτον ἐν Ἰωαννίνοις συστηθὲν πρέπει ἴσως νὰ ἀμφιβάλ-
 λωμεν ὀλίγον, διότι καὶ ἀπὸ τὴν ἀνωτέρω μνημονευομένην εἴδησιν τοῦ
 Ἀναστασίου φαίνεται ὅτι ὑπῆρχεν ἤδη καὶ ἄλλο σχολεῖον πιθανῶς ἀρ-
 χαιότερον ὑπὸ τῶν Ἰωαννιτῶν ἰδρυθὲν, ἐὰν δὲ εἰκάσωμεν ἀπὸ μίαν ση-
 μείωσιν, τὴν ὁποῖαν ἐξέδωκεν ὁ Mathaei³, τὰ γράμματα δὲν ἦσαν παν-

¹) Τὸ βιβλίον τοῦτο δυστυχῶς δὲν εὐρίσκεται εἰς τὰς παρ' ἡμῖν δημοσίας βι-
 βλιοθήκας. ²) Ἐν σελ. 12.

³) *Cristian Fried. de Mathaei* ἐν Ποικίλοις Ἑλληνικοῖς seu *Varia Graeca*,
 Mosquae, 1811. Ἐν σελ. 259—269 εἶναι ἡ ἐπιστολή τοῦ Νεκταρίου πρὸς τὸν Γερμα-
 νόν, ἑλληνιστὶ καὶ λατινιστὶ, ἧτις ἔχει ὧδε :

τελῶς ξένα ἐν τῇ πρωτεύουσῃ τῆς Ἡπείρου, τοῦλάχιστον περὶ τὰ μέσα τῆς ΙΖ' ἑκατονταετηρίδος. Τὴν σημείωσιν ταύτην γεγραμμένην ὑπὸ Γερμανοῦ ἱερομονάχου τοῦ Σιναΐτου, τοῦ μετέπειτα ἀρχιεπισκόπου Νύσσης, πρὸς διασάφησιν ἐπιστολῆς Νεκταρίου τοῦ Σιναΐτου, μεταφέρω ἐπὶ λέξει ἐνταῦθα ὡς περιέχουσιν ἀξιοσημειώτὰ τινὰ ἀναφερόμενα εἰς τὴν γραμματολογικὴν ἱστορίαν ἐκείνων τῶν χρόνων. Ἔχει δὲ οὕτω :

«Ταύτην γέγραφε τὴν ἐπιστολὴν Νεκτᾶριος ὁ ἀπὸ Κρήτης ὃς ὕστερον τετάρτῳ καὶ δεκάτῳ ἔτει κατὰ τὸ 1661 ἔτος Πατριάρχης ἐχηρημάτισεν Ἱεροσολύμων ψήφῳ τῆς ἐν Κωνσταντίνου τῶν ἀρχιερέων κληρικῶν καὶ ἀρχόντων Συνόδου. Ἡ αἰτία δὲ τῆς ἐπιστολῆς ἦν αὕτη· κατὰ τὸ 1645 ἔτος ἠκροώμεθα φιλοσοφίας ἐν Ἀθήναις παρὰ Θεοφίλῳ τῷ Κορυδαλεῖ ἦν δὲ οὗτος ἄκρος εἰς φιλοσοφίαν ὑπερηκοντικῶς οὐ μόνον πάντας τῶν ἐν Ἰταλίᾳ φιλοσοφούντων, ἀλλὰ δὴ καὶ τῶν Ἑλλήνων τῶν ἡμετέρων οὐ κατόπιν ἰών. Μετὰ δὲ τὴν τελευταίαν τοῦ Κορυδαλέως ἐμελετώμεν ἀλλήλοις τὰ ἀκουσθέντα, ὃ τε Νεκτᾶριος καὶ Διονύσιος ὁ ἐκ Ναυπλίου καὶ δύο τῶν εὐγενῶν Ἀθηναίων καὶ μετὰ τούτων ἐγώ. Ἦλθεν ἐξ Ἰωαννίνων Νικηφόρος τις Πριγγιλεὺς τὸ ἐπίκλην Ἀθηναῖος καὶ αὐτός, ὃς ἤρξατο πειράζειν ἡμᾶς προβλήμασιν ἐκ τῶν τοῦ Κορσούλου τοῦ Κερκυραίου μαθητῶν προβληθεῖσιν εἰς Ἰωάννινα πρὸς ἃ ἐγγράπτο ἡ ἐπιστολὴ καὶ τὸν προβαλλόμενον εἰς σιγὴν ἐλάσασα . . .».

Ὅπως καὶ ἂν ἔχη τὸ πρᾶγμα, τοῦτο δύναται νὰ θεωρηθῆ βέβαιον ὅτι ὁ Βησσαρίων ὑπῆρξεν ἐκ τῶν πρώτων διδασκάλων τῆς τότε νεωστὶ ἰδρυθείσης σχολῆς, ἐδίδαξε δ' ἐκεῖ τὰ ἑλληνικὰ ἐπὶ τινὰ χρόνον, ἀφ' οὗ καὶ ὁ Μελέτιος ὁ βιογράφος αὐτοῦ λέγει ¹, ὅτι ἐμαθήτευσε παρ' αὐτῷ πρὶν ἢ μεταβῆ εἰς Ἰταλίαν· πόσα ὅμως ἔτη ἐκόσμησε τὴν διδασκαλικὴν καθέδραν δὲν εἶναι εὐκόλον νὰ προσδιορισθῆ. Συνάγεται ὅμως ἐκ τινος

«Τῷ σοφωτάτῳ καὶ λογιωτάτῳ ἱερομονάχῳ κυρίῳ κυρίῳ Γερμανῷ *, Νεκτᾶριος ἱερομόναχος ὁ Εὐναΐτης (γράφει Σιναΐτης) εὖ πράττειν.

Ἀρχ. «Ἡ χρεια μοι τῆς ἐπιστολῆς πρὸς τὴν σὴν λογίότητα, οὐ μόνον προσαγορεύσαι τὴν πρὸς ἡμᾶς ἀείποτε ἀγαθὴν σου διάθεσιν». Ἐν τέλει :

«. . . Ὡνπερ ὑφηγοῦμαί σοι».

Ἐρρωσο καὶ ὑγίαινε.

Κατὰ τὸ ἀχξ (1660) ἔτος τὸ σωτήριον

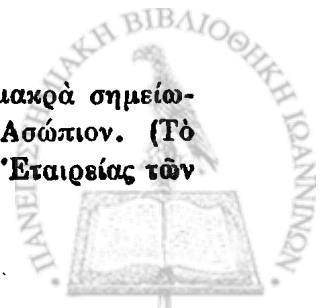
θαργηλιῶνος τρίτην φθίνοντος

Νεκτᾶριος Ἱερομόναχος Εὐναΐτης (γράφει Σιναΐτης)

Αἰγυπτίηθεν.

¹) Ἐν τῇ Ἐκκλησιαστικῇ Ἱστορίᾳ του.

* Τῷ κυρίῳ κυρίῳ Γερμανῷ... Ἐπὶ τῆς φράσεως αὐτῆς ὑπάρχει μακρὰ σημείωσις, ἐξ ἧς τμῆμα ὁ Φιλητᾶς παραθέτει ἐν τῇ ἐπιστολῇ του πρὸς τὸν Ἀσώπιον. (Τὸ βιβλίον τοῦτο εὑρίσκεται μόνον ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας τῶν Ἀθηνῶν).

τὴν Ἱστορίαν τῶν ἐν Ἰωαννίνοις Σχολῶν.—Σχολὴ Γκιούμα.—Ἀνέκδοτα ταύτης σιγγίλια σελ. 55, 132, 185.

Ἰωάννου Λαμπρίδου. Περὶ τῶν ἐν Ἠπειρῷ Ἀγαθοεργημάτων, μέρος Α', σελ. 80—1. Ἀθῆναι 1880.

Ἰωάννου Λαμπρίδου. Ἠπειρωτικὰ μελετήματα, τεῦχος Α', Ἀθῆναι 1887, σελ. 64—65.

Τοῦ αὐτοῦ Ἠπειρωτικὰ (Ἱστορικὰ μελετήματα) τεῦχος Σ' (Ἱερὰ ἐν Ἠπειρῷ σκηνώματα) Ἀθῆναι 1888, σελ. 40 κέ.

Τοῦ αὐτοῦ. Ζαγορικὰ (οἷς προσετέθησαν καὶ τινὰ περὶ Ἠπείρου) μέρος Γ'. Ἀθῆναι 1870, σελ. 56—57.

Ἰωάννου Βελούδου. Ἑλλήνων Ὁρθοδόξων Ἀποικία ἐν Βενετία σ. 126. Βενετία 1893, Ἔκδοσις Β'.

Σπύρου Βελούδου. Ἐν «Χρυσανθίδι» (Ἡμερολογίῳ ἐκδεδομένῳ ἐν Βενετία) ἔτ. 1863 σελ. 28 κέ.

Θ. Ν. Φιλαδέλφειας. Ἐν Ἐπετηρίδι Φιλολογικοῦ Συλλόγου Παρνασσοῦ ἔτ. Η', σ. 46 κέ.

Emile Legrand. Bibliographie Hellénique. Paris 1894 t II, p. 434—435.

Τοῦ αὐτοῦ t. I. p. 212, 354, Paris 1918.

Τοῦ αὐτοῦ t. II p. 29, 89, 90, 350, 436, Paris 1928.

Τοῦ αὐτοῦ t. III p. 61, 62, 63, 65, 66, Paris 1894.

Τοῦ αὐτοῦ Bibliographie Ionienné, t. I p. 111. Paris 1909.

Σωφρονίου Εὐστρατιάδου Μητροπολίτου πρ. Λεοντοπόλεως. Κατάλογος τῶν κωδίκων τῆς Μεγίστης Λαύρας (τῆς ἐν Ἀγίῳ Ὄρει). Paris 1925, τεῦχ. Β—Γ.

Τοῦ αὐτοῦ. Catalogue of the Greek Manuscripts in the Library, of the Monastery of Vatopedi on Mt Athos. Cambridge 1924.

«Φωνὴ Ἠπείρου» περιοδικὸν ἐκδιδόμενον ἐν Ἀθήναις. Ἔτος Ι'. (1901) φύλ. 452, σελ. 4 κέ.

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΑΙ ΣΕΛΙΔΕΣ

ΥΠΟ

ΛΕΩΝΙΔΟΥ Χ. ΖΩΗ

Ἄρχαιοφύλακος καὶ Ἐπιμελητοῦ τοῦ Μουσείου Ζακύνθου.

1.

Ἡ φιλία τῶν Γάλλων, καταλυσάντων τὴν Βενετικὴν Πολιτείαν καὶ καταλαβόντων, τῷ 1797, τὴν Ἑπτάνησον, πρὸς τὸν σατράπην τῆς Ἡπείρου Ἀλῆ Πασᾶν δὲν ἐβράδυνε, διὰ τὸ κακόβουλον τοῦ τελευταίου, νὰ μετατραπῇ εἰς μῖσος ἄσπονδον καὶ τέλος εἰς πόλεμον. Ὅποια αἱ συνέπειαι τοῦ μοιραίου πολέμου μεταξὺ τῶν Γάλλων καὶ τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ τυγχάνουσι γνωσταὶ ἐκ τῆς ἱστορίας, ὡς ἐπίσης γνωστὴ καὶ ἡ κατὰ τὴν ἀποφράδα ἡμέραν Τρίτην, τῆς 12 ὀκτωβρίου 1798, ἄλωσις τῆς πόλεως τῆς Πρεβέζης.

Τὴν ἀξιοδάκρυτον τῆς πόλεως ταύτης καταστροφὴν δὲν ἠδυνήθησαν νὰ διαφύγωσι καὶ δύο ἀτυχεῖς κληρικοί, θυσιάσαντες ἐν εὐσεβείᾳ καὶ μόχθοις τὴν νεότητά αὐτῶν, ὅπως ἰδρῦσωσιν, ὁποίαν καὶ ἴδρυσαν, ἐν Πρεβέζῃ μονήν, τὴν ὁποίαν καὶ εἶδον βεβηλουμένην ὑπὸ τῶν βαρβάρων καὶ ἐν μιᾷ στιγμῇ μεταβληθέντας εἰς κόνιν τοὺς καρποὺς τῶν τόσων ἀγῶνων καὶ ἰδρώτων των.

Δυνηθέντες οὐχ ἤττον νὰ διαφύγωσιν οἱ κληρικοὶ οὗτοι τὴν σφαγὴν, ἅμα ὡς ἐπίστευσαν μετὰ τινα ἔτη, ὅτι θ' ἀνέτελλε καὶ πάλιν ἡ ποθητὴ εἰρήνη εἰς τὴν πατρίδα των, ὑπὸ ἀγίου ἐμπορούμενοι ζήλου, ἀπεφάσισαν τὴν ἀνοικοδόμησιν τῆς καταστραφείσης μονῆς ἐπικαλούμενοι πρὸς τοῦτο τὴν ἀρωγὴν τῶν πιστῶν.

Καὶ πρῶτον κατέφυγον εἰς Κέρκυραν, ἐκεῖθεν δ' ἐφοδιασθέντες δι' ἐπισήμων ἐγγράφων, ἀπὸ 11 ἰουνίου 1802, ἀφίκοντο εἰς Ζάκυνθον, ἧς ἡ Διοίκησις, πρὸς τὴν ὁποίαν τὰ ἔγγραφα διηυθύνοντο, συνέστησε τοὺς αὐτοὺς κληρικοὺς πρὸς τὸν τότε Πρωτοπαπᾶν Γ. Συμμαχίον, ὅπως ὑποβοηθήσῃ τὸ ἔργον αὐτῶν.

Ἡ ἐνέργεια ἐν προκειμένῳ τοῦ Πρωτοπαπᾶ Συμμαχίου δηλοῦται ἐκ τῆς κατωτέρω ἀπαντήσεως αὐτοῦ πρὸς τὸν τότε Πρύτανιν Ζακύνθου Πέτρον κόμ. Χρυσοπλεύρη, τηρουμένης ἐν πρωτογράφῳ παρὰ τῷ ἐνταῦθα δημοσίῳ Ἀρχαιοφυλακείῳ καὶ ἐχούσης ὡς ἑξῆς:

Ἐξοχώτατε καὶ εὐσεβέστατε Πρύτανε,

Κατὰ τὴν σεβασμίον προσταγὴν τῆς ὑμετέρας ἐξοχότητος, περιῆλθον

οἱ διωρισμένοι εὐλαδέστατοι Ἱερεῖς εἰς τὰς οἰκίας τῶν χριστιανῶν καὶ εἰς τὰς ὁδοὺς, συνάζοντες τὴν ἐλεημοσύνην τους, καὶ ὁμοίως καὶ οἱ ἐφημέριοι ἐποίησαν τὴν ἀπερασμένην Κυριακὴν εἰς τὰς ἐκκλησίας τους διὰ τὴν ἀνακαίνισιν τοῦ κατηδαφισμένου μοναστηρίου εἰς Πρέβεζαν, καὶ ἡ ποσότης τῆς συνάξεως ὅλης ἦτον γρόσια τριάντα ὀκτὼ καὶ μισό, τὰ ὅποια ἐγγεῖρισθησαν τοῦ ἀποσταλθέντος ὑποκειμένου, τοῦ ὁποίου ἐδόθησαν καὶ τὰ πεμφθέντα μοι τρία τάλαρα παρὰ τῆς ἐξοχοτάτης διοικήσεως....

Ζάκυνθος 24 ἰουνίου 1802 σ. π.

τῆς ὑμετέρας ἐξοχότητος
Γεράσιμος Συμμάχιος
ἐπίτροπος καὶ πρωτοπαπᾶς Ζακύνθου».

Δυστυχῶς οὔτε τὰ ὀνόματα τῶν ἐκ Πρεβέζης δύο κληρικῶν καὶ τῆς μονῆς, οὔτε καὶ τὴν περαιτέρω ἐνέργειαν πρὸς ἀνοικοδόμησιν αὐτῆς γνωρίζομεν.

2.

Μεταξὺ τῶν διαφόρων παρὰ τῷ παρ' ἡμῖν Ἀρχιεφυλακείῳ ἐγγράφων ἐκ Πρεβέζης ἐκδοθέντων, τηρεῖται ἀνέκδοτος καὶ ἡ κατωτέρω ἐπιστολὴ τοῦ βοϊβόδα Ἀμετουλάχμπεη πρὸς τὴν Προεδρείαν Ζακύνθου συνιστῶντος ἔμπιστον αὐτοῦ μεταβαίοντα εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ μέλλοντα νὰ διέλθῃ ἐκ Ζακύνθου.

« *Εὐθυσιάτη καὶ Πανεκλαμπροτάτη Προεδρία τῆς Ζακύνθου
προσφιλῶς χαιρετοῦμεν.*

(Τ. Σ.) Ἡ ἐπιθυμία ὁποῦ πρὸ πολλοῦ ἔτρεφα διὰ νὰ γνωρισθῶμεν μετὰ τὴν εὐγενίαν σας, καθὼς ἐλάβαμε τὴν χαρὰν καὶ μετὰ τὰς ἄλλας Προεδρίας, ἡ τύχη τὴν ἠϋδόκησε. Διὰ ὑποθέσεις Βασιλικὰς πέμπομεν τὸν οἰκιακὸν μας ἄνθρωπον Μεεμέταγα εἰς Κωνσταντινούπολιν ἀπὸ τὸ μέρος τοῦ Μορέως. Μέλλοντας ὅμως νὰ ἀπεράσῃ ἀπὸ τὰ αὐτόθι, τὸν συστένω τῆς ἐκλαμπρότητός σας καὶ παρακαλῶ τὴν ἀγάπην σας νὰ ἀπεράσῃ εἰς Μορέαν μετὰ ἀσφάλιαν καὶ φύλαξιν, εἰδοποιώντας μας τὸν μισεσμόν του. Διὰ δὲ τὴν χάριν καὶ ἀπόδειξιν τῆς φιλίας σας, τάζομεν καὶ ἡμεῖς τὰ αὐτά, καὶ πλείονα εἰς παρομοίας φιλικὰς συστάσεις σας. Ταῦτα καὶ σᾶς διαμαρτυρούμεθα μετὰ ἀγάπην καὶ εἰλικρίνειαν.

Πρέβεζα 16 Ἀπριλίου 1802.

Τῆς εὐγενίας σας φίλος εἰλικρινέστατος, Ἀμετουλάχμπεης καὶ ἀφέντης Σαλαγώρης, Καπιτζίμπασης καὶ Βοϊβόδας τοῦ Ἑμιλακιχουμαγιανίων, Πρεβέζης, Βονίτζας, Πάργας καὶ Βουθρουνοῦ».

(ὑπογραφή τουρκιστὶ)

Ζάκυνθος.

ΣΥΜΒΟΛΗ

ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΡΕΥΝΑΝ ΤΩΝ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΩΝ ΘΕΣΜΙΩΝ

ΥΠΟ

ΚΩΝΣΤΑΝ. Ξ. ΤΖΙΟΒΑ

Δ. Ν. Γραμματέως Πταισματοδικείου Κομοτινῆς.

Ἐπὶ τοῦ κ. Π. Κ. Βιζουκίδου γράφοντος ἐκ Βερολίνου, διαπρεποῦς τοῦ ἀρχαίου Ἀττικοῦ Δικαίου ἐρμηνευτοῦ, ἐδημοσιεύθη εἰς τὸ διπλοῦν τεῦχος τῶν «Ἡπειρωτικῶν Χρονικῶν» τοῦ ἔτους 1927 (σελῖς 5—53) ἐμπεριστατωμένη καὶ σπουδαιοτάτη πραγματεία περὶ τῶν Ἡπειρωτικῶν Θεσμίων καὶ ἰδίᾳ περὶ τῶν προνομίων τοῦ Ζαγορίου, ἐν ἧ ὁ συγγραφεὺς μετὰ περισσῆς σαφηνείας καὶ διὰ γλαφυρᾶς γλώσσης ἐξετάζει τὸ ζήτημα ἀπὸ πάσης ἀπόψεως.

Ἐπὶ τοῦ εὐρυμαθοῦς καὶ πολυγράφου Ἐκπαιδευτικοῦ Συμβούλου κ. Δημ. Σάρρου, Ζαγορισίου, διὰ πραγματείας του δημοσιευθείσης εἰς τὸ τρίτον τεῦχος τῶν «Ἡπειρωτικῶν Χρονικῶν» τοῦ ἰδίου ἔτους (σελῖς 286—301) συμπληρωματικῶς προσετέθη ὅτι ἔδει νὰ προστεθῆ εἰς τὸ ὑπὸ τοῦ κ. Π. Βιζουκίδου ἐξετασθὲν θέμα.)

Ὁ κ. Βιζουκίδης ὁμῶς, διὰ τῶν ποικίλων του σημειωμάτων δημοσιευθέντων εἰς τὸ διπλοῦν τεῦχος τῶν «Ἡπειρωτικῶν Χρονικῶν» τοῦ ἔτους 1928 (σελῖς 233—237), μεταξὺ ἄλλων ἐκφράζει τὴν λύπην τὴν ὁποίαν ἐδοκίμασε διὰ τὴν μὴ εἰς τὴν ἐν τῇ πρώτῃ πραγματεία του ὑποτιπωθεῖσαν ἔκκλησιν ἀπάντησιν τῶν λογίων Ἡπειρωτῶν, καὶ παρακατιῶν λέγει: «Εἶνε λυπηρὸν καὶ χαρακτηριστικὸν σημεῖον τῶν καιρῶν, ὅτι οὐδεμία εἶδησις, ἀφορῶσα εἰς τὰ Ἡπειρωτικὰ ἔθιμα, ἐλήφθη μέχρι τῆς στιγμῆς ταύτης παρὰ τὰς θερμὰς ἡμῶν παρακλήσεις, ἃς καὶ αὐθις ἐντονώτερον διατυποῦμεν ἐνταῦθα».

Γράφων ἐκ τῆς ἐσχατιᾶς τῆς Δυτικῆς Θράκης, καὶ μακρὰν τῆς πατρίδος μου τῶν Ἀσπραγγέλων (Δοβρᾶς) τοῦ Ζαγορίου, ἐπιθυμῶ, χωρὶς κἄν ποσῶς οὐδὲ μακρόθεν νὰ διανοηθῶ νὰ διαψεύσω τὸν σοφὸν ἄνδρα εἰς τὰς ἀπέλπιδάς του κρίσεις, ν' ἀνταποκριθῶ ὅση μοι δύναμις εἰς τὴν θερμὴν ἔκκλησίν του, καὶ νὰ θέσω ὑπ' ὄψιν του ἐν παλαιὸν ἔγγραφον περι-συλλεγὲν ὑπ' ἐμοῦ κατὰ τὴν πρὸ ἑξαμήνου μετάβασίν μου ἐπ' ὀλιγομήνην

ἀδεία εἰς τὴν γενέτειράν μου. Τὸ ἔγγραφο τοῦτο ἀφορᾷ ἐκποίησιν διὰ πλειοδοτικῆς δημοπρασίας ἀκινήτου περιουσίας καθυστεροῦντος φόρου Δοβριανίτου, πρὸς ἀπόσβεσιν τῶν ὑποχρεώσεων αὐτοῦ. Ὁ κ. Π. Βιζουκίδης, γράφων ἐν τοῖς «Ἑπειρωτικοῖς Χρονικοῖς» τὴν περὶ Ἑπειρωτικῶν Θεσμίων Ἑρευναν, ἀναφέρει (ἐν σελίδι 19 τεῦχος Α' καὶ Β' τοῦ 1927) τὰ ἑξῆς: «Ἡ περιφέρεια τοῦ Ζαγορίου ἐκέκτητο παλαιόθεν συνταγματικὴν τινα αὐτοδιοίκησιν» καὶ παρακατιῶν ἐκθέτει, ἐν σελίδι 22, τὰ ἑξῆς: «Γνωρίζοντες ὁποίας πιέσεις καὶ ἐξευτελισμοὺς θὰ ὑφίσταντο οἱ οἰκεῖοι τῶν Ζαγορισίων ὑπὸ τῶν βαρβάρων δυναστῶν ἐν περιπτώσει καθυστέρησεως τῶν βασιλικῶν καὶ αὐθεντικῶν φόρων καὶ ἐκ τοῦ συναισθήματος τῆς κοινῆς ἀλληλεγγύης ὁρμώμενοι, εἶχον θεσπίσει παλαιόθεν ὅπως οἱ ἐκάστοτε ἐνδημοῦντες συγχώριοι καταβάλλωσι πάντα τὰ ὑπὸ τοῦ συνόλου τῶν κατοίκων τοῦ χωρίου ὀφειλόμενα ποσά. Τὸ μέτρον τοῦτο ἦτο βεβαίως πρακτικὸν καὶ σωτήριον, ἀλλ' ἐπικίνδυνον ὅπως δῆποτε, ἐφ' ὅσον δὲν ὑπῆρχεν ἀσφάλεια πρὸς εἴσπραξιν τῆς ὑπὸ τυχὸν δυστρόπων συγχωριῶν καθυστερουμένης ἀναλογίας. Διὰ τὴν περίπτωσιν λοιπὸν ταύτην ἐλήφθη εἰδικὴ πρόνοια καὶ ἐθεσπίσθη ὑπὸ τοῦ κοινοῦ, ὅπως, ἐν περιπτώσει καθ' ἣν οἶκός τις εἶχε βαρύτατα ἐπιφορτισθῆ διὰ τῶν καθυστερουμένων φορικῶν ἀναλογιῶν καὶ τῶν τόκων τούτων ὥστε νὰ θεωρῆται ἀδύνατος ἢ ἀβίαστος πληρωμῆ, ἢ κοινότης τοῦ χωρίου προβαίη, ἐκόντος ἢ ἄκοντος τοῦ ὀφειλέτου, εἰς πλειοδοτικὴν ἐκποίησιν τοῦ ὅλου ἢ μέρους τῆς κινητῆς καὶ ἀκινήτου περιουσίας αὐτοῦ πρὸς ἀπόσβεσιν τῶν ὑπαρχουσῶν φορολογικῶν του ὑποχρεώσεων». Καὶ ταῦτα μὲν πάντα ὁ σοφὸς μελετητῆς ἐξάγει ἐκ τῶν εἰς τὴν ὡς ἄνω προγματείαν του δημοσιευομένων δύο ἐγγράφων ὑπὸ ἡμερομηνίας 7 Μαρτίου τοῦ 1828 καὶ 8 Μαΐου 1832, τῶν ἀναφερομένων εἰς τὰ προνόμια τοῦ Ζαγορίου «Σιουρούτια», ἐκ τῶν φράσεων δὲ τούτων «ἀπεκατεστάθη καὶ εὐρέθη ἀπὸ παλαιὸς χρόνους» («Ἑπειρωτ. Χρον.» 1927 σελ. 33) συμπεραίνει ὅτι ἀπὸ τῆς καταλήψεως ἢ μάλλον τῆς παραδόσεως τῶν Ἰωαννίνων κατὰ τὸ 1431 μέχρι τῆς ὡς ἄνω ἡμερομηνίας τῶν ἐγγράφων οὕτως αὐτοδιωκεῖτο τὸ Ζαγόριον. Συγχαίρων τὸν βαθυστόχαστον μελετητὴν διὰ τὰ ἀξιόλογα συμπεράσματά του, διὰ τοῦ κατωτέρω δημοσιευομένου ἐγγράφου εὐγενῶς παραχωρηθέντος μοι παρὰ τοῦ συγχωριανοῦ μου κ. Ἰωάννου Παπαμίχου ἔρχομαι νὰ ἀποδείξω τὸ ἀληθὲς τῶν ἰσχυρισμῶν του καὶ δὴ ὡς πρὸς τὸ σημεῖον τῆς διὰ δημοπρασίας πωλήσεως τῆς κινητῆς καὶ ἀκινήτου περιουσίας τοῦ καθυστεροῦντος φορικῆς ἀναλογίας Ζαγορισίου, ὅτι οὕτω συνέβαινε καὶ πρὸ τοῦ 1828. Δὲν γνωρίζω ἐὰν σῶζονται καὶ ἐδημοσιεύθησαν καὶ ἄλλα παρόμοια ἔγγραφα, φρονῶν ὅμως ὅτι ἔστω καὶ ἐλάχιστα συμβάλλω εἰς τὴν ἔρευναν τοῦ ζητήματος ἐχάραξα τ' ἀνωτέρω· ἐξαιτοῦμαι δ' ὅθεν τὴν εὐμενῆ κρί-

σιν τῶν κάλλιον ἔμοῦ εἰδότην. Τὸ ἔγγραφον ἔχει ὡς κατωτέρω παρατίθεται μετὰ τῆς ἐν αὐτῷ ὀρθογραφίας.

«Μὲ τὸ παρὸν φανερόνομεν κε ομολογοῦμεν ἑμεῖς ἰ χοριανὶ Δοβριανίτις οτι ὁ Τίνος Ραύτης τὸ ὄσπίτι του χρεοστι Βασιλικὸν δόσιμον πεκαγιᾶν τῖς χώρας κε μὴ ἔχοντας νὰ τὰ πλερόσι ἀπεφασίσαμεν κατὰ τὸ τοπινὸν τοῦ βιλαετιοῦ κε εβγάλαμεν τὸ ἀμπέλι του στὴν «Ρόσιαν» στὸ μεζάτι κὲ τὸ ἐπουλίσαμεν τοῦ Παπαμίχου Μανούση διὰ γρόσια 420 κε τετρακόσια τριάντα τὸ ὄπιον ἀμπέλι σινορέβι ἀπὸ κάτου ἀπὸ τοῦ Γιώργη Μπέτζου, κε ἀπάνο ἀπὸ τοῦ Τριαντάφυλλου Κονιτζότη κε νὰ ἴνε κὲ νᾶινε ἴδιος κε καθολικὸς νικοκίρις ὁ Παμαμίχος ὄσᾶν ἰδικό του μοῦλκι κε ἂν τοῦ πιραξι κανένας νᾶχομε νὰ τοῦ ἀποκρινόμιστε ἰμῖς ἰ χοριανὶ στὸ βιλαέτιον κε οὔτος ἰδόσαμεν τὸ παρὸν μας

ἰς ἔνδειξιν 1824 Αὐγούστου 1

1) Οἰκονόμον βεβεόνω	13) Γιοργιος Μπέτζος βεβιόνω
2) Παπαγιώργης βαιβεόνω	14) Γιάννης Σάκας βεβαιόνω
3) Παπαχριστοδούλου βεβεόνω	146) Ζώης Μανηλικοῦ βεβιόνω
4) Χαρισι σκουτέρι ὑπόσχομαι	15) Γιάννης Μπρωκούμης βιβιόνω
5) Κόστας Τζόνις βεβεόνω	16) Κοσταντῆς Χρόνις βιβιόνω
6) Γιοργις Νάστος βεβιόνω	17) Γεώργης Ζούνης βεβαιόνω ¹
7) Χατζηπετσαλήτης βεβιόνω	18) Χατζηκῶνστας βεβιόνω
8) Χρόνης βεβιόνω	19) Αν. Γκάνος βιβιόνω
9) Ἀναγνόστις βεβιόνω	20) Παπαγιάνης βεβιόνω
10) Αγγέλῃς βεβιόνω	21) Τινοραύτης βιβιόνω
11) βεβιόνω	22) (Τουρκιστι Ζεϊνὲλ) καὶ Ἑλληνιστὶ Ζεϊνὲλ Τζομπᾶνος μαρτυροῦ.
12) Λᾶζος Χατζηαποστολῖς βεβιόνω	

Δηλοῦται δηλονότι διὰ τοῦ παρατιθεμένου ἔγγραφου ὅτι ὁ Κωνστ. Ράπτης (Ντίνος Ραύτις), κάτοικος Δοβρᾶς, καθυστερεῖ φορικὰς ἀναλογίας καὶ «μὴ ἔχοντας», κατὰ τὴν φράσιν τοῦ ἔγγραφου, νὰ τὰς πληρώσῃ, οἱ συγχωριανοὶ του «ἔβγαλαν εἰς τὸ μεζάτι», ἤτοι εἰς πλειοδοτικὴν δημοκρασίαν, ἕνα ἀμπελῶνά του κείμενον εἰς τὴν τοποθεσίαν «Ρόσιες» καὶ τὸν ἐπώλησαν εἰς τὸν ἐπίσης συγχωριανὸν των Παπαμιχαῆλ Μανούσον. Τὸ λεκτικὸν τοῦ ἔγγραφου παραβαλλόμενον μὲ τὸ τοῦ ἔτους 1828 τὸ δημοσιευθὲν εἰς τὰ «Ἑπειρωτικὰ Χρονικά», ὡς προεῖρηται, ὁμοιάζει κατὰ

¹⁾ Φαίνεται ὅτι ὁ ἐκ τῶν ὑπογραφομένων Γ. Ζούνης θὰ ἐ χρημάτισε καὶ Βεκίλης Δοβρᾶς καθ' ὅσον φέρεται ὡς ὑπογράφας καὶ τὰ δύο ὡς ἄνω ἔγγραφα, περὶ ὧν ποιεῖται λόγον ὁ κ. Π. Βιζουκίδης, τῶν 1828 καὶ 1832.

πολὺ μὲ τὰ προδημοσιευθέντα, ἰδίᾳ δὲ προκειμένου περὶ νομικῶν εἰς τὴν τουρκικὴν λέξεων, λ. χ. πεκαγιᾶν, μουλκι, μεζάτι κλπ. Ἀπορίας ὅμως ἄξιον εἶναι διατί συνυπέγραψε καὶ ὁ Τοῦρκος ποιμὴν Ζεϊνέλ. Κατὰ τὴν ἡμετέραν γνώμην, διότι ὁ ἀγοραστὴς ἐνόμιζεν ὅτι κάλλιον θὰ ἐξησφαλί- ζετο διὰ τῆς ὑπογραφῆς τοῦ ἐν λόγῳ ποιμένος, ἐφ' ὅσον οὗτος δὲν συ- νεκέντρου ἐν ἑαυτῷ καὶ τὴν ιδιότητα τοῦ συγχωριανοῦ. Τὸ ἔγγραφον εἶναι συντεταγμένον ἐφ' ἀπλοῦ χάρτου ἄνευ χαρτοσήμου ἢ ἄλλων ἐνσή- μων, ἐφ' ὅσον οἱ Ζαγορίσιοι ἐπλήρωνον κατ' ἀποκοπὴν τοὺς φόρους των εἰς τὸν Τοῦρκον κατακτητὴν, ἀποτελεῖ δὲ τὸν ἰδανικώτερον καὶ ἀπλούστερον τρόπον τῆς ἀγοραπωλησίας ἀκινήτων καὶ ἀποδεικνύει τὸ πνεῦμα τοῦ συμβιβασμοῦ, ὅπερ διῆπε τοὺς Ζαγορίσιους μὴ ἀποδεχομένους ἐν οὐδεμιᾷ περιπτώσει νὰ προσφύγωσιν εἰς τὴν Τουρκικὴν δικαιοσύνην, ἀλλὰ λύοντας πάσας τὰς διαφορὰς των διαιτητικῶς. Οὐ μόνον δὲ τοῦτο, ἀλλὰ καὶ τὴν δικαστικὴν ἐξουσίαν εἶχον κατορθώσῃ νὰ συγκεντρώσωσιν ἐν ἑαυτοῖς, αὐτονομηθέντες οὕτω καὶ διατηρήσαντες ἀμόλυντα ὡς ἱερὰν παρακαταθήκην τύσον τὴν ἐθνικὴν συνείδησιν, ὅσον καὶ τὴν γλῶσσαν μέ- χρι τῆς ἡμέρας καθ' ἣν ἐκ νέου περίλαμπρος ἀνέτειλεν ὁ ἥλιος τῆς Ἐλευ- θερίας καὶ εἰς τὰ παρθένα δάση τοῦ ἱστορικοῦ Ζαγορίου.

ΚΩΔΙΞ ΤΟΥ ΝΑΟΥ ΤΗΣ ΠΟΛΕΩΣ ΔΕΛΒΙΝΟΥ

ΥΠΟ

ΘΕΜΙΣΤΟΚΛΕΟΥΣ ΜΠΑΜΙΧΑ

Ἄποστέλλων τοῖς «Ἑπειρωτικοῖς Χρονικοῖς» ἀντίγραφον τοῦ Κώδικος τοῦ ναοῦ τῆς πόλεως Δελβίνου, τοῦ μόνου ἐναπομείναντος ἐν αὐτῇ ναοῦ, φρονῶ ὅτι ἀνταποκρίνομαι πρὸς τὸν σκοπὸν δι' ὃν ταῦτα ἰδρύθησαν, καὶ συγχρόνως πρὸς ἐν τῶν καθηκόντων τῶν ὑπὸ τοῦ σεβασμιωτάτου ἰδρυτοῦ αὐτῶν ταχθέντων πρὸς πάντα Ἑπειρώτην, ἥτοι «τὴν περισυλλογὴν πάσης φύσεως ὕλικοῦ διαφωτίζοντος οἰανδήποτε πτυχὴν τῆς Ἑπειρωτικῆς ἱστορίας καὶ τὴν παραχώρησιν τούτου πρὸς δημοσίευσιν». Σοφός τις ἐκ τῶν συνεργατῶν ἢ τῶν ἀναγνωστῶν εἴθε νὰ λάβῃ ἀφορμὴν εὐρυτέρας ἐρεύνης καὶ μελέτης.

Τὰ ἀποσιωπητικὰ ἐτέθησαν ἀντὶ τῶν ἐλλειπουσῶν λέξεων τῶν κείνων καὶ κατεστραμμένων φύλλων τοῦ πρωτοτύπου.

Κέρκυρα, τῆ 16 Νοεμβρίου 1929.

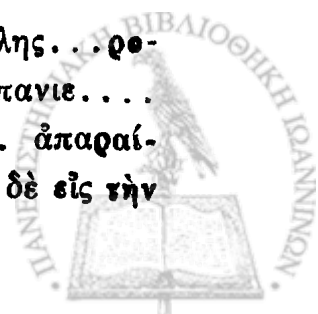
Κ Ω Δ Ι Ξ Ι Ζ'

ΤΟΥ ΙΕΡΟΥ ΝΑΟΥ ΤΗΣ ΠΑΝΑΓΙΑΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ (ΦΑΝΕΡΩΜΕΝΗΣ) ΤΟΥ ΔΕΛΒΙΝΟΥ (ΜΟΥΡΤΙΑΣ)

Περὶ ὀνομάτων, γραφεῖς τὸ παλαιῶν εἰς ριον ἔτος 1635 α τριάντα καὶ πέντε φανήσεται. Νῦν δὲ νεωστὶ γράφεται κατὰ διαταγὴν τοῦ πανοσιωτάτου Κυρίου Γρηγορίου πρωτοσυγγέλλου τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων, κυριαρχικοῦ ἐπιτρόπου τῆς ἡμετέρας θεοσώστου ἐπισκοπῆς τὰ ἀωλβ' (1832). Ἐν Δελβίνῳ κατὰ μῆνα Ἰούνιον. Ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἐπιτροπὴ: Διὰ χειρὸς τοῦ Κωνσταντίνου Χρ. Μανάρη, τοῦ Ἀναγνώστου καὶ Ψάλτου τῆς ἱερᾶς ἡμῶν ἐκκλησίας

Προλεγόμενα τοῦ ἀντιγράφου Κ. Χ. Μανάρη.

. . . Ἐνωσεν ὁ . . . ἐπαρχίαν μας . . . Χῖος: τοῦτο . . . α τῆς μεγάλης . . . ρο-
νοίας, καὶ τάλοιπά . . . κας: . . . Τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐ . . . αὐτοῦ πανιε . . .
Κυριαρχικός . . . ἐπισκοπὴν, . . . ἱερομονάχοις . . . ἐξ Ἰωαννίνων . . . ἀπαραί-
τητον . . . μὲ τοὺς ἱερεῖς τὰς: . . . τὸν θεῖον ἐτοῦτον ναόν . . . ἰνον δὲ εἰς τὴν

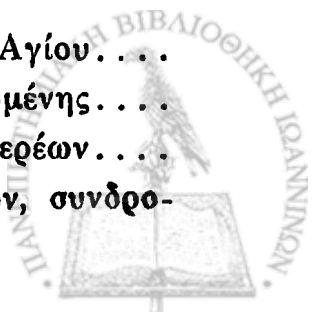

Ἐπίσκοπος Προσκομιδὴν, εὔρε τον Ἱερὸν Κώδικα εἰς κακὴν κατάστασιν, δηλαδὴ ξεσχισμένον, λερωμένον κτλ. Αὐτὸ δὲ ἦτον ὅτι ὁ τόπος μας οὗτος δὲν εἶχεν ἡσυχίαν ἀπὸ τοὺς τυράννους, καὶ οἱ χριστιανοὶ ἐσήκωναν τὰ ἐκκλησιαστικὰ πράγματα, καὶ τὰ ἔστελναν εἰς προφύλαξιν, καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς αἰτίας, πολλὰ πράγματα ἐχάνονταν καθὼς καὶ ὁ κώδιξ καταχλασμένος. Τοῦτο βλέπων ὁ καλὸς Γρηγόριος, ὡς ἀγαθός, πεπαιδευμένος καὶ φιλόχριστος, παρευθὺς ἐδιέταξε τὸν ἐπίτροπον τῆς ἐκκλησίας Ζώην Μέλιον νὰ φροντίσῃ ἵνα εὔρη ἄνθρωπον νὰ ξαναγράψῃ τὸν ἱερὸν Κώδικα, εἰς παστρικὸν χαρτίον διὰ νὰ εὑρίσκηται πάντοτε εἰς τὴν θέσιν του. Ὁ δὲ ρηθεὶς Ζώης Μέλιος παραστήσας ἐμὲ πρὸς τὸν Κύριον Γρηγόριον καὶ λαμβάνοντας τὴν παρ' αὐτοῦ ἄδειαν ἀντέγραψα τὸν ἱερὸν τοῦτον Κώδικα μὲ μεγάλους πόνους καὶ κόπους· πρῶτον ὅτι αὐτὸς ἦτον τετράδια καὶ ξεσχισμένα ἐδῶ ἐκεῖ τὰ φύλλα, . . . ἄλλ' ἐπειδὴ . . . ρα τακτικά, . . . ὀπωσοῦν δρόμον, . . . ἐκεῖ (εἰς διάφορα . . .) . . . τὴν χάριν τῆς Θεοῦ . . . δευτέρον πολλὰ . . . τάτου, κερωμένα, . . . μικρὴ, καὶ δια . . . ψα μὲ πόνους, . . . ἀπαράλλακτος . . . τὰς σημειώσεις . . . εἶται ἀπὸ παμ . . . ὄθεν κἀγώ . . . διὰ τὴν ἀνορθ . . . ρρη κινούμενος, . . . (οἱ κατὰ καιρὸν ἐφημέριοι) τούτου θεοῦ ναοῦ, φύλ(ακες) καὶ πιστοὶ ὑπηρεταὶ τοῦ Ὑψίστου Θεοῦ). Εἰς τὸ νὰ μνημονεύουν πάντοτε εἰς τὰς ἱερὰς τελετάς, τοὺς ἐδῶ καταγραφθέντας ὀρθοδόξους χριστιανούς, ἐπειδὴ ἐξ αὐτῶν πολλοὶ ἐχρημάτισαν στύλοι ἀπερίτρεπτοι ἐκκλησίας καὶ πολιτείας· καὶ διὰ πληροφορίαν τῶν αὐτῶν πραγμάτων ἃς διαβάσῃ ὅστις ποθεῖ παρ' ἔμπροσθεν, εἰς τὴν χρονολογίαν τοῦ παρόντος βιβλίου, καὶ ἐκεῖ θέλει εὔρη τὰ πάντα καὶ πάντας τοὺς κατὰ καιρὸν ἀρχιερεῖς, ἱερεῖς, ἱερομονάχους, πνευματικούς, διδασκάλους, ψάλτας· αὐτοὺς ἐκ τοῦ κλήρου· θέλει ἄρα πρὸς τούτοις καὶ λαϊκοὺς λασοθέτας σχολῆς καὶ πτωχῶν: πρῶτος τῶν ὁποίων ὑπάρχει ὁ ἀείμνηστος Σπυρίδων Στράτης. Καὶ ἐπειδὴ ὑπῆρχον τοιοῦτοι, βεβαιότατα πρέπει πάντοτε νὰ μνημονεύωνται ἀπὸ τοὺς πιστοὺς ὑπηρετας τοῦ σεπτοῦ ναοῦ τῆς Μυρτίλας· διὰ δὲ τοὺς ἀγῶνάς των ἀξιοπρεπῶς θέλουν λάβῃ τὴν ἀντιμισθίαν παρὰ Θεοῦ καὶ ἔπαινον παρὰ ἀνθρώπων. Ὁ Ἀναγνώστης Κωνσταντῖνος Χρ. Μανάρης 1832.

Πρὸ πάντων ἃς διαβάσῃ ὅστις βούλεται τὸν βίον Ἰωαννικίου ἀρχιερατεύσαντος εἰς τὰ ἀπὸ Χριστοῦ 1755 καὶ Παρθενίου Ἀραποπούλου.

Κ Ω Δ Ι Ε

. . . Αὐγούστου ιε', . . . ντος, τοῦ θεοφι. . . ὄπου ἡμῶν Ἁγίου . . . Κυρίου Σεραφεῖμ α . . . ὶων Κώδιξ, . . . ὑπεραγίας (. . . μαζομένης . . . ρὶ τῶν παρισι . . . εὐσεβῶν χρι . . . πόλεως Λάκκας . . . ἱερέων . . . ὡσαύτως καὶ λαϊκῶν . . . ρων τοῦ θεοῦ ναοῦ, καὶ λασοθετῶν, συνδρο-

μητῶν τῆς σχολῆς· καὶ ἔστω εἰς μνημόσυνον αὐτῶν αἰώνιον. Σημείωσε δὲ ὅτι, ἡ μὲν ἐκκλησία ὑπῆρχε παλαιὸν παρεκκλήσιον, τιμώμενον ἐπ' ὀνόματι τῆς Κοιμήσεως τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου. Οἱ δὲ χριστιανοὶ τὸν παλαιὸν καιρὸν ἑκατοικοῦσαν εἰς τοὺς ἀντίκρους μαχαλάδες, γκιναλέξην, καλαποδάτες καὶ παπουτζήδες· ἔτος 1635, καὶ ἐπειδὴ κατ' αὐτὸν τὸν καιρὸν οἱ υἱοὶ τοῦ ψεύδους καὶ σκότους ἐπλήθυνον καὶ ἐπερικύκλωσαν ἐκεῖ πλησίον τῶν ὀρθοδόξων, τόσον ὅπου καὶ τοὺς ἱεροὺς ναοὺς ἤρπασαν ἐξ ἁμαρτιῶν μας, καὶ τοὺς ἑκατέστησαν κατὰ τὴν δόξαν τῆς θρησκείας των: τούτου ἔνεκα στενοχωρούμενοι οἱ χριστιανοὶ ἦλθον εἰς τὸν ἐδῶ τόπον, καὶ ἀπὸ ὀλίγον ὀλίγον ἔκτισαν ὀσπήτια: ἐν ἐνὶ λόγῳ τοὺς ἐσύναξεν αὕτη ἡ Κυρία τῶν Ἀγγέλων ἡ μητέρα τοῦ Θεοῦ καὶ μητέρα εὐσεβῶν Χριστιανῶν. Ἐρχόμενοι δὲ ἐδῶ οἱ Χριστιανοί, τὸ μὲν παρεκκλήσιον τῆς Θεομήτορος εὐτρέπισαν ὡς ἔδ ἔξω τόπον ὃ ὁποῖος νοίξαν καὶ ἐπειδὴ τα καὶ μεγάλα, τῆς Μουρτίλας . . . ἡ δὲ πόλις ὠνομ. . . . τὸν λάκκον τοῦ μοῦ Σημείωσε δὲ ὅτι παρούσης πατρίδ . . . μάνων ἔγινεν ἐξ ἁ τος εἰς τὴν ἀνδρείαν ὃ πρῶτος τὰ 1372 ἔκτοτε αὐτὸς ἐπισυρ Ἀδριανούπολιν καὶ κα σε σχεδὸν πᾶσαν τ καθὼς εἰς τὰ μέρη μας ἐδῶ τῆς ἐρχόμενοι δὲ οἱ Ὀθωμανοὶ ἀπὸ τὸ κάτωθεν μέρος τῆς Ἀλβανίας εἰς τὴν κατάπικρον πατρίδα μας, εὖρον αὐθέντην τοῦ τόπου ἐτούτου Γκιόνην καὶ Ἀλέξιον τὸν αὐτάδελφόν του, οἱ ὁποῖοι ἦτον ἀξιοὶ καὶ δυνατοὶ ὁπωσοῦν κατὰ τὸν καιρὸν. Ὁ ἐχθρὸς βλέποντας τὴν δύναμίν των ἐγνώρισεν ὅτι θὰ ἐβλάπτετο μεγάλως, ἀπεφάσισε τὰς μηχανάς, καὶ πρῶτον ἑκατόρθωσε καὶ τὸν ἐπροσκύνησε τὸ μπρέκον ντέτιτ μὲ κᾶποιαν συμφωνίαν, δεύτερον καὶ τὸν Γκιώνην καὶ Ἀλέξιον μὲ ὀλίγον καιρὸν ἔσπειρε ζιζάνια, ὥστε τοὺς ἑκατάντησεν ἐχθροὺς καὶ οὕτως ἔτρεξε μὲ τὸ στράτευμά του καὶ ἐμβῆκε νικητῆς εἰς τὴν πατρίδα μας, θανατώσας καὶ τοὺς δύο ἀδελφοὺς Γκιώνην καὶ Ἀλέξιον καθὼς καὶ πολλοὺς προγόνους μας διὰ ξίφους αὐτὰ καὶ ἄλλα πάμπολλα ὑπέφερον οἱ χριστιανοὶ ἐτότες τὰ ὁποῖα δὲν περιγράφονται μόνον γράφομεν περὶ τῶν θείων ναῶν :

Εἰς τὴν Ρόσιανην ἦτο περίφημος ναὸς ἐπ' ὀνόματι τοῦ Τιμίου Προδρόμου. Εἰς τοὺς Καλαποδάτες, τῶν Ἀγίων Πάντων. Εἰς τοὺς Παπουτζήδες (στοὺς Μύλους), Ἀγία Παρασκευή. Εἰς τὸ νῦν Μπεκὴρ Ἐφφέντη τῶν Ταξιαρχῶν. Εἰς τὸ Κάστρον ἀπάνω τοῦ Προφήτου Ἡλία. Εἰς τὴν Μούκρισιν τοῦ Ἀγίου Βασιλείου. Εἰς τὰ Μνήματα τοῦ Ἀγίου Νικολάου. Εἰς τὸ Βλαχάτι τῆς Ἀγίας Αἰκατερίνης. Εἰς τὰ Πηγαδάκια τῆς Ἀγίας Μαρίνης. Εἰς τὸν νῦν Τεκὲ τοῦ πρωτομάρτυρος Στεφάνου. Καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἔμεινεν ἡ πατρίς μέχρι τῆς σήμερον, ἡ εὐταξία μετεβάθη κατὰ τὰς περιστάσεις τῶν καιρῶν ἡ δὲ Μουρτίλα μὲ τὰ τέ-

κνα τῆς ἔμεινε καὶ θέλει ἐπιμείνη ἕως τῆς συντελείας τῶν αἰώνων, ἀμήν !
 . . . πάντων, ἐν τῇ καθ' . . . α καὶ ἐκκλησία . . . Σεραφεῖμ τοῦ πρώ-
 του (τῶν ἐπισκόπων αὐτῆς) . . . ἡμ διάδοχος φιλο . . . πρώτον τὴν ἐκ-
 κλησίαν . . . τὰ ἔκτισε καὶ μικρὸν . . . τῶν μαργαριταράτων . . . ἐπισκο-
 πῆς . . . μετόχι : . . . χος τὸ γένος εἶχεν . . . ἔζησεν ἕως τὰ 662 . . . ἦν
 ἐπισκοπὴν του ἔ . . . αὐτὸν ναὸν τῶν μαρ . . . βάχου: καὶ αἰωνία ἡ . . .
 μη αὐτοῦ.

. . . μάρ: τὸν διεδέχθη Ζαχαρίας . . . αννίνων, ἀνὴρ μὲ πολλὰς . . .
 κεκοσμημένους, πρὸ πάντων διδάκτης καὶ ἐλεήμων, τέλος βλέποντας τὴν
 ἐπαρχίαν του νὰ τοῦ βαδίξῃ εἰς τὴν νεωτέραν θρησκείαν τῶν ὀθωμανῶν,
 τούτου ἔνεκα ἐκατάντησε εἰς μεγίστην ἀσθένειαν καὶ ἐτελεύτησεν ὁ τρι-
 σμακάριστος εἰς τὴν Χειμάρραν, ἐκεῖ καὶ ἐτάφη εἰς τὸν ναὸν τῶν Ἁγίων
 Μαρτύρων, εἴκοσιν ἔτη ἀρχιερατεύσας (ἔτος 1682) καὶ αἰωνία ἡ μνήμη
 αὐτοῦ. Εἰς τὰ ἔτη αὐτὰ τῶν ἀνωθεν ἐπισκόπων, ἱερεῖς ἐχρημάτισαν εἰς
 τὴν Μουρτίλαν, παπᾶ σπῦρος Γκιναλέξης τὸ γένος καὶ Ἀνανίας ἱερομό-
 ναχος ἐκ Φοινίκης διδάσκαλος Βασίλειος, ἐκ Μούκρισης ψάλτης ὁμοίως
 Βασίλειος Καλαποδάτης.

(Ἔτος 1862). Τὸν Ζαχαρίαν τὸν διεδέχθη Μανασσῆς. Οὗτος ἦτο
 πρωτοσύγκελος τοῦ Ἰωαννίνων, ἐκ χώρας Ζίτσας, ποιμὴν ἄριστος, καὶ
 φίλος τῆς παιδείας. Ἐκατάστησε μὲ τὴν συμβουλήν του σχολεῖα σχεδὸν
 εἰς ὅλην τὴν ἐπαρχίαν του, ἀρχιερατεύσας ἔτη δεκατρία καὶ ἐτελεύτησεν
 εἰς τὴν Χειμάρραν, ἐτάφη δὲ εἰς τὸν ναὸν τῶν Ἁγίων Μαρτύρων.

(Ἔτος 1695). Εἰς τὸν αὐτὸν καιρὸν ἐτελεύτησαν καὶ οἱ δύο ἱερεῖς
 οἱ παλαιοί, Σπυρίδων καὶ Ἀνανίας καὶ ἐκαταστάθησαν ἄλλοι ἱερεῖς: Ἰσά-
 ρης Χειμαρραῖος καὶ Ἱερομόναχος Στέφανος Κύρου. Διδάσκαλος Ζαχα-
 ρίας ἀπὸ χωρίον Κοῦτσι. (Ἔτος 1695). Τὸν Μανασσῆ τὸν διεδέχθη (ὁ
 Ζαχαρίας). Οὗτος ἦτο ἐκ πόλεως (Ἀχρίδος) πνευματικὸς τὸ πρότερον . . .
 Ἰωαννίνων. Ἀνὴρ . . . ὅλα τὰ ἀρχιερατικά . . . καιρὸν δὲ τῆς ἀρχι . . .
 . . . ἰέρωσεν ὁ ἀειμνήστου . . . τῆς ὁ συμπολίτης μας, . . . λαμβάνη ἡ δια-
 θήκη . . . ποίας ἀναφέρομεν. Ὁ δὲ καλὸς Ζαχαρίας . . . καὶ ἔφερε δι-
 δάσκαλον . . . ἀπὸ τὴν πατρίδα του τὸν ἱερομόναχον. Τὰ . . . λισε τὸ σχο-
 λεῖον τῆς π . . . τοῦ Θεοῦ εὐδοκία καὶ διὰ . . . δρομῆς τοῦ ἀειμνήστου
 Σκύρου Στράτη . . . καὶ διὰ τῆς καλῆς αὐτοῦ συμβουλῆς καὶ γλυκύτητος
 τῶν λόγων του ἐγένετο, καὶ μεγάλη διόρθωσις εἰς ὅλην τὴν ἐπαρχίαν
 του ἔτη τριάντα πέντε, τὰ δὲ 1730 πηγαίνοντας εἰς τὴν πατρίδα του χά-
 ριν διασκεδάσεως καὶ ἐκεῖ ἀσθενήσας βαρέως πρὸς Κύριον ἐξεδήμησεν.
 Ἱερεῖς τοῦ Ζαχαρία: Λάμπρος Μητράτης, Ἱερομόναχος Ἰωακείμ ἀπὸ χω-
 ρίον Κρόγκους. Διδάσκαλος ὁ Μάξιμος Ἀγριδῶν. Ψάλτης Ἀναγνώστης,
 μαθητὴς Ἀναστάσιος Μητράτης.

(Ἔτος 1730). Τὸν εὐλογημένον Ζαχαρίαν τὸν διεδέχθη ὁ Ἅγιος Γεννάδιος. Οὗτος ἦτο Συμωναῖος καὶ αὐτὸς ἀρχιδιάκονος τοῦ Ἰωαννίνων, νέος τῇ ἡλικίᾳ δὲν εἶχεν εὐχαρίστησιν νὰ ἀκούῃ χριστιανούς νὰ ὁμιλοῦν τὴν ἀλθανικὴν γλῶσσαν. Φιλοδίκαιος ὄλωσ πολλά. Ἀρχιεράτευσε χρόνους εἴκοσι πέντε (25). Ἐπειτα μὴν ὑποφέρων τὴν ἀλθανικὴν γλῶσσαν εἰς τὰ χωρία τῆς ἐπαρχίας του εὐχαρίστως ἔκαμε τὴν παραίτησιν καὶ ἀφήσας εὐχὴν τε καὶ εὐλογίαν εἰς τὰ λογικά του πρόβατα ἀνεχώρησε καὶ ἐπέρασε διὰ τὴν πατρίδα του Σμύρνην. Τὸν αὐτὸν καιρὸν: Ἱερεῖς, Μακάριος Νανάτης· Παρθένιος Ἱερομόναχος Κοτζιάτης. Διδάσκαλος ὁ γέρον Μάξιμος. Ψάλτης ὁ αὐτοῦ μαθητὴς Ἀναστάσιος. Αἰωνία ἡ μνήμη αὐτῶν.

(Ἔτος 1755) τὸν διεδέχθη ὁ ἴδιος Ἰωαννίκιος α ἐννεμα καὶ θρέμμα τῆς εν, ἱερομόναχος πρῶτον εἰς τὸν θεῖον βλέπτου, μετὰ δὲ καὶ διορισθεὶς παρὰ τοῦ τὴν πόλιν, εἰς τὰ περίεξ αὐτῆς τος 1755 διὰ τὴν κα ἐχειροτονήθη ἐπίσκοπος μὲ μεγάλην παραθά χιωτῶν του ἔρχομενος δέβρι εἰς ὄλην τὴν ἐ πάλιν ἐπανῆλθεν εἰς τὴν ἡ ὁποία τοῦ ἤρесе νὰ καθή ἀλλ' ἐπειδὴ τὸ μικρὸν ἐκεῖνο ὀσπήτιον (τοῦ πρώτου ἐπισκόπου Σεραφεῖμ) ἦτο πολλὰ μικρόν, ἀπεφάσισε καὶ τὸ ἐσήκωσε ἀπὸ ἐκεῖ καὶ ἔκτισε τὴν σημερινὴν ἐπισκοπὴν μας, καὶ ἐφάνη πατὴρ τῆς πατρίδος, καὶ ἀπὸ τότε ἔπαυσεν ἡ παλαιὰ ἐπισκοπὴ τῆς Χειμάρρας. Τελειόνοντας τὴν ἐπισκοπὴν τῆς ἐδῶ κατοικίας του, εὐθὺς στέλλει γράμματα καὶ ἐσύναξε τοὺς ἱερεῖς τῆς ἐπαρχίας του καὶ τοὺς ἐσυμβούλευσε ἐκκλησιαστικῶς τὸ πῶς νὰ διάγουν, τοὺς ἔδωσεν ἄδειαν νὰ κηρύττουν εἰς τὸν λαὸν πάντοτε τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ ἐλευθέρως. Καὶ οὐ μόνον τῶν ἱερωμένων ἔδωσεν ἄδειαν ἀλλὰ καὶ μερικῶν κληρικῶν διδασκάλων, ἀναγνωστῶν τοὺς ὁποίους ἐγνώρισεν ἱκανούς. Μὲ τὴν καλὴν του συμβουλήν ἔκτισε καὶ τὸ σημερινὸν σχολεῖον πλησίον τοῦ Πάνου - Κουμπούλη, καὶ ἐπειδὴ ὁ πρῶτος διδάσκαλος ὁ γέρο - Μάξιμος εἶχεν ἀποθάνῃ ἐφρόντισεν ἀμέσως καὶ ἐσύστησαν διδάσκαλον ἑλληνικὸν καὶ μουσικὸν τὸν λογιώτατον χριστόδουλον Συρματίδην ἀπὸ χωρίον Κρόγκους, τὸν ὁποῖον ἐπλήρωσε κατ' ἔτος ἀπὸ τὰ λάσσα τοῦ ἀειμνήστου Σπυριδῶνος Στράτη. Τὰ πάντα τῆς ἐπαρχίας του καλὰ εἶχον, διότι μὲ τὰ καλὰ του ἔργα καὶ ξεχωριστὰ μὲ τὴν διδαχὴν του καὶ ἔσωθεν καὶ ἔξωθεν σπείρας τὸν σπόρον τοῦ θείου λόγου ὁ τρισμακάριστος Ἰωαννίκιος ἔκαμε συνεργούσης τῆς θείας χάριτος, πολλοὺς καὶ μεγάλους καρπούς, διότι τοὺς ἀγρίους ἠμέρωσε, τοὺς ληστὰς κατεπράυνε, τοὺς ἀσπλάγχχνους καὶ ἀνελεήμονας πλουσίους ἔκαμεν ἐλεήμονας καὶ ὄλην σχεδὸν τὴν ἐπαρχίαν του ἔφερεν εἰς μεγάλην μετάνοιαν καὶ διόρθωσιν.

(Ἔτος 1775). Κατὰ δὲ τὰ χίλια ἑπτα πέντε τοῦ ἔτους ἀρχιερατεύοντος ἦλθεν εἰς τὴν ἐπαρχίαν μας Εὐγῆκεν ὁ καλὸς Ἰωαν-

νίκιος καὶ τὸν ἐδέχθη μὲ μεγίστην χαρὰν καὶ . . . λίασιν κατὰ τὸν πόθον του καὶ ἐκ . . . μετ' αὐτοῦ εἰς τὴν ἐπισκοπὴν. Τὸ πρῶτ' ἐσυνάχθησαν οἱ χ. . . νοὶ καὶ ἐκήρυξεν ὁ Ἱερ. . . . τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ κατὰ τ. . . του ὁμοίως καὶ τὴν ἄλ. . . . τὴν τρίτην ἡμέραν εὐγ. . . . εἰς τὰ χωρία οἱ δύο ὁμοῦ, καὶ . . . νώντας ἀπὸ τοὺς Σαρακάτες ἔφθασαν μέχρι Δρυμάδες τῆς Χειμάρρας. Σχεδὸν ἐπάτησαν ὅλα τὰ χωρία τῆς ἐπαρχίας μας. Καὶ συμφώνως ἔκαμαν τὰς ψυχὰς τῶν Χριστιανῶν νὰ ἐγνωρίσουν καθαρὰ τὴν ἀμώμητον πίστιν τοῦ Κυρίου καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ ἡμῶν. Ἀπὸ ἐδῶ φεύγων ὁ Ἅγιος, ἐπέρασε διὰ τοὺς Φιλιάτες, ὁ δὲ Ἰωαννίκιος ἐρχόμενος εἰς τὴν ἐπισκοπὴν του, ἐκάθησε μερικὸν καιρὸν περικλειστος μελετῶν τὰς θείας γραφὰς ἡμέρας καὶ νυκτός. Ἀπερνώντας δὲ κάμποσα ἔτη ἐβουλήθη νὰ αὐξήσῃ τὸν θεῖον ναὸν τῆς Μουρτίλας καὶ πάντοτε ὁ εὐλογημένος τὸ ἐπρόβανεν εἰς τὰς συναναστροφὰς τῆς ἐπισκοπῆς του. Οἱ Χριστιανοὶ ὅμως δὲν ἐσυμφωνοῦσαν εἰς τοῦτο διὰ πολλὰ αἷτια. Φοβούμενοι καὶ τὸν καιρὸν κτλ. Ἐπὶ τέλους ὁ καλὸς Γέρο - Ἰωαννίκιος τοὺς βιάζει διὰ τὴν αὐξήσιν τοῦ ναοῦ καὶ μὲ καλοὺς του λόγους τοὺς ἐσυμφώνησεν. Ἐνας ἐξ αὐτῶν Δημήτριος Γερήλης ὀνόματι δὲν ἦτο σύμφωνος, καὶ ἔκαμε φατρίαν ἐναντίον τῶν ἄλλων. Τοῦτο βλέποντας ὁ Ἀρχιερεὺς, εἶπεν : Οὐαὶ δι' οὗ τὸ σκάνδαλον ἔρχεται ! Καὶ πλέον ἠσύχασε περὶ τῆς αὐτῆς πράξεως ὡς φίλος τῆς εἰρήνης. Τέλος διὰ νὰ εὐγάλη τὸν πόνον του (διὰ τὴν αὐξήσιν τοῦ ναοῦ) ἔκραξε τὸν ἐπίτροπον τῆς ἐκκλησίας τοῦ ἔδωκε διὰ χειρός του ἀπὸ ἐδικὰ του χρήματα χάριν συνδρομῆς διὰ τὴν αὐξήσιν τῆς Μουρτίλας ὅσα τὰ ὁποῖα ἔγραψε διὰ χειρός του εἰς τὸ κατάστιχον τῆς ἐπιτροπῆς καὶ ἐδιέταξε νὰ γίνεταί μία κυριαρχικὴ λειτουργία τὸν κάθε . . . στον χρόνον, τὴν ἡμέραν . . . λείου, καὶ κατὰ τὴν αὐτοῦ δια . . . ἀκολουθεῖ ὁ τῆς ἐκκλησίας ἐπὶ . . . αἰωνίως . . . τας δὲ μερικὸς καιρὸς πάλιν τοὺς . . . διὰ τὴν αὐξήσιν τῆς ἐκκλη . . . ἀλλὰ δὲν εἰσηκούσθη ἕως τέλους : . . . αὐτὸ ἔτος. Καὶ δεκάτῃ πέμπτῃ τοῦ Αὐγούστου ἐλειτούργησε ὁ εὐλογημένος κα . . . τῆς πανηγυρικῆς ἡμέρας . . . ναοῦ τῆς Μουρτίλας, καὶ με . . . καὶ ἱερὸν εὐαγγέλιον ἔβα . . . κατὰ τὴν συνήθειάν του, καὶ . . . ἐφανέρωσε μὲ τὸν λόγον, ὅτι . . . τας τοῦ θρόνου του καὶ τῶν γερατείων του. Οἱ Χριστιανοὶ λυπούμενοι ἔτρεξαν μετὰ τὴν λειτουργίαν εἰς τὴν ἐπισκοπὴν του, καὶ εἶδον τὴν διὰ χειρός του παραίτησιν, καὶ συναχθέντες μικροὶ τε καὶ μεγάλοι ἔλαβον τὴν ἑαυτοῦ εὐχὴν καὶ εὐλογίαν ὀλοψύχως· καὶ μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἀνεχώρησεν. Ἀπὸ ἐδῶ φεύγων ἐδιάβη διὰ Κέρκυραν. Τί δὲ ἔγινε καὶ ποῦ ἐτελεύτησε, Κύριος γινώσκει. Ἀρχιερατεύσας ἔτη τεσσαράκοντα καὶ αἰωνία ἢ μνήμη αὐτοῦ. Ἱερεῖς εἰς τὰ 40 ἔτη τῆς ἀρχιερωσύνης Ἰωαννικίου : Παπᾶ Θεόδωρος Κουμπούλης, Παπᾶ Ἀναστάσιος ἐκ φυλῆς Σπύρ. Στρατή,

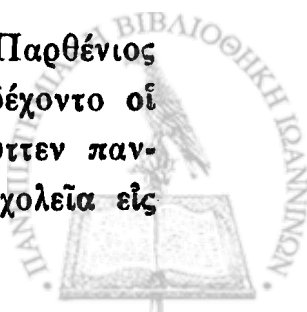
Παπα - Πάνος Κουμπούλης. Σεραφείμ Ἱερομόναχος, Γιωργάκης διδάσκαλος ὁ μουσικολογιώτατος Χριστόδουλος καὶ οἱ σὺν αὐτῷ μαθηταί.—(Ἔτος 1795). Τὸ αὐτὸ ἔτος κατὰ μῆνα Σεπτέμβριον 20, τὴν ἐπαρχίαν τὴν διεδέχθη: Παρθένιος ὁ λεγόμενος Ἀραποπούλας. Οὗτος ἦτο τὸ γένος παργινός, ἄνθρωπος μὲ ὀλίγην παιδείαν δραστήριος ὅμως καὶ σοβαρὸς πλὴν ἐραστής τῆς δικαιοσύνης ἐρχόμενος δὲ εὗρε τοὺς πολίτας εἰς δύο φατρίας, μὲ τὴν ὀλίγην του δύναμιν λοιπὸν καὶ μὲ τὴν χάριν τῆς Θεομήτορος, εἰς ὀλίγον διάστημα τοὺς εἰρήνευσε καὶ εὐθὺς ἔκαμεν ἐγγράφως τὴν συνδρομὴν περὶ τὴν αὔξησιν τοῦ θείου ναοῦ τῆς Μουρτίλας. Καὶ ὀγλήγορα ἐσύναξε τὰ ἀναγκαῖα τῆς οἰκοδομῆς καὶ ἔβαλαν μαστόρους ἔγραψεν εἰς τὰ χωρία (εἰς τὰ ὁποῖα ἀκόμη δὲν εἶχε κάμη τέλειον δέβρι) καὶ ἔτρεξαν πρὸς βοήθειαν, ἄνθρωποι καὶ ζῶα, καθὼς καὶ οἱ ἐδῶ πολῖται καὶ κτίζων ταύτην ἕως τὴν τσιατὴ ἀκολούθησε μέγα κακόν. Οἱ ὀθωμανοὶ βλέποντες τὴν αὔξησιν τῆς ἐκκλησίας ταύτης, ἐπλήσθησαν ἀπὸ φθόνον, καὶ ὡς ἐχθροὶ τῆς θρησκείας ἔτρεξαν παρευθὺς καὶ τὴν ἐγκρέμισαν ἕως τὰ θεμέλια ἔπειτα μὲ μεγάλην ὀρμὴν καὶ ὀργὴν ἐτσάκισαν καὶ μερικὰ κεραμίδια καὶ ἀνεχώρησαν. Ὁ δὲ Παρθένιος ἐφάνη τῷ ὄντι γενναῖος δραστήριος καὶ φίλος τῆς δικαιοσύνης, διότι δὲν ἀμέλησεν οὐδὲ ἐφοβήθη ἀπὸ τινὰ ἀλλὰ παρευθὺς ἔτρεξεν εἰς τὸν Μουσταφᾶ Πασᾶν καὶ τοῦ διηγήθη τὴν ὑπόθεσιν· ὁ Πασιᾶς φωτισθεὶς ἴσως παρὰ τῆς Θεομήτορος καὶ εὐθὺς ἔστειλε καὶ ἔκραξε μερικὸς φίλους τοῦ ὀθωμανοῦς καὶ ὠμίλησαν τὰ δέοντα (παρῶν καὶ ὁ Παρθένιος) καὶ ἀμέσως ἔγραψαν γράμματα διὰ τὴν Κωνσταντινούπολιν ζητῶντας φερμάνιον διὰ νὰ κτίσουν τὴν Ἐκκλησίαν, καὶ πηγαίνοντας τὰ γράμματα ἀμέσως τῇ τοῦ Θεοῦ εὐδοκίᾳ διὰ πρεσβειῶν τῆς Θεομήτορος, ὀγλήγορα ἦλθε φερμάνιον βασιλεύοντος τοῦ Σουλτάνου Σελήμ Γ', ἐρχομένου δὲ τοῦ Φερμανίου εὐθὺς ὁ Πασιᾶς κράξας τὸν Παρθένιον καὶ τοὺς Χριστιανοὺς τῆς πόλεως τοὺς ἐδιώρισεν αὐθεντικῶς νὰ βάλουν νὰ κτίσουν. Οἱ Χριστιανοὶ ὄντες τρομασμένοι ἀπὸ τὸ πρῶτον κακὸν εἶχον φόβον. Ὁ δὲ Παρθένιος ἐκατέπεισε τὸν Μουσταφᾶ Πασιᾶν καὶ ἦλθε μόνος του κατὰ πρώτην φορὰν καὶ ἐδιώρισε τοὺς μαστόρους. Ἐδιάβασε καὶ τὸ βασιλικὸν Φερμάνιον παρῶν εἰς τὸ μαχάλι καὶ ἐβδαιώθησαν οἱ παρόντες ὀθωμανοί. Ἄφησε καὶ τεσσαράκοντα ἀνθρώπους του ὠπλισμένους διὰ προφύλαξιν, καὶ ἔδωσε καὶ διορίαν τῶν Χριστιανῶν ὅτι ἐντὸς σαράντα ἡμερῶν νὰ τὴν σκεπάσουν, καὶ οὕτως ἤρχισαν πάλιν τὸ ἔργον: καὶ ἔτρεξαν οἱ Χριστιανοὶ καὶ ἐδούλευαν ἡμέραν καὶ νύκταν ἀόκνως καὶ μὲ μεγάλην ἐπιμέλειαν ἕως ὅτου ἐπάνω εἰς τὴν προθεσμίαν τὴν ἐσκέπασαν. Σημείωσε δὲ ὅτι τὸ παλαιὸν παρεκκλήσιον ἦτο ὅσον τόπον κατέχει τὸ σημερινὸν κλῆρος, ἢ Ἁγία Τράπεζα θὰ εἶναι αὕτη ἢ πρώτη, δὲν ἐσάλευσεν ὁμοίως καὶ ἡ πρόθεσις. Τὸ πρῶτον δὲ ὅπου ἔβα-

λαν μαστόρους διὰ νὰ ἀυξήσουν καὶ νὰ κτίσουν, τὸ τεῖχος τὸ εἶχον ὑψώσῃ ἄλλο τόσον ἀπὸ ὅτι εἶναι σήμερον, καὶ μεγάλα παράθυρα διὰ τὸ φῶς, ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ τὴν ἐγκρέμισαν οἱ ἐχθροὶ τῆς ἀληθείας καὶ ἀκολούθησαν τόσα κακά.

Ὁ Πασιᾶς στοχαζόμενος τὸ τέλος καὶ φοβούμενος διὰ τὸ ἀραπούμπλικον τοῦ τόπου ὅπου δὲν ἦκουον βασιλέα καὶ διοίκησιν οἱ ὁμόθησκοὶ του, ἀπεφάσισε καὶ ἔδωκε τὸ σχέδιον τῶν Χριστιανῶν ὡς κάτωθι : α') νὰ κτίσουν τὸ μᾶκρος καὶ πλάτος, καθὼς τὸ εἶχον, ἀλλὰ τὸ ὕψος νὰ μείνῃ μισὸ ἀπὸ τὸ πρῶτον. β') Παράθυρα μεγάλα νὰ μὴ ἀνοίξουν, ἀλλὰ μικρὰ καὶ ἀπὸ ἓν μέρος. Τὰ παράθυρα ποῦ ἔχει εἰς τὰ γυναίκεια τὰ ἀνοίξαν εἰς τὰ 1825. Ἐφοῦ δουλέψουν 40 ἡμερόνυχτα νὰ τελειῶσιν καὶ ἀπέξω τὸ νέον κτίριον νὰ τὸ βάψουν μὲ μαύρη μπογιὰ νὰ μαυρίσῃ ὅπως οὖν νὰ φαίνεται παλαιόν. δ') Τὰ ὅσα νὰ χρειαστοῦν ἀπὸ μέσα, νὰ δουλεύσουν οἱ ταβαντζήδες ἐλεύθερα ὅσα καὶ ὅτι θελήσουν καὶ μετὰ τὴν διορίαν ὅποτε εὐκολυθοῦν.—(Ἔτος 1796). Κατὰ δὲ τὴν διαταγὴν του ἠκολούθησαν εἰς ὅλα καὶ ἐτελείωσαν τὸ κτίριον ἀπάνω εἰς τὴν προθεσμίαν τῶν 40 ἡμερῶν. Πρὸς τούτοις σημειώνομεν ὅτι τὸν παλαιὸν καιρὸν εὐρίσκονταν εἰς τὴν ἱερὰν ἐκκλησίαν μας μία μεγάλη πλάκα τετραγώνου χονδρῆ περισσότερον μιᾶς πιθαμῆς, μᾶκρον καὶ πλάτον εἶχε δύο πήχεις καὶ περισσότερον. Ἀπὸ τὰ τέσσερα μέρη τῆς εἶχε τέσσερης στύλους λιθίνους ὅπου ἐκάθονταν. Μάλιστα ἦτο τεχνικὴ μὲ βόλτες, τὴν ἔστησαν ὅπου νὰ ἤθελον. Εἰς αὐτὴν λοιπὸν τὴν περίφημον πλάκα ἔκαναν οἱ παλαιοὶ ἀρχιερεῖς τὴν Ἀνάστασιν, ἔξω τῆς ἐκκλησίας. Ὁμοίως εἰς αὐτὴν ἔψαλλον κάθε ἔτος τὸν Μέγαν Ἀγιασμόν, τῶν Θεοφανείων, διότι ἀπὸ τὸ ἓν μέρος ἦτον ἴσια ἀπὸ δὲ τὸ ἄλλο μέρος ἦτο σκαλισμένη μέσα ὡσὰν πινάκι μεγάλο, καὶ ἐκεῖνο τὸ μέρος ἐγύριζαν μὲ τὴν τέχνην τὴν ἑορτὴν τῶν Θεοφανείων καὶ ἔβανον νερὸν μέσα καὶ ἐτελείωναν τὸν Μέγαν Ἀγιασμόν. Αὐτὴν λοιπὸν τὴν ὄντως περίφημον πλάκαν, αὐτὸν τὸν καιρὸν ὅπου ἔκτιζαν τὴν Ἐκκλησίαν τὴν ἐτσάκισαν (ἢ ἐπελέκησαν) καὶ τὴν ἔβαλαν εἰς τὴν σκάλαν τῆς Ὠραίας Πύλης καθὼς καὶ φαίνεται σήμερον. Εἶναι βαλμένη ἀπίκουπα καὶ τὸ πινάκι δὲν φαίνεται, ἀλλὰ ἐὰν κἀνεὶς βουληθῇ νὰ τὴν ἐσηκώσῃ τότε γνωρίζει καθὼς γράφω. Ὁ εὐλογημένος γοῦν Παρθένιος ἔλαβε μέγαν κακοφανισμόν περὶ αὐτῆς, ἀλλὰ τὸ πρᾶγμα εἶχε καταχαλάσῃ. Ἐδιώρισαν νὰ τὴν εὐγάλουν νὰ βάλουν ἄλλην, ἀλλὰ ἡ ἀμέλεια τί δὲν κάμνει ;

(Ἔτος 1796). Τελειόνοντας λοιπὸν τὴν Ἐκκλησίαν τότε ὁ Παρθένιος ἔλαβεν ἡσυχίαν καὶ εὐγῆκεν ἔξω εἰς τὸ δέβρι του καὶ τὸν ἐδέχοντο οἱ χριστιανοὶ ὡς ἄλλον Ἰωαννίκιον διὰ τὰς πράξεις του. Ἐκήρυττεν πανταχοῦ τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ μὲ μέγαν ζῆλον, ἐκατάστησε σχολεῖα εἰς

πολλὰ χωρία καὶ οὕτως εὐφραίνεται καθ' ἑκάστην μετὰ τῶν λογικῶν του προβάτων. Ἄλλὰ ὁ ἐχθρὸς τῆς ἀληθείας διάβολος ποθῶν νὰ τοὺς φέρῃ εἰς διχόνοιαν μὲ τὰ τέκνα του, τί ἐπροξένησε; Οἱ πολῖται ἐζήτησαν ἐξ αὐτοῦ διὰ ἕνα συνοικέσιον κατὰ τὸν Ἀρμενόπουλον εἰς τὸ χέρι τοῦ προεστῶτος, καὶ τοῦ εἶπαν νὰ δώσῃ ἄδειαν ἐξ ἀνάγκης. Ὁ δὲ ἀπεκρίθη λέγων: Εἶμαι προεστῶς νὰ παρατηρήσω, ἔπειτα νὰ πράξω. Ἐπαρατήρησα λοιπὸν καὶ κατὰ τὴν ἰδέαν μου δὲν πράττω. Νά, αὐτὸ μὲ διατάττουν οἱ θεῖοι νόμοι! Τούτου ἕνεκα ἐσυγχίσθησαν ἀναμεταξὺ καὶ ἀπερνῶντας καιρὸς ἔγραψαν οἱ πολῖται γράμματα εἰς τὸν Μητροπολίτην Ἰωαννίνων καὶ διὰ χρημάτων τοὺς ἔστειλε τὴν ἄδειαν τοῦ ποθουμένου συνοικεσίου. Τοῦτο μαθὼν ὁ Παρθένιος τοῦ ἐφάνη προσβολὴ καὶ κατηγορία, ἔκαμε καὶ αὐτὸς παρευθὺς τὴν παραίτησίν του καὶ ἀπέρασεν εἰς τὴν Ἐπτάνησον, ἀρχιερατεύσας σχεδὸν χρόνους ἑννέα. Κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον 1796 ἦλθεν εἰδησις ἀπὸ Κέρκυραν ὅτι τὰ λάσσα τοῦ μακαρίτου Σπυρίδωνος Στράτη παύουν τοῦ λοιποῦ, δηλ. ἀφοῦ ἐδούλευσαν τακτικὰ ἀπὸ τὰ 1713 καὶ ἕως τὸ τέλος τῶν 1796 παύουν εἰς τὸ ἐξῆς ἀπὸ τὰ 1797 καὶ ἀπάνω. Καὶ γράφομεν ὅτι μέγα καλὸν θὰ χαθῆ ἀπὸ τὴν πατρίδα μας καὶ πρέπει νὰ γίνῃ μεγάλη ἔρευνα καὶ ἐξέτασις εἰς τὴν διαθήκην του· ὅτι ἔχει πολλὰς σημειώσεις καὶ περίεργα. Ἱερεῖς εἰς τὰ αὐτὰ ἔτη τῆς ἀρχιερατείας Παρθενίου: Ὁ Σεραφεῖμ Γιωργάκης καὶ πνευματικός. Ὁ Παπαῖ Ἀναστάσιος Στράτης, ὁ Παπαῖ Πάνος, χωρίον Μπραϊλάτι. Ὁ Διδάσκαλος Χριστόδουλος Συρματίδης καὶ οἱ σὺν αὐτῷ μαθηταί. Ποῦ δὲ ἐτελεύτησεν ὁ καλὸς ποιμὴν Παρθένιος δὲν γινώσκεται. Καὶ αἰωνία ἡ μνήμη αὐτοῦ.

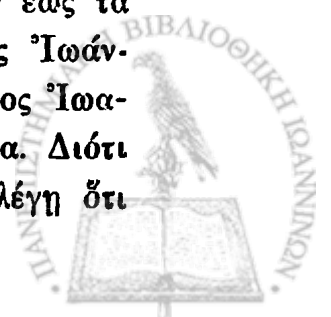
(Ἔτος 1804). Ἐπισκόπησεν Ἀνατόλιος. Οὗτος ἦτο γέννημα καὶ θρέμμα τῆς πόλεως Ἀρτης. Ἱερομόναχος καὶ Ἠγούμενος εἰς τὸν περίφημον ναὸν τῆς Πυργιρίτσας, γέρος τῇ ἡλικίᾳ καὶ σεβάσμιος, ἔφερε μαζύ του καὶ διάκονον Ἀμβρόσιον ὀνόματι. Καὶ ἐλθὼν εἰς τὴν ἐπαρχίαν του εὔρε τὸ περίφημον σχολεῖον τῆς πόλεώς μας ἐρημωμένον, διότι τὰ λάσσα τοῦ μακαρίτου Σπυρίδωνος Στράτη ἔπεσαν ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τῶν 1797. Καὶ ὁ διδάσκαλος Χριστόδουλος ἦτο ἀποθαμμένος ἀπὸ τὰ 1802. Τὸν καιρὸν τῆς πανούκλας, οἱ μαθηταί του, ἄλλος ἀπέθανε καὶ ἄλλος ἀνεχώρησεν εἰς ἄλλον τόπον. Τοῦτο βλέπων ὁ καλὸς γέρον Ἀνατόλιος συνάξας τοὺς πολίτας τοὺς ἐσυμβούλευσε νὰ πηγαίνουν εἰς τὴν Κέρκυραν καὶ νὰ ἐξετάσουν ἀκριβῶς τὴν ὑπόθεσιν τοῦ Στράτη περὶ τὰ λάσσα καὶ περὶ διαθήκης του. Ἀφοῦ εἶδεν ἐσχάτως ὅτι δὲν εἰσηκούσθη ἀπεφάσισε καὶ ἐδιώρισε διδάσκαλον τὸν ὑπ' αὐτοῦ χειροτονηθέντα Θεοδόσιον ἱερομόναχον Κοτσῆν νὰ διαβάξῃ τοὺς κοινούς μαθητὰς τὰ κοινὰ γράμματα. Περίεργος ἐφάνη εἰς τὰς χειροτονίας του ὁ γέρο - Ἀνατόλιος, διότι ἐξέταξε καλὰ τὸ ὑποκεί-

μενον διὰ πολλὰς ἡμέρας, διὰ τὰ ἔσωθεν καὶ διὰ τὰ ἔξωθεν. Ἐὰν ἦτο ἀγράμματος δὲν τὸν ἀξίωνε τῆς ἱερωσύνης ἕως οὗτο νὰ ἐμάθαινε καλά. Ἦτο φίλος μέγας τῆς ἀναργυρίας, καθὼς ἀπεδείχθη, διότι ἐκεῖνα τὰ ὀλίγα δικαιώματα ὁποῦ ἐσύναζε τῶν πτωχῶν τὰ ἐμοίραζε. Καὶ ἐκ τούτου οἱ πτωχοὶ τὸν ἐκάλουν ἐλεήμονα. Ὁ ρηθεὶς Ἀμβρόσιος ὁ διάκος του, βλέποντάς τον ἄκακον καὶ φίλον τῆς ἡσυχίας, τοῦ ἐζήτησε κατὰ τὸν ὄγδοον χρόνον νὰ τοῦ δώσῃ γράμματα νὰ ὑπάγῃ εἰς Ἰωάννινα εἰς τὸν Μητροπολίτην νὰ τὸν χειροτονήσῃ αὐτὸν ἐπίσκοπον Χειμάρρας καὶ νὰ ἐλθῆ νὰ δουλεύῃ αὐτὸς τὴν ἐπαρχίαν ὡς νέος καὶ ὁ γέρο - Ἀνατόλιος νὰ κάθηται εἰς τὴν ἐπισκοπὴν νὰ ἔχῃ ἡσυχίαν. Ὁ γέρο - Ἀνατόλιος ἐπίστευσε τοὺς λόγους τοῦ πονηροῦ Ἀμβροσίου καὶ τὸν ἔδωσε γράμματα καὶ πηγαινάμενος ἐχειροτονήθη ἐπίσκοπος ὁ Ἀμβρόσιος. Ἐλθὼν δὲ ἐδῶ καὶ πηγαινόντας ἔξω εἰς τὸ δέρι ἀπέρασε κᾶμποσος καιρὸς (ὀλίγος μάλιστα) τὸν ἐδίωξε τὸν γέροντα καὶ οὕτως ἔλαβε τὴν ἐπαρχίαν καὶ εὐχὴν τοῦ γέρο - Ἀνατολίου. Φεύγων δὲ ἀπὸ ἐδῶ ἀπέρασε διὰ Κορφούς, ποῦ δὲ ἐτελεύτησε Κύριος γινώσκει καὶ αἰωνία ἡ μνήμη αὐτοῦ! (Ἔτος αῶιβ' = 1812). Τὸν διεδέχθη τὸν θρόνον Ἀμβρόσιος· αὐτὸς πόθεν ἐκατάγετο εἶναι ἀγνώριστον. Ἄνθρωπος μικρὸς καθ' ὅλα τοῦ ἐπαγγέλματός του τὰ προτερήματα. Δὲν ἐπρόφθανεν ὅμως νὰ χαρῆ τὴν ἀδικίαν τοῦ γέρο - Ἀνατολίου διότι ἀκούων τοῦτο ὁ Δρυϊνουπόλεως Κύριος Γαβριήλ ἔχων καὶ φιλίαν μεγάλην μὲ τὸν Ἀλῆ - Πασιᾶν ἐξ Ἰωαννίνων καθὼς καὶ μὲ τὸν Μητροπολίτην, ἔνωσε τὴν Ἐπαρχίαν Χειμάρρας μὲ τὴν ἰδικὴν του καὶ ἐτίναξαν τὸν κατάδικον Ἀμβρόσιον ἐκ νεφέλης ἀέρων. Διότι «δίκαιος ὁ Κύριος καὶ δικαιοσύνας ἠγάπησε» κατὰ τὸν Ψαλμὸν τοῦ Δαυὶδ. Ἀρχιεράτευσε σχεδὸν ἓν ἔτος. Εἰς τὰ ἔτη Ἀνατολίου καὶ Ἀμβροσίου: Θεοδόσιος ἱερομόναχος Κοτζιάτης. Παπᾶ - Χρῆστος Κουμπούλης. Παπᾶ - Ἀθανάσιος (Χωρίον Κρόγκου). Διδάσκαλος ὁ ἄνωθεν Θεοδόσιος κοινός. Τὰ σχολεῖα ἐρημωμένα. Ποῦ δὲ ἐτελεύτησεν ὁ Ἀμβρόσιος δὲν ἠξεύρομεν. Ἀλλὰ Κύριος ὁ Θεὸς συγχωρήσῃ αὐτὸν καὶ αἰωνία ἡ μνήμη αὐτοῦ! (Ἔτος 1813) Ἐλαβεν ὁ Δρυϊνουπόλεως τὴν ἐπαρχίαν μας, Κύριος Γαβριήλ. Οὗτος ἦτο Σιφναῖος ἐκ τῶν Κυκλάδων νήσων. Ἄνθρωπος μὲ πολλὴν μικρὴν παιδείαν, ὀξύς τὸ λέγειν, ράθυμος, πολύφαγος, ὀργίλος καὶ ἐραστής τοῦ οἴνου καὶ πολυέξοδος. Αὐτὸς τὰ παλαιὰ δικαιώματα τῆς ἐπαρχίας ταύτης ἠθέλησε νὰ τὰ αὐξήσῃ. Εὗρε τὸν γάμον ἐξήντα παράδες τὸν ἔβαλε τρία γρόσια. Ἐρχόμενος τότε ἠθέλησε νὰ σηκώσῃ τὴν ἐπισκοπὴν ἀπὸ αὐτοῦ νὰ τὴν κτίσῃ πλησίον τῆς ἐκκλησίας, ὁ δὲ παπᾶ - Χρῆστος Κουμπούλης τὸν ἐμπόδισε λέγων: πρῶτον σὲ πρέπει νὰ φροντίσῃς διὰ διδάσκαλον καὶ σχολεῖα καὶ ἔπειτα κτίσον ὅ,τι θέλεις καὶ βούλεσαι. Ἄφησεν ἐπίτροπον τὸν Θεοδόσιον Κοτσην χειροτονήσας αὐτὸν πρωτοσύ-

κελλον καὶ ἀνεχώρησε διὰ Δρυϊνούπολιν. Ἐστάθη δὲ ἡ Ἐπαρχία Χειμάρρας ἐνωμένη μὲ τὴν Δρυϊνούπολιν μέχρι τῆς δικαίας πτώσεως τοῦ Ἄλῃ Πασιᾶ τὰ 1821 (αῶκα').

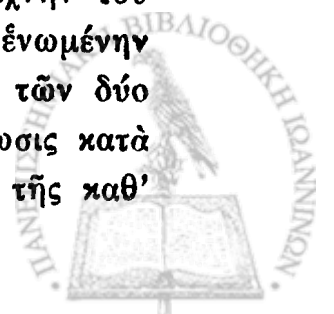
(Ἔτος 1821). Τὴν ἐπαρχίαν τὴν ἐδέχθη Παΐσιος. Οὗτος ἦτο γέννημα καὶ θρέμμα Ἀργυροκάστρου, Ἀρχιδιάκονος τοῦ Γαβριήλ μετὰ καιρὸν ἐγκατεστάθη ἡγούμενος τῆς Κάμενας, ἀπὸ δὲ τὴν ἡγουμενίαν ἔλαβε τὴν ἐπαρχίαν Χειμάρρας παρὰ τοῦ Ἰωαννίνων κατὰ τὴν πρώτην συνήθειαν ξεχωρισμένην ἀπὸ τὴν Δρυϊνούπολιν. Μὲ μέγαν ζῆλον εὐγῆκαν οἱ Χριστιανοὶ καὶ τὸν ἐδέχθησαν ἐπειδὴ ἐξανάλαβεν ἡ ἐπαρχία τὸν ποιμένα της καὶ ἐχάρηκαν. Αὐτὸς εἶχε καλὴν παιδείαν ἀλλὰ εἶχε καὶ μεγαλωτάτην ἀμέλειαν εἰς τὰ ἀνήκοντά του διότι προκομμένος ὢν καὶ σπανίως ἐκήρυττε τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ. Τὸ σχολεῖον τῆς πόλεως ἔρημον καὶ δὲν ἄνοιξε ποτὲ στόμα νὰ συμβουλευσῇ. Οὕτως καὶ ἔξω εἰς τὰ χωρία οὔτε τὰ κοινὰ γράμματα δὲν εἶχον. Ἐξοδα εἶχε πολλὰ ὅτι οἱ μπέηδες τότε ἤρχισαν νὰ τὸν ἀρπάζουν ὡς λέοντες καὶ ἐκ τούτων πάντοτε ἦταν πτωχός. Ἐδίπλωσε μάλιστα καὶ τὰ δικαιώματα τῆς ἐπαρχίας, ἀλλὰ καὶ αὐτὰ δὲν ἀρκοῦσαν. Τὸν γάμον τὸν εὔρε τρία γρόσια, τὸν ἔβαλεν ἕξ. Ἐζησε πτωχικὰ ἕως τὰ 1827. Τὸ αὐτὸ ἔτος τοῦ ἐζήτησαν οἱ χρεοφειλέται τὸ ἐδικὸν του χρέος ὅπου εἶχε σηκώσῃ διὰ τὴν ἀρχιερωσύνην. Ὅμοίως καὶ ὅσοι εἶχον δανείσῃ τοὺς δύο προκατόχους τοῦ Ἀμβρόσιον καὶ Γαβριήλ, τὸ ὅποιον χρέος ἐσυμποσήθη ὑπὲρ τὰς ἑκατὸν χιλιάδας γροσίων ὁμοῦ μὲ τοὺς τόκους. Τότε λοιπὸν ἀνεχώρησεν ἀπὸ ἐδῶ καὶ ἐπάησεν εἰς τὴν παλαιὰν κατοικίαν του εἰς Χειμάρραν (τότε ἐκεῖ οἱ μπέηδες δὲν ἤμποροῦσαν νὰ τὸν πειράξουν καὶ ἠσύχασεν). Ἐκεῖ ἄρχισε νὰ φανῇ τῷ ὄντι ποιμένας διότι ἐκήρυττε πάντοτε εἰς τὰ αὐτὰ χωρία τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, ἐκατάστησε σχολεῖα διὰ συνδρομῆς τῶν καπεταναρέων τοῦ μπρέκου. Πρὸς τούτους μὲ τὴν καλὴν του συμβουλήν ἔκτισε καὶ νέαν ἐκκλησίαν εἰς τὴν Χειμάρραν ἰεπ' ὀνόματι τῶν Ἀγίων Πάντων. Τοῦτο βλέποντας οἱ μπέηδες καὶ μὴν ἠμπορῶντας νὰ τὸν φέρουν ἐδῶ ἀπὸ τὸ κακὸν τους εὔγαλαν τὸ δαιμονικὸν πείσμά τους εἰς ἡμᾶς. Διότι μᾶς ἐσφάλησαν τὴν ἐκκλησίαν μας διὰ σφραγίδος των ἀπὸ τὰ 1827 κατὰ μῆνα Ἰούλιον μέχρι 28 Μαρτίου. Ὁ δὲ Παΐσιος εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα μαθὼν ὅτι οἱ μπέηδες θὰ μεταχειρισθοῦν τρόπους ὥστε νὰ τὸν συλλάβουν ἀνέλπιστα τούτου ἕνεκα διὰ τὸν φόβον τῶν τυράννων ἀπέρασε διὰ τὴν νέαν βασιλείαν τῆς Ἑλλάδος. Καὶ ἐκεῖ εὐρήκεν ἐπαρχιώτας του ὅχι ὀλίγους καὶ ἔζησεν ἕως τὰ 1831. Εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ 1831 ἀκούσας ἐν Ἑλλάδι ὅτι ἦλθεν εἰς Ἰωάννινα διοικητὴς ὁ σατραζάμης μάλιστα καὶ νέος μητροπολίτης κύριος Ἰωακείμ, ὑπῆγεν εἰς προσκύνησίν των. Καὶ ἐκεῖ ἔπαθε τὰ δεινότερα. Διότι βλέποντάς τον ὁ Ἰωακείμ ἤρχισε νὰ τὸν ὑβρίζῃ καὶ νὰ τὸν λέγῃ ὅτι

ἦτο τόσα ἔτη ἀντάρτης τῆς βασιλείας καὶ ὅτι ἄφησε τὸν λαὸν τῆς ἐπαρχίας του τόσον καιρὸν χωρὶς ποιμένα, καὶ μὲ τοὺς λόγους αὐτοὺς τὸν ἐξώρισε. Τοῦτο δὲ ἔγινε παρὰ τοῦ Ἰωαννίνων ὄχι δι' ἄλλο, ἰὰλλὰ ἤξεύρων ὅτι ὁ ρηθεὶς Ἐπίσκοπός του καὶ Χειμάρρας Παΐσιος εἶχε τεσσάρων ἐτῶν τὰ πτωχικὰ δικαιώματά του ἀσύντακτα ἀπὸ τοὺς ἐπαρχιώτας καθὼς καὶ τὸ συνειθισμένον ἐτήσιον τῆς Μητροπόλεως τῶν Ἰωαννίνων ἀπλήρωτον, ἐπειδὴ δὲν εἶχε συνάξῃ καὶ δὲν εἶχε τὸν τρόπον νὰ πληρώσῃ. Λοιπὸν τὸν ἔκαμαν ἐξορίαν διὰ νὰ συνάξῃ αὐτὸς τὰ δικαιώματα, καθὼς καὶ ἔγινε.

Ἔτος 1831 Μαΐον ἔστειλε τὸν Παραμυθίας Ἀγάπιον ἐπίτροπον μὲ γράμματά του καὶ ἐσύναξε τὰ δικαιώματα καὶ κἀνένας δὲν ἐστάθη ἄξιος νὰ ἀνοίξῃ στόμα νὰ τὸν εἰπῇ τὴν ἀλήθειαν ἐξ αἰτίας τῆς διχόνοιας. Διότι εἶχε νὰ λάβῃ τεσσάρων ἐτῶν τῆς Μητροπόλεως τὰ ἐτήσια καὶ ἔκαναν, πρὸς τριακόσια γρόσια τὸν χρόνον, χίλια διακόσια καὶ δι' αὐτὸ ἐσύναξε τὰ δικαιώματα ὅλα. Καὶ τὸ χρέος ὅπου ἦτο βαλμένο ἀπὸ τὸν Ἀμβρόσιον καὶ Γαβριὴλ καὶ Παΐσιον ἔμεινεν εἰς βάρος τῶν Χριστιανῶν. Ὁ δὲ Παΐσιος ἐξόριστος ὢν εἰς τὰ Μετέωρα μετὰ καιρὸν τὸν ἔστειλαν οἱ ἐκεῖ πατέρες εἰς τὴν Βλαχίαν εἰς τὰ ἐκεῖ ὑποστατικά των καὶ ἐκεῖ εὐρίσκεται καὶ τὴν σήμερον. (Σημειώσεις μεταγενεστέρα: ἐτελεύτησεν ἐκεῖ εἰς τὰ 1862). Ἀρχιερατεύσας εἰς τὴν ἐπαρχίαν μας ἔτη 11 καὶ ἐξωρίσθη. Ἱερεῖς εἰς τὰ αὐτὰ ἔτη ἐχημάτισαν: Θεοδόσιος ἱερομόναχος ἰὸ Κοτσῆς, Παπᾶ Χρῆστος Κουμπούλης, Σεραφεῖμ ἱερομόναχος. Πάνου Κουμπούλη. Πνευματικὸς οὐδεὶς. Διδάσκαλος κοινὸς ὁ Ἀναστάσιος Θωμᾶς. Ψάλτης δεξιὸς Ἀναστάσιος Λογιώτατος Μετσοβίτης. Κανόναρχος ἀπὸ τὰ 19 τοῦ ἔτους ὁ Κώνστας Χρ. Μανάρης, τὰ δὲ 21 χειροτονηθεὶς καὶ Ἀναγνώστης παρὰ Παΐσιου. Τὰ δὲ 1829 ὁ ρηθεὶς Κώνστας ὁ Ἀναγνώστης ἀνέβη ψάλτης δεξιοῦ χοροῦ καὶ ἔκτοτε δουλεύει μέχρι τὴν σήμερον. Ψάλτης ἀριστεροῦ χοροῦ ὁ διδάσκαλος Ἀναστάσιος Θωμᾶς.

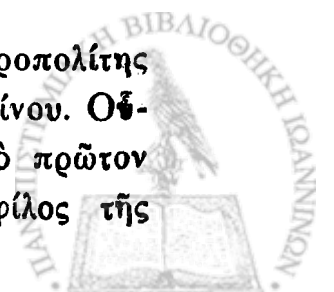
(Ἔτος 1832). Τὸν θρόνον Χειμάρρας διαδέχθη Ἰωακείμ. Οὗτος ἦτον Χῖος καὶ εἶχε τὴν ἐπαρχίαν τῆς Δρυϊνουπόλεως προκάτοχος τοῦ Γαβριὴλ Σιφναίου. Κατ' αὐτὸν τὸν χρόνον βλέποντας τὴν ἐπαρχίαν μας χωρὶς ἀρχιερέα ὁ καλὸς Ἰωακείμ καὶ τοὺς ἐπαρχιώτας της εἰς μεγάλην διχόνοιαν εὗρε καιρὸν κατάλληλον εἰς τὸ νὰ ἐκτελέσῃ τὴν ἐπιθυμίαν του. Αὐτὸς εἶχε μεγάλην φιλίαν μὲ τὸν Ἰωαννίνων καὶ μὲ τὴν τέχνην του ἔφερε τὸν Ἰωαννίνων νὰ τοῦ δώσῃ τὴν ἐπαρχίαν Χειμάρρας ἐνωμένην μὲ τὴν ἰδικήν του καὶ νὰ εἶναι ἓνας καὶ ὁ αὐτὸς Ἀρχιερεὺς τῶν δύο ἐπαρχιῶν, καὶ ἔγινεν αὕτη ἡ διεστραμμένη καὶ παράνομος ἔνωσις κατὰ τὸν καλογηρικὸν πόνον ἀπὸ τὴν ἀναξιότητα τῶν Χριστιανῶν τῆς καθ'

ἡμᾶς ἐπαρχίας. Ἐνώσας αὐτὴν ὁ καλὸς Δρυϊνουπόλεως διὰ τὰ τέλη του καὶ ἔλθων εἰς αὐτὴν εὗρεν εἰς μεγαλοτάτην δυστυχίαν ἔνεκα τῆς διχόνοιας τῶν Χριστιανῶν τῆς. Ἐχοντας δὲ μεγάλην ἀντιπολίτευσιν τὸ πρῶτόν του ἔργον ἐστάθη νὰ καταπέισῃ τὸν μὲν καὶ τὸν δὲ εἰς τὸ νὰ διπλώσῃ τὰ δικαιώματα καὶ ἀπὸ ἕξ γρόσια ὁποῦ εὗρε τὸν πρῶτον γάμον τὸν ἔβαλε δώδεκα κ.τ.λ. Ἐστάθη μέγας φίλος τοῦ χρυσοῦ καὶ ἔδειξε μεγίστην ἀμελειαν εἰς τὰς θείας προσταγὰς τοῦ Χριστοῦ. Ἐστάθη ἄξιος φίλος τῆς ἀρπαγῆς καὶ πολλὰ ἀμελῆς εἰς τὰς ὑποθέσεις τῶν λογικῶν του προβάτων καὶ ἐκ τούτου ἐπληρώθη τὸ λόγιον τοῦ Ἀποστόλου Παύλου: «εἰσελεύσονται κατὰ τὴν ἄφιξίν μου λύκοι βαρεῖς εἰς ὑμᾶς μὴ φειδόμενοι τοῦ ποιμνίου» (Πράξεων τῶν Ἀποστόλων Κεφάλαιον 20 § 29), διότι ὅσον καιρὸν ἐστάθη ἐδῶ δὲν ἠξιώθη νὰ διορθώσῃ τὸ παραμικρὸν πρᾶγμα τῆς ἐπαρχίας ταύτης. Εἰς τοῦ Κανάτση τὸ σπῆτι ἐκάθητο καὶ ἡ ἐπισκοπὴ τῆς Λάκκας καταχαλασμένη. Οὔτε περὶ σχολείου ἐφρόντισε οὔτε περὶ διδασκάλου οὔτε περὶ πνευματικοῦ. Φεύγων δὲ ἀπὸ ἐδῶ ἄφησεν ἐπίτροπόν του τὴν ἐπαρχίαν ταύτην τὸν κύριον Γρηγόριον Πρωτοσύγκελλον, Ἰωαννίτην, ὁ ὁποῖος μὲ τοὺς καλοὺς του λόγους ἔφερε τοὺς χριστιανούς εἰς ἀγάπην καὶ ἀδελφότητα. Ἱερεῖς ἐπὶ Ἰωακείμ οἱ κάτωθεν: Παπαῖ - Χρηστός Κουμπούλης, ὁ καὶ πνευματικὸς κατασταθεὶς παρὰ τοῦ πρωτοσυγκέλλου Γρηγορίου. Σεραφεῖμ Ἱερομόναχος Πάνου Κουμπούλη, διδάσκαλος Ἀναστάσιος διὰ τὰ κοινά, Ψάλτης δεξιοῦ χοροῦ ὁ Κωνσταντῖνος Χρ. Μανάρης. Ψάλτης ἀριστεροῦ χοροῦ ὁ διδάσκαλος Ἀναστάσιος. Κατέχων τὴν ἐπαρχίαν ὁ Ἰωακείμ ἕως 1835.—(Ἔτος 1835). Κατὰ μῆνα Ἰούλιον τὴν ἐπαρχίαν Δρυϊνουπόλεως καὶ Δελβίνου ἀπὸ ἐπισκοπῆν τῶν Ἰωαννίνων οὔσαν τὸ πάλαι τὴν ἀνέβασεν ἡ μεγάλη τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία εἰς μητρόπολιν καὶ ἀνεξάρτητον τοῦ Ἰωαννίνων. Καὶ τὴν διεδέχθη Παῖσιος ὁ Ἀρχιδιάκονος τοῦ Ἰωαννίνων, Μωραΐτης. Τὸν δὲ Ἰωακείμ τὸν ἐδικὸν μας τὸν ἔκαμαν Ἰωαννίνων. Ἐρχόμενος δὲ ἕως εἰς τὰ Ἰωάννινα ἐπλήρωσε τὸ κοινὸν χρέος καὶ αἰωνία ἡ μνήμη αὐτοῦ. Κυριαρχικὸς ἐπίτροπος ἔμεινεν εἰς τὴν μητρόπολιν μας ὁ Οἰκονόμος ἀπὸ Βελάχοβον, παπαῖ - Δημήτριος ἕως τὰ 1835, Δεκεμβρίου. Παρὰ Γρηγορίου πρωτοσυγκέλλου. 1835 Χριστουγεννῶν ἦλθαν γράμματα ἀπὸ τὸν Νεόφυτον Κεκέζην Ἀργυροκαστρίτην ὅτι αὐτὸς ἔλαβε τὴν ἐπαρχίαν Δρυϊνουπόλεως καὶ Δελβίνου εἰς Μητρόπολιν καὶ μετ' ὀλίγον καιρὸν τὸν ἀπολαμβάνομεν. Καὶ ἐπίτροπον ἐδιώρισε τὸν Οἰκονόμον. Ἐστάθη ὁ γερο - οἰκονόμος ἐπίτροπος Νεοφύτου ἕως 1836, Λαμπρά. Κατ' αὐτὰς τὴν διακαινήσιμον ἐβδομάδα ἔπαυσε τὸν Οἰκονόμον καὶ ἀποκατέστησε τὸν πρωτοπαπᾶν Ἀναστάσιον Λουβιανίτην ἐπίτροπον τῆς ἡμετέρας ἐπαρχίας. Ἐχων ὁ παπα - Ἀναστάσιος καὶ τὰ πατριαρχικὰ γράμματα τῆς εἰδήσεως περὶ τὴν κυριαρχίαν τοῦ

Νεοφύτου καὶ ἕτερον γράμμα διὰ χειρὸς τοῦ νέου κυριάρχου μας τὰ ἐδιαβάσαμεν ἐπὶ ἄμβωνος. Ἐχάρησαν ἅπαντες οἱ Χριστιανοὶ ἀκούοντας καὶ βλέποντας ὅτι ἀπόλαυσαν πατριώτην κανονικὸν ἀρχιερέα τους, καὶ ἡ εὐχὴ του μεθ' ἡμῶν. — (Ἔτος 1836). Ἐπίσκοποι ἕως τὸ 1835 ὅλοι τὸν ἀριθμὸν 12. Μητροπολίτης πρῶτος Παῖσιος 1. Τῷ ἔτει 1836 ἀρχή: ἀνέβη ὁ κύριος Νεόφυτος. Οὗτος ἦτο γέννημα καὶ θρέμμα Ἀργυροκάστρου, χειροτονηθεὶς τὰ 1818 χίλια ὀκτακόσια δεκαοκτὼ διάκονος τοῦ Γαβριήλ, τὰ δὲ 1823 ἀνέβη εἰς Κωνσταντινούπολιν ἵνα εὕρῃ τύχην. Καὶ ἐκεῖ καὶ Ἀρχιδιάκονος χρηματίσας τοῦ Ἁγίου Ἡρακλείας κυρίου Διονυσίου καὶ θανόντος τοῦ ἄνωθι Παϊσίου (πρώτου μητροπολίτου) εἰς Ἰωάννινα ἐπροχώρησε καὶ ἔλαβε τὴν ἐπαρχίαν μετὰ τὴν βοήθειαν τοῦ γέροντός του παρὰ Γρηγορίου Σερρών. Ἦτον ἄνθρωπος μετὰ μικρὴν παιδείαν, φιλόδοξος ὅμως ἐρχόμενος εἰς τὸ Ἀργυρόκαστρον τὰ 1836 μέγα Σάββατον εὗρε τὸ σχολεῖον ἐκεῖ παντέρημον, ἀλλ' εὐθὺς ἔστειλε καὶ ἔφερε τὸν λογιώτατον Πέτρον Λαμπόβαν καὶ τὸν ἐσύστησε διδάσκαλον. Τὸν δὲ μῆνα Ἰούνιον τοῦ αὐτοῦ ἔτους 1836 ἦλθε καὶ εἰς τὴν ἐδῶ ἐπαρχίαν μας καὶ εὗρε τὴν ἐπισκοπὴν τοῦ Ἰωαννικίου καταχλασμένην καὶ συνάξας τοὺς χριστιανοὺς τῆς πόλεώς μας τοὺς ἐσυμβούλευσε καὶ τὸν ἐβοήθησαν, ἔβαλε καὶ αὐτὸς καὶ ἐδιόρθωσαν τὴν Μητρόπολιν. Μετὰ τοῦτο ἐφρόντισε καὶ περὶ σχολείου καὶ εὐρῶν τὴν διαθήκην τοῦ μακαρίτου Σπυριδῶνος Στράτη καὶ ἐσύναξε τοὺς Χριστιανοὺς καὶ τοὺς ἐσυμβούλευσε νὰ στείλουν δύο ἀνθρώπους νὰ ἐρευνήσουν περὶ λάσσα αὐτά, ἀλλὰ δὲν εἰσηκούσθη ἕως τέλους καὶ ἔμεινε ἡ ὑπόθεσις ἕως τέλους νεκρά. Ἀπὸ μεγάλης τους ἐντροπῆς οἱ πολῖται ἔβαλαν διδάσκαλον κοινὸν τὸν Λάμπην Κουμπούλην διότι ὁ Ἀναστάσης εἶχεν ἀποθάνῃ. Εὐβγῆκεν εἰς δέβρι καὶ ἐσύναξε τὰ δικαιώματα καθὼς καὶ τὰ εὗρηκεν ἀπὸ τὸν προκάτοχόν του Ἰωακείμ. Ἐπὶ τέλους ἀναχωρήσας δι' Ἀργυρόκαστρον ἄφησεν ἐπίτροπον τὸν πρωτοπαπᾶν Ἀναστάσιον, ἄνθρωπον πολλὰ ἀδύνατον τῆς τοιαύτης θέσεως. Τὰ δὲ 1841 Νεόφυτον τὸν ἐκατηγόρησεν ἡ ἐπαρχία τοῦ Ἀργυροκάστρου καὶ ἔγινε τόσος θόρυβος εἰς τὸ ἀναμεταξύ των. Ἐπὶ τέλους ἡ Μεγάλη Ἐκκλησία τὸν ἔπαυσε καὶ ἔστειλε τὸν ἄνκρης (;) Νικόδημον. Ὁ δὲ Νεόφυτος ἀπέρασε διὰ Κωνσταντινούπολιν καὶ ἡ εὐχὴ του μεθ' ὑμῶν. Ἱερεῖς ἐπὶ Νεοφύτου: ὁ πνευματικὸς Παπᾶ - Χρηῆτος. Παπᾶ - Ἀθανάσιος ἀπὸ χωρίου Κρόγκους. Ψάλτης δεξιοῦ χοροῦ Κωνστ. Χρ. Μανάρης καὶ ἐξ ἀριστερῶν ὁ διδάσκαλος Λάμπης.

(Ἔτος 1842) ἀρχή. Τὸν διεδέχθη Νικόδημος, τρίτος Μητροπολίτης καὶ δέκατος πέμπτος τῆς ἡμετέρας ἐπαρχίας Χειμάρρας καὶ Δελβίνου. Οὗτος ἦτο γέννημα καὶ θρέμμα τῆς Καλλιπόλης. Χρηματίσας τὸ πρῶτον ἐπίσκοπος Τυρολόης, γέρος τῇ ἡλικίᾳ, ταπεινός, φιλόμουσος, φίλος τῆς

ἡσυχίας καὶ τῆς εἰρήνης ἔραστῆς. Ἐλθὼν δὲ εἰς τὴν ἐπαρχίαν του εὗρε τοὺς Ἀργυροκαστρίτας εἰς δύο φατρίας, τοὺς μὲν Νικοδημίτας τοὺς δὲ Νεοφύτας. Αὐτὸς μὲ τὴν καλὴν του συμβουλήν τοὺς εἰρήνευσε. Πάντοτε ἐσυνείθιζε νὰ κηρύττῃ τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ ἐπ' ἐκκλησίαις καὶ μεταυτὸν τὸν τρόπον τοὺς ἔνωσε Θεοῦ εὐδοκοῦντος. Ἐσύστησε καὶ διδάσκαλον εἰς τὸ Ἀργυρόκαστρον τὸν λογιώτατον Ζαφίρην ἐκ Γραμμένου. Ἐλθὼν δὲ εἰς ἡμᾶς τὰς 24 Μαρτίου τὸν ἐδέχθημεν μὲ δυσαρέσκειαν μεγάλην. Αὐτὸς βλέποντας τοῦτο, ἄρχισε τὴν τέχνην του, τὸ νὰ κηρύξῃ καθὼς ἐσυνείθιζε, καὶ μὲ τὸν σπόρον τοῦ ἱεροῦ εὐαγγελίου ἔφερε τοὺς χριστιανοὺς εἰς ἀγάπην του καὶ εὐλάβειαν. Εἶχε μεγαλοτάτην προκοπὴν γραμμάτων ἀλλὰ δειλὸς εἰς τὰ ἐξωτερικά. Ἐκαμε πολλὴν ἐξέτασιν διὰ τὴν διαθήκην τοῦ μακαρίτη Σπύρου Σιράτη καὶ πολλὰς συμβουλὰς ἔδωσε περὶ τούτου, ἀλλὰ δὲν εἰσηκούσθη ἀπὸ ἀσυμφωνίαν. Αὐτὰ τὰ προτερήματα τὰ ἄνωθεν τὰ εἶχεν ὁ εὐλογημένος, ἀλλὰ ἦτον πολὺ φιλάργυρος καὶ πολλάκις τὸ ἔλεγεν ὅτι τὰ βάρητα τῆς Κωνσταντινουπόλεως τέκνα μου μὲ καταντοῦν εἰς αὐτὸν τὸν τρόπον. Φεύγων δὲ ἀπὸ ἐδῶ ἄφησεν ἐπίτροπον τὸν ἀρχιμανδρίτην του Καλλίνικον, ὁ ὁποῖος ἐφάνη ἄλλος Γρηγόριος Ἰωαννίνων. Τὰ δὲ 1848 τὸν Γερο-Νικόδημον τὸν ἐσήκωσεν ἡ Μεγάλη Ἐκκλησία διότι δὲν ἐστάθη ἄξιος νὰ χορτάσῃ τὸ καρακαζάνι τὸ καλογηρικὸν τῆς Κωνσταντινουπόλεως μὲ χρήματα καὶ ἐλθὼν ὁ Ἰωαννίνων ἔξαρχος τὸν ἐξώρισεν εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος. Καὶ ἡ εὐχή του μεθ' ἡμῶν. Ἱερεῖς ἐπὶ Νικοδήμου: Παπα-Δημήτριος ἀπὸ χωρίον Λεσινίτσα καὶ πνευματικὸς τῆς πόλεός μας αὐτὸς Ἰωαννίκιος, Ἀναστάσιος Κουμπούλης ἱερομόναχος. Παπα-Πέτρος ἐκ χωρίου Σενίτσα. Διδάσκαλος Ἑλληνικὸς ὁ Νικόλαος Δουβιανίτης. Ψάλτης δεξιῦ χοροῦ Κωνστ. Χρ. Μανάρης. Ἐπίσκοποι ἕως 1835 ἀριθμοῦνται 12 καὶ μὲ τὸν Νικόδημον τρεῖς μητροπολίται=15.

(Ἔτος 1848) ἀρχή. Ἀνέβη ὁ Κύριος Παντελεήμων. Οὗτος ἦτο γέννημα καὶ θρέμμα τῆς Καλλίπολης (Πατριώτης τοῦ Νικοδήμου). Χρηματίσας τὸ πρῶτον ἐπίσκοπος τοῦ Ἡρακλείας Διονυσίου, ἐπὶ ψιλοῦ ὀνόματος «Κλαυδιουπόλεως». Ἐλθὼν δὲ εἰς τὸ Ἀργυρόκαστρον τὰ τέλη Ἰουλίου τῶν 1848 τὸν ἐδέχθησαν ἅπαντες οἱ Χριστιανοὶ μὲ μεγάλην παράταξιν. Νέος τῇ ἡλικίᾳ, πεπαιδευμένος εἰς τὰ ἐκκλησιαστικὰ ὡς οἱ παλαιοὶ πατέρες. Μέγας ἔραστῆς τῆς τεταγμένης ἐκκλησιαστικῆς ἀκολουθίας, φιλόμουσος καὶ φίλος τῶν φώτων. Εἰς τὸ Ἀργυρόκαστρον εὐθύς ἔβαλε διδάσκαλον. Ἐλθόντος δὲ εἰς τὴν ἐπαρχίαν μας τὰ 1849 (ἀρχή) τὴν ἡμέραν τῆς παραμονῆς τῶν Θεοφανείων ἐλειτούργησεν τὴν ἐπιούσαν μὲ μεγάλην τάξιν. Τὴν δὲ δευτέραν ἡμέραν ἐσύναξε τοὺς πολίτας καὶ ὠμίλησε περὶ σχολείου καὶ Θεοῦ εὐδοκοῦντος εἰσηκούσθησαν οἱ λόγοι του. Εὐγγή-

κεν εἰς δέβρι καὶ τὴν Λαμπρὰν ἐμβῆκεν εἰς τὴν πόλιν μας καὶ ἔμεινε
 ἕως Θωμᾶ. Τὴν Κυριακὴν τοῦ Θωμᾶ ἐσύναξε τοὺς Χριστιανοὺς καὶ ἔκα-
 μαν τὴν συνδρομὴν περὶ τὸ σχολεῖον καὶ ἐβοήθησαν ἅπαντες ὁ καθεὶς
 τὸ κατὰ δύνάμιν του. Καὶ τὸν Μάϊον ἀνεχώρησε. Ἐφησεν ἐδῶ ἐπίτρο-
 πὸν του τὸν ἀρχιδιάκον του Καλλίνικον τὸν ὁποῖον ἠγάπα πολὺ. Ὁ δὲ
 Καλλίνικος μετὰ παρέλευσιν καιροῦ ἐφάνη κακῆς διαγωγῆς καὶ τὸν ἔπαυ-
 σεν. Ἐδιώρισεν ἀντ' αὐτοῦ τὸν ἀρχιμανδρίτην Ἀγαθάγγελον, τὸν νῦν
 Καμένης ἠγούμενον. Τὰ δὲ 1853 ἔστειλεν ἐπίτροπὸν του εἰς ἡμᾶς τὸν
 οἰκονόμον Χλωμοῦ Παπᾶ-Χαραλάμπην ὁ ὁποῖος ἐσύστησε τὸν κώδικα
 τῆς σχολῆς. Καὶ τὰ 1854 πάλιν τὸν Ἀγαθάγγελον. Λαβὼν δὲ ὁ Ἀγα-
 θάγγελος τὴν δευτέραν φορὰν τὴν κυριαρχικὴν αὐτὴν θέσιν ἐφάνη καθ'
 ὄλα ἄξιος καὶ ἀγαπημένος ἀπὸ ὅλην σχεδὸν τὴν ἐπαρχίαν. Τὰ δὲ 1857
 κατὰ μῆνα Ἀπρίλιον, τὸν Κύριον Παντελεήμονα τὸν ἐκατάτρεξε τὸ κόμμα
 τοῦ Μουφτῆ Ἀργυροκαστρίτου. Ἐγραψαν ὅτι ὁ Δεσπότης ἐδῶ ἀντιφέ-
 ρεται εἰς τὰς βασιλικὰς προσταγὰς καὶ ὅτι ἔχων φιλίαν μὲ τοὺς ληστὰς
 καὶ ἕτερα, τὰ ὁποῖα ὁ εὐλογημένος Παντελεήμων δὲν ἐγνώριζε μὲ τε-
 λειότητα ἀλλὰ κατὰ τὰς διαταγὰς τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας ἠκολούθησε.
 Κατὰ τὸν μῆνα Ἀπρίλιον ἐκίνησε διὰ Κωνσταντινούπολιν τὴν ἡμέραν
 τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς. Καὶ ἄφησεν εἰς ὅλους τοὺς Χριστιανοὺς εὐχὴν καὶ
 εὐλογίαν καὶ ἀνεχώρησεν. Εἰς δὲ τὴν θεόσωστον Μητρόπολιν μας ἄφησε
 τὸν Κύριον Ἀγαθάγγελον, ὅστις ἤρχισε τὸ αὐτὸ ἔτος νὰ τακτοποιήσῃ
 τὰ πάντα τῆς ἐπαρχίας, καθὼς τὸ πρῶτόν του ἔργον ἐστάθη νὰ γράψῃ
 κατάλογον τῶν Δεσποτικῶν καὶ Θεομητορικῶν Ἑορτῶν, νὰ μὴ ἀνοίγῃ ἢ
 ἀγορά, ὁμοίως καὶ τῇ Ἁγίᾳ Μεγάλῃ Παρασκευῇ νὰ μὴ ἀνοίγουν τὰ ἐρ-
 γαστήρια ἀλλὰ τὸ Παζάρι νὰ γίνεται τὴν Μεγάλῃ Πέμπτῃ. Κατ' αὐτὸν
 τὸν τρόπον ἔγραψε καὶ τὸ ἐδέχθησαν ὅλοι οἱ Χριστιανοὶ τῆς ἐπαρχίας
 μας καὶ ἔμεινε παντοτεινὸν κατὰ τὸν κατάλογον ὅστις φαίνεται καὶ εἰς
 τὸν ἱερὸν κώδικα τῆς σχολῆς. Τὸ δὲ 1858 ἀπριλίου 24 ἦλθεν ὁ σεβα-
 στὸς ἡμῶν Ἀρχιερεὺς Κύριος Παντελεήμων ἀπὸ Κωνσταντινούπολιν καὶ
 ἅπαντες τὸν ἐδέχθησαν μὲ μέγαν πόθον κατησχύνθησαν. Ἴσρηϊς εἰς τὰ
 αὐτὰ ἔτη τῆς ἀρχιερωσύνης του ἐχημάτισαν οἱ κάτωθεν : Παπᾶ-Δημή-
 τριος ὁ Λεσινίτσας καὶ πνευματικὸς. Παπᾶ-Πέτρος ὁ Σενίτσας. Παπᾶ-
 Ἀναστάσιος Κούγκου ἐκ Μουζίνας (θανόντος τοῦ Παπᾶ-Δημητρίου). Δι-
 δάσκαλοι τῆς νέας σχολῆς Νικόλαος Ζαγορίσιος, Πολυχρόνης Ἰωαννίτης,
 Γεώρ. Ζαγόρας, Στέφανος Πωγωνιανῆς. Ψάλτης Κωνστ. Χρ. Μανάρης.

Τὰ ἀμέσως κατωτέρω ἐγράφησαν παρὰ τοῦ ἐκ Δροβιάνης Βασιλείου Ζώ-
 του τοῦ Μολοσσοῦ, τοῦ γνωστοῦ συγγραφέως τῶν «Ἑπειρωτικῶν Μελετῶν»·

(Ἔτος 1868). Ἰανουαρίου α'). Ἦλθεν ὁ διαδεχθεὶς τὸν Παντελεή-

μονα Ματθαῖος ὁ ἐκ χώρας Βρουύλων τῆς Σμύρνης καταγόμενος, ἄνθρωπος λογικὸς καὶ ρέκτης φιλόμουσος καὶ μεγαλεπήβολος. Ἐπὶ τῶν ἡμερῶν του ἠϋξήσεν ὁ ναὸς τῆς Θεοτόκου ὡς τὸ πρῶτον σχέδιον ὅπου τὸν ἐκρήμνισαν οἱ Μπέδες τὸ 1821. Αὐτὸς ἐπανέφερεν αὐτὸν εἰς τὴν ἀρχαίαν περικαλλῆ αὐτοῦ λαμπρότητα· αὐτὸς ἐνέπνευσε τὴν ἰδέαν συστάσεως Παρθεναγωγείου συστήσας τὴν μεγάλην ἀνάγκην αὐτοῦ. Αὐτὸς πρῶτος κατέθεσε δέκα λίρας δι' ἰατρόν· αὐτὸς γίνεται πάντων τῶν ἀγαθῶν αἴτιος. Ὁ Κύριος εἶθε νὰ ἐνισχύῃ αὐτὸν εἰς πᾶν ἔργον ἀγαθὸν καὶ σωτήριον ὅπως καὶ ἡμεῖς ἀκούωμεν τὴν φωνὴν αὐτοῦ.

Παρακαλεῖσθε ἅγιοι Ἱερεῖς καὶ Διδάσκαλοι νὰ ἐξακολουθήσετε γράφοντες κατὰ τάξιν τὰ συμβαίνοντα εἰς τὴν πατρίδα μας διότι ἐξ αὐτῶν τῶν σημειώσεων θέλει φωτισθῆ μίαν ἡμέραν ἢ σκοτεινὴ ἱστορία τῆς ταιλαιπώρου πατρίδος μας Ἡπείρου, τὴν ὁποίαν μετὰ μόχθου πολλοῦ καταγίνομαι νὰ διαλευκάνω καὶ ἀπαντῶ τὰς μεγίστας δυσκολίας ἔνεκεν ἐλλείψεως ἱστορικῶν σημειώσεων. Μνημονεύετε δὲ εἰς τὰς πρὸς Κύριον λειτουργίας σας καμοῦ τοῦ ἁμαρτωλοῦ Βασιλείου Ζώτου τοῦ Μολοσσοῦ.

Περὶ Διαθήκης Σπύρου Στράτη

(Ἔτος 1713). Κατὰ μῆνα Αὐγούστον ἐστάλη ἀπὸ Κέρκυραν διαθήκη τοῦ συμπολίτου μας Σπυρ. Στράτη, ἡ ὁποία διαλαμβάνει ὅτι ἀφιέρωσε διὰ τὴν πατρίδα μας δέκα τέσσαρας χιλιάδας δουκάτα εἰς τὴν πόλιν τῆς Βενετίας περὶ σχολείου καὶ πτωχῶν. Ἡ διαθήκη αὕτη εὐρίσκεται εἰς τὴν Ἐκκλησιαστικὴν μας ἐπιτροπὴν καὶ ἔστω εἰς μνημόσυνον αὐτοῦ αἰώνιον. Ἡ αὕτη διαθήκη ἀπαράλλάκτως εὐρίσκεται εἰς τὸ κατάστιχον τῆς Πεφανερωμένης εἰς Κέρκυραν. Ὁμοίως καὶ εἰς Βενετίαν, καθὼς μαρτυρεῖται κατὰ τὴν ἀνὰ χειρὰς μας διαθήκην του. Τὸ δὲ ὄνομα τοῦ μακαρίτου λασσοθέτου μας ἐγράφθη ἔμπροσθεν μὲ κεφαλαῖα γράμματα ἀπὸ ἡμᾶς διὰ νὰ ἐξέχη τῶν ἄλλων. Καὶ εἴμεθα βέβαιοι ὅτι αὐτὸς ζῆ ἐν οὐρανοῖς καὶ χαίρεται τὴν αἰώνιον μακαριότητα.—Ἔτη δουλεύσεως λασσῶν κατὰ τὴν διαταγὴν του: 1714 ἦλθαν ἀπὸ τὴν Κέρκυραν 1715, 1716 ἕως 1796 τακτικά. Σημείωσε ὅτι τὰ λάσσα αὐτὰ ἔπαυσαν ἀπὸ τὸν αὐτὸν χρόνον τὸ δὲ αἴτιον Κύριος γινώσκει. Τὸ Σχολεῖον ἐρημώθη. Τὰ πτωχὰ καὶ ὄρφανὰ κορίτσια ἔμειναν κακὴν κακῶς καὶ ἕλεως ὁ Θεός!—Ἔτος 1856. Κατὰ μῆνα Ἰούλιον ἔστειλαν οἱ πολῖται δύο ἐπιτρόπους τὸν Κύριον Κωνσταντίνον Μέλλιον καὶ τὸν Κώνσταντίνον Ψάλτην καὶ ἐζήτησαν εἰς τὴν Κέρκυραν τὴν διαθήκην τοῦ μακαρίτου Σπυρίδωνος Στράτη καὶ τὴν εὔρον σῶαν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς πεφανερωμένης εἰς τὸν παλαιὸν αὐτῆς κώδικα ὀνομαζόμενον τοῦ ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ, καὶ τὸν ἀντέγραψαν εἰς βασιλικὸν χαρτίον, μὲ αὐθεντικὴν ἄδειαν καθὼς καὶ σφραγισμένος κατὰ τὴν τάξιν

Κερκύρας τὴν ἔφερον καὶ εὐρίσκεται εἰς χεῖρας τοῦ κυρίου Κώνστα Μέλλιου.

(Ἔτος 1849). Κατὰ μῆνα Μάϊον ἀφιέρωσεν ἡ Στασινὴ σύζυγος Λάμπη Θωμᾶ τὸ τρίτον τοῦ ὀσπητίου Σαρακατὰ τὸ ἔγγραφον ὅπου ἔδωσεν εἰς χεῖρας τοῦ ἐπιτρόπου, καὶ αἰωνία ἡ μνήμη αὐτῆς.—(Ἔτος 1856). Ἀφιέρωσεν ἡ Αἰκατερίνη θυγάτηρ Κώνστα Δόση Νάνη, τὸ πατρικόν της ὀσπήτιον καὶ ἀμπέλιον κατὰ τὴν διαθήκην της ἡ ὁποία εὐρίσκεται εἰς χεῖρας τοῦ ἐπιτρόπου τῆς Ἐκκλησίας καὶ αἰωνία ἡ μνήμη αὐτῆς.—(Ἔτος 1856). Κατὰ μῆνα Σεπτέμβριον ἀφιέρωσεν ὁ Γεώργιος Ζούλης τὸ πατρικόν του μερίδιον, μέρος τῆς Ἐκκλησίας, καὶ τὸ ἀμπέλι του διὰ τὰ πτωχὰ καὶ ὄρφανὰ κορίτσια τῆς πόλεώς μας. Κατὰ τὴν διαθήκην του ἡ ὁποία εὐρίσκεται εἰς χεῖρας τοῦ Κυρίου Νότη Μπουρνόζη, καὶ αἰωνία ἡ μνήμη αὐτοῦ. Σημείωσε δὲ ὅτι τὰ ἴσα τῶν ἀνωτέρω διαθηκῶν Αἰκατερίνης καὶ Γεωργίου εὐρίσκονται καλῶς ἐστρωμμένα καὶ εἰς τὸν κώδικα τὸν νέον τῆς Σχολῆς γραμμένα διὰ χειρὸς τοῦ νῦν διδασκάλου Κυρίου Στεφάνου καὶ μαρτυρημένα παρὰ τῶν ἐκεῖ εὐρεθέντων μαρτύρων.

Τέλος τοῦ Κώδικος.

Εἰς τὰ Ἑπειρωτικὰ Μελετήματα τοῦ Ἱατροῦ Λαμπρίδου (Τόμος κληροδοτημάτων) εὔρον τὰς ἐξῆς σημειώσεις σχετικὰς μὲ τὰ σχολεῖα Δελβίνου.

Πασχάλιος Μοναχὸς (1759-1760). Ἀνθιμος Ἱερομόναχος (1769). Μάξιμος Ἱερομόναχος (1790-1792). Ἐπίσης: «καὶ ὁ μὲν Σπῦρος Στράτης μάτην τὴν ἐγκαθίδρυσιν ἐκπαιδευτηρίων ἐν Δελβίνῳ ἐπεδίωξεν (1737) ἐνεκεν ἐλλείψεως μάλιστα διδασκάλων. Ὁ δὲ Σπυρ. Ρίζου ἐπέτυχεν τοῦ σκοποῦ αὐτοῦ ἰδρυσάμενος ἐν τῇ χριστιανικῇ συνοικίᾳ τοῦ Δελβίνου Λάκκα καλουμένη, γραμματολογικὸν καὶ ἐπιστημονικὸν σχολεῖον (1747) καὶ ἐν τῷ νομισματοκοπιῷ τῆς Ἑνετίας καταθέμενος σπουδαῖα χρηματικὰ κεφάλαια πρὸς τῇ ἀξιοπρεπεῖ αὐτοῦ διατηρήσει καὶ πρὸς ὑποτροφίαν καὶ ἐκπαίδευσιν ἕξ πτωχῶν νέων ἐκ πάσης τῆς περιοχῆς Δελβίνου ὑποχρεουμένων ἵνα τὸ τῆς Ἱερωσύνης ἀξίωμα ἀναλαμβάνωσι μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῶν σπουδῶν αὐτῶν. Ἡ ἀνωτέρα αὕτη πνευματικὴ ἐστία δι' ἧς πολλὰ τῆς ἐπαρχίας τέκνα τῶν δεσμῶν τῆς ἀμαθείας ἐλύθησαν ἀπροσκόπτως διετηρήθη ἐπὶ ἑντηκονταετίαν περίπου.... ἀλλ' οἱ ἰσχυροὶ τὸ δίκαιον τῶν ἀδυνάτων παραβιάζουσι καὶ τοὺς λαοὺς περιφρονοῦσι».

Νεώτεραι προσθήκαι ¹.

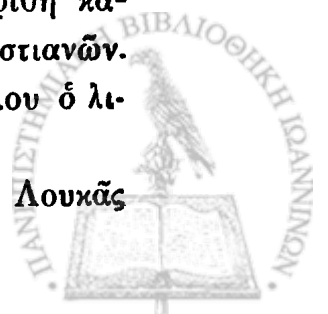
Τὸν Ματθαῖον ἀποχωρήσαντα εἰς Βρούουλα τῆς Σμύρνης—τὴν ἰδιαιτέραν του πατρίδα ὅπου καὶ ἀπέθανεν ὑπέργηρος—διεδέχθη ὁ ἐκ Βερα-

¹) Τὰ κατωτέρω προσετέθησαν ὑπὸ νεωτέρου ἀγνώστου.

τίου Ἄνθιμος Γκέτζης τὸ 1876. Κατὰ τὸν χρόνον τῆς Μητροπολιτείας του συνέβη ἡ ἐπανάστασις τοῦ Λυκουρσίου (1878) κατὰ τὴν ὁποίαν κατεστράφη τὸ χωρίον Λυκοῦρσι καὶ πολλὰ ὑπέφερεν ἡ ἐπαρχία μας Δελβίνου ἀπὸ τοὺς ἐγγχωρίους Μουσουλμάνους. Ἔμεινε μέχρι τοῦ 1879 ὁπότε τὸν διεδέχθη ὁ Κλήμης. Οὗτος περιελθὼν εἰς ἔριδας μετὰ τῶν ἐπαρχιωτῶν του (Ἄργυροκάστρου) προκρίτους, μετετέθη ὑπὸ τῶν Πατριαρχείων ἀφοῦ ἐποίμανε τὴν ἐπαρχίαν ἐπὶ ἔτη περίπου ἑννέα. Τὸ 1889 τὸν διεδέχθη ὁ Κοσμᾶς Εὐμορφόπουλος. Κατὰ τὴν ἐποχὴν του ἔκλεισαν τὰ Ζωγράφεια Διδασκαλεῖα τὰ ὁποῖα ἐλειτούργουν δαπάνῃ τοῦ ἀειμνήστου Χρηστάκη Ζωγράφου. Ἐπίσης κατηργήθη καὶ ἡ ἐπαρχιακὴ Δημογεροντία. Μετετέθη τὸ 1892 εἰς τὴν ἐπαρχίαν Σερβίων καὶ Κωζάνης. Περιελθὼν καὶ ἐκεῖ εἰς φιλονικίας μὲ τοὺς Χριστιανούς τῆς πόλεως Κωζάνης μετετέθη εἰς τὴν Μητρόπολιν Νικοπόλεως καὶ Πρεβέζης. Ἀσθενήσας καὶ ἀναχωρήσας πρὸς νοσηλείαν του ἀπέθανεν ἐν Κερκύρα ὅπου καὶ ἐτάφη εἰς τὸ Δημοτικὸν Νεκροταφεῖον. Τὸν διεδέχθη τὸ 1892 ὁ ἐκ Κωζάνης Κωνσταντῖος, ἕνατος Μητροπολίτης τῆς ἐπαρχίας μας, μετατεθεὶς ἐκ τῆς ἐπαρχίας Σερβίων καὶ Κωζάνης ὅπου ἦτο Μητροπολίτης. Παιδευμένος σώφρων καὶ ἐνάρετος κατώρθωσε νὰ καθησυχάσῃ τὰ πνεύματα καὶ νὰ ἐπιναφέρῃ κάποιαν τάξιν καὶ ὁμόνοιαν. Ποιμάνας τὴν ἐπαρχίαν μας μέχρι τοῦ 1894 ἐζήτησε νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν πατρίδα του Κωζάνην ὅπου καὶ ἀπέθανεν ὡς Μητροπολίτης τῆς ἐπαρχίας Σερβίων καὶ Κωζάνης. Τὸ 1894 τὸν διεδέχθη δέκατος Μητροπολίτης Δρυϊνουπόλεως ὁ ἐκ Μυτιλήνης Γρηγόριος. Παιδευμένος ἀλλὰ πολὺ θυμῶδης. Φιλονεικήσας μὲ μεγάλην μεριδα τῶν Χριστιανῶν Ἄργυροκάστρου ἠνάγκασε τὰ Πατριαρχεῖα νὰ προβοῦν εἰς τὴν μετάθεσίν του. Διαταχθεὶς ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντίνου τοῦ Ε' νὰ ἀναχωρήσῃ, δὲν ὑπήκουσε γενόμενος ἀφορμὴ σκανδάλου διότι ἀπηλάθη βιαίως ὑπὸ τῶν ὀθωμανικῶν ἀρχῶν ἐκτελουσῶν διαταγὴν αὐστηρὰν τοῦ ὑπουργείου τῶν Θρησκευμάτων ἐκδοθεῖσαν κατόπιν ἀλλεπαλλήλων τακτικῶν Πατριαρχικῶν. Τὸ πᾶσχα τοῦ 1895 χίλια ὀκτακόσια ἐνενηντα πέντε εὐρισκόμενος ἐν Δελβίνῳ (12 Ἀπριλίου) καὶ ἀκούσας ὅτι οἱ κάτοικοι ἐπεθύμουν νὰ κρεμάσουν κώδωνα εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῆς Μυρτίλας προσεκάλεσεν εἰς σύσκεψιν τοὺς Χριστιανούς καὶ ἀπεφασίσθη ὑπὸ τῶν περισσοτέρων νὰ προβοῦν εἰς τὴν ἀνάρτησιν. Ἡ ἀπόφασις αὕτη ὁμως ἐματαιώθη διότι τρεῖς πολῖται οἱ: Κῆτσο Γκιάτης, Κώστα Τερζῆς καὶ Ἐλευθέρης Γούναρης ἔφερον ἀντιρρήσεις καὶ δὲν ἐκρίθη καλὸν νὰ δοθῇ ἀφορμὴ εἰς ἔριδας καὶ διχονοίας μετὰ τῶν Χριστιανῶν. Τὴν 11 Ἀπριλίου 1897 ἐβομβαρδίσθη ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ Στόλου ὁ λιμὴν τῶν Ἀγίων Σαράντα.

Τὸν Γρηγόριον διεδέχθη τὸ 1899 ὁ ἐκ Μαδύτου τῆς Θράκης Λουκάς

Τρικώλης ἢ Πετριδης, τέως Μητροπολίτης Αἴνου. Ἐνδέκατος Μητροπολίτης τῆς ἐπαρχίας Δρυϊνουπόλεως. Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς του ὑπέφερον πολλὰ οἱ χριστιανοὶ τῆς ἐπαρχίας του ἐκ μέρους τῶν Μουσουλμάνων Ἀλβανῶν. Εἰς τὰ 1905 ἐληλατήθη ὁ λιμὴν τῶν Ἀγίων 40 ὑπὸ τῆς ληστρικῆς συμμορίας τοῦ Ἀλβανοῦ Δέμο-Ἐμίνη, ἐκ Πρωγωνάτι τοῦ Κουρβελεσίου, πρωτοστατούντων τῶν Μπέηδων καὶ Ἀγάδων τοῦ Δελβίνου, ὡς καὶ κατὰ τὰς καταστροφὰς τοῦ 1878 καὶ 1897. Ὀλίγας ἡμέρας πρὸ τῆς ληστείας ταύτης εἶχεν ἐπισκεφθῆ τὸν λιμένα τῶν Ἀγίων Σαράντα ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας Γουλιέλμος ὁ Β'. Τὸν Ἰούλιον τοῦ 1908 (10—11) ἀνεκηρύχθη τὸ ὀθωμανικὸν Σύνταγμα. Ἐξεθρονίσθη ὁ Σουλτάν Χαμήτ Β' καὶ ἀνυγορεύθη νέος Σουλτάνος ὁ Μεχμέτ-Ρεσάδ Ε'. Τὸ 1909 διεδέχθη τὸν Λουκᾶν εἰς τὴν ἐπαρχίαν μας ὁ ἐκ τοῦ Ἄνω Λαμπόβου ἢ τοῦ Λαμπόβου τοῦ Τιμίου Σταυροῦ Βασίλειος Χρηστίδης, δωδέκατος Μητροπολίτης Δρυϊνουπόλεως. Ἐπὶ τῶν ἡμερῶν του συνέβη ὁ Ἑλληνοτουρκικὸς πόλεμος τοῦ 1912, καὶ ἡ ἀπελευθέρωσις τῆς πατρίδος μας ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Ἐπικολούθησαν τὰ Αὐτονομιακὰ καὶ ἡ ἀνακατάληψις τῆς Βορείας Ἡπείρου ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ, ἢ καὶ κατὰ τύπους προσάρτησις τῶν νομῶν Ἀργυροκάστρου καὶ Κορυτσᾶς εἰς τὸ ἐλεύθερον Ἑλληνικὸν Βασίλειον καὶ ἡ ὑπὸ τῶν Ἰταλῶν στρατιωτικὴ κατοχὴ τῆς πατρίδος μας μετὰ ὅλα τὰ γνωστὰ ἐπακόλουθα τοῦ διωγμοῦ ἐκκλησίας καὶ παιδείας καὶ τῆς ἐξουρίας τοῦ Μητροπολίτου Βασιλείου μεταφέροντος τὴν ἔδραν του εἰς τὴν Βοστίαν καὶ ὀλίγον ἀργότερον εἰς τὸ Δελβινάκιον, τὸ τμήμα τῆς ἐπαρχίας Πωγωνίου ὅπερ ἔγινεν Ἑλληνικόν. Ἡ ἐπαρχία μας ἔμεινεν ἔκτοτε καὶ ἐξακολουθεῖ ἄνευ τοῦ νομίμου της ἐκκλησιαστικοῦ ἀρχηγοῦ.

ΣΥΝΟΨΙΣ ΤΟΥ ΚΩΔΙΚΟΣ ΤΗΣ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣ ΔΡΥΪΝΟΥΠΟΛΕΩΣ ΚΑΙ ΑΡΓΥΡΟΚΑΣΤΡΟΥ

ΥΠΟ

ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ Η. ΠΟΥΛΙΤΣΑ

Κατὰ τὸν χρόνον τῆς δικαστικῆς ὑπηρεσίας μου ἐν Ἀργυροκάστρῳ, ἐν ἔτει 1915, τυχὼν εὐκαιρίας ἀντέγραψα, πλὴν διαφορῶν ἐπιγραφῶν καὶ ἐνθυμήσεων ἐκ πολλῶν τόπων τῆς βορείου Ἡπείρου, δημοσιευθεισῶν ἐν τῷ Ε' τόμῳ τῆς «Ἐπετηρίδος τῆς Ἑταιρείας τῶν Βυζαντινῶν Σπουδῶν» (1928, σελ. 53—100), καὶ τὸν ἐν τῇ αὐτόθι ἱερᾷ Μητροπόλει ἀποκείμενον «Κώδικα τῆς Ἐπισκοπῆς Δρυϊνουπόλεως καὶ Ἀργυροκάστρου», προφρόνως τεθέντα εἰς τὴν διάθεσίν μου πρὸς μελέτην καὶ ἀντιγραφὴν ὑπὸ τοῦ Σ. Μητροπολίτου κ. Βασιλείου.

Ὁ Κώδιξ οὗτος, ὡς ἐν τῷ προοιμίῳ αὐτοῦ λέγεται, συνέστη ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ ἐπισκόπου Δοσιθέου, ἐν ἔτει 1760, ἵνα σημειῶνται ἐν αὐτῷ σημειώσεις διαφορῶν ὑποθέσεων ἐκκλησιαστικῶν καὶ ἴσα διαφορῶν πρωτοτύπων γραμμάτων εἰς διηνεκῇ μνήμην. Ἐκ τῶν ἐν αὐτῷ καταχωρισμένων ἐγγράφων τὰ μὲν μᾶλλον ἐνδιαφέροντα ἀντέγραψα καὶ παραθέτω ἐξ ὀλοκλήρου, τὰ δὲ λοιπὰ ἐν περιλήψει.

Ὁ συστήσας τὸν Κώδικα μνημονευθεὶς ἐπίσκοπος Δοσιθεὸς ἐγένετο σπουδαῖος θρησκευτικὸς καὶ ἔθνικὸς πρόμαχος ἐν τῇ βορείῳ Ἡπείρῳ, καὶ ἄλλως πολυειδῶς δράσας καὶ συντελέσας εἰς τὴν ἀνέγερσιν ἐν διαφοροῖς χωρίοις τῆς ἐπαρχίας αὐτοῦ ἑβδομήκοντα περίπου ναῶν, ὡς ἀναφέρεται ἐν τῷ κώδικι καὶ βεβαιοῦται καὶ ἐκ τῶν διαληφθεισῶν ἐπιγραφῶν. Χάρις εἰς τὴν ἐθνικωτάτην δράσιν τοῦ Δοσιθέου καὶ τοῦ συγχρόνου αὐτῷ Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ, τοῦ δικαίως ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας ἐν τοῖς ἁγίοις αὐτῆς καταταχθέντος καὶ ἰσαποστόλου ἀποκληθέντος, τῆς δράσεως τοῦ ὁποίου τὴν παράδοσιν συναντᾷ τις ἀνὰ πᾶν βῆμα ἐν τῇ βορείῳ Ἡπείρῳ καὶ τὴν σπουδαιότητα τῆς ὁποίας δὲν δύναται τις κατ' ἀξίαν νὰ ἐξάρη, διεσώθη ἡ χώρα αὕτη ἐκ τοῦ ἀπειλητικῶς ἐξαπλουμένου τότε κινδύνου τοῦ ἐξισλαμισμού.

Σελ. 3. «Τόμος συστάς ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ ταπεινοῦ Δοσιθέου ἐπισκόπου δρυϊνουπόλεως καὶ ἀργυροκάστρου, ἐν ᾧ σημειοῦνται σημειώσεις διαφόρων ὑποθέσεων ἐκκλησιαστικῶν, καὶ ἴσα διαφόρων πρωτοτύπων γραμμάτων, εἰς διηνεκῆ μνήμην, καὶ ἐν καιρῷ χρείας.

Ἐν ἔτει χιλιοστῷ ἑπτακοσιοστῷ ἐξηκοστῷ τῆς χειροτονίας αὐτοῦ».

Ἴσον τῆς ἐπιστολῆς τῶν τιμιωτάτων προεστώτων τῆς πολιτείας ἀργυροκάστρου, ἣν ἔπεμψαν πρὸς τὸν πανιερώτατον μητροπολίτην Ἰωαννίνων κῆρ Γρηγόριον, ζητοῦντες παρὰ τῆς αὐτοῦ πανιερότητος ἐπίσκοπον τῆς ἐπαρχίας ταύτης τὸν ὀσιώτατον ἐν ἱεροδιακόνοις κῆρ Δοσίθεον, τὸν καὶ ἀρχιδιάκονον χρηματίσαντα τῆς αὐτοῦ πανιερότητος.

† Τὸ ἐνθεον ὕψος τῆς ὑμετέρας πανιερότητος δουλικῶς προσκυνοῦμεν, καὶ τὴν ἀγίαν καὶ χαριτόβρυτον αὐτῆς δεξιὰν πανευλαβῶς ἀσπαζόμεθα. δεόμενοι τοῦ ἐκ νεκρῶν ἀναστάντος ὅπως διαφυλάττῃ τὴν ὑμετέραν θεοπρόβλητον πανιερότητα ὑγιαίνουσαν καὶ εὐημεροῦσαν κατ' ἄμφω, καὶ νὰ ἀξιώσῃ νὰ ἑορτάσῃ τὴν θείαν αὐτοῦ ἀνάστασιν εἰς ἔτη πολλά. τὸ αἷτιον τοῦ μικροπρεποῦς ἡμῶν γράμματος δὲν εἶναι τι ἄλλο, πλὴν φανερόνομεν τῇ ὑμετέρα πανιερότητι διὰ τὴν αἰτίαν τῆς ἐπισκοπῆς ταύτης, ἑποῦ παρητήθη αὐτὴν ὁ θεοφιλέστατος ἐπίσκοπος κῆρ Μητροφάνης, ἐξ αἰτίας τοῦ βαρυτάτου χρέους, καὶ ἐμείναμεν ἐστερημένοι ἀρχιερέως, ἥδη τοσοῦτου καιροῦ. λοιπὸν παρακαλοῦμεν θερμῶς τὴν ὑμετέραν πανιερότητα κατὰ τὴν ἐκλογὴν μας καὶ ζήτησίν μας νὰ χειροτονήσῃτε ἀρχιερέα τῆς ἐπαρχίας τὸν ἀρχιδιάκονον κῆρ Δοσίθεον, τὸν καὶ γνωστὸν ἡμῖν ὄντα, ἐπειδὴ ἐλπίζομεν πῶς ἡ ὀσιότης του θέλει ποιμάνει καὶ κυβερνήσει τὴν ἐπαρχίαν, ἔτι μᾶς βεβαιώνει ἡ γνώμη μας, διὰ δὲ τὸ βάρος τοῦ χρέους ὁ Θεὸς καὶ ἡ εὐχή σας θέλει οἰκονομήσει τὸ καλλίτερον, γινομένης βοήθειας καὶ ἐκ τῆς πολιτείας, καὶ ἐκ τῶν πέριξ χωρίων. πρὸς τούτοις παρακαλοῦμεν τὴν πανιερότητά της νὰ μὴ ζητήσῃ πολλὰ ἢ ὀλίγα δῶρα περὶ τῆς χειροτονίας αὐτοῦ, διὰ τὸ βαρὺν χρέος ὁποῦ ἤδη εὐρίσκεται, ἀλλ' οὔτε ἄλλον νὰ χειροτονήσῃ, ὅτι μήτε τὸν δεχόμεθα, μήτε βοήθειαν δίδομεν, οὕτω παρακαλοῦμεν μὲ πολὺ θάρρος, ζητοῦντες τὰς πατρικὰς αὐτῆς εὐχὰς καὶ εὐλογίας.

αψξ ἀπριλίου κ'.

τῆς ὑμετέρας θεοφρουρήτου πανιερότητος ἐλάχιστοι δοῦλοι:

Κωνσταντῖνος ἱερεὺς καὶ οἰκονόμος

Ἄθανάσιος ἱερεὺς καὶ σακκελάριος

Σπῦρος Κυριάκη

Μάνθος Λεονάρδου

Εὐθύμιος Μάνθου

Δημήτριος Χ: Κυρίτζη

Λεόντιος Χ: Κυρίτζη

Θεμελῆς Σπύρου

Πάνος Εὐθυμίου

Κώνστας Γεωργίου

Πάνος Τακλατζής
Πολύζος Χρήστου
Δημήτριος Λεονάρδου
Βασίλειος Πασχάλη.

Κυρίτζης Χρήστου
Γεώργιος Βασιλείου
Κωνσταντῖνος Χρήστου

Σελ. 4. «Ἴσον τῆς εὐχαριστικῆς ἐπιστολῆς διὰ τὴν χειροτονίαν τοῦ ἀρχidiaκόνου κυρ Δοσιθέου, ἣν ἔπεμψαν οἱ αὐτοὶ τιμιώτατοι προεστῶτες πρὸς τὸν πανιερώτατον κυρ Γρηγόριον.

αψξ' μαίτου κδ'».

Σελ. 5. «Ἴσον ἀπαράλλακτον τῆς πρωτοτύπου πράξεως τῆς δοθείσης τῷ θεοφιλεστάτῳ ἐπισκόπῳ δρυϊνουπόλεως καὶ ἀργυροκάστρου κυρίῳ Δοσιθέῳ, παρὰ τοῦ πανιερωτάτου μητροπολίτου Ἰωαννίνων κυρ Γρηγορίου. † Ὑψηλὸν ὄντως τὸ τῆς ἀρχιερωσύνης ἀξίωμα, καὶ τῶν ἐπὶ γῆς ἀπάντων ἀξιωμάτων ὑπερέχον διατελεῖ, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τοῖς πιστοῖς ἀναγκαιότατον, ἅτε δὴ αὐτὸν τὸν σωτήρα ἡμῶν τὸν κύριον καὶ δεσπότην Ἰησοῦν Χριστὸν καὶ Θεὸν ἀρχηγὸν τε καὶ χορηγὸν ἐχούσης, αὐτὸς γὰρ πρῶτος ἀρχιερεὺς κατὰ τὸν μακάριον Παῦλον, καὶ θύτης καὶ θῦμα χρηματίσας τοῖς ἱεροῖς αὐτοῦ μαθηταῖς καὶ ἀποστόλοις πρὸ τοῦ πάθους τὴν ἀξίαν ταύτης παρέδωκε, δι' ὧν καὶ μέχρι συντελείας τοῦ αἰῶνος τούτου διατελεῖ παρέχων τοῖς ἀξίοις, διὰ τε τοῦτο καὶ οἱ ταύτης τῆς χάριτος ἀξιοθέντες τοῖς γεραρωτάτοις ὀνόμασι συμβολικοῖς σεμνύονται, καὶ λύχνου, καὶ φωτός, καὶ ἄλατος, ὑμεῖς ἐστὲ τὸ φῶς τοῦ κόσμου, κατὰ τὸ ἱερὸν Εὐαγγέλιον, καὶ ἱατροῦ τῶν ψυχικῶν νοσημάτων, καὶ γεωργοῦ, καὶ ποιμένος ἐπιφέρουσι τὰ ἐπώνυμα. ἐπιφαίνει γὰρ πᾶσι τοῖς προϊσταμένοις ἄνω που κειμένη τὴν ὁδὸν τῆς ἀληθείας, καὶ τὴν ἀγλὴν τῆς ἀμαθείας σκεδάννυσιν, ἀκτῖνας τῆς κατὰ χριστὸν γνώσεως ἀπανταχόσε διαπέμπουσα, καὶ τοὺς φωτιζομένους υἱοὺς Θεοῦ τῇ θέσει ἀπεργαζομένη, διὰ τε τῆς ἀναγεννήσεως καὶ τῆς τῶν θείων μυστηρίων μεταλήψεως, καὶ ἀρτύει καὶ προφυλάσσει τὰ πρὸς σῆψιν νεύοντα, στύφουσα τῷ ἁλατι τῆς θείας ἐμπνεύσεως, καὶ ἰᾶται τὰ ταῖς ψυχαῖς ἐπισκῆπτοντα νοσήματα τῷ φαρμάκῳ τῆς ἐν κατανύξει ἐξομολογήσεως, καὶ γεηπονεῖ τὴν ἄρουραν τοῦ κυρίου τοῖς θείοις μυστηρίοις, καὶ ποιμένος καλῶς τῇ νομῇ τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος τὰ λογικὰ τοῦ χριστοῦ ποίμνια, καὶ ἄλλα μυρία ἀγαθὰ χορηγεῖ τοῖς ὀρθοδόξοις χριστιανοῖς, καὶ τέλος ἀναβιβάζει αὐτοὺς εἰς τὴν οὐράνιον βασιλείαν, ἀνθ' ὅτου καὶ ἡ καθ' ἡμᾶς ἀγιωτάτη μητρόπολις τῶν Ἰωαννίνων ταῖς στερουμέναις τῶν ἐπισκοπῶν τῶν ὑποκειμένων αὐτῇ τῆς τοιαύτης ψυχοφελοῦς καὶ σωτηριώδους χάριτος χωρὶς ἀναβολῆς καιροῦ προχειρίζεται τοὺς προϊσταμένους αὐτῶν. τοιγάρτοι καὶ ἡ ταπεινότης ἡμῶν

ἄτε τὴν ἀρχιερατικὴν προστασίαν τῆς μητροπόλεως ταύτης ἄνωθεν κληρωθεῖσα, καὶ χρέος ἀπαραίτητον ἔχουσα ἀγρύπνοις ὄμμασιν ἐνατενίζειν πάντῃ καὶ πάντως ἐφ' ὅσον τὰ αὐτῆς ἐκτείνεται ὄρια, ὥστε μηδεμίαν τῶν ὑποκειμένων αὐτῇ ἐπισκοπῶν ἐν στερήσει καθίστασθαι τῆς πνευματικῆς ταύτης καὶ χριστοδότου χάριτος, ἔγνων τὴν ἀγιωτάτην ἐπισκοπὴν δρυϊνουπόλεως καὶ ἀργυροκάστρου χωρὶς γνησίου ἀρχιερέως καὶ κηδεμόνος ἐναπολειφθεῖσαν, ἄτε τοῦ ἐν αὐτῇ προαρχιερατεύοντος κὺρ Μητροφάνους παραίτησιν οἰκειοθελῆ καὶ ἀβίαστον ποιησαμένου, κἀντεῦθεν φροντίδα κατεβάλομεν οὐ τὴν τυχοῦσαν ἐπὶ ἐκλογῇ καὶ εὐρέσει ἀξίου καὶ ἀρμοδίου προσώπου, τοῦ ἀναδεχομένου τὴν ποιμαντικὴν ράβδον τῆς ἐπισκοπῆς ταύτης. καὶ δὴ ἀδεία καὶ προτροπῇ ἡμετέρα ψήφων κανονικῶν γενομένων παρὰ τε τοῦ πανιερωτάτου μητροπολίτου συναδελφοῦ ἡμῶν ἀγίου νύσσης κὺρ Παϊσίου, καὶ τῶν ὑποκειμένων τῇ καθ' ἡμᾶς μητροπόλει θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων τοῦ τε βελᾶς καὶ Κονίτζης κὺρ Νικοδήμου, καὶ τοῦ χειμάρρας καὶ Δελβίνου κὺρ Παρθενίου, κατὰ τὴν ἀνέκαθεν ἐκκλησιαστικὴν ὑποτύπωσιν ἐν τῷ πανσέπτῳ ναῷ τῆς καθ' ἡμᾶς μητροπόλεως τοῦ ἀγίου Ἀθανασίου, ὡς φαίνεται ἐν τῷ ἱερῷ αὐτῆς κώδικι, προεκρίθη καὶ προετιμήθη τῶν ἄλλων ἀξίος καὶ ἀρμοδίος εἰς διαδοχὴν τῆς πνευματικῆς αὐτῆς προστασίας ὁ ὀσιώτατος καὶ λογιώτατος ἀρχιδιάκονος τῆς καθ' ἡμᾶς ἀγιωτάτης μητροπόλεως κὺρ Δοσίθεος, ἀνὴρ τίμιος, θεοσεβής, καὶ εὐλαβής, καὶ τὰ θεῖα καλῶς πεπαιδευμένος, ἐκ νεαρᾶς ἡλικίας τὸ ἀγγελικὸν ἠμφιεσμένος σχῆμα, πείρα τε καὶ πράξει ἱκανῇ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ὑποθέσεων κατηρτισμένος, ὡς παρὰ τῇ ἡμῶν ταπεινότητι δουλεύσας ἀξίως χρόνους ἱκανοὺς πεῖραν ἔδωκε, θεοσεβεία τε ἐντεθραμμένος, καὶ διαγωγὴν ἐνδεικνύμενος τὴν πρέπουσαν τῷ ἱερατικῷ σχήματι, νουνεχῆς τε, καὶ προῶς, καὶ σώφρων, καὶ εὐτακτος, καὶ ἐνὶ λόγῳ ἀξίος τῆς τοιαύτης ἀρχιερατικῆς προστασίας, δι' ὧν ἀπάντων Θεοῦ συναιρουμένου ἔχει καλῶς ποιμάναι τὸ ἐμπιστευθὲν αὐτῷ ἄνωθεν λογικὸν τοῦ χριστοῦ ποίμνιον, καὶ Θεῷ καὶ ἀνθρώποις εὐαρεστῆσαι, καὶ τοὺς ὑπ' αὐτῷ ποιμαινομένους κατὰ ψυχὴν ὠφελῆσαι, καὶ πρὸς τὰς οὐρανίους μονὰς ποδηγετῆσαι, ταῖς τε ἀπὸ γλώσσης νουθεσίαις, καὶ ταῖς ἀπὸ τοῦ ἰδίου βίου χειραγωγίαις, καὶ τῷ τύπῳ τῆς χριστιανικῆς αὐτοῦ πολιτείας. οὗτος τοιγαροῦν κατὰ τὴν ἀνέκαθεν τῆς ἐκκλησίας ἱερὰν τάξιν καὶ ὑποτύπωσιν, τῇ χάριτι, καὶ δυνάμει, καὶ ἐξουσίᾳ, καὶ ἐπικλήσει τοῦ παναγίου, καὶ ζωοποιοῦ, καὶ τελεταρχικοῦ πνεύματος τοῦ τελειοποιοῦ Θεοῦ, κεχειροτόνηται παρ' ἡμῶν γνήσιος, καὶ νόμιμος, καὶ κανονικὸς ἐπίσκοπος δρυϊνουπόλεως καὶ ἀργυροκάστρου, μετὰ πάντων τῶν ὑποκειμένων αὐτῇ χωρίων, καὶ ἀπεδείχθη ποιμὴν, καὶ ἀρχιερεύς, καὶ προστάτης τῆς ἐπαρχίας ταύτης, καὶ κύριος, καὶ δεσπότης πνευματικὸς πάντων τῶν ἐν αὐτῇ χριστιανῶν, καὶ ἐξουσιαστής πάντων τῶν

ἐν αὐτῇ κτημάτων καὶ ἀφιερωμάτων κινητῶν τε καὶ ἀκινήτων. ὀφείλει τοίνυν ὁ ῥηθεὶς οὗτος θεοφιλέστατος ἐπίσκοπος δρυϊνουπόλεως καὶ ἀργυροκάστρου ἐν ἁγίῳ πνεύματι ἀγαπητὸς ἡμῶν ἀδελφὸς καὶ συλλειτουργὸς κὺρ Δοσίθεος ἀπελθεῖν εἰς τὴν θεόθεν αὐτῷ κληρωθεῖσαν ἐπισκοπὴν ταύτην, καὶ χερσὶν ἀμφοτέραις ἐπιλαβέσθαι, καὶ ἀντιλαβέσθαι αὐτῆς, καὶ πάσης τῆς ὑποκειμένης αὐτῆς ἐνορίας ὡς γνήσιος αὐτῆς ποιμὴν καὶ ἀρχιερεὺς, εὐλαβεῖν τε καὶ ἀγιάζειν ἀρχιερατικῶς πάντας τοὺς ἐν αὐτῇ χριστιανούς, καὶ πάντα τὰ ἀρχιερατικὰ ἐκτελεῖν μετὰ τῆς τοῦ ἱεροῦ συνθρόνου ἐγκαθιδρύσεως, κρίνειν τε καὶ ἀνακρίνειν πᾶσαν ἐκκλησιαστικὴν ὑπόθεσιν, καὶ εἰς τὸν βίον τοῦ δικαίου τόπον ἀποκαθιστᾶν, κληρικούς τε καὶ ἀναγνώστας σφραγίζειν, ὑποδιακόνους τε καὶ ἱεροδιακόνους χειροτονεῖν, καὶ εἰς τὸ τῶν πρεσβυτέρων προδιβάλλειν ἀξίωμα, μοναχοὺς τε καὶ μοναζούσας κείρειν, θεῖους ναοὺς καθιεροῦν ἐπὶ σταυροπηγίοις ἰδίοις, πνευματικούς πατέρας ἐγκαθιστᾶν δι' ἰδίων ἐνταλμάτων, καὶ εἰσηγεῖσθαι καὶ καταρτίζειν τὸν ἐν αὐτῇ χριστώνυμον λαὸν πάντα τὰ ψυχοφελῆ καὶ σωτήρια δόγματά τε καὶ διδάγματα, οὐ μόνον ταῖς ἀπὸ γλώττης νοουθεσίαις, ἀλλὰ πολλῷ μᾶλλον ταῖς ἀπὸ τοῦ ἰδίου βίου χειραγωγίαις, τὰ πάντα τοῖς πᾶσι γινόμενος κατὰ τὸν θεῖον ἀπόστολον, ἵνα πάντας ἢ τοὺς πλείονας κερδήσῃ, καὶ δεσπόξῃ, καὶ ἐξουσιάζῃ πάντων τῶν τῆς ἐπισκοπῆς ταύτης πραγμάτων τε καὶ ἀφιερωμάτων, καὶ σπεύδειν εἰς τὰ πρὸς αὔξησιν ἐκείνων, καὶ βελτίωσιν. Ὅσαύτως δεσπόξῃ καὶ πασῶν τῶν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ταύτῃ ἐκκλησιῶν, καὶ θεωρεῖν ἀκριβῶς τοὺς λογαριασμοὺς αὐτῶν, καὶ χρείας οὔσης ἐκβάλλειν καὶ ἀποκαθιστᾶν ἐν αὐταῖς ἐπιτρόπους ἀξιούς τε καὶ δοκίμους, καὶ ἀρμοδίους, καὶ καρποῦσθαι καὶ λαμβάνειν ἅπαντα τὰ ἀνήκοντα αὐτῷ ἐκκλησιαστικὰ δικαιώματα καὶ εἰσοδήματα σῶα καὶ ἀνελλιπῆ κατὰ τὴν συνήθειαν, καὶ τ' ἄλλα πάντα ἐκτελεῖν ὅσα ἀρχιερεῦσιν ἀνήκει. ὀφειλόντων καὶ πάντων τῶν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ταύτῃ εὐρισκομένων ἐντιμοτάτων κληρικῶν, εὐλαβεστάτων ἱερέων, χρησιμωτάτων γερόντων τε καὶ προεστώτων, καὶ παντὸς τοῦ χριστωνύμου πληρώματος ἀπονέμειν τῇ ἀρχιερωσύνῃ αὐτοῦ πᾶσαν τιμὴν, εὐλάβειάν τε καὶ ἀγάπην, καὶ δεξίωσιν, καὶ φιλοφροσύνην κατὰ τὸ πρέπον καὶ δίκαιον, καὶ ὑπέκειν καὶ ὑποτάσσεσθαι, καὶ συντρέχειν, καὶ βοηθεῖν αὐτῷ ἐν πάσαις ταῖς ἀναγκαίαις ἐκκλησιαστικαῖς αὐτοῦ χρείαις καὶ ὑποθέσεσι, καὶ κατ' οὐδὲν αὐτῷ ἀντιφάρεσθαι καὶ ἐναντιοῦσθαι ἀτάκτως, καὶ παρέχειν αὐτῷ εἰρηνικῶς, εὐπειθῶς τε καὶ εὐγνωμόνως ἅπαντα τὰ ἐκκλησιαστικὰ αὐτοῦ εἰσοδήματα καὶ δικαιώματα σῶα καὶ ἀνελλιπῆ, δηλονότι οἱ μὲν ἱερεῖς τὰ κανονικὰ καὶ ἐμβατοίγια, οἱ δὲ λαϊκοὶ τὰ συνοικέσια, τὰς πανηγύρεις, τὴν τοπικὴν ζητείαν, προθέσεις, τεσσαρακονταλείτουργα, παρρησίας, τριμοιρίας τε καὶ ψυχομερίδια, καὶ εἴτι. ἄλλο τῷ τόπῳ σὴνηθες, καὶ μνημονεύειν τοῦ κανονικοῦ αὐτοῦ ὀνόματος ἐν πάσαις ταῖς

ιεραῖς τελεταῖς καὶ ἀκολουθίαις ὡς εἴθισται. ὁ γὰρ παρὰ τὰ προσταττόμενα πράξας, καὶ γνώμη στρεβλῆ ἀντικεῖσθαι τῷ ἀρχιερεῖ αὐτοῦ θέλων, ἢ ἀντιλέγων, ἢ κατακρατῶν τι τῶν συνήθων δικαιωμάτων, ἢ τὴν προσήκουσαν τιμὴν μὴ δίδούς, ὁ τοιοῦτος ὡς ἀλαζὼν καὶ ἀδιάκριτος, καὶ τῆς ἀγανακτήσεως τοῦ Θεοῦ πειραθήσεται, καὶ παρ' ἡμῶν ἐπιτιμίαις βαρυτάτοις καθυποβληθήσεται· ἢ γὰρ πρὸς τὴν ἀρχιερωσύνην αὐτοῦ γινομένη τιμὴ καὶ εὐπείθεια πρὸς ἡμᾶς ἀναφέρεται, καὶ δι' ἡμῶν πρὸς Θεόν, οὗ τύπον ἐπὶ γῆς οἱ ἀρχιερεῖς σώζουσιν. ἐπὶ τούτοις οὖν ἅπασιν καὶ ἡ παροῦσα πρᾶξις ἀπολυθεῖσα δέδοται τῷ ῥηθέντι θεοφιλεστάτῳ ἐπισκόπῳ Δρυϊνουπόλεως καὶ ἀργυροκάστρου ἐν ἀγίῳ πνεύματι ἀγαπητῷ ἡμῶν ἀδελφῷ καὶ συλλειτουργῷ κυρ Δοσιθέῳ, εἰς μόνιμον καὶ διηνεκῆ ἀσφάλειαν.—Ἐν ἔτει χιλιοστῷ ἑπτακοσιοστῷ ἑξηκοστῷ, ἐν μηνὶ μαῖῳ εἰκοστῇ πρώτῃ.

† Ἐλέῳ Θεοῦ Γρηγόριος μητροπολίτης Ἰωαννίνων.»

Σελ. 7. «Ἴσον ἀπαράλλακτον τοῦ πρωτοτύπου περὶ φιλοτιμίας γράμματος.

† Ἐντιμότετοι κληρικοὶ τῆς ἀγιωτάτης ἐπισκοπῆς Δρυϊνουπόλεως καὶ ἀργυροκάστρου, εὐλαβέστατοι ἱερεῖς, πανοσιώτατοι καθηγούμενοι τῶν ἱερῶν μοναστηρίων μετὰ πάντων τῶν ὑποκειμένων αὐτῇ χωρίων, τιμιώτατοι ἄρχοντες, καὶ προεστῶτες, καὶ πραγματευταί, καὶ χρήσιμοι γέροντες, καὶ λοιποὶ ἀπαξάπαντες εὐλογημένοι χριστιανοὶ τῆς ἐπαρχίας ταύτης, τέκνα ἐν κυρίῳ ἀγαπητὰ τῆς ἡμῶν ταπεινότητος, χάρις εἴη ὑμῖν ἅπασιν, εἰρήνη τε καὶ ἔλεος ἀπὸ Θεοῦ κυρίου παντοκράτορος, παρ' ἡμῶν δὲ εὐχή, εὐλογία καὶ συγχώρησις. Ἔθος ἀρχαῖον ἐκκλησιαστικὸν ἐπικρατεῖ καὶ διενεργεῖται διὰ παντὸς κατὰ πάντα τρόπον ἀνάγκης ἀπαραιτήτως παρὰ τοῖς νεωστὶ χειροτονουμένοις ἀρχιερεῦσι, καὶ προστασίας ἐπαρχιῶν προβαλλομένοις, ὅπως δηλαδὴ κατὰ τὸν πρῶτον χρόνον τῆς ἀρχιερατείας αὐτῶν, μετὰ τὸ ἀποκατασταθῆναι εἰς τὴν θεόθεν λαχοῦσαν καὶ ἐμπιστευθεῖσαν ἐκάστῳ αὐτῶν ἐπαρχίαν, ἔχωσι λαμβάνειν καὶ φιλοτιμεῖσθαι, ἐκτὸς τῶν ἄλλων ἐθίμων τε καὶ συνήθων δικαιωμάτων, ἄλλο εἰσόδημα καὶ δικαίωμα νέον φιλότιμον ὀνομαζόμενον, εἰς φιλοτιμίαν τοῦ νέου ἀρχιερέως, καὶ διδόμενον αὐτῷ παρὰ πάντων τῶν ὑποκειμένων τῇ ἐπισκοπῇ αὐτοῦ, ἱερέων τε φημὶ καὶ λοιπῶν τῶν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ αὐτοῦ εὐρισκομένων χριστιανῶν, πρὸς κυβέρνησιν, καὶ διοίκησιν, καὶ ἐλάφρωσιν τῶν συντρεξάντων καὶ ἐπακολουθησάντων χρεῶν καὶ ἐξόδων εἰς τὰς παρεπομένας ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς χειροτονίας καὶ ἀρχιερατείας ἐκάστου τῶν ἀρχιερέων διαφόρους περιστάσεις, καὶ χρεῖας καὶ ὑποθέσεις. Καὶ γὰρ ἄλλοθεν ποθεν πόρον καὶ χορηγίαν ὁ ἀρχιερεὺς οὐ προσδοκᾷ εἰς διοίκησιν καὶ κυβέρ-

νησιν ἑαυτοῦ τε καὶ τῆς ἐπαρχίας αὐτοῦ, εἰμὴ μόνον ἀπὸ τῶν τῆς ἐπαρχίας αὐτοῦ δικαιωμάτων, καὶ τῆς τῶν χριστιανῶν βοηθείας ἐλπίζει κυβερνήσαι καὶ διευθετῆσαι τὰ ἐπιγινόμενα καὶ ἐπικείμενα βάρη καὶ χρέη, καὶ τὰ ἐπακολουθοῦντα αὐτῷ ὡς εἴρηται ἄφευκτα καὶ ἀναγκαῖα δαπανήματα, καὶ ἔξοδα εἰς διαφόρους χρείας καὶ ὑποθέσεις τὰς ἐπακολουθούσας ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς χειροτονίας αὐτοῦ. Ἐπειδὴ τοιγαροῦν καὶ τανῦν ἐχειροτονήθη νέος ἀρχιερεὺς ὑμῶν ὁ θεοφιλέστατος ἐπίσκοπος δρυϊνουπόλεως καὶ ἀργυροκάστρου ἐν ἀγίῳ πνεύματι ἀγαπητὸς ἡμῶν ἀδελφὸς καὶ συλλειτουργὸς κύρ Δοσίθεος, προτιμηθεὶς τῶν ἄλλων ἐν ταῖς κανονικαῖς ψήφοις, ζητηθεὶς τε καὶ προσκληθεὶς πρότερον καὶ παρ' ἡμῶν, διὰ κοινῆς σας ἐνυπογράφου ἀναφορᾶς ἐμφανισθείσης ἡμῖν, ὡς δόκιμος καὶ ἀρμόδιος τῆς πνευματικῆς προστασίας ταύτης, διὰ τὸ παιδευθῆναι καλῶς τὰ πνευματικὰ μετὰ πάσης θεοσεθείας, καὶ τῆς ἐν χριστῷ ταπεινώσεως, πρέπον ἐστὶ καὶ εὐλογον ὅπως παραλάβῃ καὶ ἡ ἀρχιερωσύνη αὐτοῦ παρ' ὑμῶν τῶν τῆς ἐπαρχίας αὐτοῦ ταύτης χριστιανῶν ἱερωμένων καὶ λαϊκῶν τὸ εἰρημένον φιλότιμον, ἐπὶ τὸ δύνασθαι διοικῆσαι καὶ κυβερνήσαι, καὶ ἐλαφρῶσαι τὸ βαρύτερον χρέος τῆς ἐπαρχίας ταύτης, ὅπερ ὁ πρὸ αὐτοῦ ἀρχιερατεύσας κύρ Μητροφάνης οὐκ ἠδυνήθη ἐλαφρῶσαι καὶ πληρῶσαι τὸ γνωστὸν χρέος τῆς ἐπαρχίας ταύτης, καὶ διὰ τοῦτο παραιτηθεὶς τούτου χάριν γράφοντες διὰ τοῦ παρόντος ἐντελλόμεθα καὶ παραγγέλλομεν ὑμῖν πατρικῶς ἵνα πάντες ὁμοῦ ἀποδεξάμενοι τὸν ῥηθέντα νέον ἀρχιερέα ὑμῶν τὸν θεοφιλέστατον δρυϊνουπόλεως καὶ ἀργυροκάστρου τὸν ἐν ἀγίῳ πνεύματι ἀγαπητὸν ἡμῶν ἀδελφὸν καὶ συλλειτουργὸν κύρ Δοσίθεον μετὰ τῆς προσηκούσης τιμῆς καὶ ἀγάπης καὶ φιλοφροσύνης φιλοτιμήσητε τὴν θεοφιλίαν αὐτοῦ διὰ τοῦ ῥηθέντος φιλοτίμου εὐπειθῶς καὶ εὐγνωμόνως, καὶ δίχα τινὸς γογγυσμοῦ, συντρέχοντες ὅλοι ὁμοῦ εἰς τὴν φιλοτιμίαν καὶ βοήθειαν ταύτην, ἱερεῖς τε καὶ λαϊκοί, καθὼς ἐν πάσαις ταῖς ἐπαρχίαις εὐπειθῶς παρέχουσι τὸ τοιοῦτον φιλότιμον τῷ νέῳ ἀρχιερεὶ αὐτῶν, καὶ οὕτω ποιοῦντες ὡς πατρικῶς παραινοῦμεν, ὁ μὲν θεοφιλέστατος ὑμῶν ἐπίσκοπος εὐρὼν ἄνεσιν τοῦ ῥηθέντος βαρυτάτου χρέους καὶ ἐλάφρωσιν ἔχη ποιμαίνειν ὑμᾶς τὸ ἐμπιστευθὲν αὐτῷ λογικὸν τοῦ Χριστοῦ ποιμνιον μετὰ ἡσυχίας καὶ καλῆς καταστάσεως, καὶ πνευματικῆς διαγωγῆς τε καὶ ἐπισκέψεως, καὶ δέεσθαι τοῦ ἀγίου Θεοῦ ὑπὲρ ὑγείας καὶ ψυχικῆς ὑμῶν σωτηρίας, ὑμεῖς δὲ ὡς συντρέξαντες εἰς τὴν φιλοτιμίαν ταύτην ἔξοιτε παρὰ Θεοῦ τὰ ἀγαθὰ τοῦ Ἀβραάμ, καὶ Ἰσαάκ, καὶ Ἰακώβ, καὶ τὴν πατρικὴν εὐχὴν καὶ εὐλογίαν τοῦ νέου ἀρχιερέως ὑμῶν, πληθύνοντος κυρίου τοῦ Θεοῦ καὶ αὐξάνοντος τὰ ὑπάρχοντα καὶ πράγματα ὑμῶν, οὗ ἡ χάρις καὶ τὸ ἄπειρον ἔλεος, καὶ ἡ εὐλογία τῆς ἡμῶν ταπεινότητος εἴη μετὰ πάντων ὑμῶν. Ἀμήν.

Ἐν ἔτει χιλιοστῷ ἑπτακοσιοστῷ ἑξηκοστῷ. Κατὰ μῆνα μάϊον.

Ὁ ταπεινὸς Μητροπολίτης Ἰωαννίνων Γρηγόριος.

Τὰ παρόντα ἀντίγραφα ἀντεγράφησαν ἐν τῷ παρόντι τόμῳ διὰ χειρὸς τοῦ λογιωτάτου διδασκάλου τῆς τοῦ ἀργυροκάστρου σχολῆς Κωνσταντίνου, χάριν διηνεκοῦς μνήμης».

Σελ. 8. «Σημειοῦμεν ὅτι τὸ κατ' ἔτος διδόμενον ζητομοίριον ἐκ τῆς ἐπαρχίας ταύτης δρυϊνουπόλεως καὶ ἀργυροκάστρου πρὸς τὴν τοῦ Χριστοῦ μεγάλην ἐκκλησίαν ἦτον γρόσια γερὰ τριακόσια, ἐν ἔτει δὲ χιλιοστῷ ἑπτακοσιοστῷ ἑβδομηκοστῷ, ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ παναγιωτάτου καὶ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου κυρίου Σαμουήλ, διὰ συνδρομῆς καὶ ἐπιμελείας ἐμοῦ τοῦ ταπεινοῦ Δοσιθέου, καὶ διὰ μεσιτείας τοῦ τιμιωτάτου κὺρ χατζῆ Πολύζου χατζῆ Κυρίτζη πρὸς τινὰ ἀδελφὸν τοῦ ῥηθέντος παναγιωτάτου, καὶ διὰ παρακινήσεως τοῦ τιμιωτάτου κὺρ Δημητρίου Λεονάρδου, καὶ τοῦ Θεοῦ ἔλεοῦντος ἐγένετο συγκατάβασις τοῦ αὐτοῦ ζητομοιρίου εἰς γρόσια διακόσια· αἰωνία αὐτῶν πάντων ἡ μνήμη· καὶ οἱ ἐντυγχάνοντες εὐχεσθε κἄμοι τῷ διὰ τοῦτο ἐπιμεληθέντι.

Ἐν ἔτει χιλιοστῷ ἑπτακοσιοστῷ ἑβδομηκοστῷ δευτέρῳ ἐφυτεύσαμεν τὰς κυπαρίσσους κάτω καὶ ἄνω, φέροντες αὐτὰς ἀπὸ τὸ ὀνομαζόμενον δέμα. Καὶ πρὸ τούτων, εὐτρεπίσθη παρ' ἡμῶν ἡ κάτω αὐλή καὶ ἡ ἄνω αὐλή τῶν μνημάτων, οὐσῶν πρότερον ἄνωμάτων, φυτευθέντων καὶ τῶν λοιπῶν δένδρων καὶ δαφνῶν, καὶ κλημάτων, καλλωπισθέντων καὶ αὐξηθέντων ἐν τούτοις τοῖς χρόνοις καὶ τῶν ὀντάδων, κτισθέντος καὶ τοῦ μαγειρείου, καὶ τοῦ ντιβανίου.

Ἐν ἔτει χιλιοστῷ ἑπτακοσιοστῷ ἑβδομηκοστῷ τρίτῳ ἐκτίσθη τὸ τεῖχος τὸ ἐπάνω τῆς ἐκκλησίας τοῦ παντοκράτορος μετὰ πολλοῦ μόχθου καὶ κόπου, καὶ διὰ δαπανημάτων τῆς ἰδίας ἐκκλησίας, κατεσκάφη δὲ καὶ ἐβαθύνθη καὶ ὁ τόπος, ὦν πρότερον λόφος μέγας, καὶ ἐγένετο ὡς νῦν ὄραται ἐπίπεδον, τὸ δὲ χῶμα τούτου ἐρρίφη ἔξω τοῦ τείχους, καὶ θόρυβος πολὺς ἐγένετο τότε ἐκ τῶν ἐξωτερικῶν, ὃ δὲ παντοκράτωρ ἐρρύσατο καὶ ἐμὲ καὶ τὸν μαχαλὲν ἀθλαβεῖς ἐκ τῶν προσδοκωμένων ἀνιαρῶν.

Ἐν ἔτει χιλιοστῷ ἑπτακοσιοστῷ ὀγδοηκοστῷ δευτέρῳ, ἐκτίσαμεν τὸ πρωτοσυκελλάτον, καὶ τοὺς δύο τοίχους μετὰ τῶν θυρῶν εἰς τὴν ἐπάνω αὐλὴν δεξιόθεν, καὶ ἀριστερόθεν τῆς ἐκκλησίας, καὶ ἐδαπανήθησαν ἱκανὰ ἔξοδα.

Ἐν ἔτει χιλιοστῷ ἑπτακοσιοστῷ ὀγδοηκοστῷ πέμπτῳ ἐκτίσαμεν τὸν

τοῖχον τοῦ κάτω μέρους πρὸς τὸν δρόμον κερέτζι μπινᾶν ὄλον, καὶ τὸν ἔσω τοῖχον τοῦ κλήματος μὲ τὰ τζίλια, καὶ τὸ στρώσιμον τῆς αὐλῆς πρὸς τὸ ἀχούρι τῶν ἀλόγων, καὶ τὸ ἴδιον ἀχούρι μετὰ τοῦ ὄντᾶ τῶν κοπελιῶν, ὁμοίως ταβλάδες, πεζούλια, καὶ τὸ καλτερίμι ἔξω τῆς μεγάλης θύρας, καὶ ἔξωδεύσαμεν εἰς ὅλα αὐτὰ γρόσια ἑξακόσια ἑξήκοντα».

Σελ. 9. «Σημείωσις τῶν ἐκκλησιῶν ὅσαι κτίζονται ἐπὶ τῶν ἡμερῶν ἐμοῦ τοῦ ταπεινοῦ Δοσιθέου ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ δρυϊνουπόλεως καὶ ἀργυροκάστρου.

Ἐν τῷ Ἀργυροκάστρῳ ἐκκλησίαι δύο, ἢ μία ἐπ' ὀνόματι τῆς μεταμορφώσεως τοῦ σωτῆρος, ἢ ἄλλη ἐπ' ὀνόματι τῶν παμμεγίστων ταξιαρχῶν, ἧτις καὶ καθιερώθη.

Εἰς τὸ γκάρψι ἐκκλησία μία ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου Μηνᾶ.

Εἰς τὴν μουζίναν ἐκκλησίαι δύο, ἢ μία μέσα εἰς τὴν χώραν, ἐπ' ὀνόματι τῆς ἁγίας τριάδος, καὶ ἢ ἄλλη ἔξω τῆς χώρας μικρὰ ἐκκλησία ἐπ' ὀνόματι τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου.

Εἰς τὴν Πετζᾶν ἐκκλησία μία ἐπ' ὀνόματι τῶν εἰσοδίων, ἧτις καὶ καθιερώθη.

Εἰς τὴν κάτω δρόβιανην ἐκκλησία μία ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου, ἑτέρα ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου Γεωργίου, καὶ ἑτέρα ἔξω εἰς τὰ ἀμπέλια, ἐπ' ὀνόματι τῆς ἁγίας Παρασκευῆς.

Εἰς τὴν ἐπάνω δρόβιανην ἐκκλησίαι δύο, ἢ μία ἐπ' ὀνόματι τῶν ἁγίων ἀποστόλων, καὶ ἢ ἄλλη ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου Νικολάου τοῦ μυροβλύτου.

Εἰς τὴν μπόντρισταν ἐκκλησία μία ἐπ' ὀνόματι τῶν παμμεγίστων ταξιαρχῶν, ἧτις καὶ καθιερώθη.

Εἰς τὴν Κακαβίαν ἐκκλησία μία ἐπ' ὀνόματι τῶν παμμεγίστων ταξιαρχῶν, ἧτις καὶ καθιερώθη.

Εἰς τὸ τζεφτιλίκι ἅγιον Νικόλαον ἐκκλησία μία ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου.

Εἰς τὸ νέον τζεφτιλίκι κατούναν ὀνομαζόμενον ἐκκλησία μία ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου Δημητρίου, ἧτις καθιερώθη.

Εἰς τὸ μοναστήριον κατούνας ἐκκλησία μία ἐπ' ὀνόματι τῆς γεννήσεως τῆς Θεοτόκου.

Εἰς τὴν λουβίναν ἐκκλησία μία ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου Νικολάου.

Εἰς τὸν σωτῆρα » » » » τῆς μεταμορφώσεως.

Εἰς τὴν κοσοβίτζαν » » » » τοῦ ἁγίου Δημητρίου, ἧτις καὶ καθιερώθη.

Εἰς Δημόκορην » » » » » Θεοδώρου.

Εἰς στρατίνισταν » » » » » Νικολάου.

- Εἰς Ντουλῆς ἐκκλησία μία ἐπ' ὀνόματι τῆς ἁγίας Παρασκευῆς.
 Εἰς Τεριάχι » » » » τῶν ταξιαρχῶν.
 Εἰς τὴν σοπικὴν ἐκκλησίαι δύο, ἢ μία ἢ μεγάλη καὶ θαυμαστή, ὁμοίως
 καὶ ἢ μικρὰ ἐπ' ὀνόματι τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου, ἢ μεγάλη καθιερώθη.
 Εἰς τὴν σέπερην ἐκκλησίαι δύο, ἢ μία ἐπ' ὀνόματι τῆς ἁγίας Παρασκευῆς,
 καὶ ἢ ἄλλη ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου Γεωργίου. καθιερώθησαν καὶ αἱ δύο.
 Εἰς νιβιάνην ἢ ἐκκλησία τοῦ μονιδρίου ἐπ' ὀνόματι τῶν ταξιαρχῶν, ἦτις
 καὶ καθιερώθη.
 Εἰς τὴν κόντζικαν ἐκκλησία μία ἐπ' ὀνόματι τῆς κοιμήσεως τῆς ὑπεραγίας
 Θεοτόκου, ἦτις καθιερώθη.
 Εἰς σέλτζι ἐκκλησία μία ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου νικολάου, ἦτις καὶ κα-
 θιερώθη.
 Εἰς τὴν σουχὰν ἐκκλησία μία ἐπ' ὀνόματι τῆς ἁγίας Παρασκευῆς.
 Εἰς τὴν κουνουπίτζαν ἐκκλησία μία ἐπ' ὀνόματι τῆς γεννήσεως τοῦ προ-
 δρόμου, ἦτις καὶ καθιερώθη.
 Εἰς Σικρίατην παρακλήσια δύο ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου Νικολάου.
 Εἰς Δοξάταις ἐκκλησία μία » » τῆς ἁγίας Παρασκευῆς, καὶ
 ἕτερον παρακλήσιον.
 Εἰς Νόκοβον ἐκκλησία μία ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου Γεωργίου.
 Εἰς Εἰρηναίους » » » » » Νικολάου.
 Εἰς γκιάταις » » » » » »
 Εἰς κιάφ μπρέτι » » » » » Ἀθανασίου, ἦτις καὶ
 καθιερώθη.
 Εἰς τὸ κιαφούλικον ἐκκλησία μία » » » Νικολάου, ἦτις καὶ
 καθιερώθη.
 Εἰς τὸ κάτω Λάμποβον » » » τῆς Ὑπαπαντῆς.
 Εἰς τοὺς μπουλιάραις ἐκκλησία μία ἐπ' ὀνόματι
 Εἰς τὴν βραστοβᾶν » » » »
 Εἰς τὸ λιμπόχοβον » » » » τοῦ ἁγίου Νικολάου, ἦτις
 καὶ καθιερώθη.
 Εἰς τοὺς στογιανέους ἢ ἐκκλησία ηὑξήθη καὶ ὑψώθη.
 Εἰς τὴν ζαραβήναν ἐκκλησία μία.
 Εἰς τὴν Χοστέβαν ἐκκλησία ἐπ' ὀνόματι τῶν ἁγίων ἀποστόλων θολωτῆ
 καὶ καθιερώθη
 Εἰς τὴν ντοσινίτζαν ἐκκλησία μία θολωτῆ.
 Εἰς τὸ χόρμοβον ἐκκλησίαι τρεῖς θολωταί, τοῦ προφήτου ἡλιοῦ, ἁγίου
 νικολάου, καὶ ταξιαρχῶν.
 Εἰς τὸ μασχουλούρι ἐκκλησίαι δύο, ἁγίου Νικολάου καὶ ἁγίου Ἀθανασίου.
 Εἰς τοπόλοβον ἐκκλησίαι δύο, καὶ καθιερώθησαν.

Εἰς τὴν κάτω νίβανην ἐκκλησία μία καὶ καθιερώθη.

Εἰς κρόγκους ἐκκλησία μία καὶ καθιερώθη.

Ἔτι καθιερώσαμεν καὶ παλαιὰς Ἐκκλησίας, εἰς τὸν χλομόν, εἰς τὴν λαύδανην, εἰς τὸν λόγκον, καὶ κάτω εἰς τὰ καλύβια τὰ λεσιτζινά, καὶ εἰς τὴν χουμελίτζαν.

Ἔτι ἐκκλησία νέα εἰς τὴν γκόριζαν ἐπάνω εἰς τοὺς γκιάτες ἐπ' ὀνόματι τῆς ἀναλήψεως τοῦ Χ(ριστοῦ), ἥτις καὶ καθιερώθη.

Μέχρι τοῦ χιλιοστοῦ ἑπτακοσιοστοῦ ὀγδοηκοστοῦ ὀγδόου ἔτους ἠκολούθησαν τὰ ἄνω ἱεροτελέσματα.

† ὁ Δρυϊνουπόλεως καὶ ἄργυροκάστρου Δοσίθεος».

Σελ. 10.

Εἰς τὰ 1790 ἀνεκαινίσθη ἐκ βάρων ἡ ἐκκλησία τῆς ἀγίας Παρασκευῆς εἰς τὸ χωρίον χλομόν.

Εἰς τὸ αὐτὸ ἔτος, ἐκτίσθη νέα ἐκκλησία εἰς τὴν κάριανην.

Εἰς τὸ αὐτὸ ἔτος ἀνεκαινίσθη ἐκ βάρων ἡ ἐκκλησία τοῦ ἀγίου Δημητρίου εἰς τὸ χωρίον μουνουστῆρι.

Εἰς καλέντζι ἐκκλησία ἐκ βάρων θολωτή.

Εἰς τὴν ἐπάνω Νίβανην ἐκκλησία μεγάλη θολωτή.

Εἰς Πολίτζανην ἐκκλησία τῶν Ταξιαρχῶν θολωτή.

Εἰς σκοριάδες » νέα ἐκ βάρων » .

Εἰς τὸν χλωμόν ἀνεκαινίσθη ἡ ἐκκλησία ἐκ βάρων, καὶ ἐκτίσθη θολωτή.

Εἰς Δρυμάδες ἀνεκτίσθη ἡ ἐκκλησία ἐκ βάρων θολωτή.

Εἰς δελβινάκι ἡ ἐκκλησία τοῦ προδρόμου ἐκτίσθη ἐκ βάρων θολωτή.

Ἐπάνω σαρακινήστας ἐκκλησία τοῦ προφήτου ἡλιοῦ νέα ἐκ βάρων, μονήδριον.

Σελ. 11—13 ἄγραφοι.

Σελ. 14. Ἡ ὁμολογία τῶν βαροσιλίδων, διὰ τὰ ἄσπρα τοῦ σχολείου χιλιάδας τζουρούκικας ἑκατὸν εἴκοσι, τὰ ὅποια ἦσαν πρότερον σὺν τόκῳ εἰς τὴν συντροφίαν τοῦ πολυζώη σπύρου, θεμελῆ σπύρου, Ἰωάννου κυρίτζη, βασιλείου κυρίτζη, καὶ χρήστου κυρίτζη, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἔλαβον τὰ αὐτὰ ἄσπρα οἱ βαροσιλίδες τοῦ Ἀργυροκάστρου, ὡς δηλοῖ ἡ ἐν τῷ παρόντι κάτωθεν καταστρωθεῖσα κώδικι χρεωστικῇ αὐτῶν ὁμολογία.

(ὑπογ.) † ὁ Δρυϊνουπόλεως Δοσίθεος ἐπιμαρτυρεῖ.

† Διὰ τῆς παρουσίας χρεωστικῆς ἡμῶν ὁμολογίας ὁμολογοῦμεν ἡμεῖς οἱ βαροσιλίδες¹ τῆς πολιτείας Ἀργυροκάστρου προεστῶτες καὶ λοιποί, ὅτι λαμβάνοντες τὰ ἄνωθεν ἄσπρα τζουρούκικα² μὲν εἰς χιλιάδας ἑκατὸν εἴ-

¹) Οἱ κάτοικοι τοῦ «βαροσίου» συνοικίας τοῦ Ἀργυροκάστρου.

²) Ἑλληπῆ, ἡσσονος ἀξίας.

κοσι, γερὰ δὲ ἑκατόν, παρὰ τῆς συντροφίας τοῦ τε πολυζώη σπύρου, Ἰωάννου κυρίτζη, βασιλείου κυρίτζη, καὶ χρήστου κυρίτζη, τὰ ὁποῖα ἄσπρα ἦσαν ἀπὸ λάσον¹ τοῦ σχολείου τῆς πολιτείας μας, χρεωστοῦμεν ἡμεῖς τὰ αὐτὰ ἄσπρα ἀπὸ τῆς σήμερον καὶ εἰς τὸ ἐξῆς εἰς τὸ ἴδιον σχολεῖον, ὡς λάσον ὄντα τοῦ αὐτοῦ σχολείου. Ἐλάβομεν δὲ αὐτὰ καὶ τὰ ἐδώκαμεν εἰς κοινὸν χρέος τῆς πολιτείας ἡμῶν Ἀργυροκάστρου, καὶ ἔχει νὰ τρέχη ὁ χρονικὸς αὐτῶν κάματος πρὸς δώδεκα τὰ ἑκατόν τὸν χρόνον, καὶ τὸν χρονικὸν αὐτῶν τόκον ἔχομεν νὰ τὸν δίδωμεν εἰς τὸν μισθὸν τοῦ διδασκάλου τοῦ ἑλληνικοῦ σχολείου καὶ ὁμολογοῦμεν κοινῶς πάντες ὅτι εἴμεθα χρεῶσται τόσον εἰς τὸ ρηθὲν κεφάλαιον τοῦ λάσου, ὅσον καὶ εἰς τὸν χρονικὸν τόκον. ὅθεν ἐγένετο καὶ ἡ παροῦσα κοινὴ χρεωστικὴ ὁμολογία, καταστρωθεῖσα ἐν τῷ παρόντι ἐκκλησιαστικῷ κώδικι, ὑποβεβαιωμένη τῇ ἐκάστου ὑπογραφῇ, καὶ ἔστω εἰς ἔνδειξιν.

αψογ: φευρουαρίου κβ'.

Δημήτριος χατζῆ κυρίτζης βεβαιῶνω ὡς ἄνωθεν.

Λεόντιος	»	»	»	»
Μαργαρίτης	»	»	»	»
Παρασκεδᾶς Χριστό		»	»	»
Θεμελῆς σπύρου		»	»	»
Πάνος Εὐθυμίου		»	»	»
Παρασκεδᾶς Καρακιόζις		»	»	»
Μαργαρίτης Κωνσταντίνου		»	»	»
Διόσης Μαργαρήτης		»	»	»
Μηγάλης Ηκονόμου		»	»	»
Κυριάκος Χρήστου		»	»	»
Γιόργις Βασίλη		»	»	»
Δῆμος Νικολάου		»	»	»
Γεόργηος Χρήστου		»	»	»
Θάν. Θίμος		»	»	»

Σελ. 15.

† Διὰ τῆς παρουσίας ὁμολογίας, καὶ καθολικῆς ἀποδείξεως ὁμολογοῦμεν ἡμεῖς οἱ κάτωθεν ὑποβεβαιωμένοι Βαροσλίδες τῆς πολιτείας Ἀργυροκάστρου προεστῶτες, καὶ λοιποὶ ἀπαξάπαντες, ὅτι εὐρίσκοντο εἰς τὸν κῦρ μαργαρίτην χατζῆ κυρίτζη ἄσπρα τοῦ ἑλληνικοῦ ἡμῶν σχολείου ἀπὸ λάσσων διαφόρων χριστιανῶν, τῶν ὁποίων τούτων λάσσων ἐξεκαθαρίσθη ἡ ποσότης εἰς γρόσια γερὰ τριακόσια κατὰ τὸν λογαριασμόν, ὅπου ὁ αὐτὸς κῦρ μαργαρίτης ἔστειλε πρὸς ἡμᾶς ἀπὸ βασιλευούσης σημειώνωντας

¹) Κληροδότημα.

τὰ πάντα λήψιν καὶ δόσιν ἐν καθαρῷ λογαριασμῷ, πέμψας καὶ τὰ ἐναπολειφθέντα κατὰ τὸν αὐτοῦ λογαριασμὸν γρόσια τριακόσια. Τὰ ὅποια, αὐτὰ τριακόσια γρόσια ἐλάβομεν ἡμεῖς οἱ βαροσλίδες προεστῶτες καὶ λοιποὶ τὴν σήμερον ἀπὸ χειρὸς τοῦ θεοφιλεστάτου ἡμῶν ἐπισκόπου κυρίου Δοσιθέου, καὶ ἐδώκαμεν αὐτὰ εἰς τὸ χρέος τῆς πολιτείας ἡμῶν ἀργυροκάστρου διὰ τὰς δύο ἐκκλησίας τοῦ τε παντοκράτορος καὶ τῶν Ταξιαρχῶν, καὶ ἔχουσι τρέχειν αὐτὰ τὰ τριακόσια γρόσια διὰ τὸν χρονικὸν τόκον ἐν γρόσιον τὴν χιλιάδα τὸν χρόνον. ὁ ὅποιος χρονικὸς αὐτῶν τόκος μέλλει νὰ δίδωται παρ' ἡμῶν εἰς τὸν μισθὸν τοῦ διδασκάλου τοῦ ἐλληνικοῦ σχολείου τῆς πολιτείας ἡμῶν. καὶ οὕτως ὑπογραφόμεθα ἕκαστος τῇ ἰδίᾳ ἡμῶν ὑπογραφῇ ἐν τῷ παρόντι ἐκκλησιαστικῷ κώδικι καὶ ἔστω εἰς ἔνδειξιν.

αψπα Δεκεμβρίου α'.

(Ὑπογ.) Κυριάκης Τσελετζῆς, Γεώργιος Ἀλεξίου, Διώσης Μαργαρίτης, Γεώργιος Χρήστου, Ἀναστάσιος Βασιλείου, Βασίλειος Οἰκονόμου, Δημήτριος Θεμελῆς, Γεώργιος Μαργαρίτης, Δῆμος Νικολάου, Ἀθανάσιος Γεωργίου, Χρῆστος Βασιλείου, Πάνος Κηρούσις, Εὐαγγέλης Παναγιώτου, Βασίλειος Εὐθυμίου, Δεῦτος Σταύρου, Κώστας Νικολάου.

Σελ. 16.

† Διὰ τοῦ παρόντος ἐνυπογράφου γράμματος δηλοῦμεν ἡμεῖς οἱ ὑποβηβαιωμένοι Βαροσλίδες ὅτι τὰ γρόσια ἑκατὸν πενήκοντα, τὰ ὅποια ὁ μακαρίτης Κωνσταντῖνος Γεωργίου ἀφῆκε λάσσον εἰς τὸ ἐλληνικὸν σχολεῖον τῆς πολιτείας ἡμῶν Ἀργυροκάστρου, ἐλάβομεν αὐτὰ ἡμεῖς σῶα, καὶ ἀνελλιπῆ δηλ. τὰ γρόσια ἑκατὸν πενήκοντα, καὶ δεδώκαμεν αὐτὰ εἰς χρεῖαν τῶν κοινῶν δοσιμάτων τοῦ Βαροσίου, καὶ χρεωστοῦμεν αὐτὰ ἡμεῖς ὡς χρέος διὰ τὸ ἐλληνικὸν σχολεῖον, καὶ κατ' ἔτος ἔχομεν νὰ πληρῶνουμεν διὰ αὐτὰ εἰς τὸ ἐλληνικὸν σχολεῖον τόκον χρονικὸν τὴν χιλιάδα πρὸς ἑκατὸν ἄσπρα. ὅθεν κατεστρώθη καὶ ἡ παροῦσα ὁμολογία ἐν τῷ παρόντι ἐκκλησιαστικῷ κώδικι εἰς ἔνδειξιν τούτου τοῦ λάσσου. αψπβ αὐγούστου κ.

† Ἀθανάσιος ἱερεὺς σακελλάριος βεβαιώνω.

Μιχάλης Οἰκονόμου

Πολυζώης Δημητρίου

Γεώργιος Ἀλεξίου

Βασίλειος Εὐθυμίου

Ἀναστάσιος Βασιλείου

Γεώργιος Δῆμος

Δημήτριος Εὐθυμίου

Τζουτῆς Βασιλείου

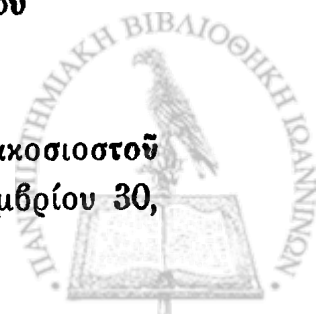
Χρῆστος Οἰκονόμου

Μῆτρος Θεμελῆς

Ἀθανάσιος Μαργαρίτης

Κώστας Βάγιας.

Σελ. 17. σημειῶσαι, ὅτι κατὰ τὸ τέλος τοῦ χιλιοστοῦ ἑπτακοσιοστοῦ ὀγδοηκοστοῦ τετάρτου ἔτους ἐν μηνὶ Δεκεμβρίῳ ἦτοι 1784, δεκεμβρίου 30,

ἔθεωρήθη ὁ λογαριασμός τοῦ ὀπισθεν τόκου τοῦ λάσου τῶν ἄσπρων τοῦ ἑλληνικοῦ σχολείου, ἅπερ οἱ Βαροσλίδες χρεωστοῦσι κατὰ τὴν περίληψιν τῶν χρεωστικῶν τριῶν ὁμολογιῶν, τῶν ὀπισθεν κατεστρωμένων ἐν τῷ παρόντι κώδικι ταῖς ὑπογραφαῖς αὐτῶν καὶ ἐπληρώθη ὁ κατ' ἔτος τόκος αὐτῶν, δοθεὶς εἰς μισθὸν τοῦ διδασκάλου τοῦ ἑλληνικοῦ σχολείου τῆς πολιτείας ταύτης τοῦ Ἀργυροκάστρου, ἄρχεται δὲ πάλιν ὁ τόκος αὐτῶν ἀπὸ τοῦ χιλιοστοῦ ¹ ὀγδοηκοστοῦ πέμπτου ἔτους κατὰ τὴν πρώτην τοῦ Ἰανουαρίου, τὸν ὁποῖον οἱ Βαροσλίδες χρεωστοῦσι νὰ πληρώνωσιν ἐκ τῆς κοινότητος τῆς πολιτείας κατ' ἔτος εἰς τὸ ἑλληνικὸν σχολεῖον· καὶ ἐπειδὴ οἱ αὐτοὶ ἔκαμαν νὰ πληρώνωσι τὸν τόκον πρὸς δέκα τὰ ἑκατὸν τὸν χρόνον, καὶ ὄχι ὡς γράφουσιν αἱ ὁμολογίαι, ἔρχεται ὁ χρονικὸς τόκος γρόσια ἑκατὸν εἴκοσι ὀκτώ, καὶ ἄσπρα τεσσαράκοντα· καὶ ἡ ἀρχὴ τούτων, ὡς ἄνωθεν εἶπομεν, ἄρχεται ἐκ τοῦ παρόντος τρέχοντος ἔτους αψπε: Ἰανουαρίου α'.

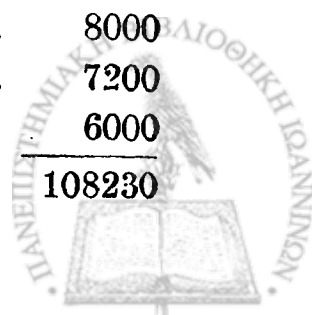
(ὑπογρ.) † ὁ Δρυϊνουπόλεως Δοσίθεος.

Σελ. 18—20 ἄγραφοι.

Σελ. 21. Ἐν ἔτει χιλιοστῷ ἑπτακοσιοστῷ πενηκοστῷ ἕκτῳ· ἐπὶ ἀρχιερέως τοῦ μουσικολογιωτάτου κυρίου μητροφάνους ἠρξάτο ἡ οἰκοδομὴ τῆς ἐν τῷ ἀργυροκάστρῳ ἑλληνικῆς σχολῆς, κειμένης ἐν τῇ περιοχῇ τῆς ἐκκλησίας τοῦ παντοκράτορος καὶ τῆς ἐπισκοπῆς, ἐπιστάτου ὄντος τοῦ τιμιωτάτου κῦρ μάνθου λεονάρδου, καὶ διὰ μνήμην τῶν διδόντων τὰ χρήματα τῇ οἰκοδομῇ ταύτῃ, σημειοῦμεν τὰ αὐτῶν ὀνόματα, καὶ τὴν ποσότητα τῆς βοηθείας:

ὁ κῦρ χατζῆς Κυρίτζης γεωργίου δέδωκε	Δ' χιλ.	4000
ἡ κυράτζω γυνὴ τοῦ χατζῆ κυρίτζη.		12000
ὁ χατζῆς κῦρ Δημήτριος σικριατινὸς ἐκ διαφορᾶς τινὸς ἦν εἶχε μετὰ τοῦ χατζῆ κῦρ Βασιλείου δέδωκε διὰ χειρὸς τοῦ κῦρ πολυζώη καὶ κῦρ βασιλείου πασχάλη.		18630
ὁ κῦρ βασιλείος πασχάλη.		14400
ὁ κῦρ σπῦρος κυριάκη.		6000
ὁ κῦρ θεμελῆς υἱὸς αὐτοῦ.		2000
		<hr/>
		57030
οἱ δύο αὐτάδελφοι κῦρ Δημήτριος πάνου καὶ λινάρδος.		18000
ὁ κῦρ Πολυζώης χρήστου.		12000
ὁ κῦρ Δημήτριος χατζῆ κυρίτζη.		8000
ὁ χατζῆς κῦρ λεόντιος χρήστου.		7200
ὁ κῦρ γεώργιος παναγιώτου.		6000
		<hr/>
		108230

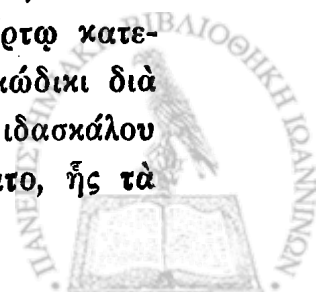
¹) Παρελείφθη τὸ «ἑπτακοσιοστοῦ».

	108230
ὁ κύρ κωνσταντῖνος χρήστου	1800
» » » ντεσλής	3000
» » ἀναστάσιος κέντρου	2400
» » κυρίτζης χρήστου	2000
	<hr/> 117430
» » Θεοδόσιος μαργαρίτου	800
» » Δημούσης χρήστου	7200
» » Νικόλαος παλάσης	7200
» » Παρασκευᾶς Χρήστου	2000
	<hr/> 134630
ὁ ἀδελφὸς τοῦ λέσκα αἰγυπτίου	2500
ὁ κύρ πάνος εὐθυμίου	2400
» » Θεμελῆς κάλπη εἰς τὴν ἑαυτοῦ διαθήκην	71000
» » μάνθος λεονάρδου	8000
« » λεόντιος χατζῆ κυρίτζη	2000
ὁ παπᾶς κύρ Κώνστας οἰκονόμος	1000
	<hr/> 221530
ὁ κύρ παρασκευᾶς σικριατινὸς υἱὸς τοῦ χατζῆ δημητρίου	16000
διὰ συνδρομῆς τοῦ χατζῆ κύρ πολύζου υἱοῦ χατζῆ κυρίτζη δέ- δωκεν ὁ ἀπὸ γιάσι ἄρχων Βασίλειος καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ σάφτα	36000
εἰς τοὺς 1764 δέδωκεν ὁ κύρ μαργαρίτης χατζῆ κυρίτζη τῷ κύρ μάνθῳ λεονάρδου ὡς ἐπιστάτῃ ὄντι τῆς σχολῆς ἀπὸ λάσον τοῦ μακαρίτου χατζῆ Βασιλείου χρήστου	36000
ὁ κύρ μαργαρίτης χατζῆ κυρίτζη	8000
	<hr/> 317530

Ἡ ποσότης αὕτη τῶν ἄσπρων εἶχε δοθῆ ὅλη εἰς χεῖρας τοῦ κύρ μάνθου λεονάρδου, ὅστις κατὰ τὸν λογαριασμὸν αὐτοῦ μὴ ἔχων νὰ λάβῃ ἄλλο οὐδὲν διὰ ὅσα εἶχεν ἐξοδεύσει εἰς τὴν οἰκοδομὴν τῆς σχολῆς ἐξώ-
φλησε τελείως, καθὰ καὶ τὸ ἐξοφλητικὸν αὐτοῦ γράμμα παριστᾷ, οὗ καὶ
τὸ ἴσον κατωτέρω καταστρωθήσεται.

Σελ. 22. Ἀρχιερατεύοντος τοῦ θεοφιλεστάτου καὶ σοφολογιωτάτου
κυρίου Δοσιθέου, ἐν ἔτει χιλιοσιῶ ἑπτακοσιοσιῶ ἐξηκοσιῶ τετάρτῳ κατε-
στρώθη ἡ ὀπισθεν κατάστρωσις ἐν τῷ παρόντι ἐκκλησιαστικῷ κώδικι διὰ
χειρὸς ἐμοῦ τοῦ ἐλευθερίου χατζῆ δημητρίου σικριατινοῦ, διδασκάλου
ὄντος τῆς σχολῆς ταύτης ἀφ' οὗ καὶ ἡ οἰκοδομὴ αὐτῆς ἤρξατο, ἥς τὰ

ἔξοδα συνεποσώθησαν, ὡς ὀπισθεν ὀρῶνται, εἰς χιλιάδας τζουρούκιakas τριακοσίας δέκα ἑπτὰ καὶ πεντακόσια τριάκοντα.

Σελ. 23. Ἴσον ἀπαράλλακτον τῷ πρωτοτύπῳ.

† ὁ δρυϊνουπόλεως καὶ ἀργυροκάστρου Δοσίθεος ἐπιβεβαιοῖ :

Διὰ τοῦ παρόντος ἐκκλησιαστικοῦ, ἐνυπογράφου, καὶ ἐμμαρτύρου γράμματος γίνεται δῆλον, ὅτι ἐνώπιον ἡμῶν, καὶ τοῦ τιμιωτάτου κῦρ μάνθου λεονάρδου, καὶ τῶν λοιπῶν τιμίων ἀρχόντων, ἐθεωρήθη ὅλος ὁ λογαριασμός διὰ ὅσα ἔξοδα ἔγιναν εἰς τὴν οἰκοδομὴν τοῦ σχολείου, τὰ ὁποῖα ἔξοδα ἐξωδεύοντο τότε μὲ τὸ χέρι τοῦ ἄνωθεν κῦρ μάνθου εἰς ὅλην τὴν οἰκοδομὴν ἀπ' ἀρχῆς, καὶ μέχρι τέλους, καὶ οὕτω, ὅσα ἔξοδα κουσούρια εἶχον μείνη διὰ νὰ λάβῃ ὁ ρηθεὶς κῦρ μάνθος περὶ τῆς οἰκοδομῆς ταύτης, τὰ ἔλαβε σήμερον ἀπὸ χειρὸς τοῦ κῦρ Δημητρίου χατζῆ Κυρίτζη, καὶ κῦρ μαργαρίτη, καὶ ἐξώφλησεν εἰς τὸ ἐξῆς ἄχρι ὀβολοῦ, καὶ μένει πλέον τὸ σχολεῖον πάντῃ ἐλεύθερον, τόσον οἱ ἄνω ὄντάδες, ὅσον καὶ τὰ κατώγια, καὶ ἀπὸ τοῦ νῦν, καὶ εἰς τὸ ἐξῆς δὲν ἔχει νὰ ζητῆ τίποτε ὁ αὐτὸς κῦρ μάνθος ἔνεκα τῆς οἰκοδομῆς ταύτης, μήτε ἄλλην τινὰ ἐξουσίαν ἔχει εἰς τὸ σχολεῖον αὐτό, ἀλλ' ὑπάρχει τελείως ἐλεύθερον εἰς ἅπαντα τὸν αἰῶνα· ὅτι ἐθεωρήθη, ὡς ἄνωθεν ὁ λογαριασμός τοῦ κῦρ μάνθου, καὶ ἐπληρώθη μέχρι ἐνός, καθὼς εἶναι ὀπισθεν κατεστρωμένος καὶ ὁ τέλειος λογαριασμός ἐν τῷ κώδικι τῆς ἀγιωτάτης ἐπισκοπῆς· διό, ἐγένετο καὶ τὸ παρὸν ἐκκλησιαστικὸν καὶ ἐνυπόγραφον γράμμα καὶ ἔστω εἰς ἐνδειξιν.

αψξη μαρτίου γ'.

[Ἔπονται αἱ ὑπογραφαί].

Σελ. 24—30 ἄγραφοι.

Σελ. 31. Ἴσον ἀπαράλλακτον ἀντιγραφὲν ἐκ τοῦ πρωτοτύπου γράμματος τοῦ κατεστρωμένου ὄντος ἐν τῷ παλαιῷ ἱερῷ κώδικι τῆς ἀγιωτάτης Μητροπόλεως Ἰωαννίνων, εἰς φύλλ. 32.

Προκαθημένης τῆς ἡμῶν ταπεινότητος συνοδικῶς παρόντων καὶ τῶν τιμιωτάτων κληρικῶν, καὶ ἀρχόντων, παρέστησαν ὅ,τε θεοφιλέστατος ἐπίσκοπος δρυϊνουπόλεως κῦρ Γαβριήλ, καὶ ὁ πρῶην ἐπίσκοπος αὐτῆς κῦρ Κάλλιστος ἔνεκα τῆς διαφορᾶς, ἣν περὶ τῆς αὐτῆς ἐπισκοπῆς εἶχον, καὶ ὁ μὲν κῦρ Κάλλιστος ἀνήνεγκεν ἡμῖν γράμμα τοῦ Παναγιωτάτου καὶ οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου διακελευῖον ἡμᾶς ἰδεῖν τὴν περὶ αὐτῶν ὑπόθεσιν, καὶ ἀπόφασιν δικαίαν ποιῆσαι ἡμᾶς εἰς αὐτούς· συμφωνήσαντες γὰρ οἱ δύο ἴνα, εἰ ἀναδέξεται τὰ τῆς ἐπισκοπῆς χρέη, καὶ ἀποκρίνεσθαι αὐτὸν ταῦτα τὸν κῦρ Γαβριήλ, δώσειν τὸν κῦρ Κάλλιστον παραίτησιν τῆς ἐπισκοπῆς, καὶ τοῦ θρόνου, καὶ τοῦτον γενέσθαι ἐπίσκοπον γνήσιον τῆς αὐτῆς ἐπαρ-

χίας. ὅθεν ἄρεσθεις ὁ κύρ Γαβριήλ, καὶ παραιτήσας ὁ κύρ Κάλλιστος, γνήσιος ἐγένετο ἐπίσκοπος καὶ ἀρχιερεὺς ταύτης, καὶ δούς τῷ κύρ Καλλίστῳ ἰδιόχειρον ὁμολογίαν ὀφείλειν αὐτόν, καὶ ἀποκρίνεσθαι ἅπαντα τὰ χρέη, ἅπερ καὶ ὡς ἐδηλώθησαν παρὰ τοῦ κύρ Καλλίστου, καὶ ὡς ἐν τῇ ὁμολογίᾳ ἐνεφάνησαν Γαβριήλ ὑπῆρχον χιλδ. τετρακόσιαις ἐξήκοντα. μετὰ δὲ καιρὸν ἀθετήσας τὰς συμφωνίας ὁ κύρ Γαβριήλ, καὶ ὁ κύρ Κάλλιστος φοβούμενος τοὺς δανειστάς, ἐζήτησε παρὰ τοῦ Παναγιωτάτου, καὶ τῆς ἐκεῖσε ἀρχιερέων συνόδου ἵνα, εἰ μὲν κατὰ τὰς συνθήκας σταθήσεται ὁ κύρ Γαβριήλ, ἔστω καὶ ἐπίσκοπος· εἰ δὲ ἀθετητῆς φανῆ, ἔσεται ἐπίσκοπος ὁ αὐτὸς καὶ πρόην κύρ Κάλλιστος, οὕτω γὰρ καὶ τὸ ὁμολογητικὸν γράμμα τοῦ κύρ Γαβριήλ διελάμβανεν, ἵνα εἰ μὲν κατὰ τὰς συνθήκας σταθήσεται, ὁ κύρ Γαβριήλ οὕτως ἔχειν, εἰ δὲ ἄκυρος ἔστω ἢ τοῦ κύρ Καλλίστου παραίτησις καὶ ἀνίσχυρος. ὅθεν ἡμεῖς συνοδικῶς ἰδόντες τὰ περὶ τούτων, αὐθις ὁ κύρ Γαβριήλ ὑπέσχετο καὶ ἐβεβαίωσεν ὡς καὶ τὸ πρῶτον σταθῆναι καὶ ἀποκρίνεσθαι ἅπαντα τὰ τῆς ἐπισκοπῆς χρέη τὰ ἐν τῇ αὐτοῦ ὁμολογίᾳ δηλούμενα χιλδ. τετρακοσίας καὶ ἐξήκοντα, τὸν δὲ κύρ Κάλλιστον ἐκ τοῦ αὐτοῦ χρέους μηδὲν ὀφείλειν, ἢ ἔχειν τι ἀποκρίνεσθαι, ἀλλὰ καὶ τὰς δεδομένας παρ' αὐτοῦ ὁμολογίας, καὶ τεσκερέδες τούρκων ἀναλαμβάνειν ἐκ τῶν χρεοφειλετῶν πάντων, καὶ ἐγχειρίζειν τῷ κύρ Καλλίστῳ ταύταις τοῦ διαρῆξαι αὐτάς. ἄλλας δὲ ἐξ αὐτοῦ δώσειν, ὀφείλει, καὶ ὁμολογεῖν αὐτὸν ταύτας, τὰς ἄνωθεν δηλαδὴ τετρακοσίας ἐξήκοντα χιλιαδ. ἔτι δώσειν αὐτῷ καὶ ὠμοφόριον ἓν, καὶ ἓνα μανδίον, ἅπερ ἐνέχυρα τυγχάνουσιν· ἔτι καὶ τὸ χωρίον Πετζᾶν ἐκ τῆς αὐτοῦ ἐπαρχίας δώσειν αὐτῷ, ὥστε λαμβάνειν τὸν κύρ Κάλλιστον ἐξ αὐτοῦ τοῦ χωρίου ἅπαντα τὰ ἐκκλησιαστικὰ δικαιώματα εἰς ζωτροφίαν, καὶ ἄσπρα χιλδ. ἑπτὰ καὶ πεντακόσια ἅπερ ἦν μερικῶν ἐξόδων γενομένων τῷ κύρ Καλλίστῳ, καὶ δικαιωμάτων τῆς αὐτῆς χώρας Πετζᾶς. ὁ δὲ κύρ Κάλλιστος ἀνατρέψειν καὶ δώσειν τὴν ὁμολομίαν τοῦ κύρ Γαβριήλ, τὴν ἀναφαίνουσαν τὸ ἄνωθεν χρέος, καὶ τὸ χοτζέτιον ὅπερ ἴσον τῆς αὐτῆς ὁμολογίας τυγχάνει, καὶ τὸν βασιλικὸν ὀρισμόν, ὃν κατὰ τούτου κρατεῖ, ἔτι καὶ δύο γράμματα πατριαρχικά, ἓν τὸ προστακτικὸν εἰς κρίσιν, καὶ ἕτερον τὸ ἀθωοῦν αὐτὸν εἶναι πάλιν ἐπίσκοπον, εἰ ἀθετητῆς φανείη τῶν ὁμολογουμένων ὁ κύρ Γαβριήλ, δίδειν καὶ ὁμολογον γράμμα ἀποφαῖνον εἰς πλεόν πιστῶσιν, μὴ ἀνασεῖιν, ἢ ἀναζητεῖν, ἢ ἔχειν τι εἰπεῖν πλεόν ὑπὲρ τῆς αὐτῆς ἐπισκοπῆς· τούτων μὲν αὐθις νῦν συμφωνηθέντων ἐκ τῶν δύο ἐν μέσῳ καὶ ἰδιοθελήτως στερεξάντων, καὶ ἡ ταπεινότης ἡμῶν συνοδικῶς ἀποφαίνεται ἵνα, εἰ μὲν τίς ἐκ τῶν δύο μετέμελος γένηται, καὶ ἀθετητῆς φανοίη τῶν συμφωνηθέντων, εἰ μὲν ὁ κύρ Γαβριήλ, αὐτοκαθαίρετος ἔσεται καὶ ἔκπτωτος τοῦ θρόνου, ἀλλὰ δὴ καὶ τῆς ἀρχιερωσύνης, μηδὲν ἰσχύειν ἢ ἐνεργεῖν τι ἀρχιερατικὸν ἰδίωμα, εἰ δὲ

ὁ κύριος Κάλλιστος ἀθετήσῃ, ἔκπτωτος καὶ αὐτοκαθαίρετος τῆς ἀρχιεροσύνης μηδεμίαν ἐνέργειαν ἔχων ἀρχιερατικὴν. ταῦτα ἔστωσαν βέβαια. ὅθεν εἰς ἀσφάλειαν ἐστρώθη τὸ παρὸν ἐν τῷδε τῷ κώδικι, κατὰ τὸ χιλιοστὸν ἑξακοσιοστὸν ἔννατον ἔτος, ἐν μηνὶ φεβρουαρίῳ, Ἰνδικτιῶνος ὀγδόης.

Ὁ Ἰωαννίνων Καλλίνικος ὑποβεβαιοῖ.

Ὁ δρυϊνουπόλεως Γαβριήλ στέργω τᾶνωθεν.

πρόφην δρυϊνουπόλεως Κάλλιστος στέργω τὰ ἄνωθεν.

† Ὁ Ἰωαννίνων Παΐσιος ὑποβεβαιοῖ τὸ παρὸν εἶναι ἴσον ἀπαράλλακτον.

† Ὁ δρυϊνουπόλεως καὶ ἀργυροκάστρου Δοσίθεος ὑποβεβαιοῖ τὸ παρὸν εἶναι ἴσον ἀπαράλλακτον τῷ πρωτοτύπῳ.

Κοσμᾶς ἱερεὺς, ὁ οἰκονόμος Ἰωαννίνων, μαρτυρῶ εἶναι τὸ παρὸν ἴσον ἀπαράλλακτον τῷ πρωτοτύπῳ.

Τρύφων ἱερεὺς, ὁ ἀρχιμανδρίτης, μαρτυρῶ εἶναι τὸ παρὸν ἴσον ἀπαράλλακτον τῷ πρωτοτύπῳ.

Πρόφην πρωτοσύγκελλος Ἰωαννίνων Χρῦσανθος, μαρτυρῶ εἶναι τὸ παρὸν ἴσον ἀπαράλλακτον τῷ πρωτοτύπῳ.

Σελ. 32. Ἰσον ἀπαράλλακτον τῆς ἀναφορᾶς καὶ μαρτυρίας τῶν χωρίων τῆς Δροβιάνης καὶ Λεσινίτζας, καὶ καλύβια διὰ τὰ σύνορα τῆς ἐπαρχίας τῶν ἐπισκόπων, ἐξ ἑτέρου ἴσου ἀντιγραφέν.

Δέσποτα ἡμῶν Πανιερώτατε δουλικῶς προσκυνοῦμεν τὴν πανιερότητα σου, καὶ τὰς ἀγίας σου χεῖρας καὶ πόδας πανευλαβῶς ἀσπαζόμεθα ἡμεῖς ἡ χώρα δροβιανὴ, καὶ λεσινίτζα τὸ γράμμα τῆς πανιερότητός σου ἐλάβομεν, καὶ κατὰ τὸ πρέπον τὸ ἐπροσκυνήσαμεν, ὀρίζεις νὰ μάθῃς διὰ τὰ Καλύβια τὰ Δροβιανίτικα, καὶ τὴν ἐκκλησίαν τοῦ ἁγίου ἀνδρέου, μαρτυροῦμεν ἐν φόβῳ Θεοῦ πῶς ὁ δρυϊνουπόλεως ἐπῆρεν ἐξ ἀρχῆς κανονικά, ζητείας, καὶ γάμους, καὶ ὀρίζεις ἀπὸ τριάντα χρόνους ποῖος τὰ ἔπερνε; ὁ Ντίλιος, ὁ ἐπίσκοπος ἐγκαινίασε τὴν ἐκκλησίαν τοῦ ἁγίου ἀνδρέου, καὶ αὐτὸν ἐμνημόνευαν ὁποῦ δὲν εἶναι τριάντα χρόνοι, ἀλλὰ εἶναι πενήντα χρόνοι, ὁμοίως καὶ τὰ λεσινίτζια Καλύβια ὁ δρυϊνουπόλεως τὰ εἶχεν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν του ἔπερνε κανονικά, ζητείας, καὶ γάμους, ἀκόμη καὶ τὰ καλύβια τῆς Κωλουρίτζας ἐκκλησιάζοντο εἰς τὰ Καλύβια τὰ λεσινιτζιανὰ εἰς τὸν ἅγιον σπυρίδωνα, καὶ τὴν ζητείαν τὴν ἐπλήρωσαν τοῦ Βοθρωτοῦ καὶ Γλυκέως, ἡ Σωπικὴ καὶ τὸ ζευγάρι τοῦ μεμέχταγα, καὶ τοῦ Ἀμέταγα, καὶ τοῦ Μεμούζπει, καὶ τοῦ Καραλίμπεϊ, αὐτὰ τὰ τζεφτιλίκια ἐπλήρωσαν τοῦ Βοθρωτοῦ καὶ Γλυκέως.

αχπη, φεβρουαρίου κη΄.

Μουζάκης ἱερεὺς καὶ οἰκονόμος. Νικόλαος ἱερεὺς πρωτόπαπας ἀπὸ δροβιανῆν. Νικόλαος ἱερεὺς πρωτόπαπας ἀπὸ λεσινίτζαν. Σταῦρος Ἐξαρχ-

χος ἀπὸ λεινίτζαν. Κύριος Κόντη ἔξαρχος ἀπὸ λεινίτζαν. Κύριος κούση ἀπὸ Δρόβιανην. Πάντος δήμου ἔξαρχος ἀπὸ Δρόβιανην. Ἑγούμενος τῆς λεινίτζας Διονύσιος ἱερομόναχος. Δοσίθεος καὶ ἡγούμενος τοῦ στύλου. Ἑγούμενος τοῦ προφήτου ἡλιοῦ Γαβριὴλ ἱερομόναχος. Κύριος κοτζιλένης ἀπὸ Δρόβιανην. Κύριος ζαφύρη ἀπὸ Δρόβιανην. Γεώργιος Δροβιανίτης.

† Ὁ Ἰωαννίνων Κλήμης βεβαιοῖ τὸ παρὸν ἴσον ἀπαράλλακτον εἶναι τῷ πρωτοτύπῳ γράμματι.

† Ὁ Βελλᾶς Ἰωαννίκιος μαρτυρεῖ τὸ παρὸν ἴσον εἶναι τῷ πρωτοτύπῳ.

Σελ. 32—38. «Ἴσον ἀπαράλλακτον τοῦ πρωτοτύπου σιγίλλιδους γράμματος, ἀποφαινομένου περὶ τῶν χωρίων Δρόβιανι, Κρόγκους, Πετζᾶς, μουζίνας, καὶ δύο λεινιτζῶν, καὶ καλυθίων αὐτῶν, ὅτι δεῖ ὑποκεῖσθαι τὰ χωρία ταῦτα τῇ ἐπαρχίᾳ δρυϊνουπόλεως καὶ ἀργυροκάστρου, ἐκδοθέντος μὲν τοῦ σιγίλλιδους τούτου γράμματος ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ θεοφιλεστάτου ἐπισκόπου τῆς ἐπαρχίας δρυϊνουπόλεως μακαρίτου κύρ στεφάνου, ἀντιγραφέντος δὲ ἐν τῷ παρόντι ἐκκλησιαστικῷ κώδικι τοῦ ἴσου τούτου ἐπὶ τῶν ἡμερῶν ἐμοῦ τοῦ ταπεινοῦ ἐπισκόπου τῆς ἐπαρχίας ταύτης κυρίου Δοσιθέου. εὑρεθέντος δι' ἐπιμελείας μου τοῦ πρωτοτύπου σιγίλλιδους ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ ποτὲ οἰκονόμου τῆς πολιτείας ἀργυροκάστρου Κωνσταντίνου Ἱερέως».

(Ἐξεδόθη ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Παΐσιου, ἐν ἔτει ἀψλ' μηνὶ Ἰανουαρίῳ Ἰνδικτιῶνος η' καὶ ἀποφαίνεται ὑπὲρ τῆς ὑπαγωγῆς τῶν ἀνωτέρω χωρίων, ἐφ' ὧν ἀντεποιεῖτο δικαιοδοσίαν ὁ ἐπίσκοπος Χειμάρρας καὶ Δελβίνου, τῇ ἐπισκοπῇ Δρυϊνουπόλεως.

Ἀναφέρονται δ' ἐν αὐτῷ ὡς Ἐπίσκοποι :

Χειμάρρας καὶ Δελβίνου Γρηγόριος ἀψλ'.

» » » Νικηφόρος ἀχν'.

Δρυϊνουπόλεως Στέφανος ἀψλ'.

Πογωνιανῆς (πρώην ἀρχιεπίσκοπος) Εὐθύμιος ἀψλ'.

Βοθροντοῦ καὶ Γλυκέως Παρθένιος ἀψλ'.

Μητροπολίτης Ἰωαννίνων Ἱερόθεος ἀψλ'.

Ἐτι ἀναφέρονται ἐν αὐτῷ τέσσαρα σιγίλλιδῶδη πατριαρχικὰ γράμματα, ἐν Κυρίλλου τοῦ Λουκάρεως, δύο τοῦ μετ' ἐκεῖνον Παρθενίου τοῦ γέροντος καὶ ἐν τοῦ συγχρόνου (μακαρίτου) Ἀθανασίου).

Σελ. 38—40. «Ἴσον ἀπαράλλακτον ἑτέρου πατριαρχικοῦ καὶ συνοδικοῦ γράμματος ἐπιβεβαιωτηρίου τῆς περιεχομένης κρίσεως καὶ ἀποφάσεως ἐν τῷ πρωτοτύπῳ σιγίλλιδῶδει γράμματι καὶ ἀνωτέρω τούτου ἴσῳ περὶ τῶν χωρίων Δρόβιανης καὶ καλυθίων αὐτῆς, καὶ πετζᾶς, καὶ Κρόγγος,

καὶ Μουζίνας καὶ τῶν δύο λεινιτζῶν καὶ καλυβίων αὐτῶν, φυλαττομένου καὶ τούτου τοῦ συνοδικοῦ γράμματος ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ πρῶην οἰκονόμου ἐν Ἱερεῦσι Κωνσταντίνου, καὶ δι' ἐπιμελείας ἐμοῦ τοῦ ταπεινοῦ Δοσιθέου ζητηθέντος καὶ εὐρεθέντος, ὡς χρειᾶς ἐμπεισούσης περὶ τῶν χωρίων τούτων».

(Ἐξεδόθη ἐπὶ τοῦ «Πατριάρχου Παΐσιου ἐν ἔτει αψλδ' μηνὶ Φεβρουαρίῳ—Ἰνδικτιῶνος δεκάτης».

Ἐναφέρεται ἐν αὐτῷ ὡς ἐπίσκοπος Δρυϊνουπόλεως Νικόδημος, διαδεξάμενος τὸν ἀποθανόντα Στέφανον).

Σελ. 41—45. «Ἴσον ἀπαράλλακτον τοῦ σιγιλλιώδους γράμματος περὶ τῆς ἐκκλησίας τῶν ταξιαρχῶν».

(Ἀπελύθη ἐπὶ Πατριάρχου Κυρίλλου, ἐν ἔτει αψνγ' νοεμβρίου: Ἰνδικτιῶνος βας καὶ ἀποφαίνεται ἐνοριακὴν τὴν «ἔξωθεν καὶ πλησίον τῆς πολιτείας Ἀργυροκάστρου εὐρισκομένην ἐκκλησίαν τῶν Ταξιαρχῶν, δι' ἣν ὁ ποτὲ οἰκονόμος παπᾶ Κωνσταντῆς ἔξαπατήσας τοὺς Προεπισκοπεύσαντας Δρυϊνουπόλεως ὡς καὶ τὴν Μ. Ἐκκλησίαν» ἔλαβε «γράμματα συστατικὰ καὶ ἐπιβεβαιωτικά, ἐμφαίνοντα αὐτὸν κτίτορα, καὶ οἰκοκύρη, καὶ ἐξουσιαστήν» ἐκείνης, ἅτινα δικαιώματα ἠθέλησε νὰ ἀσκήσῃ ὁ υἱὸς αὐτοῦ Πάντζιος, ἢ μήτηρ του καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ.

Ὡς σύγχρονος ἐπίσκοπος Δρυϊνουπόλεως—ῶν συνάμα καὶ συνοδικὸς—ἀναφέρεται ὁ Μητροφάνης).

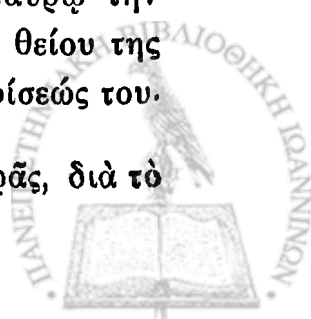
Σελ. 46—48. «Ἴσον ἀπαράλλακτον τοῦ πρωτοτύπου σιγιλλιώδους γράμματος περὶ τοῦ μοναστηρίου Δριάνου».

(Ἀπελύθη ἐπὶ Πατριάρχου Γαβριήλ, ἐν ἔτει αψξή', μηνὶ Ἰουλίῳ, Ἰνδικτιῶνος αης καὶ ἀποφαίνεται τὸ μοναστήριον τοῦτο τοῦ «Ἰντριάνου» ἐνοριακόν, ὑποκείμενον τῇ ἐπισκοπῇ Δρυϊνουπόλεως, «δεσποζόμενόν τε καὶ ἐξουσιαζόμενον καὶ διοικούμενον ὑπὸ τοῦ ἐκάστοτε ἐν τῇ ἐπισκοπῇ ταύτῃ ἀρχιερατεύοντος», ἀβασίμου ἐλεγχθέντος τοῦ ἰσχυρισμοῦ, ὅτι ἦτο σταυροπηγιακόν.

Ἐναφέρεται δὲ ὡς σύγχρονος τότε Ἐπίσκοπος Δρυϊνουπόλεως ὁ Δοσίθεος).

Σελ. 49. «Ἴσον ἀπαράλλακτον τοῦ πρωτοτύπου ἐπιτροπικοῦ γράμματος», γενομένου ἐν ἔτει αψοβ' Μαρτίου ζ', δι' οὗ ἡ Ζαμπέτα θυγάτηρ τοῦ ποτὲ χατζῆ Βασίλη Χρήστου παρέχει τῷ συζύγῳ της Σταύρῳ τὴν πληρεξουσιότητα νὰ ζητήσῃ λογοδοσίαν παρὰ τοῦ πρὸς μητρὸς θεοῦ της Κυριάκη Τακλατζῆ, διατελέσαντος ἐπιτρόπου της, περὶ τῆς διαχειρίσεώς του.

Σελ. 50—53. «Ἴσον ἀπαράλλακτον τῆς πρωτοτύπου ἀναφορᾶς, διὰ τὸ

διμηνιαῖον διάφορον, ὅπου ἐξήτει ὁ Κυριάκης Τακλατζῆς παρὰ τῆς παρ' αὐτοῦ ἐπιτροπευομένης ἀνεψιάς του Ζαμπέτας», ἀπευθυνθείσης τῷ ἄψοβ' Μαρτίου κ' τῷ Πατριάρχῃ καὶ τῇ Ἱ. Συνόδῳ.

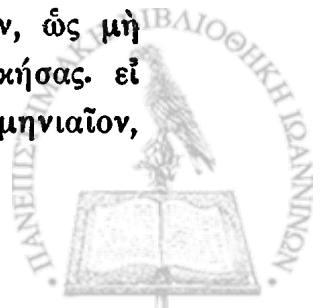
Ἐκ τοῦ περιεχομένου :

« Λοιπὸν κάμνομεν τὸν λογαριασμὸν ἀπὸ τοῦς 1765 ὅπου ἐδάνεισαν, καὶ ἀπερνοῦμεν τὸν καθ' ἕκαστον χρόνον τῶν δέκα μηνῶν τὸ διάφορον, μένοντας δι' αὐτὸν (τὸν ἐπίτροπον) τὸ διμηνιαῖον, καὶ ἀπὸ αὐτὸ τὸ διάφορον κατεβάζομε τὰ ἔξοδα ὅπου ἔχει κάμη εἰς αὐτὸν τὸν χρόνον, καὶ ὅσα περισσεύουν νὰ δίδῃ τὸ διάφορον ὁ ἐπίτροπος, καθὼς ὁ νόμος ῥητῶς λέγει: [ὁ διοικητῆς δι' ὅσα χρήματα τοῦ περισσεύουν ἀπὸ τὰ ἀναγκαῖα ἔξοδα δίδει τὸ διάφορον] καὶ ὁμοίως κάμνομεν διὰ τοῦς ἄλλους χρόνους ἕως τῆς σήμερον, καὶ ὅτι εὐγγὴ νὰ μοῦ τὰ μετρήσῃ, ὅτι ἐγὼ ἀποφεύγω ἀπὸ ὅλας τὰς ὁμολογίας ὅπου ἐδάνεισαν, καθὼς ὁ νόμος διορίζει: [δίδεται θέλημα τοῦ νέου νὰ διαλέξῃ ἀπὸ τὰ δύο τὸ ἕνα].

Σελ. 54. « Ἴσον ἀπαράλλακτον τοῦ συνοδικοῦ ἀποφασιστικοῦ γράμματος, διὰ τὸ ὀπισθεν διμηνιαῖον διάφορον», ἐκδοθέντος ἐπὶ πατριάρχου Θεοδοσίου τῷ ἄψοβ' μηνὶ Μαΐῳ Ἰνδικτιῶνος ε'.

Ἐκ τοῦ περιεχομένου :

« Ἐγνώμεν ὅτι ὁ Κυριάκης Τακλατζῆς ἀποκατασταθεὶς ἐπίτροπος τῆς ἀνεψιάς του Ζαμπέτας καὶ παραλαβὼν εἰς χεῖρας αὐτοῦ τὴν περιουσίαν αὐτῆς, οὐκ ᾤκονόμησε καλῶς καὶ συμφερόντως, οὐδὲ ἐτόκισε τὴν εἰς μετρητὰ ἄσπρα οὔσαν, ἀλλ' ἀμελῶς καὶ ραθύμως πρὸς αὐτὴν διετέθη ἀπ' ἐναντίας τῶν θείων καὶ ἱερῶν νόμων κεινημένος, οἵτινες οὕτως ῥητῶς περὶ ἐπιτρόπων διακελεύουσιν ἐν τῷ λζψ βιβλίῳ τῶν βασιλικῶν, τίτλω ζφ (θέμ. 1) «ὁ ἐπίτροπος ἐξ ὅτου γινῶ ἑαυτὸν ἐπίτροπον εἶναι, καὶ ἐμπροθέσμως μὴ αἰτήσῃ ἔξκουσατίονα, ἀναγκάζεται διοικεῖν, μὴ διοικῶν γὰρ κινδυνεύει» καὶ μετ' ὀλίγον (θέμ. 4) «ἐὰν μὴ πιστῶς διοικήσωσιν οἱ ἐπίτροποι καταδικάζονται, κἂν εἴπωσιν ἀλογοθετήτους εἶναι. διὰ γὰρ τῶν τοιούτων ἀσφαλειῶν οὐκ ἐναλλάσσεται τὸ κοινὸν νόμιμον, οὔτε δύναται ἐκ τούτων τῶν ῥημάτων ἀπαιτεῖν ὡς ἀπὸ λεγάτου». καὶ αὐθις ἐν τῷ αὐτῷ (θέμ. 32) «τοιαύτην ἐπιμέλειαν οἱ ἐπίτροποι καὶ οἱ κουράτορες χρεωστοῦσιν, οἷαν ἐπιμελῆς οἰκοδεσπότης ἐν τοῖς ἰδίοις καλῇ πίστει ποιεῖται». Καὶ ὅτι ἀπαιτούμενος ἤδη αὐτὴν, οὐ θέλει ἀπολογηθῆναι καὶ καταβαλεῖν πρὸς αὐτὴν κατὰ τὸ πρόπον καὶ δίκαιον, ἀλλὰ ζητεῖ κατασχεῖν ἐκ ταύτης, πρῶτον μὲν τὸ κατὰ νόμους ὡς φησὶ διμηνιαῖον διάφορον, καίτοι μηδὲν δίκαιον ἔχων, ὡς μὴ τοκίσας αὐτὴν ὡς προσέρηται, οὐδὲ καλῶς οἰκονομήσας καὶ διοικήσας. εἰ γὰρ ἐτόκισεν ἐδικαιοῦτο πάντως λαβεῖν καὶ τὸ κατὰ νόμους διμηνιαῖον,

ᾧφειλε μέντοι ἐπιστρέψαι τὰ κατ' ἔτος ἐκ τῶν τόκων περιττεύσαντα μετὰ διαφόρου, ὡς οἱ νόμοι διακελεύουσιν. ἔπειτα δὲ καὶ τὰ ὅσα πεποίηκε περὶ αὐτὴν δαπανήματα καὶ ἔξοδα μετὰ διαφόρου, καὶ τὰ λειπόμενα δοῦναι αὐτῇ οὐκ εἰς μετρητά, ἀλλ' εἰς ὁμολογίας καὶ γράμματα, καὶ ταῦτα οὐκ ἀσφαλῆ, ἀλλὰ κινδύνῳ ὑποκείμενα καὶ ἀβέβαια, αὐτὸν δὲ μείναι τοῦ λοιποῦ πάντῃ ἐλεύθερον, καὶ τῷ τοῦ κινδύνου λόγῳ καὶ τῆς ἐνοχῆς μὴ ὑποκείμενον, ὅπου γε καὶ περὶ τούτου τῶν ἱερῶν νόμων ἐν τῷ ῥηθέντι τίτλῳ καὶ βιβλίῳ τῶν βασιλικῶν ῥητῶς ἀποφαινομένων (θέμ. 15) «εἴτε οἰκείῳ ὀνόματι, εἴτε τοῦ ἀνήθου δανείσῃ ὁ ἐπίτροπος τὰ ὄρφανικὰ χρήματα, τῆς ἀγωγῆς τῆς κατὰ τῶν ἐπιτρόπων κινουμένης, ἐπιλογῇ δίδοται τῷ νέῳ, ἢ πάντα καταδέξασθαι τὰ γραμματεῖα, ἢ πάντων ἀποστῆναι». καὶ τῷ τρόπῳ τούτῳ σπεύδει ἀδικῆσαι καὶ ζημιῶσαι αὐτήν.

Ἀποφαινόμεθα ὅτι ἡ εἰρημένη Ζαμπέτα ὀφείλει πληρῶσαι πρὸς τὸν ἐπίτροπον αὐτῆς Κυριάκην μόνον τὰ ὅσα περ πεποίηκεν εἰς αὐτὴν ἔξοδα, καὶ οὐδέν τι πλέον, ὡς μὴ καλῶς καὶ κατὰ νόμους οἰκονομήσαντα τὴν περιουσίαν αὐτῆς, οὐδὲ τοκίσαντα.

(Ἔπεται ἀφορισμὸς τοῦ Κυριάκη ἐὰν ἐξακολουθῇ «ζητεῖν παραλόγως, ἢ τὸ διμηνιαῖον διάφορον οὐδόλως ἀνήκον αὐτῷ, ὡς μὴ τοκίσαντι τὴν ἣν ἔλαβε περιουσίαν, ἢ τοὺς τόκους τῶν περὶ αὐτὴν παρ' αὐτοῦ δαπανηθέντων»).

Σελ. 55—57. «Ἴσον ἀπαράλλακτον τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ γράμματος περὶ τῆς ὑποθέσεως τοῦ αὐτοῦ Κυριάκη», ἐκδοθέντος ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου Δοσιθέου, τῷ αψοβ' Ἰουνίου α'.

Σελ. 57—58. «Ἴσον ἀπαράλλακτον. . . ἐκκλησιαστικοῦ, ἔμμαρτύρου καὶ ἐξοφλητικοῦ γράμματος. . . τῆς Χαΐδως ἀδελφῆς τοῦ Κώνστα Βασιλείου ἐν Γιασίῳ ἄπαιδος ἀποθανόντος», ἐκδοθέντος τῷ αψοβ' αὐγούστου κ'.

Σελ. 58—59. «Ἴσον ἀπαράλλακτον. . . ἐκκλησιαστικοῦ καὶ ἐνυπογράφου γράμματος «περὶ διανομῆς τῆς κοινῆς ἐταιρικῆς περιουσίας μεταξὺ τῶν ἀδελφῶν Βασιλείου καὶ Κωνσταντίνου τοῦ ποτὲ Δήμου Πράσου καὶ τῶν ἀνεπιῶν των Κυριάκη καὶ Πολύζου (υἱῶν τοῦ ἀποθανόντος ἀδελφοῦ των Στάθη)», ἐκδοθέντος τῷ αψοβ' Ἰανουαρίου κ'.

Σελ. 59—60. «Ἴσον ἀπαράλλακτον. . . ἐκκλησιαστικοῦ, ἐξοφλητικοῦ καὶ ἔμμαρτύρου γράμματος. », γενομένου τῷ αψοβ' Μαΐου γ', δι' οὗ ἡ Ζωίτσα σύζυγος Δημητρίου υἱοῦ Ἀναστασίου Χρυσοχόου, δηλοῖ ὅτι ἔλαβε

παρὰ τοῦ πενθεροῦ τῆς τούτου τὴν κινητὴν προῖκα αὐτῆς, «ὡς μετοικισθέντος τοῦ συζύγου τῆς εἰς ἄλλην κατοικίαν».

Σελ. 60—61. «Ἴσον ἀπαράλλακτον τῷ πρωτοτύπῳ γράμματι.

† Ὁ Δρυϊνουπόλεως καὶ ἀργυροκάστρου Δοσίθεος ἐπιβεβαιοῖ.

Διὰ τοῦ παρόντος συμφωνητικοῦ γράμματος ὁμολογοῦμεν ἡμεῖς οἱ χριστιανοὶ βαροσιλίδες μικροὶ καὶ μεγάλοι τῶν δύο μαχαλέδων παλαιοπαζάρου καὶ παλιουρωτοῦ¹, ὅτι Θεοῦ εὐδοκοῦντος, ἀπεφασίσαμεν νὰ ἀνακαινίσωμεν ἐκ θεμελίων τὰς δύο ἐκκλησίας τὰς παλαιάς, τοῦ παντοκράτορος τῆς ἐπισκοπῆς καὶ τῶν ταξιαρχῶν, ὡς σεσαθρωμένας οὔσας καὶ πολλὰ στενοχώρους, καὶ ἡ χάρις τοῦ παντοκράτορος, καὶ ἡ πρεσβεΐα τῶν ταξιαρχῶν νὰ ἐκτελέσωσι μὲ καλὴν ἔκβασιν καὶ εἰρηνικὴν τὸν ἔνθεόν μας ζῆλον, διὰ τὸν ὁποῖον μὲ κοινὴν γνώμην ἐσυντρέξαμεν. καὶ δὴ πρῶτον φανεροῦμεν, ὅτι τὰ ὅσα ἔξοδα ἤθελον ἀκολουθήσῃ εἰς τὸ καρὰ γιὰπὶ μόνον τούτων τῶν δύο ἐκκλησιῶν νὰ ἐξοδευθῶσιν ἀπὸ ὅλην τὴν κοινότητα, ὁμοίως καὶ ὅσα ῥουσφέτια καὶ δωρήματα ἤθελον ἀκολουθήσῃ εἰς τοὺς ἔξωτερικούς², τόσον εἰς τὸν νῦν βαλῆν τοῦ τόπου κούρτιπασαν διὰ τὰ δύο μπουγιουρντιά, ὅσον καὶ εἰς τὸν κατῆν διὰ τὰ δύο Ἰλάμια, κα κέφσ χοντζέτια³, ὁμοίως καὶ εἰς τοὺς ἀγιάνιδές μας καὶ ἄλλους ἀφεντάδες, καὶ χρείας οὔσης καὶ εἰς ἄλλους παραμικρούς, ὅλα αὐτὰ τὰ ἔξοδα νὰ ἐξοδευθῶσιν ὁμοίως ἀπὸ ὅλην τὴν κοινότητα. δεύτερον ὁμολογοῦμεν ὅτι, ὁ Θεὸς φυλάξοι, ἐὰν ἤθελεν ἀκολουθήσῃ καμμία καταδρομή, ἢ ζημία χρημάτων διὰ τὰς ῥηθείσας δύο ἐκκλησίας τοῦ τε παντοκράτορος καὶ τῶν ταξιαρχῶν, εἴτε ἀπὸ βασιλευούσης, εἴτε ἀπὸ ῥούμελην βαλεσῆ, εἴτε ἀπὸ τὸν βαλῆν τοῦ τόπου, εἴτε ἀπὸ ἀγιάνιδες, καὶ ἄλλους ἔξωτερικούς τῆς πολιτείας ἀργυροκάστρου, εἴτε ἀπὸ κατῆν, ἐκείνη ἢ ζημία νὰ πληρωθῇ ἀπὸ ὅλην τὴν κοινότητα, ὁμοίως ἐάν, ὁ Θεὸς φυλάξοι, ζημιωθῇ τινὰς χριστιανὸς ἐξ ἡμῶν, ἢ προεστῶς, ἢ κατώτερος κατ' ἰδίαν δι' αἰτίαν τῆς ἀνακαινίσεως τῶν ἐκκλησιῶν, πάλιν ἢ ζημία αὐτῆ νὰ πληρωθῇ ἀπὸ τὴν κοινότητα. τρίτον ὁμολογοῦμεν ὅτι ὅσα ἄσπρα δανεισθῶμεν κοινῶς διὰ τὴν οἰκοδομὴν τῶν ἐκκλησιῶν, ἤγουν διὰ τὸ καρὰ γιὰπὶ λεγόμενον, τὰ μισὰ ἀπ' αὐτὰ τὰ δανεισθέντα νὰ λαμβάνωμεν ἡμεῖς οἱ παλαιοπαζαρίται, καὶ τὰ μισὰ οἱ παλιουρωτιῶται, καὶ ἡ χρεωστικὴ ὁμολογία νὰ δοθῇ ἀπὸ ὅλην τὴν κοινότητα. ὅσα δὲ ἄλλα ἔξοδα χρειασθῶσι διὰ τὸν ἔσω καλλωπισμὸν τῆς μιᾶς καὶ τῆς ἄλλης ἐκκλησίας νὰ ἦναι ξεχωριστὰ ἀπὸ τὸν κάθε μαχαλέν. ὅθεν εἰς δῆλωσιν τῶν συμφωνηθέντων ἐγένετο παρ' ἡμῶν

¹) Συνοικίαι τοῦ Ἀργυροκάστρου. ²) Ὁθωμανούς. ³) Τὰ ἐπὶ τῇ βάσει ἐπιτοπίου ἐξετάσεως ἐκδιδόμενα χοντζέτια.

τὸ παρὸν κοινὸν γράμμα βεβαιωθὲν μὲ τὴν ὑπογραφὴν τοῦ καθ' ἑνός, ὁμοῦ μὲ ἐν ἄλλο παρόμοιον, διὰ τὰ κρατῆ ὁ ἕνας καὶ ὁ ἄλλος μαχαλὲς ἀπὸ ἑν γράμμα καὶ ἔστω εἰς ἔνδειξιν. αψος' μαίτου γη.

Ἄθανάσιος ἱερεὺς καὶ σακελλάριος	νάστας βελισάρης	βεβαιώνω
	[βεβαιώνω Ἄναστασης Ἰωάννου χρυσικὸς »	
παπᾶ πάντζος	» σπύρος νικολάου	»
ζῆσος ἱερεὺς	» Κώστας νικολάου	»
σεραφεῖμ ἱερομόναχος	» νικόλαος τζοράχης	βεβαιώνω διὰ
Δημήτριος χατζῆ κυρίτζη	» [χειρὸς τοῦ κωνσταντίνου	
μαργαρίτης χατζῆ κυρίτζη	» Ἰωάννης νικολάου	βεβαιώνω
πάνος εὐθυμίου	» μαργαρίτης κωνσταντίνου	»
θεμελῆς σπύρου	» σταῦρος σπύρου	»
δόσης μαργαρίτου	» Γεώργιος χρήστου	»
κυρίτζης χρήστου	» Δημήτριος εὐθυμίου	»
παρασκευᾶς καραγκιόζης	» Χρῆστος θεμελῆ	»
μιχάλης οἰκονόμου	» Θεμελῆς γκιόκα	»
γεώργιος ἄλεξιου	» Θεοδωρῆς μαργαρίτου	»
ἀναστάσης βασιλείου	» βασίλης οἰκονόμου	»
πάνος σπύρου	» δεῦτος σταύρου	»
θάνος δήμου βεβαιώνω διὰ χειρὸς	βασίλης παρίση	»
	[τοῦ σεραφεῖμ κῦρκος γγίκα βεβαιώνω διὰ χειρὸς	
πόλιος γκίζντου βεβαιώνω διὰ χει-		[τοῦ σεραφεῖμ
	[ρὸς τοῦ αὐτοῦ βασίλης εὐθυμίου	βεβαιώνω
χρήστος Κωνσταντίνου βεβαιώνω	νάτζης κύρου βεβαιώνω διὰ χειρὸς	
χρήστος βαγγέλη	» [τοῦ σακελλαρίου	
γεώργιος δήμου	» Ἄθανάσης μαργαρίτου	βεβαιώνω
γιώργης μπαγιούτης	»	

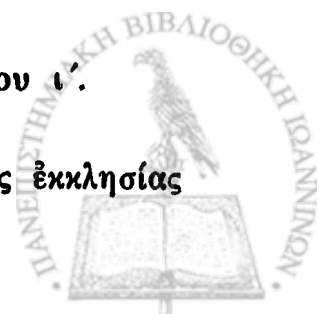
Σελ. 61. «Καταγραφὴ τῶν ἐξόδων τοῦ οἰκοδομήματος τῆς ἐκκλησίας μόνης τοῦ Παντοκράτορος ἦτοι τῆς ἐπισκοπῆς», εἰς τὸ κατὰ γιὰπὶ κοινῶς λεγόμενον, συμποσομένων ἐν ὄλῳ εἰς γρόσια 6141 καὶ ἄσπρα 15 ἐν οἷς περιλαμβάνονται δοθέντα :

«εἰς τοὺς ἐξωτερικοὺς δῶρα καὶ χαρίσματα, εἰς τὸν πασιὰν εἰς περάτι καὶ ἐδῶ εἰς κατήν, καὶ μπέηδες, καὶ αὐθεντάδες γρόσια 1250

ἔτι εἰς ἀνθρώπους τοῦ βαλῆ μουσταφάμπεη ὁποῦ ἐφύλαττον τοὺς μαστῶρους καὶ ἔτι δῶρα τοῦ κατῆ γρόσ. 112, 90».

αψος' Ἰουλίου ι'.

Σελ. 62. «Καταγραφὴ τῶν ἐξόδων τοῦ οἰκοδομήματος τῆς ἐκκλησίας

τῶν ταξιαρχῶν, εἰς τὸ καρὰ Γιαπὶ κοινῶς λεγόμενον», συμποσομένων ἐν ὄλῳ εἰς γρόσια 7633 καὶ ἄσπρα 42,

ἐν οἷς συμπεριλαμβάνονται δοθέντα :

«εἰς ἔξωτερικοὺς δῶρα καὶ χαρίσματα, εἰς τὸν πασιὰν εἰς μπεράτη, καὶ ἐδὼ εἰς κατήν, καὶ μπέηδες, καὶ αὐθεντάδες γρόσ. 1312, 60, εἰς τοὺς ἀνθρώπους τοῦ Βαλῆ ὁποῦ ἐφύλατον τοὺς μαστῶρους γρόσ. 90, 36, ἔργατικά εἰς τοὺς νταβαντζίδες ¹ διὰ ντουσεμέδες ² γρόσ. 40, 60.

αψος' Ἰουλίου ι'.

Σελ. 62. «Καταγραφή τῶν ἐξόδων τῶν ἀκολουθησάντων εἰς τὸν καλλωπισμὸν τῆς ἐκκλησίας τοῦ Παντοκράτορος, ἦτοι τῆς ἐπισκοπῆς», συμποσομένων ἐν ὄλῳ εἰς ἄσπρα 133744

αψος' νοεμβρίου κ'.

«1778 ἐσκαλίσθη ὁ ἀρχιερατικὸς θρόνος τῆς ἄνω ἐκκλησίας, τῆς δαπάνης ἀνεληθούσης εἰς γερά ἄσπρα 23330 ἢ ζέρια 70, ἐξ ὧν 40 ἔδωκεν ὁ τιμιώτατος κὺρ Χ: πολύζος Κ: Κυρίτζη, διὰ μνημόσυνον ἑαυτοῦ, 15 ὁ θεοφιλέστατος ἐπίσκοπος κὺρ Δοσίθεος, καὶ τὰ λοιπὰ 15 ἔδωκεν ἡ πάγκα τῆς ἐκκλησίας».

«σημειοῦμεν ὅτι ἡ ἄνωθεν χιλιάδες τῶν ἄσπρων 133744, ὁποῦ ἐξωδούθησαν εἰς τὸν καλλωπισμὸν τῆς ἐκκλησίας τοῦ παντοκράτορος διὰ χειρὸς τοῦ κώστα βάγια τοῦ καὶ ἐπιτρόπου, τὰ ὁποῖα φέρουν γρόσια 1114 καὶ ἄσπρα 94, ἀπὸ τὰ ὁποῖα τὰ μὲν γρόσια 814 καὶ ἄσπρα 94 ἦσαν τῆς αὐτῆς ἐκκλησίας, τὰ δὲ λοιπὰ 300 ἐπάρθησαν δανεικά».

Σελ. 63. «Καταγραφή τῶν ἐξόδων τῶν ἀκολουθησάντων εἰς τὸν καλλωπισμὸν τῆς ἐκκλησίας τῶν ταξιαρχῶν»,

συμποσομένων ἐν ὄλῳ εἰς γρόσια 1637,73 ἢ ἄσπρα 196513,

δαπανηθέντα «διὰ χειρὸς τοῦ τότε ἐπιτροπεύοντος σταύρου σπύρου»,

ἐξ ὧν γρόσια 735 ἦσαν τῆς ἐκκλησίας, γρ. 500 εἶχεν ἀφιερῶσει αὐτῇ ἔτι ζῶν ὁ χατζῆ λεόντιος χρήστου καὶ τὰ ὑπόλοιπα 402,73 προήρχοντο ἐκ τοῦ ἀντιτίμου τῶν πωληθέντων «σκαμνίων» τῆς ἐκκλησίας καὶ «ἀπὸ συνάξεως τῶν δίσκων». αψπ' ἀπριλλίου».

Ἀκολούθως σημειοῦται, ὅτι ὁ ῥηθεὶς χατζῆ Λεόντιος Χρήστου «ὁ ἐν τριεστίῳ ἀποθανὼν» ἀφιέρωσεν εἰς τὰς δύο ἐκκλησίας τοῦ Ἀργυροκάστρου 1) ἀνά 500 γρόσια, 2) ἀνά τέσσαρας εἰκόνας «μοσχοβίτικας» καὶ

¹) Ξυλουργοὺς. ²) Τὰ πατώματα.

3) διὰ τῆς διαθήκης του διέθεσεν ὑπὲρ αὐτῶν ἀνὰ ἕτερα 800 γρόσια· «καὶ ἔστω εἰς ἐνθύμησιν τῆς ἀγαθῆς ἐκείνου προαιρέσεως».

Σελ. 64. «Ἴσον ἀπαράλλακτον» πωλητηρίου γράμματος μιᾶς οἰκίας τῶν κληρονόμων τοῦ Ἡλία Νιθανιώτου καὶ τῆς συζύγου του Κόμνης πρὸς τὸν Γεώργιον Ἀλεξίου, τῷ αψοῦ Ἰουλίου ια'.

Σελ. 65. «Ἴσον ἀπαράλλακτον» πληρεξουσίου γράμματος τῆς «Ζα-
νήως γυναικὸς τοῦ ἀπὸ χωρίου συγκρίατι γιαζιτζῆ¹ τέλιου, ἀποθανόντος ἐν
Κωνσταντινουπόλει, καὶ τῆς θυγατρὸς αὐτοῦ Χαΐδως» πρὸς τὸν «Κῶτζον
στόγιαν».
τῷ αψοῦ μαρτίου δ'.

Σελ. 66. Ἴσον ἀπαράλλακτον πληρεξουσίου γράμματος τῶν κληρονό-
μων τοῦ ἐν Τριεστίῳ ἀποθανόντος Χατζῆ Λεοντίου Χρήστου Ἀργυροκα-
στρίτου.

Σελ. 66—67. Ἴσον ἀπαράλλακτον βεβαιωτικοῦ γράμματος, καθ' ὃ δὲν
ἐκρίθη ὑπὸ τοῦ ἐκκλησι. δικαστηρίου ἢ μεταξὺ τοῦ Ἀναστασίου Μάνθου
καὶ τοῦ Κυριάκη Ἀναστασίου ὑφισταμένη διαφορά.

τῷ αψπ' ἀπριλλίου.

Σελ. 67—68. Ἴσον ἀπαράλλακτον «ἐκκλησιαστικῆς, ἐνυπογράφου καὶ
ἐμμαρτύρου πίστεως, παριστανούσης βεβαίως», ὅτι ὁ Πολύζος Δημητρίου
δικαιοῦται νὰ ἀσκήσῃ δικαστικῶς ἀξίωσίν του κατὰ τοῦ Κωνσταντίνου
Γεωργίου.
τῷ αψπ' ἀπριλλίου κε'.

Σελ. 69—73. «Ἴσον ἀπαράλλακτον τῆς πρωτοτύπου Διαθήκης τοῦ
Χατζῆ Λεοντίου Χρήστου, τοῦ ἐν Τριεστίῳ ἀποθανόντος», συνταχθείσης
αὐτόθι «τὴν 28 Ἰουνίου αψοῦ ἰνδικτιῶνος ῥωμάνας ια' ἐν τῷ οἴκῳ
τῆς κυρίας Μαρίας Σκαρλάτου», δι' ἧς ὁ φιλογενέστατος οὗτος διαθέτης
καταλείπει διάφορα κληροδοτήματα εἰς πλεῖστα ἱερά, εὐαγῆ καὶ φι-
λανθρωπικὰ ἰδρύματα, πρὸς τοῖς ἄλλοις δέ, τῷ Ἁγίῳ Τάφῳ, τῇ ἐπὶ
τοῦ ὄρους Σινᾶ Μονῆ, πάσαις ταῖς Μοναῖς τοῦ Ἁγ. Ὁρους, ταῖς ἐν τῇ
διοικήσει Ἰωαννίνων καὶ Ἀργυροκάστρου κειμέναις Μοναῖς, πάσαις ταῖς
Μοναῖς τῶν Μετεώρων, τῇ Μονῇ τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου, τῷ ἐν Ἰα-
σίῳ Μοναστηρίῳ, τοῖς Ναοῖς ἐν Βουκουρεστίῳ, Ἀδριανουπόλει, Τυρ-
νάβῳ, Λαρίσῃ, Κωνσταντινουπόλει, Βενετίᾳ, Νίζνα, τῷ Νοσοκομείῳ
Ἀδριανουπόλεως, τῇ ἀδελφότητι Χίου, τῷ Πατριαρχείῳ Κωνσταντινουπό-
λεως· ὡσαύτως ὑπὲρ προικοδοτήσεως ἀπόρων νεανίδων ἐν Ἀργυροκάστρῳ,
Ἰωαννίνοις, Ἰασίῳ, Βουκουρεστίῳ κ.τ.λ. κ.τ.λ.

¹) Γραφέως.

Σελ. 74—77. «Ἴσον ἀπαράλλακτον τῆς πρωτοτύπου Διαθήκης τοῦ Χρήστου Κωνσταντίνου κληρονόμου (καὶ ἀνεψιοῦ) τοῦ Χατζῆ Λεοντίου», συνταχθείσης ἐν Βιέννῃ τῇ 11 Ἰουλίου 1780.

Σελ. 78—80. «Ἴσον ἀπαράλλακτον» πατριαρχικῆς καὶ συνοδικῆς ἀποφάσεως, ἐκδοθείσης ἐν ἔτει αψπα', ἐν μηνὶ Μαρτίῳ, Ἰνδικτιῶνος ιδ', ἐπὶ πατριάρχου Σωφρονίου, καὶ ἀποφαινομένης τὰς προμνησθείσας δύο διαθήκας ἐγκύρους καὶ ἰσχυράς.

Σελ. 81—82. Πατριαρχικὴ καὶ συνοδικὴ ἀπόφασις ἐκδοθεῖσα ἐν ἔτει 1780 ἐν μηνὶ Αὐγούστῳ, Ἰνδικτιῶνος ιγ', ἐπὶ πατριάρχου Σωφρονίου καὶ ἀποκηρύττουσα καὶ ἀφορίζουσα τὴν διδασκαλίαν περὶ μὴ τελέσεως μνημοσύνων ἐν ταῖς κυριακαῖς.

Σελ. 83. Ἴσον ἐξοφλητικοῦ γράμματος τῶν κληρονόμων τοῦ ἐν Βουκουρεστίῳ ἀποθανόντος Κωνστ. Χρήστου (ἀδελφοῦ τοῦ Χατζῆ Λεοντίου Χρήστου) περὶ λήψεως τοῦ προσήκοντος αὐτοῖς μεριδίου ἐκ τῆς κληρονομίας τούτου.

Σελ. 83—86. Ἴσον βεβαιωτικοῦ γράμματος περὶ τοῦ περιεχομένου τῆς διαθήκης τοῦ Χατζῆ Λεοντίου Χρήστου, χορηγηθέντος τῷ ἐκ τῶν διορισθέντων ἐκτελεστῶν ἐκείνης Χατζῆ Πολυζῶῃ Χατζῆ Κυρίτζῃ,
τῷ αψπα' Ἰουλίου κγ'.

Σελ. 86—87. Ἴσον ἀποφασιστικοῦ γράμματος περὶ διανομῆς τῆς ὑπὸ τοῦ «Πανιερωτάτου ἁγίου Θεσσαλονίκης Δαμασκηνοῦ» καταλειφθείσης εἰς τὰς τέσσαρας ἀδελφάς του Μηλίαν, Ἀφένδρων, Ζαφείρων καὶ Χάϊδων περιουσίας ἐξ ἑννέα πουγγίων ἦτοι γροσίων 4500.

τῷ αψπα' Ἰουνίου κα'.

Σελ. 88. Ἴσον ἐξοφλητικοῦ γράμματος τοῦ Κωνστ. Γεωργίου καὶ τοῦ γαμβροῦ του Πολύζου Δημητρίου περὶ ἐκκαθάρισεως καὶ διανομῆς τῆς κοινῆς αὐτῶν περιουσίας.

τῇ αψπα' Αὐγούστου κα'

Σελ. 89. Ἴσον ἐξοφλητικοῦ γράμματος τῶν Βαροσλίδων Ἀργυροκάστρου περὶ λήψεως τοῦ καταλειφθέντος ὑπὲρ τῶν αὐτόθι δύο Ναῶν κληροδοτήματος τοῦ ἀνωτέρω Χρήστου Κωνσταντίνου ἐκ χιλίων φιορινίων.

τῷ αψπα' Δεκεμβρίου η'.

Σελ. 90. Ἴσον ἐξοφλητικοῦ γράμματος τῶν μοναχῶν τῶν μονῶν Βάνιστας, Ραβένιας καὶ Δερβιτζάνης καὶ τῶν ἐφημερίων Ἀργυροκάστρου

περὶ λήψεως τῶν ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ Χρήστου Κωνσταντίνου καταλειφθέντων αὐτοῖς κληροδοτημάτων. τῷ αψπα' Δεκεμβρίου ιε'.

Σελ. 92. Ἴσον ἐξοφλητικοῦ γράμματος τοῦ ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ Χρήστου Κωνσταντίνου καταλειφθέντος τοῖς πτωχοῖς Ἀργυροκάστρου κληροδοτήματος. τῷ αψπα' Δεκεμβρίου ιε'.

Σελ. 93. Ἴσον ἐξοφλητικοῦ γράμματος τῆς Μαργαρόνας γυναικὸς τοῦ ἀποθανόντος Κωνσταντ. Γεωργίου περὶ λήψεως τοῦ προσήκοντος αὐτῇ μεριδίου ἐκ τῆς περιουσίας τούτου, τῆς εὐρεσκομένης εἰς χεῖρας τοῦ γαμβροῦ της Δημητρ. Γερίλη. τῷ αψπβ' Ἀπριλλίου ιδ'.

Σελ. 93—94. Ἴσον διανεμητηρίου γράμματος τῶν θυγατέρων τοῦ αὐτοῦ Κωνστ. Γεωργίου Διόχως καὶ Ζαφείρως περὶ τῆς κληρονομίας τούτου. τῷ αψπβ' Ἀπριλλίου ιδ'.

Σελ. 94—95. Ἴσον ἐξοφλητικοῦ γράμματος τῶν εἰρημένων Διόχως καὶ Ζαφείρως περὶ λήψεως τοῦ προσήκοντος αὐταῖς μεριδίου ἐκ τῆς εἰς χεῖρας τῆς μητριᾶς των Μαργαρόνας εὐρεθείσης περιουσίας τοῦ πατρὸς των Κωνστ. Γεωργίου.

τῷ αψπβ' Ἀπριλλίου ιδ'.

Σελ. 95—96. Ἴσον ἐξοφλητικοῦ γράμματος τῶν αὐτῶν Διόχως καὶ Ζαφείρως περὶ λήψεως τοῦ ἐπιβάλλοντος αὐταῖς μεριδίου ἐκ τῆς εἰς χεῖρας τοῦ Δημητρ. Γερίλη εὐρεθείσης πατρικῆς των περιουσίας.

τῷ αψπβ' Ἀπριλλίου ιδ'.

Σελ. 96—97. Ἴσον ὁμοίου ἐξοφλητικοῦ γράμματος τῶν αὐτῶν.

,αψπβ' Ἀπριλλίου ιδ'.

Σελ. 98. Ἴσον γράμματος πατριαρχικοῦ καὶ συνοδικοῦ, ἐκδοθέντος τῷ ,αποε' ἐν μηνὶ Σεπτεμβρίῳ Ἰνδικτιῶνος θ', ἐπὶ πατριαρχοῦ Σωφρονίου, δι' οὗ τίθεται εἰς ἀργίαν ὁ ἱερεὺς Ἀργυροκάστρου παπᾶ Πάντζος ὡς μὴ πληρώνων τὰ πρὸς τὸν ἀδελφόν του Μηχάλην Οἰκονόμου χρέη του.

Σελ. 99—100. Ἴσον ὁμοίου γράμματος, ἐκδοθέντος τῷ 1786 ἐν μηνὶ Μαΐῳ Ἰνδικτιῶνος θ' ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ πατριαρχοῦ, δι' οὗ ἐπιβάλλεται καὶ αὐθις ἢ ποινὴ τῆς ἀργίας ἀπὸ πάσης ἱεροπραξίας τῷ ῥηθέντι ἱερεῖ παπᾶ Πάντζῳ, ὡς «ἀπειθεῖ, ἐπιζημιῶ καὶ φιλοταράχῳ καὶ ἀνευλαβεῖ καὶ καταφρονητῇ τοῦ πνευματικοῦ αὐτοῦ ποιμένος καὶ ὡς ἀπεναντίας τοῦ ἱερατικοῦ αὐτοῦ ἐπαγγέλματος πολιτευομένου».

Σελ. 101—102. Ἴσον ἀπαράλλακτον τοῦ πρώτου καὶ πρωτοτύπου σιγίλλιῶδους γράμματος τοῦ μοναστηρίου «σπηλαίου», τὸ ὁποῖον διελάμβανεν, ὅτι μόνον τὸ μοναστήριον εἶναι σταυροπηγιακόν, οὐχὶ δὲ καὶ «ἡ χώρα σαρακίνηστα», ἐκδοθέντος ἐν ἔτει ,αχμα' μηνὶ μαρτίῳ, Ἰνδικτιῶνος θ' ἐπὶ πατριάρχου Παρθενίου.

Σελ. 103. «Ἐτερον ἴσον ἀπαράλλακτον ἑτέρου πατριαρχικοῦ γράμματος, διαλαμβάνον καὶ αὐτό, ὅτι μόνον τὸ μοναστήριον «σπήλαιον» εἶναι σταυροπηγιακόν, οὐχὶ δὲ καὶ «ἡ χώρα σαρακίνιστα», ἐκδοθέντος ἐν ἔτει αχμε' ἐν μηνὶ Ἰανουαρίῳ Ἰνδικτιῶνος ιγ' ἐπὶ πατριάρχου Ματθαίου.

Σελ. 104—106. «Τὸ ἀπαράλλακτον ἴσον τοῦ ἤδη ἐκ δευτέρου ἐκδοθέντος Σιγίλλιῶδους γράμματος διὰ τὸ μοναστήριον σπήλαιον, τὸ ὁποῖον τοῦτο δεύτερον ἐκδοθὲν Σιγίλλιῶδες γράμμα, εἶναι πάντῃ ἀνόμοιον μὲ τὸ πρῶτον, καὶ μὲ τὸ ἄλλο πατριαρχικόν γράμμα, τὰ ὀπισθεν κατεστρωμένα, καὶ εἶναι δῆλον, ὅτι τοῦτο τὸ δεύτερον Σιγίλλιῶδες γράμμα ἐδόθη κατὰ ἀπάτην καὶ μὲ δῶρα πολλά, ὅτι περιλαμβάνει καὶ τὴν χώραν σαρακίνισταν, πῶς τάχα καὶ αὐτὴ νὰ ἦναι σταυροπηγιακὴ». Ἀπελύθη ἐν ἔτει αψος' ἐν μηνὶ Σεπτεμβρίῳ Ἰνδικτιῶνος θης ἐπὶ πατριάρχου Σωφρονίου.

Σελ. 107. «Ἴσον ἀπαράλλακτον τοῦ πρωτοτύπου διαζυγίου τοῦ κυριάκη σταύρου μπάλου ἀπὸ χωρίου καλέντζι» ἀπὸ τῆς συζύγου του Ζώνιως θυγατρὸς τοῦ Κόντη ἐκ Νοκόβου, λόγῳ τῆς μακρᾶς ἀποδημίας ἐκείνου ἐν Ἰασίῳ.

τῷ αψπς' Ἰουνίου ιδ'.

Σελ. 108—109. «Ἴσον ἀπαράλλακτον τοῦ πρωτοτύπου (ἐπιτροπικοῦ) γράμματος τοῦ λογιωτάτου κὺρ ἐλευθερίου, ὅπερ ἀπὸ γιασίου εἰς ἡμᾶς ἔπεμψεν».

τῷ αψπς' ἀπριλλίου ιε'

Σελ. 110. «Ἴσον ἀπαράλλακτον πρωτοτύπου γράμματος πατριαρχικοῦ, ἀπολυθέντος τῷ αψπε' ἐν μηνὶ Μαρτίῳ Ἰνδικτιῶνος γης ἐπὶ πατριάρχου Γαβριήλ, καὶ ἀπειλοῦντος ἀφορισμὸν κατὰ τοῦ ἱερέως «τῆς πατριαρχικῆς ἐξαρχίας τοῦ χωρίου σαρακίνηστα οἰκονόμου Παπᾶ Χρήστου...», ἐὰν μὴ παυσάμενος τοῦ λοιποῦ τοῦ κατατρέχειν καὶ ζημιοῦν καὶ ἀτιμάζειν τοὺς αὐτόθι χριστιανούς, διορθώσῃ τὰς αἰς προὔξενησε αὐτοῖς ζημίας...».

Σελ. 111. Ἀντίγραφον πατριαρχικοῦ γράμματος, ἐκδοθέντος τῷ αψπς' ἐν μηνὶ Ἰουλίῳ Ἰνδικτιῶνος δης ἐπὶ πατριάρχου Προκοπίου, δι' οὗ ὁ ἀνωτέρω ἱερεὺς Παπᾶ Χρήστος κηρύσσεται «καθηρημένος πάσης ἱερατικῆς ἐνεργείας καὶ πράξεως, καὶ ἔκπτωτος καὶ ἀπόβλητος τοῦ ἱεροῦ κα-

ταλόγου, καὶ γεγυμνωμένος τῆς θείας χάριτος, καὶ ἔστερημένος παντὸς ἐκκλησιαστικοῦ καὶ ἐνοριακοῦ εἰσοδήματος... » «ὡς ἀναφανεῖς τὴν κακίαν καὶ κακοτροπίαν καὶ φιλεπιζήμιον γνώμην καὶ ἄδικον προαίρεσιν, καὶ ὡς σκανδάλων καὶ ταραχῶν καὶ συγχύσεων πρὸς τοὺς χριστιανοὺς παραίτιος, καὶ ὡς συκοφάντης καὶ ψευδοκατήγορος, προδότης τε καὶ διαβλητής, ὡς σχεδὸν ἀχριστιανός, καὶ ὡς συμβουλῶν ἀνεπίδεκτος καὶ μὴ θέλων διορθωθῆναι... ».

Σελ. 112. Ἐπίγραφον πατριαρχικοῦ γράμματος, ἀπολυθέντος τῷ ἀψπς' Ἰουλίῳ ἀπὲς ἐπὶ πατριάρχου Προκοπίου, ἐντελλομένου τῷ ἐπισκόπῳ Δρυϊνουπόλεως καὶ ἀργυροκάστρου τὴν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ Σαρακίνηστας ἀνάγνωσιν τῆς ἀνωτέρω καθαιρετικῆς ἀποφάσεως.

Σελ. 113—114. Ἐἶσον ἀπαράλλακτον πατριαρχικῆς καὶ συνοδικῆς ἐπιστολῆς, ἀπολυθείσης τῷ ἀψπς' ἀπριλλίου κθ' ἐπὶ πατριάρχου Προκοπίου, περὶ ἀναλήψεως ὑπὸ τῆς ἐπαρχίας Δρυϊνουπόλεως καὶ ἀργυροκάστρου τῆς πληρωμῆς γροσίων χιλίων ἐκ τοῦ χρέους τοῦ κοινοῦ τῆς Μ. Ἐκκλησίας.

Σελ. 115. Ἐἶσον ἐπιστολῆς τοῦ πατριάρχου Προκοπίου πρὸς τὸν ἐπίσκοπον Δοσίθεον ὑπὸ χρονολογίαν ἀψπς' Ἰουνίου κα' περὶ καταβολῆς διὰ τοῦ Μητροπολίτου Ἰωαννίνων Μακαρίου τῶν ἀνωτέρω χιλίων γροσίων.

Σελ. 116 ἄγραφος.

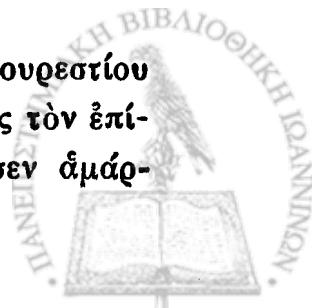
Σελ. 117. Ἐπιτροπικὸν τοῦ Σταύρου Νάνου, γενόμενον «τῷ ἀπε' ἐν μηνὶ φεβρουαρίῳ ἐπὶ ἐπισκόπου Γαβριήλ.»

Σελ. 118. Διανεμητήριον τῶν κληρονόμων τοῦ Γεωργίου Γκάρου.
τῇ 11 Δεκεμβρίου 1805.

Σελ. 119. Διαζύγιον τοῦ Πανταζῆ Παπᾶ, ἔνεκεν ἀνιάτου νοσήματος τῆς συζύγου του.
αὐτῶν Ἰουνίου 10.

Σελ. 120—121. Ἀναγνώρισις ὡς ἰσχυρᾶς τῆς διαθήκης τοῦ ἀποθανόντος Κωνστ. Μαργαρίτου ὑπὸ τῶν κληρονόμων του, καὶ ἐξόφλησις τῶν αὐτοῖς καταλειφθέντων.
τῷ ἀπὸ Ἰουνίου α'. ἐπὶ Γαβριήλ.

Σελ. 121—123. Ἐπιστολὴ τοῦ Δημητρίου Πολύζου «ἐκ βουκουρεστίου τῆς Οὐγγροβλαχίας» ὑπὸ χρονολογίαν 15 φεβρουαρίου 1809 πρὸς τὸν ἐπίσκοπον Γαβριήλ, αἰτουμένῳ συγχώρησιν διὰ «τὸ εἰς ὃ ὑπέπεσεν ἀμάρ-

τημα τῆς μνησικακίας, κατὰ τῶν ὑπερβαλλόντως θλιψάντων αὐτὸν προεστῶτων Ἐργυροκάστρου» καὶ διὰ τὴν σύναψιν γάμου ἐν πέμπτῳ βαθμῶ ἐξ ἀγχιστείας, (πάππος καὶ ἐγγόνη ἐνυμφεύθησαν μεγάλην θείαν καὶ ἀνεψιάν). Ἐπὶ τῷ τέλει τούτῳ ὀρίζει ἐτήσιον χορήγημα διηνεκὲς ὑπὲρ τοῦ ἑλληνικοῦ σχολείου Ἐργυροκάστρου γροσίων 250.

Σελ. 123—125. Ἀφιερωτικὸν γράμμα τοῦ ρηθέντος Δημ. Πολύζου ὑπὲρ τοῦ ἑλληνικοῦ σχολείου Ἐργυροκάστρου ὑπὸ χρονολογίαν αωθ' ἀπριλίου κγ', ἐπιθεβαιωμένου ὑπὸ τοῦ Οὐγγροβλαχίας Δοσιθέου.

Σελ. 125. Ἐπιτροπικὸν τῆς Σταμάτως γυναικὸς «τοῦ ἐν Γιάσῃ ἀποθανόντος Ἰωάννου Φούλη, δελβινακιώτου».

Ἐπίσκοπος Γαβριήλ.

,αωι' Ἰουλίου θ'.

Σελ. 126. Ἀντίγραφον ἀσυμπλήρωτον πατριαρχικοῦ γράμματος περὶ συνδρομῆς τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει «κατὰ τὸν κουρουτζεσμὲ παγκοίνου τοῦ ἡμετέρου γένους σχολῆς».

Σελ. 127. Διαζύγιον τῆς θυγατρὸς Θάνου ἐκ Δερβιτζάνης ἀπὸ τοῦ συζύγου τῆς Νικολάου Ἀθανασίου Λίτου ἐκ Χασκόβου, πάσχοντος ἐκ λώβης κατὰ τὴν βεβαίωσιν τοῦ ἐν Ἐργυροκάστρῳ ἱατροῦ Ἰωάννου.

,αωιζ' Ἀπριλίου δ'.

Σελ. 127. Ἐκδίκασις ποινικῆς τινὸς ὑποθέσεως ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου ᾧ τινι παρεπέμφθη ὑπὸ τοῦ «ὑψηλοτάτου Σαλιχ πασᾶ ἐφένδη μας».

Τῷ 1817.

Σελ. 128. Διανεμητήριον τῶν κληρονόμων τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀποθανόντος Ἰω. Βασιλείου.

,αωιζ' Νοεμβρίου β'.

Σελ. 128—129. Ἐπιτροπικὸν τοῦ Γεωργίου Βασιλείου, ἀδελφοῦ τοῦ ἀνωτέρω.

,αωιη' Ἰανουαρίου β'.

Σελ. 129. Ἐπιτροπικὸν τῶν κληρονόμων τοῦ ἐν Βουκουρεστίῳ ἀποβιώσαντος Κωνσταντίνου Γεωργίου Γκάρου ἐξ Ἐργυροκάστρου.

,αωιη' Μαΐου ιζ'.

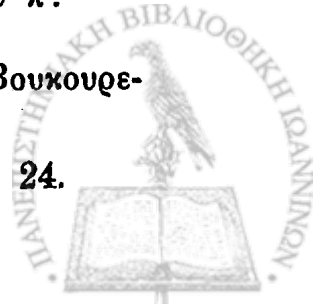
Σελ. 129—130. Ὅμοιον ἐπιτροπικὸν τῶν κληρονόμων τοῦ Τζιτζου Διαμάντη, καστρινουῦ.

,αωιθ' Μαΐου λ'.

Σελ. 130. Πωλητήριον οἰκίας ὑπὸ τῶν πληρεξουσίων ἐν Βουκουρεστίῳ Δημητρίου Κυρίτζη.

Ἐπίσκοπος Γαβριήλ.

,αωιθ' Αὐγούστου 24.

Σελ. 131. Ἐπιτροπικὸν τῶν κληρονόμων τοῦ Ἰωάν. Βασιλείου ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀποθανόντος.
,αριθ' Ἰουλίου β'.

Σελ. 131—132. Ἐξοφλητικὸν τῶν κληρονόμων τοῦ αὐτοῦ Ἰωάννου Βασιλείου.
,αριθ' Ἰουλίου β',

Σελ. 132—133. Ἔτερον ἐξοφλητικὸν τῶν αὐτῶν.
,αριθ' Ἰουνίου κα'.

Σελ. 133. Ἐκκαθάρισις τῶν ἐταιρικῶν λογαριασμῶν τοῦ Γεωργίου Ἀναστασίου καὶ τοῦ Κωνστ. Πάνου
,αριθ' Ἰουλίου θ'.

Σελ. 134—137. Ἀντίγραφον πατριαρχικοῦ γράμματος, ἀπολυθέντος τῷ ,αριθ' Ἰανουαρίου α', ἐπὶ πατριάρχου Κυρίλλου, περὶ ἐκπεσμοῦ τοῦ πρὸς τὸ κοινὸν τῆς Μεγ. Ἐκκλησίας χρέους τῆς ἐπαρχίας Δρυϊνουπόλεως καὶ Δελβίνου εἰς γρόσια 760.

Σελ. 137—138. Ἀντίγραφον ἐπιστολῆς τοῦ αὐτοῦ πατριάρχου, ὑπὸ χρονολογίαν 25 Ἀπριλίου 1814, δηλώσης τὴν λήψιν τῶν ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου Γαβριὴλ ἀποσταλέντων 2500 γροσίων.

Σελ. 138. Ἔτερα ἐπιστολὴ τοῦ αὐτοῦ Πατριάρχου περὶ τοῦ αὐτοῦ ἀντικειμένου, ἐν ἔτει ,αριθ' Νοεμβρίου κβ'.

Σελ. 139—140. Ἀντίγραφον γράμματος τοῦ αὐτοῦ Πατριάρχου, ἀπολυθέντος κατὰ Ἰούλιον ,αριθ' περὶ καταλογισμοῦ τῇ ἐπαρχίᾳ Δρυϊνουπόλεως 112 γροσίων ἑτησίως διὰ τὴν τιμὴν τοῦ ὑπὸ τοῦ κοινοῦ τῆς Μεγ. Ἐκκλησίας χορηγουμένου τῷ βασιλικῷ Χασνὲ «μυρί»¹, ἧτοι 105 ὀκάδων κρέατος προβείου ἡμερησίως.

Σελ. 140—141. Ἔτερα ἐπιστολὴ τοῦ αὐτοῦ Πατριάρχου ἀπὸ 10 Ἰανουαρίου 1809 περὶ πληρωμῆς ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου Δρυϊνουπόλεως γροσίων 46,60, ποσοῦ ἀναλογοῦντος αὐτῷ ἐκ τοῦ χρέους τοῦ κοινοῦ διὰ τὸ βασιλικὸν ζητομοίριον.

Σελ. 141—148. Ἔτερα ἐπιστολὴ τοῦ αὐτοῦ πατριάρχου Κυρίλλου, ἀπὸ 6ης Ἀπριλίου 1818 περὶ τῶν ληπτέων μέτρων πρὸς ἐξόφλησιν τοῦ χρέους τοῦ κοινοῦ τῆς Μ. Ἐκκλησίας.

Σελ. 148—151. Ἐπιστολὴ τοῦ πατριάρχου Ἰερεμίου ὑπὸ χρονολογίαν

¹) Δημοσίῳ ταμείῳ.

αριθ' Ἰουλίου ιβ', περὶ καταλογισμοῦ τῇ ἐπισκοπῇ Δρυϊνουπόλεως γροσίων 102 ἔτησίως, ὡς «προσθέτου αὐλικοῦ χρέους».

Σελ. 151—152. Ἐπιστολὴ τοῦ πατριάρχου Κυρίλλου, ἀπολυθεῖσα κατ' Ἀπρίλιον τοῦ αῳη', καὶ ἀπαιτοῦσα τὴν ἀποστολὴν τοῦ εἰς γρόσια 7600 ὀρισθέντος «αὐλικοῦ χρέους» τῆς ἐπαρχίας Δρυϊνουπόλεως.

Σελ. 153—156 ἄγραφοι.

Σελ. 157. Ἐπιτροπικὸν τῶν κληρονόμων τοῦ ἐν Βουκουρεστίῳ ἀποθανόντος Σπύρου Δημητρίου Σουμπάση.

αριθ' Σεπτεμβρίου 20.

Ἐξοφλητικὸν γράμμα τῆς Χρυσίδας θυγατρὸς τοῦ Ἀναστασίου Μάσου Γκόγη περὶ καταβολῆς αὐτῇ «τοῦ προικῶου της σώου καὶ ἀνελλιποῦς ὑπὸ τῶν υἱῶν τοῦ ἀνδρός της Τζίτζου Λιάκου».

,αῳα' ἀπριλίου α'.

Ἔπονται πολλαὶ ἄλλαι ἐπισκοπικαὶ πράξεις ἀπὸ τοῦ ἔτους 1835 καὶ ἐφεξῆς.

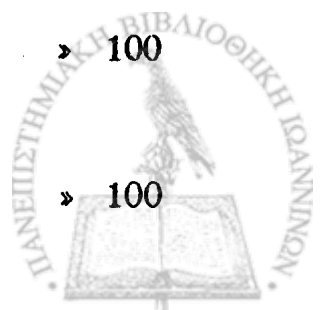
Π Ε Ρ Ι Λ Η Ψ Ι Σ

ΤΩΝ ΕΝ ΤΩ ΚΩΔΙΚΙ ΚΑΤΕΣΤΡΩΜΕΝΩΝ ΕΓΓΡΑΦΩΝ

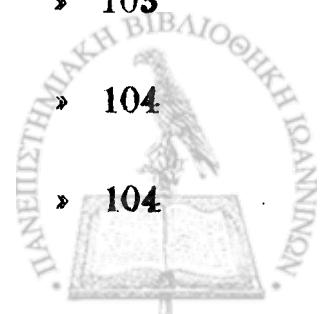
- Ἐπιστολή παρακλητικὴ τῶν προεστώτων Ἀργυροκάστρου πρὸς τὸν Μητροπολίτην Ἰωαννίνων Γρηγόριον περὶ χειροτονίας ὡς ἐπισκόπου Δρυϊνουπόλεως τοῦ διακόνου Δοσιθέου (σελ. Κώδ. 3) σελ. 77
- Ἐπιστολὴ εὐχαριστήριος αὐτῶν ἐπὶ τῇ χειροτονίᾳ αὐτοῦ (σελ. Κώδ. 4). > 78
- Πρᾶξις τοῦ Μητροπολίτου Ἰωαννίνων Γρηγορίου δοθεῖσα τῷ ἐπισκόπῳ Δρυϊνουπόλεως Δοσιθέῳ ἐπὶ τῇ χειροτονίᾳ αὐτοῦ (σελ. Κώδ. 5—6). > 78
- Περὶ τοῦ «φιλοτίμου», ἦτοι τελέσματος καταβλητέου τῷ ἐπισκόπῳ Δοσιθέῳ Δρυϊνουπόλεως κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος τῆς χειροτονίας του (σελ. Κώδ. 7) > 81
- Περὶ τοῦ «ζητομοιρίου», ἦτοι τελέσματος καταβλητέου τῇ Μ. Ἐκκλησίᾳ (σελ. Κώδ. 8) > 83
- Περὶ εὐτρεπισμοῦ τῶν οἰκημάτων καὶ ἄλλων οἰκοδομῶν τοῦ ἐπισκοπείου Δρυϊνουπόλεως, φυτεύσεως δένδρων ἐν τῇ αὐλῇ αὐτοῦ καὶ ἀνεγέρσεως τοῦ «πρωτοσυγκελλάτου» καὶ ἐκτελέσεως διαφόρων οἰκοδομικῶν ἐργασιῶν (σελ. Κώδ. 8). > 83
- Περὶ τῶν ἀνεγερθεισῶν ἐκκλησιῶν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τῆς ἐπισκοπῆς Δρυϊνουπόλεως ἐπὶ ἐπισκόπου Δοσιθέου (σ. Κ. 9—10). > 84
- Χρεωστικὴ ὁμολογία τῶν «βαροσιλίδων» Ἀργυροκάστρου (σελ. Κώδ. 14). > 86
- Ἐτέρα χρεωστικὴ ὁμολογία αὐτῶν (σελ. Κώδ. 15). > 87
- Ἐτέρα χρεωστικὴ ὁμολογία αὐτῶν (σελ. Κώδ. 16). > 88
- Σημείωσις τοῦ ἐπισκόπου Δοσιθέου περὶ τῶν ἄνω χρεωστικῶν ὁμολογιῶν (σελ. Κώδ. 17) > 88
- Περὶ τῆς ἀνεγέρσεως ἐν Ἀργυροκάστρῳ ἑλληνικοῦ σχολείου καὶ περὶ τῶν συνεισενεγκόντων δι' αὐτὴν (σελ. Κώδ. 21). > 89
- Σημείωσις περὶ τῶν δαπανῶν τῆς οἰκοδομῆς τοῦ σχολείου αὐτοῦ (σελ. Κώδ. 22—23). > 90
- Κρίσις τοῦ Μητροπολίτου Ἰωαννίνων Καλλινίκου ἐπὶ διαφορᾶς, μεταξὺ τῶν ἐπισκόπων Δρυϊνουπόλεως Γαβριὴλ καὶ Καλλίστου, ἀντικείμενον ἐχούσης συμφωνίαν αὐτῶν περὶ ἐκουσίας παραιτήσεως τοῦ δευτέρου ὑπὲρ τοῦ πρώτου, ἐπὶ τῇ ὑπ'

αὐτοῦ ἀναλήψει τῶν χρεῶν τῆς ἐπισκοπῆς (σελ. Κώδ. 31)	σελ. 91
— Ἀναφορὰ καὶ μαρτυρία περὶ τῶν ὁρίων τῆς ἐπαρχίας τῆς ἐπισκοπῆς Δρυϊνουπόλεως (σελ. Κώδ. 32).	» 93
— Σιγίλλιῶδες πατριαρχικὸν γράμμα περὶ τοῦ αὐτοῦ ἀντικειμένου (σελ. Κώδ. 32—38).	» 94
— Ἔτερον πατριαρχικὸν γράμμα περὶ τοῦ αὐτοῦ ἀντικειμένου (σελ. Κώδ. 38—40).	» 94
— Σιγίλλιῶδες πατριαρχικὸν γράμμα περὶ τῆς ἐν Ἀργυροκάστρῳ ἐκκλησίας τῶν Ταξιαρχῶν (σελ. Κώδ. 41—45).	» 95
— Σιγίλλιῶδες πατριαρχικὸν γράμμα περὶ τοῦ μοναστηρίου Δριάνου (σελ. Κώδ. 46—48).	» 95
— Πληρεξούσιον πρὸς αἴτησιν λογοδοσίας (σελ. Κώδ. 49).	» 95
— Αἴτησις ἐπιτρόπου περὶ πληρωμῆς αὐτῷ «διμηνιάιου διαφόρου» ἐκ τῆς διαχειρισθείσης ὑπ' αὐτοῦ ὀρφανικῆς περιουσίας (σελ. Κώδ. 50—53).	» 95
— Πατριαρχικὴ ἀπόφασις ἐπὶ τῆς ἀπαιτήσεως ταύτης τοῦ ἐπιτρόπου (σελ. Κώδ. 54).	» 96
— Γράμμα τοῦ ἐπισκόπου Δοσιθέου περὶ τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως (σελ. Κώδ. 55—57).	» 97
— Ἐξοφλητικὸν ἔγγραφον (σελ. Κώδ. 57—58).	» 97
— Διανεμητήριον ἔγγραφον κοινῆς ἐταιρικῆς περιουσίας (σελ. Κώδ. 58—59).	» 97
— Ἐξοφλητικὸν ἔγγραφον ἀναληφθείσης προικὸς (σελ. Κώδ. 59—60).	» 97
— Περὶ τῆς ἀνακαινίσεως ἐκ θεμελίων τῶν δύο ἐκκλησιῶν τοῦ Ἀργυροκάστρου καὶ τῶν σχετικῶν αὐτῇ συμφωνιῶν, ὄρων καὶ ὑποχρεώσεων (σελ. Κώδ. 60—61).	» 98
— Καταγραφή τῶν ἐξόδων τῆς ἐκκλησίας τοῦ Παντοκράτορος (σελ. Κώδ. 61).	» 99
— Καταγραφή τῶν ἐξόδων τῆς ἐκκλησίας τῶν Ταξιαρχῶν (σελ. Κώδ. 62).	» 99
— Καταγραφή τῶν ἐξόδων τοῦ καλλωπισμοῦ τῆς ἐκκλησίας τοῦ Παντοκράτορος καὶ τοῦ ἐν αὐτῇ δεσποτικοῦ θρόνου (σελ. Κώδ. 62).	» 100
— Καταγραφή τῶν ἐξόδων τοῦ καλλωπισμοῦ τῆς ἐκκλησίας τῶν Ταξιαρχῶν (σελ. Κώδ. 63).	» 100
— Σημειώσεις τῶν καταλειφθέντων ταῖς ἀνωτέρω δύο ἐκκλησίαις κληροδοτημάτων ὑπὸ τοῦ Χ. Λεοντίου Χρήστου (σελ. Κώδ. 63).	» 100

—Πωλητήριον γράμμα (σελ. Κώδ. 64).	σελ. 101
—Πληρεξούσιον » (σελ. Κώδ. 65).	» 101
— » » (σελ. Κώδ. 66).	» 101
—Βεβαίωσις περί μὴ ἐκδικάσεως διαφορᾶς (σ. Κώδ. 66—67)	» 101
—Βεβαίωσις περί περὶ δικαστικῆς ἐπιδιώξεως ἀπαιτήσεως (σελ. Κώδ. 67—68)	» 101
—Διαθήκη τοῦ Χ. Λεοντίου Χρήστου (σελ. Κώδ. 69—73).	» 101
—Διαθήκη τοῦ ἀνεψιοῦ του Χρήστου Κωνσταντίνου (σελ. Κώδ. 74—77).	» 102
—Πατριαρχικὴ ἀπόφασις, ἀποφαινομένη ἰσχυρᾶς τὰς ἀνω- τέρω διαθήκας (σελ. Κώδ. 78—80).	» 102
—Πατριαρχικὴ ἀπόφασις, ἀποκηρύττουσα καὶ ἀφορίζουσα τὴν διδασκαλίαν περί μὴ τελέσεως μνημοσύνων ἐν ταῖς κυ- ριακαῖς (σελ. Κώδ. 81—82).	» 102
—Ἐξοφλητικὸν γράμμα, λήψεως κλορονομικῶν μεριδίων (σελ. Κώδ. 83).	» 102
—Βεβαιωτικὸν γράμμα περί τοῦ περιεχομένου τῆς δια- θήκης τοῦ Χ. Λεοντίου Χρήστου (σελ. Κώδ. 83—86).	» 102
—Ἀποφασιστικὸν γράμμα περί διανομῆς τῆς καταλει- φθείσης ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου Θεσσαλονίκης Δαμασκηνοῦ περιουσίας ταῖς ἀδελφαῖς του (σελ. Κώδ. 86—87).	» 102
—Ἐκκαθάρισις καὶ διανομὴ κοινῆς περιουσίας (σ. Κώδ. 88).	» 102
—Ἐξοφλητικὸν κληροδοτήματος ὑπὲρ τῶν ἐκκλησιῶν Ἀργυ- ροκάστρου (σελ. Κώδ. 89).	» 102
—Ἐξοφλητικὸν κληροδοτημάτων τοῦ Χρ. Κωνσταντίνου (σελ. Κώδ. 90).	» 102
—Ὅμοιον ἐξοφλητικὸν (σελ. Κώδ. 92).	» 103
—Ἐξοφλητικὸν κληρονομικοῦ μεριδίου (σελ. Κώδ. 93).	» 103
—Διανεμητήριον (σελ. Κώδ. 93—94).	» 103
—Ἐξοφλητικὸν κληρονομικοῦ μεριδίου (σελ. Κώδ. 95—96).	» 103
—Ὅμοιον ἐξοφλητικὸν (σελ. Κώδ. 96—97).	» 103
—Πατριαρχικὴ ἀπόφασις, ἐπιβάλλουσα ποινὴν ἀργίας ἱερεῖ, μὴ καταβάλλοντι τὰ πρὸς τὸν ἀδελφόν του χρέη (σελ. Κώδ. 98).	» 103
—Ἐτέρα πατριαρχικὴ ἀπόφασις, ἐπιβάλλουσα καὶ αὐθις τὴν ποινὴν ἀργίας τῷ αὐτῷ ἱερεῖ (σελ. Κώδ. 99—100).	» 103
—Σιγιλλιῶδες πατριαρχικὸν γράμμα περί τοῦ μοναστηρίου «Σπηλαίου» καὶ τοῦ χωρίου Σαρακινήστης (σ. Κώδ. 101—102).	» 104
—Ἄτερον σιγιλλιῶδες πατριαρχικὸν γράμμα περί τοῦ αὐτεῦ ἀντικειμένου (σελ. Κώδ. 103).	» 104

—Ἐτερον σιγιλλιῶδες πατριαρχικὸν γράμμα περὶ τοῦ αὐτοῦ ἀντικειμένου (σελ. Κώδ. 104—106)	σελ. 104
—Ἀπόφασις περὶ διαζυγίου, λόγῳ μακρᾶς ἀποδημίας τοῦ συζύγου (σελ. Κώδ. 107).	» 104
—Ἐπιτροπικὸν γράμμα (σελ. Κώδ. 108—109).	» 104
—Πατριαρχικὸν γράμμα, ἀπειλοῦν ἀφορισμὸν κατὰ ἱερέως (σελ. Κώδ. 110).	» 104
—Πατριαρχικὴ ἀπόφασις κηρύττουσα καθηρημένον τὸν αὐτὸν ἱερέα (σελ. Κώδ. 111).	» 104
—Πατριαρχικὸν γράμμα, ἐντελλόμενον τὴν ἐπ' ἐκκλησίας ἀνάγνωσιν τῆς ἄνω καθαιρετικῆς ἀποφάσεως (σελ. Κώδ. 112).	» 105
—Πατριαρχικὴ ἐπιστολή, καθορίζουσα τὸ ἐπιβάλλον τῇ ἐπισκοπῇ Δρυϊνουπόλεως μερίδιον ἐκ τοῦ χρέους τοῦ κοινοῦ τῆς Μ. Ἐκκλησίας (σελ. Κώδ. 113—114).	» 105
—Ἐτέρα σχετικὴ πατριαρχικὴ ἐπιστολή (σελ. Κώδ. 115).	» 105
—Ἐπιτροπικὸν (σελ. Κώδ. 117).	» 105
—Διανεμητήριον (σελ. Κώδ. 118).	» 105
—Ἀπόφασις περὶ διαζυγίου, λόγῳ ἀνιάτου νοσήματος (σελ. Κώδ. 119).	» 105
—Ἀναγνώρισις κύρους διαθήκης καὶ ἐξόφλησις (σελ. Κώδ. 120—121).	» 105
—Ἐπιστολὴ τοῦ Δημ. Πολύζου (σελ. Κώδ. 121—123).	» 105
—Δωρεὰ αὐτοῦ ὑπὲρ τοῦ ἑλληνικοῦ σχολείου Ἀργυροκάστρου (σελ. Κώδ. 123—125).	» 106
—Ἐπιτροπικὸν (σελ. Κώδ. 125).	» 106
—Πατριαρχικὸν γράμμα περὶ συνδρομῆς τῆς τοῦ ἡμετέρου γένους σχολῆς (σελ. Κώδ. 126).	» 106
—Ἀπόφασις διαζυγίου, λόγῳ νοσήματος (σελ. Κώδ. 127).	» 106
—Ἐκδίκασις ποινικῆς ὑποθέσεως, παραπεμφθείσης ὑπὸ τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν (σελ. Κώδ. 127).	» 106
—Διανεμητήριον (σελ. Κώδ. 128).	» 106
—Ἐπιτροπικὸν (σελ. Κώδ. 128—129).	» 106
— » (» » 129).	» 106
— » (» » 129—130).	» 106
—Πωλητήριον (σελ. Κώδ. 130).	» 106
—Ἐπιτροπικὸν (σελ. Κώδ. 131).	» 107
—Ἐξοφλητικὸν (σελ. Κώδ. 131—132).	» 107
— » (σελ. Κώδ. 132—133).	» 107
—Ἐκκαθάρισις ἐταιρικῶν λογαριασμῶν (σελ. Κώδ. 133).	» 107

—Πατριαρχικὸν γράμμα περὶ μειώσεως τοῦ χρέους τῆς ἐπαρχίας Δρυϊνουπόλεως πρὸς τὸ κοινὸν τῆς Μεγάλ. Ἐκκλησίας (σελὶς Κώδικος 133—137).	σελ. 107
—Πατριαρχικὴ ἐπιστολὴ περὶ λήψεως ἀποσταλέντων χρημάτων (σελ. Κώδ. 147—138).	» 107
—Ἐτέρα σχετικὴ πατριαρχικὴ ἐπιστολὴ (σελ. Κώδ. 138).	» 107
—Πατριαρχικὸν γράμμα, καθορίζον τὸ ὑπὸ τῆς ἐπαρχίας Δρυϊνουπόλεως καταβλητέον ἐτησίως ποσὸν διὰ τὸ βασιλικὸν χρέος (σελ. Κώδ. 139—140).	» 107
—Ἐτέρα ὁμοίᾳ πατριαρχικὴ ἐπιστολὴ (σ. Κώδ. 140—141).	» 107
—Πατριαρχικὴ ἐπιστολὴ περὶ τῶν ληπτέων μέτρων πρὸς ἐξόφλησιν τοῦ χρέους τῆς Μ. Ἐκκλησίας (σ. Κώδ. 141—148).	» 107
—Ἐτέρα πατριαρχικὴ ἐπιστολὴ, καθορίζουσα πρόσθετον τέλεσμον διὰ τὸ αὐλικὸν χρέος (σελ. Κώδ. 148—151).	» 107
—Ἐτέρα σχετικὴ πατριαρχικὴ ἐπιστολὴ (σ. Κώδ. 151—152).	» 108
—Ἐπιτροπικὸν σελ. Κώδ. 157).	» 108
—Ἐξοφλητικὸν ἀναληφθείσης προικὸς (σελ. Κώδ. 157).	» 108
—Διάφοροι ἐπισκοπικαὶ πράξεις (σελ. 158 καὶ ἐξῆς).	» 108

ΠΡΟΣΘΗΚΑΙ ΤΙΝΕΣ
ΕΙΣ ΤΗΝ ΥΠΟ ΤΟΥ Π. ΦΟΥΡΙΚΗ
ΣΥΜΒΟΛΗΝ ΕΙΣ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑΝ ΤΗΣ ΠΡΕΒΕΖΗΣ¹

ΥΠΟ

ΧΡΙΣΤΟΥ ΔΑΛΛΑ

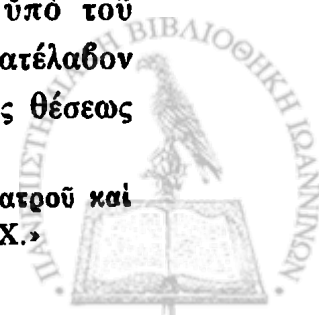
Ίατροῦ ἐν Βραΐλα.

Ἄς μοῦ ἐπιτραπῆ νὰ ἐπισύρω τὴν προσοχὴν τῶν ἀναγνωστῶν τῶν «Ἡπ. Χρονικῶν» εἰς σημεία τινα, ἅτινα διέφυγον τὴν δξυδέρκειαν τοῦ κ. Π. Φουρίκη εἰς τὴν θαυμασίαν ἱστορικὴν διασκόπησιν «Νικόπολις - Πρέβεζα». Ἐν σελίδι 274 τῶν «Ἡπ. Χρονικῶν» (Γ' τεῦχος 1929) ὁ κ. Φουρίκης ἀναφέρει ὅτι κατὰ τὸν ὑπὸ τοῦ Βαγιαζήτ ἐναντίον τῆς Ἐνετίας κηρυχθέντα τῷ 1499 πόλεμον, ἐπεισοδιακῶς ἀναφέρεται ἡ Πρέβεζα. Ὁ Βαγιαζήτ δηλ. «ἐπιβὰς τοῦ στόλου τὴν 15 Ἀπριλίου 1500 ἔπλευσεν ἐναντίον τῶν ἐνετικῶν κτήσεων, φθάσας δὲ τὴν 12 Ἰουνίου εἰς Ναύπακτον καὶ διαμείνας ἐν αὐτῇ περὶ τὰς 12 ἡμέρας ἔπλευσεν εἶτα πρὸς τὸ Κάβο - Δουκάτο τῆς Λευκάδος πρὸ τοῦ ὁποίου συνηνώθη μετὰ τῶν ἐκ Πρεβέζης ἐρχομένων εἴκοσιν ὀκτὼ πλοίων, μεθ' ὧν καὶ ἐστράφη πρὸς τὴν Μεθώνην, ἧς καὶ ἐγένετο κύριος τὴν 10 Αὐγούστου 1500. . . »

Περὶ τῆς κατασκευῆς τῶν 28 πλοίων ἐκ Πρεβέζης ὑπάρχει ἱστορικὴ παράδοσις ἀναφερομένη μόνον ὑπὸ τῶν Τούρκων ἱστοριογράφων Seadedin, Ali, Idris καὶ Solakzadé, ἐξ ὧν παρέλαβεν ὁ ἱστορικὸς Χάμμερ, ὅστις καὶ ἀναφέρει ταύτην ἐν τῇ ἱστορίᾳ του τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας (Βιβλίον XX, τόμ. 4^{ος} σελ. 72 τῆς γαλ. ἐκδόσεως). Ἡ ἱστορικὴ αὕτη παράδοσις ῥητῶς ἀναφέρει:

«Κατὰ τὸν χειμῶνα τοῦ 1499 πρὸς τὸ 1500, ὁ Μουσταφᾶ Βέης τῆς Πρεβέζης κατεσκεύασε τὰ ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Βαγιαζήτ τεσσαράκοντα πλοῖα. Ἦδη εἴκοσι τῶν πλοίων τούτων ἦσαν ἕτοιμα νὰ ἐξέλθωσι τῶν νεωρείων, ὅτε ἐν καιρῷ σκοτεινῆς τινος νυκτὸς κατεστράφησαν ὑπὸ τοῦ πυρός. Συγχρόνως στρατεύματα τῆς Γαληνοτάτης Δημοκρατίας κατέλαβον τὸ φρούριον τῆς Ρενιάσας καὶ ἠμπόδισαν διὰ τῆς καταλήψεως τῆς θέσεως

¹) Τὰς προσθήκας ταύτας ἀποσπῶμεν ἐξ ἐπιστολῆς τοῦ συμπατριώτου ἱατροῦ καὶ εὐχαρίστως δημοσιεύομεν.

ταύτης τὰς ἐπικουρίας, αἵτινες προήρχοντο ἐκ τοῦ κόλπου τῆς Ἄρτης, νὰ ἐνισχύσωσι τὸν Ὀθωμανικὸν στόλον».

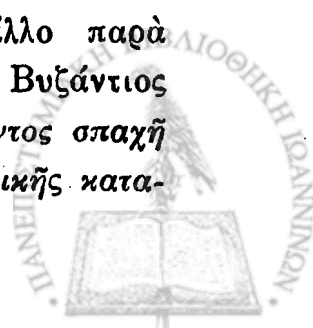
Ἐκ τούτων πληροφοροῦμεθα ὅτι ὁ κατὰ τὸ 1499—1500 διοικητὴς Πρεβέζης ἐκαλεῖτο Μουσταφᾶ βέης, ὅτι ἐπὶ τοῦ ὑπ' αὐτοῦ κατασκευασθέντος στόλου ἢ μᾶλλον ἐπὶ τῶν ἐναπομεινάντων εἴκοσι πλοίων, εἰς ᾧ φαίνεται προσετέθησαν καὶ ἕτερα 8 μὴ τελείως πυρποληθέντα καὶ ὀπωσοῦν ἐπιδιορθωθέντα, ἐπιβὰς ὁ Βαγιαζήτ ἐπλευσεν εἰς Μεθώνην, ἣν τότε καὶ ἐκυρίευσεν.

Τὸ ἐπεισόδιον τοῦτο παρῆλθεν ἀπαρατήρητον ὑπὸ τῶν διαφόρων ιστορικῶν, νομίζω ὅμως ὅτι ἀξίζει νὰ συμπεριληφθῇ εἰς τὴν συμβολὴν τῆς ιστορίας τῆς Πρεβέζης.

Ἐτερον σημεῖον ὃ ἀναφέρει ὁ κ. Π. Φ. παραπλανηθεὶς ὑπὸ τοῦ Σεραφεῖμ τοῦ Βυζαντίου (ὃν ἄλλως τε εἰς πλείστα σημεῖα ἐλέγχει λανθανόμενον) εἶναι καὶ ἡ διαβεβαίωσις του ὅτι ὁ Χαῖρρεδὶν Βαρβαρόσας ἦτο . . . Γάλλος ἐξωμότης!!! Φοβερὰ λανθάνεται Σεραφεῖμ ὁ Βυζάντιος καὶ ὁ ὑπ' αὐτοῦ πορασυρθεὶς κ. Π. Φ., ὅστις λέγει : « . . . ναυαρχοῦντος τοῦ ὀθωμανικοῦ στόλου τοῦ Γάλλου τὴν καταγωγὴν ἀρνησιθρήσκου Χαῖρρεδὶν Μπαρμπαρόσσα . . . »

Ἀνατρέχοντες καὶ πάλιν εἰς τὸν Χάμμερ ἀναφέροντα τὰ τῆς γενεαλογίας τοῦ Χαῖρρεδὶν - Βαρβαρόσα, ἅτινα ἠντιλησεν, ὡς ῥητῶς λέγει, ἐκ τῶν πλέον ἀξιοπίστων πηγῶν, ἃς κατόπιν ἐξήλεγξε διὰ τῶν θετικωτέρων ἐγγράφων, ὧν πρῶτιστον θεωρεῖ τὴν βιογραφίαν τοῦ Χαῖρρεδὶν Βαρβαρόσα, ὑπαγορευθεῖσαν ὑπ' αὐτοῦ ἰδίου κατὰ διαταγὴν τοῦ Σουλεϊμὰν τοῦ νομοθέτου (Ἐλ - Κανουνῆ) εἰς τὸν Σινὰν Τσαούσην καὶ τῆς ὁποίας βιογραφίας ὁ ιστορικὸς Χατζῆ - Κάλφας δίδει περίληψιν εἰς τὴν « Ἱστορίαν τῶν Ναυτικῶν Πολέμων τῶν Ὀθωμανῶν », εὐρίσκομεν τὰ ἐξῆς (Hammer linre XXVIII, τόμος 5ος σελ. 236): « Ἄμα τῇ κατακτῆσει τῆς Μυτιλήνης γενομένης ὑπὸ Μωχάμετ II ὁ Ρουμελιώτης σπαχῆς Γιακούπ εἰς Γένιτζε Βαρδὰρ ἐγκατεστάθη εἰς τὴν νῆσον ταύτην μὲ τοὺς 4 υἱούς του, Ἰσχάκ, Οὐρούτζ, Χίτζε (ὀνομασθέντα ὑστερότερον Χαῖρρεδὶν Βαρβαρόσα), καὶ Ἐλιάς. Ὁ πρῶτος ἐγένετο ἔμπορος, οἱ τρεῖς ἄλλοι ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Βαγιαζήτ II καὶ Σελῆμ Iου ἐπεδόθησαν εἰς τὴν πειρατείαν καλύπτοντες τὰς ἐπιδρομάς των ὑπὸ τὸ πρόσχημα ναυτικοῦ ἐμπορίου . . . » κ.τ.λ. κ.τ.λ.

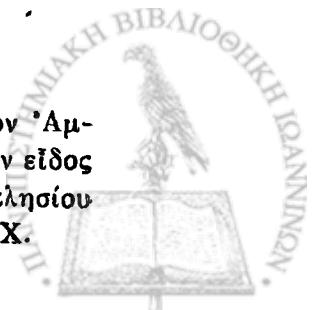
Ἐκ τούτων καταφαίνεται ὅτι ὁ Χαῖρρεδὶν Βαρβ. κάθε ἄλλο παρὰ Γάλλος ἐξωμότης ἦτο, ὡς τὰ μάλιστα παραδόξως Σεραφεῖμ ὁ Βυζάντιος ἀναφέρει, ἀλλ' ἀπλῶς υἱὸς ἐξισλαμισθεὶς τοῦ ἐπίσης ἐξισλαμισθέντος σπαχῆ Γιακούπ ἐκ Γενιτσῶν τῆς Θεσσαλονίκης, ἦτοι καθαρῶς Ἑλληνικῆς καταγωγῆς.

Ἐν παρόδῳ δὲ σημειῶ ὅτι ἦτο σύγχρονος τοῦ Ἑπειρώτου Μεγάλου Βεζύρου Ἱμπραχήμ, ὃν Σουλεϊμάν ὁ Νομοθέτης ἠνύοει εἰς τοιοῦτον βαθμόν, ὥστε τὸν ἐτιλοφόρησε «Σουλτάν - Σατραζάμ» καὶ ὅστις Ἱμπραχήμ ἦτο υἱὸς ἐνὸς Ἑλλήνου ἀλιέως Παργίου συλληφθεὶς ὑπὸ πειρατῶν καὶ πωληθεὶς εἰς Προῦσαν ἔνθα βία ἐξισλαμίσθη. Τὸ μεγαλεῖον εἰς ὃ ἔφθασεν ὁ Ἑπειρώτης οὗτος ἦτο τοσοῦτον, ὥστε ὁ μὲν Αὐτοκράτωρ τῆς Αὐστρίας Φερδινάνδος τὸν ἀπεκάλει «ἀδελφόν» του, ὁ δὲ Κάρολος ὁ Πέμπτος «ἐξαδελφόν» του!

Καὶ ταῦτα περὶ τῶν σημείων ἅτινα εὔρον μὴ σύμφωνα πρὸς τὰς θετικὰς ἱστορικὰς πηγὰς, ὡς ἀνωτέρω ἀνέφερον. Παρεμπιπτόντως σταματῶ εἰς τὴν ἐν σελίδι 264 ὑποσημείωσιν εἰς ἣν ἀναφέρεται ὅτι κατὰ τὸ 1392 ἐξήκοντα γαλέραι ἦλθον εἰς τὸν κόλπον τῆς Ἄρτης εἰς τὸν παρὰ τὸ φρούριον τῆς Πρεβέζης λιμένα Saint Nicolas le tort (?) Δὲν γνωρίζω, εἴαν εἶναι le tort ἢ le fort, τοῦτο μόνον ἔχω νὰ προσθέσω (καθόσον ἐνθυμοῦμαι ἀπὸ τὸν πόλεμον τοῦ 1897 κατὰ τὴν ἀπόβασιν τῆς ὑπὸ τὸν συνταγματάρχην Μ. Βότσαρην Ἑπειρωτικῆς φάλαγγος) ὅτι ἐκεῖ, παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Λούρου, ἐντὸς τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου σχηματίζεται ἔσοχή τις τῆς παραλίας ἐν εἴδει λιμένος, ὀλίγον τι δὲ ὑψηλότερον, παρὰ τὸν ἀμαξιτὸν δρόμον Πρεβέζης - Ἰωαννίνων, εὐρίσκεται ἐν ἀρχαίῳ παρεκκλησίῳ «Ἁγ. Νικόλαος» ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ ὁποίου λαμβάνει τὸ ὄνομα ὀλόκληρος ἐκείνη ἡ περιοχὴ¹. Μήπως περὶ τῆς τοποθεσίας ταύτης πρόκειται; αἱ ἐξήκοντα δὲ γαλέραι προερχόμεναι ἐκ τοῦ ἐσωτερικοῦ τοῦ κόλπου τῆς Ἄρτης ἐστάθμευσαν ἐκεῖ πρὶν ἢ διέλθωσι τὸ στενὸν τῆς Πρεβέζης; Ἀναφέρω ταῦτα ἄνευ ἀξιώσεώς τινος, ἀφίνω δὲ ἄλλους ἐντοπίους γνωρίζοντας κάλλιον τὰς τοποθεσίας νὰ ἀναφέρωσι βασιμωτέραν γνώμην ἐπὶ τοῦ ζητήματος.

¹) Ὡς πληροφορεῖ ἡμᾶς ὁ κ. Χρ. Κοντὸς Γυμνασιάρχης Πρεβέζης, εἰς τὸν Ἀμβρακικὸν κόλπον παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Λούρου ποταμοῦ ὑπάρχει καὶ σήμερον εἶδος λιμένος, ὁ ὁποῖος, καθὼς εἶναι ὅλη ἡ περιοχὴ, ἔχει τὸ ὄνομα ἐξ ἐνὸς παρεκκλησίου τοῦ Ἁγ. Νικολάου καλουμένου «Ἁγιος Νικόλαος στὲς λάτες» Σημ. Δ. τ. Ἡ. Χ.

ΕΠΙΣΚΕΨΙΣ ΤΩΝ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΥΠΟ ΤΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ ΣΙΛΒΕΣΤΡΟΥ¹

ΥΠΟ
ΝΙΚΟΛΑΟΥ Σ. ΦΙΡΙΠΠΙΔΟΥ
Δ. Θ.

Πιστὸν ἀντίγραφον ἐκ τοῦ ὑπ' ἀριθμ. 124 κώδικος σελ. 19^β τῆς Πατριαρχικῆς συλλογῆς τῆς Βιβλιοθήκης τοῦ Ἱ. Κοινοῦ τοῦ Παναγίου Τάφου, τοῦ ἐν λόγῳ κώδικος ἀνήκοντός ποτε εἰς τὸν Πατριάρχην Ἀντιοχείας Σίλβεστρον τὸν Κύπριον (1724—1766) καὶ περιλαμβάνοντος διάφορα ἔγγραφα, ἐπιστολὰς καὶ σημειώσεις τοῦ εἰρημένου Πατριάρχου.

«Ἀνάμνησιν ποιῶμεν τῶν ἐτῶν τῆς πατριαρχείας μας καὶ ποῦ ἐνδιατρίψαμεν καὶ εἰς ποίας πολιτείας ρούμελης τε, καὶ ἀνατολῆς, περιήλθομεν, καὶ εἰς ποίας ἑορτάσαμεν τὴν ἁγίαν λαμπράν.

Εἰς τὸ ἀψκδ' μηνὶ σεπτεμβρίῳ κζ' ἡμέρᾳ κυριακῇ τοῦ ἁγίου μεγαλομάρτυρος καλλιστράτου γέγονεν ἡ χειροτονία μας ἐν τῇ ἁγίᾳ καὶ μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ τῆς κωνσταντινουπόλεως πατριαρχεύοντος τοῦ παναγιωτάτου καὶ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου κυρίου ἱερεμίου, εἶχε δὲ συλλειτουργοὺς τὸν καισαρείας κὺρ νεόφυτον, καὶ τὸν ἠρακλείας κὺρ καλλίνικον· καὶ τῷ ἀψκε' ἑορτάσαμεν τὴν ἁγίαν λαμπράν εἰς βασιλεύουσαν, καὶ τὸν ὀκτώμβριον μῆνα, ἀπήλθομεν εἰς χαλέπιον διὰ ξηρᾶς.

καὶ τῷ ἀψκζ' ἑορτάσαμεν τὴν ἁγίαν λαμπράν, εἰς χαλέπιον καὶ διὰ τὰς ἀνωμαλίας καὶ τὰς καταδρομὰς τῶν ἐκεῖσε λατινοφρόνων χριστιανῶν (συνυπουργούντων καὶ τῶν ἐν χαλεπίῳ ὅτε κόνουλος τῶν γαλῶν, καὶ οἱ περὶ αὐτὸν φράτορες) ἐξήλθομεν τῇ στ' αὐγούστου ἑσπέρας καὶ ἦλθομεν εἰς λαοδίκειαν, καὶ εἰς τὰς δας τοῦ δεκεμβρίου πάλιν ἐπιστρέψαμεν εἰς βασιλεύουσαν.

καὶ τῷ ἀψκζ' ἑορτάσαμεν τὴν ἁγίαν λαμπράν, καὶ ἐνδιατρίψαμεν ἐνιαυτὸν ἕνα διερχόμενοι τὰς ἐκκλησίας τῆς κωνσταντινουπόλεως χάριν βοηθείας τοῦ θρόνου.

¹) Σημ. Δ. τ. «Η. Χ.» Δημοσιεύομεν εὐχαρίστως τὸ ἀνωτέρω ἀντίγραφον διὰ τὰ ἐν τῷ τέλει αὐτοῦ σημειούμενα οἰκογενειακὰ ὀνόματα Ἰωαννιτῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.

καὶ τῆ κ' μαρτίου ἐνδιάστημεν εἰς ἀνδριανούπολιν καὶ τῷ αψκῆ' ἐορτάσαμεν τὴν ἁγίαν λαμπρὰν εἰς λίτιτζα.

καὶ τῷ αψκθ' ἐορτάσαμεν τὴν ἁγίαν ἀνάστασιν εἰς Θεσσαλονίκην.

καὶ τῷ αψλ' ἐορτάσαμεν τὴν ἁγίαν ἀνάστασιν εἰς 'Ιωάννινα καὶ ἐκεῖθεν ἐπήγαμεν εἰς βλαχείαν, καὶ ἐπιστρέψαμεν εἰς κωνσταντινούπολιν.

καὶ τῷ αψλα' ἐορτάσαμεν τὴν ἁγίαν λαμπρὰν εἰς βασιλεύουσαν.

καὶ τῷ αψλβ' ἐορτάσαμεν τὴν ἁγίαν ἀνάστασιν εἰς κουσάντασι καὶ ἀπήλθομεν εἰς σάμον, καὶ χίον, καὶ τὸν σεπτέμβριον μῆνα ἀνήχθημεν εἰς τρίπολιν τῆς συρίας.

καὶ τῷ αψλγ' καὶ τῷ λδ' ἐορτάσαμεν τὴν ἁγίαν ἀνάστασιν εἰς δαμασκόν. καὶ διὰ τὰ ἀδιάκοπα σκάνδαλα τῶν λατινοφρόνων τῆ α' νοεμβρίου ἐξήλθομεν καὶ ἦλθομεν εἰς λαοδίκειαν.

καὶ τῷ αψλε' ἐορτάσαμεν τὴν ἁγίαν ἀνάστασιν εἰς τρίπολιν.

καὶ τῷ αψλζ' ἀνήχθημεν ἀπὸ τρίπολιν εἰς λαοδίκειαν, καὶ ὕστερον εἰς κύπρον, καὶ ἐκεῖθεν εἰς ἀτάλιαν καὶ ἐκεῖ ἐορτάσαμεν τὴν ἁγίαν ἀνάστασιν».

Ἐκ τοῦ αὐτοῦ κώδικος φύλλον 7ον.

«Ὄνόματα φίλων Ἰωαννιτῶν».

δημήτριος, στέρηος, ἀναστάσιος, πάνος, δημήτριος, σίμων σατῆς μαρούτζης Χα'' ἀναστάσ''. μουρούτζης τζόρτζης τσουάνενο λεονταρῆς στάνος, λάμπρος καρὰ Ἰωανν''. δόκας μωραίτης, καρὰ Ἰωανν''. δημητρίου, σάρος σκαρλάτος δημητρίου, δημήτριος σπυρίδων, ἀναστάσιος, ἰωάννης λαρισηνὸς θεοδοσίου, ρίζος, βασίλης χαραμῆς νικόλαος, στέφανος, φυλακτός, λενάρδος λάμπρος, δημήτριος σαρωνίτης ρούτης βωβὸς δημητρίου, μποῦπος βαρσαμάκης σταμάτης.

ρούφας».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΗΠΕΙΡΟΥ ΚΑΙ ΑΛΒΑΝΙΑΣ *

ΥΠΟ

ΕΥΛΟΓΙΟΥ ΚΟΥΡΙΛΑ

- 1908 *Grameno Mihal Var'i pagözemit*, roman dramatik 8ον σ. 61 Κορυζέ.
(Υπόθεσιν ἔχει τὸ μυθιστόρημα τοῦτο συμβάν τι πρὸ 150 ἐτῶν ἐν Βυθκουκίῳ).
- » *Ὁ αὐτός*. *Oxaku*, roman dramatik. Selanik, 16ον σελ. 64.
(Υπόθεσις ἐκ τῆς ἱστορίας τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ. ἀναδημ. ἐκ τῆς ἐν Σόφια ἐκδιδομένης Ἀλβαν. Ἐφημερίδος «*Arta*» 1904—1905).
 - » *Ὁ αὐτός*. *E pudura*, roman dramatik. 8ον σ. 32. Κορυζέ.
(Ὡς ὑπόθεσιν ἔχει τὸ ζήτημα τῆς τιμῆς τῆς γυναικὸς ἐν Κοριτσᾷ).
 - » *Gugga Gaspare*. *L'Albania dei due vilajet Adreaticci* (ἦτοι Σκόδρας καὶ Ἰωαννίνων) Venezia 8ον, σ. 8,46.
 - » *Zanon*. *Grammatika shqyp*. Skkodër.
 - » *Θασι Καλ. Γ' Ευστάκι*, *Familia e martirve*. Shkodër 8ον, σ. 128.
(Μετάφρασις τῆς τραγωδίας «ὁ ἅγιος Εὐστάθιος»).
- 1909 *Qemal Narnik*. Memedek, 8ον σ. 72 Selanik.
(Δραῆμα μεταφρασθὲν ἐκ τῆς Τουρκικῆς γλώσσης ὑπὸ Sabri Kyteza).
- » *Κεραμεὺς Παπαδόπουλος Α'*. Ἑλληνικὰ κείμενα χρήσιμα τῇ ἱστορίᾳ τῆς Ῥωμουνίας συλλεγόντα καὶ ἐκδιδόμενα μετὰ προλόγου ὑπὸ ——— μερίμνη τοῦ ὑπὸ τῆς Παιδείας καὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν Ὑπουργείου καὶ τῆς Ῥωμουνικῆς Ἀκαδημίας ἐκ τῶν καταστημάτων Carol Gölb. (*Documente previtoare la Istoria Românilor adese de Eudoxiu di Hurmuzaki*, publicate sul auspisècii le Ministerului Cultelor șe Instrucției publice, și Academiei Române). Τομ. XIII, 4ον σ. με'—619.
(Πολλὰ περὶ Ἠπειρωτῶν καὶ Ἀλβανῶν. Ἐθνικὴ Βιβλιοθ.).
- * *Κουρίλας Εὐλόγιος*. Κοριτσᾶ.
(Μακεδον. Ἡμερολόγιον Ἔτ. Β'. σ. 283—291, 8ον Ἀθῆναι).

* Συνέχεια καὶ τέλος ἐκ τοῦ τόμου Δ' σ. 145.

- 1909 **Kristo Negovani*. Istorickrona e Plikatit. me viercë, Sélanik., 16^{ον} σ. 16.
- » **Κώτσιος Θ.* Οἱ Ἑλληνόβλαχοι ἢ Κουτσόβλαχοι. (Ἑλληνισμὸς IB' σ. 481—494, 8ον μέγ. Ἀθῆναι).
 - » **Δάμπρος Σπ.* Λόγος ἐπὶ τῇ ἀνακομιδῇ τῶν λειψάνων τοῦ Γεωργίου Ἀδέρωφ 27 Ἀπριλίου 1908. Λογύδριον ἐπὶ τῇ καταθέσει στεφάνου εἰς τὸν πρὸ τοῦ Σταδίου ἀνδριάντα. (Λόγοι καὶ ἀναμνήσεις ἐκ τοῦ Βορρά, Ἀθῆναι 16ον σ. 46—56, 44—45).
- *1909—1910 *Δάμπρος Σπ.* Οὐίλλιαμ Μίλλερ. Ἱστορία τῆς Φραγκοκρατίας ἐν Ἑλλάδι (1204—1566). μετάφρασις μετὰ προσθήκης καὶ βελτιώσεων, Ἀθῆναι, 8ον Τόμ. Α'—Β'. σ. 483, 493.
- 1909, 1926, 1928, *Luarasi Kristo*, Kalendari Kombiar 1909, Selanik, 16^{ον} σ. 150 (μετὰ 41 εἰκόνων). 1926, 8ον σ. 208 Tiranë 1929, Tiranë. (Βιβλιοκρ. ἐν Diturija I, 64, II, 38, III, 278. Tiranë).
- 1909 *Manek F., Pekmezig. Stotz A.* Albanesische Bibliographie. Wien.
- » *Marchiano Michel.* Un autografo inedito di Girolamo de Rada. Tranë σ. 33.
 - » *Mevlud.* 16^{ον} σ. 16 Κορçë. (Περὶ τῶν θερησκευτικῶν καθηκόντων τῶν Μουσουλμάνων).
- 1909—1910 *Baskim'i Kombit.* Gazet'e perjanevine (0,56×0,41). Manastir. (Ἀλβανιστὶ καὶ Τουρκιστὶ).
- 1909 **Νικολαΐδης Κων.* Ἑτυμολογικὸν Λεξικὸν τῆς Κουτσοβλαχικῆς γλώσσης. Ἀθῆναι 8ον σ. με', 598. (Ἐν τοῖς προλεγομένοις ὁ σ. ἀναπτύσσει τὸ ζήτημα τῆς καταγωγῆς τῆς Κουτσοβλαχικῆς γλώσσης τασσόμενος τῷ Kösler).
- » *Nilson M.* Studien zur Geschichte des alten Epeiros. Lund.
- 1909 **Noli Fan S.* Librë e Shërbesave të shënta të kishës orthodoxe Kthyer nga gërqishtia prëj priffit orthodox—Boston, Mass. 16^{ον} σ. 244. (Εἰς τὸ β' φύλλον ὑπάρχει ἡ ἀφιέρωσις): Shëntërisë së tij Kryepeshkopit dhe atit t'im imzot Platon si shënje reverimi dhe mirënjohjeje, këtë veprë i dedikoj. Kthënjësë. (Εἰς τὸ ε' φύλλον ἡ εἰκὼν τοῦ Πλάτωνος).

1909 *Oberhumer Eugen*, Parga. (Sonderabl. aus den Mitteil. der K. K. Geogr. Gesellschaft. Wien).

- » *Πυὼ Ρενέ*. Τὸ ἄλβανικὸν ζήτημα.
(Νέα Ἡμέρα ἀρ. 1828 καὶ 1833, Ἀθήναι, μετάφρασις ἐκ τῆς Revue des deux mondes).
- » *Πολίτης Ν.* Παρατηρήσεις εἰς τ' Ἀλβανικὰ παραμύθια [τοῦ Σωτηρίου].
(Λαογραφία τόμ. Α' σ. 107—120, Ἀθήναι, 8ον).
- » *Sakol*. Kengate sqipe, permbleture prej—8ον, σ. 44, Kërçë,
- » *Salonius, A. H.* De dialectis Epirotarum, Acarnanum, Aetolorum, Aenianum, Phthéotarum. Helsingforsiae, ex officina typogr. heredum T. Simelii.

1909, 1916, 1926—1928, **Skendo Lumo* (=Midhat Frachëri). Diturija, e perkohesme sqip literare de diturake. Selanik, 8ον σ. 160. (Μηνιαῖον περιοδικὸν ἐκδιδόμενον Ἀλβανιστὶ φιλολογικὸν καὶ ἐγκυκλοπαιδικόν, μοναδικὸν εἰς τὸ εἶδος· ἡ ἔκδοσις ἐπανελήφθη τῷ 1916 ἐν Βουκουρεστίῳ εἰς 3 μόνον ἀριθμούς. Τῷ 1926 παραιτηθέντος τοῦ ἐκδότου ἀπὸ τῆς ἐν Ἀθήναις πρεσβευτικῆς θέσεως, ἄρχεται νέα περίοδος τοῦ περιοδικοῦ, ὅπερ ἤδη μεθρημόσθη πρὸς τὸ νέον ἀλφάβητον: Diturija e përkohëshme Shqipëtare. Tiranë. Τόμ. Β' 1926—1927 σ. 403. Τόμ. Γ' 1927—1928, ἔξακολουθεῖ).

1909, 1910 *Σωτηρίου Κωνστ.* Ἀλβανικὰ ἀσμάτια καὶ παραμύθια (ἐκ Σπετσῶν καὶ Μαρκοπούλου τῆς Ἀττικῆς).
(Λαογραφία τόμ. Α' σελ. 82—106, Β' 89—120, 8ον Ἀθήναι).

1909 *H. M.* Turcia pe Marginea Prapocstieë 8ον σ. 54, Bucuresti.
(Ὁ συγγραφεὺς διατείνεται ὅτι σκοπὸς τῶν Νεοτούρκων ἀνακηρυττόντων τὸ Σύνταγμα ἦτο ἡ ἀφομοίωσις τῶν ἐθνοτήτων).

- » **Χαβελλάς Θ. Α.* Ἱστορία Ἑπείρου καὶ Ἀλβανίας ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τοῦ 1830, Ἀθήναι, 8ον σ. 80 (ἀτελής).
(Ὁ συγγραφεὺς ἐξέδωκε πρότερον ἐν ἐπιφυλλίδι τοῦ «Πύργου» ἱστορίαν τῶν Ἑπειρωτῶν ἧτοι ἱστορίαν τῆς Παλαιᾶς Ἑπείρου καὶ Ἀλβανίας).
- » *Kanoni Anton M.* Gramatika Shqyp, Shkodër.
- » **Χασιώτης Γ.* Ἡ γλῶσσα τοῦ Ἑλληνοσ. Ὁ Πτωχοπρόδρομος καὶ οἱ ὄπαδοί αὐτοῦ. Κωνσταντινούπολις 12ον σελ. 407.
(Ἴδε περὶ Ἑπείρου ἐν λ. τοῦ εὐρετηρίου).
- » *Hasluk F. H.* Albanian settlement in the Aegean Islads.
(Χρονικὰ τῆς Ἀρχαιολογικῆς ἀγγλικῆς Σχολῆς ἐν Ἀθήναις ἀρ. XV.).

- 1909 ***Χρυσόχοος Μιχ.** Βλάχοι καὶ Κουτσόβλαχοι, μετὰ δύο γεωγραφικῶν πινάκων, Ἀθῆναι, 8ον σελ. 68.
- » **Hüppe Ferdinand.** Über die Herkunft und Stellung der Albanie. Sonderabdruck aus Archiv für Rassen- und Gesellschafts-Biologie. 4 Heft.
(Ἡ πραγματεία αὕτη δι' ἧς ὁ Γερμανὸς καθηγητὴς ἀποδεικνύει ὅτι οἱ Ἀλβανοὶ εἶναι ἀπόγονοι τῶν ἀρχαίων Θρακῶν καὶ Ἰλλυριῶν ἐδημοσιεύθη καὶ ἐν τῷ «Ταχυδρόμῳ» Κωνσταντινουπόλεως μην. Ὀκτωβρίου).
 - » **Frech F.** Geologische Forschungen in Nord - Albanien. (Mitteil. K. K. Geogr. Gesell. in Wien τόμ. LII).
 - » **Buccola Onofrio,** La colonia greco - albane di Mezzojuso. Origine, vincendo e progresso. Palermo, 8ον.
- 1910 **Renz C.** Statigraphische Untersuchungen in Griechischen Mesozoicum und Palaeozoicum.
(Jahr. K. K. Geol. R. Anst. Wien).
- » **Sheref A.** Evraz-i-atika ve vesaék-i-tarihijemiz.
(Revue historique publiée par l'institut d'histoire Ottomane. Stamboll ἀριθ. 1 σελ. 9 ἔ. Ἡ πραγματεία αὕτη ἀναφέρει ἐκ τῶν ἀρχείων τοῦ Ὄθωμ. Κράτους τὸ Bab-i-Ali (ἔγγραφα 350.000) καὶ Τοπ-Καπὶ ἔγγ. (600.000).
 - » ***Ἀδαμαντίου Ἀδ.** Ἔργασίαι ἐν Μετεώροις.
(Ἐκθεσίς ἱστορικῆς καὶ τεχνικῆς ἐρεύνης. Πρακτικὰ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας τοῦ ἔτους 1909. Ἀθῆναι, 8ον σελ. 211—273.
 - » Ἀλβανικῶν λέξεων ἐτυμολογία.
(«Νέα Ἡμέρα» ἀρ. 1830, 1856, Ἀθῆναι).
 - » **Vailhé. S.** La question de l' Illyricum Ecclesiastique IV —IX Siècle ἐν «Dictionnaire de Théologie catholique» τοῦ Vacant et Mangenot, τόμ. III col. 1350—1354.
 - » Βούλγαροι (οἱ) ἐν Ἀλβανίᾳ.
(Ἑλληνισμὸς ΙΓ' σελ. 318—320, 8ον μέγα Ἀθῆναι).
 - » **Dodani Viss. A.** Travatoré mellodrame me pésee pamja, prej Salvator Kamarines, muzik e Verdiut. Shkurtuar, Shqipëruar dhe kuptime nërsiheutare. Bukuresht 8ον σ. 20.
 - » **Figno.** Rrusàrii i Zonjaes Virgjaerae e shaem Maerii, Canicus J. (ἐκδότης). Palermæ 16ον μικρὸν σελ. 27.
 - » **Frashëri Naim be.** Bageti e Bujgesija Selanik 16 σ. 16.
- Zavalani Fehm A.** Baçkim'i Kombit.
(Ἑβδομαδιαία ἑφημερίς ἐκδιδομένη ἐν Μοναστηρίῳ, γνωστὴ διὰ τὸ ἄλβα-

νικὸν αὐτόθι συνέδριον πρὸς καθαρισμόν τοῦ ἀλφαβήτου ἴδε ἀριθ. 29, 25. Μαρτίου 1910).

- 1910 *Jvanow Jor.* Ἡ Πρέσπα πρωτεύουσα τοῦ Τζάρου Σαμουήλ ἐν Μακεδονίᾳ (Βουλγαριστί).
(Bulletin de la Société archéologique Bulgare τόμ. Α' σελ. 55—80).
- » **Καρδαμάτης Ι.* Περὶ τῆς ἐν τῇ Ἑπειρωτικῇ Ἑλλάδι ἐλονοσίας κατὰ τὴν παναρχαίαν ἐποχὴν μέχρι τῶν Μακεδονικῶν χρόνων. (Ἐναρκτήριος λόγος ἐκφωνηθεὶς ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ τῇ 26 Νομβρίου 1909, Ἀθῆναι).
 - » **Καζαροῦ G.* Quelques observations sur la question de la nationalité des Macédoniens.
(Revue des Études grecques τόμ. XXIII σελ. 243—254, 8ον Paris, Ὑποστηρίζει ὅτι οἱ ἀρχαῖοι Μακεδόνες ἦσαν Ἰλλυριοί. Ἀπάντησις ὑπὸ τοῦ κ. Γ. Χατζηδάκι ἐν τῇ Ἐπετηρίδι τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου 1911 σελ. 87—134, 8ον Ἀθῆναι).
 - » **Κουρίλας Εὐλόγιος.* Τουρκικαὶ παροιμίαι.
(Λαογραφία Α' σελ. 650—654 8ον, Ἀθῆναι).
- 1910, 1911 *Μαυροκορδάτου Ἑλπινίκη.* Ἡ Ἑπείρος.
(Ἡμερολόγιον τοῦ 1910 ἐν Κωνσταντινουπόλει σ. 31 ἔ. τοῦ 1911, σ. 103 ἔ.).
- 1910 **Miller W.* Ἱστορία τῆς Φραγκοκρατίας ἐν Ἑλλάδι (1204-1566). Μετάφρασις Λάμπρου μετὰ προσθηκῶν καὶ βελτιώσεων τόμ. Α' σελ. 483, τόμ. Β' 490 μετὰ εἰκόνων καὶ 4 χαρτῶν, 8ον Ἀθῆναι.
- » *Ναοὺμ δσίου ἡ Μονή.*
(Μακεδονικὸν Ἡμερολόγιον ἔτος Γ' σελ. 184—189, 8ον Ἀθῆναι).
 - » **Urward Allen.* Τὸ ἀνατολικὸν ἄκρον τῆς Εὐρώπης.
(Ἑλληνισμὸς ΙΓ' σελ. 226—237, 295—305, 374—379, 434—437, 498—502, 8ον μέγα Ἀθῆναι. Οὗτος ἦν λίαν φιλέλληνας καὶ ὡς ὑφυπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Ἀγγλίας περιηγήθη τὴν Χερσόνησον τοῦ Αἴμου τῷ 1908).
 - » **Πατσουρᾶκος Ι.* Ἡθογραφία. Ἡ Μάνη καὶ οἱ Μανιάται. Πειραιεὺς 8ον, σελ. 78.
(Ὁμοιότης τῶν ἠθῶν καὶ ἐθίμων τῶν Μανιατῶν πρὸς τὰ τῶν Ἀλβανῶν).
 - » **Πελαγὸς (=Εὐλόγιος Κουρίλας).* Ἕλληνες καὶ Ἀλβανοί.
(Φωνὴ τῆς Ἑπείρου ἔτος ΙΗ' ἀρ. 801 ἐκδιδ. ὑπὸ Γ. Γάγαρη ἐν Ἀθῆναις).
 - » *Πυὼ Ρενέ.* Τὸ ἀλβανικὸν ζήτημα.
(Ἑλληνισμὸς ΙΓ' σελ. 238—247, 306—310, 380—384, 438—445, 503—511 8ον μέγα Ἀθῆναι, ἐκ τῆς Revue des deux mondes, ἐμπεριστατωμένη μελέτη, ὁ συγγραφεὺς λίαν φιλαλβανός).
- Predescu C.* Clusul Albaniei, revista periodica, politica, litarara se stiintifica, Redactia si administrativa : Bule-

vardul Hagi-Tudorache Nr 1, Bucuresti. Director—profesor român, pensionar al statutui, autor de carti didactice κτλ. Octombrie (0,17×0,25) 16σέλιδος ἐν Ρουμανικῇ γλώσσῃ. Ἐξεδόθη 1 ἀριθμός.

1910 *Toptan Fazli Pasha. Shkreptimi.*

(Ἑβδομαδιαῖον περιοδικὸν ἐκδιδόμενον ἐν Καίρῳ ἑλληνιστὶ καὶ ἄλβανιστὶ, 4ον μέγα, 8σέλιδον).

- » * *Στατιστικὴ τῶν Νομῶν Ἰωαννίνων, Μοναστηρίου, Θεσσαλονίκης καὶ Ἀδριανουπόλεως.*

(Ἑλληνισμὸς ΙΓ' σελ. 248—250, 8ον μέγα, Ἀθήναι).

- » *Σύνδεσμος νέος. Ἐπαναστατικὴ προκήρυξις τοῦ Ἀλβανικοῦ Συνδέσμου.*

(«Σκρίπ», 20 Ὀκτωβρίου Ἀθήναι).

- » *Szamatolski, Albanien im Lichte neuerer Forschung.*

1911 * *Ἀνδρεάδης Ἄνδρ.* Ὁ πληθυσμὸς τῆς Πάργας ἐπὶ Βενετοκρατίας.

(Ἑλληνισμὸς ΙΔ' σελ. 631—634 μέγα 8ον Ἀθήναι).

- » *Ἀντωνόπουλος Σταμ. Α.* Ὁ Δομπόλης καὶ τὸ κληροδότημα αὐτοῦ. Ἀνακοινώσεις τοῦ Γεν. Ἐπιθεωρητοῦ τῶν προξενικῶν ἀρχῶν.

(Δελτίον τοῦ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν ὑπουργείου μέρος Α' τεῦχος Γ' Ἀθήναι).

- » *Ἀποστολοπούλου Θ. Μπατισιάτου Ν.* Ἐκθέσεις περὶ γεωργίας, ἔμπορίας, βιομηχανίας καὶ ναυτιλίας ἐν Ἀλβανίᾳ κατὰ τὸ ἔτος 1910.

(Δελτίον τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν τεῦχος 5ον, Ἀθήναι).

- » *Vailhé S.* Annexion del'Illyricum au Patriarchat Oecuménique.

(Echos d'Orient τόμ. XIV σελ. 80 ἔ. 152 ἔ. 6ον Constantinople).

1911—1912 * *Ἐννάλης Λάμπρος.* Ἐθνικὴ ποίησις τῶν Βλαχομακεδόνων.

(Περιλαμβάνει καὶ τὴν τῆς Ἑπείρου. Ἑλληνισμὸς ΙΔ' σελ. 180—188, 249—256, 382—384, 509—512, 569—576, 635—640, 761—764, τόμ. ΙΕ' σελ. 49—51, 126—128, 8ον μέγα, Ἀθήναι).

1911—1913 *Fisher Emil.* Sind die heutigen Albanesen die Nachkommen der alten Illyrien?

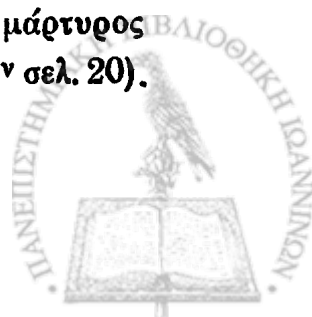
(Zeitschrift für Ethnologie 1911 σελ. 564, 1913 σελ. 103).

1911 *Jireček.* Geschichte der Serben, τόμ. Α' Gotha.

- » * *Ἰωαννίτης φιλόχριστος.* Ἀκολουθία τοῦ ἁγίου γεομάρτυρος Γεωργίου τοῦ ἕξ Ἰωαννίνων συντεθεῖσα ὑπὸ —. Ἀθήναι 8ον σελ. 20).

- » *Krebs.* Die Häfen der Adria.

(Meereskunde 5 Jahrg. Heft 9).

- 1911 *Luarasi Petro*. Ἐπιτίμιον τῶν ἄλβανικῶν γραμμάτων καὶ ἡ ἀπολογία τοῦ Ἀλβανοῦ, (ὁ τίτλος καὶ τὸ κείμενον καὶ ἄλβανιστὶ) Μοναστήριον 8ον σελ. 99, 80.
- › *Marchiano Michele*. Il cristiano albanese da un manoscritto del secolo XVIII.
(Τὸ ἔργον ἐγράφη ὑπὸ Nicola Figlia ἀρχιεπισκόπου Mezzojuso καὶ ἐδημοσιεύθη ὑπὸ—ἐν Bessarione, Roma).
 - › **Μοίρας Βασίλειος*. Τὸ σχολεῖον τῶν ἄλβανοφώνων πληθυσμῶν.
(«Ἐμπρός», 12 Μαρτίου Ἀθῆναι).
 - › **Noli Fan S*. Librë e të krémteve të medha të kishës orthodoxe kthyer nga greqishtia prej priftit erthodox.
Boston, Mass 16ον σελ. 315.
(Ἀφιερῶται καὶ τοῦτο εἰς τὸν ἀρχιεπίσκοπον Ρῶσον Πλάτωνα (ἴδε 1909) καὶ εἶναι Σύνοψις).
 - › *Pinson A*. L'Europe et la jeune Turquie . . . La question albanaise . . . Paris.
 - › *Ροντήρης Ἀντ.* Ἀθ. Τουρκικὴ ἀκεραιότης.—Βαλκανικὴ ἀκεραιότης. Ἀθῆναι.
 - › **Σκενδέρης Κωνστ.* Ἡ ἄλβανικὴ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ. Ἐν ἄρθρον τοῦ «Πελασοῦ τῆς Κορυτσᾶς».
(Ἑλληνισμὸς ΙΔ' σελ. 481—485 8ον μέγα, Ἀθῆναι).
 - › **Ὁ αὐτός.* Ἡ Μόρια (=Ἐμπορία Κορυτσᾶς. Ἐπιγραφαὶ καὶ περιγραφὴ Βυζαντινοῦ ναοῦ).
(Μακεδονικὸν Ἡμερολόγιον ἔτος Δ' σελ. 46—48, 8ον Ἀθῆναι).
 - › **Σοῦλι.* Ὁ πρόδρομος τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως τὸ γενναῖον.—
(Ἑλληνισμὸς ΙΔ' σελ. 354—358, 8ον μέγα, Ἀθῆναι).
 - › *Spalaikovitch M. J*. La Bosnie et l'Herzégovine. Étude d'histoire diplomatique et le droit international, Paris.
 - › *Jokl Norbert*. Studien zur Albanischen Etymologie und Wortbildung. Wien.
- 1911, 1912 *Karalevsky Cirillo P*. Documenti inediti per servire alla storia delle chiese italo - greche.
(Bessarione ἔτος XV τόμ. 8ος, Roma).
- › *Prennushi Vinzenz*. Kängë popullore gegnishte.
 - › *Σπυριδάκης Ἀθ. Ι.* Συμβολαὶ εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν ἐθίμων καὶ τὴν μυθολογίαν (περὶ τῶν ἐν Ἑπείρῳ).
(Μηνιαῖον Παράρτημα Ἀθηνῶν ἔτος Δ' καὶ Ε' σελ. 3681 ἔ. 6ον).

- 1911 **Ο αὐτός*. Ζῶντα γλωσσικὰ μνημεῖα ἐν Ζαγορίῳ τῆς Ἑπείρου. (Αὐτ. ἀρ. 10 σ. 3553—3560, ἀρ. 3640—3646 Λεξιλόγιον. Πρβλ. Βιζουκίδην τόμ Γ' σελ. 110).
- » **Ο αὐτός*. Σπουδαῖα χειρόγραφα περὶ τῆς τυραννίας, ἀποστάσεως καὶ τοῦ θανάτου τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ. (Μηνιαῖον Παράρτημα Ἀθηνῶν ἔτος Δ' ἀρ. 6, Ἰούνιος σελ. 3341—3346, ἀρ. 7, Ἰούλιος σελ. 3384—3392 κέ. 6ον, Ἀθῆναι).
- 1912, 1913. * *Audreades And.* Ali Pacha de Tepelin économiste et financier. (Revue des études grecques τόμ. XXV N° 113 σ. 427—460, 8ον Paris. Περὶ τοῦ ἰδίου θέματος ἐπραγματεύθη ὁ κ. Ἀνδρεάδης καὶ ἐν τῇ «Ἐστία» Ἀθηνῶν 12 Δεκεμβρίου 1913).
- 1912 *Asdren.* Ëndra e lote, vjersha, Ëndrat e lotet s'venë kot n'erë, kanë e ato gjuhë, flasin shun herë. Bukuresht shtypëshkrimi «Gutenberg» Strada Doamnei 8ον σ. 248.
- » * *Βαρβαγιάννης Ι.* Ἀλβανὸς περὶ Ἀλβανίας. (Ἑλληνισμὸς ΙΕ' σελ. 400—406 μέγα 8ον Ἀθῆναι, Βιβλιοκρ. τοῦ βιβλίου τοῦ Ἐκρέμ βέη Βλιώρα «Φύλλα ἡμερολογίου ἀπὸ τὸ Βεράτιον καὶ τὸ Τομόρ»)
- » * *Γούναρης Κ. Σ.* Σουλιῶται ἐν Μακεδονία καὶ Θράκη. (Μακεδονικὸν Ἡμερολόγιον ἔτος Ε' σελ. 206—207, 8ον Ἀθῆναι).
- » *D[iogjeni] H[arilo].* Kendimët é tréta per çunat, Athine, 8ον σελ. 148.
- » *Driault E.* La question d'Orient depuis ses origines jusqu'à nos jours, (5η ἔκδοσις) Paris.
- » *Εὐαγγελίδης Τρύφ. Θ.* Κοσμάς ὁ Αἰτωλὸς ὁ ἰσαπόστολος (1714-1779). Βίος καὶ ἔργα αὐτοῦ. (Ἱστορικὴ καὶ κρατικὴ μελέτη) Βόλος.
- » *Zupanje Niko.* Altserbien und die albanesische Frage. Wien, Luschitzky.
- » * *Gomperz Th.* Hellenica. Eine Auswahlphil- und philosophie geschichtlicher: Kleiner Schriften. Leipzig, 8ον. (Τόμος Β' σελ. 196—199 Ein Weihgedicht aus Dodona).
- » * *Θωμόπουλος Ἰάκωβος.* Πελασγικὰ ἦτοι περὶ τῆς γλώσσης τῶν Πελασγῶν, ἀρχαῖαι Πελασγικαὶ ἐπιγραφαὶ Λήμνου, Κρήτης, Λυκαίαι, Καρκαίαι, Ἐτρουσκικαί, Χετιτικαὶ ἐρμηνευόμεναι διὰ τῆς σημερινῆς Πελασγικῆς, Ἀλβανικῆς καὶ τῆς Ἑλληνικῆς, 8ον Ἀθῆναι σελ. ρα' (εἰσαγωγή) 870. (Ἡ εἰσαγωγή ἐξεδόθη καὶ εἰς τὴν Γερμανικὴν. Τὸ ἔργον τοῦτο εἶναι λίαν περίεργον καὶ πλούσιον εἰς ὕλην πρωτότυπον ἰδίᾳ διὰ τὸ ἐν τέλει «Πελασγικὸν Λεξικόν» σελ. 766—870).

1912 * **Δάμπρος Σπ.** Λόγος κατὰ τὸ μνημόσυνον τοῦ Ἰωάννου Καποδιστριαίου καὶ τοῦ Ἰωάννου Δομπόλη ἐκφωνηθεὶς ἐν τῇ Μητροπόλει Ἀθηνῶν τῇ 4 Φεβρ. ὑπὸ τοῦ Πρυτάνεως.—Ἀθῆναι 8ον σ. 17.

(Βιογραφία Δομπόλη σελ. 13—17).

* **Legrand Em. - Guys Henri.** Bibliographie Albanaise description raisonnée des ouvrages publiés en Albanais ou relatifs à l'Albanie du quinzième siècle à l'année 1900, Paris, 8ον σελ. VIII, 228.

(Προτάσσεται ἡ εἰκὼν τοῦ πρίγκηπος τῆς Ἀλβανίας Γκίκα Καστριώτου. Τὸ ἔργον ἐκ τοῦ οὐνρες posthumes τοῦ Legrand εἶναι λαμπρὸν διὰ τὴν ἀκριβειαν τῶν περιγραφῶν, καὶ δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς βάσις τῆς τε Ἀλβανικῆς καὶ τῆς Ἑπειρωτικῆς βιβλιογραφίας).

» **Lehova Joan N. M.** Atdheu.

(Ἀλβανικὴ ἑφημερὶς ἐκδιδομένη ἐν Κωνσταντινῆ τῆς Ρωμανίας 0,34×0,54. Ἐξεδόθη εἰς ἀριθμὸς μόνον).

1912—1913. **Magrini Luciano.** Le Isole, l'Albania e l'Epiro. (Maggio-Giugno). Restampe delle corrispondenze inviate al «Secolo» società editoriale Italiana, Milano.

» * **Μπότσαρης.** Ἡ κηδεῖα τοῦ Μάρκου—.

(Ἑλληνισμὸς ΙΕ' σελ. 180—182, 8ον μέγα Ἀθῆναι).

» **Münz Sigmunt.** Balkan - Herrscher und—Staats männer. Erinnerungen und Regegnungen Aufzeichnungen über eine Reise auf Sir Max Wächters Yacht. Rovenska, Wien und Leipzig, Deutschösterreichischer Verlag.

» **Nopcsa Baron Franz.** Beiträge zur Vorgeschichte und Ethnologie Nordalbaniens.

(Wissenschaftliche Mitteilungen aus Bosnien und Herzegowina)..

» * **Παπαδόπουλος Χρυσ.** Κοσμάς Μαυρουδῆς ἐπίσκοπος Ἀχριδῶν Μητροπολίτης Δυρραχίου.

(Ἐκκλησ. Κήρυξ τόμ. Β', 8ον σελ. 203 ἔ. 208 ἔ. Λάριναξ Κύπρου).

» **Songeon G.** Histoire de la Bulgarie depuis les origines jusqu'à nos jours, Montligeon.

» **Stevenson F. S.** A History of Montenegro, London.

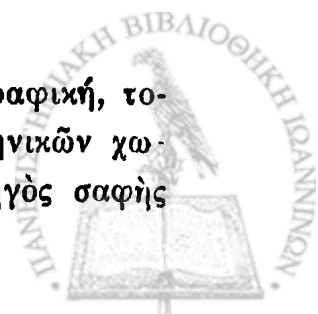
» **Τσοποτὸς Δ. Κ.** Γῆ καὶ γεωργὸς τῆς Θεσσαλίας κατὰ τὴν Τουρκοκρατίαν, Βόλος 8ον σελ. δ' 273.

(Ἐποχὴ Ἀλῆ Πασᾶ τῶν Ἰωαννίνων, ὅστις εἶχε καταλάβει τὰς γαίας ὁλοκλήρου τῆς Β. Ἑλλάδος σελ. 189—214).

» **Φιλάρετος Γ. Ν.** Κατάληψις πολεμικὴ κατὰ τοὺς νόμους τοῦ πολέμου. Διοίκησις, δικαιοσύνη, φορολογία ἐν τῇ ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ

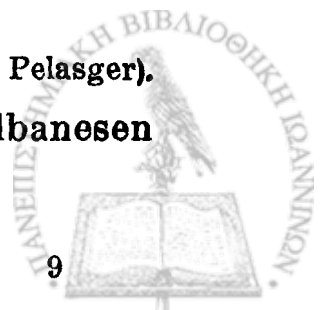
- 1912 στρατοῦ καὶ στόλου καταληφθεῖση Μακεδονία, Ἑπίρω καὶ ἐν ταῖς νήσοις τῶ— Ἀθῆναι.
- » *Nopcsa Fr. Baron.* Haus und Hausart im katholischen Nord - Albanien.
 - » *Pétrides.* Le moine Job.
(Echos d'Orient τόμ. ΙΕ' σελ. 40—48, 4ον Κωνσταντινούπολις. Ὁ Ἰωβ εἶναι ὁ συγγραφεὺς τοῦ ιστορικοῦ βίου τῆς βασιλίσσης Θεοδώρας τῆς Ἀγγελίνας).
- 1913 * Ἀλβανικὸν (τὸ) ζήτημα μετὰ τὴν θύελλαν. Ἡ πολιτικὴ τῆς Αὐστρίας.
(Ἑλληνισμὸς ΙΓ' σελ. 545—549, 8ον μέγα, Ἀθῆναι).
- » *Vellay Ch.* L'Irredentisme hellenique, Paris.
- 1913, 1914 * Τοῦ αὐτοῦ. Ὁ ἀλύτρωτος ἑλληνισμὸς καὶ οἱ ἐνωτικοὶ ἀγῶ-
νές του.
(Ἑλληνισμὸς ΙΓ'. Πρόλογος σελ. 574—580. Μέρος Α' περὶ Ἑπείρου (μετὰ στατιστικῆς) σελ. 580—586, 652—666. Τὰ ἀλβανικὰ σύνορα καὶ τὸ ἔθνικὸν φρόνημα τῶν πληθυσμῶν σελ. 713—726. (Ἡ Κοριτσᾶ καὶ τὸ Ἀργυρόκα-
στρον). Μέρος Β' τόμ. ΙΖ' σελ. 24 ἔ. Περὶ Μακεδονίας καὶ Θράκης. Κατὰ
μετάφρασιν Ι. Β[αλβαγιάννη] 8ον μέγα, Ἀθῆναι.
- » *Cvijic I.* Die ethnographische Abgrenzung der Völker auf der Balkanhalbinsel.
(Pettermann's Mitteilungen σελ. 113 ἔ. 185 ἔ. 244 ἔ. μετὰ τῆς σχετικῆς βιβλιογραφίας).
 - » * *Γεδεῶν Μ.* Θρακικαὶ ἱστορίαι Α'—Γ' Κωνσταντινούπολις, 8ον σελ. 55, 96, 182.
(Α'. Νεόφυτος Ἀδριανουπόλεως (1644—1688 Ἑπειρώτης).
 - » *Γκίκα Γεωργ. Ν.* Τὸ ἀνατολικὸν πρόβλημα. Μελέτη πρὸς ἀπο-
σόβησιν τῶν μεγάλων αὐτοῦ κινδύνων διὰ τὴν παγκόσμιον εἰρή-
νην καὶ τὸν πολιτισμόν, Βιέννη σελ. 59.
(Περὶ Ἑπείρου καὶ Ἀλβανίας σελ. 21 ἔ.).
 - » *D'Arpère A.* Le conflit Greco—Albanais. L'Épire.
(Ἐν Cahier τῆς Ligue internationale pour la défense du droit des
peuples, Paris, ἀρ. 3, Δεκεμβρίου).
 - » *De Jessen.* Une nationalité (Albanaise) inexistante.
(Temps, Paris 7 Αὐγούστου. Ἡ διάλεξις αὕτη μετεφράσθη ἐν περιλήψει
ἐν τῷ «Ἑλληνισμῷ» τόμ. ΙΖ' (1914) σελ. 152—156).
 - » *Elleno.* Epiro e Albania.
(Nuova Antologia Ἰανουαρίου 10).
 - » * *Εὐαγγελίδου Τρ.* Νέα Ἑλλάς, ἥτοι ἱστορικὴ, γεωγραφικὴ, το-
πογραφικὴ καὶ ἀρχαιολογικὴ περιγραφή τῶν νέων ἑλληνικῶν χω-
ρῶν Ἑπείρου, Θεσσαλίας, Μακεδονίας, νήσων καὶ ὁδηγὸς σαφῆς

- 1913 καὶ ἀκριβῆς τῶν ταξιδιωτῶν καὶ περιηγητῶν κατὰ τὸ Γερμανικὸν τοῦ Καρ. Μπαίδεκερ καὶ Meyer καὶ τὸ Γαλλικὸν Guide Joanne-Isambert, Ἀθῆναι 16ον σελ. μς' 464, (μετὰ παρεντιθεμένων χαρτῶν).
(Σελ. λδ'—μδ'. Ποῖοι ἦσαν οἱ ἀρχαῖοι κάτοικοι τῆς Ἑπείρου, σελ. ιε'—κθ' περὶ Ἀλβανῶν καὶ Κουτσοβλάχων· πρβλ. Βύρχν).
- » *Fan Noli*. Triodi i vogel, Kthyer nga gérqishtia. Boston, Mass, 8ον σελ. 267.
(Εἰς τὸ β' φύλλον ἢ ἐξῆς ἀφιέρωσις : Eksélénces se tij, Take Jonésku si shenjé mire mirenjohjeje dhé shtime. Kthénjesi).
 - » * *Feigl H. — Molden E.* Jacob Philipp Fallmerayer. Shriften und Tagebücher. Fragmente aus dem Orient. Neue Frangmente, Politisch - historische aufsätze - Tagebücher (προτιάσσεται ἢ βιογραφία τοῦ συγγραφέως συνταχθεῖσα ὑπὸ Em. Molden). Τόμ. Α'—Β', 8ον München - Leipzig σελ. XXXI, 309, 366.
(Ὁ Β' τόμος ἔχει πολλὰ περὶ Θεσσαλίας, Μακεδονίας, Ἑπείρου καὶ Ἀλβανίας).
 - » *Gerstner Otto von*. Albanien.
 - » *Gravier Gaston*. L'Albanie et ses limites. (Extrait de la Revue de Paris).
 - » * Ἰταλικὴ (ἢ) πολιτικὴ ἐν Ἑπείρῳ καὶ Ἀλβανίᾳ.
(Ἑλληνισμὸς ΙΓ' σελ. 234—239, 8ον μέγα Ἀθῆναι).
 - » *Ἰωάννινα*. (Αὐτόθι σελ. 153—156).
 - » *Καλλιμάχου Δ.* Περὶ Μοσχοπόλεως.
(Ἀκρόπολις, Ἀθῆναι, Φεβρ. (ἀρχαί) εἰς 5 ἐπιστολάς).

1913—1914* *Λάμπρου Σπ.* Ἑπειρωτικά.

- (Α'. Ἱστορικὰ σημειώματα περὶ τοῦ Ἑπειρ. ζητήματος. Β'. Τὸ ἐν Ἰωαννίνοις Ἀρχιμανδρεῖον καὶ οἱ ἐν αὐτῷ κώδικες. Γ'. Ἐνθυμήσεις ἐν τοῖς ἐντύποις Μηναίοις τοῦ Ἀρχιμανδρεῖου Ἰωαννίνων Δ'—Ζ'. Ἡ λίμνη τῶν Ἰωαννίνων καὶ αἱ ἐπὶ τῆς νησίδος αὐτῆς Μοναὶ κτλ. (Νέος Ἑλληνομν. τόμος Ι' σ. 378—445, ΙΑ' σ. 1—15, 8ον Ἀθῆναι).
- » *Marin Cosme*, La question d'Épire et les grandes puissances.
(Vie, Μαΐου 3. Paris).
 - » * *Beloch Karl I.* Griechische Geschichte (ἔκδ. β') Strassburg 8ον.
(Τόμ. Ι σ. 33—44 Die Nationalität der Epiroten. σ. 45 ἔ. Die Pelasger).
 - » *Nopcsa Baron Franz*. Sind die heutigen Albanesen die Nachkommen der Alten Illyrien?
(Zeitschrift für Ethnologie σ. 915 ἔ.).

- 1913 **Παπαδάκη Ν.** Αἱ ἀρχαιότητες τῆς Μακεδονίας.
(Ἀθηνᾶ τόμ. ΚΕ' σ. 450 ἔ. Ἀθῆναι, 8ον).
- › **Paražani Filip.** Osman-Martja, pœmé. Tomori me Shpiraku, përrallé né vjershë, të tjera vjersha.
(Bukuresht tip. Gutenberg Joseph Göbl. S-sori 20 strada Doamnei. 16ον σ. 63).
 - › **Παπαδοπούλου Χρυσ.** Γενική ἐπισκόπησις τοῦ Ἐκκλησ. παρελθόντος τῆς Θεσσαλονίκης.
(Ἀνάπλασις τόμ. ΚΓ' ἀρ. 312—323).
 - › **Paris I.** Ὁ ἑλληνισμὸς καὶ ἡ ἐπίδρασις του εἰς τὰ Ἰωάννινα κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Βεζύρη Ἀλῆ Τεπενλεῆ.
(Παναθήναια τόμ. ΚΕ' σ. 102—109, 6ον Ἀθῆναι).
 - › **Pettermann Dr.** Ethnographische Carte der Balkanhalbinsel.
(Mitteilungen aus Inst. Perthes geograph-Anstalt. Berlin).
 - › **Pitrè.** Biblioteca delle tradizioni popolari siciliane.
(Τόμος 24ος, παραμύθια ἀλβανικά, τὸ α' ἐδημοσιεύθη ἐν τῷ 7ῳ τόμῳ τῷ 1875).
 - › **Roth Karl.** Geschichte der christliche Balkanstaaten Leipzig 1907.
(Ἡ μετάφρασις ἐγένετο ὑπὸ *D. Schulz* καὶ *W. Wichmann* ἐν Λειψίῳ).
 - › **Rubin.** Les Roumains de Macedoine.
(Βιβλιοθ. Ἐθνικὴ Ἀθηνῶν, Ἱστορ. 4271τ).
 - › **Tommaseo Niccolò.** Canti popolari illirici a cura di Domenico Bulferetti. (Autori del Rénnovamento Italiano Vol. I). Milano, libreria editrice Milanese.
 - › * **Trampan.** Οἱ Ἑπειῶται πρὸ τῆς Εὐρώπης ἐν περιπτώσει κατοχῆς.
(Ἑλληνισμ. ΙΓ' σ. 733—736, 8ον μέγα Ἀθῆναι, μεταφρ. ἐκ τοῦ «Daily Telegraph» τοῦ Λονδίνου).
- 1913, 1918 **Thalloczy L. Jereček C. De Sufflay E.** Acta et diplomata res Albaniae mediae ætatis illustrantia τόμ. I (annos 344—1343 tabularemque geographicam continens) Vindobonae, Typis Adelphi Holzhausen, 4ον σ. XXXVIII 292.
(Ὁ ΙΙ' τόμος ἐξεδόθη ἐν Βιέννῃ τῷ 1918 καὶ ἐξεκνεῖται μέχρι τοῦ ἔτους 1406 ὑπὸ μόνου τοῦ Sufflay. τῶν δύο συνεργατῶν ἀποβιωσάντων τῷ 1916. Ὑπολείπονται δὲ ἤδη πρὸς ἔκδοσιν ἔτι δύο τόμοι (1406—1479) ἔτοιμοι ὄντες. Ἀλλ' ὁ Sufflay ἐπεκτείνας τὰς ἐρεῦνας καὶ εἰς ἄλλα ἀρχεῖα ἀπήρτισε προσέτι δύο τόμους ἐξικνουμένους μέχρι τοῦ 1571. Ἐν τέλει δὲ τοῦ Ι' τόμου προσήρτισε γεωγραφικὸν χάρτην τῆς κυρίως Ἀλβανίας περὶ ἧς ἀποφαίνεται: «Definitio nostra Albaniam mediae valem quadrangulum Antibaris—

Prizren—Aulona esse edicem critices praeceptis haud dubie respondet. Βιβλιοκρισία ὑπὸ Σπ. Λάμπρου ἐν Ν. Ἑλληνομν. τόμ. X σελ. 223—225 καὶ ἐν Diturija τόμ. III (1928 372—374) ὑπὸ τοῦ κ. *Midh Franshëri* μεταφράσαντος ἐπιστολὴν τοῦ κ. Sufflay).

1913 * *Harito Deojeni*. Shqiptaret me cin duhet te kene mi-gesi. Athine, 16ον σελ. 18.

1913, 1915 *Χατζῆ Γ. Δ.* (Πελλερέν), Ἀρχεῖον Ἑπειρωτικοῦ ἀγῶνος. (Ἐδημοσιεύθη εἰς ἄρθρα ποικίλα, ἐθνολογικά, πολιτικά, στατιστικά κτλ. ἰδίως κατὰ τὰ ἔτη 1913—1914 ἐν τῇ «Ἑπίρῳ» Ἰωάννινα).

» *Χατζηκυριάκου Γ.* Περὶ Μοσχοπόλεως. (Θεσσαλία, Βόλος 14 Φεβρουαρίου).

1913, 1927 *Hodel K. J.* Albanien, Aufzählungen von zwei Reisen, Frankfurt, σελ. 80.

(10 ἀνταποκρίσεις δημοσιευθεῖσαι κατὰ καιροὺς εἰς τὴν Frankfurter Zeitung καὶ εἰς τὴν Neuer Zacher Zeitung. Βιβλιοκρισία ἐν Diturija III (1928) σελ. 76—77, *Midh. Fräsheri*).

» *Xoxe Mihal S.* Xgjimi é perkoheshmé muajtoré préj te gjitha dhé ngaca, ἄρ. 1. Korçe, vjesht' é dyte 0,17×0,24 σελ. 64, 110 strada Popa Tatu Bukurest-Rumanie Shtypeshkr, Gutenberg.

» *Weigand G.* Albanesische Grammatik in südgegischen Dialekt (Durazzo, Elbasan, Tirana), Leipzig 16ον.

(Ἐν παραρτήματι παραμύθια καὶ ἄσματα ἐξ Ἑλβασάν. Βιβλιοκρισία ὑπὸ *R. Jokl* ἐν Indogermanische Forschungen τόμ. XXX (1915) σελ. 32—38).

1914 *Adriatico (I')*. Studio geografico, storico e politico di —.Milano.

» *Alleanza* (la triplice) 1882—1914, Roma.

» *Carmen Sylvia*. Cili éshtë ay? Bukuresht, atelierele grafice. «Flacara». Soc. anonima pa actiuni ἄρ. 140 Carn-pineanu 16ον σελ. 10.

» *Cassavetti D. J.* Hellas and the Balkans wars London 8ον.

» * *Vellay Charles*. Ἡ στρατηγικὴ σημασία τῆς Προβέζης. (Ἑλληνισμός IZ' σελ. 277—279, 8ον μέγα, Ἀθήναι).

» *Vulic*. Illyricum.

(Panly-Wissowa, Real-Encyclopädie des Klassischen Alterlums Stuttgart τόμ. IX col. 1086, 8ον).

» *Durham M. E.* The Struggle for Scutari Turc, Slav and Albanian, London.

- 1914 *Εὐαγγελίδου Δ.* Ἐπιγραφαὶ ἔξ Ἑπείρου. Δισκοβόλος ἐπὶ ἑλλη-
νικοῦ σκαραβαίου.
(Ἀρχαιολογικὴ Ἐφημερίς σελ. 232—244, 4ον Ἀθῆναι).
- » *Grzegorzewski Jan.* Albania i Albanezycy. Lwowie (Πο-
λωνίας).
 - » *Jokl Norbert.* Eine albanesisch-neugriechische Wortpa-
rallele.
(Mitteilungen des Rumänischen Instituts an den Universität Wien.
Περιοδικὸν ὑπὸ τοῦ W. Meyer Lübke ἐν Heidelberg ἐκδιδόμενον).
 - » * *Μαγκρίνου Δουκιανοῦ.* Οἱ Ἕλληνες τῆς Ἑπείρου.
(Ἑλληνισμὸς ΙΖ' σελ. 250—255 8ον μέγα Ἀθῆναι).
 - » * *Μεσολωρᾶ Ι.* Λόγος κατὰ τὸ μνημόσυνον τοῦ Ἰωάννου Καπο-
διστρίου ἐκφωνηθεὶς ἐν τῇ Μητροπόλει Ἀθηνῶν τῇ 4 Φεβρουα-
ρίου. Ἀθῆναι, 8ον σελ. 23.
(Βιογραφικὰ περὶ Ἰωάννου Δομπόλη, σελ. 12—23).
 - » * *Miller William.* Ἡ Τουρκία καταρρέουσα. Ἱστορία τῆς ὀθω-
μανικῆς αὐτοκρατορίας ἀπὸ τοῦ ἔτους 1801 μέχρι τοῦ 1913 κατὰ
μετάφρασιν Σπ. Π. Λάμπρου, Ἀθῆναι 8ον σελ. 704.
(Ὑπάρχουσιν ἐν τῷ κειμένῳ πολλαὶ εἰκόνες καὶ χάρται καὶ ἐν τέλει πλου-
σιωτάτη βιβλιογραφία).
- 1914, 1924 *Mihof N. V.* Bibliografski iztočnici za istorijata na
Turcija i Bulgarija. (=Βιβλιογραφικαὶ πηγαὶ διὰ τὴν ἱστορίαν
τῆς Τουρκίας καὶ Βουλγαρίας). Sofia τόμ. I—II.
(Ἐν τῷ I τόμῳ ἀναγράφονται 326 καὶ ἐν τῷ II 387 ἦτοι ἐν ὅλῳ 713 συγ-
γράμματα καὶ ἄρθρα, ἐν οἷς πολλὰ τὰ χρήσιμα καὶ διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς
Ἑπείρου καὶ Ἀλβανίας).
- » * *Murray* ἄγγλου συνταγματάρχου. Ὀμιλία περὶ Ἑπείρου.
(Ἑλληνισμὸς ΙΖ' σελ. 128—138, 8ον μέγα Ἀθῆναι).
 - » *Οὐΐλλιαμ Φρ.* (πρεσβευτοῦ τῆς Ἀμερικῆς ἐν Ἀθήναις).
(Τὰ ἐν Ἀλβανίᾳ. Δηλώσεις καὶ διαμαρτυρία, αὐτ. σελ. 339—352).
 - » *Παλαίση Χριστοφ. Θ.* Ὁ Ἑπειρωτικὸς ἀγών. Ποίημα, Λάρ-
ναξ (Κύπρου).
 - » * *Παπαχριστοδούλου Ἀθ.* Κληροδοτήματα, ἦτοι μελέτη περὶ τῶν
ὑπὲρ ἔθνικῶν καὶ εὐαγῶν σκοπῶν, κληρονομιῶν, κληροδοτημάτων
καὶ δωρεῶν. Τεῦχος Α' Ἀθῆναι, 8ον σελ. 479.
 - » * *Πολίτου Ν.* Ἐκλογαὶ ἀπὸ τὰ τραγούδια τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ,
Ἀθῆναι 8ον σελ. ζ', 309.
(Σελ. 1—29 ἱστορικὰ τραγούδια· σελ. 29—79 κλέφτικα).
 - » *Polyvios P.* L'Albanie et la Conférence d'ambassadeurs

à Londres. Thèse de doctorat (ἐν τῇ Faculté de Droit τῶν Παρισίων. Paris.

- 1914 * *Προνόμια* (τὰ) τῶν Ἑπειρωτῶν (πρωτόκολλον Κερκύρας). (Ἑλληνισμὸς IZ' σελ. 280—284 8ον μέγα Ἀθῆναι).
- » * *Σάσων*. (Περὶ τῆς Σάσωνος, αὐτ. σελ. 392—395).
- 1914, 1916 *Thumb A.* The modern Greek and his ancestry . . . London σελ. 27.
(Ἀνατύπ. ἐκ τοῦ The Bulletin of the John Rylands Library. Ἑλληνικὴ μετάφρασις ὑπὸ Φ. Δραγούμη : Οἱ νεοέλληνες καὶ ἡ καταγωγὴ τους, Ἀθήνα 1916 7. Βιβλιοθήκη Ἑκπαιδευτικοῦ Ὁμίλου σελ. 165—193 8ον).
- » * *Τσοποτοῦ Δ. Κ.* Ἀνέκδοτος ἀλληλογραφία τοῦ Βελῆ πασᾶ υἱοῦ τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ τοῦ Τεπενλελῆ. Συμβολὴ εἰς τὴν γεωργικὴν στατιστικὴν τῆς Θεσσαλίας ἐπὶ Ἀλῆ Πασᾶ κτλ. (Ἐπετηρὶς Παρνασσοῦ ἔτος δέκατον σελ. 38—84 μετὰ πανομοιότητων Ἀθῆνα, 8ον).
 - » * *Τσοποτοῦ Δ. Κ.* Τὸ Σουλτανικὸν φερμάνιον καὶ ὁ περιβόητος κανονισμὸς τῶν γεωργικῶν ἐν Θεσσαλίᾳ σχέσεων. (Αὐτ. σελ. 64—98. Περὶ τοῦ θέματος τούτου ἴδε καὶ «Ἐμπρὸς» Ἀθηνῶν 10 Φεβρ. 1911· τοῦτο ὡς καὶ τὸ προηγούμενον ἐξεδόθησαν καὶ ἰδιαιτέρως).
 - » * *Τοῦ αὐτοῦ.* Μία ἄγνωστος ἐπιστολὴ Ἀλῆ Πασᾶ τοῦ Τεπενλελῆ καὶ ἡ ὑπὸ τοῦ ἰδίου περιγραφὴ μιᾶς ἐκστρατείας του. (Ἔτερα ἀρχαῖα καὶ ἀνέκδοτα ἔγγραφα μαρτυροῦντα τὴν ἑλληνικότητα τῆς Βορείου Ἑπείρου μετὰ τριῶν φωτοτυπιῶν, αὐτ. σελ. 94—98).
 - » * *Φερρέρου Ἰουλ.* Ὁ βασιλεὺς τῆς Ἀλβανίας Βῆδ. (Ἑλληνισμὸς IZ', σελ. 189—190, 8ον μέγα Ἀθῆναι).
 - » (Βίβλος ἐρυθρᾶ). Diplomatiscbe Aktenstucke betreffend die Ereignisse um Balkan, 13 Αὐγ. 1912, 6 Νοεμβ. 1913. Wien.
 - » Die Grosse Politik der europäiscben Kabinette 1871-1914.
- 1915 *Skendo Lumo.* Pritmi i Shqipërisë. Sofje.
- » *Χάρδεν Μαξ.* Τὸ Ἑπειρωτικὸν καὶ Νησιωτικὸν ζήτημα. Τὸ καθῆκον τῆς Εὐρώπης. (Ἑλληνισμὸς σελ. 61—64).
 - » *Wace A. Thompson M.* The Nomads of the Balkans.
 - » *Wirth.* Der Balkan. Berlin.
 - » *Alberti Mario.* Adriatico e Mediterraneo, Milano.
 - » * *Augustin Reg.* La question des Balkans devant l'Europe, Paris.
 - » *Αὐλῶν (ὀ).* (Ἑλληνισμὸς IH', σελ. 93—95, 8ον μέγα Ἀθῆναι).
 - » *Vajtimet e përmivarëshme, me tri stanza.* Bukuresht, Atelierete grafice «Anuarul General». 8ον σελ. 15.

- 1915 * *Γαρδίκια Γ.* Ἑλληνικαὶ τοπωνυμιαὶ Μακεδονίας καὶ Ἑπείρου. Ἀθῆναι 8ον σελ. 48. (Προβλ. Βυρχ.).
- » *Γεδεῶν Μαν.* Θεοδωρήτου Ἀγιαννίτου (Ἰωαννίτου) τολμηρίαί. (Ἐκκλησ. Ἀλήθεια ἔτος ΛΕ' τεύχος 15 ἔ. Ἴδε καὶ τὸν «Ἀθωνα» τοῦ ἰδίου σελ. 221—222 τοῦ διδασκάλου Θεοδωρήτου ἀνέκδοτα ἔργα εὑρηγται ἐν διαφόροις τοῦ Ἀθω βιβλιοθήκαις καὶ δὴ εἰς τὴν Μονὴν τοῦ Ἐσφιγμένου ἐνθα ἐχρημάτισεν ἡγούμενος).
 - » *Vellay Ch.* La question de l'Adriatique (μετὰ ἔθνογραφ. χάρτου). Paris.
 - » * *Βερσάκη Φριδ.* Βυζαντινὸς ναὸς ἐν Δελβίνφ. (Ἀρχαιολ. Δελτίον τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημ. Ἐκπαιδεύσεως τόμ. I, τεύχος I σελ. 28—44, 4ον Ἀθῆναι).
 - » *Guechoff E.* L'Alliance Balkanique, Paris.
 - » *Jokl Norbert.* Beiträge zur Albanesischen Grammatik. Zur Geschichte des Alb. ζ in Urwörtern. (Indogermanische Forschungen τόμ. XXX σελ. 192—210).
 - » *Τοῦ αὐτοῦ.* Der Akkusativ-Nominativ und der Geschlechtswechsel in Albanesischen. (Αὐτ. σελ. 98—164).
 - » *Καστόρχη Δημ. Ε.* Τὸ ποινικὸν δίκαιον τῶν Βαλκανικῶν κρατῶν, Ἀθῆναι.
 - » * (Νόμοι). Συλλογὴ νόμων καὶ Βασιλ. Διαταγμάτων περὶ τῶν ἐν ταῖς νέαις χώραις κτημάτων, ἔκδοσις ὑπουργείου Οἰκονομικῶν Ἀθῆναι 8ον σελ. 144.
 - » *Pettinato C.* Russia, Balcani e Italia, Milano.
 - » *Πρασίγη Βίβλος* τῆς Ἰταλίας, 7 Μαΐου, Ρώμη (Ἰταλιστῖ).
 - » *Ratti E. V.* L'Adriatico degli altri. Firenze.
 - » * *Skendo Lumo* (=Midhat Frashëri). Hî de Cruze. Sofje 16ον σελ. 184. (Διάφορα διηγήματα καὶ τοπογραφία).
- 1916 * *Ἀστερίου Ἀσ.* Τὰ ἑλληνοσλαβικὰ σύνορα. Μακεδονία, Θράκη, Ἀλβανία μετὰ παρενθέσεως περὶ αὐτονόμου Ἀλβανίας. Ἀθῆναι 16ον σελ. 73.
- » *Chekrezî C. A.* Illyria. Semi-Monthly national Albanian Review, Boston 8ον μέγα (ὁ πλήρης τίτλος ἄλβανιστῖ ἔχει ὧδε): Illyria organ kombëtar për të mprojtur të drejtat dhe interesat e kombit dhe të Shtetit Sqipëtar. Del dy here ne muaj anglisht, fremgjisht dhe Shqip.
 - » *Τοῦ αὐτοῦ.* Istoria shqipëtare, përkethyer nga frengjishtia Boston.

- 1916 *Cvitiè Jovan*. Questions Balkaniques, Paris.
- » * *Δημητριάδου Δ. Α.* Μιχαήλ Πουλῆς (Ἀχριδηνός).
(Ἀπάνθισμα βιογραφικῶν τῶν ἀπὸ τῆς συστάσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ Πανεπιστημίου ἐκλιπόντων τὸν βίον καθηγητῶν αὐτοῦ 1837—1916 σελ. 151—156, 8ον Ἀθῆναι).
 - » * *Τοῦ αὐτοῦ.* Πέτρος Στροῦμπος. (Αὐτ. σελ. 109—110).
 - » *Georgevitch J. R.* Kossovo day (1339—1916). Report and two Lectures published by the Kossovo day committee 12ον σελ. 36.
 - » *Italie (l') et la guerre.* Salandra, Tittoné, Barzilai, Orlando, Sonnino. Paris.
 - » *Jokli Norbert.* Die Verbreitung der Dehnstufen bildungen in Albanisches.
(Indogermanische Forschungen τόμ. XXXI σελ. 90—122).
- 1916, 1928 *Koti Dhari*. Kalendari Korça 1916, mot bisekt, zbu-kuarë me 21 fytyra. Konstancë, stypur në stypësh-krojen «Albania» 16ον σελ. 141,3, 1928, 8ον σελ. 48.
- » *Bainville Jacques.* La guerre et l'Italie. Paris.
 - » * *Μπαϊρακτάρη Γ. Χ.* Τὰ κατὰ τὸν ἀγῶνα τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς πόλεως καὶ ἐπαρχίας Κοριτσᾶς, Ἀθῆναι 8ον, σελ. 140.
 - » *Μπαλάνου Κοσμᾶ.* Ἀντιπελάργησις ἢ συλλογὴ τῶν σωζομένων ἐκ τῶν ἀρχαιοτέρων Ἑλλήνων, τῶν ἐκπεπονηκότων διαφόρως πρὸς τὸ Δῆλιον πρόβλημα εἰς εὔρεσιν δύο μέσων ἀναλόγων γραμμῶν ἐν συνεχεῖ γεωμετρικῇ ἀναλογίᾳ, καὶ ἐκ τῶν νεωτέρων, ὑπὸ *Μπαλάνου Βασιλοπούλου* εὐφυῶς γεωμετρηθέντων εἰς τὴν τούτων εὔρεσιν διὰ μόνου τοῦ κανόνος καὶ διαβήτου γεωμετρικῶς, Βιέννη εἰς τὸ τυπογραφεῖον I. B. Σβεκίου εἰς φύλλον.
(Ἴδε Νεοελλ. Φιλολ. Βρετοῦ τόμ. Β' σελ. 185, (ᾧθεν ἀντέγραφα τὸν τίτλον τοῦ βιβλίου), τὴν σημείωσιν).
 - » *Balamaci Foti G.* Librë për te deum të Kishës orthodhokse, kthyer nga rumanishtja prej Archimandritit-me izen e shumë shenjtërise e Tij zotit Dr. Konon kryepiskopi dhe mitropolitit i Ungrovlahisë, primati i Rumanisë, Bukuresht, Tipografia «Jockey Club». Jan. C. Văcărescu, Nr. 4, strada Umbrei 8ον σελ. 80.
 - » *Ράδου Κωνστ.* Οἱ Ἑλληνες τοῦ Ναπολέοντος, Νικόλαος Τσεσμελῆς ἢ Παπάζογλους, Ἀθῆναι 8ον.
 - » * *Τοῦ αὐτοῦ.* Οἱ Σουλιῶται καὶ οἱ ἄρματωλοὶ ἐν Ἑπτανήσῳ.
(Ἑπετηρίς Παρνασσοῦ ἔτος IB' σελ. 31—108 8ον Ἀθῆναι).

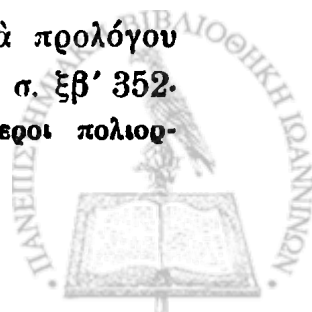
- 1917 * *Βήκα Βασ.* Ἐθιμα παρὰ τοῖς Βλαχοφώνοις.
(Λαογραφ. τόμ. Γ' σελ. 169—188, 8ον Ἀθῆναι).
- » * *Γιαννοπούλου Πύρρου* Ἑπειρώτου. Οἱ Ἴταλοι ἐν Ἑπιείρῳ 10ον, Ἀθῆναι σελ. 95.
 - » *Δάμπρου Σπ.* Ἐπιστολαὶ ἀνέκδοτοι τοῦ Βουλγαρίας Γρηγορίου. (Ν. Ἑλληνομν. τόμ. ΙΔ' σελ. 342—346, 8ον Ἀθῆναι. Οὗτος ἦτο ἀρχιεπίσκοπος Ἀχρίδος κατὰ τὸ 1332).
 - » *Lamberz Max.* Die Volkspoesie der Albanen.
 - » *Ribeco Agostino.* Vjersha Malit. Napoli.
 - » *Haberland Arthur.* Krlturwissenschaftliche Beitrage zur Volkskunde von Montenegro, Albanien und Serbien. (Enganzungs Band XII (zur Jahrgang XXIII) der Zeits. f. Osterreichische Volkskunde).
- 1918 * *Ζερλέντη Π.* Γαβριήλ ὁ Ἀχριδῶν.
(Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς ἔτος Β' σελ. 153—157, 8ον Θεσσαλονίκη).
- » * *Δάμπρος Σπ.* Χρονικὰ σημειώματα ἐξ Ἑπείρου. (Νεοελ. Ἑλληνομν. τόμ. ΙΓ' σελ. 134—136, 8ον Ἀθῆναι).
 - » *Τοῦ αὐτοῦ.* Ἐγγραφα περὶ Νότη Μπότσαρη. (Αὐτ. σ. 364-368).
 - » *Stararski.* Geschichte der Bulgaren.
- 1919 *Göbel E.* Eine geologische Kartierung in Macedonisch-Albanischen Grenzgebiet beiderseits des Ochrida - Sees. (Bericht d. math—phys. Klasse d. Sächs. Akad. d. Wissenschaft zu Leipzig τόμ. 71).
- » *Gorguzi Zuan.* Gazeta e Korçës. (Ἐξακολουθεῖ ἑβδομαδιαίως ἐκδιδομένη ἐν Κοριτσᾷ).
 - » *Jorga N.* Brève histoire de l'Albanie, Bucarest, 8ον σελ. 79.
- 1919 * *Πιπέρκοβιτς Αἰμ.* Τὸ Ἰλλυρικὸν καὶ τὰ ἐπ' αὐτοῦ δίκαια τῶν ἐκκλησιῶν Ρώμης καὶ Κωνσταντινουπόλεως. Ἀθῆναι, 8ον σελ. 79.
- » * *Σκενδέρη Κωνστ.* Οἱ Σπαθιωῖται (οἱ ἐν Ἀλβανίᾳ ἐν τῷ κρυπτῷ χριστιανοί). (Πελασγός 30 Αὐγούστου καὶ 15 Σεπτεμβρίου Ἀθῆναι).
 - » *Skendo Lumo.* La renaissance Albanaise. (Les peuples libres. Lausanne).
- 1920 *Ἀμάντου Κων. Ι.* Μακεδονικά. Συμβολὴ εἰς τὴν Μεσαιωνικὴν ἱστορίαν καὶ ἐθνολογίαν τῆς Μακεδονίας Ἀθῆναι, 8ον σελ. 87. (Σελ. 9 ἔ. Θραῖκες καὶ Ἰλλυριοὶ κ. ἀ.).
- » *Ἀναγνωστοπούλου Γ.* Χειρόγραφα γλωσσάρια. (Λεξικογραφ. ἀρχεῖον κτλ. τόμ. Ε' Ἀθῆναι σελ. 378 ἔ.).
 - » *Βαξοβάνου Λεων. Χρ.* Θεοπρωτικά, ἦτοι δοκίμιον ἀγράφων μνημείων ἐκ τοῦ γλωσσικοῦ ἰδιώματος τῆς ἐν Ἑπιείρῳ Θεοπρωτίας

- καὶ Κεντρικῆς. Κων/πολις 1906 σελ. 116, 4ον. (Αὐτ. σελ. 393).
- 1920 *Veith Georg.* Der Feldzug von Dyrrachium zwischen Caesar und Pompejus. Wien Chekrezzi C. A.
- » *Histori e Shqipërisë.* Boston.
(Μεταφράσθη καὶ ἀγγλιστὶ ὑπὸ τοῦ Συλλόγου Vatra).
- » *(Ζαγόρι).* Περὶ τοῦ δυναμικοῦ τονισμοῦ ἐν τῷ ἰδιώματι τοῦ Ζαγορίου 4ον σελ. 46.
(Ἄρχεϊον Λεξικογραφικὸν κτλ. τόμ. Ε' Ἀθῆναι σελ. 393 ἀποδελιτωθὲν χειρόγραφον).
- » *Ἑπειρωτικὰ γλωσσικὰ μελετήματα* σελ. 63. (Αὐτ. σελ. 393).
- » *Ἑπείρου* δημοτικὰ ποικίλα σελ. 382, 4ον. (Αὐτ. σελ. 393).
- » *(Θεσπρωτικά),* ἀνέκδοτον γλωσσικὸν ὕλικὸν ἐκ Θεσπρωτίας, 1902 σελ. 393, 4ον. (Αὐτ. σελ. 393).
- 1920, 1922 *Διγνοῦ Ἀθ.* Ἀρχεῖα Λαζάρου καὶ Γεωργίου Κουντουριά 1821—1832. Τόμ. Α' 1821—1823, σελ. 234. Τόμ. Β' σελ. 520. Τόμ. Γ' (1824) σελ. 528. Ἀθῆναι 8ον.
- » * *Δουλάκη Ι.* Λεξιλόγιον Ἑπείρου.
(Λεξικογραφ. ἀρχεῖον, τόμ. Ε' σελ. 383 Ἀθῆναι, 8ον).
- » *Μπενιάρη Κωνστ.* Λέξεις Σχωριάδων Ἑπείρου. (Αὐτ. σ. 376).
- » *Μ[υστακίδου] Β. Α.* Ἀλῆ Τεπελενλῆς καὶ Πατριάρχης.
(Ἐκκλησ. Ἀλήθεια ἔτος Μ' σελ. 172—173 (ὁ πατριάρχης ὁμολογεῖ χάριτας τῷ δικτάτορι τῆς Ἑπείρου διὰ τὴν πρὸς τοὺς χριστιανοὺς εὐμένειαν αὐτοῦ) 4ον Κωνσταντινούπολις πρβλ. Βιζ.).
- » *Μυστακίδου Ν.* Γλωσσικὰ ἢ συλλογὴ γλωσσικῶν κειμηλίων τῆς Ἑπείρου 1908. Δροβιάνη σελ. 128, 8ον.
(Λεξικογραφ. ἀρχεῖον κτλ. τόμ. Ε' σελ. 393 Ἀθῆναι 8ον).
- » *Παπαγεωργίου Σ.* Ἑρμηνεῖα λέξεων καὶ φράσεων ἀναγομένων εἰς τὸ Ἑπειρωτικὸν ἰδιώμα. Σχωρέτσιανα 1913, σελ. 216 4ον. (Αὐτ. σελ. 393).
(Παροιμίαι ἐν Ἑπείρῳ καὶ Θεσσαλίᾳ 1893, σελ. 92, 4ον. Αὐτ. σελ. 393).
- » *Πολίτου Ν.* Ἑρμηνεῖα λέξεων καὶ φράσεων τοῦ Ἑπειρωτικοῦ ἰδιώματος. (Χειρόγραφον ἀποδελιτωθὲν. Αὐτ. σελ. 401).
- » *Praschniker Camillo.* Muzakhia und Malakastra archäologische Untersuchungen in Mittelbanien, Wien.
- » * *Sommieres Violla de.* Voyage historique et politique en Montenegro, τόμ. I—II, Paris.
- » *Χιμάρας καὶ Ἑπείρου* γλωσσάρια.
(Λεξικογραφικὸν ἀρχεῖον τόμ. Ε' Ἀθῆναι, σελ. 358, 8ον καὶ 395. Λεξιλόγιον τῆς Χιμαραίας διαλέκτου, ἧτοι λέξεις ἐπιχωριάζουσαι ἢ ἰδίαν σημασίαν παρὰ τοῖς Χιμαρίοις ἔχουσαι).

- 1920 *Χριστίδου Γερμανοῦ* ἀρχιμ. Ἰουστινιανὸς Α' Λυχνιδός, Ἀχρίς. (Ἰρηγόριος ὁ Παλαμᾶς ἔτος Δ' σ. 217—223, 8ον Θεσσαλονίκη).
- › *Χριστοβασίλη Χρ.* Χειρόγραφα γλωσσάρια. (Λεξικογρ. ἀρχεῖον τόμ. Ε' Ἀθῆναι, 8ον σελ. 378 Ἠπείρου, 382 Κουρέντων, σελ. 383 Ἠπείρου καὶ 414 ὁμοίως).
- (1920) *Χηυνανί Α.* Libri i gjuhës shqipe, pjesa e dytë përkla sën e IVe të shollës Fillore, 12ον σελ. 143. (Ἐπὶ τοῦ ἐξωχώλλου δὲν σημειοῦται οὔτε τόπος οὔτε χρόνος).
- 1921 *Vasmer.* Studien zur albanesischen Wortforschung. (=Περὶ τῶν ποικίλων λεξιλογικῶν στοιχείων τῆς ἀλβανικῆς γλώσσης).
- › *Chekrezhi C. A.* Histori e mesjetarë. Boston (ἔκδ. Vatrass).
 - › *Τοῦ αὐτοῦ,* Histori e vjetër. Boston (ἔκδ. Vatrass).
 - › *Τοῦ αὐτοῦ,* Histori e re e Europës. Boston (ἔκδ. Vatrass).
 - › *Conrad V.* Beiträge zur Klimatographie der Balkanländer. (Sitzungsber. Akad. Wiss. Math. Nat. Kl. Abt. II^a τόμ. 130 τεῦχ. 9—10).
 - › * *Ζερλέντη Π. Γ.* Μακαρίου Καλογερά πρὸς Νεόφυτον τὸν πρῶην Ναυπάκτου καὶ Ἄρτης ἐπιστολή. Ἱστορικὴ βιβλιοθήκη τῶν ἀπὸ τῆς ἀλώσεως χρόνων, ἔκδ. οἶκος Γ. Βασιλείου, Ἀθῆναι 8ον σ. 31. (Ἐνταῖθα δημοσιεύεται καὶ ἐπιστολὴ ἐτέρα ἀπὸ Δεκ. 1723 ὑπογεγραμμένη ὑπὸ δύο Ἰωαννικίων, τοῦ Βελλᾶς καὶ Ναυπάκτου καὶ Ἄρτης σ. 26).;
 - › *Jorga N.* Fondation des princes roumains en Epire. (Bulletin de la section historique de l'Académie Roumaine II, 8ον Bucarest).
 - › *Τοῦ αὐτοῦ.* Basile Lupu comme successeur des empereurs d'Orient, (αὐτ. ὡς γνωστὸν ὁ Λοῦπος ἦν Ἀλβανός).
- 1921 * *Τοῦ αὐτοῦ.* Roumains et Grecs au cours des siècles à l'occasion des mariages princiers de MDCCCXXI Bucarest 8ον σ. 54.
- › (Këndime) Botim i ministrës s'arsimit. Këndime për shkollë fillore të shqipërisë. Klasë e dytë, hartuar prej Këshillit arsimuar në Tëranë 12ον σ. 144.
- 1921 *Miller W.* Ἱστορία τῆς Βουλγαρίας μετάφρ. Καλβοκορέση Ἀθῆναι. (Βιβλιοθ. Ἐθνικὴ Ἱστορ. 328*).
- › *Boucart J.* L'Albanie et les Albanais. Paris.
 - › *Παλαμᾶ Κ.* Διονυσίου Σολωμοῦ τὰ εὗρισκόμενα, μετὰ προλόγου περὶ τοῦ βίου καὶ τῶν ἔργων τοῦ ποιητοῦ. Ἀθῆναι 8ον σ. ξβ' 352. (Σελ. 141—142 εἰς Μάρκο Μπότσαρη, σ. 167—200 Οἱ ἐλεύθεροι πολιορκημένοι).

- 1920 *Πυὼ Ῥενέ*. Οἱ θησαυροὶ τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ.
(Πελασγὸς Νοεμ. 3 Ἀθῆναι, κατὰ μετάφρ. ἐκ τοῦ παρισινοῦ Χρόνου. Πολὺς θόρυβος ἐγένετο ἐν τε τῷ σὺρωπ. καὶ τῷ ἑλλην. τύπῳ περὶ τοῦ ζητήματος τούτου).
- 1921 * *Σηφάκη Ν.* Πανελλήνιον Λεύκωμα Ἐθνικῆς Ἑκατονταετηρίδος. Τόμ. Α' Οἰκονομολογικά, Ἀθῆναι 4ον σ. 300. (*Γεώργιος Σταύρου* σ. 14—24).
- » * *Theofan Peshkopi* (=Fanoli). Historia e Skender beut (Giergkatriotit), mbretit te Shqiperisë 1412—1468. Boston 16ον σ. 287.
- » * *Βελλιαντίου Θ.* Μιὰ ἐξαφανισθεῖσα πόλις, ἡ Μοσχόπολις τῆς Β. Ἑπείρου.
(Ἡμερολ. τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος ὑπὸ Δαμβέργη καὶ Δροσίνη, Ἀθῆναι 12ον σ. 226—239).
- 1922 *Dako Kristo*. Léga e Prizrenit. Bukuresht.
- » * *Δασκαλάκη Ἀπ. Β.* Ἡ Μάνη καὶ ἡ Ὄθωμανικὴ αὐτοκρατορία 1453—1821. Οἱ ἐπὶ Τουρκοκρατίας ἀγῶνες τῶν Μανιατῶν διὰ τὴν ἀνεξαρτησίαν των καὶ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος. Ἀθῆναι 8ον σ. 244.
(Ὡς γνωστὸν πολλοὶ ὑπεστήριξαν (Σάθας, Παναγιωτόπουλος κ. ἄ.) ὅτι οἱ Μανιαῖται εἶναι ἄποικοι τῆς Ἀλβανίας, ἐξελληνισθέντες σὺν τῷ χρόνῳ· ὁ συγγραφεὺς ἀποκρούει τὴν γνώμην ταύτην, ἀλλ' ἀναφέρομεν τὸ ἔργον ὡς νεώτατον καὶ περιέχον τὰς πηγάς).
- 1922 *Jokl Norbert*. Vuks albanische Lidernsammlung, herausgegeben und mit sprachwissenschaftlich-sachlichen Erläuterungen versehen.
(10 ἄσματα ἄλβανικά ἐκ τῶν καταλοίπων τοῦ Σέρβου συγγραφέως *Vuk Karadzic* δημοσιευθέντα ἐν τῷ Πανηγυρικῷ Τεύχει τοῦ καθηγητοῦ Belic σ. 33—86. Βιέννη).
- » *Κεραμοπούλου Ἀντ.* Ἡ ἀρχαιολογία τῆς Δυτ. Μακεδονίας.
(Ἡμερολ. τῆς Μεγ. Ἑλλάδος σ. 305—314 ἐν ᾧ καὶ περὶ Ἀλβανῶν ἐθνολογικά. 16ον Ἀθῆναι).
- » *Lampers Max*. Zwischen Drin und Vojusa. (Λαογραφικά).
- » *Τοῦ αὐτοῦ*. Albanesishe Märchen.
- » *Boucard J.* Les confins Albanais administrés par la France (1916—1920), contribution à la géographie et à la géologie de l'Albanie moyenne Paris.
(Revue de géogr. annuelle τόμ. X, πολλὰ καὶ περὶ τῆς ἄλβανικῆς χλωρίδος).
- 1922—1925 *Nowaek E.* Διάφοροι πληροφορίες περὶ τοῦ ὄρυκτοῦ πλούτου τῆς Ἀλβανίας, γερμανιστὶ εἰς τὸ περιοδικὸν Zeitschr. für praktische Geologie.

1922—1926 *Τοῦ αὐτοῦ*. Beiträge zur Geologie von Albanien. Mé-
ρος I—V.

(Ἐκ τῆς Neues Jahr. f. Miner-Geol. etc. Sonderbände).

» *Oberhammer E.* Landskundliche Arbeiten in Montenegro und Albanien während des Krieges Verh. XX Deutsch Geogr. Tages, in Leipzig.

» * *Ὀρλάνδου Α. Κ.* Ἡ παρηγορήτισσα τῆς Ἄρτης.

(Ἀπόσπασμα ἐκ τοῦ Ἀρχαιολ. Δελτίου τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως τόμ. 5 Ἀθήναι 4ον σελ. 1—42 μετὰ λαμπρῶν εἰκόνων).

* *Pogoni P.* Abetar për shkollat fillore të Shqipërisë, i hartuar prej A. Xhuvavit e ë kthyer toskërisht prej. Leipzig-Wien, 8ον σελ. 93.

» *Skendo Lumo.* Liga e Prizrenit.

(Hylli i dritës Ὀκτωβρίου σελ. 465 ἐ.).

» *Φανόλης ὁ ψευδεπίσκοπος.*

(Ἐκκλησ. Ἀλήθεια ἔτος ΜΒ' σελ. 406 ἐ. Κωνσταντινούπολις 4ον).

» *Χατζῆ Γ. Δ.* (Πελλερέν). «Θανάσης Βάγιας».

(Βιβλιοκρισία ἐπὶ τῆς μελέτης τοῦ κ. Ἀθηναγόρα «Ἑπείρος» Δεκεμβρίου 1487/1587—1490/1590 Ἰωάννινα).

» *Τοῦ αὐτοῦ.* Παληὰ Γιάνινα.

(Αὐτ. Νοεμβρίου 1475/1575 καὶ 1476/1576).

» *Xhuvani A.* Njohunit e para të syndaksës Shqëpe Pjes'e parë për klasët e nalta të Fillores, Vlorë 12ον σελ. 48.

1923 *Chekrevi C. A.* English-Albanian Dictionary, Boston.

» *Jokl Norbert.* Linguistisch-Kulturistorische Untersuchungen aus dem Bereiche des Albanischen. Berlin - Leipzig 8ον σελ. 367.

» * *Καζάζη Ν.* Ἡ Ἰταλία ἐν Ἑπείρῳ καὶ Ἀλβανίᾳ.

(Ἐμπρὸς Σεπτεμβρίου 12—20, Ἀθήναι).

» *Τοῦ αὐτοῦ.* Ἡ νέα Ἑλλάς καὶ ἡ νέα Ἰταλία. Ἡ ἑλληνοαλβανικὴ δυναδικὴ πολιτεία.

(Ἐμπρὸς Σεπτ. 8, 10, 11 Ὀκτ. 18, 19, 20, Ἀθήναι).

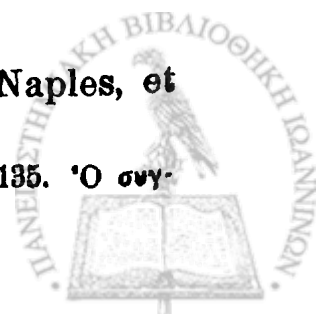
» *Κουρίλα Εὐλογίου.* Τὸ Κουτσοβλαχικὸν ζήτημα καὶ ἡ καταγωγὴ τῶν Ἀλβανῶν. (Αὐτ. 19 Μαρτίου).

» *Τοῦ αὐτοῦ.* Ἡ μονὴ τοῦ ὁσίου Ναοῦμ καὶ ἡ Ἀχρίς.

(Αὐτ. 24 Μαΐου καὶ 30 μετὰ φωτογραφίας).

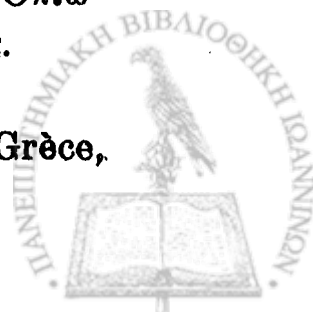
» *Marinesco C.* Alfonse V roi d'Aragon et de Naples, et l'Albanie de Scanderbeg.

(Mélanges de l'Ecole Roumaine en France, Paris σελ. 1—135. Ὁ συγ-

γραφεὺς ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀρχαίων τῶν βασιλέων τῆς Ἀραγωνίας καὶ Νεαπόλεως ἀποκειμένων ἐν Βαρκλώνῃ πραγματεύεται περὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Σκενδέρβη).

- 1923 * *Μελετίου Πατριάρχου Κ/πόλεως*. Τόμος συνοδικὸς ἀναγνωρίσεως τοῦ αὐτοδιοικήτου τῆς ὀρθοδόξου ἁλβανικῆς ἐκκλησίας. (Ἐκκλησ. Ἀλήθεια ἔτος ΜΓ' σελ. 162—163, 4ον Κωνσταντινούπολις).
- » * *Μοσχοπούλου Νικ.* Ἡ Ρωμουνικὴ προπαγάνδα εἰς τὰ Βαλκανικά. Οἱ Ἀλβανοὶ εἶναι Λατῖνοι. (Ἐμπρὸς 17 Μαΐου, Ἀθῆναι).
 - » *Τοῦ αὐτοῦ.* Καὶ πάλιν τὸ Κουτσοβλαχικόν. Ὁ νέος προσανατολισμὸς τῶν ἄρρωμουνιστῶν. Αἱ ἐργασίαι τῆς χαράξεως τῶν ἁλβανικῶν συνόρων. (Αὐτ. 20 Μαΐου).
 - » *Nowack E.* Bericht über geologische Forschungen in Albanien. (Zeitschr. d. deuts. geol. Monatsber. τόμ. 75 ἀρ. 11—12).
 - » *Τοῦ αὐτοῦ.* Das Albanische Erdölgebilt. (Zeitschr. «Petroleum» ἀριθ. 9).
 - » *Παπαδοπούλου Χρυσ.* Αἱ ἐπαρχίαι τοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας. (Ἐπιστημ. Ἐπετ. Πανεπιστημίου, Ἀθῆναι τόμ. ΙΗ' σελ. 216 ἔ.),
 - » *Τοῦ αὐτοῦ.* Αἱ ὀρθόδοξοι ἐκκλησίαι Σερβίας καὶ Ρουμανίας κατὰ τὸ ἱστορικὸν σὺτῶν παρελθόν. Ἱεροσόλυμα 8ον σελ. 112. (Ἀναπτύξεις ἐκ τῆς Ν. Σιών).
 - » * *Σκαλιέρη Γ. Κ.* Ἡ ἐθνικὴ ἁλβανικὴ σύνθεσις.
 - » *Τοῦ αὐτοῦ.* Ἐθνολογικὰ ζητήματα. Τοῦρκοι καὶ Ἀλβανοί. (Χρόνος 17 Ἀπριλίου Ἀθῆναι).
 - » * *Φαλτάιτς Κ.* Ἑλλάς καὶ Ἀλβανία. (Ἐμπρὸς 29 Μαρτίου Ἀθῆναι).
 - » *Χατζῆ Γ. Δ.* (Πελλερέν). Περὶ τοῦ φρουρίου τῶν Ἰωαννίνων. (Πολιτεία, Μαΐου, Ἀθῆναι).
 - » * *Φιλαδελφῶς Ἀλεξ.* Εἶναι ἡ φουστανέλλα ἑλληνικὸν ἐθνικὸν ἔνδυμα ; (Αὐτ. 2 Ἀπριλίου).
 - » *W (=Παλαμᾶς Κ.).* Ἡ φουστανέλλα. (Αὐτ. 21 Ἀπριλίου).
- 1924 * *Δάμπρου Σπ.* Λόγος ἐκφωνηθεὶς ἐν Ἰωαννίνοις τῇ 26 Ὀκτωβρίου 1913 ἐπὶ τῇ ἐπετείῳ τῆς ἀλώσεως τῆς Θεσσαλονίκης. (Ν. Ἑλληνομν. τόμ. ΙΗ' σελ. 106—111 8ον Ἀθῆναι).
- » *Lasearis S. Th.* La politique extérieure de la Grèce, 1875—1881, Paris.

- 1924 * **Μητσοπούλου Χρ.** Δάφναι καὶ κότινοι.
(Τηλέγραφος 19, 23—24 Ἰουλίου. Τρία ἄρθρα περὶ τῶν 14 χωρίων τῆς παραμεθορίου γραμμῆς ἐκχωρηθέντων τῇ Ἀλβανίᾳ, Ἀθήναι).
- » **N. K.** Ὁ Λόρδος Βύρων ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα. Εἰς τὴν Μονὴν τῆς Ζίτσας, εἰς τὸ παλάτι τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ.
(Πολιτεία 3—4 Ἀπριλίου Ἀθήναι).
- » **Nowack E.** Die Erzvorkommen von Rehova und Kamenica Praefect, Korça.
(Zeitscr. f. prakt. Geologie 32 Jahr. τεῦχος 9).
- 1924, 1925 **Τοῦ αὐτοῦ.** Geologische Forschungen in Albanien II—III.
(Centr. f. Min. etc. ἀριθ. 17 καὶ Abt. Z' ἀριθ. III).
- » **Société des Nations.** Memorandum sur les balances des paiements et sur les balances du commerce extérieur. Genève.
- » **Χατζῆ Γ. Α.** (Πελλερέν). Τὸ πρωτόκολλον τῆς Κερκύρας.
(Ἑρμηνεία «Ἑπείρος» Αὐγουστος ἀρ. 1910/75—1917/83 Ἰωάννινα).
- 1925 **Βλαντιῆ Σπ.** Βιογραφία Ἀθανασίου Ψαλλίδα.
(Δελτίον τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολ. ἐταιρίας τῆς Ἑλλάδος τόμ. Θ' Ἀθήναι. Περὶ τοῦ Ψαλλίδα ἔγραψε καὶ ὁ Ἰταλὸς Gr. Gaetano).
- » **Fista G. Weigand G.** Die Berglaute Lahuta e Malcës von—herausgegeben, übersetzt und erläutert von Prof. Dr —. Leipzig.
[Τὸ ποίημα τοῦτο τοῦ ἀλβανοῦ ποιητοῦ Fista ἀποτελεῖται ἐξ 1110 στίχων, δημοσιεύεται ὁλόκληρον ἐν τῷ Balkanarchiv τόμ. I σ. 173—265 τοῦ Weigand, εἶτα ἢ μετὰφρασις αὐτοῦ εἰς τὸ γερμανικὸν καὶ ἐν τέλει διάφοροι σημειώσεις καὶ λεξιλόγιον).
- » **Giamni Amedeo.** La questione Albanese, ἔκδοσις β' Roma 8ον σελ. 170.
(Βιβλιοκρ. ὑπὸ τοῦ κ. *Mid. Frashëri* ἐν Diturija II (1927) σ. 236—7).
- » * **Θεοτόκη Σπ. Ν.** Ὁ Χριστοφόρος Περραιβὸς κατὰ τὸ 1805.
(Ἡμερολογ. τῆς Μεγ. Ἑλλάδος σ. 137—149, 16ον Ἀθήναι).
- » **Krahe Haus.** Die alten Balkan illyrischen geographischen Nămen, Heidelberg.
(Βιβλιοκρ. ὑπὸ *Nob. Jokl* ἐν Zeitschrift für Ortsnamen, München 1927 σελ. 338—345).
- » * **Ἰακώβου μητροπολίτου Δυρραχίου.** Τὸ ἥρωϊκὸν τέλος μιᾶς ἱστορικῆς πόλεως (τῆς Μοσχοπόλεως).
(Χριστιανικὸν Ἡμερολόγιον τοῦ 1926 ἔτος Β' Ἀθήναι 8ον σ. 126—128).
- » **Naim Frashëri.** Vjershtëorit dh'edukatorit kombëtar

kushtuor merrasjen e mbushjes së vjetve pas vdekjes së tija (20—x—1900). Një grup studentësh t' Austrisë (Graz). Buch- und Kunstdruckerei Hans Bertschinger. Graz, Kaiserfeldgasse 19. 8ον σ. XVI 110.

(Βιβλιοκρ. ἐν Diturija II (1927) σ. 76—78 ὑπὸ τοῦ κ. *Mid. Frashëri*).

1925 *Nopcsa*. Albanien Bauten, Trachten und Gerate Nord-Albaniens.

» *Πολυκάρπου Μητροπολίτου* Γόρτυνος καὶ Μεγαλοπόλεως. Νεόφυτος Δούκας καὶ Νεόφυτος Βάμβας.

(Θεολογία τόμ. Γ' σ. 137—152. Ἀθήναι 8ον. Ὁ συγγραφεὺς ἀγνοεῖ τὸν βίον τοῦ Δούκα ὑπὸ τοῦ Ἀθανασιάδου ἐκδοθέντα τῷ 1866, ἴδε ἀνωτέρω).

» *Rey Z. Leon*. Fouilles de la mission française à Apollonia d'Illyrie et à Durazzo, Paris.

» *Τοῦ αὐτοῦ*. Albania, revue d'archéologie, d'histoire, d'art et des sciences appliquées en Albanie et dans les Balkans. Τεύχος I σ. 62 (κείμενον 56) τεύχος II σ. 70 (κείμενον 60), 4ον Milano-Roma, Bestetti e Tummenelli, Paris, Ed. Champéon. (Βιβλιοκρ. ὑπὸ τοῦ κ. *M. Frashëri* ἐν Diturija II (1926-7) σ. 37 καὶ 316).

1925 Shteti Shqiptar. Statistika Doganorembi. Importion—Exportion.

» *Φουρίκη Π.* Συνήθειες ποῦ σδύνουν.

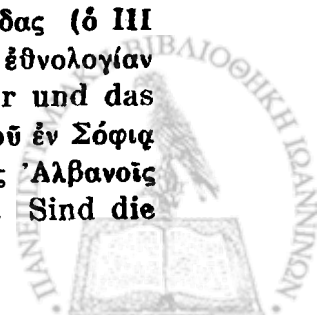
(Ἔθιμα ἐκ τῆς Σαλαμίνας ἐν τῷ Ἡμερολ. τῆς Μεγ. Ἑλλάδος, Ἀθήναι).

» *Heisner C.* Die Alten Pelasger und ihre Mysterien. Leipzig 8ον.

1925—1926. *Höeg C.* Les Saracatsans, une tribu nomade grecque τόμ. I. Études de linguistique précédée d'une notice ethnographique. Τόμ. II Textes, vocabulaire technique, Index verborum. σ. XX, 312, 212, 8ον Paris—Copenhague. (Βιβλιοκρ. ὑπὸ Γ. Ἀναγνωστοπούλου ἐν «Ἑπειρ. Χρον.» τόμ. Α' (1926) σ. 195—197 καὶ Byzantinisch—neugriechische Jahrbücher τόμ. Ε' (1926) σ. 228—230 Ἀθήναι).

1926—1927. *Weigand G.* Balkanarchiv. Fortsetzung des Jahresberichtes des Instituts für rumanische Sprache τόμ. I—III Leipzig.

(Ἐκαστος τῶν τόμων τούτων ἀποτελῶν ὄγκον περὶ τὰς 300 σελίδας (ὁ III 316) περιλαμβάνει σπουδαῖα ἄρθρα διὰ τὴν γλωσσολογίαν καὶ ἔθνολογίαν τῆς Ἀλβανίας ὧν τινα σημειοῦμεν ἐνταῦθα: Über die Albaner und das albanische in Nordmakedonien und Altserbien (τόμ. I) ὑπὸ τοῦ ἐν Σόφια καθηγ. *St. Mladenof*. Περὶ τῶν ὀνομάτων τῶν φυτῶν παρὰ τοῖς Ἀλβανοῖς τῆς Ἀττικῆς ὡς καὶ τῆς γλώσσης αὐτῶν (τόμ. II σελ. 167—225). Sind die

- Albanesen nachkommen der Illyrien oder Thraker? Τόμ. III τὸ τελευταῖον μετάφρασις εἰς τὴν Ἀλβανικὴν ὑπὸ τοῦ κ. Ἀλ. Τζοβάννη φιλολόγου τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν ἐν Diturija τόμ. III (1928) σ. 253—260 (ἀνάλωσις τοῦ III τόμου) 291—295 καὶ 330—334. Βιβλιοκρισία ὑπὸ τοῦ Mid. Frashëri ἐν Diturija II (1927) σ. 195—200).
- 1925 Ἀναστασιάδου Ξεν. Γεωργίου Γενναδίου βίος. Τόμ. 1—2 Παρίσιοι, ἐκδ. ἑταιρίας. Les belles lettres 95 λεωφ. Ρασπαίλ. (Βιβλιοκρ. ὑπὸ τοῦ σεβ. καθηγητοῦ μου Γ. Χατζιδάκι ἐν Ἑπειρ. Χρονικοῖς τόμ. Α' (1926) σ. 102 καὶ ὑπὸ Α. Δασκαλάκη ἐν Ἑμπρὸς 28 Νοεμ. (1926), Ἀθήναι. Ὁ Ραγκαβῆς ἔγραψε τὸν βίον τοῦ διδασκάλου τούτου τοῦ Γένους ἐν Πανδώρα τόμ. 5').
- » Ancel J. Peuples et nations des Balkans, Paris.
- 1926—1957 Βλάχου Σπυρίδωνος Μητροπολίτου Ἰωαννίνων. Ἑπειρωτικὰ Χρονικά, περιοδικὸν σύγγραμμα ἰδρυθὲν καὶ ἐκδιδόμενον προνοία τοῦ — ἐπιμελεία τῶν Ἑπειρωτῶν Περικλέους Βιζουκίδου ἐν Βερολίνῳ ¹, Γεωργίου Ἀναγνωστοπούλου ἐν Ἀθήναις καὶ Ἀλκιβιάδου Κοντοπάνου ἐν Ἰωαννίνοις, Ἰωάννινα ² ἐν τῇ ἱερᾷ Μητροπόλει. Τόμος Α'—Δ' 8ον μέγα.
- 1926—1928 *Chekrezhi C. A.* Telegraf 0,50×0,35 τετρασέλιδος καὶ ὀκτασέλιδος.
(Ἡ σπουδαία αὕτη ἄλβανικὴ πολιτικὴ καὶ φιλολογικὴ ἔφημερις ἐξεδόθη ἐν Τιράνοις (κατ' ἀρχὴς δὶς, τελευταῖον τετράκις τῆς ἑβδομάδος) μέχρι τοῦ ἀριθ. 165 ὅτε ἐπαύθη ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως).
- 1926 *Jokl Norbert*, Altmakedonisch—Griechisch—Albanisches. (Indogermanische Forschungen τόμ. XLIV σ. 13—70).
- » Τοῦ αὐτοῦ, Griechisch—Albanische Studien.
(Ἑορταστικὸν τεῦχος τοῦ καθ. Kretschmer. Wien σ. 78—95).
- » *Kadlec Jos. M.* (Πρόξενος τῆς Τσεχοσλοβακίας ἐν Τιράνοις). Dnesni Albanie (=ἡ ἐνεστῶσα Ἀλβανία). Praga 8ον σ. 11. (Ἀπόσπ. ἐκ τοῦ Τσεχοσλαβ. περιοδικοῦ Slovenski Trhu. Βιβλιοκρ. ὑπὸ Mid. Frashëri ἐν Diturija II (1927) σ. 194).
- » *Κυριακίδου Στ.* Σπίτια καὶ καλύβια τῆς Ἀττικῆς.
(Ἡμερολ. τοῦ Ὀδοιπορικοῦ Συνδέσμου, Ἀθήναι).
- » *Luarasi Cristo Fialori i Marko Boçarit* (Lexique de Marco Botzari ἐκ τῆς Ἑθν. Βιβλιοθήκης τῶν Παρισίων τὸ α' δημοσιευθὲν) 8ον σ. 48 μετὰ 4 πανομοιότητων. Tiranë.
(Ἀνατύπ. ἐκ τοῦ Kalenbiar Kombiar τοῦ 1926).

¹) Ὁ κ. Βιζουκίδης νῦν διωρισθὴ καθηγητὴς τοῦ Δικαίου ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῆς Θεσσαλονίκης.

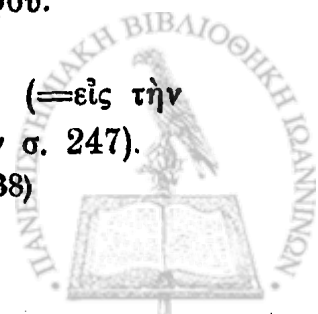
²) Ἐκτυπῶνται ἐν Ἀθήναις.

- 1926 **Bertoltti E.** La nostra spezdizione in Albania 1915—1916
Milano.
(Ὁ συγγραφεὺς ἦν στρατηγὸς τῶν ἐν Ἀλβανίᾳ Ἰταλικῶν στρατευμάτων
Βιβλιοκρ. ὑπὸ *M. Frashëri* ἐν *Ditur.* III 1927, σ. 238—240).
- » **Bushati Hamdi,** Lidhja e Prizrenit.
(Kalendari Kombiar σ. 45—80).
- » **Νίτσου Νικ.** Μονογραφία περὶ τῆς ἐν Ἑπείρῳ κώμης τοῦ Τσα-
μαντᾶ, Ἀθήναι 8ον σ. 400.
(Βιβλιοκρ. ὑπὸ *Χρ. Ι. Σούλη* ἐν Ἑπειρωτ. Χρονικοῖς τόμ. Β' (1927) σελ.
315—317, πρβλ. Βιζουκ).
- » **Νούση Κυριακοῦ.** Χειμᾶρα καὶ Σπυρομηλαῖοι. Ἀποκάλυψις τῶν
ἀνέκαθεν μηχανορραφιῶν τῆς οἰκογενείας αὐτῶν καὶ ἀπαίτησις
εἰς τὰ ὄργανά των, Κέρκυρα.
- » * **Παρωραίου.** Ἡ ἐν Ἀλβανίᾳ θέσις τῶν ὁμογενῶν καὶ Ἑλλή-
νων ὑπηκόων. Τὸ ζήτημα τῶν ἀγίων Σαράντα κτλ.
(Ἡ Ἑλληνικὴ 14 Νοεμβρίου Ἀθήναι).
- » **Patsch C.** Albanien.
(Geographie des Welthandels von Andree, Heiderich und Sieger τόμ.
I Europa σ. 869—878).
- » **Sandfeld Kr.** Balkanfilologien, Kopenhagen.
(Βιβλιοκρισία ὑπὸ *R. Jokl* ἐν τῇ Διεθνεί Ἐπιθεωρήσει «Litteris» τόμ. IV
1927 σ. 191—210).
- » **Sirdani Marin P.** Skanderbegu mbas gojedhanash, Shko-
dër, shtyskroja «Franciskane» 8ον σ. 253 (μετὰ εἰκόνων).
(Βιβλιοκρ. ὑπὸ τοῦ *M. Frashëri* ἐν *Ditur.* II 1926 σ. 78—79).
- » **Skendo Lumo.** Lidhja e Prizrenit.
(Kalendari Kombiar σ. 61 ἐ.).
- » **Stickney Edith Pierpont.** Southern Albania or Northern
Epirus in European international Affairs 1912—1923.
Sacramento Junior College, formerly instructor in History
Goucher College. Stanford University Press. California
8ον σ. XI, 195 (μετὰ 8 χαρτῶν),
(Βιβλιοκρισία ὑπὸ *M. Frashëri* ἐν *Diturija* II 1927 σ. 233—36).
- » **Sufflag Milan.** Sërbët dhe Shqiptrarët. Μετάφρασις ἐκ
τοῦ Σερβικοῦ ὑπὸ *Z. Fekeçi* καὶ *K. Gurakuqë* Tiranë τυπογρ.
K. Luarasi 8ον σ. 200.
(Βιβλιοκρισία αὐτ. σ. 39).
- » **Tharaud Jérôme et Jean.** La bataille de Scutari
(1912) Paris.

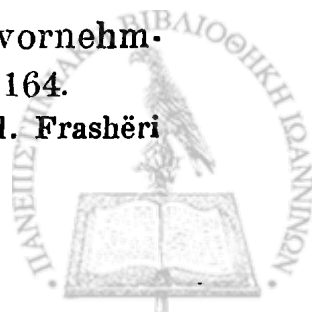
- 1926 **Χατζῆ Γ. Δ.** (Πελλερέν). Τὸ μυστικὸν τοῦ Κάστρου (τῶν Ἰωαννίνων). Ἱστορικά τινα καὶ κριτικὰ σημειώματα περὶ τὴν σημασίαν τῆς πόλεως τῶν Ἰωαννίνων, Ἀθήναι σελ. 103 8ον, ἀνατύπωσις ἐκ τῆς «Ἑπείρου» Ἰούνιος—Ἰούλιος.
(Βιβλιοκρισία ὑπὸ Χρ. Σούλη ἐν Ἑπειρωτ. Χρονικοῖς τόμος Β' (1927) σελ. 313—315 Ἀθήναι, πρβλ. Βέην).
- 1927 * **Ἀθανάτου Κώστα.** Τύρανα, ἡ μεγάλη σχολὴ τῆς μεταπολεμικῆς διπλωματίας κτλ.
(Ἐλεύθερον Βῆμα Ἀθήναι 17 Φεβρ. καὶ ἐξῆς σειρά ἄρθρων περὶ Ἀλβανίας ἐν γένει).
- » **Ἀθηναγόρα** (μητροπολίτου) *Παραμυθίας καὶ Πάργας.* Αἱ ἱεραὶ Μοναὶ τῆς Ἑπείρου καὶ τῆς Ἑλλάδος ἐν γένει καὶ αἱ πρὸς τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος ὑπηρεσίαι αὐτῶν. Ἀθήναι 8ον σ. 25.
 - » **Ἀλβανία.**
(Μεγάλῃ Ἑλληνικῇ Ἐγκυκλοπαιδεῖα τόμ. Γ' σ. 406—425 4ον Ἀθήναι. Διεξοδικὴ περιγραφὴ καὶ ἐξιστόρησις ὑπὸ διαφόρων συγγραφέων τῶν ἀφορώντων τὴν Ἀλβανίαν μετὰ τῆς σχετικῆς βιβλιογραφίας. Ἐλλιπέστατα εἶναι τὰ ἄρθρα περὶ τῆς Ἀλβανικῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν Ἑλληνοαλβανικῶν σχέσεων).
 - » **Albania** (I^o) *economica.*
(Δημοσίευμα τοῦ Ἐμπορ. Ἐπιμελητηρίου Italo-Orientale, Bari. Βιβλιοκρ. ὑπὸ τοῦ κ. Mid. Frashëri ἐν Diturija III 1927 σ. 158—160.
 - » **Almanach de Gotha, Gotha.**
Ἀρβανιτοπούλου Α. Σ. Ἀδριατικὴ θάλασσα.
(Ἐγκυκλοπαιδικὸν Λεξικὸν Ἐλευθερουδάκη τόμος Α' σ. 237—239 μετὰ χάρακτος γεωγραφικοῦ βον Ἀθήναι).
- 1927 **Βέη Ν.** Αὐλών. (Αὐτ. τόμ. Β' σ. 687—688).
- » **Βελλιανίτου Θεοδ.** Ἀκαδημία Μοσχοπόλεως. (Αὐτ. τόμ. Γ' σ. 22).
 - » **Chanlaine Pierrri.** L'Albanaise et sa haine, roman. Paris.
(Βιβλιοκρ. ὑπὸ τοῦ κ. Mid. Frashëri ἐν Diturija III 1927 σ. 72—74).
 - » **Cekrezi Κ.** Nje tufëlule, rrëfenja të zgjedhura nga le-tretygra e përbotëshme. Blen i parë, Tiranë.
(Τὰ διηγήματα ταῦτα ἐδημοσιεύθησαν τὸ πρῶτον ἐν τῇ Τιραναίᾳ ἐφημερίδι «Telegraf»).
 - » **Τοῦ αὐτοῦ.** Fialor Inglisht Shqip. Tiranë.
 - » **Δελβινιώτου.** Κινδυνεύει ἡ ἑλληνικότης τῆς Β. Ἑπείρου.
(Ἐθνικὴ 30 Ἀπριλίου Ἀθήναι),
 - » **Edmonds Paul.** To the land of the Eagle (=εἰς τὴν χώραν τῶν ἀετῶν ἦτοι τῶν Ἀλβανῶν). London, 8ον σ. 247).
(Βιβλιοκρ. ὑπὸ τοῦ κ. M. Frashëri ἐν Ditur. III 1927 σ. 36—38)

- 1927 Ἑλληνο-Ἀλβανικὴ ἐμπορικὴ σύμβασις.
(Οἰκονομολόγος, 14 Μαΐου, Ἀθήναι).
- » *Farbmann M. Mair R. and Spender. H.* The Europa Year-Book. London.
 - » *Frashëri Mehdi.* Liga e Prizrenit edhe effectet diplomatike të saj, Tiranë.
(Πραγματεύεται καὶ περὶ τοῦ Ρωσοτουρκικοῦ πολέμου καὶ τῆς Βερολινείου συνθήκης τοῦ 1878. Βιβλιοκρισία ὑπὸ τοῦ Μ. Frashëri ἐν Diturija II 1927 σ. 397).
 - » *Τοῦ αὐτοῦ.* Liga e Prizrenit. Tiranë.
 - » * *Ζέγκου Παπᾶ Σπύρου Ν.* Βιβλιογραφία Πολυκάρπου τοῦ Δαρδαίου μητροπολίτου Λαρίσσης καρατομηθέντος ὑπὸ τοῦ Μαχμουῦν Πασᾶ τῷ 1821. Σύντομος περιγραφή τῆς Δάρδας, Ἀθήναι 8ον σελ. 143.
(Ὁ βίος οὗτος ἐδημοσιεύθη τὸ α' ἐν ἐφημερίδι «Πύρρος» Σεπτεμβρίου 1905, Ἰανουαρίου 1906 φυλλ. 126—142 ἀπὸ χειρογράφου τῶν Μετεώρων. Ἴδε περὶ τούτου Ν. Ἑλληνομν. *Λάμπρου* τόμ. ΙΑ' σ. 489—490).
 - » *Gordon J.* Two Vagobonts in Albania, John Lawe the Bodley editor, London.
(Βιβλιοκρ. ὑπὸ Μ. Frashëri ἐν Ditur. III 1927 σ. 24—33).
 - » *Gurguzi Zhan.* E përdyjavëshme e gazetës së Korçësë. Korçë ἀριθ. 1, Ἰανουάριος σελ. 20, 8ον.
 - » *Grameno M.* Kryengritja shqiptare, 8ον σ. 115.
(Ἄνευ τόπου, ὁ δὲ χρόνος ἐξάγεται. Βιβλιοκρισία ὑπὸ Μ. Frashëri ἐν Diturija II 1927 σ. 396—397).
 - » * *Ἑπειρωτικὸν μνημεῖον.* Βιογραφικὴ συλλογὴ ἐκλιπόντων ἐπιφανῶν Ἑπειρωτῶν, τεῦχος Α'. *Κωνστ. Ἡροκλῆς Βασιιάδης, Βράνος Βωζάνης, Γ. Κονεμένος, Σπ. Μανάρης, Θωμ. Πασχίδης, Δημ. Σεμιτέλος, Νικ. Χαρισιάδης.* Παράρτημα Α' τῶν Ἑπειρωτικῶν Χρονικῶν Ἰωάννινα, 8ον σ. 1—62 (μετὰ εἰκόνων).
(Οἱ βίοι οὗτοι συνεγράφησαν ὑπὸ διαφόρων λογίων ἴδε Βίζουκίδην Ἑπειρ. Χρονικῶν τόμος Γ' σελ. 116).
 - » *Jokl Norbert.* Die Magyarische Bestandteile des Albanischen Wortschatzes.
(Ungarische Jahrbücher τόμος VII τεῦχος 2, σ. 46—84 Berlin-Leipzig. Βιβλιοκρισία ὑπὸ Μ. Frashëri ἐν Ditur. τόμ. III 1928 σ. 398-400).
 - » *Τοῦ αὐτοῦ.* Kelten und Albaner. (Ἀποσπ. ἐκ τοῦ *Seorsum impressum e symbolis grammaticis in honorem Joannis Rozwadowski.* Cracoviae σ. 235—280).

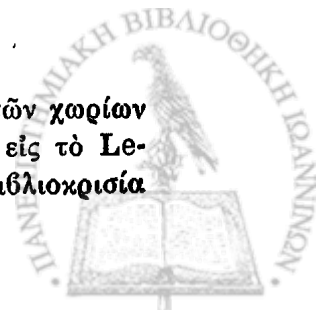
- 1927 **Τοῦ αὐτοῦ.** Albanisch - tranische Berührungen.
(Wiener Zeitschrift für die Kunde des morgenlandes τόμ. 34 σ. 30—50).
- » **Ilustrata Shqiptare**, revista e përmujshme, Tiranë.
 - » **Kadlec J. M.** (Προξένου τῆς Τσεχοσλοβακίας ἐν Τιράνιοις).
Albanie prehled narodohospodarsky a povsechny. (=Ἡ Ἀλβανία ἀπὸ οἰκονομικῆς, ἐμπορικῆς καὶ βιομηχανικῆς ἀπόψεως) Praha.
(Ἐδημοσιεύθη τὸ α' εἰς τὴν ἐπίσημον ἐπιθεώρησιν Zahranicni Politika, Praha, 1926 ἀριθ. 13—14, 15—16, 17—18, 21, 22, 23—24. Βιβλιοκρισία ὑπὸ Mid. Frashëri ἐν Ditur. III, 1927 σ. 77).
 - » **Τοῦ αὐτοῦ.** Diplomatickè definiy Albanie Praha, 8ον σ. 50.
(Βιβλιοκρ. αὐτ. σ. 78).
 - » **Qafëzezi Ilo M.** Leka i Math, poemë shqiptare legjendare, Korçë. (Βιβλιοκρ. αὐτ. II 1927 σ. 318—919).
 - » **Κανδηλώρου Τάκη.** Ἀλῆ Πασᾶς Τεπενλελῆς.
(Μεγάλη Ἑλλην. Ἐγκυκλοπαιδεία τόμ. Γ' σ. 732—747 4ον Ἀθῆναι).
 - » * **Κοντούλη Ἀλεξ.** ἀντιστρατήγου τέως πρεσβευτοῦ τῆς Ἑλλάδος ἐν Ἀλβανία, Ἔργα καὶ ὕθλοι, Ἀθῆναι 8ον σ. 15.
 - » **Kristo Loni.** Erashja e Ladyt Windermere, (δράμα εἰς 4 πράξεις ὑπὸ Oscar Wilde ἑξαλβανισθὲν ὑπὸ—) Korçë.
(Βιβλιοκρισία ἰδίως τῆς μεταφράσεως ἐν Diturija II 1927 σ. 352—356).
 - » **Κυριακίδου Σπ.** Ἄρτα.
(Ἐγκυκλοπ. Λεξικὸν Ἐλευθερουδάκη τόμ. Β' σ. 502—503, 6ον Ἀθῆναι).
 - » **Kyriakopoulos Elias.** Über die Balkanpolitik Italiens und den Italienischen Tirana Vertrag.
(Περὶληψις τοῦ ἔργου τούτου ἐδημοσιεύθη ἐν μεταφράσει ἐν τῷ Οἰκονομικῷ Ταχυδρόμῳ Ἀθῆναι ἀριθ. 55, 58, 59 ὑπὸ τὸν τίτλον: «Ἡ βαλκανικὴ πολιτικὴ τῆς Ἰταλίας καὶ ἡ σύνθεσις τῶν Τυράνων»).
 - » * **Δάμπρου Σπ.** Σελίδες ἐκ τῆς ἱστορίας τῶν Ἰωαννίνων.
(Νέος Ἑλληνομν. τόμ. ΚΑ' σ. 337—360 8ον Ἀθῆναι).
 - » **Letra, Shkresa, Fialëtore.** Botimi i dytë i mirësuar... tregon si duhen shkruar letrat... shkresat dhe shpiegon fialët e rea dhe të huaja që përdoren në gjuhën shipe.
 - » **Louis Herbert.** Albanien, eine Landeskunde vornehmlich auf grund eigener Reisen. Stuttgart 8ον σ. 164.
(Ἐν τέλει ὑπάρχει πλήρης βιβλιογραφία. Βιβλιοκρισία ὑπὸ Mid. Frashëri ἐν Diturija III 1927 σ. 38—40).

- 1927 *Lymrn Robert Hunt*. The World almanac for 1927. New York.
- » *Markgraf Friedr.* An den Grenzen Mittelmeergebietes. Pflanzengeographie von Mittelalbanien. Dahlem bei.—Berlin, 8ον σελ. 217.
 - » *Mjedja Ndre D.* Shë Luigi Gonzaga. Shkodër. (Θρησκευτικὸν βιβλίον τῶν Καθολικῶν ἁλβανῶν. Βιβλιοκρισία ὑπὸ Mid. Frashëre ἐν Diturija III 1927 σελ. 196).
 - » *Τοῦ αὐτοῦ.* Të përgjamt o Zojës së bekueme shkrue latinisht prej nji fratit Primonstratez, kthye shqyp prej Spanjolishtes prej D.—Shkodrë.
 - » *Τοῦ αὐτοῦ.* Katekizmi i math, shkurtorija e mësimi të keshtenë; Kthyeshqyp prej—. pjesa I—II, dhe pjesa III—IV τόμ. I—II. Shkodrë.
 - » *Most Hil.* Lule prendvere, vjersha dashtnore dhe ballada. (Βιβλιοκρισία. Diturija II 1927 σ. 394 ὑπὸ Mid. Frashëri).
 - » *Babinger Franz.* Die Geschichtschreiber der Osmanen und ihre Werke. Leipzig. (Σύγγραμμα σπουδαῖον περιέχον τὴν βιογραφίαν καὶ τὰ ἔργα 376 ἱστορικῶν τοῦ ὀθωμανικοῦ Κράτους).
 - » *Pétrotta Papas Gaetano.* In morte di Guiseppe Schirò. 8ον σελ. 30. Palermo. (Ἀπόσπασμα ἐκ τῆς Rassegna Italo - Albanese ἔτος IV ἀριθ. 2—3 Φεβρ. Μάρτιος Palermo· ὁ διάσημος αὗτος Ἰταλοαλβανὸς ποιητὴς ἀπέθανεν ἐν Νεαπόλει τῇ 17 Φεβρουαρίου 1927).
 - » *Τοῦ αὐτοῦ.* Francesco Crispi. (ἐπὶ τῇ 25ετηρίδι τοῦ θανάτου) Palermo. (Αὐτ. ἀριθ. 4—5 Ἀπρίλιος Μάϊος).
 - » *Ugolini Luigi M.* Albania Antica, τόμ. I σ. 225 καὶ εἰκόνες 125, Roma-Milano σχῆμα μέγα, πολυτελὴς ἔκδοσις. (Βιβλιοκρισία ὑπὸ Mid. Frashëri ἐν Diturija II 1927 σ. 350—351).
 - » *Rappaport Alf.* Albaniens Werdegang. (Die Kriegschuldfrage ἀριθ. 9 Σεπτ. Berlin σ. 815—844. Ἐκτίθεται ἡ πολιτικὴ κατάστασις τῆς Ἀλβανίας (1909—1926) καὶ εἶναι τὸ πρῶτον δοκίμιον τῆς ἱστορίας τῆς ἁλβανικῆς διπλωματίας· μετεφράσθη καὶ εἰς τὴν ἁλβανικὴν ἴδε κατωτέρω Gurakuqi 1928). (Βιβλιοκρισία αὐτ. III 1927 σελ. 75—76).
 - » *Τοῦ αὐτοῦ.* Aux pays des Martyrs, Paris. (Βιβλιοκρισία αὐτ. σ. 74—75).

- 1927 *Reichenau Hoffer*. Ἡ οἰκονομικὴ καὶ ἐμπορικὴ κατάστασις τῆς Ἀλβανίας.
(Βιομηχανικὴ καὶ βιοτεχνικὴ Ἐπιθεώρησις Μαρτίου—Ἀπριλίου Ἀθῆναι).
- » *Ρέντη Κωνστ.* Ἀλβανία.
(Ἐγκυκλοπ. Λεξικὸν Ἐλευθερουδάκη τόμος Α' σελ. 703—712, 6ον, Ἀθῆναι, σπουδαῖον ἄρθρον μετὰ σχετικῆς βιβλιογραφίας καὶ χάρτου).
 - » *Ribocco Agost.* Appendice alla «Veturta della lingua Albanese» σελ. 22 ἔκδοσις β' Napoli.
(I spezzano albanese, Cosenza Kalabri).
 - » *Serembe Cosmo.* Per le ricerche tomba di Scanderbech. 8ον σελ. 39.
(Βιβλιοκρισία ὑπὸ Mid. Frasheri ἐν Ditur. II 1927 σελ. 393).
 - » *Sheperi Ilija Dilo.* Gramatika dhe sindaksa e gjuhes shqipe Vlorë, 8ον σελ. 200.
(Βιβλιοκρισία αὐτ. III 1928 σελ. 115—119).
 - » *Σκενδέρη Κωνστ.* Ἡ ἐπέτειος μιᾶς νίκης. Ἡ 25 Δεκεμ. 1639.
(Περὶ τάγματος Ἑπειρωτῶν ἐπὶ Τουρκοκρατίας ἐν Πελασγῷ Ἀθῆναι 31 Δεκ.).
 - » *Στασινοπούλου Κ. Α.* Ἀλῆ Τεπελενλῆς.
(Ἐγκυκλοπ. Λεξικὸν Ἐλευθερουδάκη τόμος Α' σ. 775—777 6ον Ἀθῆναι).
 - » * *Σταῦρι Στ.* Αἱ ἱστορικαὶ καὶ κοινωνικαὶ σχέσεις Ἀλβανίας καὶ Ἑλλάδος. Διάλεξις τοῦ πρεσβευτοῦ τούτου τῆς Ἀλβανίας ἐν Ἀθῆναις. (Χρονικὰ 22 Ἰουνίου Ἀθῆναι).
 - » * *Τσάμιδων* (περὶ).
(Μακεδονικὰ Νέα 9—11 Ἰουνίου Θεσσαλονίκη).
 - » * *Φαλτάιτς Κωνστ.* Οἱ πλανόδιοι Ἑπειρῶται τεχνῖται.
(Ἑλληνικὴ Ἐπιθεώρησις ἔτος Κ', τεῦχος 240 σ. 6—8, 4ον Ἀθῆναι. Διάλεξις γενομένη ἐν τῷ Παρνασσῷ).
 - » *Philadelfeus Alex.* Les fouilles de Nicopolis.
(L'Acropole, Paris, τόμος II τεῦχος 3—4).
 - » *Haegh W. E.* Paludizma në Shqipnt, raport i parasht-ruem Shoqëris së Kombevet Tiranë.
(Βιβλιοκρισία ὑπὸ M. Frasheri ἐν Ditur. III 1927 σ. 194—196).
 - » *Xhuvani At.* Pestalozzi, jeta, veprat dhe pedagoqjija e tij, Elbasan.
 - » *Watson Habert D.* A Tale of two Villages.
(The World's Children τόμος VIII ἀριθ. 3 London. Τὸ ἕτερον τῶν χωρίων εἰς ᾧ οἱ ἄγγλοι ἐγκατέστησαν πρόσφυγας ἄλβανούς εὕρισκεται εἰς τὸ Lebofshei (Xhebal), τὸ δὲ ἄλλο εἰς τὸ Radom τοῦ Leskovik. Βιβλιοκρισία ὑπὸ Mid. Frasheri ἐν Ditur. III 1927 σ. 237—238).

- 1928 * *Ἀδαμίδου Ἰωσήφ*. Βορειοηπειρωτικά.
(Νέα Ἀλήθεια, Θεσσαλονίκη. Σειρὰ ἀρθρῶν (Μάιος 18, 19, 20 ἐ.) περὶ τῆς
προσαρτήσεως τῆς Β. Ἑπείρου εἰς τὴν Ἀλβανίαν).
- » *Ancel Jaques*. Les Balkans face à l'Italie, Paris.
(Βιβλιοκρισία ὑπὸ Mid, Frasherī ἐν Diturija III 1928 σ. 274 276).
 - » *Verax (=Tommaso Tittoni)*. L'Italia, la Yugoslavia e
l'Albania.
(Nuova Antologia, Roma, fascicul 13339 1 Ἰανουαρίου σ. 1—30).
 - » *Corni Guido*. Riflessi e visioni della grande guerra in
Albania; diario di un ufficiale, Milano.
(Ἰταλὸς ἀξιωματικὸς περιγράφων τὰ ἐν Ἀλβανίᾳ γεγονότα ἀπὸ Δεκεμβρίου
1915—Μαρτίου 1916. Βιβλιοκρισία ὑπὸ M. Frashëri ἐν Diturija III 1928
σελ. 352—353).
 - » *F. E. J.* Albania di oggi.
(Nuova Antologia Μαΐου 16 σ. 187—193. Βιβλιοκρισία αὐτ. 276).
 - » * *Γεωργίτση Ν.* Ἀνακριθειῶν ἔλεγχος (εἰς τὴν περὶ τῶν Ἑπι-
ρωτικῶν θεσμίῶν διατριβὴν τοῦ κ. Βιζουκίδου ἐν Ἑπειρ. Χρο-
νικοῖς Β' 1927 σ. 5—53 δημοσιευθεῖσαν). Ἑπειρος 1 Ὀκτωβρ.
 - » *Goga Perikli*. Dretjesia, revistë juridike e pesmbëdhjet
ditëshme, ἀριθ. 1 Ἰανουαρίου, Tiranë ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῆς
ἐταιρίας «Punëra Grafike të Stambes».
 - » *Gurakuqi Karl*. Rriedha e Punvet në Shqipni, prej
Alfred Rappaport-it, përkthyerë shqip nga—Botim i Mi-
nistris' s' Arsimit, Tiranë. Ἰδ. Rappaport Albaniens Wer-
degang 1927).
 - » *Lipi*. Mojsi Golemi, Korçë.
(Δράμα εἰς τρεῖς πράξεις ἔμμετρον, ἀναφερόμενον εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ Σκεν-
δέρβη).
 - » *Mjedja Ndre*. Juvenitia. Shkodrë, (ποιήματα).
(Ἐκδοσις β' ἢ α' ἐγένετο ἐν Βιέννῃ τῷ 1917).
 - » *Τοῦ αὐτοῦ*. Lissus, Skodrë.
(12 ποιήματα ἀναφερόμενα εἰς ἐποποιῖαν τοῦ Ἀλεσίου ἀπὸ τῶν ἀρχαίων χρό-
νων μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ Σκενδέρβη).
 - » *Petrotta Gaetano*. I cattolicismo nei Balcani. L'Albania.
(La tradizione τόμ. I τεῦχος 3—4 Μάιος—Αὐγουστος· προσπαθεῖ ὁ συγγρα-
φεὺς νὰ ἀποδείξῃ ὅτι ἀνέκαθεν ἡ Ἀλβανία ὑπήγετο ὑπὸ τὸν Πάπαν ἐκκλη-
σιαστικῶς).
 - » *Rappaport Alfred*. Der zweite Tirana-Vertrag und die
Unabhängigkeit Albaniens.

(Europäische Gespräche ἔτος II ἀριθ. 2 σ. 86—93 Hamburg. Βιβλιοκρισία ὑπὸ Mid. Frashëri ἐν Ditur. III 1928 σ. 276—277).

1928 *Schiro Giuseppe*. Interpretazione dell'Epigrafe del Gutus di Centuripe, Firenze.

(Ὁ μακ. Giuseppe, διάσημος Ἰταλοαλβανὸς ποιητής, ἀφῆκε ὡς πρωτόλειον ἐρμηνείας τῶν ἐτρουσκικῶν ἐπιγραφῶν διὰ τῆς ἀλβανικῆς τὴν ὡς ἄνω ἐργασίαν).

» *Selenica Teki*. Shqipria më 1927.

(Βιβλιοκρισία ὑπὸ Mid. Frashëri ἐν Ditur. III 1928 σ. 396—397).

» *Shqypnija e ilustrueme*. Kalendar i vjetës perishture ἔτος A' Shtyp. Zoja e Papëriyeme. Shkodër σ. 118 σχῆμα μέγα.

(Βιβλιοκρισία ὑπὸ Mid. Frashëri ἐν Ditur. II 1928 σ. 235—236). Τὸ Ἡμερολόγιον τοῦτο περιλαμβάνει ἱστορικὰ περὶ τῆς Σκόδρας καὶ ἐν τέλει δράμα «Mustafa Pasha i Shkodrës, i mrami Vezir Shqiptar» ὑπὸ M. Harari).

» * *Σκενδέρη Κωνστ.* Συγχαρητήριοι τῶ στρατάρχῃ Χουρσίτι πασᾶ ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου Μαχμουῦ ἀποσταλὲν [ἐπὶ τῇ ἀποστολῇ τῆς κεφαλῆς τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ.

(Πελασγός 28 Ἰανουαρίου Ἀθῆναι, ἐκ τοῦ ἀρχείου τῆς Μουφτείας Βερροίας).

» *Tittoni Tommaso*. Questioni del giorno. Milano.

(Μετὰ προλεγομένων ὑπὸ Benito Mussolini).

» (Υπουργεῖον Ἐξωτερικῶν τῆς Ἀλβανίας). Bisedim në këshillin e Shoqëris së kombëvet mbi çështjien e minoritetit shqiptar dhe të pasunjevet shqiptare ni Greqie. Botim i Ministris' së Punëvet të Jashtme i Republikësë Shqiptare. Qershor, Titane.

(Βιβλιοκρισία ὑπὸ Mid. Frashëri ἐν Ditur. III 1928 σ. 393—396).

» *Φακατσέλη Ε. Α.* Ἡπειρωτικὸν Βῆμα Ἀθηνῶν.

(Μεγάλη ἐβδομαδιαία πολιτική, φιλολογικὴ καὶ τῶν εἰδήσεων ἐφημερίς, ὄργανον τῶν ἀπανταχοῦ Ἡπειρωτῶν, ἀρ. 1 28 Ὀκτ. (0,55×0,40) τετρασέλιδος).

» *Φιλαδελφείως Ἀλ. Νικόπολις.* Ἀνασκαφαὶ Νικοπόλεως 1913—1926, Ἀθῆναι.

» *Χατζῆ Γ. Δ.* (Πελλερέν). Ἡπειρωτικαὶ συζητήσεις «Μομφαὶ καὶ παράπονα». Ἐλεγχος ἐπιπολαιότητων καὶ κακοποιῶν I—VI.

(«Ἡπειρος» 27 Σεπτεμβρίου—20 Ὀκτωβρίου ἀριθ. 3045/1225—3050/1230 Ἰωάννινα, ἔλεγχος κατὰ τοῦ κ. Βιζουκίδου περὶ τῶν ἐν τοῖς Ἡπειρ. Χρονικοῖς δημοσιευθέντων).

» *Τοῦ αὐτοῦ.* Τὸ περὶ τὴν Ἡπειρον ἄστν.

(Ἀπάντησις καὶ ἀναίρεσις εἰς τὰ περὶ μητροπόλεως Ἰωαννίνων ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου Παραμυθίας Ἀθηναγόρα δημοσιευθέντα. «Ἡπειρος» Νοεμβρίου ἀριθ. 3102/1282—Δεκεμβρίου [ἐξακολουθεῖ] Ἰωάννινα).

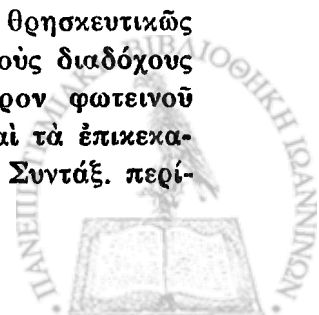
Ο ΠΑΛΑΙΩΝ ΠΑΤΡΩΝ ΠΑΡΘΕΝΙΟΣ
ΚΑΙ
Ο ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ ΚΩΝ/ΠΟΛΕΩΣ ΣΕΡΑΦΕΙΜ Β΄
ΥΠΟ
ΠΟΛΥΚΑΡΠΟΥ ΣΥΝΟΔΙΟΥ
Μητροπολίτου Γόρτυνος και Μεγαλοπόλεως.

Μετά την ἀποφράδα ἡμέραν τῆς ἀλώσεως και «τὸν χαλασμὸν τῆς περιφήμου πόλεως» (Δωροθ. Σύνοψ. Ἱστορ. σελ. 117) οἱ δυστυχεῖς Ἕλληνες περιέπεσαν εἰς τὴν φοβερὰν ἀσιατικὴν δουλωσύνην, ἀλλ' οὐδέποτε, και ἐν τεῖς δεινοτάτοις χρόνοις, ἀπέβαλαν τὴν ἐλπίδα τῆς ἀναστάσεως και τῆς ἐλευθερίας. Ἔστέναζον πικρῶς και ἀλαλήτως,

«δάκρυα θερμὰ χέοντες ὥστε κρήνη μελάνυδρος» (Ἰλιάδ. Π. 3), ἀλλ' εἰργάζοντο και σπουδαίως, ἔχοντες στήριγμα και καταφυγὴν τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν, ἣτις πάντοτε ἐκήρυττε τὴν ὑπομονὴν και ἐνίσχυε τὴν καρτερίαν τῶν στεναζόντων Ἑλλήνων. Διὰ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας διεφυλάχθη καθαρὰ και ἀνόθευτος ἡ πίστις, διετηρήθη ἄσβεστον τὸ πῦρ τῆς παιδείας, διεσώθη ἡ ὠραία ἑλληνικὴ γλῶσσα και τὰ ἥθη και ἔθιμα τῶν ὀρθοδόξων Ἑλλήνων. Οἱ ἱερεῖς και οἱ διδάσκαλοι, πτωχοὶ και δυστυχεῖς, ἐδίδασκον, παρηγόρουν, ἐνίσχουν και διετήρουν αὐτοὺς ἐν τῇ ὀρθοδόξῳ πίστει και ἔθνικότητι¹.

Οἱ Ἕλληνες ἠλπιζον εἰς τὴν βοήθειαν τῶν χριστιανῶν τῆς Δύσεως,

¹) (Ὁ ἀοίδιμος Ἡπειρώτης Κωνστ. Ἀσώπιος λέγει τάδε περὶ αὐτῶν, τὰ ὁποῖα δέον ν' ἀναγνώσουν οἱ καινοφανεῖς κενοὶ μεταρρυθμιστὰι τῆς παιδείας. «Οἱ ἄνδρες οὗτοι, καίπερ ζήσαντες εἰς καιροὺς ἀτυχεῖς, οὓς τινες μετὰ φρίκης θέλομεν ἀναπολῆ οἱ καταπιεσθέντες ὑπὸ τῆς βαρείας πολιτικῆς και ἠθικῆς ἀτμοσφαιρας, εἶναι φοιγόμενα πολλῆς προσοχῆς ἄξια, ὡς παριστῶντα ὑπὸ μίαν ἔποψιν τὰς γηραιὰς δρῦς, αἵτινες ἀντέχουσαι εἰς λαίλαπας, σεισμούς, πλημμύρας και εἰς ὅλα τὰ δεινὰ τῶν δριμυτάτων χειμῶνων, περιμένουσι τὸ ἔαρ ἵνα δώσωσι πάλιν νέα σημεῖα ζωῆς, ὑπὸ ἄλλην δ' ἔποψιν εἰκονίζοντα ἱερεῖς σεβασμίους, οἵτινες ὡς ἱεραὶ παρακαταθῆκαι φυλάσσοντες και περιποιούμενοι τοὺς σπινθῆρας τῆς προγονικῆς παιδείας, θρησκευτικῶς και οἶον διὰ πιστοκληρίας και διαπιστώσεως παρέδιδον αὐτοὺς εἰς τοὺς διαδόχους των ἐπ' ἐλπίδι πάντοτε ὅτι θέλουσι γίνῃ, προϊόντος τοῦ χρόνου, ζώπυρον φωτεινοῦ λαμπτήρος, ἱκανοῦ και τὴν περικαλύπτουσαν ὀμίχλην νὰ διασκεάδῃ και τὰ ἐπικεκαλυμμένα πλεονεκτήματα λαμπρότερα νὰ καταστήσῃ» (Περὶ τῆς Ἑλλην. Συντάξ. περιόδου Β' ἐκδ. Β σελ. 70).

οὓς πάντοτε ἐξελιπάρουν καὶ δὴ οἱ λόγιοι καταφυγόντες εἰς αὐτὴν ὡς φυγάδες, καὶ ἀνάφαντες τὸ φῶς τῆς ἀναγεννήσεως. Ἐξηγείροντο μὲν τῇ προτροπῇ τῶν ἐν τῇ Δύσει ἰσχυρῶν, ἀλλὰ πάντοτε ἐγκατελείποντο, καὶ οἱ δυστυχεῖς Ἕλληνες ἐψεύσθησαν τῶν ἐλπίδων. Διὰ τοῦτο ἐστράφησαν κατόπιν εἰς τὴν ὁμόδοξον Ρωσσίαν, ἣτις ἀνεφάνη ἐν τῷ εὐρωπαϊκῷ ὀρίζοντι καὶ ἤλιζον παρ' αὐτῆς τὴν ἀπελευθέρωσιν. Τοιαύτη εὐκαιρία παρουσιάσθη καὶ κατὰ τὸ δεύτερον ἡμισυ τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, καθ' ὃν ἐπὶ τῆς Αἰκατερίνης Β', τῆς Σεμιράμιδος τοῦ βορρᾶ, ἐγένετο ὁ Ρωσσοτουρκικὸς πόλεμος (1768—74). Εἰς τὸν φοβερὸν καὶ μακρὸν τοῦτον πόλεμον, ὅστις εἶχεν ὀλέθρια ἀποτελέσματα εἰς τοὺς δυστυχεῖς Ἕλληνας, ἔλαβον ἐνεργὸν μέρος καὶ κληρικοὶ καὶ λαϊκοί. Ἡ ἐπανάστασις τῶν Ἑλλήνων προπαρεσκευάσθη πολλαχοῦ ὑπὸ τῆς Ρωσσίας διὰ μυστικῶν ἀποστόλων ἀνὰ τὴν δούλην Ἑλλάδα καὶ κυρίως διὰ τοῦ Γεωργίου Παπάζωλη ἐκ τῆς Σιατίστης τῆς Μακεδονίας καὶ ἄλλων. Οὗτος ἐγνωρίσθη ἐν Ρωσσίᾳ μετὰ τοῦ Γρηγ. Ὁρλώφ, ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ ὁποίου ἐξέχεε τὰ φιλοπάτριδα αἰσθήματά του καὶ ἀπεδείκνυε τὸ δυνατὸν καὶ χρήσιμον τῆς ἐξεγέρσεως τῆς Ἑλλάδος.

Ὁ Γεώρ. Παπάζωλης μετέβη τὸ πρῶτον εἰς Μάνην καὶ ἔπειτα κρυφὰ εἰς Καλάμας ἔνθα ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Παναγιώτου Μπενάκη συνεκεντρώθησαν πολλοὶ καὶ ὑπέγραψαν συνθήκην καθ' ἣν ὑπισχνοῦντο τὴν ἐπανάστασιν ἑκατὸν χιλιάδων Ἑλλήνων, ἐὰν χορηγηθῶσιν εἰς αὐτοὺς τὰ ἀναγκαῖα ὄπλα καὶ ἐμφανισθῶσιν εἰς τὰ παράλια τῆς Πελοποννήσου πλοῖα ρωσσικὰ. Οἱ ὑπογράψαντες ἦσαν οἱ μητροπολίται Κορίνθου, Παλαιῶν Πατρῶν, καὶ Λακεδαιμονίας· ὁ πρῶτος Πατρῶν καὶ εἶτα πρόεδρος Κερνίκης καὶ Καλαβρυτῶν Δανιήλ, ὁ πρεσβύτερος Παναγιώτης, μέγας οἰκονόμος τῶν Καλαβρυτῶν καὶ ἄλλοι λαϊκοὶ προὔχοντες (Κ. Σάθα Τουρκοκρατ. Ἑλλάς σελ. 465). Εἰς τὴν ἐκστρατείαν τῶν Ρώσσων εἰργάσθη, εἶπερ τις καὶ ἄλλος, καὶ ὁ Ἡπειρώτης Πᾶνος Μαρούτσης, ὅστις ἐν Βενετίᾳ ζῶν ἐγένετο περιώνυμος ἐπὶ φιλομουσίᾳ καὶ φιλογενεῖᾳ. Ἦτο δὲ πρόθυμος νὰ θυσιάσῃ τὴν περιουσίαν του ὑπὲρ τοῦ ἔργου τούτου. Συνεσκέπτετο δὲ ἐν Βενετίᾳ μετὰ τῶν ἀδελφῶν Ὁρλώφ καὶ ἡ συνδρομὴ του ἐγένετο εἰς αὐτοὺς πολλαχῶς χρήσιμος¹.

1) Ὁ Πᾶνος Μαρούτσης, διορισθεὶς πολιτικὸς πράκτωρ τῆς Ρωσσίας παρὰ πάσαις ταῖς ἀυλαῖς τῆς Ἰταλίας, ἐτιμήθη ὑπὸ ταύτης καὶ ὠνομάσθη μαρκήσιος. Ὁ ἐν Βενετίᾳ τυπογράφος Δημήτριος Θεοδοσίου, προσφωνῶν τοῦ Καισαρίου Δαπόντε τὴν Χρηστοθήθειαν «τῷ ἐξοχωτάτῳ καὶ ἐκλαμπροτάτῳ Κυρίῳ Πάνῳ Μαρούτση μαρκέζῳ» λέγει πρὸς τοῖς ἄλλοις: «Ποῖος ἄλλος μετὰ τὴν κατάπτωσιν τοῦ Γένους μας ἔλαβεν ἀξιώματα τόσον λαμπρά; Ἐφάνησαν καὶ ἄλλοι ἄνδρες περιφανεῖς ἀνάμεσα εἰς τὰ σκότη ταύτης τῆς αἰχμαλωσίας τοῦ Γένους μας κατὰ διαφόρους τόπους καὶ καιροὺς· πλὴν ἡ λαμπρότης τῶν ἀξιωμάτων της ἐπεσκίασε τὴν δόξαν τῶν ἄλλων καὶ ἔκαμε νὰ ἀκτινοβολήσῃ ἕνα μέρος ἀπὸ ἐκεῖνο τὸ φῶς, ὅπου πρὸ τριῶν αἰῶνων ἐσβέσθη,

Πάντες οἱ δοῦλοι Ἑλληνες ἐνόμιζον ὅτι ἔφθασεν ἡ ποθητὴ ὥρα τῆς ἀπελευθερώσεως, βαυκαλιζόμενοι ὑπὸ τῶν προφητειῶν καὶ ἐρμηνειῶν αὐτῶν. Ὁ ἐκ Μετσόβου Νικόλαος Ζερζούλης, μαθητὴς γενόμενος τοῦ Μπαλάνου καὶ χρηματίσας διδάσκαλος ἐν Ἀθῶνι καὶ Ἰασίῳ, ἠρμήνευσε τοῦ σοφοῦ Λέοντος τὸν χρησμόν, «Βύζαντος αὐτὴ ἐστὶ Κωνσταντίνου κτλ.», ἠρμήνευσε δὲ καὶ τὸν τοῦ Στεφάνου Ἀλεξανδρέως, τοῦ Οἰκουμενικοῦ διδασκάλου, τὸν ἀρχόμενον διὰ τῶν στίχων :

«φῦλον τὸ βαβυλώνιον τρεῖς ἑκατὸν κατάρξει
τῆς Ἑπταλόφου καὶ τι πρὸς».

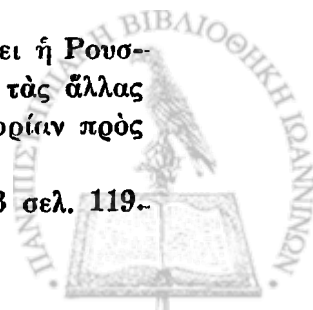
Ὁ χρησμός οὗτος ἐγένετο, ὡς λέγει ὁ Καισάριος Δαπόντε, «ἐν ἔτε ἑπτακοσιοστῷ ἐπὶ τῆς βασιλείας Ἡρακλείου, βασιλέως Ρωμαίων, ὅταν ἄρχισε ν' ἀκούεται τὸ ὄνομα τοῦ Μωάμεθ». Ὁ Ζερζούλης ἐρμηνεύσας τὸν χρησμόν τῷ 1769 ἐζήτησεν ν' ἀποδείξῃ ὅτι τῷ 1774, ἦτοι περὶ τὰ 320 ἔτη μετὰ τὴν ἄλωσιν, οἱ Ρῶσσοι θὰ κυριεύσουν τὴν Κ/πολιν. «Οἱ χρόνοι ὅπου γράφουσιν οἱ χρησμοί, λέγει ὁ Ἀθ. Ὑψηλάντης, πῶς μέλλει ν' ἀναστηθῇ ἡ βασιλεία τῶν Ρωμαίων, ἦσαν οἱ τριακόσιοι εἴκοσι μετὰ τὴν ἄλωσιν καὶ εἰς αὐτοὺς συνέβη νὰ ἀκολουθήσωσιν αὐτοὶ οἱ ἑξ χρόνοι πολέμου εἰς τοὺς ὁποίους ἐπλησίασαν εἰς τὴν πόλιν (οἱ Ρῶσσοι) τὴν ἐστενοχώρησαν ἀλλὰ δὲν τὴν ἐπῆραν».¹

Περὶ τῆς ἐν γένει ἐξεγέρσεως τῶν Ἑλλήνων ἐπὶ Αἰκατερίνης Β' καὶ τῆς ἀποτυχίας αὐτῆς δὲν πρόκειται νὰ πραγματευθῶμεν ὧδε, τόσῳ μᾶλλον ὅσῳ καὶ ἄλλοι ἔγραψαν οὐκ ὀλίγα καὶ δὴ ἐκτενῶς ὁ Παντελῆς Μ. Κοντογιάννης: «Οἱ Ἑλληνες κατὰ τὸν πρῶτον ἐπὶ Αἰκατερίνης Β' Ρωσοτουρκικὸν πόλεμον» (Ἐν Ἀθήναις 1903). Ἐνταῦθα θ' ἀναφέρωμεν ὀλίγα τινὰ περὶ τῶν δύο Ἡπειρωτῶν κληρικῶν, ἦτοι τοῦ Π. Πατρῶν Παρθενίου καὶ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Σεραφεῖμ Β', οἵτινες εἰργάσθησαν ὡς μέγιστα ὑπὲρ τῆς ἐπιτυχίας τοῦ ἀγῶνος.

Ὁ Παλαιῶν Πατρῶν Παρθένιος Α' ἐγεννήθη καὶ ἀνεπτύχθη ἐν Ἰωαννίνοις· ποῦ ἔδρασε καὶ πότε ἀκριβῶς ἐχειροτονήθη κληρικός, δὲν γνωρίζομεν. Τὸ βέβαιον εἶνε ὅτι λίαν ἐνωρὶς προήχθη εἰς τὴν ἐπίζηλον μητρόπολιν Π. Πατρῶν. Εὐσεβῆς καὶ ἐνάρετος ἐγένετο περιάκουστος διὰ τὴν ἀμφιλαφῆ αὐτοῦ μάθησιν καὶ σοφίαν. Ἀναφέρεται ὅτι ἦτο ὀργίλος καὶ ἐπετίθετο σφοδρῶς κατὰ τῆς φλυαρίας τῶν γυναικῶν ἐν τοῖς ναοῖς, μετεχειρίσθη δὲ κάποτε καὶ τὴν ποιμαντικὴν ράβδον ἐν τῷ ναῷ τοῦ Ἀγ. Νικο-

τῆς παλαιᾶς εὐγενείας τῶν Γραικῶν, καὶ εἰς τὰ ἀρκτικά μέρη ὅπου βασιλεύει ἡ Ρουσοικὴ μοναρχία καὶ εἰς τὴν ἐπικράτειαν ταύτης τῆς Ἰταλίας καὶ εἰς ὅλας τὰς ἄλλας ἐπαρχίας καὶ πόλεις, ἀπὸ τὰς ὁποίας διέβη εἰς τὴν μεγάλην τῆς ὁδοιοποιίαν πρὸς αὐτὴν τὴν Ρουσσίαν.....»

¹) «Τὰ μετὰ τὴν «ἄλωσιν» σελ. 534. Σάβα, Μεσαιων. Βιβλιοθ. τομ. 3 σελ. 119.

λάου κατὰ τὴν συνοικίαν Βλασαροῦς διὰ νὰ ἐπιβάλλῃ σιγὴν εἰς τὰς γυναῖκας.

Ἐκ τῶν πρώτων ἦτο ὑπὲρ τῆς ἐξεγέρσεως τῶν Ἑλλήνων καὶ αὐτὸς ὕψωσε τὴν σημαίαν ἐν Αἰγίῳ κατὰ Μάρτιον καὶ ἠϋλόγησεν αὐτήν, ὡς ὁ κατόπιν διάδοχος αὐτοῦ Γερμανὸς ἐν τῇ Ι. Μονῇ τῆς Ἁγίας Λαύρας τῶν Καλαβρύτων. Ἀνώνυμος χρονογράφος γράφει περὶ αὐτοῦ « ὁ σοφολογιώτατος καὶ θεοπρόβλητος μητροπολίτης Π. Πατρῶν ὅστις, ὡς ἄλλος Ἀπόστολος Ἀνδρέας, τῆς Ἀχαΐας διοικεῖ καὶ προνοεῖ τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ καὶ τὸν περιούσιον λαὸν τοῦ Κυρίου ἐν ὁσιότητι καὶ δικαιοσύνη ». Εἰς τὴν ἐξέγεσιν τῶν Ἑλλήνων εἰργάζετο καὶ μετ' ἄλλων καὶ κυρίως μετὰ τοῦ προεστῶτος τῶν Πατρῶν Πόλου ὅστις, ὡς ἀναφέρει ὁ αὐτὸς χρονογράφος, ἦτο « τῶν ἐξαιρέτων προεστῶτων τοῦ Μωρέως, ἦτο στολισμένος μὲ ὄλας τὰς χριστιανικὰς ἀρετὰς καὶ παρίσταται ἀληθῶς ὁ πλέον ζηλωτὴς πατρίκιος, ὅπου νὰ ἔλαβέ ποτε ἡ Πελοπόννησος ».

Μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς ἐπαναστάσεως κατέφυγεν εἰς τὴν Ζάκυνθον, ἔνθα διέτριβε τοῦλάχιστον τῷ 1771, ὡς ἐμφαίνεται ἐξ ἐγγράφου δημοσιευθέντος ὑπὸ Κ. Σάθα (Τουρκοκρ. Ἑλλ. σελ. 449), ἐν ᾧ ὑπογράφονται ὁ Π. Πατρῶν, ὁ Μεθώνης, ὁ Ἀμυκλῶν καὶ ὅπερ χρονολογεῖται ἀπὸ 7 Σεπτεμβρίου 1771¹. Ἐκ Ζακύνθου μετέβη εἰς τὴν Ρωσσίαν, ἔνθα ὡς μέγιστα ἐτιμήθη ὑπὸ τῆς Αἰκατερίνης καὶ ἄλλων ἐπισήμων.

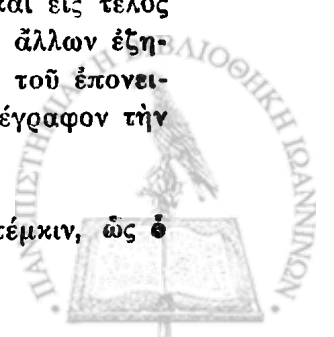
Ἐν αὐτῇ εἰργάζετο σπουδαίως, πλὴν ματαίως, ὑπὲρ τῆς δυστυχοῦς Ἑλλάδος, ἣτις κατεστράφη ὑπὸ τῶν ἐπιδρομόντων Ἀλβανῶν· συνέθηκε καὶ ἐπίγραμμα ἠρωελεγεῖον « τῷ ὑψηλοτάτῳ πρίγκιπι Γρηγορίῳ Ἀλεξανδριδῆ Ποτεμκίνῳ τῷ πάνυ », ἐν ᾧ ὑπογράφεται « ὁ ταπεινὸς Μητροπολίτης ὑπερτιμος καὶ ἔξαρχος πάσης Ἀχαΐας Π. Πατρῶν Παρθένιος » καὶ τὸ ὁποῖον δημοσιεύεται ὑπὸ τοῦ Γ. Ζαβίρα.²

Ἐδημοσίευσεν καὶ προσφώνημα « τῇ θειοτάτῃ, πανσεβεστάτῃ, φιλοανθρωπεστάτῃ καὶ χριστομιμήτῳ Αἰκατερίνῃ Ἀλεξιάδι τῇ Β' τῇ μεγαλωνύμφῳ », ἐκφωνηθὲν τῇ 16 Ἀπριλίου 1770 τῇ Κυριακῇ τῶν Βαΐων. Τὸ μέχρι κόρου τοῦτο προσφώνημα μεθρημηνεύσατο εἰς τὴν ρωσικὴν γλῶσσαν ὁ Σιτζκαβὼρ ἐν τῷ Ζ' τόμῳ τῆς Ρωσικῆς Βιβλιοθήκης (Νεοελ. Φιλολ. Κ. Σάθα σελ. 607).³

¹) Τὸ ἐγγράφον τοῦτο ἐδόθη εἰς τοὺς προκρίτους τοῦ Μεσολογγίου Ἀνδρέαν Καλογεράν καὶ Ἀναστάσιον Γουλιμῆν. « Ἐν τῷ νῦν καιρῷ, λέγεται ἐν τῷ ἐγγράφῳ τούτῳ, ἐπ' ἐλπίδι τῆς ἐλευθερίας τῶν χριστιανῶν ἀπώλοντο καὶ αὐτοὶ καὶ εἰς τέλος ἠφανίσθησαν, οἱ γὰρ προεστῶτες καὶ τῶν ἄλλων προὔχοντες πλείω τῶν ἄλλων ἐξημώθησαν καὶ μᾶλλον παρὰ τῶν ἐκ τῆς Ἁγῆς ἐπιπόνως μέχρι καὶ αὐτοῦ τοῦ ἐπονειδίστου θανάτου καταδιώκονται. » Διὰ τοῦ ἐγγράφου τούτου περιέγραψεν τὴν δυστυχίαν αὐτῶν καὶ παρεκάλουν τοὺς Ρώσσους ὅπως τοὺς βοηθήσουν.

²) Νέα Ἑλλάς κτλ. σελ. 511.

³) Καὶ ἄλλοι κληρικοὶ καὶ λαϊκοὶ ἀφιέρωσαν βιβλία εἰς τὸν Ποτέμκιν, ὡς ὁ

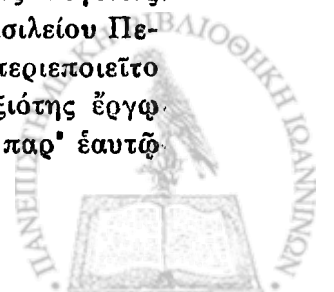

Ὁ Πατριάρχης Κ/πόλεως Σεραφεῖμ Β΄ ἦτο καὶ αὐτὸς Ἑπειρώτης· κατήγετο ἐκ τῆς ἐν Ἑπίρῳ Χοανίας, ἣτις κεῖται πρὸς Β. τῆς Θεσπρωτίας μεταξὺ τῶν Ἀκροκεραυνίων ὄρεων καὶ τοῦ Ἴονίου πελάγους. Ἡ Χοανία δὲ ἔλαβε τὸ ὄνομα ἐκ τοῦ Χάωνος, υἱοῦ τοῦ Πριάμου, φονευθέντος ἀκουσίως ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ του Ἐλένου. Περιστεραί, ὡς ἀναφέρεται, ἔδιδον χρησμὸν ἐν τινι δάσει. Ἐν τῇ Χοανίᾳ ἔκειντο τὸ πάλαι αἱ πόλεις Βουθρωτόν, Φοινίκη, Ἰλιον.

Ὁ Σεραφεῖμ ἐγένετο Μητροπολίτης Φιλιππουπόλεως, ἀπὸ δὲ τῆς 27 Ἰουλίου 1757 ἕως τοῦ Μαρτίου 1761 Πατριάρχης Κ/πόλεως. Ἦτο λόγιος καὶ δραστήριος, φίλος τῶν γραμμάτων καὶ τῆς προόδου. Ὁ ψευδώνυμος Μαθᾶς (Κατάλ. Πατριαρ. σελ. 153) λέγει ὅτι ἦτο «ἄνθρωπος τ' ἄλλα μὲν σεβάσιμος καὶ ἐκκλησιαστικός, ἀλλ' ἀγέρωχος καὶ ὑπεροπτικός». Ὁ δὲ Σέργιος Μακραιὸς (παρὰ Σάθα Νεολλην. Φιλ. σελ. 493) λέγει «Ἦν δὲ ὁ Παναγ. κύριος Σεραφεῖμ, Ἑπειρώτης τὸ γένος, εὐσεβῆς ἐξ εὐσεβῶν, εὐπατριδῆς, φιλογενῆς, φιλότιμος, τολμηρός, γενναῖος, νοήμων, εὐμαθῆς μᾶλλον ἢ πολυμαθῆς, ὀρητικὸς οἷς ἐδόκει συμφέρειν, δυσπαλάλακτος ὧν εἶχετο· ἐν πράγμασιν εὐεπέθολος, εὐμήχανος τὰ ἀρέσκοντα αὐτῷ διαπράξασθαι τὸν ἐπιχωριάζοντα τρόπον· παρεζήλου γὰρ καὶ ἐξέμαθε τῶν κρατούντων τὴν πολιτικὴν καὶ τὸ ἀρχικὸν αὐτῶν ἦθος ἀπεμάξατο. Σύννοιδο μέντοι καὶ τῆς ἰδίας ἀξίας τὰ καθήκοντα, ἐν οἷς περὶ τὰ μέγιστα ἐφιλοτιμεῖτο καὶ τοῖς εἰλικρινῇ τὴν ἀρετὴν κατορθοῦσιν ἡσμενίζετο· καὶ διάπυρος ζηλωτῆς τῶν ὀρθοδόξων δογμάτων καὶ τῶν ἐκκλησιῶν τοῦ Θεοῦ κηδεμὼν ἐπιμελέστατος». Ἀληθῶς περὶ αὐτοῦ ἐξηνέχθησαν καὶ ἀντίθετοι γνῶμαι, ὡς θὰ ἴδωμεν παρακατιόντες. Ἀναντιρρήτως ὁμως ἦτο δραστήριος καὶ φίλος τῶν γραμμάτων καὶ τῆς ἀναπτύξεως τῶν δούλων Ἑλλήνων. Αὐτὸς εἰργάσθη, εἴ τις καὶ ἄλλος, ὑπὲρ τῆς Πατριαρχικῆς Ἀκαδημίας, συστήσας ἐν αὐτῇ Σχολὴν Φιλοσοφικῶν καὶ Θεολογικῶν μα-

Γρηγόριος Κωνσταντᾶς καὶ Δαν. Φιλιππίδης τὴν «Νεωτερικὴν Γεωγραφίαν», ὁ Ἀθ. Παλλίδας προσεφώνησεν ἐν τῶν βιβλίων του εἰς τὴν Αὐτοκράτειραν τῆς Ρωσσίας, ὁ δὲ Εὐγένιος Βούλγαρις ἐποίησε πρὸς αὐτὴν μεγαλοπρεπῆ ᾠδὴν, ἐξυμνῶν καὶ γεραίρων ὅσα αἱ ρωσικαὶ στρατιαὶ ἔστησαν τρόπαια κατὰ τῶν πολεμίων.

Ὁ Ποτεμγίνος οὗτος, εἰς ὃν ἀποδίδεται κατὰ τὸ πλεῖστον τὸ πολυθρόλλητον «Ἑλληνικὸν Σχέδιον» τῆς Αἰκατερίνης καὶ τὰ τολμηρὰ αὐτῆς βουλευμὰτα περὶ τῆς καταστροφῆς τοῦ Τουρκικοῦ κράτους, ἦτο εἰδήμων τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, ἦν ἐδίδαξεν αὐτῷ ὁ Ἑλλην μοναχὸς Δωρόθεος, ὁ ἐπιστήθιος φίλος αὐτοῦ, ὁ ὀνομασθεὶς Γαβριὴλ καὶ χειροτονηθεὶς Ἀρχιεπ. Χερσῶνος καὶ Ταυρίδος. Ὁ πολὺς Εὐγένιος Βούλγαρις μετέφρασεν ἐκ τῆς ρωσικῆς εἰς τὴν ἑλληνικὴν ᾠδὴν τοῦ Βασιλείου Πετρῶφ τῷ Ποτεμκίνῳ καὶ ἐξέδωκεν ἐν Μόσχῃ τῷ 1775. Αὐτὸς πολλαχῶς περιεποιεῖτο καὶ ἐπροστάτευε καὶ ἐκάλει παρ' ἑαυτῷ τοὺς Ἑλληνας ἐκείνους, ὧν ἡ δεξιότης ἔργῳ καὶ ἰδίως ἐν τοῖς στρατιωτικοῖς ἦτο εἰς αὐτὸν χρήσιμος. Οὕτω ἐκάλεσε παρ' ἑαυτῷ τὸν Ἀνδρέαν Σουγδουρῆν ἐξ Ἰωαννίνων, ἔμπειρον περὶ τὰ πολεμικά.

θημάτων. Ἐξεδόθησαν δὲ πατριαρχικά Σιγγίλια περὶ αὐτῆς κατὰ Ἰανουάριον τοῦ 1759. Ἀλλὰ τὸ σπουδαιότατον, μετεκαλέσατο ὡς διδάσκαλον τοῦ φιλοσοφικοῦ τμήματος τὸν σοφὸν κληρικὸν Εὐγένιον Βούλγαριν¹, ὃν ὁ διάδοχος αὐτοῦ Ἰωαννίκιος Γ' ὁ Καρατζᾶς ἤκιστα ἐτίμησεν, ὡς καὶ ὁ κατόπιν Σαμουήλ, διότι «προσπετηκῶς ταῖς τοῦ Ἀριστοτέλους δόξαις, κατὰ τὸν ἀπὸ Σιναίου Κωνσταντίνου... ἀπεστρέφετο τὰ παρ' Εὐγενίου παραδιδόμενα, ὡς νεωτέρας φρενὸς κημήματα» (Ἐλάσσον. Συγγραφ. σελ. 359). Πρὸς διοίκησιν τῆς Σχολῆς ὤρισεν Ἐπιτρόπους ἐκ μὲν τῶν Ἀρχιερέων τὸν Ἀδριανουπόλεως Διονύσιον, ὅστις χαρακτηρίζεται ὑπὸ μὲν τοῦ Σεργίου Μακρταίου «ὡς πολυμαθῆς καὶ διδασκαλικός», ὑπὸ δὲ τοῦ Ζαβίρα «ὡς ἀνὴρ σοφὸς καὶ τὰ μάλιστα εὐδοκιμήσας ἐν τῇ ρητορικῇ εὐροίᾳ τοῦ λέγειν» (Ἐκκλ. Ἱστορ. ἐν Κ. Σάθα Μεσαιων. Βιβλοθ. τόμ. Γ' σελ. 234. Ἑλλην. Θέατρ. σελ. 282)², καὶ τὸν Σερρῶν Ἰωαννίκιον, ἐκ δὲ τῶν ἀρχόντων τὸν Γρηγόριον Ἀλεξ. Γκίκαν, διερμηνέα τῆς Ὑψ. Πύλης καὶ τὸν μέγαν Σκευοφύλακα Ἀθανάσιον Κομν. Ὑψηλάντην, τὸν γνωστὸν χρονογράφον.

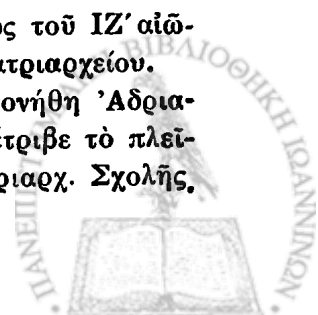
Ὁ Πατριάρχης Σεραφεῖμ Β', ὑποπτεύσας ὅτι ὁ Ἀδριανουπόλεως Διονύσιος ἀνεκοίνωσεν ἀπόρρητόν τι, ἠθέλησε τὸν Μάϊον τοῦ 1760 νὰ τὸν ἀποστείλῃ εἰς τὴν Ἀδριανούπολιν, ἀλλ' οὗτος κατώρθωσε διὰ τῶν ἰσχυ-

¹) Τῷ 1760 ἐξέδωκε σιγγιλιῶδες γράμμα («Ἐκ/κὴ Ἀλήθεια» τόμ. Α' 1880—1 σελ. 218) ἐν ᾧ λέγεται: «Γνωστὸν ἔστω πᾶσιν ὅτι, ἐλέει τοῦ Παναγάρχου Θεοῦ, διὰ κοινῆς ἐπιμελείας καὶ φροντίδος συνεκροτήθη ἤδη ἐν τῇ βασιλευσίᾳ ταύτῃ τῶν πόλεων κοινὸν φροντιστήριον εἰς παράδοσιν τῶν θύραθεν ἐπιστημῶν καὶ τῆς καθ' ἡμᾶς ἱ. Θεολογίας ἐν ᾧ ἀποκατεστάθη καθηγεμὼν καὶ διδάσκαλος ὁ ὁσιώτατος καὶ σοφολογιώτατος κύρ Εὐγένιος ἀνὴρ σοφώτατος καὶ πολυμαθέστατος καθὰ διὰ μακρᾶς πείρας ἐγνώσθη. Ἐπίτροποι δὲ αὐτοῦ διωρίσθησαν ὁ Ἀδριανουπόλεως Διονύσιος, ὁ Σερρῶν Ἰωαννίκιος, ἐκ δὲ τῶν εὐγενεστάτων ἀρχόντων ὁ τε ἐνδοξότατος καὶ εὐγενέστατος μέγας Δραγουμάνος τῆς κραταιᾶς βασιλείας κύρ Γρηγόριος Γκίκας καὶ ὁ ἐξοχώτατος καὶ εὐγενέστατος ἀρχων μέγας Σκευοφύλαξ καὶ ἀρχιατρός κύρ Ἀθανάσιος Ὑψηλάντης καὶ οὕτω εὐδωδόθησαν ἄχρι τοῦδε, Θεοῦ συνεργοῦντος, τὰ τοῦ Σχολείου τούτου...» Περαιτέρω συνέστησε θερμότερα τὴν βοήθειαν τοῦ Σχολείου καὶ τὸν τρόπον αὐτῆς.

²) Ἀτυχῶς, μετὰ τὴν παῦσιν τοῦ φιλοπροόδου τούτου Πατριάρχου Σεραφεῖμ, ὁ σοφὸς Εὐγ. Βούλγαρις, περιφρονηθεὶς καὶ μὴ λαμβάνων τακτικῶς τὸν μισθὸν του, ἠναγκάσθη ν' ἀποχωρήσῃ καὶ ν' ἀπέλθῃ κατ' Ἀπρίλιον τοῦ 1761 ἐκ τῆς Κ/πόλεως καὶ οὕτω τὸ Φιλοσοφικὸν τμήμα διελύθη διαρκέσαν ἑπτὰ καὶ δέκα μῆνας καὶ παρέμεινε μόνον τὸ Γραμματικόν. Εἰς τὴν ἀπομάκρυνσιν αὐτοῦ συνετέλεσε πολὺ καὶ ὁ Ἀνανίας ὁ Ἀντιπάριος, προϊστάμενος καὶ διδάσκαλος τῶν Γραμματικῶν, ὅστις κατηγορεῖ τοῦ Εὐγενίου, ὡς μὴ γνωρίζοντος τὴν ἑλληνικὴν.

³) Ὁ Ἀδριανουπόλεως Διονύσιος, ἐκ Χίου, ἐγεννήθη φθίνοντος ἴσως τοῦ ΙΖ' αἰῶνος (1690—1695) καὶ ἐγένετο τὸ πρῶτον Ἀρχιδιάκονος τοῦ Οἴκουμ. Πατριαρχείου.

Κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1739 ἐπὶ Νεοφύτου ΣΤ' (1734—40) ἐχειροτονήθη Ἀδριανουπόλεως, διάδοχος τοῦ ἀποθανόντος Ἀθανασίου. Ὡς φαίνεται, διέτριβε τὸ πλεῖστον ἐν Κ/πόλει ὡς τε μέλος τῆς Ἱ. Συνόδου καὶ ὡς ἔφορος τῆς Πατριαρχ. Σχολῆς, Περβλ. «Γρηγ. Παλαμᾶ» ἔτος Δ' τευχ. ΝΒ' σελ. 666).

ρῶν προστατῶν του νὰ ματαιώσῃ τὴν ἐκτέλεσιν. Ὁ Πατριάρχης ὁμως τῇ 14 Σεπτεμβρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους «συνεστιαθεὶς μὲ τὸν Ἀδριανουπόλεως παρέδωκε τῷ τζαούση, ὃν εἶχε κεκρυμμένον ἐν τῷ Πατριαρχείῳ. Καὶ ὁ μὲν Ἀδριανουπόλεως ἀπῆλθεν ὡς οὐκ ἔδει, ἡ δὲ ὑπόληψις ἔλειψεν ἢ διὰ τὸν Πατριάρχην ἕως τότε καλῆ» (Ἐθν. Κομν. Ὑψηλ. Τὰ μετὰ τὴν Ἄλωσιν σελ. 385, Μ. Γεδεῶν Χρονικά Πατριαρχ. Ἀκαδημ. σελ. 152—53). Ἡ ἀπομάκρυνσις τοῦ Ἀδριανουπόλεως Διονυσίου ἐξώργισε σφόδρα τοὺς φίλους του καὶ δὴ τοὺς ἰσχυροὺς Ἐπιτρόπους τοῦ Φιλοσοφικοῦ Τμήματος τῆς Πατριαρχ. Ἀκαδημίας καὶ οὕτω κατώρθωσαν νὰ ἀπολυθῇ ὁ Πατριάρχης τῇ 25 Μαρτίου 1761.

Ὁ Σεραφεῖμ Β΄ ἦτο σφόδρα φιλόρρωστος· οὗτος καθώρισε νὰ τελεῖται μεγαλοπρεπῶς ἡ ἑορτὴ τοῦ Ἀποστόλου Ἀνδρέου, ὅστις ἐκήρυξε τὸ εὐαγγέλιον τῆς σωτηρίας ἐν Βυζαντίῳ, καταστήσας καὶ τὸν πρῶτον Ἐπίσκοπον Στάχυν. Εἰς τὴν πανήγυριν προσεκάλεσε καὶ τὸν Πρεσβευτὴν τῆς Ρωσσίας ὅτε ἐξεφώνησεν ὠραῖον λόγον ὁ καλὸς Εὐγένιος Βούλγαρις. Τοῦτο ἤρκεσε νὰ διαβληθῇ ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν του εἰς τὴν Κυβέρνησιν, ὅτι δηλ. συνεννοεῖται μετὰ τῆς Ρωσσίας κατὰ τῆς Τουρκίας. Ὁ Σουλτάνος πεισθεὶς εἰς τὴν διαβολὴν, ἔπαυσεν αὐτὸν καὶ διέταξε νὰ μεταβῇ ἐξόριστος εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος, ὅπου ἔκτισε κελλίον, τὸ Σεράγιον, ἐν ᾧ ὑπάρχει ἡ ἐπιγραφή ἡδε :

«Ἀποβὰς ἤδη ἐντίμως ἀπὸ τὸ Πατριαρχεῖον
ἔδῳ ἤλθεν εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος καὶ ἠγόρασε κελλεῖον
Βατοπεδιόν, τὸ πρῶτον τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου
δι' οἰκείαν ἡσυχίαν μέχρι τελευτῆς τοῦ βίου».

Ἄλλὰ δὲν κατώρθωσε νὰ παραμείνῃ ἐν Ἁγίῳ Ὄρει «μέχρι τελευτῆς τοῦ βίου»¹⁾, διότι κατὰ τὴν ἐπανάστασιν ἐπὶ Αἰκατερίνης Β΄ ὁ Σεραφεῖμ ἀπῆλθεν ἀπὸ Ἁγίου Ὄρους εἰς τὸν καταπλεύσαντα Ρωσικὸν στόλον, ἀγωνιζόμενος γενναίως ὁ γενναῖος ὑπὲρ τῆς ἐπιτυχίας τοῦ ἀγῶνος. Ὁ Σεραφεῖμ ἐξέδωκε καὶ ἐγκυκλίους εἰς πάντας τοὺς Ἕλληνας, προτρέπων εἰς ἀνταρσίαν καὶ ὑποταγὴν εἰς τοὺς Ρώσους²⁾. Τινὲς τῶν ἐγκυκλίων

¹⁾ Ὁ Ἱ. Ναὸς τοῦ Κελλίου, τιμώμενος ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου, ἐτιμήθη ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἀνδρέου τοῦ Πρωτοκλήτου. Τὸ Κελλίον αὐτοῦ, θεωρηθέντος ὡς «ἀποστάτου καὶ ἐπιβούλου τῆς κραταιοτάτης βασιλείας», ἐδημεύθη καὶ ὑπεχρεώθη ἡ Κοινότης τοῦ Ἁγίου Ὄρους νὰ πληρώσῃ τὴν ἀξίαν του ἐκτιμηθέντος ἀντὶ 10500 γροσίων τὰ ὅποια ἐπλήρωσεν εἰς τρεῖς δόσεις, πλὴν 500 γροσίων, χαρισθέντων.

²⁾ Οἱ Ἕλληνες ἐπὶ τῆς δουλείας, ὡς εἶπομεν, ἠγάπων τὴν Ρωσσίαν διὰ τὸ ὁμόδοξον καὶ ἠλπίζον τὴν ἀπαλλαγὴν αὐτῶν ἀπὸ τῆς δουλείας. Πολλοὶ δὲ ἔπαθον πολλὰ δεινὰ ἢ ἐθανατώθησαν οἰκτρῶς ὑπὸ τῆς τυραννίας διὰ τὴν πρὸς τὴν Ρωσσίαν συμπά-

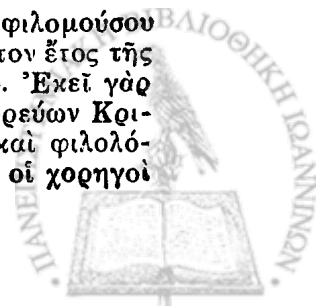
τούτων ἐκομίσθησαν καὶ εἰς τὴν Εὐβοίαν, ὃ δὲ Μητροπολίτης Εὐβοίου Γεδεῶν ἀπέστειλεν αὐτὰς τάχιστα εἰς τὴν Κ/πολιν. Ὁ ἀπὸ Θεσσ/νίκης Πατριάρχης Θεοδόσιος (Χριστιανόπουλος, ὃ καὶ Μαριδάκης ἐκ Κρήτης) κατήγγειλε τὸν Σεραφεῖμ εἰς τὴν Ὑψ. Πύλην, ἠγγυᾶτο δὲ μετὰ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου ὅτι οἱ χριστιανοὶ θὰ τηρήσουν τὴν νόμιμον ὑποταγὴν¹. Ἀλλὰ δὲν ἠρκέσθη εἰς τοῦτο· καθήρεσε τὸν Σεραφεῖμ καὶ ἀνήγγειλεν εἰς τοὺς χριστιανούς τὴν καθαίρεσιν δι' ἰδίας ἐγκυκλίου, ἐν ἣ ὁ Σεραφεῖμ καλεῖται ἀποστάτης, ταραχοποιός, δημεγέρτης, ἀνὴρ αἱμάτων. Οὕτω δὲ ἠναγκάσθη μετὰ τὴν ἀτυχῆ ἔκβασιν τῆς ἐπαναστάσεως νὰ μεταβῆ εἰς Ρωσσίαν, ἐνθα ἠξιώθη πολλῆς τιμῆς καὶ φιλοξενίας καὶ δὴ παρὰ τῆς αὐτοκρατείας Αἰκατερίνης. Ἐν Ρωσσίᾳ παρέμεινε, ἐκοιμήθη δ' ἐν Κυρίῳ τῷ 1779 καὶ ἐτάφη ἐν τῇ μονῇ τῆς Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτῆρος τῆς Δούμνας τῆς ἐπαρχίας Πολτάβας, πλησίον τοῦ Πατριάρχου Κ/πόλεως Ἀθανασίου Γ', τοῦ Πατελλαρίου. (Πρβλ. «Γρηγ. Παλαμᾶ» ἔτος Ε' τεῦχος ξγ').

Ὁ Πατριάρχης Καλλίνικος Γ' ἐν τῷ καταλόγῳ τῶν Πατριαρχῶν πολλὰ λέγει κατ' αὐτοῦ καὶ περιφρονητικῶς τὸν ὀνομάζει «Ἀλβανίτην». «Σεραφεῖμ ὁ Ἀλβανίτης, ὃ ἐπίορκος καὶ ἄθεος καὶ τύραννος, ἐπὶ τούτου τὸ σάκκον φορεῖν τοὺς ἀρχιερεῖς πωλεῖται· ἔτη 4». (Κ. Ι. Δυοβουνιώτου, Καλλίνικος Γ', ἐν Ἀθήναις 1916 σελ. 129). Ἀλλ' ὁ Σεραφεῖμ Β' ἦτο φιλόμουσος καὶ φίλος τῆς προόδου· ἐφρόνει, ὡς καὶ ἄλλοι, ὅτι διὰ τῆς ὁμοδόξου Ρωσσίας θὰ ἠλευθεροῦτο ἡ δουλεύουσα Ἑλλάς· κατήγετο ἐκ τῶν χωρίων τῆς Ἡπείρου, ἐνθα ἐλαλεῖτο ἡ ἀλβανικὴ γλῶσσα, ἀλλ' ἦτο τὸ αἶσθημα καὶ τὸ φρόνιμα, εἴ τις καὶ ἄλλος, Ἕλληνας, ὡς καὶ τὴν παιδείαν, καθ' ἃ ἀπέδειξαν ἀριδῆλως ἄλλα τε καὶ δὴ ἡ ἴδρυσις τοῦ Φιλοσοφικοῦ Τμήματος ἐν τῇ Πατριαρχίᾳ. Ἀκαδημία καὶ ἡ πρόσκλησις τοῦ Εὐγενίου τοῦ Βουλγάρου (Ἐπιστ. Εὐγ. Βουλγ. πρὸς τὸν Σεραφεῖμ τόμ. Α' ἐν «Ἐκκλησιαστικῇ Ἀληθείᾳ») ², ὅστις πολλοῖς ἐγκωμίοις καταστῆφει αὐτόν.

θεῖαν των. Οὕτω Παρθένιος ὁ Β', ὅστις ἐγένετο Πατριάρχης τῇ 28 Ὀκτωβρίου 1648, συκοφαντηθεὶς ὅτι διατηρεῖ ἀλληλογραφίαν μετὰ τῆς Ρωσσοικῆς Κυβερνήσεως, ἐπνίγη τῇ 10 Μαΐου 1651. Τῷ Σαββάτῳ τοῦ Λαζάρου (24 Μαρτίου) τοῦ 1657 ἐκρεμάσθη ὁ Παρθένιος Γ', ὡς διεγείρων δῆθεν τοὺς Κοζάκους καὶ Ρώσσους κατὰ τῶν Τούρκων. Τῷ 1659 ἀπηγγονίσθη ἐν Προύσση, ὡς ρωσσίζων, ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Πεκίου Γαβριὴλ καὶ ἄλλοι πολλοί.

¹) Πανταχοῦ σχεδὸν οἱ Ἕλληνες ἐξηγέρθησαν κατὰ τῆς Τουρκίας, ὡς καὶ οἱ Μαυροβούνιοι, κινήθητες ὑπὸ τινος Στεφάνου Πικκόλου· ἐξηγέρθησαν καὶ οἱ Χειμαρριῶται, τοὺς ὁποίους οἱ Ρῶσσοι κατήχησαν πρότερον εἰς ἐπανάστασιν. Οἱ Χειμαρριῶται γενναίως ἐπέδραμον τὴν χώραν τοῦ Δελβίνου καὶ τοῦ Αὐλῶνος. Ἀλλὰ μὴ δυναθέντες ν' ἀντιστοῦν κατὰ τῶν πολυαριθμῶν τουρκαλθανῶν κατέφυγον εἰς τὰ ὄρη διὰ νὰ διαφύγουν τὸν ἐσχατὸν κίνδυνον. Πολλοὶ χιλιάδες κατέλιπον τὴν πατρίδα των καὶ διέβησαν πτωχοὶ καὶ ἐλεεινοὶ εἰς τὴν Κέρκυραν, ἐκεῖθεν δὲ οἱ πλείονες εἰς τὴν Ἀπουλίαν (Π. Ἀραβαντινοῦ Χρονολ. τῆς Ἡπείρου 1, 265. Rouqueville, Voyage en Morée κλλ. 1808 τόμ. 3 σελ. 90—92).

²) Τόσον πολὺ ὑπεστηρίχθησαν οἱ λόγιοι καὶ τὰ γράμματα ὑπὸ τοῦ φιλομούσου Πατριάρχου, ὥστε, ὡς λέγει ὑπερβολικῶς πρὸς ὃ Σ. Μακρῆος, «ἐπὶ τὸ τρίτον ἔτος τῆς αὐτοῦ πατριαρχίας τὴν παροιμίαν τοῦ Φαναρίου Ἀθηνόπολιν κατεστήσατο. Ἐκεῖ γὰρ Εὐγένιος ὁ πολὺς ἦν τότε θεολογῶν, ἐκεῖ Ἀωρόθεος φιλοσοφῶν, ἐκεῖ ρητορῶν Κριτίας, ἐκεῖ Ἀνανίας τὰς λογικὰς τέχνας διδάσκων, ἐκεῖ ἐσμός φιλοσόφων καὶ φιλολόγων σμῆνος, θεολόγων θιάσος, ἐφ' ὅλῳ ἦδeto πᾶς τις φιλογενής, μάλιστα οἱ χορηγοὶ καὶ συνίστορες».

ΤΑ ΚΟΥΔΑΡΙΤΙΚΑ ΤΩΝ ΧΟΥΛΙΑΡΟΧΩΡΙΩΝ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ

ΗΤΟΙ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΣΥΝΘΗΜΑΤΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΗΣ
ΤΩΝ ΚΤΙΣΤΩΝ ΤΩΝ ΧΟΥΛΙΑΡΟΧΩΡΙΩΝ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ

ΥΠΟ

ΧΡΙΣΤΟΥ Ι. ΣΟΥΛΗ

Καθηγητοῦ ἐν τῷ Διδασκαλείῳ Ἰωαννίνων.

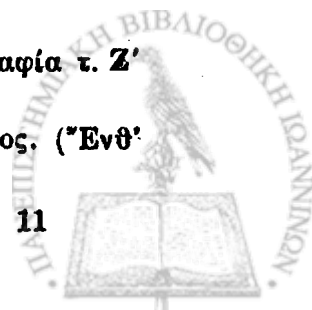
Ἀφιερώνονται σὸν κ. Δ. Σάρρον, πρῶτος ἐμλέτης τὰς συνθηματικὰς γλώσσας τῆς Ἠπείρου.

Μετὰ τὰ Μπουκουραϊκά, ἦτοι τὴν συνθηματικὴν γλῶσσαν τῶν ῥαφτάδων τῶν Τζουμέρκων, καὶ τὰ Ῥόμκα, τὴν συνθηματικὴν τοιαύτην τῶν Γύφτων τῆς Ἠπείρου, τὰ ὁποῖα ἐδημοσίευσεν εἰς τοὺς δύο προηγουμένους τόμους τῶν Ἠπειρωτικῶν Χρονικῶν¹ δημοσιεύω κατωτέρω τὰ Κουδαρίτικα, ἦτοι τὴν συνθηματικὴν γλῶσσαν τῶν «κουδαραιῶν» δηλαδὴ τῶν κτιστῶν τῶν Χουλιαροχωρίων τῆς Ἠπείρου. Κουδαρίτικα πολὺ διάφορα ὅμως τῶν κατωτέρω δημοσιευομένων ἀπαντῶμεν ἐν Ἠπειρῷ καὶ εἰς τὰ Μαστοροχώρια τῆς Κονίτης². Ἐκεῖ μάλιστα εἶναι εἰς μεγαλυτέραν χρῆσιν καὶ ἔκτασιν, διότι χρησιμοποιοῦνται καὶ ἀπὸ τοὺς μαραγγούς Ἐπίσης ἀπαντῶμεν καὶ εἰς τοὺς κτίστας τῶν χωρίων τῶν Τζουμέρκων ἦτοι τὰ Πράμαντα, Ἄγναντα, Σκλοῦπον, Κουτσοβίτσαν, Ῥαφταναίους, Κουκουλίταν, Γρεσιτίσαν καὶ τινὰ ἄλλα. Ταῦτα ὅμως ἐκτὸς ἐλαχίστων διαφορῶν εἶναι ὅμοια μὲ τὰ κατωτέρω δημοσιευόμενα. Πλὴν τῆς Ἠπείρου τὰ Κουδαρίτικα ἀπαντῶμεν καὶ εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ Θράκην³. Τὸ ἀνωτέρω γλωσσάριον ἀπαντᾷ εἰς τὰ χωρία Χουλιαρᾶδες, Βεσταβέτσι καὶ Μιχαλίτσι, τὰ ὁποῖα ἐκ τοῦ κεντρικωτέρου καὶ πολυπληθεστέρου καὶ Χου-

¹) *Χρ. Ι. Σούλη*. Τὰ Μπουκουραϊκά τῶν Τζουμέρκων (Ἠπειρ. Χρονικά τ. Γ', 1926 σελ. 318—320). Τοῦ αὐτοῦ, Τὰ Ῥόμκα τῆς Ἠπείρου, (αὐτόθι τ. Δ'. 1929 σελ. 146—156).

²) Τὰ Κουδαρίτικα τῆς Κονίτης ἐδημοσίευσεν ὁ κ. Δ. Σάρρος (Λαογραφία τ. Ζ' 1923—534).

³) Τὰ τῆς Μακεδονίας καὶ Θράκης ἐδημοσίευσεν ἐπίσης ὁ κ. Δ. Σάρρος. (Ἐνθ' ἀνωτέρω σ. 535—542).

λιαροχώρια ἀποκαλοῦνται. Τὰ Χουλιαροχώρια κεῖνται ἀνατολικῶς τῶν Ἰωαννίνων ἐπὶ τῆς συμβολῆς τοῦ ποταμοῦ Ἀράχθου μετὰ τοῦ παραποτάμου του Καλαρρυτινοῦ (κ. Ντουβιάκα). Τὰ Κουδαρίτικα τῶν Τζουμέρκων λαβόντα καί τινες λέξεις ἀπὸ τὰ Μπουκουραίικα ἐλάχιστα διαφέρουν τῶν κατωτέρω ἀναγεγραφομένων ὡς ἐκ παραβολῆς ἐπέισθην. Τὰ Κουδαρίτικα καλοῦνται καὶ «Μαστόρκα» ἢ «Μαστορκά». Ταῦτα χρησιμοποιοῦν οἱ κτίσται μόνον, ἵνα μὴ γίνωνται ἀντιληπτοὶ ὑπὸ οἰκοδεσποτῶν εἰς τοὺς ὁποίους ἐργάζονται. Πατρίδα τῆς συνθηματικῆς ταύτης γλώσσης θεωροῦν ἐν Ἡπείρῳ ὅλοι οἱ κτίσται τὰ Μαστοροχώρια τῆς Κονίτσης καὶ ἰδίως τὰ κυριώτερα τούτων : τὴν Βούρμπιαννην καὶ τὴν Πυρσόγιαννην, ἐκ τῶν ὁποίων προῆλθον οἱ καλύτεροι μαστόροι. Οἱ Πυρσογιαννῖτες μάλιστα ἐπιδεικτικῶς ἐπαναλαμβάνουν τὴν ἐν Ἡπείρῳ ἀπαντῶσαν λόγῳ τῆς καταγωγῆς πολλῶν μαστόρων ἐκ Πυρσόγιαννης φράσιν καθ' ἣν «οἱ Πυρσογιαννῖτες ἔχτ'σαν τὸν κόσμου». Ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν Μαστοροχώρια περιλαμβάνονται τὰ χωρία Πυρσόγιαννη, Βούρμπιανη, Στράτσανη, Καστάνιανη, Κεράσοβο, Κάντσικο, Ζέρμα, Λεσκάτσι, Χιονιάδες καὶ Τούρνοβο, εἰς τὸ ὁποῖον κατ' οἰκογενειακὴν παράδοσιν καλλιεργεῖται ἡ ξυλογλυπτικὴ ἐνῶ εἰς τοὺς Χιονιάδες ἡ ζωγραφικὴ.

Οἱ Μαστόροι τῆς Ἡπείρου καὶ ἰδίως οἱ τῶν Μαστοροχωρίων τῆς Κονίτσης δὲν εἶναι ἀπλῶς μαστόροι, ἀλλὰ πρακτικοὶ μηχανικοὶ καὶ ἀρχιτέκτονες, πραγματικοὶ τοῦτέστιν δημιουργοί. Χωρὶς τὴν παραμικρὰν μηχανικὴν γνῶσιν οἱ ἀγράμματοι μαστόροι τῆς Κονίτσης, τῶν Χουλιαροχωρίων καὶ τῶν Τζουμέρκων κατεσκεύασαν ἄλλοτε ὠραίας γεφύρας μετὰ παράτολμα τόξα, ἔκτισαν ἐξόχου ἀρχιτεκτονικῆς ναοὺς καὶ ὠραία κτίρια προσδώσαντες εἰς ταῦτα τὸν χαρακτῆρα τῆς ἰδιοφυΐας των καὶ διαφυλάξαντες πολλάκις ἐν αὐτοῖς τὴν παλαιὰν βυζαντινὴν ἀρχιτεκτονικὴν παράδοσιν¹, κατὰ τινες δὲ καὶ τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν τοιαύτην². Τὸ πρακτικὸν πνεῦμα, ὅπερ χαρακτηρίζει τούτους, ἡ παρατηρητικότης, ἡ φιλεργία καὶ ἡ ὑπομονή, τὸ ἐξαιρετικὸν αὐτὸ προτέρημα τοῦ Ἑλλήνος τεχνίτου εἰς παλαιότερας ἰδίως ἐποχάς, ἡ κατάλληλος χρησιμοποίησις καὶ ἐπεξεργασία τῶν ἑκασταχοῦ ἀπαντῶντων ὑλικῶν, τὰ συμφῶνως μετὰ τὰς τοπικὰς συνθήκας καὶ ἀνάγκας χρησιμοποιούμενα ἐκάστοτε αὐθόρμητα ἀρχιτεκτονικὰ σχέδια, δεικνύουν, ὅτι οἱ μαστόροι τῆς Ἡπείρου ἔχουν μακρὰν καὶ ἔνδοξον παράδοσιν. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Ἴων Δραγούμης εἰς τὸν Νεοελληνικὸν Πολιτισμὸν του (Ἀθῆναι 1927 σ. 221) συνιστᾷ καὶ λέγει, ὅτι ὁ μέλλον

¹) Πρβλ. Α. Ζάχου. Ἀρχιτεκτονικὰ σημειώματα τῶν Ἰωαννίνων (Ἡπειρ. Χρονικά τ. Γ', 1928, σελ. 296 κ. ἑ.).

²) Πρβλ. Ἀγγελικῆς Χατζημιχάλη. Ἑλληνικὴ λαϊκὴ τέχνη. Σκῦρος Ἀθῆναι 1925 σ. 18.

νά δημιουργήση Νεοελληνικὴν Ἀρχιτεκτονικὴν «τοὺς καλφᾶδες ἄς συμβουλευθῆ πρώτα, αὐτοὺς ποὺ στὰ χωριά καὶ τὸ σχέδιο δίνουν καὶ χτίζουν σπίτια, ἄς τοὺς ῥωτήσῃ καὶ μὲ ποῖο τρόπο χτίζουν καὶ ἔπειτα ἄς προσπαθῆσῃ νὰ τελειοποιήσῃ τὴ τέχνη τους». Ὑπῆρξαν ὄντως οἱ μαστόροι δημιουργοὶ καὶ καλλιτέχναι ἐν τῇ ἔξασκήσει τοῦ ἐπαγγέλματός των, ὅπως ὑπῆρξαν ὅλοι σχεδὸν οἱ ἠπειρωτῆται τεχνῖται εἰς παλαιότεραν κυρίως ἐποχὴν, ὅτε ἀπῆλθον ἐξαιρετικῆς φήμης καὶ ἐκτιμήσεως, τὰ δὲ προϊόντα τῆς ἠπειρωτικῆς χειροτεχνίας ἦσαν περιζήτητα. Οἱ μαστόροι τῆς Ἡπείρου πρὸς ἐξεύρεσιν ἐργασίας ἀποδημοῦν ἔξω τῆς Ἡπείρου κυρίως. Οἱ μὲν τῶν Μαστοροχωρίων τῆς Κονίτσης εἰς Ἡπειρον, Μακεδονίαν, Στερεὰν Ἑλλάδα, καὶ Πελοπόννησον, οἱ τῶν Τζουμέρκων εἰς Ἀσπροπόταμον, Θεσσαλίαν, Αἰτωλίαν, Ἀκαρνανίαν καὶ Πελοπόννησον, οἱ δὲ τῶν Χουλιαροχωρίων ὡς ὀλιγώτεροι ἀνὰ τὰ χωρία τῆς Ἡπείρου. Μετὰ τὰς ἀποκροσῆς τῆς Μεγ. Τεσσαρακοστῆς οἱ μαστόροι τῆς Ἡπείρου ἀπέρχονται τῶν χωρίων των πρὸς ἐξεύρεσιν ἐργασίας, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον κατὰ «μπ(ου)-λούκια», ἢ «παρέες». Εἰς κάθε μπουλούκι προΐσταται ὁ «μάστορας» ἢ «ἀρχιμάστορας», ὅστις φροντίζει διὰ τὴν ἐξεύρεσιν ἐργασίας, τὴν πληρωμὴν, ἐπιστάσιαν κ.λ.π. Χαρακτηριστικὴ εἶναι τῶν μαστόρων ἡ φιλοσκωμοσύνη, τὸ φιλόπαιγμον, ἡ εὐφυολογία καὶ ἡ χονδρὴ σάτυρα, εἰς τὰ ὁποῖα εἶναι πολλάκις ἀμίμητοι. Ὁ λαὸς τοὺς θεωρεῖ φιλησύχους, νομοταγεῖς καὶ σκληραγωγημένους ἀνθρώπους, ἔτι δὲ καὶ πολυφάγους, διὸ λέγει παροιμιωδῶς «τρῶει σὰ μάστορας». Ἡ ἀποδημία των διαρκεῖ μέχρι τῶν μέσων Νοεμβρίου, ὅποτε ἐπανερχονται εἰς τὰς οἰκίας των καὶ ἐπιμελοῦνται τῶν κτημάτων των καὶ τῶν ἀγρῶν των ἀναμένοντες πάλιν τὴν ἀνοιξιν. Τὸ κατωτέρω γλωσσάριον κατεγράφη καθ' ὑπαγόρευσιν τῶν ἐκ Χουλιαράδων μαστόρων Βασ. Γεωργούλη, Κώστα Γεωργούλη Ἰωάννου Γεωργούλη καὶ Βασ. Μασαλᾶ. Ὅσαι λέξεις ἀπαντοῦν καὶ εἰς τὸ ὑπὸ τοῦ κ. Δ. Σάρρου δημοσιευθὲν γλωσσάριον ἐσημειώθησαν διὰ τοῦ στοιχείου Σ. εἰς τὸ τέλος, διὰ δὲ τῶν γραμμάτων Τζ. ἐδημοσιεύθησαν αἱ λέξεις αἱ λεγόμεναι εἰς τὰ Τζουμέρκα.

Λ Ε Ξ Ι Λ Ο Γ Ι Ο Ν

ἀβδάλ', τὸ=τὸ τυρὶ Σ.

ἀγγίδα, ἦ=ἡ κόρη Σ.

ἀγγίδ', τὸ=τὸ κορίτσι

ἀγανές, αἱ=αἱ τρίχες

ἀγουγιάτ'ς, ὅ=τὸ πόδι

ἀγουγάτια, τὰ=τὰ πόδια Σ. ἀγου-
γιατίς

ἀλέθου'=ἀποπατῶ

ἀλ(ει)φιᾶς, ὅ=ὁ καλαντζῆς αὐτὸς

φουρεῖ ἀλφειᾶς δὲ φουρεῖ

κούδαρ'ς=αὐτὸς εἶναι καλαν-

τζῆς δὲν εἶναι μάστορας

ἄλεσμα, τὸ=ἡ ἀποπάτησις Τζουμ.

ἄλιασμα

ἀνταμήσους, ὄ=ὄ συγγενῆς
 ἀνταμήθα ἦ=ἦ συγγένισσα
 ἀνταμήσα, ἦ=ἦ συγγένεια
 ἀνταμηθάδια, τὰ=συγγενάδια
 ἀπαλούδ' τὸ=βούτυρο, τὸ λάδι Σ
 ἀπαλούδια, τὰ=τὰ μαλλιά
 ἀράζου=δίνω Σ. ῥάζου
 ἄρασμα, τὸ=τὸ δόσιμο
 ἀρίδ', τὸ=τὸ τσόκι δηλ. τὸ σφυρί
 τῶν μαστόρων
 ἄσπρούδ', τὸ=τὸ γάλα
 ἄσπρούδου, ἦ=ἦ ζάχαρη

βάζου=πεθαίνω Σ.

ἔβαξι=ἀπέθανε

βασμέν'ους ὄ=ὄ πεθαμένος, πτωχὸς

βαλαζόν', τὸ=τὸ πρόβατον

βαλαζουνάκ', τὸ=προβατάκι

βίτσου, ἦ=ἦ θύρα Σ.

βιτσόπ'λου, τὸ=τὸ παράθυρο

βιτσούλ' τὸ=τὸ παραθύρι

βιζιώνου=βλέπω Σ.

βλαστάρ', τὸ=ὄ ἀδελφὸς

βλαστάρου, ἦ=ἦ ἀδελφή

βλασταράκι, τὸ=τὸ ἀδελφάκι

βόδα, ἦ=τὸ νερὸ

βούτ', ὄ=τὸ μουστάκι

γυαλί, τὸ=τὸ μάτι, πληθ. γυαλιά

γυαλίζου=βλέπω Σ.

ἄκαβιάζου ἢ καβιάζου=κτυπῶ, τσα-
 κίζω Σ.

ἄκαβιασμα, τὸ=τὸ κτύπημα ἢ ἀ-
 σθένεια

ἄκαβίζου=φκειάνω—στήθου=χτίζω

ἄκέζους, ὄ=ὄ πρωκτὸς

ἄκέτziους, ὄ=ὄ ἄνδρας Σ. γαδζιὸς

ἄκιμέου=κοιμῶμαι Σ. γινεύου

ἄκιμεμα, τὸ=ὄ ὕπνος

ἄκιμος, ὄ=ὄ ὕπνος

ἄκουλέμους, ὄ=ὄ μέγας,—τ'σέλ'

=ὄ πρόεδρος τοῦ χωριοῦ

ἄκουζβίτσα, τὰ=οἱ μαστοὶ τῆς γυ-
 ναικὸς

ἄκουλιάτ'ς, ὄ=ὄ χωροφύλαξ

δέντρος καὶ δεντροῆς, ὄ=ὄ γαμβρὸς

δέξους, ὄ=ὄ χωροφύλαξ,—γκουλέ-
 μιους=ὄ ἀστυνόμος

διαμάντια ἢ διαμαντούλια, τὰ=τὰ
 φασόλια

δρουτσίλου ἢ δρουτσιαρά, ἦ=ἦ
 φακῆ

ζένα, ἦ=γυναῖκα Τζ. jάνα Σ.

δέντσα

ζίτου, τὸ=τὸ ἀλεύρι Σ. ὄ ζίτους

ζῆμπάνἄκα, ἦ=ἦ πίτα Τζ. jούπινα Σ.

θόδου, ἦ=ἦ ῥακῆ, τὸ οὔζο Σ. Θό-
 δουρους

κάλου, ἦ=ἦ ἀσθέστη

καλόηρους, ὄ=ἦ νύχτα

καλόγρια, ἦ=ἦ μποτίλια, ἦ φιάλη

κάντζιου, ἦ=ἦ κοιλία Σ.

καντζιένου=γκαστρώνω

κάντζιωμα, τὸ=ἦ ἐγκυμοσύνη

καντζιουμέν', ἦ=ἦ ἔγκυος

καστέλ', τὸ=τὸ βρακί

κατσάλ', τὸ=ὄ σκύλος Σ.

κατούρου, ἦ=ἦ βρύση

καριεύου=πέρδομαι

κάρους ὄ=ὄ πόρδος

καψαλάου καὶ καψαλίζου=φεύγω Σ.

κάψαλα, δὲ μπουρῶ νὰ σι γυαλί-

ζου=φύγε, δὲν ἦμπορῶ νὰ σὲ
 βλέπω

καψάλα, ἦ=ἦ φυγή
 καψοκάρδια, τὰ=κρεμμύδια, τὰ
 σκόρδα
 καρόφ(υ)λλου, τὸ=τὸ τσιγάρο Τζ.
 κιούρου, ἦ=ἦ ἐκκλησία Τζ.
 κλωνάρια, τὰ=τὰ χέρια
 κουρφιάρ'ς, ὄ=τὸ κεφάλι Τζ.
 κοῦκκοι, οἶ=τὰ κουκκιά
 κουθίφια, τὰ=τὰ σταφύλια
 κουφιουγιαννούλα, ἦ=τὸ μαχαί-
 ρι Τζ.
 κούφιον, τὸ=σπίτι
 κούδαρ'ς, ὄ=ὄ μαστορας πλ. κου-
 δαραῖοι
 κουδαρίτ'κα, τὰ=τὰ μαστόρικα
 κουδαρόπλου, τὸ=τὸ μαστορόπουλο
 κόθβας, ὄ=ὄ παππᾶς
 κουθβίνα, ἦ=ἦ παππαδιά
 κουθβόπ'λα, τὰ=τὰ παπαδόπουλα
 κουθβουπούλα, ἦ=ἦ παππαδοπούλα
 κουμπιάρα, ἦ=ἦ πρέντζα, ἦ γκίζα
 κουκκ'νάδια, τὰ=τὰ κεράσια
 κόζα, ἦ=ἦ ψεῖρα
 κούτσουρου, τὸ=τὸ μεσημέρι
 πραβίζου κούτσουρου = μεσημε-
 ριάζω
 κρανιάζου=πληρώνω
 κράνια, τὰ=τὰ χρήματα Σ.
 κράνιασμα, τὸ=ἡ πληρωμὴ
 κρανιάρα, ἦ=ἦ σακκούλα Σ.
 κριμμύδ', τὸ=τὸ ὥρολόγιον
 κριμμύδου, ἦ=ἦ ὥρα
 κρούτους, ὄ=ὄ γέρος Σ κούρτ'ς
 κρούτου, ἦ=ἦ γριά Σ κούρτ'σσα
 κρουτεύου=γηράζω
 λαγὸς καὶ λαγούλ', τὸ=τὸ παιδί Σ.
 λαγούλιμα, τὸ=ἡ παντρεῖα
 λαγουλεύου=παντρεύω

λιούνκρ', τὸ=τὸ χουλιάρι
 μανγγούτ', τὸ=τὸ τουφέκι, τὸ πι-
 στόλι.
 μανεύου=τρώγω
 μάνιμα, τὸ=τὸ τρώγειν
 μάνο, τὸ=ψωμί
 —πρόβειο=ὄ σίτινος ἄρτος
 —τράγειο=ὄ ἄροβοσίτινος ἄρ-
 τος
 μαλέτσ'κους, ὄ=ὄ μικρὸς
 μαλέτσ'κου, τὸ=τὸ μικρό, τὸ παιδί
 μανούρου, ἦ=ἦ ἐντροπή
 δὲ φουράει μανούρου=δὲν ἐντρέ-
 πεται
 μανούρ', τὸ=τὸ λιθάρι Σ.
 μακρινίτσα, ἦ=ὄ δρόμος
 μακρουσκούφου, ἦ=ἦ τέντζερη, χύτρα
 μακρουσκούφια, τὰ=τὰ χαλκώματα
 μανάφια, τὰ=τὰ σῦκα
 μαυρούδ', τὸ=τὸ χῶμα, τὸ χωράφι
 μαυρούδια, τὰ=τὰ γράμματα
 μακρουδιάρ'ς καὶ μαυρουδῆς, ὄ=
 ὄ δάσκαλος
 μακρουδιάρα, ἦ=ἦ δασκάλα
 μακρουδιάρκου, τὸ=τὸ βιβλίον
 μαυρουζούμ', τὸ=ὄ καφὲς Σ.
 μάτσους, ὄ=ὄ γάτος
 μάτσα, ἦ=ἦ γάτα
 μέλιους, ὄ=ὄ τοῦρκος Σ.
 μέλ'σσα, ἦ=ἦ τούρκισσα
 μιλιόπλου, τὸ=τὸ τουρκόπουλο
 μιλιόπούλα, ἦ=ἦ τουρκοπούλα
 μιλόστ'ταρου, τὸ=τὸ ῥύζι
 μίχους, ὄ=τὸ κρέας
 μιντζούνα, ἦ=τὸ ψέμα, ψεῦδος
 μόκου ἦ=ἦ σιωπή, σῶπα Σ. μού-
 μου
 μούκα ἦ=ἦ νύφη Σ ὄ μούκας

μοντσέβου=οὔρω
 μούτσ'μα, τὸ=τὸ οὔρος, ἢ οὔρησις
 μπάγγους ὁ=ὁ γύφτος
 μπάγγ'σσα, ἢ=ἢ γύφτισσα
 μπαγγκόπ'λα, τὰ=τὰ γυφτόπουλα
 μπαγγοπούλα, ἢ=ἢ γυφτοπούλα
 μπαγγαριά, ἢ=ἢ γυφτουριά
 μπαζμάδ', τὸ=τὸ γαιδούρι
 μπαζμάδου, ἢ=ἢ γαιδοῦρα
 μπαζμαδάκ', τὸ=τὸ γαιδουράκι
 μπαρός, ὁ=ὁ ἀφέντης, ὁ νοικοκύ-
 ρης, ὁ μέγας Σ.
 μπολόβ', τὸ=τὸ βόδι
 μπουλόβου, ἢ=ἢ ἀγελάδα
 μπουλουβάκ', τὸ=τὸ βοϊδάκι

νιρουπούλ' τὸ=τὸ ψάρι Σ.
 νιάρου, ἢ=ἢ μύτη
 ντάρους, ὁ=ὁ γάμος
 νταρεύουμι=παντρεύομαι
 ντάριμα, τὸ=ἢ παντρεία
 ντάτ'ς, ὁ=ὁ ἄνδρας
 ντένα, ἢ=ἢ ἡμέρα Σ.
 ντενιάτ'κου, τὸ=τὸ ἡμερομίσθιον
 Ντούκανα, τὰ=τὰ Γιάννενα Σ.
 ντούκανους=ὁ μέγας
 ντουρντούφισ, οἱ=αἱ πατάτες
 ντριάνους, ὁ=ὁ τροβάς Σ.
 ντσέρ', τὸ=τὸ μουλάρι Σ.
 ντθέρου, ἢ=ἢ μούλα, ἢ φοράδα

ξέφλιασμα, τὸ=ἢ ὁμιλία
 ξέσυρμα, τὸ=ὁ ἐρχομὸς
 ξιφλιάου ἢ ξιφλιάζου=ὁμιλῶ Σ.
 μῆ ξιφλιᾶς, τολίζ' οὐ μπαρός=μῆ
 μιλιᾶς ἀκούει ὁ ἀφεντικός.
 ξισέρουμι=ἐρχομαι, πηγαίνω, φεύ-
 γω Σ.
 ξούλια, τὰ=τὰ ῥοῦχα

ξπουλθές, οἱ=τὰ τσαρούχια
 ὄρματους, ὁ=ὁ ὄμορφος, ὁ καλὸς Σ.
 φουράει ὄρματ' ἢ ἀγγίδα=εἶναι
 ὄμορφη ἢ κωπέλλα.
 οὐλμάδα καὶ οὐμάδα, ἢ=ἢ πλάκα
 Σ. λουμάδα
 οὐлмаδιάζου καὶ οὐμαδιάζου=σκε-
 πάζω Σ. λουμαδιάζου
 οὐλμάδιασμα τὸ=τὸ σκέπασμα.
 παλιός, ὁ=τὸ πέος
 πατούσ'ου, ἢ=ἢ σκάλα
 πατσάρια, τὰ=τὰ ψέματα
 πραβίζου=φκειάνω Σ.
 πραβίστι ὄρματ' ῥάπου, ξισέριτ' οὐ
 μπαρός=φκειάστε καλὴ δουλειά,
 ἔρχεται ὁ ἀφεντικός
 πρασ'νάδια, τὰ=λάχανα Σ.
 προυβειάρ'ς, ὁ=ὁ τραχανᾶς
 πρόβεια, ἢ=ἢ λειτουργία, τὸ πρό-
 σφορον Σ.
 ῥαίκους, ὁ=ὁ ἥλιος Σ. ῥάνους
 ῥάπου, ἢ=ἢ ἐργασία
 θαλούτου, ἢ=ἢ δραχμὴ
 σάκκους, ὁ=τὸ βρακί
 σέλου, τὸ=τὸ χωριὸ
 θὰ ξισιρθοῦμι στοῦ σέλου=θὰ
 πάμε στὸ χωριό.
 σκάπους, ὁ=ἢ συνουσία
 σκαπίζου=συνουσιάζομαι
 θκροῦμπους, ὁ=ὁ καφῆς
 σουρουκλίδ', τὸ=τὸ γίδι Σ. σουρ-
 κλίδ'
 σουρουκλίδα, ἢ=ἢ γίδα Σ. σουρ-
 κλίδα
 σουρουκλιδάκ', τὸ=τὸ γιδάκι

σταμέβου=κάθομαι, ἀργῶ Σ.
 στάμιμα, τὸ=ἡ ἀργία, τὸ καθισιὸ
 στάμου, ἡ=ἡ ἀργία Σ.
 θτάρου, ἡ=ἡ γριά, ἡ μάννα
 στηῶους, ὁ=ὁ τοῖχος
 στουρνάρια, τὰ=τὰ αὐγά Σ.
 στουρνάρα, ἡ=ἡ κόττα
 στουρναρᾶς, ὁ=ὁ κόκορας
 στουρναρίζ' ἡ στουρνάρα=γεννάει
 θφέλς, ὁ=ὁ νοικοκύρης. [ἡ κόττα.

ταμπάκου, ἡ=ἡ βροχή
 ταμπαπίζ'=βρέχει
 ταμπακίζου=βρέχω
 ταμπάκ'σμα τὸ=τὸ βρέξιμο
 ταμπακίζ' σήμερα· δὲ φορᾶμι ῥά-
 που=βρέχει σήμερα, δὲν ἔχομε
 ἐργασίαν.
 ταμπάρου, τὸ=ἡ κάπα
 τζάμια, τὰ=τὰ ματογυάλα
 τροῦγγους, ὁ καὶ τρούγγ'σμα, τὸ=
 ἡ συνουσία
 τρουγγάου καὶ τρουγγίζου=συνου-
 σιάζομαι

τσαφκί, τὸ=τὸ γυναικεῖον αἰδοῖον
 τσέπους, ὁ=τὸ χρῆμα
 τραφή, ἡ=ἡ ὀκᾶ
 τράγειο, τὸ=ὁ ἀραβόσιτος
 τσλίζου=ὀμιλῶ, γνωρίζω, καταλαμ-
 βάνω Σ.
 τσιρικῶνου=κλέπτω
 τσιρίκουμα, τὸ=τὸ κλέψιμο
 τσιρκουμάτης ὁ=ὁ κλέπτης
 τροχός, ὁ=τὸ κρασί
 τροχεύου=πίνω

φανούθου, ἡ=ἡ λάμπα
 φοράδι, τὸ=τὸ ξύλο Σ.
 φουραδιάρ'ς, ὁ=ὁ μαραγγὸς
 φουράου καὶ φουρῶ=ἔχω, εἶμαι Σ.
 φουντιάρα, ἡ=τὸ τσιγάρο
 ἄραξι μιὰ φουντιάρα=δῶσε ἓνα
 τσιγάρο
 φουσκοκοίλια, τὰ=τὰ φασόλια
 χαστακίζου=τσακίζου
 ψάνα, ἡ=ἡ ῥόκα, τὸ καλαμπόκι.

Φράσεις

Τσλί(ζ)εις τὰ Κουδαρίτ'κα;
 Τὰ τσλίζου.
 Ἄπ' ποῦ φορᾶς;
 Φουράου κούδαρ'ς ἄπ' τὰ Χ(ου)λα-
 ρουχώρια.
 Φουρᾶν ῥάπου οἱ κουδαραῖοι στοῦ
 σέλου σ';
 Φουρᾶν λίγ' στ' μακρινίτσα, οἱ
 ἄλλ' σταμεύ'ν.
 Ἰγὼ πραβίζου ἓνα κούφιο στὰ
 Ντούκανα.
 Τὸ πραβίζιτι πολλοὶ κουδαραῖοι;
 Τρεῖς πτατσ'δισ καὶ δυὸ λαγούλια.

Ξέρεις τὰ μαστορικά;
 Τὰ ξέρω.
 Ἄπὸ ποῦ εἶσαι;
 Εἶμαι μαστορας ἀπὸ τὰ Χουλιανο-
 χώρια.
 Ἔχουν ἐργασίαν οἱ μαστόροι στὸ
 χωριό σου;
 Ἔχουν λίγη στὸ δρόμο, οἱ ἄλλοι
 κάθονται.
 Ἐγὼ φκειάνω ἓνα σπίτι στὰ Γιάν-
 νενα.
 Τὸ φκειάνετε πολλοὶ μαστόροι;
 Τρεῖς ἄνδρες καὶ δύο παιδιὰ.

Ποῦ ξισέρ'ς;

Ξισέρου στοῦ μπάγγου νὰ μ'πρα-
βίς' τ' ἀρίδια, θὰ τὸν κρανιά-
σου κὶ θὰ καφαλίσου γιὰ τ'
ῥάπου.

Τί ντινιάτ'κου φουρᾶτι;

Οὔγδοῆντα ἄλαοῦτις τ'ντένα.

Τί μανεύιτι;

Μανεύουμι μανό, μίχου, κούκ'ς, νι-
ρουπούλια κὶ τς πιρσσότιρις
ντένις πρασνάδια κὶ φουσκο-
κοίλια.

Φουρᾶτι ὄρματου μπαρό;

Φουρᾶμι πολὺ ὄρματον κὶ γιαντὸ
τ' πραβίζουμι ὄρματον στήῃου.

Ἄμα σταμεύουμι ἀπ' τ' ῥάπου μας,
ἀράζ' θόδου, τροχὸ καὶ μαυρο-
ζούμ'

Πότε θὰ καφαλίσουμι γιὰ τοῦ
σέλου;

Ἄμα σταμέψουμι, θὰ καφαλίσουμι
δίχους ἄλλου, γιὰτι τὴν ἡ
ντένα μίκρινι κὶ ὄλου ταμπα-
κίς'. Θὰ ξισυρθῶ στοῦ σέλου νὰ
πραβίσου τὰ μαυρούδια μ'.

Ποῦ πᾶς;

Πηγαίνω στοῦ γύφτο νὰ μοῦ φκειάση
τὰ σφυριά, θὰ τὸν πληρώσω καὶ
θὰ φύγω διὰ τὴν ἐργασίαν.

Τί ἡμερομίσθιον παίρνετε;

Ἄγδοῆντα δραχμὰς τὴν ἡμέραν.

Τί τρῶτε;

Τρῶμε ψωμί, κρέας, κουκκιά, ψάρια
καὶ τὲς περισσότερες ἡμέρες λά-
χανα καὶ φασόλια.

Ἔχετε καλὸν ἀφεντικό;

Ἔχομε πολὺ καλὸν καὶ γιαντὸ τοῦ
φκειάνομε καλὸν τοῖχο.

Ἄμα παύομεν ἀπὸ τὴν ἐργασίαν μᾶς
φέρει ῥακί, κρασί καὶ καφέ.

Πότε θὰ φύγωμεν γιὰ τὸ χωριό;

Ἄμα τελειώσωμεν, νὰ φύγωμεν δί-
χως ἄλλο, γιὰτι τὴν ἡμέραν
ἡ ἡμέρα καὶ ὄλο βρέχει. Θὰ πάω
στοῦ χωριὸ νὰ φκειάσω τὰ χωρά-
φια μου.

ΓΙΑΝΝΙΩΤΙΚΑ ΣΤΙΧΟΠΛΑΚΙΑ Ἡ ΔΙΣΤΙΧΑ

ΥΠΟ

Γ. ΒΛΑΧΛΕΪΔΟΥ

Παρά τὴν ραγδαίαν διείσδυσιν τῶν προϊόντων τῆς διὰ τῶν μηχανῶν εὐρωπαϊκῆς βιομηχανίας ἰδίᾳ ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ 19ου αἰῶνος, ὁ βίος, τόσον τῶν Ἰωαννίνων, ὅσον καὶ κατὰ μείζονα λόγον τῶν Ἡπειρωτικῶν ἐπαρχιῶν, διὰ τὴν ἔλλειψιν συγκοινωνιῶν, δὲν ἐπηρεάσθη ἀμέσως ὑπὸ τοῦ εὐρωπαϊσμοῦ. Ἐπὶ μακρὰ ἔτη καὶ πέραν ἀκόμη τοῦ 1880 διετηρήθη ζωηρὰ ἡ σφραγὶς τοῦ ἰδίου ἡμῶν Ἡπειρωτικοῦ πολιτισμοῦ. Οὕτω θρησκευτικαὶ καὶ λαϊκαὶ παραδόσεις, ἦθη καὶ ἔθιμα, οἰκογενειακὴ καὶ κοινωνικὴ συγκρότησις καὶ συναφεῖς ἀντιλήψεις, τέχναι, βιομηχανίαι, ἐμπόριον κλπ. ἀντέσχον ἐπὶ πολὺ καὶ μόνον βαθμιαίως ὑπέστησαν τὰς ἀλλοιώσεις, αἷς ἐμφανίζουσι σήμερον. Ἐντεῦθεν καὶ αἱ ἐκδηλώσεις τοῦ βίου, μία τῶν ὁποίων ἦσαν καὶ τὰ λιανοτράγουδα ἢ στιχοπλάκια κοινῶς λεγόμενα καὶ κατὰ τοὺς λογίους δίστιχα ἐξηκολούθουν παραγόμενα τουλάχιστον μέχρι τοῦ 1885, καθὰ μαρτυρεῖται ὑπὸ τῶν ἐπιζώντων.

Κατωτέρω παραθέτομεν συλλογὴν ἀνεκδότων ¹ διστίχων Ἰωαννιτικῶν. Ἐτέρα τοιαύτη ἐδημοσιεύθη τὸ παρελθὸν ἔτος, τοῦ κ. Ἰ. Στούπη ². Ἀμφοτέρων τῶν συλλογῶν αὐτῶν τὰ δίστιχα εἶναι μεταγενέστερα τῆς συλλογῆς Π. Ἀραβαντινοῦ (1861), καθὸ μὴ περιεχόμενα ἐν αὐτῇ. Ἐν τούτοις, ἂν τις παραβάλλῃ τὰ μεταγενέστερα ταῦτα πρὸς τὰ τοῦ Π. Ἀραβαντινοῦ, ὧν πολλὰ πρέπει νὰ εἶναι ἀρχαιότατα, δὲν θ' ἀνεύρη διακριτικὰ γνωρίσματα μεταξὺ αὐτῶν. Τουναντίον θὰ διαπιστώσῃ μίαν ἐνιαίαν πνοὴν ἐν τῷ συνόλῳ, μίαν ὁμοιοτύπως παράλληλον ἔξαρσιν, ὅτε μὲν τοῦ αἰσθήματος τοῦ ἔρωτος, ὅτε δὲ τῆς σαρκικῆς ἀπολαύσεως καὶ σταθερῶς τὸν αὐτὸν ἔντονον παλμὸν ἀκρότητος εἰς τὸ πάθος τοῦ ἀτυχοῦς ἔραστοῦ ἢ κατὰ τῆς ἀπιστίας. Προφανῶς αἱ ὁμοιότητες αὗται ὀφείλονται εἰς μίαν οὐσιωδῶς μὴ παραλλάξασαν ψυχὸσύνθεσιν καὶ νοοτροπίαν τοῦ Ἰωαννιτικοῦ λαοῦ, εἰς ἓνα ἐν συνεχείᾳ ἐνιαῖον βίον ἐν ταῖς κυρίαις αὐτοῦ γραμ-

¹) Ἐλάχιστα μετρούμενα ἐπὶ τῶν δακτύλων τῆς μιᾶς χειρὸς εἶναι παραλλαγαὶ δημοσιευθέντων ἐν Συλλογῇ Π. Ἀραβαντινοῦ.

²) «Ἡπειρωτ. Χρονικά» τ. Α' καὶ Β' 1929 σελ. 176—185.

μαῖς κατὰ τὰς διαφόρους ἐποχὰς παραγωγῆς διστίχων, ὡς ἀκριβῶς γράφομεν καὶ ἄνωτέρω. Ἐποῦ λοιπὸν τὰ δίστιχα τῶν διαφόρων ἐποχῶν ὑπῆρξαν ἐκδήλωσις ἐνὸς κεφαλαιωδῶς ἐνιαίου βίου, ὅπως ἀνεύρωμεν πῶς ἀνέκαθεν ἐγένετο ἡ παραγωγή τοῦ εἴδους αὐτοῦ τῆς δημοτικῆς ποιήσεως ἐν Ἰωαννίνοις, θὰ ἤρκει νὰ γνωρίσωμεν πῶς συνετελεῖτο αὕτη κατὰ τὴν τελευταίαν 30ετίαν τοῦ παρελθόντος αἰῶνος. Ἐποῦ τῆς σκέψεως ταύτης ὁρμώμενοι ἀνηρευνήσαμεν ἐπανειλημμένως τὰς ἀναμνήσεις ἐπιζώντων πρεσβυτῶν τῆς πόλεως ὡς πρὸς τὸ ζήτημα αὐτὸ καὶ κατωτέρω παρέχομεν ὅσας πληροφορίας ἠντλήσαμεν καὶ τὰ πορίσματα εἰς ἃ κατελήξαμεν.

Μ Π Α Ν Τ Ι Δ Ο Ι

Ἐπῆρχεν ἄλλοτε ἐν Ἰωαννίνοις μέχρι τοῦ 1885 μία τάξις ἀποχειροβιῶτων, ἓνα εἶδος κουτσαβάκηδων τῶν Ἀθηνῶν, καλουμένων «Μπαντίδων»¹.

Εἰς αὐτοὺς ἀποδίδεται συνήθως ὑπὸ τῶν λογίων ἢ ποιήσις τῶν διστίχων². Πιθανῶς ἐξ ἐντυπώσεως, διότι αὐτοὶ ἦσαν οἱ δημοσίᾳ ἐμφανιζόμενοι τραγουδισταὶ τῶν. Ἀναμφιβόλως μερικὰ ἐποιήθησαν ὑπὸ τῶν μπαντίδων, ἀλλὰ τὰ πλεῖστα παρήχθησαν διὰ μιᾶς συνολικῆς κατεργασίας ἐκ μέρους τοῦ Ἰωαννιτικοῦ λαοῦ, ὡς θ' ἀποδείξωμεν περαιτέρω. Πάντως διὰ τὸ ὅλον θέμα εἶναι ἀναγκαῖον ν' ἀσχοληθῶμεν λεπτομερῶς μὲ τὸς Μπαντίδους. Οἱ περίεργοι αὐτοὶ τύποι ἦσαν κατανεμημένοι εἰς διαφόρους συνοικίας, ἀλλ' οἱ πλεῖστοι ἀνήκον εἰς τὴν Καραβατιάν, Λούτσαν, Καλούτσεσμε καὶ Σιαράβαν. Πλέον τοῦ ἡμίσεως ἐξ αὐτῶν ἦσαν ὑπάλληλοι τσαρουχάδων ἰδίᾳ τῆς Λούτσας, Καλούτσεσμε, οἱ τῆς Σιαράβας ὑπάλληλοι βυρσοδεψῶν καὶ οἱ τῆς Καραβατιᾶς μερικοὶ τσαρουχοποιοὶ καὶ ἄλλοι διαφόρων ἐπαγγελμάτων, ἐν οἷς καὶ ταχυδρόμοι. Εἶχον ὅλοι

¹) Ἡ λέξις προῆλθε προφανῶς ἐκ bandito σημαίνοντος καὶ εἰς τὴν ἰταλικὴν οὐ μόνον ἐξόριστος, κακοποιός, ἀλλὰ καὶ κρεμανταλᾶς, ὑφ' ἣν ἀκριβῶς ἐννοίαν ἦτο ἐν χρήσει καὶ ἐν Ἰωαννίνοις, διασώζεται δὲ καὶ σήμερον ἀκόμη. Εἰσήχθη πιθανῶς ὑπὸ τῶν ἐξ Ἑνετίας ἐπανακαμπτόντων ἰταλομαθῶν ἐμπόρων Ἰωαννιτῶν, ὡς ἐπολιτογραφήθησαν καὶ ὀλίγα τινὲς ἄλλαι λέξεις. Οὕτω λ. χ. μιριμπάντης, ἐκ τοῦ birbante = αἰσχροβίος, κομπρομέσο ἐκ τοῦ comproméssο = συμβιβασμὸς ἐκλιπούσα σήμερον, cambio, contrato, fatura κλπ.

²) Ὁ ἀρμοδιώτερος ὄλων, ὁ Π. Ἀραβαντινός, οὐδὲν ἔγραψε περὶ τῆς πηγῆς τῶν διστίχων. Οἱ υἱοὶ αὐτοῦ καὶ ἐκδόται τῆς «Συλλογῆς Δημῶδων Ἀσμάτων» τοῦ πατρὸς τῶν ἀναφέρουν ἐν προλόγῳ ὅτι κατὰ τὸν Fauriel ποιηταὶ τῶν διστίχων ἦσαν οἱ βυρσοδέψαι κοινῶς «ταμπάκοι», ὅπερ ἐξηγεῖται μόνον ἂν δεχθῆ τις ὅτι ὁ Fauriel ὑπενόει τοὺς Μπαντίδους, ὧν οἱ πλεῖστοι ἦσαν ὑπάλληλοι τσαρουχάδων καὶ βυρσοδεψῶν. Ὁμοίως καὶ ὁ Νέστορ Γεωργίτης εἰς τοὺς Μπαντίδους ἀνάγει τὴν προέλευσιν τῶν διστίχων («Ἱπερ. Χρονικά» ἔτος Β', τεύχ. Γ', σελ. 134).

κοινὰ γνωρίσματα τὸ ὁμοιόμορφον τοῦ ἐνδύματος, τὸν παλληκαρισμόν, τὴν ἐντιμότητα ὡς πρὸς τὸ χρῆμα καὶ μίαν Πλατωνικὴν ὁμοφυλοφιλίαν. Ἐφόρουν καθημερινῶς ἐπενδύτην (πεσλί) κεντητόν, τοῦ ὁποίου ἤωροῦντο αἱ χειρίδες ὀπισθεν τῶν ὤμων, ἔσωθεν δ' ὑποκάμισον μὲ φαρδυὰ μανίκια, φουστανέλλα, σαλβάρι, κάλτσες, τσαρούχια μὲ πλούσιες μαῦρες¹ φοῦντες, ζωνάρι πλατὺ ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἐνεφώλευον εἰς τὰ νῶτα μάχαιραι, καὶ λευκὸ φέσι κεντητό, πάντοτε δὲ προκλητικῶς στραβὸ εἰς ἐνδειξιν παλληκαρισμοῦ. Τὸν χειμῶνα πολλοὶ προσέθετον τὸ κοντοκάπι, ἐπανωφόριον ἐφηρμοσμένον εἰς τὴν μέσην καὶ βραχύ, φέρον ἔσωθεν μαχαιροθήκην. ὅλοι δὲ ἀπαραιτήτως ἦσαν ἐφωδιασμένοι μὲ τὴν κάπαν (λιάραν), ἣν ἔφερον κρεμασμένην ἀπὸ τοῦ ἀριστεροῦ ὤμου. Οἱ περισσότεροι ἄφινον ἀνοικτὸν τὸ ὑποκάμισον διὰ νὰ φαίνωνται τὰ λάσια στήθη καὶ αἱ ἀπαραίτητοι ἐπ' αὐτῶν διάστικτοι παραστάσεις κανενὸς φουστανελλᾶ ἢ ἀγρίων ζώων. Παρομοίως διαστίξεις (tatouages) ἢ ἐπιγραφὰς ἐπεδείκνυον εἰς τοὺς βραχίονας, εἰς δὲ τὰς χεῖρας μικρὰς παραστάσεις καὶ συνηθέστατα σταυρὸν ὡς καὶ εἰς τὸ μέτωπον². Τὸ θέρος μερικοὶ ἔκρυπτον ὄφεις εἰς τοὺς κόλπους ἢ ὑπὸ τὴν μασχάλην, ἐξήρχοντο δὲ τῶν εἰδεχθῶν ἐρπειῶν αἱ κεφαλαὶ ἀπὸ τὰ στήθη τοῦ Μπαντίδου, ὅστις ἐπιδεικτικῶς τὰς ἐπληττε ἢ ἐθώπευε χάριν παλληκαρισμοῦ ἐπὶ τῇ ἰδέᾳ ὅτι εἶχεν ἀνοσίαν κατὰ τοῦ δηλητηρίου, διότι εἶχε φάγη φειδοβότανον³. Ἐβάδιζον ὑπερηφάνως μὲ ἐλαφρῶς προέχον τὸ ἀριστερὸν τοῦ σώματος σείοντες ἐναλλάξ τοὺς ὤμους καὶ κινουῦντες πρὸς τὰ ὀπίσω τὴν δεξιὰν χεῖρα μὲ τὸ λευκὸν φαρδυμάνικο. Τὰς Κυριακὰς καὶ ἑορτὰς οἱ δυνάμενοι ἐφόρουν φουστανελλὰν καὶ σελάχι. Τὰ καθημερινὰς οἱ μὴ ἄεργοι εἰργάζοντο δι' ὅλης τῆς ἡμέρας τρέφοντες μέγαν σεβασμὸν πρὸς τὸν καταστηματαρχὴν των (μάστραν) καὶ ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τοῦ καταστήματος, ὁμοίως δ' ἐσέβοντο καὶ ὅλους τοὺς κοινωνικῶς προέχοντας (ἀρχόντους). Ἀφοῦ ἐτελείωναν τὰς ἐργασίας των τὸ ἑσπέρας μετέβαινον καθ' ὁμάδας εἰς τὰ οἰνοπωλεῖα ἢ ἐπέστρεφον εἰς τὰς συνοικίας των ἄδοντες συνηθέστατα τὰ προσφιλεῖ των λιανοτράγουδα.

Εἶχον λίαν ἀνεπτυγμένον τὸ αἴσθημα τῆς φιλίας καὶ ἀλληλοβοηθείας ἀφοσιούμενοι μέχρι θανάτου μεταξύ των καὶ δι' αὐτὸ περιεφέροντο καθ'

¹) «Μαῦρες φοῦντες» ἦσαν ἑλληνικαὶ κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τοὺς Ἀλβανούς, ὧν οἱ μὲν εὐποροὶ ἔφερον κόκκινες μεταξωτές, τουρκικὸν ἐθνικὸν χρῶμα, οἱ δὲ ἀπορώτεροι δὲν εἶχον καθόλου φοῦντες στὰ τσαρούχια ἢ ἐφόρουν πέδιλα.

²) Ἡ διάστιξις ἦτο πολὺ διαδεδομένη ἄλλοτε καὶ παρὰ τοῖς χωρικοῖς εἰς τὴν Ἠπειρὸν, ὧν καὶ γυναῖκες ἀπνητῶντο μὲ σταυρὸν ἐστιγμένον ἐπὶ τοῦ μετώπου. Ἡδη εἶναι σπανία.

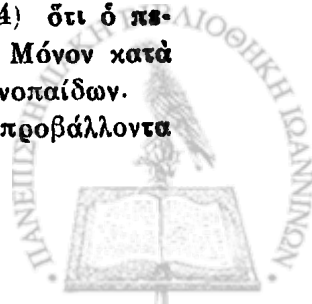
³) Ἡ ἀλήθεια ἦτο ὅτι οἱ ὄφεις αὐτοὶ ὀνομαζόμεναι κοινῶς «δεντρογαλιές» δὲν ἦσαν δηλητηριώδεις. Ἐν τούτοις ἡ πρόληψις ἐκράτει παρὰ τῷ λαῷ ὅτι ὑπάρχει φυτὸν, τοῦ ὁποίου ἡ βρώσις παρέχει διηνεκῆ ἀνοσίαν ἀπὸ τοῦ δηλητηρίου τῶν ὄφεων.

ὁμίλους κυριαρχοῦντες τὴν νύκτα τῶν συνοικιῶν των διὰ τῆς μαχαίρας. Ἀστυνομία τουρκικὴ δὲν ὑφίστατο μέχρι τοῦ 1881, ἀλλὰ χωροφύλακες τινες (ζαπτιέδες) ἦσαν ἐντεταλμένοι τὴν τήρησιν τῆς τάξεως ἐπιμελῶς ἀποφεύγοντες νὰ ἐνοχλήσουν τοὺς Μπαντίδους καὶ ἐξαφανιζόμενοι κατὰ τὰς ἔριδας αὐτῶν. Ἦτο τοιαύτη ἡ Μπαντιδοκρατία εἰς τὰς συνοικίας των τὴν νύκτα, ὥστε οἱ Τοῦρκοι φρονίμως ἐνεκλείοντο εἰς τὰς οἰκίας των ἀπὸ τῆς βραδυνῆς προσκλήσεως τοῦ μουεζίνου πρὸς προσευχὴν, ἥτοι μίαν ὥραν μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου. Ἀλλ' οὐδὲ τὴν ἡμέραν ἀπεφάσιζον οἱ Τοῦρκοι νὰ θίξουν Μπαντίδον, διότι παρ' ὅλην τὴν ἐκ τῆς κρατικῆς κυριαρχίας ἀντλουμένην δύναμιν ἀνελογίζοντο ὅτι εἰς οὐδὲν ὠφέλει ἡ κρατικὴ προστασία ἐναντι ἀνθρώπων ἀποφασιστικῶς ἀνασπώντων τὴν μάχαιραν καὶ δρώντων μετὰ πλήρους ἀδιαφορίας διὰ τὰς ἐκ τοῦ νόμου συνεπειάς τῆς πράξεώς των. Ἡ φήμη τοῦ ἀδαμάστου θάρρους τῶν ἀτιθάσων αὐτῶν εἶχεν ἀσκήσῃ τοιαύτην ἠθικὴν ἐπιβολὴν ἐπὶ τῶν Τούρκων, ὥστε συστηματικῶς ἀπέφευγον πᾶσαν ἀφορμὴν διενέξεως μαζύ των.

Τὰς Κυριακὰς καὶ ἑορτὰς σχολάζοντες ἐκάθηντο τὴν ἡμέραν καθ' ὁμίλους εἰς τοὺς πέριξ λόφους τῶν Ἰωαννίνων ἢ συνῆπτον πετροπολέμους. Συνηθέστατα συνεπλέκοντο αἱ δύο συνοικίαι Λούτσα καὶ Καραβατιά, δηλαδὴ Χριστιανοὶ μετὰ Χριστιανῶν ¹, βραδύτερον δὲ συνεμάχουν ἐνίοτε καὶ Τοῦρκοι μετὰ τῆς Λούτσης, διότι ἡ συνοικία (μαχαλαῶς) ἐδημιούργει δεσμόν τινα μεταξὺ τῶν τότε, ἴσως κατ' ἐπέκτασιν τῆς ἀντιλήψεως περὶ ἱερότητος τῆς σχέσεως τοῦ γείτονος. Κατήρχοντο τοῦ ἀγῶνος ὡς ἐμπροσθοφυλακὴ μικροὶ ἀνήλικοι παῖδες ἐκατέρωθεν, καθ' ὃν χρόνον ἠκροβολίζοντο διὰ σφενδονῶν οἱ Μπαντίδοι, εἶτα δὲ ἐξαπτομένης τῆς μάχης ἀπεχώρουν οἱ μικροὶ καὶ ἐμάχοντο ἐκατέρωθεν οἱ Μπαντίδοι προβάλλοντες ἐν εἶδει ἀσπίδος τὴν κάπαν διὰ τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς καὶ βάλλοντες λίθους διὰ τῆς δεξιᾶς, ἐπροχώρουν δὲ οὕτω ἀμφοτέρα τὰ μέρη, ἕως οὗ ἤρχοντο εἰς χεῖρας ἐκ τοῦ συστάδην χρησιμοποιοῦντες ἀγγέματα ὅπλα, ρόπαλα (κοντόξυλα) καὶ μαχαίρας, ὅποτε κατ' ἀνάγκην ἐπήρχετο ἡ τροπὴ τῆς μιᾶς παρατάξεως, ἣν κατεδίωκον μετ' ἀλαλαγμῶν οἱ νικηταὶ μέχρι τῆς συνοικίας τῆς. Οἱ ἀγῶνες αὐτοὶ ἐτελοῦντο ὑπὸ τὴν θέαν πλήθους περιέργων, τὰ δὲ ἀποτελέσματα ἦσαν πάντοτε οἰκτρά, δηλαδὴ τραύματα καὶ θάνατοι ἐνίοτε. Τοὺς πετροπολέμους λαμβάνοντας χώραν καὶ ἐπὶ Ἀλῆ Πασσᾶ περιέγραψεν ὡς αὐτόπτης τότε ὁ Smart Hughes ².

¹) Τὸ ὑπὸ Ν. Γεωργίτση γραφὲν (Ἠλ. Χρον. ἔτ. Β', τ. Γ', σ. 134) ὅτι ὁ πετροπόλεμος συνήπτετο μεταξὺ Χριστιανῶν καὶ Τούρκων εἶναι ἀνακριβές. Μόνον κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους συνεπλέκοντο μικρὰ Τουρκόπαιδα μετὰ Χριστιανοπαίδων.

²) Ἀραβαντ. Ἰστ. Ἀλῆ Πασσᾶ σελ. 499. Ἀναφέρει τὰ παλλικάρια προβάλλοντα διὸ τῆς ἀριστερᾶς τὴν κάπαν, τὰ ὁποῖα ἦσαν καὶ τότε οἱ Μπαντίδοι.

Ἐν γένει οἱ Μπαντίδοι διεκρίνοντο διὰ τὸ φιλότιμον καὶ ἀτρόμητον, ἐξ οὗ ἀπέβαινον εὐθικτοὶ καὶ φιλέριδες, ἰδίᾳ ὅσάκις παρεδίδοντο εἰς οἰνοποσίας. Εἰς τὰς ἀντεκδικήσεις ἀντηγωνίζοντο μετὰ πείσματος. Πρὸς συνάντησιν καὶ πρόκλησιν ὄμιλος ὀλόκληρος μετέβαινε εἰς τὰ οἰνοπωλεῖα τῆς συνοικίας τῶν ἀντιπάλων, μεθ' ὧν εἶχον διαφοράς, διότι συνήθως ἢ μεταξὺ δύο προσωπικῆ ἐχθρότης μετεδίδετο εἰς ὅλην τὴν ὀμάδα τῶν φίλων. Αἱ συναντήσεις αὗται εἶχον πάντοτε συνεπείας αἵματηράς. Αἱ διαφοραὶ ὅμως μεταξὺ τῶν ὀμίλων ἐθεωροῦντο προσωπικαὶ μὴ ἀναμιγνυομένων τῶν μὴ ἐνδιαφερομένων τῆς συνοικίας, ὅπου ἐλάμβανε χώραν ἢ σύγκρουσις.

Οἱ συχνοὶ διαπληκτισμοί, ἢ ἀνδρεία καὶ ἡ ἀποφασιστικότης τοῦ στοιχείου αὐτοῦ πρὸ τοῦ κινδύνου, εἶχεν ἀσκήση τοιαύτην ψυχολογικὴν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῶν Τούρκων, ὥστε αἱ συνοικίαι τῶν Μπαντίδων ἐτέλουν σχεδὸν ἐν πλήρει αὐτονομίᾳ, μὴ ὑπαρχούσης ἄλλως τε ὀργανωμένης ἀστυνομίας.

Παρ' ὅλον ὅμως τὸν φόβον, ὃν ἠδύναντο νὰ ἐμπνεύσουν εἰς οἷον-δήποτε φιλήσυχον ἀστόν, οὐδέποτε κατεχρῶντο ἀνάδρωσ τῆς δυνάμεώς των. Οὐδὲν περιστατικὸν ἀναφέρεται ἐκβιάσεως πρὸς χρηματισμόν. Εἶχον σκληραγωγηθῆ εἰς τὴν λιτότητα καὶ παρέμειναν ἀνώτεροι χρημάτων. Πολλάκις πλούσιοι τοῖς ἐνεπιστεύοντο μεταφορὰς χρημάτων εἰς μακρυνὰς ἀποστάσεις καὶ ἐξεπλήρουν πάντοτε εὐσυνειδήτως τὴν ἀποστολὴν ἐπὶ μετριωτάτῃ ἀμοιβῇ. Ἀνάλογος δὲ τοῦ χαρακτήρος των ἦτο καὶ ἡ ἐλευθεριότης, διότι ὅ,τι ἐκέρδιζον δι' ὅλης τῆς ἐβδομάδος ἐσπατάλων τὴν Κυριακὴν μὴ μεριμνῶντες ποσῶς διὰ τὴν αὔριον.

Κατὰ τὰς ἀπόκρεω οἱ Μπαντίδοι ἦσαν ἡ ψυχὴ τῶν λαϊκῶν διασκεδάσεων. Ἐσχηματίζον μικροὺς ὀμίλους (μπουλούκια) ἐκ δύο τριῶν φουστανελλοφόρων, μὲ εὐζωνικὸν φέσι, μετ' ὀργανοπαικτῶν καὶ περιήρχοντο τὴν ἀγορὰν χορεύοντες λεβέντικα ἐθνικοὺς χορούς, πρὸς τὸ βράδυ δὲ συνεκεντροῦντο ὅλαι αἱ ὀμάδες εἰς τὴν πλατεῖαν τῶν ἐβραϊκῶν μνημάτων, νῦν Ἐλευθερίου Βενιζέλου. Ἐπίσης ἐσχηματίζοντο καὶ ὄμιλοι μὴ μετημφισμένων μετὰ σατυρικοῦ στιχοῦργου, ὅστις προεξάρχων τοῦ χοροῦ ἐσατύριζεν αὐτοσχεδιάζων κοινωνικὰ περιστατικὰ ἐπαναλαμβάνοντος τοῦ χοροῦ ἕκαστον στίχον, ἵνα δίδεται καιρὸς εἰς τὸν κορυφαῖον νὰ αὐτοσχεδιάσῃ τὸν ἐπόμενον. Τὴν νύκτα ἐπιστρέφοντες εἰς τὰς συνοικίας των ἤναπτον μεγάλας πυρὰς (τζαμάλες) πέριξ τῶν ὁποίων ἐχόρευον ἄδοντες τὰ κλέφτικα, ἢ σατυρίζοντες ἂν ὁ ὄμιλος ἦτο σατυρικός.

Τὰ ἔθιμα ταῦτα, ἀποτελοῦντα μέρος τῶν προνομίων τῆς πόλεως ¹,

¹) I, Λαμπρίδου Ἦσ. Μελετ. σελ. 42.

ἔσέβοντο οἱ Τοῦρκοι θεωροῦντες αὐτὰ καὶ ὡς συνδεόμενα μετὰ τῆς θρησκείας, καίτοι ἀπετέλουν εὐκαιρίας αἱματηρῶν ἐνίοτε διαπληκτισμῶν τῶν Μπαντίδων, διότι κατὰ τὰς ἑορτὰς αὐτὰς ἐπλήρουν τὰ οἰνοπωλεῖα οἱ μὴ προσωπιδοφοροῦντες ἐξ αὐτῶν καὶ εὐωχοῦντο οἰνοποτοῦντες καὶ ἄδοντες τὰ δίστιχα.

Κατὰ τὰς ὥρας τῆς εὐθυμίας των, εἴτε Ἀπόκρεω ἦσαν, εἴτε ἄλλαι ἑορταί, ἦσαν ὑπεράγαν ἐλεύθεροι, καταλυταὶ καὶ καταφρονηταὶ τῶν κοινωνικῶν τύπων. Τὰ δὲ κοινωνικὰ ὀλισθήματα ἢ σκάνδαλα ἐκαυτηρίαζον ἀμειλίτως σατυρίζοντες αὐτὰ μὲ τὰ λιανοτράγουδα εἰς τὰς ἀγνιάς. Κάποτε εἰς γαμήλιον πομπὴν μιᾶς ἀπὸ τῆς μνηστείας ἤδη ἐγκάρπου νύμφης ἀνηκούσης εἰς ἀρχοντικὴν οἰκογένειαν, οἱ Μπαντίδοι παρακολουθοῦντες ἐσατύριζον διὰ καυστικῶν διστίχων τὸ παράπτωμα χωρὶς κανένα οἶκτον πρὸς τὴν ἀμαρτωλήν, ἀλλὰ καὶ χωρὶς κανεὶς νὰ τολμᾷ νὰ παρατηρήσῃ εἰς αὐτοὺς τὴν ἀπρέπειαν τῆς πράξεως.

Ὡς πρὸς τὴν αἰσθηματικότητα ἐναντι τοῦ ὠραίου φύλου οἱ περίεργοι αὐτοὶ τύποι, βεβαιοῦται γενικῶς, ὅτι ἦσαν ἀδιάφοροι θεωροῦντες κατ' ἐξοχὴν ἀνήθικον καὶ αἰσχρὸν τὴν ἐπιβουλήν τῆς οἰκογενείας. Ἄλλως τε κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτῶν αἱ κορασίδες ἀπεκρύνοντο ¹ εἰς τὰ ἄδυστα τοῦ οἴκου ἐκ φόβου ἀρπαγῆς ὑπὸ στρατιωτικῶν Τούρκων, οὕτω δὲ δὲν παρείχοντο εὐκαιρίαὶ καὶ μάλιστα εἰς Μπαντίδους νὰ βλέπουν νεάνιδας διὰ νὰ καλλιεργοῦν ἐρωτικὰς σχέσεις κατ' αὐτῶν. Πρὸς τὰς ἐγγάμους δὲν ἐστρέφοντο, διότι ὡς εἶπομεν ἐσέβοντο τὴν ἱερότητα τῆς οἰκογενείας καὶ ἐμίσουν τὴν ἀκολασίαν.

Οἱ πλεῖστοι τῶν Μπαντίδων ἔπασχον ἐκ μιᾶς Πλατωνικῆς ὁμοφυλοφιλίας, ἐξ ἀνατολικῆς ἐπιδράσεως, διότι καὶ οἱ Τοῦρκοι παρουσίαζον τὴν αὐτὴν ψυχικὴν ἀνωμαλίαν μὴ ἀπαντωμένην εἰς τὰ Ἑπειρωτικὰ χωρία, ὅπου δὲν ὑπῆρχον Τοῦρκοι. Ἡ ψυχοπάθεια αὕτη ἐξηντιλεῖτο εἰς ἀξίωσιν ἀντιχαιρετισμοῦ ὑπὸ τοῦ εὐνοουμένου ἀνευ περαιτέρω διαστροφῆς, ἀλλ' ἀπέβαιναν ἀφορμὴ σφοδρῶν μεταξὺ αὐτῶν συμπλοκῶν ἐξ ἀντιζηλιῶν.

Τὸ ἔθνικόν των φρόνημα ὑπῆρξεν ἀκμαιότατον εἰς ὅλας τὰς ἐποχάς. Θρησκευτικοὶ καὶ πατριῶται ἔσπευδον εἰς τὴν ἐλευθέραν Ἑλλάδα πρῶτοι εἰς πᾶσαν ἔθνικὴν περιπέτειαν διὰ ν' ἀγωνισθοῦν ὑπὲρ τῆς ἰδέας κατατασσόμενοι ὡς ἔθελονταὶ εὗζωνοι, καίτοι ἠδυνάτουσαν πλέον νὰ ἐπανίδουν τὴν ἰδιαιτέραν πατρίδα των, ἣν τόσον ἐλάτρευον, διότι ὅσοι ἐπέστρεφον

¹) Π. Ἀραβ. Χρον. Ἑπειρ. τ. Β', σ. 255. Ἀπὸ τοῦ 12ου ἔτους τῆς ἡλικίας. Ὁμοίως βλ. Βρετανικὸν Ἀστέρων Ἔένου 30 Μαΐου 1861 ἐνθα ὁ ὑπὸ τὰ στοιχεῖα Γ. Ρ. ὑπογεγραμμένος καὶ περὶ ἠθῶν καὶ ἐθίμων τῶν Ἰωαννιτῶν πραγματευόμενος ἀναφέρει ὅτι ἀπὸ τοῦ 5ου ἀκόμη ἔτους ἐνεκλείετο ἐν τῷ οἴκῳ ὁ παρθενικὸς κόσμος.

ἐφυλακίζοντο. Πλείστοι ἰδίως μετέβησαν εἰς Ἄρταν κατὰ τὴν κίνησιν τοῦ 1878, οἱ δὲ ὑπολειπόμενοι ἀπῆλθον ἐπίσης κατὰ τὴν ἐπιστράτευσιν τοῦ 1885, παρέμειναν δὲ ὡς τσαρουχοποιοὶ εἰς Ἄρταν καὶ Ἀγρίνιον μὴ δυνηθέντες νὰ ἐπανακάμψουν. Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ ὀργανωθεῖσα πλέον τουρκικὴ ἀστυνομία κατεδίωκε συστηματικῶς πᾶσαν ἐμφάνισιν νέων Μπαντίδων διὰ περιοριστικῶν μέτρων κατὰ τῶν κέντρων διασκεδάσεων καὶ καταστολῆς πάσης ἐκδηλώσεως φρονήματος τῶν λαϊκῶν. Μετὰ τὸ 1885 ἀπέμεινε μόνον τὸ ἔνδυμα εἰς μερικούς, ἀλλ' ἡ τάξις τῶν Μπαντίδων εἶχεν ἔξαφανισθῆ πλέον. Ἐκτοτε αἱ συνοικίαι ἔχασαν τοὺς κερδέρους των, αἱ Ἀποκρέω τοὺς ἐμψυχωτάς, τὰ λιανοτράγουδα τοὺς τρουβαδούρους, τὰ Γιάννενα μίαν πρωτοτυπίαν.

ΣΥΜΠΟΣΙΑ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΑ ΔΙΣΤΙΧΩΝ

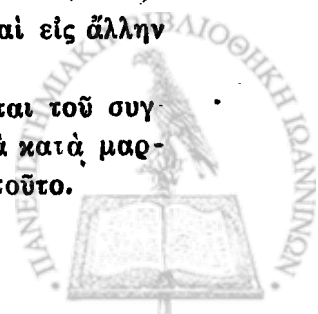
Οἱ Ἰωαννῖται διεκρίνοντο κατὰ τοὺς παλαιότερους χρόνους τῆς ὑλικῆς εὐημερίας διὰ τὸ εὐτράπελον, εὐθυμον καὶ διασκεδαστικὸν τοῦ χαρακτῆρος¹. Πλὴν τῶν δημοσίᾳ τελουμένων θεαμάτων τῶν ἀπόκρεω, πανηγύρεων καὶ ἐκδρομῶν εἰς τὴν νῆσον, ἐδράττοντο πάσης εὐκαιρίας πρὸς δημιουργίαν διασκεδάσεων καὶ ἐντὸς τοῦ οἴκου. Ὀνομαστικαὶ ἐορταί, γάμοι, ἀπόκρεω δὲν παρήρχοντο ἄνευ εὐωχιῶν. Προσεκαλοῦντο συγγενεῖς καὶ φίλοι εἰς γεῦμα ἢ δεῖπνον, ἐφ' οὗ ἔθεμελιοῦτο συνήθως ἡ διασκέδασις. Ἐλάμβανον μέρος εἰς αὐτὴν ἀμφοτέρω τὰ φύλα, ἀλλ' οἱ μὲν ἄνδρες ἐτάσσοντο ἀπὸ τὴν μίαν πλευρὰν τῆς τραπέζης, αἱ δὲ γυναῖκες ἀπὸ τὴν ἀπέναντι². Ἐπίσης κεχωρισμένως³ ἐχόρευον αἱ γυναῖκες ἀπὸ τοὺς ἄνδρας. Οὐχ ἦττον παρὰ τὰς τυπικότητας αὐτάς, ἀφοῦ ἡ βρῶσις ἐποτίζετο μὲ γενναίας δόσεις οἴνου κατὰ τὰς προπόσεις ὑπὸ τοὺς ἦχους τῶν ἐγχωρίων μουσικῶν ὀργάνων, ὁ Βάκχος ἐχαλάρωνε τὴν σεμνοτυφίαν προιούσης τῆς ὥρας, ἡ δὲ αἰσθηματικότης ἐξήπτετο ὑπὸ τοῦ πότου καὶ πρὸ τῆς σπανιζούσης ἐν τῷ καθημέραν βίῳ θεᾶς τοῦ ὠραίου φύλου. Τότε τὸ δίστιχον ἐνεφανίζετο ὡς μέσον μιᾶς συγκαλυπτομένης διὰ τῆς ποιήσεως τολμηροτέρας ἐκφράσεως τοῦ ἀποκορυφωθέντος ἐνθουσιασμοῦ ἱκανοποιουμένης τῆς ἐκ τῆς εὐωχίας ψυχικῆς διαθέσεως τοῦ περιβάλλοντος. Καὶ ἄλλοτε μὲν τραγουδιστά⁴, ἄλλοτε δὲ δι' ἀπαγγελίας ἐτελοῦντο στιχοурγι-

¹) Βλ. καὶ Π. Ἀραβαντ. Χρον. Ἠσ. Β. σελ. 254.

²) Τοῦτο βεβαίον καὶ ὁ Γ. Ρ. ἰδ. Βρεταν. Ἀστέρια Ἐένου 30 Μαΐου 1861.

³) Καὶ ἀρχικῶς εἰς ἰδιαιτέραν αἴθουσαν συνεκεντροῦντο οἱ ἄνδρες καὶ εἰς ἄλλην αἱ γυναῖκες, μέχρις οὗ καθήσουν εἰς τὴν τραπέζαν.

⁴) Π. Ἀραβ. Συλλ. Δημ. Ἀσμ. Περβ. σελ. ιν'. Ἀναφέρουν οἱ ἐκδόται τοῦ συγγραφῆως ὅτι δύο καλλίφωνοι συνῆπτον ἀγῶνα στιχοурγικὸν ἄδοντες, ἀλλὰ κατὰ μαρτυρίαν ὁμόφωνον τῶν πρεσβυτῶν τῆς πόλεως καὶ δι' ἀπαγγελίας ἐγένετο τοῦτο.

κοὶ ἀγῶνες διὰ διστίχων ἐξ ὑπαμοιβῆς ἐκτοξευομένων μεταξὺ δύο ἐκάστοτε ἐκ τῶν συμποσιαζομένων ἀνδρῶν, ἢ ἀνδρὸς καὶ γυναικός. Ἦτο ὑποχρεωτικόν, εἰς τὸ δίστιχον τοῦ πρώτου, νὰ ἀπαντᾷ ὁ δεύτερος δι' ἄλλου ἀρχομένου ἀπὸ τὸ αὐτὸ ἀλφαθητικὸν στοιχεῖον, νὰ ἦτο δὲ σχετικόν, ὥστε νὰ ἀποτελοῦν εἰρμόν. Ἐκ τοῦ πλούτου τῶν διστίχων, ὃν εἶχεν ἀποταμιευμένον ἕκαστος καὶ τῆς ἀναλόγου χρήσεως ἐξηρητάτο ὁ βαθμὸς τῆς ἐπιτυχίας. Ἀλλ' ἐν ἀπορίᾳ ἐτοίμου διστίχου, δὲν ἀπέλειπεν ἡ ἔμπνευσις εἰς μερικοὺς πεπροικισμένους μὲ ἰδιοφυΐαν πρὸς τὴν στιχουργίαν ἐκ τοῦ προχείρου, τοσοῦτο μᾶλλον καθόσον ὁ οἴστρος ἐκεντᾶτο ἐκ τοῦ πότου, τῆς μουσικῆς καὶ πρὸ παντὸς τῆς θεάς τοῦ ὠραίου φύλου, ὡς καὶ ἀνωτέρω ἐλέχθη. Ἐὰν τὸ αὐτοσχεδιασθὲν οὕτω δίστιχον ἦτο εὐστοχον, οἱ συνευωχούμενοι καὶ ἰδίᾳ οἱ ὄργανοπαῖκται ἀπομνημονεύοντες καὶ υἱοθετοῦντες ἐγίνοντο οἱ φορεῖς τῆς μεταδόσεως αὐτοῦ εἰς τὴν κοινωνίαν. Τὰ συμπόσια λοιπὸν ἦσαν τὰ ἐργαστήρια τοῦ διστίχου καὶ ἐπειδὴ ὄλαι αἱ κοινωνικαὶ τάξεις ἐτέλουν τοιαῦτα, πλὴν τῶν ἐνδεῶν βέβαια, πρόκειται περὶ ἐνὸς κατ' ἐξοχὴν προϊόντος συνολικῆς κατεργασίας τοῦ Ἰωαννιτικοῦ λαοῦ, ἐνὸς καθαρωτάτου εἶδους δημῶδους λυρικῆς ποιήσεως. Ἡ γνώμη ὅτι οἱ Μπαντίδοι ὑπῆρξαν οἱ ἀποκλειστικοὶ ποιηταὶ τῶν διστίχων προῆλθεν, ὡς καὶ ἀνωτέρω ἐρρέθη, ἐξ ἐντυπώσεως, διότι αὐτοὶ ἐνεφανίζοντο δημοσίᾳ ὡς τραγουδισταὶ αὐτῶν.

Ἀλλ' ὅσοι τραγωδοῦν δημῶδη δὲν ἀποβαίνουν κατ' ἀνάγκην καὶ ποιηταί, διότι καὶ οἱ ὄργανοπαῖκται ἤδουν καθημερινῶς, χωρὶς νὰ δρέπουν ποιητικὰς δάφνας. Ἀκόμη ὅμως καὶ ἂν ἐδεχόμεθα σχέσιν τινὰ τοῦ ἄδοντος πρὸς τὸ περιεχόμενον τοῦ ἄσματος—καίτοι συνήθως προσέχεται μᾶλλον τὸ μέλος ἢ ἡ ποίησις τοῦ ἄδομένου—πάλιν οἱ Μπαντίδοι δὲν ἦσαν οἱ μόνοι τραγουδισταὶ τῶν διστίχων, διότι μόνον δημοσίᾳ ἦσαν τοιοῦτοι, ἐνῶ κατ' οἶκον ἐτραγωδοῦντο παρ' ὅλου τοῦ Ἰωαννιτικοῦ λαοῦ.

Καὶ ὁ πλεόν ἄγευστος δημοτικῆς ποιήσεως, ἐὰν διεξέλθῃ μίαν συλλογὴν διστίχων, θὰ κατίδη εἰς πολλὰ ἐξ αὐτῶν μετὰ πόσης λεπτότητος εἰς τὴν ἔκφρασιν, ἀλλὰ καὶ μετὰ ποίας ἀνωτέρας ἀντιλήψεως ἐξυμνεῖται ὁ ἄγνός ἔρωσ πρὸς περικαλλῆ νεάνίδα. Ὅλα τὰ τοιαῦτα δίστιχα μαρτυροῦν ὅτι εἶναι προϊόντα μιᾶς μᾶλλον προηγμένης κοινωνικῆς τάξεως ἀπὸ τῆν τῶν Μπαντίδων.

Ἐξ ἄλλου εἰς τὰ πλεῖστα τῶν διστίχων ἐξαίρεται τὸ γυναικεῖον κάλλος, ὁ ἄγνός ἔρωσ καὶ ἡ σαρκικὴ διάθεσις ἢ ἐκφράζεται ὁ πόνος τοῦ ἀτυχοῦς ἔραστοῦ ἢ κατὰ τῆς ἀπιστίας τῆς γυναικός, πράγματα ξένα πρὸς τὴν ψυχοσύνθεσιν καὶ τὰς ροπὰς τῶν ἀρειμανίων Μπαντίδων. Αὐτοὶ πολὺ ὀλίγον ἀνεστρέφοντο πρὸς τὸ ὠραῖον φύλον καὶ πολὺ ὀλίγοι θὰ ἐγνώρισαν τὸ πρὸς αὐτὸ αἴσθημα, τὴν δὲ σαρκικὴν ἀπόλαυσιν ἐμίσουν, ὥστε

θά ἦτο παράλογον νὰ δεχθῆ κανεὶς ὡς μοναδικοὺς ὑμνητὰς ἑνὸς αἰσθή-
ματος ἢ ἀπολαύσεως τοὺς ἔχοντας τὴν ὀλιγωτέραν ροπὴν πρὸς αὐτά.
Ἀναμφιβόλως μερικὰ δίστιχα ἐποιήθησαν ὑπὸ Μπαντίδων, ὡς ἤδη ἐλέχθη
ἀλλ' ὄχι ὅλα. Ἀκριβῶς περιεγράψαμεν λεπτομερῶς τὸν βίον των διὰ νὰ κα-
ταδειχθῆ καλλίτερον ἂν αὐτὸς καὶ μόνος ἀντικατοπτρίζεται εἰς τὰ δίστιχα
Ἵσως προσέξῃ ὀλίγον, θὰ κατίδῃ εὐχερῶς εἰς οἵανδήποτε συλλογὴν ὅτι
τὰ δίστιχα ἢ «Γιαννιώτικα στιχοπλάκια» ἀποτελοῦν μίαν ζωηρὰν ἀποτύ-
πωσιν τοῦ πολυμῶρφου καὶ προηγμένου βίου ἑνὸς λαοῦ ἀστῶν ἀριθμοῦν-
τος πολιτισμὸν μερικῶν αἰώνων.

¹ Ἀγάπα με, ἀγάπη μου, πῶς μ' ἀγαποῦσες πρῶτα,
λόγια τοῦ κόσμου μὴν ἀκοῦς, μόν' τὴν καρδιά σου ρῶτα.

¹ Ἀγάπησα κι' ἐγ' ὄρφανὸς ἕνα γρομποῦλι ¹ χιόνι
κι' ὅσο νὰ μπῶ κι' ὅσο νὰ βγῶ, μ' τὸ πῆραν οἱ γειτόνοι.

¹ Ἀλημονιοῦνται τὰ φιλιὰ ¹ στοχοῦνται κι' οἱ ἀγάπες
συναπαντιοῦνται καὶ μιλοῦν σὰν ξένοι σὰν διαβάτες.

¹ Ἀλήθεια κι' ἐσὺ μ' ἀρνήθηκες; ἴς ² δὲν τώχω κόπο
σκαμνιοῦ ποδάρ' τσακίστηκε καρύτικο σιτὸν τόπο.

¹ Ἀναστενάζω βγαίν' ἀχνὸς καὶ μέσα βράζ' ὁ πόνος
κι' ὅποιος μᾶς ἔξεχώρισε νὰ μὴν τὸν βρῆ ὁ χρόνος.

¹ Ἀναστενάζω δὲν ἀκοῦς κλαίω δὲν μὲ λυπᾶσαι,
πιστεύω δὲν εἶσαι Χριστιανὸς κι' οὔτε θεὸ φοβᾶσαι.

¹ Ἄν δὲν σὲ κάνω γιὰ νὰ γένης σὰν λεμονὶ μετάξι
κι' ὅσα φλουριὰ ἔχ' ἢ μάννα σου στοὺς Ἁγίους νὰ τὰ τάξῃ.

¹ Ἄν ἤξερες πῶς σ' ἀγαπῶ καὶ τί σεβντᾶ ποῦ σώχω,
ᾧρα χρυσῆ θὰ μ' ἔκανες νὰ μ' ἔσεργες σιτὸν κόρφο.

¹ Ἄν θέλῃς Παναγιᾶ μου πάντα νὰ σὲ δοξάζω
στεῖλε μου τὴν ἀγάπη μου νὰ μὴν ἀναστενάζω.

¹ Ἀπερνᾶς καὶ λάμπ' ὁ τόπος
νὰ σὲ κλέψω δὲν εἶν' τρόπος.

¹) Γρομποῦλι=σβῶλος μικρός.

²) Ἴς τουρκ.=διόλου.

Ἐπόψε μ' ἄναψ' ὁ σεβντιᾶς καὶ τὸν κρατάω γκιντέρι¹
ἀνάφτω τὸ τσιγάρο μου καὶ μ' πέφτ' ἀπὸ τὸ χέρι.

Ἐπ' τῆ φωνῇ σ' ἄς πάρουνε γλυκειὰ λαλιὰ τ' ἀηδόνια
γιὰ νὰ λαλᾶν γλυκύτερα σὺς ἀμυγδαλιᾶς τὰ κλώνια.

Ἐσπρος γεννιέτ' ὁ κόρακας καὶ μαῦρος κατανταίνει
κι' ὅποιος ἀγάπην ἀρνηθῆ ἔτσι κι' αὐτὸς νὰ γένη.

Βάρε με δέκα μαχαιριές
τὸ χωρισμὸ σου μὴ μ' τὸν ἴες.

Βιολέττα μ' ἀνθισμένη μὲ χρυσοπέρουνα
τραβάω τὸν σεβντιᾶ σου μὲ χίλια βάρσανα.

Γῆ ἀγάπη σ' ἦταν ψεύτικη σὰν τὰ γυαλιὰ σὶ ἀράφι
καὶ σὰν τὰ κάλπικα φλυουριὰ πὺν δίνουν σὶ σαράφη.

Γλέπεις αὐτὸν τὸν πλάτωνα τὸν ἀστραποκαμμένο
ἔτισ' εἰμ' ἐγὼ πὺν σ' ἀγαπῶ κι' ἀγάπη δὲν προσμένω.

Ἐν ἔτυχεσ ποτὲς νὰ ἰδῆς πῶς πολεμᾶν τὰ μάτια
χωρὶς μαχαιρία καὶ σπαθιά καὶ γέγονται κομμάτια.

Ἐν ἤξερα πὺν θάρχουσον νὰ στρώσω μαγουσακία
γκιούλσες καὶ νεραντζόνερα νὰ βρέξω τὰ σοκάκια.

Ἐν ἤξερα δὲν πάντεχα πὺν ἦσαν ἡ ἀφεντιά σου
λιανίσματα τσακίσματα κορμὶ σὶ τὴν ἀγκαλιά σου.

Ἐν θέλω ἀγάπη μὲ στανιὸ κι' οὔτε καὶ μὲ τὸ ζόρι
παίρω τὸ κρεββατάκι μου καὶ σὶ τῆ ἄλλου νταμπόρι.

Ἐν τούλεγα δὲν τούλιζα τούειδαν τὰ δύο μ' τὰ μάτια
σκάσε καρδιά καὶ πλάνταξε γένε χίλια κομμάτια.

Ἐντρα παραμερίσετε φίλοι μου τραβηχθῆτε
φωτια ἔχω μέσα σὶ τὴν καρδιά μὴν τύχη καὶ καῆτε.

Ἐγὼ εἰμ' ἐκεῖνο τὸ πουλι ὅπου τὸ λέν κανάρι
ἔχει τὰ κίτρινα φτερὰ καὶ τὴν καρδιά του μαύρη.

Ἐγὼ εἰμ' ἐκεῖνο τὸ δεντρί πῶχει τὰ φύλλα μαῦρα
πῶχει καῦμὸ σὶ τὰ σωθικά καὶ σὶ τὴν καρδιά του λαῦρα.

¹⁾ Γκιντέρι=τουρκ, θλίψις, κακόν.

Ἐγὼ ψυχὴ μου σ' ἀγαπῶ σὸ ἄνω σέβντᾱ μέγαν
ἔχεις τὸ χουί¹⁾ σ' ὠμορφο δὲν κουθεντιάζεις μ' ἄλλον.

Ἐ! ψυχὴ μου καὶ ζωὴ μου καὶ χρυσὸ κανάρι μου
νὰ σὲ ζωγραφίσω θέλω μέσ' στήν ἀπαλάμη μου.

Ἐγὼ ψυχὴ μου σ' ἀγαπῶ καὶ καμμιανοῦ δὲν λέω
καὶ μοναχὸς μου τὸ τραβῶ καὶ κάθομαι καὶ κλαίω.

Ἐζύγισαν τὴν ὠμορφιὰ ἀντάμα μὲ τὸ νάζι,
τὸ νάζ' βῆκε βαρύτερο τὴν ὠμορφιὰ τῆ σφάζει.

Εἶδα ἓνα μπόι σήμερα σὰν ἀσημιὰ λογάει,
σὰν γιούλγιαλι²⁾ βενέτικο χρόνο μοσκοβολάει.

Εἶχα ροῦχα νὰ σ' ἀλλάξω πάπλωμα νὰ σκεπαστῆς
καὶ κορμί γιὰ ν' ἀγκαλιάσης ὅσο πὺν νὰ βαρεθῆς.

Ἐνας διπλὸς σερμενεξὲς σὲ μιὰ γυαλένια ἀλτάνα³⁾
δὲν πρέπει νᾶναι μοναχὸς θέλει καὶ μαντζουράνα.

Ἐτσ' εἶναι μάτια μ' ἔτσ' εἶναι τοῦ κόσμου τὸ ζακόνι,
τὸν ὠμορφο τὸν ἄνθρωπον καθένας τὸν ζυγώνει.

Ἐφυγ' ὁ νοῦς μου ἔφυγε καὶ ποιὸς τὸν συμμαζώνει,
ποῦ σ' εἶχα καὶ σὲ γλένταγα σὰν ὁ μπαχτσὲς τ' ἀηδόνι.

Ἡ ἀγάπη σου πουλί μου ἦτανε παραπολλή
καὶ μπῆκε στήν καρδιά μου καὶ δὲν μπορεῖ νὰ βγῆ.

Ἡ ἀγάπη ὅταν πληθύνῃ δὲν εἶναι τρόπος νὰ κρυφτῆ
μὲ ματιὲς καὶ μὲ λογάκια πάντα θὰ φανερωθῆ.

Ἡθελα νὰ καταλάβω πῶς ἦτανε ἡ ἀφορμὴ
ποιὸς μᾶς ἔβαλε σὲ λόγια χαϊδεμένο μου κορμί.

Ἡθελα νάρθω ἓνα βράδυ μ' ἔπιασε ψιλή βροχή,
ὡς ἐρχόσουν παλληκάρι κι' ὡς ἐβρέχουσαν πολὺ.

Ἡ νύχτα εἶναι τοῦ ντουγγιᾶ δὲν εἶναι γιὰ τ' ἐμένα
νὰ ξενητιάω στὰ γόνατα νὰ συλλογιοῦμ' ἔσένα.

¹⁾ Χουί τουρκ. = χαρακτήρ.

²⁾ Γιούλγιαλι = εἶδος ἀρώματος Ἐνετικῆ ἐκ ροδοσιάγματος Ἰωαννιτικῆ διαφύ-
ρου τοῦ Γκιουλσουγιού = ροδοσιάγματος.

³⁾ Ἀλτάνα = πρασιὰ κήπου.

Ἡ ψυχὴ μου κι' ἡ ζωὴ μου κρέμετ' ἀπ' τὸ χέρι σου
γράφε με καὶ μὲ ψυχὴ μου σκλάβο στὸ δευτέρι σου.

Θαρρεῖς σὰν κλαίω καὶ γελῶ καὶ λὲς πῶς σ' ἀγαπάω,
ἐγὼ ἔχω ἄλλον καλλίτερον καὶ σένα περγελάω.

Κάθε αὐγὴ πάει τ' ἀηδόνι στὸ γονιζὲ νὰ μυριστῆ
καὶ τ' ἀγκάθι δὲν τ' ἀφίνει καὶ γυρίζει μὲ φωνή.

Καθὼς ποὺ σ' ἔχω στὸ πλευρὸ νὰ σ' εἶχα καὶ στὸ στρῶμα
οὔτε τὸ Χάρο σκιάζομαν οὔτε τὸ μαῦρο χῶμα.

Κάνω χάζι νὰ σὲ γλέπω τὴν ἡμέρα μιὰ φορὰ,
γιὰ νὰ πάρ' ὁ νοῦς μ' ἀέρα κι' ἡ καρδιά μ' παρηγοριά.

Κομμάτια κι' ἄς μὲ κάνουνε σὰν τὸ μακεδονίσι,
ἀδύνατον νὰ σ' ἀρνηθῶ τὴ ζαχαρένια σ' κρίσι.

Κύττα ποῦ μ' ἔρριξ' ὁ σεβντᾶς ἐκεῖ ποὺ δὲν τὸ φτάνω
νὰ τυραγνιοῦμ' ὁ φουκαρᾶς ὅσο ποὺ νὰ πεθάνω.

Λεβέντης εἶσαι μάτια μου λεβέντικα χορεύεις
Λεβέντικα πατᾶς τὴ γῆ καὶ κορνιαχτὸ δὲν παίρεις.

Μάτια μὲ μάτια γλέπονται κι' ἀχειλ' ὅπ' δὲν φιλιέται
κορμὶ π' δὲν ἀγκαλιάζεται τὶ ἀγάπ' αὐτὴ λογιέται;

Μαῦρα μάτια μαῦρα φρύδια ἔχεις καὶ ξανθὰ μαλλιά
ἓνα ἔχεις π' σὲ χαλνᾶει ξέρεις ψέμματα πολλὰ.

Μὴ τὸν φοβᾶσαι τὸν σεβντᾶ τίποτα δὲν παθαίνεις
ὀλίγο τσιουρουκέβεσαι¹ καὶ μοναχός σου κραίνεις.

Μπρὲ μπαχτισὲ κάνει μ' ντερμάνι²
μπρὲ μπαχτισὲ κάνε μ' τσιαρὲ³

ξέρανε μ' αὐτὸ τ' ἀγκάθι
νὰ φιλήσω τὸ γονιζέ.

Νὰ κάνω θέλω μιὰ καρδιά πίκρα νὰ μὴ λογιᾶσω
κι' ὅπως τὸν βρίσκω τὸν καιρὸ ἔτσι νὰ τὸν περάσω.

¹) Τσιουρουκέβεσαι, τουρκ.=τσιουρουμέκ=σήπεσθαι, φθίνειν.

²) Κάνεμ' ντερμάν=διέξοδος ἐξ οἴκτου καὶ συγκαταβάσεως.

³) Τσιαρέ, τουρκ.=θεραπεία, τρόπος.

Ντέρτι ¹ δέν εἶχα στήν καρδιά κι' ἀπόκτησα μαράζι
τὴν ἄγκυρα τοῦ καραβιοῦ νὰ ῥίξουν δέν τὸ βγάξει.

Ξέρω τραγούδια θάλασσα μὰ σὰν σὲ ἰδῶ τὰ χάνω
κι' ἀπ' τὴν ἀγάπη τὴν πολλὴ ἄλλη κουβέντα πιάνω.

Ὅποιος δέν ξέρ' ἀπὸ σεβνιᾶ ἐμένα νὰ ρωτήση
νὰ πάρη μαύρη κλειδωνιά τὸ σπῆτι του νὰ κλείση.

Ὅποιος δέν ξέρ' ἀπὸ σεβνιᾶ δέν ξέρει ν' ἀγαπήση
δὸς του πέντ' ἔξη πρόβατα νὰ πάη νὰ τὰ βοσκήση.

Ὅποιος δέν μὲ πιστεύει, σ' ἀγάπη νὰ τὸν δῶ
νὰ φτύση μαῦρο αἷμα πῶς ἔφτυσα κι' ἐγώ.

Ὅσα φτερὰ καὶ κόκκαλα ἔχ' ἢ μαύρη κόττα
τόσες φορὲς σὲ φίλησα πίσω ἀπὸ τὴν πόρτα.

Ὅταν βάνης τ' ἄλυκο φέσι
καὶ τὴ φούντα τὴ χρυσῆ
πέφτ' Ἀὔγερινὸς νὰ πέση
πέφτει γιὰ νὰ σκοιωθῆ.

Ὅταν σὲ βλέπω νὰ περνᾷς ψηλὲ λιγνέ μου κρῖνε
πλέον δέν συλλογίζομαι εἶναι ντουγγιᾷς δέν εἶναι.

Παντέχεις κι' εἶσαι ἄνθρωπος τὸ λὲς καὶ τὸ παινέσαι
σὺ εἶσαι γομαράγκαθο καὶ δέν τὸ συλλογιέσαι.

Παντέχεις κι' εἶσαι ἄνθρωπος καὶ κάνεις καὶ καμάρι
σὺ εἶσαι γιὰ τὸ σαμαριζῆ νὰ σ' βάλουν τὸ σαμάρι.

Πάρα πολὺ μπαντίδεψα βγῆκα ἀπ' τὸ νισάφι ²
ἢ μάνα μου μὲ καρτερεῖ κι' ἐγώ μαι σιὸ σοκάκι.

Πῆγαν τὰ παντεχούμενα κι' ὁ Μάης μὲ τὸ κάμμα
πῆγ' ὁ βανιῆς ³ πὺν βάλαμαν νὰ κοιμηθοῦμ' ἀντάμα.

Ποῖδς ἔχει σέρτικον ⁴ σεβνιᾶ μὴν παινέθῃ σιὴ γνῶσι
τοῦ φεύγει ἀπ' τὸ κεφάλι του κι' ἄς ἔχη κι' ἄλλη τόση.

¹) Ντέρτι τουρκ. = πόνος, ἄλγος.

²) Νισάφι τουρκ. ἐκ τοῦ Ἰνσάφ = ἐπιείκεια, δικαιοσύνη.

³) Βανιῆς = ὑπόσχεσις.

⁴) Σέρτικος ἐκ τοῦ τουρκικοῦ σέρτ = τραχύς.

Ποῖος ἀγαπάει γνωρίζεται πρασινοκιτρινίζει
χέρια πεδάρια κόβονται τίποτα δὲν ὀρίζει.

Πότε νὰ ἰδῶ τὸ μπόϊ σου σφιχτὰ νὰ τ' ἀγκαλιάσω
σὲ δέκα σπήτια ὄρφανὰ ψωμί θὲ νὰ μοιράσω.

Πρῶτα κρασί δὲν ἔπινα ῥακὶ γιὰ νὰ μεθύσω
τώρα θὰ τάπιω καὶ τὰ δυὸ κι' ἴσως ἀλησμονήσω.

Σ' ἀγάπησα χωριάτικα δὲν ξέρω ἀπὸ σεβντάδες
δὲν ἤξερα τὸ τζάκι σου ποῦ θέλει τεμενάδες.

Σὰν τοῦ κοράκου τὰ φτερὰ θὰ πὰ νὰ βάψω ροῦχα
γιατὶ μὲ ἀπαρνήθηκε ἡ πρώτη ἀγάπη ποῦχα.

Σεβντᾶς εἶναι κακὸς μπελᾶς κι' ἀδέρφι τοῦ θανάτου
ἀκούμπησε στ' ἀστῆθι μου δὲν κάνει παρακάτω.

Τὰ μάτια σου εἶναι μάτια μου τὰ φρούδια σου δικά μου
τὰ χέρια σου χρυσᾶ κλειδιὰ π' ἀνοίγουν τὴν καρδιά μου.

Τὰ νειᾶτα ἔχουν γηράματα τὶ λὲς τὶ παντεχένεις
θὰ σ' ἀρνηθοῦν οἱ φίλοι σου καὶ τότε τί θὰ γένης ;

Τὰ φείδια κι' οἱ δεντρογαλιές ἕς μῶκοθαν τὸ δρόμο
ἐγὼ θὰ νᾶρθω μιὰ βραδεῖα δὲν σοῦ φτουρῶ τὸν πόνο.

Τ' εἶν' τοῦτα τὰ καμώματα π' ἀρχίνησες καὶ κάνεις
δὲν λογαριάζεις θάνατο δὲν λὲς πῶς θὰ πεθάνης.

Τ' εἶχα νὰ βάλω γὼ σεβντᾶ ν' ἀγαναχτᾶ ἡ ψυχὴ μου
νὰ φέρω τέτοιο χαλασμὸ στὸ ἔρμο τὸ κορμί μου.

Τῆς Τουρκοπούλας τὸ φιλλὶ εἶναι ζάχαρι λυωμένη
τῆς Ρωμηοπούλας εἶναι μέλι, γιὰτ' εἶναι βαφτισμένη.

Τῆ νύχτα τὰ μεσάνυχτα στρώνω καὶ δὲν κοιμοῦμαι
καὶ τὸ σταυρὸ σὰν χριστιανὸς νὰ κάνω δὲν θυμοῦμαι.

Τῆς χήρας τὸ προσκέφαλο μυρίζ' ἀπὸ κυδῶνι
Τὸ μύρισα κι' ἐγ' ὄρφανὸς καὶ σκούζω σὰν τὸ γκιώνη.

Τόσο ἤθελα κακὸν δαρμὸ κι' ἀφεντικὸ διασάκι¹
ποῦ κάθομαι καὶ καρτερῶ μιὰ δούλα στὸ σοκάκι.

¹) Διασάκι παραμόρφωσις τοῦ τουρκ. γιασάκ=ἀπαγόρευσις.

Τώρα ἡ καρδιά μου κλείστηκε δὲν τραγουδῶ σὰν πρῶτα
κιτρίνισε ἡ καρδούλα μου σὰν τοῦ θερτιοῦ τὰ χόρτα.

Φραντζέζικο κριτήριο καὶ Ρωσσικὴ καμπάνα
γιὰ κάντε τὴν ἀπόφασιν νὰ κοιμηθοῦμε ἀντάμα.

Χίλια μαχαίρια καὶ σπαθιά κάτω στὴ γῆ στρωμένα
γλυκοπατῶ καὶ τ' ἀπερνῶ κι' ἔρχομαι μὲ τ' ἐσένα.

Ψυχὴ μου λεημονήσου με μὲ γλέπεις π' ἀναλάω
σιάσε μ' τὴν ἔρημη καρδιά καὶ πές μου σ' ἀγαπάω.

Ὡρα τὴν ὦρα καρτερῶ τὸ φέσι μὲ τὴ φύντα
καὶ τὰ μαλλιά τὰ καζακλιά ¹ τὰ καρτερῶ καὶ ποῦ'ν'τα.

Ὡς πότε νὰ μοῦ λές τὸ ναι καὶ τ' ὄχι νᾶναι πάντα
κι' ὡς πότε τῆς καρδούλας μου νὰ τῆς τὸ λέω νταγιάντα ².

Ὡς πότε ἄχ κι' ὡς πότε βὰχ κι' ὡς πότε κασαβέι ³
κι' ὡς πότε τὸν κρυφὸ σεβντᾶ νὰ τὸν κρατῶ στὴ τζέπη.

¹) Καζακλιά μαλλιά=εἶδος κουρᾶς μαλλιῶν, καθ' ὃ ἡ κόμη ἐκείρετο ἀπολήγουσα εἰς τρίγωνον.

²) Νταγιάντα, ἐκ τοῦ τουρκ. νταγιανμάκ=ἀντέχειν.

³) Κασαβέτ τουρκ.=ἀνησυχία, λύπη.

ΝΕΚΡΟΛΟΓΙΑΙ

Τὰ «Ἑπειρωτικά Χρονικά» εἶχον τὴν ἀτυχίαν νὰ θρηγήσουν κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο τὴν ἀπώλειαν τριῶν ἐκλεκτῶν συνεργατῶν αὐτῶν: τοῦ *Νέστορος Γεωργίτση*, τοῦ *Γεωργίου Χατζῆ* καὶ τοῦ *Θεμιστοκλ. Μπαμίχα*. Ὁ συνεργάτης μας κ. Χρ. Σούλης, καθηγητῆς, εἶχε τὴν καλωσύνην νὰ μᾶς ἀποστείλῃ τὰ κάτωθι βιογραφικὰ σημειώματα αὐτῶν, τὰ ὁποῖα εὐχαρίστως δημοσιεύομεν εἰς μνήμην τῶν ἐκλιπόντων λογίων Ἑπειρωτῶν, οἵτινες μὲ τόσῃν ἀγάπῃν περιέβαλλον τὰ «Ἑπειρωτικά Χρονικά».

ΝΕΣΤΩΡ ΓΕΩΡΓΙΤΣΗΣ

Ἐγεννήθη τῷ 1856 εἰς τὴν Ζωνδήλαν τοῦ Ζαγορίου. Διακούσας τὰ ἐγκύκλια μαθήματα εἰς τὴν ἐν Γαλατᾶ-Σεραΐ (Κων/πόλεως) Σχολὴν, ἐνεγράφη εἰς τὴν Νομικὴν Σχολὴν τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. Μετὰ τὸ πέρασ τῶν πανεπιστημιακῶν του σπουδῶν, δικηγορῶν ἐν Ἀθήναις, ἀνεμίχθη μετὰ τῶν ἀδελφῶν του Ἀθανασίου καὶ Λεωνίδα, ἰατρῶν ἐν Ἰωαννίνοις, καὶ Ἀλεξάνδρου, δικηγόρου, εἰς τὴν πολιτικὴν καὶ διηύθυνον τὰ τῆς ἐπαρχίας τοῦ Ζαγορίου, ὃ μὲν Λεωνίδας ὡς ἀντιπρόσωπος αὐτοῦ, ὃ δὲ Νέστωρ ὡς δημογέρον. Τῷ 1906 κατόπιν συκοφαντιῶν τῆς ρουμανικῆς προπαγάνδας κατεδικάσθη ὑπὸ τῶν Τούρκων εἰς 15ετῆ εἰρκτὴν ἐπὶ συνομοσίᾳ κατὰ τοῦ καθεστῶτος, ἐσώθη δὲ τῇ ἐπεμβάσει τῶν Πατριαρχείων καὶ τῆς ἐν Κων/πόλει ρωσικῆς πρεσβείας.

Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑπείρου διωρίσθη μέλος τῆς Διεθνοῦς Ἐπιτροπῆς διὰ τὴν ἐξέτασιν τῆς ἐλληνικότητος τῆς Βορείου Ἑπείρου. Παρ' ὅλας ταύτας τὰς ἐπαγγελματικὰς του ἀσχολίας, ἤσχολεῖτο καὶ μὲ τὰ γράμματα. Ἡ Ἑπειρωτικὴ ἱστορία ὑπῆρξεν εἰς αὐτὸν προσφιλεῆς ἐνασχόλησις. Ἐν Πρεβέζῃ δικηγορῶν ἀνεδίφησε τὸ σφζόμενον ἐκεῖ τότε ἀρχεῖον τῆς «Συμπολιτείας τοῦ Ἀκρωτηρίου» ἢ *Continente*, δηλ. τῆς συμπολιτείας τῶν πόλεων Πρεβέζης, Βονίτσης, Πάργας καὶ Βουθρωτοῦ, τῆς γενομένης διὰ τῆς συνθήκης τοῦ 1800, καὶ ἐδημοσίευσεν εἰς τὸ περιοδικὸν «Ἐλληνισμὸς» (1909 σελ. 752—764) τὴν πραγματείαν «Τὰ ἐν Πρεβέζῃ δημόσια δίκαια ἐπὶ τῆς Συμπολιτείας τοῦ Ἀκρωτηρίου». Ἐπίσης ἐδημοσίευσεν ἐν τῇ Ἐπιθεωρήσει τοῦ «Νεολόγου» τῆς Κων/πόλεως «περὶ τοῦ

διαδικαστικοῦ δικαίου τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων» καὶ ἑτέραν μελέτην ἐπιγραφομένην «Κοινὰ νόμιμα ἢ διεθνὲς δίκαιον τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων».

Τῷ 1911 ἐγκατασταθεὶς ἐν Ἰωαννίνοις ἐξέδωκεν ἐπὶ διημέριον τὴν ἐβδομαδιαίαν ἐφημερίδα «Ἠχὸ τῆς Ἠπείρου», ὅπου ἐδημοσιεύθησαν ἀξιόλογοι διατριβαὶ ἢ μεταφράσεις περὶ τῆς Ἠπειρωτικῆς ἱστορίας, ὡς ἡ τοῦ γεωλόγου Filirson καὶ ἡ τοῦ Γάλλου πρεσβευτοῦ Borgrawe. Ἐσχάτως εἰς τὴν ἐφημερίδα «Ἠπειρος», ὅπου τακτικὰ ἔγραφε μὲ τὸ ψευδώνυμον Σίμων Ἰωνᾶς, ἐδημοσίευσε μελέτας «περὶ τῶν ἀρχαίων Ἠπειρωτικῶν νομισμάτων» καὶ «περὶ τῆς Δωδώνης», εἰς δὲ τὰ «Ἠπειρωτικὰ Χρονικὰ» «περὶ τῶν Μοαντίδων». Ὑπῆρξεν ἀντεπιστέλλον μέλος τοῦ Ἑλλ. Φιλολογικοῦ Συλλόγου Κων/πόλεως, τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἐταιρίας τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Sociéte Académique d'Histoire Internationale τῶν Παρισίων. Ἀπέθανεν ἐν Ἰωαννίνοις τῇ 11 Ἰανουαρίου 1930.

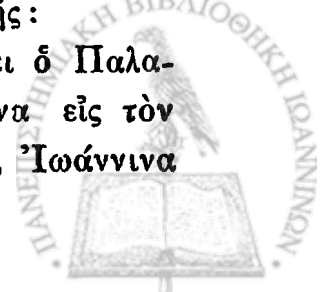
X. I. ΣΟΥΛΗΣ

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΧΑΤΖΗΣ (ΠΕΛΛΕΡΕΝ)

Ἐγεννήθη ἐν Ἰωαννίνοις τῷ 1881. Ἀποφοιτήσας τῆς Ζωσιμαίας Σχολῆς, ἐνεγράφη εἰς τὴν Ἱατρικὴν Σχολὴν τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. Διακόψας τὰς σπουδὰς του, ἐγένετο διδάσκαλος καὶ ὡς τοιοῦτος ἔγραψε τὰ πρῶτά του ποιητικὰ δοκίμια, τὶς «Ρίμες» καὶ τὰ «Δαχτυλίδια». Τῷ 1908 ἀνακηρυχθέντος τοῦ τουρκικοῦ συντάγματος ἐγένετο γεν. γραμματεὺς τοῦ Πολιτικοῦ Συλλόγου Ἰωαννίνων καὶ ἀπὸ τότε ἀρχίζει ἡ δρασίς του. Τῷ 1909 ἵδρυσε τὴν ἐφημερίδα «Ἠπειρος», τὴν καὶ μέχρι σήμερον ἀνελλιπῶς ἐκδιδόμενην, εἰς τὴν ὁποίαν περιέχεται ὅλη ἡ ἱστορία τῆς Ἠπείρου κατὰ τὴν τελευταίαν εἰκοσαετίαν. Συνεπεία τῆς ἐναντίον τῶν Τούρκων ἀρθρογραφίας του συνελήφθη κατὰ τὸ 1912 καὶ κατεδικάσθη εἰς θάνατον ἐπὶ ἐσχάτῃ προδοσίᾳ, ἐσώθη δὲ ὡς ἐκ θαύματος καὶ ἐξῆλθε τῶν φυλακῶν τὴν 21 Φεβρουαρίου 1913, καθ' ἣν εἰσηλθεν ὁ Ἕλληνας στρατὸς εἰς Ἰωάννινα. Τῷ 1914 ἔλαβεν ἐνεργὸν μέρος εἰς τὸν Βορειοηπειρωτικὸν Ἀγῶνα, χάριν τοῦ ὁποίου μετέφερε τὴν ἐφημερίδα του εἰς τὸ Ἀργυρόκαστρον, πρωτεύουσαν τότε τῆς Ἀυτονομῆς Ἠπείρου.

Ὁ Γεώργιος Χατζῆς δὲν ὑπῆρξε μόνον σθεναρὸς δημοσιογράφος· ὑπῆρξε καὶ λογοτέχνης καὶ ποιητής. Ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον Πελλερὲν ἔγραψε χρονογραφήματα, ποιήματα, δράματα, διηγήματα καὶ μελέτας ἱστορικός. Τὰ ποιήματά του εἶναι λυρικά. Ἐκ τούτων ἐξεδόθησαν τὰ ἑξῆς:

Αἱ «Ρίμες» (Ἀθῆναι 1906), ποιήματα τὰ ὁποῖα προλογίζει ὁ Παλαμᾶς. Τὰ «Δαχτυλίδια» (Ἰωάννινα 1908), ποιήματα ἀφιερωμένα εἰς τὸν Παπαδιαμάντην. Τὸ «Ντελὴ Ὅρμάν» (ὁ λόγγος τοῦ τρελλοῦ), Ἰωάννινα

1908), ποίημα ἐπικολυρικόν· «Μέλι καὶ φαρμάκι» (Λευκὰς 1918) καὶ τὰ «Ἡφαίστεια» (Ἀθήναι 1925), τὰ ὅποια εἶναι καὶ τὸ ὠριμώτερον τῶν ἔργων του. Μὲ ἀρκετὴν ἐπίσης ἐπιτυχίαν ἠσχολήθη καὶ εἰς τὴν δραματικὴν ποίησιν. Τὸ «Καταραμένον περιδέλαιον» ἐπηνέθη εἰς τὸν δραματικὸν διαγωνισμὸν τοῦ Πανεπιστημίου τῷ 1908. Ἐκτὸς τούτου ἔγραψε τὴν «Κίρκην», τὴν «Λιάναν Ἄρσα» καὶ τὴν «Ὑπερτάτην Θυσίαν». Ἐκτὸς τῶν χρονογραφημάτων, ποιημάτων καὶ δραμάτων ἔγραψε καὶ διηγήματα ἀξιολόγου λογοτεχνικῆς πλοκῆς καὶ ἠθογραφικῆς δυνάμεως. Πρὸς τούτους κατέλιπεν ἀρκετὰ ἀνέκδοτα. Ἀνέκδοτον ἐπίσης μένει καὶ τὸ «Ἀρχεῖον τοῦ Βορειοηπειρωτικοῦ Ἀγῶνος».

Ἄλλ' ὁ Γεώργιος Χατζῆς δὲν ἦτο μόνον λογοτέχνης, ἦτο καὶ Ἡπειρωτολόγος. Ἡ μελέτη τῆς Ἡπειρωτικῆς ἱστορίας καὶ ἰδίως τῆς ἀρχαίας τὸν ἐσαγήνευε. Δεῖγμα τῶν Ἡπειρωτικῶν του μελετῶν εἶναι τὸ «Μυστικὸν τοῦ Κάστρου» (Ἀθήναι 1926), ὅπου προσπαθεῖ νὰ ἀναβιβάσῃ τὴν ἀρχὴν τῶν Ἰωαννίνων εἰς τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους. Εἰς τὴν «Ἡπειρον» ἐδημοσίευσεν ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ θέματος «Τὸ περὶ τὴν Ἡπειρον Ἄστυ» (Νοέμβριος 1928). Ἀπέθανε τὴν 24 Φεβρουαρίου 1930 ἐν Ἀθήναις.

X. I. ΣΟΥΛΗΣ

ΘΕΜΙΣΤΟΚΛΗΣ Β. ΜΠΑΜΙΧΑΣ

Ἐγεννήθη ἐν Δελβίνῳ τῷ 1875. Μετὰ τὰς γυμνασιακὰς σπουδὰς μετέβη εἰς τὴν Γενεὺν ὅπου ἐσπούδασε νομικά. Κατήγετο ἐκ τῆς ἱστορικῆς οἰκογενείας τῶν Μπαμιχαίων τοῦ Δελβίνου, ἡ ὁποία ἀπὸ πολλῶν δεκαετηρίδων τροφοδοτεῖ τὴν ἐκκλησιαστικὴν καὶ ἐθνικὴν ἱστορίαν τῆς ἐπαρχίας ταύτης εὐρισκομένη πάντοτε εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν. Ὑπεστήριξε τὴν παιδείαν, ἀνεζωπύρησε τὸ ἐθνικὸν φρόνημα καὶ ἐπροστάτευσε τοὺς καταδιωκομένους, συνεπεία δὲ τούτων ὑπέστη ἡ οἰκογένεια αὕτη διώξεις ὡς κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ Λυκουρσίου τὸ 1875, κατὰ τὸν Ἑλληνοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1897, κατὰ τὸν Ἑλληνοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1912 λόγῳ τῆς ὑποχωρήσεως τῶν ὑπὸ τὸν συνταγματάρχην Μέξαν ἀποβιβασθέντων εἰς Ἀγ. Σαράντα Ἑλληνικῶν στρατευμάτων καὶ κατὰ τὸ 1914 μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς Βορείου Ἡπείρου ὑπὸ τῶν Ἀλβανῶν, ὁπότε ὁ Θεμ. Μπαμίχας ἠναγκάσθη νὰ αὐτοεξορισθῇ εἰς τὴν Κέρκυραν. Ἐπὶ τουρκοκρατίας, εἴτε ὡς διευθυντῆς τοῦ ἐν Σκόδρα αὐστριακοῦ ταχυδρομείου (1901), εἴτε ὡς διευθυντῆς ἀργότερον ἐν Ἀγ. Σαράντα τοῦ Αὐστριακοῦ Λούδ, προσέφερεν ἀνεκτιμήτους ὑπηρεσίας εἰς τὴν ἐθνικὴν μας ὑπόθεσιν καὶ ὑπεβοήθησε πολλαπλῶς τὴν κατὰ τὸ ἔτος 1905 συσταθεῖσαν Ἐθνικὴν Ἐταιρείαν, τῆς ὁποίας ἀπετέλεσεν ἐνεργότατον μέλος. Συνεπεία

τῆς ἐθνικῆς δράσεώς του καὶ τῶν ἐπιστημονικῶν του ἐφοδίων ὁ Πολιτικός Ἑλληνικός Σύλλογος τῆς Κων/πόλεως ἠξίωσε παρ' αὐτοῦ νὰ ἐκθέσῃ ὑποψηφιότητα διὰ τὴν Τουρκικὴν Βουλὴν τὴν σχηματισθεῖσαν μετὰ τὴν ἀνακήρυξιν τοῦ Συντάγματος ἐν Τουρκίᾳ (1908), ὅπερ προθύμως ἔκαμεν ὑποστὰς οὐκ ὀλίγας οἰκονομικὰς θυσίας. Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς πατρίδος του ἐξελέγη βουλευτὴς τῆς Β. Ἡπείρου καὶ ἀντιπροσώπευσε ταύτην ἐν τῇ Βουλῇ ἀποτελέσας μέλος τῆς ὁμάδος τοῦ Ἰωνος Δραγούμη. Μετὰ τὴν ἀνακήρυξιν τῆς Β. Ἡπείρου Ἀυτονόμου ἡ Κυβέρνησις αὐτῆς ὑπὸ τὸν Γεώργ. Ζωγράφον διώρισε τὸν Μπαμίχαν διοικητὴν τοῦ Λιμποχόβου κατ' ἀρχάς, ἔπειτα τῆς Πρεμετῆς καὶ ἀργότερον Οἰκονομικὸν Ἐπιθεωρητὴν τοῦ Νομοῦ Κορυτσᾶς καὶ τέλος Διευθυντὴν τοῦ ἐφοδιασμοῦ τοῦ στρατοῦ τῆς Ἀυτονόμου εἰς Μεσογέφυραν. Διὰ τὰς εὐόρκους ὑπηρεσίας του ταύτας ἡ Κυβέρνησις τῆς Ἀυτονόμου τοῦ ἀπένειμε τὸν Σιδηροῦν Σταυρὸν τοῦ Βορειοηπειρωτικοῦ Ἀγῶνος 1914. Ἀλλὰ καὶ μετὰ ταῦτα ἐν Κερκύρᾳ εὕρισκόμενος δὲν ἔπαυσε νὰ προσφέρῃ τὰς ἐθνικὰς του ὑπηρεσίας. Λήξαντος τοῦ παγκοσμίου πολέμου ἐστάλη μετὰ τοῦ Ἀλ. Καραπάνου ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς Β. Ἡπείρου εἰς Παρισίους ἵνα διεκδικήσῃ τὰ δίκαια τῆς πατρίδος του εἰς τὴν Συνδιάσκεψιν τῆς Εἰρήνης.

Παρὰ τὰς πολλαπλᾶς καὶ πολυειδεῖς του ἐργασίας ἠσχολεῖτο καὶ εἰς τὰ γράμματα. Τὰ «Ἡπειρωτικὰ Χρονικά» εἶχον τὴν εὐτυχίαν νὰ δημοσιεύσουν ἐν τῷ ἀνά χειρας τόμῳ τὸν Κώδικα τοῦ Δελβίνου. Ἀπέθανε τὴν 1 Μαρτίου 1930.

Χ. Ι. ΣΟΥΛΗΣ

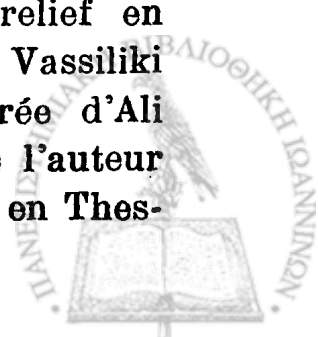
CHRONIQUES ÉPIROTES

SOMMAIRE

D. Evangélidés. Les fouilles de Dodone.—Les travaux de Carapanos, quoique exécutés sans méthode et plutôt dans le but d'en tirer des objets d'art, ont grandement contribué d'abord à fixer l'emplacement de l'oracle, puis à nous faire connaître l'organisation intérieure du pays à partir du IV s. Pour compléter nos connaissances sur l'histoire antérieure de Dodone, connu d'Homère, et nous prononcer sur la question controversée de l'origine des Épirotes (Nilson, Beloch) il importait de procéder à des fouilles méthodiques. C'est depuis 1920 que celles-ci ont commencé d'abord par Sfériadés, puis par l'auteur qui en résume ici les résultats obtenus jusqu'à ce jour.

A. Orlando. Dans le fort byzantin de Jannina.—L'auteur en décrit une tour orthogonale et haute qui passa inaperçue, paraît-il, jusqu'ici. Il y trouva une inscription en briques très endommagée dans laquelle il arriva à déchiffrer le nom Thomas, qu'il identifie avec Thomas Prelianovich le dynaste de Jannina (1367—1384) assassiné par ses gardes. Cette tour du XIV s. a dû être élevée sur l'emplacement d'une autre, car on sait que la forteresse a été construite par Michel I Ducas au commencement de XIII s.

N. Yannopoulos. Le village Voëvoda (actuell. Vassiliki) propriété de Kyra Vassiliki d'Ali pacha, et un relief en marbre qui la représente.—L'auteur décrit deux églises de Calambaca, l'une du XVII s. et l'autre du commencement du XIX s. Parmi les curiosités de celle-ci il rapporte un petit relief en marbre de travail fort grossier mais qui représente Vassiliki fameuse Janniotte pour sa beauté et épouse adorée d'Ali pacha. Le village comptait parmi ses propriétés. Puis l'auteur parle du village Kainourjo dans le tchiflik d'Ali pacha en Thes-

salie, mentionné dans l'inscription d'une dalle ornée d'un pot à fleurs et d'une gazelle. Aujourd'hui s'y trouve le gros village de Néa Anchialos.

Charalambe Rembéli. Le couvent de Zermas.—Description de ce monastère sis près de Konitza et fondé par Pogônatos puis reconstruit au XVII s.

Évangèle Sabrami. Bessarion Macris.—Vie et ouvrages du savant moine Janniote qui, né en 1635, mourut en 1699 dans le couvent qu'il fonda et qui porte son nom.

Léonidas Zoï. Pages Épirotes.—Deux lettres dont l'une écrite en 1802 par Symmachios archiprêtre de Zante est adressée au prytane de l'île, Pierre, comte de Chrysoplevri; il y parle de la quête opérée par deux moines de Prévéza dans l'intention de reconstruire leur couvent détruit dans la guerre d'Alî pacha contre les Français. L'autre est une lettre de recommandation d'Ametoullah bey gouverneur de Prévéza aux autorités de Zante en faveur d'un aga qu'il envoie à Constantinople; c'est un véritable passeport.

Const. Tziouva. Contribution à l'étude des institutions légales de l'Épire.—L'auteur publie un document de 1824 signé par les notables de Zagori qui saisissent la propriété d'un Zagorite et la vendent à un autre, parceque celui-là n'arrivait pas à payer sa quote-part de l'impôt imposé au village par le gouvernement. Les chrétiens avaient l'habitude de payer collectivement la somme exacte exigée par le Turc pour empêcher son ingérence dans les affaires intérieures de leur communauté.

Thémistocle Bamicha. Code de l'église de la ville de Delvino. Ce code commencé en 1635 puis copié et continué en 1832 contient des renseignements intéressants car on y consignait tous les événements qui présentaient de l'intérêt. L'histoire de l'Église du pays en occupe la plus grande partie.

Panayoti Pulitsa. Résumé du Code de l'évêché de Dryï-nopolis et d'Argyrocastro.—Commencé en 1760 il rapporte les

événements les plus saillants de la vie ecclésiastique de l'évêché et comprend des copies des documents importants; ce code éclaircit grandement l'histoire du pays pour cette époque.

Dr Christo Dalla. Quelques additions à la contribution de Mr P. Fouriki à l'histoire de Preveza.—L'auteur parle, d'après des sources turques, des 28 vaisseaux que Moustapha bey de Preveza fournit à la flotte de Bayazit en 1500, puis de l'origine grecque du fameux Haïreddin Barbarossa, ainsi que du grand-vizir Ibrahim, un Grec de Parga, surnommé par le sultan Souleïman «Sultan-Sadrazam».

Nicolas Phirippidés. Une visite à Jannina du patriarche d'Antioche Silvestre.— Dans le code de ce patriarche conservé dans la bibliothèque du Couvent grec de Jérusalem il est écrit de sa propre main qu'il célébra Pâques en 1630 dans la ville de Jannina. Dans ce même code il donne les noms de quelques Janniotes des ses amis.

Euloge Courila. Bibliographie de l'Épire et de l'Albanie.—Suite et fin de cette bibliographie commencée au tome IV des «Chroniques Épirotes».

Mgr Polycarpos Synodinos. Parthénios métropolitaine de Vieux-Patras et Séraphim II patriarche de Constantinople.—Ce sont deux prélats d'origine épirote qui sous Cathérine II de Russie contribuèrent beaucoup à la révolution dite «d'Orloff».

Christo Souli. Les Koudaritiques des Chouliarochores d'Épire.—L'auteur qui a déjà traité dans les «Chroniques» des *boukouréïques* et des *romea*, c'est à dire des langages conventionnels des tailleurs des Tzoumergues et de tchingans de l'Épire, donne aujourd'hui un vocabulaire assez riche de la langue conventionnelle des maçons, originaires du groupe de villages nommés Chouliarochoria.

G. Vlaxhidés. Couplets janniotes.—L'auteur donne à son tour un certain nombre de ces couplets improvisés pendant des fêtes populaires ou dans des réunions de famille. A cette occa-

sion il trace le tableau moral des «bandides» jeunes ouvriers formant une classe sociale à part et considérés comme les compositeurs de la plupart de ses couplets.

Chr. Soulis publie la biographie de trois érudits Épirotes, collaborateurs des «Chroniques» qui sont décédés dans le courant de cette année: *Nestor Georgitzi, Georges Hadji* et *Themistocle Bamicha*.

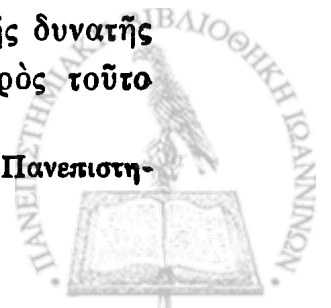
ΕΚΘΕΣΙΣ
ΤΗΣ ΚΡΙΤΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΕΙΑΣ ΤΟΥ ΤΡΑΝΤΕΙΟΥ
ΓΛΩΣΣΙΚΟΥ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟΥ ¹

Ὁ διαπρεπὴς ὀφθαλμολόγος κ. Α. Τράντας ἐπιθυμῶν νὰ καταστήσῃ δυνατὴν τὴν ἐπιστημονικὴν μελέτην τῶν γλωσσικῶν ἰδιωμάτων, τῆς πλουσίας λαογραφίας καὶ τῆς ἱστορίας ἐν γένει τῆς ἰδιαιτέρας πατρίδος του, ἱδρυσεν γλωσσικὸν καὶ λαογραφικὸν διαγώνισμα, ἀποσκοποῦν εἰς τὴν συλλογὴν καὶ περίσωσιν τοῦ γλωσσικοῦ καὶ λαογραφικοῦ θησαυροῦ της. Εἰς τὸν πρὸ διετίας προκηρυχθέντα Ἀσὺν διαγωνισμόν ἀτυχῶς εἰς ἄλλο μέρος. Ἄλλ' ὡς νὰ ἤθελεν οὗτος νὰ ἀναπληρώσῃ τρόπον τινὰ τὴν ἔλλειψιν ἀνταγωνιστῶν, ἐφιλοτιμήθη νὰ ἀποστείλῃ ὀγκώδη ἀληθῶς συλλογὴν «Γλωσσολογικὰ σύμμεικτα τῆς ἐπαρχίας Κονίτσης τῆς Ἡπείρου», ἀποτελουμένην ἐκ τριῶν μεγάλων τετραδίων ἐκ σελίδων τετρακοσίων περίπου σχήματος 4ου καὶ φέρουσαν ὡς ἐπικεφαλίδα τὸ γνωστὸν χωρίον τῶν Ἀπομνημονευμάτων τοῦ Ξενοφῶντος «τῶν γὰρ ὄντων ἀγαθῶν καὶ καλῶν οὐδὲν ἄνευ πόνου καὶ ἐπιμελείας οἱ θεοὶ διδῶσιν ἀνθρώποις».

Τῆς πλουσίας ταύτης συλλογῆς προτάσσεται εἰσαγωγή (σελ. 2—11), ἀκολουθοῦν δὲ λεξιλόγιον ἐκ 1245 λέξεων (σελ. 11—81 καὶ 361—369), τετρακόσαι περίπου παροιμίαι (σελ. 81—116 καὶ 381—382), ποικίλα δημῶδη ἄσματα (γαμήλια, μοιρολόγια, τῆς ξενιτειᾶς, νανουρίσματα, ἐορταστικά, ἐρωτικά δίστιχα κ.λ. σελ. 116—220), αἰνίγματα (σελ. 220—225), εὐχαὶ καὶ κατάραι (σελ. 225—233), ἐπῶδαὶ καὶ γλωσσοδέται (σελ. 234—237), ἰδιωματικαὶ φράσεις (σελ. 238—249), τοπωνυμίαι (σελ. 249—275), εὐτράπελοι διηγήσεις (275—289), παραδόσεις (σελ. 289—303), παραμύθια (σελ. 303—337), σύντομος περιγραφικὴ Γραμματικὴ τοῦ ἰδιώματος Βουρμπιάνης καὶ περιχώρων (337—361), γλωσσάριον τοῦ συνθηματικοῦ ἰδιώματος τῶν κτιστῶν τῆς ἐπαρχίας Κονίτσης, τοῦ γνωστοῦ ὑπὸ τὸ ὄνομα «Κουδαρίτικα» (σελ. 373—381) κ.λ.

Μία τῶν κυριωτέρων ἀρετῶν τῆς συλλογῆς εἶναι ἡ μετὰ τῆς δυνατῆς φωνητικῆς ἀκριβείας ἀπόδοσις τῆς λαϊκῆς προφορᾶς. Ἡ πρὸς τοῦτο

¹) Ἀποτελουμένης ἐκ τῶν κ. κ. Γ. Ἀναγνωστοπούλου, καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, Β. Δημαράτου δ. φ. Καθηγητοῦ καὶ Β. Λύτου.

προσπάθεια τοῦ συγγραφέως εἶναι καταφανῆς καὶ ἀπὸ τὴν ὑπερβολικὴν καὶ πολλάκις περιττὴν δήλωσιν τῆς δημώδους προφορᾶς, καὶ δὴ εἰς λέξεις καὶ τύπους, εἰς τοὺς ὁποίους θὰ ἤρκει ἡ κοινὴ καὶ συνήθης γραφή. Οὕτω λ. χ. γράφει : τὸ χιέρ', τὸ γιαῖμα, ἡ ἀλαταργιά, χτυπιοῦμαι, ἀμανέτσια, πχιάνω, μιτάργια, ἀνδί—ἀνδιὰ (τά), τὸ κονδάρι, τὸ ὀμβροστάρι, τὰ βόιδγια, κόζμος, ἀνασαζμός, λυκόπιαζμα, ἀγερικὸ κ.λ. κ.λ. ἀντὶ τῶν χέρ', γαῖμα, ἀλαταργιά, χτυπιοῦμαι, ἀμανέτσια, πχιάνω, μιτάργια, βόιδγια, χωριά, ἀγερικὸ, τὸ ἀντὶ—τὰ ἀντιά, κοντάρι, ὀμβροστάρι, κόσμος, ἀνασασμός, λυκόπιασμα κ.λ.

Ἄλλη ἀξιόλογος ἀρετὴ τῆς συλλογῆς εἶναι ἡ σαφεστέρα κατὰ τὸ δυνατὸν ἐρμηνεῖα τῶν παρατιθεμένων λέξεων διὰ ποικίλων παραδειγματικῶν φράσεων (οὐχὶ σπανίως καὶ διὰ καταλλήλων παροιμιῶν καὶ παροιμιωδῶν φράσεων, στίχων ἐκ δημοδῶν ᾄσμάτων κλ.). Ὀλίγας παρατηρήσεις θὰ εἴχομεν νὰ κάμωμεν εἰς τὸ κεφάλαιον τοῦτο. Οὕτω λ. χ. ἡ λέξις ἀδούρητος λέγεται καὶ ἐπὶ τῆς σημασίας τοῦ ἀνηπρόκοπος, ὡς καὶ τὸ ἐξ οὗ παράγεται ῥῆμα «δὲ δούρησε»=δὲν ἐπρόκοψε. Εἰς τὴν λέξιν ἀχαμνά πρέπει νὰ προστεθῇ καὶ ἡ φράσις «μοῦ ῥθ' ἀχαμνά»=μὲ πῆρε τὸ παράπονο. Τὸ γουρτζιάζω λέγεται καὶ γουρτζιοῦμαι. Εἰς τὴν λέξιν καματερὴ (ἡμέρα) ἀνάγκη νὰ προστεθῇ ὅτι ἡ συνηθεστέρα μορφή τῆς λέξεως εἶναι καμωτερὴ. Οὕτω καὶ τὸ παθνὶ συνηθέστερον ἀπαντιᾶ ὑπὸ τὸν τύπον παχνὶ (καὶ ῥ. παχνίζω). Τὸ πιγκώνω σημ. κυρίως : τρώγω ὑπερβολικά, κατὰ κόρον. Τὸ ῥαδίζω συνηθέστ. λέγεται ἀραδίζω. Εἰς τὸ ῥ. χουγιάζω πρέπει νὰ προστεθῇ καὶ ἡ σημ. τοῦ ἐπιπλήττειν «θὰ μὲ χουγιάξῃ ὁ πατέρας μου». Εἰς τὰς παροιμίας παρατηροῦμεν ὅτι ἡ ὑπ' ἀριθ. 54 λέγεται ἐπὶ τῶν ἀξιούντων παρ' ἀξίαν νὰ διευθύνουν τὰ κοινά, ἡ ὑπ' ἀριθ. 57 ἐπὶ τῶν μέχρι φορτικότητος καὶ ἐπανειλημμένως ἀπαιτούντων τι, ἡ ὑπ' ἀριθ. 63 ἐπὶ τοῦ ἀδιεξόδου, εἰς ὃ περιέρχονται πολλάκις οἱ ἀπερίσκεπτοι.

Σπουδαῖαι ἐλλείψεις τῆς συλλογῆς εἶναι αἱ ἑξῆς : 1) ἡ παράλειψις τῆς δηλώσεως τοῦ χωρίου, ἐξ οὗ προέρχεται ἕκαστον δημοτικὸν ᾄσμα, παραμῦθι, εὐτράπελος διήγησις κ.λ., ὡς καὶ τοῦ προσώπου (ὄνόματος, ἡλικίας, ἐπαγγέλματος κλ. κλ.), τὸ ὁποῖον ὑπηγόρευσε καὶ διηγήθη ἕκαστον ἐκ τῶν καταγραφέντων λαογραφικῶν κειμένων. Πόσον ζημιώνει τὴν ἐπιστημονικὴν ἔρευναν τῶν τοπικῶν ιδιωμάτων καὶ τῆς λαογραφίας τῆς ἐξεταζομένης περιφερείας ἡ παράλειψις αὕτη, εἶναι περιττὸν νὰ τονισθῇ. 2) ἡ παράλειψις τῆς ἀναγραφῆς τῶν ἰδιαιτέρων χαρακτηριστικῶν, τὰ ὁποῖα διακρίνουν ἀπ' ἀλλήλων τὰ διάφορα τοπικὰ ιδιώματα τῆς περιφερείας Κονίτισης. Μόνον διὰ τῆς ἐξακριβώσεως τούτων θὰ ἦτο δυνατὴ ἡ γλωσσογεωγραφικὴ καὶ διαλεκτολογικὴ ἔρευνα τῆς ῥηθείσης περιφερείας καὶ ἐν γένει τῆς Ἡπειροῦ καὶ 3) αἱ ἀτυχεῖς ἐτυμολογίαι, τὰς ὁποίας προσθέτε-

εἰς διαφόρους λέξεις (νταβραντῶ ἐκ τοῦ ταῦρος, πανταχοῦσα ἐκ τοῦ πανταχοῦ ἠχοῦσα, μπριστεριὰ=σπήλαιον ἐκ τοῦ ὀπή στερεὰ κ. λ. κ. λ.) καὶ αἱ ὁποῖαι θὰ ἠδύναντο ὅλοι ἀνεξαίρετως νὰ λείψουν ἀνευ οὐδεμιᾶς ζημίας τῆς ἐργασίας.

Ἄλλ' αἱ ἐλλείψεις αὗται, ἀπὸ τὰς ὁποίας ὁ φιλότιμος καὶ φιλόπρονος συλλογεὺς θὰ φροντίσῃ—εἴμεθα βέβαιοι—ν' ἀπαλλάξῃ τὴν ἐργασίαν του, ὥστε νὰ δημοσιευθῇ αὕτη, (ὅπως τὸ εὐχόμεθα ἐνθέρμως) κατὰ τὸ δυνατόν ἀρτιωτέρα, εἶναι μικραὶ παραβαλλόμεναι πρὸς τὰς πολλὰς καὶ ποικίλας ἀρετὰς αὐτῆς, καὶ ἰδίως τὸν πλοῦτον καὶ τὴν ποικιλίαν τοῦ συλλεγέντος γλωσσικοῦ καὶ λαογραφικοῦ ὕλικου καὶ τὴν—κατὰ τὸ πλεῖστον—ἀκριβῆ καταγραφὴν καὶ ἐρμηνείαν του. Διὰ τοῦτο ἐπαινοῦντες καὶ συγχαίροντες τὸν συγγραφέα τῆς καλῆς συλλογῆς διὰ τὴν ἀξιέπαινον φιλοπονίαν καὶ εὐσυνειδησίαν του καὶ τὴν ἀγάπην αὐτοῦ καὶ στοργὴν πρὸς τὰ πολύτιμα πνευματικὰ προϊόντα τοῦ λαοῦ μας καὶ ἐκφράζοντες τὴν ἐλπίδα ὅτι θέλει προσφέρει καὶ ἄλλας ἐν τῷ μέλλοντι λεξικογραφικὰς καὶ λαογραφικὰς ἐργασίας, κρίνομεν τὴν ἐργασίαν του ἀξίαν ὀλοκλήρου τοῦ βραβείου, τοῦ ὀρισθέντος ὑπὸ τοῦ φιλοπάτριδος ἀθλοθέτου.

Ἡ ΚΡΗΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΕΙΑ

Σημ. Ἀποσφραγισθέντος τοῦ φακέλλου εὐρέθη ὅτι συγγραφεὺς τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος ἐργασίας εἶναι ὁ κ. *Χαράλαμπος Ν. Ρεμπέλης*, Διευθυντῆς τῆς Δημοτικῆς Σχολῆς Βουρπιάννης.

ΠΡΟΚΗΡΥΞΙΣ ΓΛΩΣΣΙΚΩΝ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΩΝ

Χορηγοῦντος τοῦ κ. *Α. Τράντα* προκηρύσσονται δύο γλωσσικὰ καὶ λαογραφικὰ συγχρόνως διαγωνίσματα ὑπὸ τοὺς ἐξῆς ὄρους :

1) Σκοπὸς τοῦ ἑνὸς μὲν τούτων εἶναι ἡ μελέτη τῶν γλωσσικῶν ἰδιωμάτων καὶ τῆς λαογραφίας ὀλοκλήρου τῆς ἐπαρχίας Κονίτισης (καὶ τῆς πόλεως ταύτης συμπεριλαμβανομένης), τοῦ δὲ ἑτέρου ἡ γλωσσικὴ καὶ λαογραφικὴ μελέτη τῆς ἐπαρχίας *Παγωνιανῆς*.

2) Αἱ γλωσσικαὶ συλλογαί, αἱ ὁποῖαι θὰ ὑποβληθοῦν εἰς τὸν διαγωνισμόν πρέπει νὰ εἶναι ποικίλου γλωσσικοῦ καὶ λαογραφικοῦ περιεχομένου (συλλογαὶ λέξεων καὶ φράσεων, περὶ ὧν ἰδ. μετὰ προσοχῆς ὅσα ἀναγράφονται εἰς τὴν προκήρυξιν τοῦ γλωσσικοῦ διαγωνισμοῦ τῶν «*Ἡπειρωτικῶν Χρονικῶν*» εἰς τὸν Α' τόμ. τευχ. 2^{ον} σελ. 103—συλλογαὶ λαϊκῶν παροιμιῶν καὶ αἰνιγμάτων, εὐχῶν καὶ καταρῶν—λαϊκῶν παραδόσεων καὶ εὐτραπέλων διηγήσεων (μεσελέδων), παραμυθιῶν κ. λ.).

3) Αἱ συλλογαὶ πρέπει νὰ ἀποδίδουν ὅσον τὸ δυνατόν πιστότερον καὶ

ἀκριβέστερον τὴν γλῶσσαν τοῦ λαοῦ, χωρὶς καμμίαν ἀπολύτως μεταβολὴν ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς γλώσσης τοῦ βιβλίου καὶ τῶν λογίων ἢ τῆς Νεοελληνικῆς Κοινῆς. Πᾶσα τοιαύτη μεταβολὴ—εἴτε ἐν συνειδήσει εἴτε ἀσυναισθήτως γινομένη—ζημιώνει τὰ μέγιστα τὴν γλωσσικὴν καὶ ἐπιστημονικὴν ἀξίαν τῆς συλλογῆς καὶ ἀποτελεῖ μέγιστον μειονέκτημα αὐτῆς, μέλλον νὰ βαρύνῃ σπουδαίως καὶ εἰς τὴν κρίσιν τῆς συσταθησομένης κριτικῆς Ἐπιτροπείας (ιδ. περὶ τούτων τὰς ὁδηγίας τὰς δημοσιευθείσας ὑπὸ τοῦ κ. Γ. Ἀναγνωστοπούλου εἰς Τόμ. Α'ον, τευχ. 1ον σ. 103 κέξ. καὶ τευχ. 2ον σελ. 129 κέξ. τῶν «Ἡπειρωτικῶν Χρονικῶν»).

4) Ἐν ἀρχῇ ἢ ἐν τέλει ἐκάστης συλλογῆς πρέπει νὰ προστίθεται σύντομος Γραμματικὴ τοῦ γλωσσικοῦ ἰδιώματος τοῦ χωρίου ἢ τῆς περιφερείας, ἐξ ὧν προέρχεται ἡ συλλογὴ. Εἰς τὴν Γραμματικὴν ταύτην πρέπει νὰ περιγράφονται τὰ κυριώτερα χαρακτηριστικὰ τῆς γλώσσης τοῦ τόπου καὶ τὰ ἰδιορρυθμα γνωρίσματα, διὰ τῶν ὁποίων διακρίνεται αὕτη ἀπὸ τὴν ὁμιλίαν τῶν ἄλλων ἐπαρχιῶν ἢ τῆς Νεοελληνικῆς Κοινῆς. Οὕτω θὰ σημειώνεται, ἂν τὰ λ, ν, σ, προφέρονται κατὰ τὴν κοινὴν προφορὰν ἢ ἂν προφέρονται ὡς λ_ι ν_ι (γαλλ. gn), σ' (γαλλ. ch) καὶ πότε προφέρονται οὕτω. Θὰ δηλώνονται ἂν τὰ ἄτονα φωνήεντα ἢ δίφθογγοι : ε, αι—ο, ω τρέπονται εἰς ι—ου (ἔρχιτι, ἀνθρουπους ἀντὶ ἔρχεται, ἀνθρωπος) καὶ ἂν τὰ ὡσαύτως ἄτονα ι, η, ει, οι, η, υι, ου, ἀποβάλλονται (κουτὶ—κί, χτυπῶ—χ'πῶ ἢ χπῶ κ.λ. κ.λ.) κ.λ. Θὰ σημειώνεται κάθε ἰδιορρυθμία εἰς τὴν κλίσιν τῶν ὀνομάτων καὶ ῥημάτων ἥτοι θὰ δηλώνεται, ἂν κλίνεται λ. χ. δ ἀντρας—τοῦ ἀντροῦς ἢ τοῦ ἀντρα ἢ τ' ἀντροῦς κ. λ. οἱ μάννες ἢ οἱ μαννάδες, ἢ κωπέλλα—τῆς κωπελλῶς (κατὰ τό : θυγατρῶς) ἢ τῆς κωπέλλας κ.λ. κ.λ.

5) Αἱ συλλογαὶ εὐαναγνώστως γεγραμμέναι ὑποβάλλονται μέχρι τῆς 31ης Δεκεμβρίου 1931 εἰς τὸν κ. Α. Τράντιαν (Ἀθῆναι, ὁδὸς 3ης Σεπτεμβρίου 47), φέρουν δὲ ἀναγεγραμμένον ἐντὸς φακέλου ἐσφραγισμένου τὸ ὄνομα τοῦ συγγραφέως μετὰ γνωμικοῦ τινος, ὅπερ ἐπιγράφεται καὶ ἐπὶ τοῦ ἐξωφύλλου τῆς συλλογῆς.

6) Τριμελὴς ἐπιτροπεία, ὀριζομένη ὑπὸ τοῦ ἀθλοθέτου θὰ βραβεύσῃ ἀνὰ ἓν ἐκ τῶν ὑποβληθησομένων εἰς ἐκάτερον διαγωνισμὸν ἔργων, ἀπονέμουσα εἰς αὐτὰ 10.000 δραχ. Ἐὰν τυχὸν ἤθελον βραβευθῆν περισσότερα ἔργα, ἢ Ἐπιτροπεία δύναται νὰ διανείμῃ εἰς αὐτὰ τὰ βραβεῖα κατὰ τὴν κρίσιν τῆς.

7) Τὰ βραβευθησόμενα ἔργα θέλουν δημοσιευθῆν ἓν ὅλῳ ἢ ἐν μέρει εἰς τὰ «Ἡπειρωτικὰ Χρονικά».

8) Τὰ χειρόγραφα τῶν τε βραβευομένων καὶ μὴ ἔργων ἀποτελοῦν κτῆμα τῶν «Ἡπειρωτικῶν Χρονικῶν».

(Ἐκ τοῦ Γραφείου τῶν «Ἡπειρωτικῶν Χρονικῶν».)

11098

Η ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΙΣ ΥΠΟ ΤΩΝ ΜΩΑΜΕΘΑΝΩΝ
ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ
ΤΩΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΩΝ ΚΑΙ Ο ΟΡΙΣΜΟΣ
ΤΟΥ ΣΙΝΑΝ ΠΑΣΑ

ΥΠΟ

ΚΩΝΣΤ. ΑΜΑΝΤΟΥ

Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν.

Περὶ τῶν προνομίων τῶν Χριστιανῶν, τῶν θρησκευτικῶν καὶ πολιτικῶν ἐγράφησαν παρ' ἡμῖν πολλὰ καὶ καλὰ καὶ τὸ ζήτημα ἐν γενικαῖς γραμμαῖς ἔχει σαφηνισθῆ καλῶς¹. Ὑπολείπεται νὰ ἐξετασθῆ τὸ ζήτημα εἰς τὰς λεπτομερείας του, καθ' ὅσον αὐταὶ ποικίλλουν κατὰ τόπους καὶ χρόνους καὶ εἶναι ἀπιστεῦτως περίεργοι, θὰ σαφηνισθοῦν δὲ διὰ τῆς ἐξετάσεως τῶν σουλτανικῶν φερμανίων, βερατίων καὶ ἀχτναμέδων τῶν παραχωρηθέντων εἰς πρόσωπα καὶ τόπους. Κατὰ τὴν ἐξέτασιν τῶν προνομίων τῶν παραχωρηθέντων εἰς τοὺς Ἕλληνας τῆς Τουρκίας δὲν ἐξητάσθη καὶ γενικώτερον τὸ ζήτημα, δὲν ἐξητάσθησαν δηλ. καὶ τὰ προνόμια τὰ παραχωρηθέντα εἰς τοὺς ἄλλους Χριστιανούς, Κόπτας, Σύρους κλπ. Ἐλπίζων ὅτι θὰ δυνηθῶ νὰ ἐπανέλθω λεπτομερέστερον εἰς τὸ ζήτημα ἐκθέτω σήμερον μερικὰς γενικὰς ἀπόψεις καὶ περιορίζομαι ἔπειτα εἰς τὸν ὅρισμόν τοῦ Σινάν Πασᾶ.

Α'.

Μοιραία ἦτο ἡ σύγκρουσις τῶν θρησκείων εἰς τὴν Ἀνατολήν, τοῦ Χριστιανισμοῦ πρὸς τὸν ἔθνισμόν καὶ τὸν Ζωροαστρισμόν καὶ ἀργότερα πρὸς τὸν Μωαμεθανισμόν. Οἱ Ῥωμαῖοι αὐτοκράτορες δὲν ἠδύναντο νὰ μὴ καταδιώξουν τοὺς Χριστιανούς, οἱ ὅποιοι δὲν ἠδύναντο νὰ ἀναγνωρίσουν τὴν ἀποθέωσιν αὐτῶν καὶ ἦσαν ἐπομένως ἐπικίνδunami εἰς τὴν μεγα-

¹) Εἰς τὴν μελέτην τοῦ *C. Paradopoulos*. *Les privilèges du Patriarcat Oecuménique*. Paris 1924 εὐρίσκειται σημειωμένη ἡ σχετικὴ βιβλιογραφία. Κατωτέρω σημειῶνω μόνον σπουδαιότερὰ τινὰ ἔργα ἢ νεώτερα. Εἰς τὴν διαφώτισιν τοῦ ζητήματος τῶν προνομίων εἰργάσθησαν παρ' ἡμῖν ὁ Γσελεπίδης, ὁ Γεδεῶν, ὁ Ἐλευθεριάδης, ὁ Καλλίνικος Δελικάνης, ὁ Καραβοκυρὸς καὶ ἄλλοι.

λειότητα τοῦ Ρωμαϊκοῦ Κράτους. Δι' αὐτὸ ἐνῶ οἱ Ρωμαῖοι ἀνεκτικώτατα ἐπῆραν τόσα δάνεια ἀπὸ τὴν θρησκείαν τῶν Ἑλλήνων, τῶν Περσῶν καὶ τῶν ἄλλων Ἀνατολιτῶν, οἱ Ρωμαῖοι αὐτοκράτορες καταδιώκουν μέχρι θανάτου τοὺς Χριστιανούς, οἱ ὅποιοι κρύπτονται εἰς κατακόμβας ἢ μαρτυροῦν. Οἱ διωγμοὶ ἐπεβράδυναν ὄχι ὀλίγον τὴν ἐξάπλωσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἀφοῦ ἔχομεν κατὰ ρητὴν μαρτυρίαν ἔθνικοὺς Ἑλληνας εἰς τὴν Μάνην καὶ τὸν ἕνατον ἀκόμη αἰῶνα, πιθανῶς δὲ εἰς δυσπρόσιτα μέρη καὶ βραδύτερον ἀκόμη. Κοσμοϊστορικῆς σημασίας εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο ὑπῆρξεν ἡ ρηξικέλευθος πολιτικὴ τοῦ Μ. Κωνσταντίνου, ὁ ὅποιος κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὰ μέχρι τότε ἰσχύοντα, πρὸς τὴν ἀντιχριστιανικὴν πολιτικὴν τοῦ Διοκλητιανοῦ ἀνοίγει νέας ὁδοὺς, τολμᾷ καὶ ἐφαρμόζει πολιτικὴν ἀνεξιθρησκείας, ἡ ὁποία μετὰ χιλιετηρίδα ὀλόκληρον δὲν ἐπεβλήθη ἀκόμη εἰς ὅλον τὸν κόσμον. Οἱ διωγμοὶ ὅμως εἶχαν ἤδη ἀναπτύξει θρησκευτικὸν φανατισμόν, ὁ ὅποιος ἀσκεῖ τὴν ἐπίδρασίν του καὶ ἀργότερα ἐπὶ αἰῶνας καὶ εἰς τὰς σχέσεις ἀκόμη τῶν διαφόρων χριστιανικῶν αἱρέσεων καὶ τμημάτων ἀναμεταξύ των.

Ὁ Χριστιανισμὸς δὲν κατεδιώχθη μόνον ἀπὸ τοὺς Ρωμαίους αὐτοκράτορας ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἄλλους ἡγεμόνας ἔθνικῶν θρησκειῶν, ὅπως π. χ. τοὺς Βουλγάρους (κυρίως τὸν Μαλαμίρ 831—836 μ. Χ.) κατὰ τὴν πρώτην προπαγανδιστικὴν κίνησιν τῶν Χριστιανῶν εἰς Βουλγαρίαν, ὅτε ἐμαρτύρησαν τέσσαρες ἐπίσκοποι καὶ 374 ἄλλοι ἐξέχοντες Χριστιανοί.

Καὶ ἡ περσικὴ θρησκεία τοῦ Ζωροαστρισμοῦ ἦλθεν εἰς σύγκρουσιν πρὸς τὸν Χριστιανισμὸν καὶ οἱ Σασσανίδαι κατεδίωξαν πολλάκις τοὺς Χριστιανούς, ἐφ' ὅσον κατώκουν ἢ ἤρχοντο εἰς τὸ περσικὸν κράτος¹. Ἀκόμη κατὰ τὰς παραμονὰς τῆς πτώσεως τοῦ περσικοῦ κράτους, ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Ἡρακλείου, οἱ Πέρσαι ἀνέλαβον κατὰ τοῦ Βυζαντίου πόλεμον ἐν ὀνόματι τοῦ Ζωροαστρισμοῦ καὶ προεκάλεσαν ἐκ μέρους τοῦ Βυζαντίου σταυροφορικὴν ἀντίδρασιν.

Ἡ ἐμφάνισις νέας θρησκείας σημιτικῆς, τοῦ Μωαμεθανισμοῦ, μοιραίως ἤγαγεν εἰς σύγκρουσιν πρὸς τὸν Χριστιανισμὸν. Οἱ Σημίται, Ἑβραῖοι ἢ Ἀραβες, ἀνέπτυξαν ἐπιμονὴν καὶ φανατισμόν εἰς τὰς θρησκευτικὰς των πεποιθήσεις, ἡ δὲ σύγχυσις κράτους καὶ θρησκείας εἰς τὰς Μωαμεθανικὰς ἀντιλήψεις ἠυκόλυνε τὴν σύγκρουσιν. Εἰς ταῦτα πρέπει νὰ προστεθῇ ὅτι ἡ ἀοριστία ἢ ἀσάφεια πολλῶν χωρίων τοῦ Κορανίου ἐπέτρεψε διπλὴν ἐρμηνείαν κατὰ τὰς ἐκάστοτε ἀνάγκας, οὕτω δ' ἐπὶ τῇ βάσει τῶν θρησκευτικῶν ἀντιλήψεων τοῦ Μωαμεθανισμοῦ ἄλλοτε ἐγίνοντο διωγμοὶ καὶ ἄλ-

¹) Πολὺ ἐνδιαφέρουσα εἶναι ἡ σχετικὴ μελέτη τοῦ *Caetani*, I popoli cristiani sotomessi ai Sassanidi. Bessarione τ. 11 (τ. 1 τῆς νέας σειρᾶς) 1906 σ. 232 κέξ. Πρβλ. καὶ *Labourt*, Le Christianisme dans l'empire Perse. 1904.

λοτε παρείχοντο προνόμια. Οἱ σχετικοὶ ὑστερινοὶ φετράδες εἶναι κατὰ τοῦτο περίεργοι, ὡς δεικνύοντες τὴν ἀμηχανίαν ἢ δικολαβικὴν ἐρμηνείαν τῶν σχετικῶν ἀντιλήψεων καὶ τὰς πολλὰς ἀντιφάσεις ¹.

Ὁ Μωάμεθ αὐτὸς κατὰ τὴν παράδοσιν τῶν Χριστιανῶν, ἀμφισβητούμενην ὅμως εἰς τινὰς περιπτώσεις, ἐπέτρεψε τὴν ἐξαγορὰν τῆς θρησκευτικῆς ἐλευθερίας, ὅπως καὶ ὁ μεγαλύτερος τῶν ἀμέσων διαδόχων του Χαλιφῶν Ὁμάρ - ελ - χατάπ ². Ἀλλὰ καὶ περὶ τοῦ θρησκευτικοῦ φόρου (djizya, ὅστις κατηργήθη τὸ 1855 καὶ ἀντικατεστάθη ὑπὸ τοῦ στρατιωτικοῦ, ἤτοι φόρου δι' ἀπαλλαγὴν τῶν Χριστιανῶν ἀπὸ τὴν στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν) καὶ τῶν ἀνταλλαγμάτων καθόλου τῆς θρησκευτικῆς ἐλευθερίας ἐγεννήθησαν κατὰ καιροὺς διάφοροι ἐρμηνεῖαι, τοσοῦτω μᾶλλον καθόσον ἀνεπτύχθη καὶ ἐστερεώθη μεταξὺ τῶν ἐρμηνευτῶν τοῦ Μωαμεθανισμοῦ ἡ θεωρία ὅτι ἡ γῆ ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο ἀνταγωνιζόμενα τμήματα, τὴν χώραν τῶν πιστῶν (Dar - al - islam) καὶ τὴν χώραν ποὺ πρέπει νὰ ὑποταχθῇ εἰς τὴν πρώτην ³. Ἡ ἀντίληψις αὕτη τῆς ἀνάγκης τοῦ μουσουλμανικοῦ ἀγῶνος μοιραίως ἐδυσχέρανε πολλάκις τὸ ζήτημα τῶν ἀνταλλαγμάτων τῆς θρησκευτικῆς ἐλευθερίας.

Πολλάκις λοιπόν, οἱ πρῶτοι μάλιστα Ἀραβες ἡγεμόνες, οἱ Οὐμεγιάδαι, εὐχαρίστως ἀποβλέπουν εἰς τὸν θρησκευτικὸν φόρον καὶ δὲν ἐπεδίωκον τὸν ἐξισλαμισμὸν, διὰ τοῦτο δὲ ὁ χριστιανικὸς Νεστοριανισμὸς ἐργάζεται ἐλευθέρως καὶ ἐξαπλώνεται εἰς τὴν Ἀσίαν (ὁ Μωαβιδᾶς μάλιστα ἔδειξε πολλὴν συμπάθειαν καὶ ἐμπιστοσύνην πρὸς τοὺς Σύρους Νεστοριανούς). Ἐπὶ τῶν Ἀββασιδῶν ὅμως τὰ πράγματα ἤλλαξαν, ἤρχισεν ἡ ἀνάπτυξις τοῦ φανατισμοῦ καὶ ἐχρειάσθη καὶ ἡ ἐπέμβασις τοῦ Καρόλου τοῦ Μεγάλου διὰ νὰ καταστῇ ἡπιωτέρα ἡ πολιτικὴ τῶν Μουσουλμάνων ἀπέναντι τῶν Χριστιανῶν. Ἀναφέρονται ἤδη κατὰ χαρακτηριστικὸν τρόπον πολλοὶ Κρυπτοχριστιανοὶ εἰς τὸ κράτος τῶν Ἀββασιδῶν. Ὁμοίως σκληρὰ καὶ ὠμῆ εἶναι πολλάκις ἡ πολιτικὴ τῶν Φατιμιτῶν τῆς Αἰγύπτου πρὸς τοὺς Χριστιανούς, ὀλίγοι δὲ Κόπται μόνον κατώρθωσαν νὰ περισωθοῦν εἰς τὴν Αἴγυπτον. Τὸ 1009 μ. Χ. ὁ Φατιμίτης ἡγεμὼν τῆς Αἰγύπτου κατέστρεψε τὸν Ἅγιον Τάφον, ἐλήστευσε καὶ κατεδίωξε καὶ τοὺς Χριστιανούς

¹) Ἐνδιαφέρουσαν συλλογὴν φετράδων σχετικῶν πρὸς τὰς θρησκευτικὰς σχέσεις τοῦ Μωαμεθανισμοῦ καὶ Χριστιανισμοῦ ἐδημοσίευσεν ὁ *Bellin*, εἰς τὸ *Journal Asiatique* τοῦ 1851 καὶ 1852.

²) Περὶ τῶν παραχωρήσεων τοῦ Ὁμάρ εἰς τοὺς Χριστιανούς κατὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Ἱερουσαλῆμ βλ. τὴν μελέτην τοῦ *M. K. Αἱ ἀξιώσεις τῶν Λατίνων περὶ νέου δικαίου αὐτῶν ἐν τοῖς προσκυνήμασι ἐν παραβολῇ πρὸς τὸ δίκαιον τῶν Ἑλλήνων*, Νέα Σιών τ. 20 (1925) σ. 1 κέξ. Ἡ καλὴ αὕτη μελέτη λαμβάνει ὑπ' ὄψιν καὶ τὰς ἀριθμικὰς πηγὰς.

³) Περὶ σχετικῶς *Van den Berg*, *Principes du Droit musulman selon les rites d'Abou Hanifah et de Châfiï*, trad. par De Teriant. Alger 1896 σ. 223 κ. α.

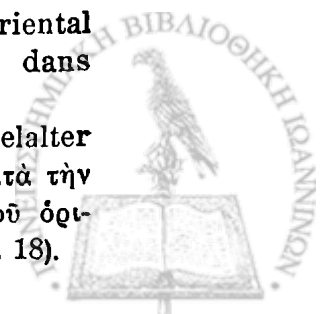
τῆς Συρίας¹. Τὸ 1048 μ. Χ. ἐν τούτοις ἐπιεράπη νὰ κτισθῆ πάλιν ὁ ναὸς τῆς Ἀναστάσεως. Αἱ ἀντιλήψεις καὶ οἱ ὑπολογισμοὶ ἤλλαξαν, ἀλλ' ὄχι διὰ παντός· εἶναι γνωστὸν ὅτι αἱ σταυροφορίαι ἐστηρίχθησαν καὶ ἐπὶ τῶν διωγμῶν καὶ παθημάτων τῶν Χριστιανῶν ὑπὸ τῶν Μουσουλμάνων. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς σκληρᾶς καὶ φανατικῆς ἡγεμονίας τῶν Ἀββασιδῶν καὶ Φατιμιτῶν ἀνεπτύχθη καὶ τὸ σύστημα τῶν ἀχτναμέδων, οἱ ὁποῖοι ἀπέβησαν πολλάκις εὐεργετικοὶ εἰς τοὺς Χριστιανούς. Οὗτοι κατώρθωσαν νὰ πείσουν τοὺς τότε Μουσουλμάνους περὶ παραχωρήσεων αὐτοῦ τοῦ Μωάμεθ ἢ τῶν πρώτων χαλιφῶν πρὸς αὐτούς, ἐπέτυχον δ' οὕτω οἱ Χριστιανοὶ πλῆθος νέων προνομιακῶν ὀρισμῶν, πολλάκις παρ' ὧν Μουσουλμάνων ἡγεμόνων². Εἰς τὸ Σινᾶ ἀπόκειται πλῆθος νέων προνομιακῶν ὀρισμῶν τῶν Μουσουλμάνων ἡγεμόνων τῆς Αἰγύπτου ὑπὲρ τῆς μονῆς τῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης³. Περὶ τῆς γνησιότητος τῶν ἀποδιδομένων εἰς τὸν προφήτην Μωάμεθ καὶ τὸν Ὁμάρ ὀρισμῶν ὑπὲρ τῶν Χριστιανῶν ἐγεννήθη συζητήσεις καὶ ἀμφισβήτησις, ἡ ὁποία δὲν κατέληξεν εἰς ὀριστικὰ ἀποτελέσματα. Ἐν πάσῃ περιπτώσει εἶναι ἄξιον προσοχῆς ὅτι μεταγενέστεροι Χαλίφαι καὶ Σουλτάνοι ἐσεβάσθησαν τοὺς ἐπιδειχθέντας εἰς αὐτοὺς πρώτους ὀρισμοὺς καὶ ἐπὶ τῇ βάσει αὐτῶν ἐξέδωκαν ἄλλους, συμπληροῦντας μάλιστα τοὺς πρώτους ἢ διασαφοῦντας αὐτοὺς λεπτομερέστερον κατὰ τὰς ἐκάστοτε ἀνάγκας τῶν Χριστιανῶν.

Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ ὑπὸ τοῦ Καντακουζηνοῦ μνημονευομένη εὐνοια τοῦ Σουλτάνου τῆς Αἰγύπτου πρὸς τοὺς Χριστιανούς, ἡ ἀποκατάστασις εἰς τὸν θρόνον τῶν Ἱεροσολύμων τοῦ πατριάρχου Λαζάρου, ὅστις ὅμως ἔπειτα ὑπ' ἄλλου Σουλτάνου (αὐτ. 3,100) ἐβασανίσθη διὰ νὰ γίνῃ Μουσουλμάνος! Ὁ Καντακουζηνὸς εἰσηκούσθη, ὅταν ἐζήτησεν ἀπὸ τὸν Σουλτάνον τῆς Αἰγύπτου τὴν ἀποκατάστασιν τοῦ πατριάρχου Λαζάρου καὶ τὴν ἔκδοσιν ὀρισμῶν ὑπὲρ τῶν Χριστιανῶν (3, 94): «πάντοτε ἡ βασιλεία σου

¹) Τὸ σχετικὸν χωρίον τοῦ Κεδρηνοῦ ἔχει ὡς ἐξῆς (2, 456): «ὀγδόη δὲ ἰνδικτιῶν ἐν ἔτει σφιη', ὁ τῆς Αἰγύπτου κατάρχων Ἀζίζιος διὰ μικρὰς αἰτίας καὶ μηδενὸς λόγου προσκρούματα ἄξια τὰς πρὸς Ρωμαίους λύσας σπονδὰς, τὸν τε ἐν Ἱεροσολύμοις ἐν τῷ τάφῳ τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ ἀνεγηγεργμένον πολυτελεῖ θεῖον ναὸν κατεστρέψατο, καὶ τὰ εὐαγῆ ἐλυμήνατο μοναστήρια καὶ τοὺς ἐν τούτοις ἀσκουμένους ἀπανταχοῦ γῆς ἐφυγάδευσε».

²) Πρὸβλ. *G. Graf*, Apokryphe Schutzbriefe Muhammeds für die Christen. Historisches Jahrbuch τ. 43 (1923) σ. 1 κέξ. *W. Shedd*, Islam and the Oriental Churchs, Philadelphia 1904 σ. 91 κέξ. *S. Sidarous*, Les Patriarcats dans l'Empire Ottoman et spécialement en Egypte. Paris 1907 σ. 513 κέξ.

³) Πβ. *B. Moritz*, Beiträge zur Geschichte des Sinaiklosters im Mittelalter nach arabischen Quellen 1918. Ὁ *Moritz* δὲν δέχεται τὴν γνησιότητα τοῦ κατὰ τὴν παράδοσιν ἀπονεμηθέντος ὑπὸ τοῦ προφήτου Μωάμεθ εἰς τὸ Σινᾶ προνομιακοῦ ὀρισμοῦ, ἐνῶ ὁμολογεῖ τὴν ἔκδοσιν τοιούτων ὀρισμῶν ὑπὸ τοῦ προφήτου (αὐτ. σ. 18).

τὸ θέλημα αὐτῆς νὰ τὸ ζητῆ ἀπὸ τὴν σουλτανικὴν ἐξουσίαν μου καὶ ἀπὸ τὸ ὀσπήτιον μας τὸ ἡγιασμένον καὶ πεφωτισμένον καὶ ὡς ἔχομεν πᾶσαν δύναμιν νὰ πληρῶμεν τὴν ἀγάπην τῆς βασιλείας σου. . . . (καὶ κατωτέρω 3, 96): Πάλιν ἐζήτησε ὁ ἀποκρισιάριος ὅτι χάλασμα ἦν παλαιᾶς ἐκκλησίας εἰς τὴν γειτονίαν τῶν Ρωμαίων ὁ ἅγιος Γεώργιος νὰ ὀρίσωμεν νὰ κτισθῆ καὶ ἠκούσαμεν τὸν λόγον τῆς καὶ ἐπληρώσαμεν τον. . . » Ἄλλ' οἱ Βυζαντινοὶ ἐπίσης, προβλέποντες οὕτως εἰπεῖν τοιαύτας ἀνάγκας, ἐνέκριναν ἐν Κ/πόλει τὴν ἀνίδρυσιν κατ' ἀρχὰς εὐκτηρίου οἴκου, «μαγισδίου», ἐπὶ Λέοντος τοῦ Ἰσαύρου τὸ 717, καὶ ἀργότερα ἐπὶ Κωνσταντίνου Μονομάχου τὸ 1048, ὅταν οὗτος ἐχρειάζετο τὴν συγκατάθεσιν τοῦ Μουσουλμανικοῦ κόσμου διὰ τὴν ἀνίδρυσιν τοῦ Ἁγίου Τάφου. Τὸ 1189 ὁ Ἰσαάκιος Ἄγγελος ἐπιτρέπει τὴν ἀνίδρυσιν «συναγωγίου Σαρακηνῶν»¹ ἧτοι τζαμίου εἰς τὴν Κ/πολιν καὶ θέλει οὕτω νὰ περιποιηθῆ τὸν περίφημον Σουλτάνον Σαλαδῖνον, μὲ τὸν ὁποῖον ἀδεξίως θέλει νὰ συνεννοηθῆ κατὰ τῶν Σταυροφόρων.

Αἱ πρῶται θρησκευτικαὶ σχέσεις Χριστιανῶν καὶ Τούρκων εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν δὲν ἦσαν κακαί. Ἡ Μικρὰ Ἀσία κατεστράφη ἀπὸ τὴν ἀγριότητα τῶν νομάδων, ὅχι ἀπὸ τὸν θρησκευτικὸν φανατισμόν, ὁ ὁποῖος ἀνεπτύχθη βραδύτερον, ἀπὸ τοῦ δεκάτου τετάρτου αἰῶνος καὶ ἐξῆς. Ἐπιγραφὴ τῆς Καππαδοκίας (κατεχομένης ἤδη ὑπὸ Τούρκων) τοῦ 1212 ἀναφέρει ἀνακαίνισιν ναοῦ «ἐπὶ βασιλεύοντος Θεοδόρου Λάσκαρη», ὁ ὁποῖος ἦρχε τῆς Βιθυνίας καὶ τῆς Λυδίας². Κανεὶς φόβος οὔτε διὰ τὴν ἀνακαίνισιν τοῦ χριστιανικοῦ ναοῦ, οὔτε διὰ τὴν μνείαν τοῦ Ἑλληνος βασιλέως. Εἰς νομίσματα τῶν Δανισμενδιτῶν Τούρκων τῆς Καππαδοκίας ὑπάρχουν ἐνίοτε ὅχι μόνον ἑλληνικαὶ ἐπιγραφαὶ (π.χ: «ὁ μέγας Μελίκης πάσης Ρωμανίας καὶ Ἀνατολῆς Μαχαμάτης»!) ἀλλὰ καὶ ἡ εἰκὼν τοῦ Χριστοῦ³. Ἡ ἐπίδρασις τῆς περσικῆς θεοσοφίας εἰς τοὺς Σελτσούκους παλαιότερον καὶ ἡ ἴδρυσις ἀργότερα τῶν φιλελευθέρων ταγμάτων τῶν Βεκτασήδων ἠμπόδισαν τὴν ἀνάπτυξιν φανατισμοῦ κατὰ τοὺς δύο πρώτους αἰῶνας τῆς τουρκικῆς ἀρχῆς ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ. Ὁ Σουλτάνος «Ἀζατίνης» κατὰ τὸν Νικηφόρον Γρηγορᾶν (1, 94), ὅταν ἐπεσκέφθη τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἐπήγαιεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ ἠσπάζετο καὶ τὰς εἰκόνας. Καὶ

¹) Περὶ τῶν πρώτων τζαμιῶν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν βλ. *Hasluck, The mosques of the Arabs in Constantinople, Annual of the British School at Athens No XXII (1916—18) σ. 157 κέξ.* — *X. Νομικοῦ, Τὸ πρῶτο τζαμί τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἐπετηρὶς τῆς ἐταιρείας Βυζαντινῶν σπουδῶν τ. I (1924) σ. 199.* Ἡ δευτέρα μελέτη ἐγράφη ἀσχετῶς καὶ ἀνεξαρτήτως ἀπὸ τὴν πρώτην.

²) *Mélanges de l'Université de St. Joseph 1913 σ. 349.*

³) Βλ. *G. Schlumberger, Mélanges d'Archéologie Byzantine 1895 σ. 47 κέξ.*

ἐπὶ τῶν Ὀθωμανῶν ἀκόμη Τούρκων, ἀσκητῆς Μωαμεθανός, Βεκτασῆς ἴσως, ἐκήρυττεν ὅτι «ὅστις τῶν Τούρκων εἶποι ὅτι Χριστιανοὶ οὐχ ὑπάρχουσι θεοσεβεῖς, οὗτος ἀσεβῆς ἐστὶ»¹.

Βαθμηδὸν ὅμως, ἰδίᾳ ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως τοῦ τάγματος τῶν Γενιτσάρων, τὸ ὁποῖον συνεκροτεῖτο ἀπὸ ἐξισλαμιζομένους νέους Χριστιανούς, ἀνεπτύχθη ὁ φανατισμὸς τῶν Μουσουλμάνων. Ἡ φοβερὰ ἐπέκτασις τοῦ Τουρκικοῦ Κράτους εἰς τὴν Βαλκανικὴν Χερσόνησον συνδέεται μὲ τὸν ἐξισλαμισμὸν μεγάλου μέρους τοῦ πληθυσμοῦ. Πόλεις ἀκμαῖαι ὅπως ἡ Ἀδριανούπολις καὶ ἡ Θεσσαλονίκη ἔπαθαν ἐπὶ Μουράτ Α'. φοβερὰν αἰχμαλωσίαν, οἱ δ' αἰχμάλωτοι ἠδύναντο καὶ νὰ γίνουν Μουσουλμάνοι διὰ νὰ σωθοῦν. Μετὰ τὸν Μουράτ ὁ Βαγιαζήτ ἐπιβάλλει εἰς τὸν Μανουήλ νὰ δεχθῆ νὰ δικάζωνται ὑπὸ Τούρκων δικαστῶν οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει Τοῦρκοι². Κατὰ τὸν ἱστορικὸν Δούκαν (σ. 49) ὁ Βαγιαζήτ «στέλλει πρὸς τὸν βασιλέα Μανουήλ ἀποκρισιαρίους ζητῶν ὅτι βούλεται τοῦ εἶναι καὶ διαμένειν ἐντὸς τῆς Πόλεως ἓνα τῶν αὐτοῦ κριτῶν καὶ νομιμαρίων, ὃν αὐτοὶ καλοῦσι καδὶν, οὐκ εἶναι δίκαιον λέγων τοὺς Μουσουλμάνους ἐν ἐμπορίαις ἀσχολουμένους καὶ ἐν τῇ Κωνσταντίνου ἀπερχομένους διὰ τινῶν ὑποθέσεων καὶ ἀμφιβολιῶν παρίστασθαι ἐν κριτηρίῳ Καβουρίδων (Γκιαούρηδων!), ἀλλὰ τὸν Μουσουλμάνον δεῖ Μουσουλμάνον κρῖναι καὶ ἕτερα παραπλήσια γέμοντα φόρτου, ἀδικίας καὶ συκοφαντίας»! Ὁ Βαγιαζήτ λοιπὸν ἀπήτησε τὴν ἀναγνώρισιν ξένων δικαστῶν καὶ ἐπέβαλε τρόπον τινὰ Kapitulations, αἱ ὁποῖαι ἀργότερα ἀπὸ τοῦ 1535 ἀπητήθησαν ὑπὲρ τῶν Καθολικῶν Χριστιανῶν, κατ' ἀρχὰς ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας Φραγκίσκου Α', καὶ ἀπὸ τὰς ὁποίας μόλις ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας ἀπηλλάγη ἡ Τουρκία!

Οἱ Τοῦρκοι ὡς νικηταὶ παραχωροῦν ἐπίσης ὅπως οἱ Ἀραβες ἠγεμόνες θρησκευτικὰ προνόμια καὶ πολιτικά, ὁ δὲ ὄρισμός τοῦ Σινὰν Πασᾶ τοῦ 1430 εἶναι τὸ κυριώτατον σχετικὸν ἔγγραφον. Πρὶν ὅμως ὁμιλήσωμεν περὶ αὐτοῦ, προσθέτομεν ἀκόμη ὀλίγας εἰδήσεις γενικωτέρας.

Ἡ παραχώρησις τῶν προνομίων ὑπὸ τοῦ Μεχμέτ τοῦ κατακτητοῦ εἶναι σύμφωνος πρὸς τὰ μέχρι τοῦδε γενόμενα ὡς πρὸς τὰς θρησκευτικὰς σχέσεις Μουσουλμάνων καὶ Χριστιανῶν. Ἐνδέχεται καὶ νὰ ἔγινε τὴν τελευταίαν στιγμὴν τυπικὴ τις παραχώρησις τῆς Κ/πόλεως ἵνα κατορθωθῆ ἡ παραχώρησις τῶν προνομίων³. Ἀλλ' ἡ παραχώρησις ὑπῆρξε καὶ πολιτικὴ προᾶξις εὐφυῆς, διότι ὁ Μεχμέτ οὕτω προσεῖλκυε τοὺς λαοὺς τοὺς ἀνα-

¹) Δούκας σ. 112.

²) Πολὺ πρότερον ὅμως ἠναγκάσθη τὸ Βυζάντιον νὰ παραχωρήσῃ εἰς τοὺς Βενετούς καὶ Γενοβέζους πολιτικά καὶ οἰκονομικά προνόμια, νὰ δεχθῆ ξένους δικαστὰς κλπ.

³) Βλ. σχετικῶς *Mordtmann*. Die Kapitulation von Konstantinopel im Jahre

γνωρίζοντας τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον¹. Κατὰ τὴν Πολιτικὴν Ἱστορίαν (σ. 28) ὁ Σουλτάνος εἶπε πρὸς τὸν Πατριάρχην Γεννάδιον: «Πατριάρχευε ἐπ' εὐτυχίᾳ καὶ ἔχε τὴν φιλίαν ἡμῶν, ἐν οἷς θέλεις, ἔχων πάντα τὰ σὰ προνόμια ὡς καὶ οἱ πρὸ σοῦ πατριάρχαι εἶχον· ἔχε δὲ καὶ τὸν ναὸν τῶν ἁγίων ἀποστόλων εἰς κατοικίαν σὴν».

Ἡ γενικὴ αὕτη διατύπωσις ἔλαβε βαθμηδὸν λεπτομερέστερον χαρακτῆρα εἰς τὰ βεράτια τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀρχηγῶν τῶν Χριστιανῶν. Οὕτω καθωρίσθη καὶ ἡ δικαστικὴ ἀξία τῶν μητροπολιτῶν, ἡ ὁποία καὶ εἰς τοὺς Βυζαντινοὺς χρόνους ὑπῆρχεν, ἄλλοτε ἄλλη, μάλιστα δὲ ἀπὸ τοῦ 1329, ὅτε οἱ μητροπολίται ἔγιναν «καθολικοὶ κριταὶ» μὲ δικαστικὴν ἐξουσίαν². Ἡ μελέτη τῶν Σουλτανικῶν ὀρισμῶν μᾶς παρέχει εἰκόνα τῆς ἐποχῆς, διότι οἱ Μητροπολίται κατὰ τὰς ἐκάστοτε ἀνάγκας ἐφρόντιζον νὰ περιληφθοῦν εἰς τοὺς ὀρισμοὺς σχετικαὶ προφυλάξεις. Οὕτω π. χ. εἰς χάτι - σιερίφ τοῦ Σουλτάν Ἀχμέτ (1704) περὶ τοῦ Πατριαρχείου Ἱεροσολύμων περιέχονται τὰ ἐξῆς περίεργα πλὴν ἄλλων:

«Οἱ πασιάδες νὰ μὴν ἠμποροῦν νὰ κράζουν τὸν Πατριάρχην ἢ τὸν ἐπίτροπόν του νὰ ὑπαγαίνουν νὰ τοὺς ἀνταμώνουν κάθε μῆνα μὲ πεσκέσι.....

Ὅταν γυρεύουν οἱ πασιάδες ἄσπρα, καὶ δὲν τοὺς δίδουν νὰ μὴ ἠμποροῦν νὰ βάνουν τοὺς καλογήρους χάψι (φυλακὴ) ἢ νὰ τοὺς δέρνουν ἢ νὰ τοὺς κακοποιοῦν»³.

Εἰς τὸ βεράτι τοῦ Μητροπολίτου Λαρίσης Λεοντίου ἐκδοθὲν τὸ 1604 ὑπάρχουν πλὴν ἄλλων καὶ αἱ ἐξῆς διατάξεις:

«Κανεῖς ραγιαῖς ποτὲ ἀκουσίως νὰ μὴ βιάζεται παρ' οὐδενὸς νὰ ἐξομῶση.....

Ὅστις τῶν ραγιαδῶν ἀτακτῶν ἠθέλεν παιδευθῆ δι' ἀφορισμοῦ πρὸς σωφρονισμόν του κατὰ τὸ αἰνί των νὰ μὴ ἐμποδίζεται ὑπὸ τῶν ζαμπιάδων ἢ ἀποστολῆ καὶ ἀνάγνωσις τοῦ ἀφορισμοῦ⁴.

Εἰς τὸ βεράτι τοῦ Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας Ματθαίου περιέχονται καὶ τὰ ἐξῆς:

«Ἐάν εὐρίσκονται ραγιαδες ὅπου ἀφίνουν τὴν ἀληθινὴν Ρωμαϊκὴν

1453. Byz. Zeitschrift 21 (1912) σ. 128. Π6. καὶ Ἑπειρωτικὰ Χρονικὰ τ. 2 (1927) σελ. 8 σημ. 2.

1) Ἐκ τῆς νεωτέρας βιβλιογραφίας σημειῶνω τὴν χρήσιμον μελέτην τοῦ Β. Μυστακίδου. Ἐπὶ τῇ ἀλώσει, τὰ μετὰ τὴν ἄλωσιν 1920.

2) Περὶ τῆς ἀρχῆς τῆς δικαστικῆς ἐξουσίας τῶν κληρικῶν ἰδ. καὶ τὴν τελευταίαν μελέτην τοῦ Α. Steinwenter, Zur Lehre von der episcopalis audientia. Byz. Zeitschrift τ. 30 (1929-30) σελ. 660.

3) Α. Παπαδοπούλου-Κεραμέως, Ἀνάλεκτα Ἱεροσολυμιτικῆς Σταχυολογίας 4, 423.

4) Τὸ βεράτι ἐδημοσιεύθη εἰς τὸ περιοδικὸν Προμηθεὺς τ. 4 (1892) σ. 311 κέξ.

θηρσκειαν καὶ μελετοῦσι νὰ ἐνεργοῦν τὴν πίστιν τῶν Φραγκῶν, οἱ τοιοῦτοι μὲ σφοδρὰν ἐπίπληξιν νὰ ἐμποδισθοῦν καὶ νὰ παιδευθοῦν καὶ νὰ ἀποβληθοῦν βληθέντες εἰς τὸ κάτεργον.

Καὶ ἓνας χριστιανὸς ὅταν περνᾷ καὶ διέρχεται τόπους, τινὰς ἀπὸ τοὺς ἐξουσιαστὰς νὰ μὴν τὸν ἐνοχλῆ λέγων νὰ γένη Τοῦρκος χωρὶς νὰ θέλῃ ἐκεῖνος ὁ Χριστιανός»¹.

Σημειωτέον ὅτι τὰ βεράτια ἐξεδίδοντο εὐνοϊκώτερα πολλάκις ἀναλόγως τοῦ διδομένου πεσκειοῦ, καὶ ἀπέβησαν εὐεργετικά ὄχι μόνον εἰς τοὺς κατόχους αὐτῶν ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τοὺς Χριστιανούς. Δι' αὐτῶν ἐπλήροτο περιορισμὸς τις τῆς αὐθαιρεσίας τῶν κατὰ τόπους «ἐξουσιαστῶν» Τούρκων². Τινὰ τῶν βερατίων, ὅπως τοῦ Μητροπολίτου Χίου Διονυσίου τοῦ 1755³, ἐξασφαλίζουν κατὰ χαρακτηριστικὸν τρόπον, ἔστω καὶ θεωρητικῶς τὴν περιουσίαν τῆς Ἐκκλησίας καὶ τὰ οἰκονομικὰ δικαιώματα τοῦ μητροπολίτου.

Ὁ Μεχμέτ ὁ Κατακτητῆς πλὴν τῶν προνομίων πρὸς τὴν ἐκκλησίαν ἔκαμε πολλὰς παραχωρήσεις πρὸς τοὺς Γενοᾶτας τοῦ Γαλατᾶ Κωνσταντινουπόλεως, δι' ὀρισμοῦ, ὅστις ἔχει πολλὰ κοινὰ στοιχεῖα πρὸς τὸν τοῦ Σινὰν Πασᾶ⁴. Ἐπειδὴ οἱ Γενοᾶται ἔστειλαν τὰς κλεῖδας τοῦ Γαλατᾶ εἰς τὸν Μωάμεθ καὶ δὲν ὑπερήσπισαν ἰδιαιτέρως τὸ προάστειόν των, οὗτος ἀπῆλλαξεν αὐτοὺς ἀπὸ φόρους πλὴν τοῦ χαρατοῖου, ἐπέτρεψε νὰ ἔχουν τὰς ἐκκλησίας των καὶ «μόνον καμπάναις καὶ σημαντήρια νὰ μὴδὲν κτυποῦν», τοὺς ἀπῆλλαξεν ἀπὸ τὸ παιδομάζωμα («παιδιὰ ποτὲ εἰς γιανιτζάρους νὰ μὴ πάρω») καὶ ἀνεγνώρισεν αὐτοδιοίκησιν τινα εἰς αὐτούς: ἀνὰ ἔχουν ἄδειαν νὰ βάλλουν πρωτόγηρον εἰς τὸ μέσον των διὰ νὰ διορθῶνῃ τὰς δουλείας ὅπου ἔχουν οἱ πραγματευτάδες».

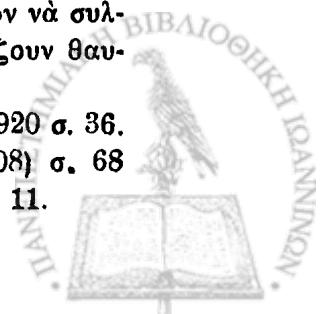
Αἱ πολιτικαὶ παραχωρήσεις τοῦ Μουράτ Β' διὰ τοῦ Σινὰν-Πασᾶ καὶ τοῦ Μεχμέτ Β' ὑπῆρξαν ἢ ἀφετηρία σειρᾶς ὀρισμῶν ἢ ἀχτναμέδων εὐνοϊκῶν διὰ τοὺς Χριστιανούς καὶ εὐεργετικῶν, καθόσον ὅπου παρεχωρήθησαν τοιαῦτα προνόμια αὐτοδιοικήσεώς τινος, ἐκεῖ οἱ Ἕλληνες ἢ ἄλλοι Χριστιανοὶ ἔζησαν βίον ὑποφερτὸν καὶ ἐπληθύνθησαν εὐκολώτερον. Αἱ Κυκλάδες, τὰ Δωδεκάνησα, ἡ Χίος, ἡ Μάνη, αἱ Ἀθῆναι, ἡ Χαλκιδικὴ καὶ ἄλλαι περιφέρειαι ηὐτύχησαν διὰ διαφόρους λόγους νὰ πάρουν προνο-

¹) Ἐδημοσιεύθη εἰς τὸ Πατριαρχεῖον Ἀλεξανδρείας τῶν Οὐσπένσκη - Λόπαρεφ 1898 σ. 39 κέξ.

²) Τὰ πολῦτιμα ταῦτα τουρκικὰ ἐπίσημα ἔγγραφα ἔπρεπε μὲ κάθε τρόπον νὰ συλλεχθοῦν καὶ φυλαχθοῦν, ἐφ' ὅσον ἀκόμη περισώζονται κάπου, διότι διαφωτίζουν θαυμασίως τὴν ἱστορίαν τῆς Τουρκοκρατουμένης Ἑλλάδος.

³) Χ. Μαυροπούλου, Τουρκικὰ ἔγγραφα ἀφορῶντα τὴν ἱστορίαν τῆς Χίου 1920 σ. 36.

⁴) Βλ. τὸν ὄρισμὸν τοῦ Μεχμέτ εἰς τὸν Νέον Ἑλληνομνήμονα τ. 5 (1908) σ. 68 καὶ Bulletin de la section historique de l'Académie Roumaine 1914 σ. 11.

μιακοὺς ὄρισμούς. Ἡ Χίος ὀφείλει εἰς τοὺς ὄρισμούς τούτους τὴν ἐμπορικὴν καὶ λοιπὴν ἀκμὴν, τὴν ὁποῖαν διετήρησε μέχρι τῆς καταστροφῆς τοῦ 1822¹.

Β΄.

Μετὰ τὰ γενικὰ ταῦτα περὶ προνομίων, περισσότερα τοῦ δέοντος ἴσως διὰ περιοδικὸν τοπικόν, ὅπως εἶναι τὰ Ἑπειρωτικὰ Χρονικά, ἐρχόμεθα εἰς τὰ προνόμια τῶν Ἰωαννίνων καὶ τὸν ὄρισμόν τοῦ Σινὰν Πασᾶ.

Τὰ Ἰωάννινα ἔλαβον ἰδιαίτεράν σημασίαν, ἀφ' ὅτου ὁ ἰδρυτὴς τοῦ Δεσποτάτου Ἑπειροῦ Μιχαὴλ Ἄγγελος ὠχύρωσεν αὐτὰ καὶ συνώκισε πολλοὺς τῶν Ἑλλήνων, οἱ ὅποιοι ἔνεκα τῶν δεινῶν τῆς τετάρτης σταυροφορίας καὶ τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῆς ἐπελθούσης Φραγκοκρατίας, ἐπλανῶντο καὶ «κατοικίας ἀνεψηλάφων». Κατὰ σημείωμα δημοσιευθὲν ὑπὸ τοῦ Α. Παπαδοπούλου Κεραμέως² «ὡς ἄλλην σώτειραν κιβωτὸν τὴν ἐν τῷ κατακλυσμῷ παντοίων γενῶν ἀπόμοιραν διασώσασαν τὸ τῶν Ἰωαννίνων ἔτεκτῆνατο *πολλίδιον* καὶ εἰς μόρφωσιν κάστρου αὐτὸ ἀνήγειρε καὶ ἐν αὐτῷ αὐτοὺς ἐνώκισε». Ὁ Μιχαὴλ ἔκαμε πολὺ φρόνιμα καὶ ἤρχισε τὰς ὀχυρώσεις του ἐνωρίς, διότι ἐφοβεῖτο τὸν «κατακλυσμὸν» τῶν Φράγκων καὶ δὲν εἶχεν ἄδικον.

Ἐπὶ τοῦ Δεσποτάτου τῆς Ἑπειροῦ προήχθη εἰς ἀκμὴν ἡ πόλις τῶν Ἰωαννίνων, ὥστε τὸ 1319 τὸ κατωτέρω μνημονευόμενον χρυσόβουλλον Ἀνδρονίκου τοῦ Παλαιολόγου λέγει ὅτι «μεμέστωται οἰκητόρων, ἀκμάζει δὲ πλούτῳ καὶ πᾶσιν ἄλλοις ἐναβρύνεται». Τὸ Δεσποτᾶτον τῆς Ἑπειροῦ ἐνίσχυσε τὸν ἑλληνισμόν τῆς Ἑπειροῦ, ὅπως ἡ αὐτοκρατορία τῆς Τραπεζοῦντος τὸν τοῦ Πόντου, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ τὰ δύο αὐτὰ κράτη δὲν ἠθέλησαν ποτὲ νὰ ἐνωθοῦν μὲ τὸ κράτος τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἀποκαταστήσουν τὸ παλαιὸν Βυζάντιον τοῦ 1204. Τὸ Δεσποτᾶτον μάλιστα τῆς Ἑπειροῦ συνεννοεῖτο εὐκολώτατα μὲ τοὺς ἐν Ἰταλίᾳ Φράγκους (Γερμανούς, Γάλλους-Ἀνδηγαυούς, Ἀραγωνίους), μὲ τοὺς ὁποίους συνῆψε διάφορα συνοικέσια. Ὅταν τὸ 1319 τὰ στρατεύματα τοῦ Βυζαν-

¹) Τοῦ ἀχτναμέ τοῦ παραχωρηθέντος εἰς τοὺς Χίους τὸ 1579 ὑπὸ τοῦ Μουράτ τρίτου ἔκαμα ἀνάλυσιν εἰς τὰ Χιακὰ Χρονικά τ. 4 (1919) σ. 69 κέξ. Οἱ ἀχτναμέδες τῶν Κυκλάδων ἐδημοσιεύθησαν καὶ παρὰ *Horst*, Venetobyzantinische Analekten 1859 σ. 156 κέξ. Περὶ δὲ τῶν ξένων, οἱ ὅποιοι διὰ τῶν διομολογήσεων ἐτύγχανον προνομιακῆς θέσεως εἰς τὴν Τουρκίαν βλ. *Π. Κοιτογιάννη*. Οἱ προστατευόμενοι, Ἀθηνᾶ τ. 29 (1917) σ. 3 κέξ. *Echos d'Orient* τ. 17 (1915) σ. 432.

²) Α. Π. Κεραμέως Περὶ συνοικισμοῦ τῶν Ἰωαννίνων μετὰ τὴν φραγκικὴν κατὰ κτησιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Δελτίον τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας τῆς Ἑλλάδος τ. 3 σ. 451 κέξ. Πρβ. καὶ τὴν σημείωσιν τοῦ Α. Μουστοξύδου περὶ τῶν παλαιότερων Ἰωαννίνων εἰς τὸν Ἑλληνομνήμονα σ. 466 - 7.

τίου ἔστενοχώρησαν τὸ Δεσποτιᾶτον, ὃ διοικῶν αὐτὰ Συργιάννης ἔπεισε τοὺς Ἰωαννίτας νὰ ὑποταχθοῦν εἰς τὸν αὐτοκράτορα μὲ ὄρους, οἱ ὅποιοι περιελήφθησαν εἰς τὸ περίφημον ὑπὸ πολλὰς ἀπόψεις χρυσόβουλλον τοῦ Ἀνδρονίκου Α΄ Παλαιολόγου¹. Ὁ Συργιάννης διὰ νὰ ἐπιτύχη τὴν ὑποταγὴν, συμφέρουσαν καὶ εἰς αὐτὸν προσωπικῶς, ἀνεγνώρισεν ὅλα τὰ ὑπερβολικὰ αἰτήματα τῶν δυνατῶν καὶ τῆς Ἐκκλησίας καὶ δὲν ἔδωκε καμμίαν σημασίαν εἰς τοὺς δουλοπαροίκους τοὺς δουλεύοντας εἰς ἐκκλησιαστικὰ ἢ μεγάλων γεωκτημόνων κτήματα. Μόνον ἴσως εἰς μίαν διάταξιν, τὴν τοῦ ἐκτοπισμοῦ, λαμβάνεται πρόνοια καὶ περὶ τῶν «μικρῶν»: «ἵνα οἱ κατὰ καιροὺς μέλλοντες κεφαλατικεύειν (=διοικεῖν) εἰς τὴν εἰρημένην πόλιν τῶν Ἰωαννίνων οὐδὲν ἔχωσιν ὅλως ἄδειαν ἐκβάλλειν καὶ μετοικίξειν τινὰ μικρὸν ἢ μέγαν ἀπὸ τῶν ἐποίκων αὐτῆς, καὶ ἀλλαχοῦ κατοικεῖν αὐτόν, εἰ μὴ πως αὐτὸς θελήσῃ οἴκοθεν καὶ προαιρεθῆ ἔξελθεῖν καὶ μετοικῆσαι ἀλλαχοῦ». Ἡ πρόνοια ὁμως αὕτη ὑπὲρ τῶν «μικρῶν» ἐξουδετεροῦται διὰ τῆς συνεχείας: «τὸν ἀναφανέντα δὲ δημοταράκτην, αὐτὸν καὶ μόνον ὀφείλει ἔχειν ἄδειαν ἢ εἰρημένη κεφαλὴ ἐκβάλλειν καὶ ἀποπέμπειν ἀπὸ τῆς εἰρημένης πόλεως».

Τὸ χρυσόβουλλον μᾶς δεικνύει τὰ ἑλληνικὰ αἰσθήματα τῶν κατοίκων, οἱ ὅποιοι ἐζήτησαν «ἵνα οὐδὲν ἐκδοθῆ ἢ τοιαύτη πόλις ποτὲ παρὰ τῆς βασιλείας. . . πρὸς Φράγγους ἢ πρὸς ἄλλους τινὰς τῶν ἀπάντων!» Ἐφρόντισαν ὁμως οἱ Ἰωαννῖται νὰ ἐξασφαλίσουν τὴν αὐτονομίαν των, διότι προφανῶς δὲν εἶχαν ἐμπιστοσύνην οὔτε εἰς τοὺς φορολόγους οὔτε εἰς τοὺς ἀνωτέρους ὑπαλλήλους τοῦ Βυζαντίου. Ὁ αὐτοκράτωρ δέχεται νὰ ἐκλέγωνται ἐντόπιοι δικασταὶ καὶ δικάζουν ὅλα τὰ ζητήματα πλὴν τῶν ὑπαγομένων εἰς τὴν Μητρόπολιν Ἰωαννίνων, τῆς ὁποίας ἡ θέσις ἔπρεπε νὰ ἐνισχυθῆ: «ἵνα διορίσῃται ἡ βασιλεία μου καὶ ἐκλεγῶσιν ἄνθρωποι καλοὶ ἀπὸ τῶν ἐποίκων τῆς τοιαύτης πόλεως καὶ ταχθῶσιν ὡς κριταί, καὶ κρίνωσι καὶ ἐξισάζωσι τὰς παρεμπιπτούσας ἐν αὐτῇ ὑποθέσεις μετὰ τῶν εὐρισκομένων εἰς κεφαλὴν αὐτῶν, πλὴν τῶν ὑποθέσεων μόνον αἵτινες ἀρμόζουσι λαμβάνειν τὴν διευλύτωσην (=λύσιν) ἀπὸ τοῦ μέρους τῆς ἐκεῖσε ἀγιωτάτης ἐκκλησίας». Ἐπίσης ἐφρόντισαν οἱ Ἰωαννῖται νὰ ἀπαλλαγῶν ἀπὸ διαφόρους φόρους καὶ στρατιωτικὰς ὑποχρεώσεις ἔξω τῶν Ἰωαννίνων².

¹) Ἐδημοσιεύθη ὑπὸ Α. Μουστοξύδου εἰς τὸν Ἑλληνομνήμονα σ. 464 κέξ. ὑπὸ Π. Ἀραβαντινοῦ, Χρονογραφία τῆς Ἡπείρου τ. 2 σ. 294, ὑπὸ Miklosich - Müller, Acta et Diplomata graeca medii aevi 5, 77.

²) Λεπτομερεστέραν ἀνάγνωσιν τοῦ χρυσοβούλλου τοῦ Ἀνδρονίκου βλ. παρὰ Π. Καλλιγᾶ, Μελέται Βυζαντινῆς Ἱστορίας 1894 σ. 362. Πρβ. καὶ Σπ. Λάμπρου Χρυσόβουλλον Ἀνδρονίκου Παλαιολόγου ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας Ἰωαννίνων ἐν Ν. Ἑλληνομνήμονι τ. 12 (1915) σ. 36.

Τὰ προνόμια ταῦτα ἔδωκαν βεβαίως οἰκονομικὴν δύναμιν εἰς τὰ Ἰωάννινα, ἣ ὁποία ὅμως περιεκόπη ὑπὸ τῶν ἀντιξόων πολιτικῶν γεγονόντων. Ἡ ἐπέκτασις τοῦ σερβικοῦ κράτους τοῦ Στεφάνου Δουσάν (1331—1355) πρὸς ζημίαν τοῦ Βυζαντίου ἔφερε καὶ εἰς τὴν Ἠπειρον ὄχι μόνον Σέρβους δυνάστας ἀλλὰ καὶ Ἀλβανούς, οἱ ὅποιοι εἶχον ὑπηρετήσῃ στρατιωτικῶς τὸν Δουσάν καὶ εἰς ἀντάλλαγμα ἔλαβον ἑλληνικὰ κτήματα εἰς τὴν Ἠπειρον. Οὕτω πλὴν τῶν Φράγκων συμμάχων ἢ συγγενῶν τῶν Ἑλλήνων δεσποτῶν, ἐκμεταλλεύονται τώρα τὴν Ἠπειρον Σέρβοι καὶ Ἀλβανοὶ καὶ ὑπὸ τοιαύτην πολιτικὴν κατάστασιν δὲν ἦτο δυνατόν νὰ διατηρήσουν τὰ Ἰωάννινα τὰ προνόμια τοῦ 1319 οὔτε νὰ ἀκμάσουν εἰς τὰς παραμονὰς τῆς ἀναστατώσεως τῆς Βαλκανικῆς ὑπὸ τῶν Τούρκων.

Τὸ 1430 μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Θεσσαλονίκης ἐπλησίασεν ἡ ὥρα τῆς τουρκικῆς δουλείας καὶ διὰ τὴν Ἠπειρον. Εἶναι προφανὲς ὅτι οἱ «ἄρχοντες» ἢ οἱ δυνατοὶ Ἰωαννῖται, οἱ ὅποιοι ἐγνώριζον πόσον ὠφέλιμα ὑπῆρξαν ἄλλοτε τὰ προνόμια εἰς τὰ Ἰωάννινα καὶ πόσον τοῦναντίον καταστρεπτικὴ ἢ αἰχμαλωσία τῆς Θεσσαλονίκης ἐπροκάλεσαν συνεννοήσεις, αἱ ὁποῖαι κατέληξαν εἰς τὴν κατάληψιν τῆς πόλεως τῶν Ἰωννίνων ὑπὸ τῶν Τούρκων¹. Εἶναι χαρακτηριστικαὶ καὶ ὑποδεικνύουν προηγηθείσας συνεννοήσεις αἱ παραχωρήσεις ὑπὲρ τοῦ μητροπολίτου καὶ τῶν ἀρχόντων, μάλιστα δὲ τῶν Στρατηγοπούλων, πατρὸς καὶ υἱοῦ: «ὁ μητροπολίτης νὰ ἔχη τὴν κρίσιν τοῦ τὴν ρωμαϊκὴν καὶ ὅλα του τὰ ἐκκλησιαστικὰ δικαιώματα· οἱ ἄρχοντες ὅσοι ἔχουν τιμάρια, πάλιν νὰ τὰ ἔχουσι. . . ».

Καὶ γενικώτερον ὅμως ὠφελήθη ἡ πόλις διότι δὲν ὑπέστη τὴν αἰχμαλωσίαν, ἣ ὁποία κατέστρεψε τότε τὴν Θεσσαλονίκην: «νὰ μὴν ἔχετε κανέναν φόβον μήτε αἰχμαλωτισμόν, μήτε πιασμόν, μήτε ἐκκλησίαις νὰ χαλάσωμεν».

Τὸ ἑλληνιστὶ γραφὲν ἔγγραφο τῶν παραχωρήσεων τοῦ Μουράτ Β' πρὸς τοὺς Ἰωαννῖτας, εἶναι γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα «ὄρισμός τοῦ Σινὰν πασᾶ» τὸ δὲ πλῆθος τῶν μέχρι τοῦδε γνωστῶν ἀντιγράφων² δεικνύει ὅτι ἐγνώσθη ταχέως ὁ «ὄρισμός» καὶ ἀντεγράφη, ἐχρησιμοποιήθη δ' ἴσως καὶ εἰς δυσκόλους περιστάσεις ὑπὸ τῶν Χριστιανῶν ἵνα καταστήσῃ τὸν τύραννον ἡπιώτερον.

¹) Περὶ τῆς καταλήψεως ἔγραψεν ὁ Λάμπρος εἰς τὸν Παρνασσὸν τ. 3 σ. 71 καὶ εἰς τὰ Ἱστορικὰ Μελετήματά του 1884 σ. 167. Ἴδ. καὶ Hammer, Geschichte des Osmanischen Reiches τ. 1 (1834) σ. 340.

²) Βλ. Σπ. Λάμπρου, Ἡ Ἑλληνικὴ ἐπίσημος γλῶσσα τῶν Σουλτάνων. Νέος Ἑλληνομνήμων τ. 5 (1908) σ. 61 κέξ. Πλὴν τῶν σημειωμένων ἐκεῖ ἐκδόσεων πρέπει νὰ σημειωθῇ καὶ ἡ ὑπὸ τοῦ Πορφυρίου Οὐσπένσκη εἰς τὸ Ταξείδιον τῶν Μετεώρων σ. 126. Ἐπίσης ἀνεδημοσιεύθη εἰς τὸ Ἠπειρωτικὸν Ἡμερολόγιον τοῦ 1914 σ. 250. Παρὰ Λάμπρου ἐνθ. ἀνωτέρω σ. 57 κέξ βλ. περὶ σχετικῶν εἰδήσεων ἐξ ἡπειρωτικῶν χρονικῶν.

Τὸν ὄρισμόν τοῦτον ἐπαναλαμβάνω ἐνταῦθα, ἥπως τὸν ἀντέγραψα ἐκ τοῦ Σιναϊτικοῦ Κώδικος 1208 (φ. 193^β), τοῦ ὁποίου ἡ παραλλαγή δὲν ἐδημοσιεύθη μέχρι τοῦδε.

† Ὅρισμός ὄνπερ ἔστειλεν ὁ Σινὰν πασιὰς ὁ τοῦ Σουλτὰν Μουράτ βε-ζίρης εἰς τὰ Ἰωάννινα ἐπὶ ἔτους ,σιῖλῃ^ω . . .

Τῆς κεφαλῆς τῶν κεφαλάδων καὶ αὐθέντου πάσης Δύσεως, τοῦ Σινὰν πασιὰ ὄρισμός καὶ χαιρετισμός εἰς τὸν πανιερώτατον μητροπολίτην Ἰωαν-
5 νίων καὶ εἰς τοὺς ἐντιμοτάτους ἄρ | φ. 194^α | χοντες, τὸν τε καπετάνον Στρατηγόπουλον καὶ τὸν υἱὸν τοῦ Καπετάνου τὸν κὺρ Παῦλον καὶ εἰς τὸν πρωτοστράτορα τὸν Μπουήσαβον καὶ εἰς τὸν πρωτασιγκρήτη τὸν Στανίτζη καὶ εἰς τοὺς λοιποὺς ἄρχοντες τῶν Ἰωαννίων, μικροὺς τε καὶ μεγάλους.

Νὰ ἤξεύρετε ὅτι μᾶς ἔστειλεν ὁ μέγας αὐθέντης νὰ παραλάβωμεν τοῦ
10 Δούκα τὸν τόπον καὶ τὰ κάστρη του. Καὶ ὤρισέν μας γοῦν οὕτως : ὅτι ὁποῖον κάστρο καὶ χώρα προσκυνήση μὲ τὸ καλόν, νὰ μηδὲν ἔχει κανένα φόβον, οὔτε κακόν | φ 194^β | οὔτε κουρσεμὸν ἀλλ' οὔτε κανέναν χαλασμόν. καὶ ὁποῖον κάστρο καὶ χώρα δὲν προσκυνήσουσιν, ὤρισε νὰ τὰ καταλύσω καὶ νὰ τὰ χαλάσω ἐκ θεμελίων, ὥσπερ ἐποίησα καὶ τὴν Θεσσαλονίκην. Διὰ
15 τοῦτο γράφω καὶ λέγω σας ὅτι νὰ προσκυνήσετε μὲ τὸ καλόν καὶ μηδὲν πλανηθῆτε καὶ ἀκούσετε τῶν Φραγκῶν τὰ λόγια ὅτι τίποτε δὲν σας θέλουν ὠφελῆσει, πλὴν ἂν σας χαλάσουν καθὼς ἐχαλάσασιν καὶ τοὺς Θεσσαλονικαί-
ους. Καὶ ἔνεκεν τούτου ὀμνέω σας τὸν Θεὸν τοῦ Οὐρανοῦ | φ. 195^α | καὶ τῆς γῆς καὶ τὸν προφήτην Μωάμεθ καὶ εἰς τὰ ἐπτὰ μουσάφια καὶ εἰς τοὺς
20 ἑκατὸν εἰκοσιτέσσαρες χιλιάδες προφήταις τοῦ Θεοῦ καὶ εἰς τὴν ψυχὴν μου καὶ εἰς τὴν κεφαλὴν μου καὶ εἰς τὸ σπαθὶ ὅπου ζώνομαι ὅτι νὰ μηδὲν ἔχετε κανέναν φόβον, μήτε αἰχμαλωτισμόν, μήτε πιασμόν παιδίων, μήτε ἐκκλη-
σίας νὰ χαλάσωμεν, μήτε μασγίδι νὰ ποιήσωμεν ἀλλὰ καὶ οἱ ἐκκλησίαις σας νὰ σημαίνουν καθὼς ἔχουν συνήθειαν. Ὁ μητροπολίτης νὰ ἔχη τὴν κρίσιν
25 του τὴν ρωμαϊκὴν | φ. 195^β | καὶ ὅλα τὰ ἐκκλησιαστικὰ δικαιώματα· οἱ ἄρχοντες ὅσοι ἔχουσιν τιμάρια, πάλιν νὰ τὰ ἔχουσιν τὰ γονικά τους, τὰ ὑπο-
στατικά τους καὶ τὰ πραγματά τους ὅλα νὰ τὰ ἔχουν χωρὶς τινος λόγου· καὶ ἄλλα εἴτι ζητήματα θέλετε ζητήσει νὰ σᾶς τα δώσωμεν. Εἰ τὲ καὶ σταθῆτε πεισματικά καὶ δὲν προσκυνήσετε μὲ τὸ καλόν νὰ ἤξεύρετε ὅτι ὥσπερ ἐδια-
30 γουματίσαμεν τὴν Θεσσαλονίκην καὶ ἐχαλάσαμεν ταῖς ἐκκλησίαις καὶ ἐρη-
μώσαμεν καὶ ἀφανίσσαμεν τὰ πάντα, οὕτως θέλομεν χαλάσει | φ. 196^α | καὶ ἐσᾶς καὶ τὰ πράγματά σας καὶ τὸ κρῖμα νὰ τὸ γυρέψη ὁ Θεὸς ἀπ' ἐσᾶς . . .

Τὰ μέχρι τοῦδε γνωστὰ ἀντίγραφα δὲν διαφέρουν ἀπ' ἀλλήλων παρὰ μόνον κατὰ μικρὰ ἀντιγραφικὰ λάθη. Τὸ ἀρχικὸν κείμενον, συνταχθὲν

πιθανώτατα ὑπὸ Ἑλληνοσ ἐμπείρου τῶν πολιτικῶν πραγμάτων, ἀντεγράφη μετὰ προσοχῆς. Καὶ ὁ Σιναιτικὸς κώδιξ δὲν παρέχει οὐσιώδεις διαφοράς, ὅπως δεικνύει ἢ σύγκρισις πρὸς τὸ καταρτισθὲν ὑπὸ τοῦ Σπ Λάμπρου κείμενον (Ν. Ἑλληνομ. 5, 62—64) καὶ τὸ σχετικὸν κριτικὸν ὑπόμνημα. Αἱ κυριώταται διαφοραὶ εἶναι αἱ ἑξῆς :

Ἐν στ. 16 ἀντὶ τοῦ παρὰ Λάμπρῳ «μηδὲν πλανηθῆτε εἰς τῶν Φραγκῶν τὰ λόγια» ὁ Σιναιτικὸς κώδιξ μόνος ἔχει τὸ πληρέστερον «μηδὲν πλανηθῆτε καὶ ἠκούσετε τῶν Φραγκῶν τὰ λόγια». Ἐγγραφα φυσικά : ἀκούσατε ἀντὶ τοῦ ἀντιγραφικοῦ λάθους : ἠκούσετε. Ἀντὶ τοῦ ἐν στίχ. 17 : «πλὴν θέλουσ σας χαλάσει», ὁ Σιναιτικὸς κώδιξ μόνος ἔχει : «πλὴν ἂν σας χαλάσουν», τὸ ὁποῖον εἶναι ζήτημα ἂν ἐγράφη ὑπὸ τοῦ συντάκτου τοῦ ὀρισμοῦ. Ἀντὶ τοῦ ἐν στίχ. 28 «εἰδὲ καὶ σταθῆτε», ὁ Σιναιτικὸς κώδιξ μόνος ἔχει «εἰτὲ καὶ σταθῆτε», ἐσφαλμένως ἴσως.

Ἐν γένει συμφωνεῖ πληρέστερον ὁ Σιναιτικὸς μὲ τὸν παρὰ Λάμπρῳ κώδικα Πετροπόλεως. Οὕτω π.χ. καὶ ὁ Σιναιτικὸς, ὅπως καὶ ὁ Πετροπόλεως γράφει στ. 5 : Καπετάνον ἀντὶ τοῦ τῶν ἄλλων κωδίκων καπετάν, στ. 5 : ἄρχοντες ὄχι ἄρχοντας, στ. 7 : πρωτοστράτορα, ὄχι πρωτομάστορα, στ. 11 : νὰ μηδὲν ἔχη κανέναν ἀντὶ τοῦ τῶν ἄλλων κωδ. νὰ μὴν ἔχη κανένα, στ. 12 : κακόν, ὄχι κακίαν, στ. 16 : μηδὲν πλανηθῆτε ἀντὶ : νὰ μὴν πλανηθῆτε, στ. 18 : ὀμνέω ἀντὶ ὀμνύω, στ. 20 : προφήταις ἀντὶ προφήτας, στ. 22 : νὰ μηδὲν ἔχετε ἀντὶ : νὰ μὴν ἔχητε, στ. 22 : μήτε πιασμόν παιδιῶν μήτε ἐκκλησίας νὰ χαλάσωμεν ἀντὶ : μήτε πιασμόν, στ. 28 : «εἴ τι ζητήματα θέλετε ζητήσῃ» ἀντὶ τοῦ : ὅ,τι ζητήσετε, στ. 30 : ἐδιαγουματίσαμεν, ἀντὶ ἐδιαγουμίσαμεν, στ. 31 : οὕτως ἀντὶ οὕτω.

Ὁ Σιναιτικὸς ἔχει ἀκόμη τὴν διαφορὰν στ. 17 : ἐχαλάσασιν ἀντὶ τοῦ ἐχάλασαν τῶν ἄλλων κωδίκων.

Ὁ ὄρισμός τοῦ Σινὰν πασᾶ ἐξησφάλισε πολὺτιμα προνόμια εἰς τοὺς Ἰωαννίτας, τὰ ὁποῖα ὅμως βεβαίως δὲν ἐφηρμόζοντο πάντοτε. Ἡ ἐφαρμογὴ ἐξηρητᾶτο πάλιν ἀπὸ τὰ μέσα τὰ ὁποῖα διέθετον οἱ τυχόντες προνομίων εἰς Κωνσταντινούπολιν. Τὸ γεγονός ὅτι δὲν γνωρίζομεν ἀνανέωσιν τοῦ ὀρισμοῦ τοῦ Σινὰν πασᾶ ὑπὸ ἄλλων Σουλτάνων ὑποδεικνύει ὅτι τὰ παραχωρηθέντα δι' αὐτοῦ προνόμια κατεπατοῦντο εὐκόλως, ὄχι δὲ τυχόν ὅτι ἐφηρμόζοντο τελείως. Ἐνδέχεται ὅμως καὶ νὰ ἐξεδόθησαν καὶ ἄλλοι ἀχτναμέδες διασαφητικοὶ καὶ συμπληρωματικοὶ τοῦ ὀρισμοῦ τοῦ 1430 καὶ τοὺς ὁποίους δὲν γνωρίζομεν ἀκόμη. Πάντως ὅμως περὶ προνομίων τῶν Ἰωαννίνων δὲν δύναται νὰ γίνεταί λόγος μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ μητροπολίτου Διονυσίου κατὰ τὸ 1611.

Ὅπως καὶ ἂν ἐφηρμόσθη ὁ ὄρισμός τοῦ Σινὰν πασᾶ ἔχει πολλὴν σημασίαν ὄχι μόνον διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς Ἠπείρου ἀλλ' ὅλης τῆς τουρκοκρατηθείσης Ἑλλάδος. Οἱ ζητήσαντες καὶ ἐπιτυχόντες τὴν ἔκδοσιν εὐεργετικῶν ἀχτναμέδων, οἱ Χῖοι, οἱ Κυκλαδίταις καὶ ἄλλοι βεβαίως ἐστηρίχθησαν καὶ εἰς τοὺς ὀρισμοὺς τοῦ Μουράτ (1430) ὑπὲρ τῶν Ἰωαννιτῶν καὶ τοῦ Μεχμέτ τοῦ κατακτητοῦ (1453) ὑπὲρ τῶν Γενοβέζων τοῦ Γαλατᾶ. Ὁ ἔκδοθεις ὑπὲρ τῶν Χίων ἀχτναμέδ τοῦ Μουράτ τρίτου (1579)¹ εἶναι ἀνα-

¹) Ἐδημοσιεύθη ὑπὸ τοῦ *Donado*, Viaggi à Constantinopoli, Venezia 1686 partie 4 σ. 51.

νέωσις ἄλλου ἄχτναμέ, τοῦ Σελήμ τρίτου, ἐπὶ τῇ βάσει δὲ τοῦ ὑπὲρ τῶν Χίων ἄχτναμέ ἐξεδόθη ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ Μουράτ τὸ 1580 καὶ ὁ ὑπὲρ τῶν Κυκλάδων (παρὰ Ηορῖ, ὡς ἐλέχθη ἀνωτέρω). Ὅπως τὰ νεώτερα βεράτια, οὕτω καὶ οἱ νεώτεροι ἄχτναμέδες σαφηνίζουν τοὺς παλαιότερους κατὰ τὰς ἐκάστοτε ἀνάγκας τῶν Χριστιανῶν. Οὕτω ὁ ὑπὲρ τῶν Χίων ἄχτναμές καθορίζει σαφέστερον τὴν ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τοῦ παιδομαζώματος τὴν ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τῆς δεκάτης, ἐπιβάλλει τὴν ἀναγνώρισιν τῶν συντασσομένων ὑπὸ Χριστιανῶν διαθηκῶν, ὡς καὶ διαφόρων συμφωνιῶν διὰ συμβολαιογραφικῶν πράξεων καθὼς καὶ διαιτησιῶν μεταξὺ Χριστιανῶν, ἐπιτρέπει τὴν ἀνοικοδόμησιν ἐκκλησιῶν κλπ.

Τὰ προνόμια ἐβοήθησαν τὴν διάσωσιν τοῦ ἑλληνισμοῦ, εἰς τὴν ἀνάπτυξιν δὲ τούτων συνετέλεσε πολὺ ἴσως καὶ ὁ ὄρισμός τοῦ Σινὰν πασᾶ καὶ εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ἔγκειται ἡ μεγαλυτέρα του σημασία.

ΜΙΚΡΑ ΣΥΜΒΟΛΗ
ΕΙΣ ΤΗΝ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑΝ

ΝΙΚΟΠΟΛΙΣ-ΠΡΕΒΕΖΑ ¹

ΥΠΟ

ΠΕΤΡΟΥ Α. ΦΟΥΡΙΚΗ

Γ'. ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΑ ΜΝΗΜΕΙΑ ΠΡΕΒΕΖΗΣ

Μικρὸν μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἡπείρου, ὁ εὐτυχῆσας ν' ἀναλάβῃ τὴν ἐνέργειαν ἀνασκαφῶν ἐν Νικοπόλει, ἐπωφελοῦμενος τῆς ἐν Πρεβέζῃ διαμονῆς αὐτοῦ, ἔστρεψε συγχρόνως τὴν προσοχὴν καὶ πρὸς τὰ χριστιανικὰ καὶ ἄλλα τῆς πόλεως ταύτης μνημεῖα, περὶ ὧν ἐδημοσίευσε καὶ σχετικὰ σημειώματα ².

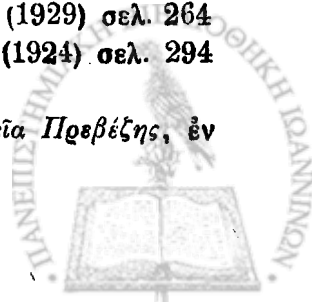
Ἐπειδὴ ὁμως οὗτος, ὀρμώμενος ἀπὸ τῆς ἐσφαλμένως τεθείσης ἀρχῆς, ὅτι ἡ Πρέβεζα ἐκτίσθη κατὰ τὸν δέκατον πέμπτον αἰῶνα, κατὰ τοὺς χρόνους τῆς τουρκοκρατίας καὶ δὴ ὑπὸ Τούρκων ³, ἐχαρακτήρισε πάντα τὰ μνημεῖα αὐτῆς ὡς ὑστερογενῆ καὶ ἀνήκοντα δῆθεν εἰς τὸν δέκατον ἕκτον αἰῶνα, ἐθεωρήσαμεν καὶ ἡμεῖς καθῆκον νὰ καταχωρίσωμεν ἐνταῦθα ὀλίγας παρατηρήσεις, αἵτινες πιθανὸν νὰ ὠφελήσουν τὰς μελλούσας ἐν τῇ πόλει ταύτῃ συστηματικωτέρας ἐρεῦνας.

Ἐπισκεφθέντες τὴν Πρέβεζαν κατ' Αὐγούστον τοῦ 1898, μικρὸν δηλαδὴ μετὰ τὸν ἀτυχῆ πόλεμον καὶ κατὰ συνέπειαν ὑπὸ περιστάσεις λίαν δυσμενεῖς, μὴ ἐπιτρεπούσας μήτε τὴν ἐλευθέραν εἰς Ἑλληνα ἐπίσκεψιν αὐτῆς, μὴ κατορθώσαντες δ' ἔκτοτε νὰ ἐπισκεφθῶμεν αὐτὴν διὰ δευτέραν φοράν, δὲν δυνάμεθα νὰ ἔχωμεν ἐξ αὐτοψίας γνῶσιν τοῦ ἀριθμοῦ καὶ τῆς καταστάσεως τῶν ἐν αὐτῇ χριστιανικῶν μνημείων, διὸ καὶ περιοριζόμεθα

¹) Ἡπειρωτικὰ Χρονικὰ 3 (1928) σελ. 117 κέ. Α' Νικόπολις, = 4 (1929) σελ. 264 κέ. Β' Πρέβεζα.— Πρὸβλ. Ἐπετηρὶς ἐταιρίας βυζαντινῶν σπουδῶν 1 (1924) σελ. 294 κέ. Philologische Wochenschrift N° 17 (1927) Sp. 509.

²) Ἄλ. Φιλαδελφῆος, Ἀνασκαφαὶ Νικοπόλεως—Χριστιανικὰ μνημεῖα Πρεβέζης, ἐν ΠΑΕ (1914) σ. 219 κέ.

³) Ἄλ. Φιλαδελφῆος, ἐνθ. ἀνωτ. σ. 234.

εἰς τὴν παράθεσιν, σύγκρισιν καὶ ἐξέτασιν πληροφοριῶν ληφθεισῶν ἄλλοθεν. Καὶ τοῦτο ὁμῶς πράττοντες, νομίζομεν ὅτι δὲν πράττομέν τι ἄνωφελές.

A'.—Ναοὶ ἐντὸς τῆς πόλεως.

Σεραφεῖμ ὁ Βυζάντιος λεπτομερῶς, ὡς ἐκ τῆς ἰδιότητος αὐτοῦ, πραγματευόμενος «περὶ τῶν ἐν Πρεβέζῃ ὑπαρχουσῶν ἱερῶν ἐκκλησιῶν», ἀναφέρει, ὅτι κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἀρχιερατείας του ἡ πόλις αὕτη ἦτο διηρημένη εἰς δέκα θέσεις (συννοικίας ἢ τμήματα), ἐκκλησιαστικῶς δὲ εἰς ἔνδεκα ἐνορίας, φερούσας τὰ ὀνόματα τῶν ἔνδεκα ἐκκλησιῶν, αἵτινες ἐλειτούργουν ἐπὶ τῶν δέκα ὡς ἄνω θέσεων.

Οὕτω ἡ μὲν μία ἐκαλεῖτο ἐνορία ἀγίου Νικολάου, ἀπὸ τῆς ἐν τῇ θέσει Παλιοσάραγα ἡγιασμένης εἰς μνήμην τοῦ ἐκ Μύρων ἀγίου ἐκκλησίας, ἡ ἑτέρα ἀγίου Κωνσταντίνου κατὰ τὴν θέσιν Γενι-τζαμί, ἡ τρίτη ἀγίου Βασιλείου κατὰ τὴν θέσιν Προύσα, ἡ τετάρτη Χρυσσοστόμου ἀπὸ τοῦ κατὰ τὴν θέσιν Γεφυρόπουλο ναῖσκου τοῦ ἱεράρχου Ἰωάννου τοῦ Χρυσσοστόμου, ἡ πέμπτη ἀγίου Δημητρίου ἐν τῇ θέσει Ἀγορά, ἡ ἕκτη ἀγίου Χαραλάμπους παρὰ τὸ Ὁρολόγιον ¹ ἡ ἑβδόμη τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου ἢ Παναγίας τῶν Ξένων κατὰ τὴν αὐτὴν θέσιν, ἡ ὀγδόη τῆς ἀγίας Παρασκευῆς κατὰ τὴν θέσιν Ὁμέρ-πασα, ἡ ἐνάτη τῶν ἀγίων ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου κατὰ τὴν θέσιν Τσαβαλοχώρι, ἡ δεκάτη τοῦ Προφήτου Ἡλιοῦ κατὰ τὴν θέσιν Καφενέδες καὶ ἡ ἔνδεκάτη τοῦ ἀγίου Ἀθανασίου κατὰ τὴν θέσιν Μεχτέπ (Σχολεῖον) ².

Κατὰ τ' ἄνωτέρω, λήγοντος τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος, ὑπῆρχον ἐν Πρεβέζῃ ἔνδεκα ἐνοριακαὶ ἐκκλησίαι ἐν λειτουργίᾳ.

Παρὰ ταῦτα ὁμῶς ὁ Φιλαδελφεὺς ἐν τῷ ὡς ἄνω δημοσιεύματι ³ ἀναφέρει τέσσαρας μόνον χριστιανικοὺς ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ναοὺς: τοὺς τοῦ ἀγίου Νικολάου, τοῦ ἀγίου Ἀθανασίου, τοῦ ἀγίου Βασιλείου ἐν ταῖς ὁμονύμοις συννοικίαις καὶ τὸν τοῦ ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσσοστόμου ναῖσκον ἐν τῷ μέσῳ τῆς πόλεως κείμενον. Τὰ ἄνωτέρω βεβαίως δὲν ὀφείλονται εἰς τὴν παῦσιν τῆς λειτουργίας τῶν ἑπτὰ ἄλλων ναῶν, ἀλλ' ὡς νομίζομεν εἰς τὴν ἔλλειψιν εὐκαιρίας πρὸς ἐξέτασιν αὐτῶν ἢ εἰς ἔλλειψιν σχετικοῦ ἱστορικοῦ ἢ καλλιτεχνικοῦ ἐνδιαφέροντος ⁴, καθ' ὅσον παρελείφθη ἡ μνεῖα

¹) Οὕτω ἐκλήθη μία τῶν συννοικιῶν τῆς Πρεβέζης ἀπὸ ὑψηλοῦ ἐνετικοῦ πύργου, ἐφ' οὗ ἐτοποθετήθη τὸ Ὁρολόγιον τῆς πόλεως. Πρβλ. Ὁρολόγι, γνωστοτάτην θέσιν ἐν Πειραιεῖ δι' ὁμοίαν περιῖπου αἰτίαν ὀνομασθεῖσαν.

²) Σεραφεῖμ τοῦ Βυζαντίου, μητροπολίτου Ἄρτης, Δοκίμιον ἱστορικῆς τινὸς περιλήψεως Ἄρτης καὶ Πρεβέζης, Ἀθῆναι 1884, σελ. 251 κέ.

³) Ἀλ. Φιλαδελφῆς, ὡς ἄνωτέρω, σελ. 219 κέ.

⁴) Εἰς τὴν αὐτὴν ἀσφαλῶς αἰτίαν πρέπει ν' ἀποδοθῇ καὶ τὸ ὅτι ὁ M. Raul de

ὄχι μόνον τῶν ἄλλων, ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ τοῦ μητροπολιτικοῦ ναοῦ τοῦ ἁγίου *Χαραλάμπους*, ὁ ὁποῖος ἐλειτούργει καὶ λειτουργεῖ ὡς τοιοῦτος κανονικῶς καὶ ἀδιαλείπτως ἀπὸ τῆς ιδρύσεως αὐτοῦ ¹.

Περὶ τῆς ἱστορίας τῆς ιδρύσεως καὶ τῆς καταστάσεως τῶν ἐκκλησιῶν τῆς πόλεως ταύτης δὲν γνωρίζομεν, ἡμεῖς τοῦλάχιστον, εἰμὴ τὰ ἐξῆς.

1) Περὶ τῆς τοῦ ἁγίου *Νικολάου* ὁ *Σεραφεῖμ* ἀναφέρει, ὅτι «ἦτο ἀρχαιότατη ἐκκλησία, ὡς δ' ἐκ τούτου καὶ παλαιὰ ἐπονομαζομένη» ². Αὕτη, κατὰ τὸν αὐτόν, ἐκτίσθη μετὰ τὸ 1530 ³, βραδύτερον δ' ἐξησφαλίσθη δι' αὐτοκρατορικοῦ φερμανίου χορηγοῦντος αὐτῷ διάφορα προνόμια καὶ γαίας, ὧν ἔτι βραδύτερον ἐστερήθη σὺν τῷ χρόνῳ, ἀπολεσθέντος ἐν τῷ μεταξὺ καὶ τοῦ σχετικοῦ φερμανίου. Περὶ τοῦ ναοῦ τούτου ὁ *Φιλαδελφεὺς* γράφει, ὅτι «εἶναι μὲν ἀρχαιότατος, ἀλλ' ἐσχάτως τελείως ἀνακαινισθεὶς δὲν παρουσιάζει ἕξωθεν καὶ ἔσωθεν ἔτι οὐδαμοῦ σημεῖόν τι ἀρχαιότητος» καὶ ὅτι μόνον αἱ τοιχογραφίαι τοῦ ἱεροῦ μαρτυροῦν «τὸ ἀρχαῖον αὐτοῦ κάλλος» ⁴.

2) Περὶ τῆς τῶν ἁγίων *Κωνσταντίνου* καὶ *Ἑλένης* μανθάνομεν παρὰ τοῦ *Σεραφεῖμ*, ὅτι ἦτο κτῆμα τῆς ἐπὶ ἐνετοκρατίας ἐκ *Κερκύρας* εἰς *Πρέβεζαν* μετοικησάσης οἰκογενείας *Θερμογιάννη* καὶ ὅτι αὕτη, ἐτοιμόρροπος καταστᾶσα, ἀνενεώθη ἐν ἔτει 1858 ἐπιστασίᾳ τῶν ἀδελφῶν *Μαρμάτη* προστασίᾳ δὲ τοῦ τότε ἐν *Πρεβέζῃ* προξένου τῆς Ἀγγλίας *Σίδνεϋ Σμιθ Σάνδερ* ⁵.

3) Ἡ κατὰ τὴν θέσιν *Προύσα* ἐκκλησία τοῦ ἁγίου *Βασιλείου* «οὔσα πεπαλαιωμένη ἀνφοδομήθη, ἄγνωστον πότε, ὑπὸ τῆς οἰκογενείας *Δεβάρη* καὶ παρεχωρήθη εἰς τοὺς ἐνορίτας ὑπὸ τοῦ ἱερέως καὶ οἰκονόμου *Βασιλείου Δεβάρη* κατὰ τὸ 1866». Βραδύτερον δὲ ἐκ νέου ἐρειπωθεῖσα ἐπεσκευάσθη, ἐστερεώθη καὶ ἐκαλλωπίσθη ἐκ δευτέρου, παραδοθεῖσα εἰς κοινὴν χρῆσιν κατὰ τὸ 1880 ⁶. Ἐν τῷ ναῷ τούτῳ ὁ *Φιλαδελφεὺς* ἀνεῦρεν

Malherbe, ἐν *L'Orient*, 1718—1845, *histoire, politique, religion, moeurs etc.*, Paris 1846, ἀναφέρει μόνον τρεῖς ἢ τέσσαρας ἑλληνικὰς ἐκκλησίας ὑπαρχούσας ἐν τῇ πόλει κατὰ τὸ 1845.

¹⁾ *Σεραφεῖμ* τοῦ *Βυζαντίου*, *Δοκίμιον*, ὡς ἀνωτέρω, σελ. 251 κέ. Πρβλ. «Ἑλλάς» *Ὁδηγὸς ταξιδιώτου*, ἔκδοσις *Ἐλευθερουδάκη* σελ. 261.

²⁾ *Σεραφεῖμ* τοῦ *Βυζαντίου*, *Δοκίμιον*, ὡς ἀνωτέρω, σελ. 252, ἐνθα ἀναφέρεται ὅτι «παλαιὰ ὠνομάσθη αὕτη ἴσως καὶ πρὸς διάκρισιν ἄλλης ἐκκλησίας κτισθείσης ἐν τῇ θέσει *Παλιοσάραγα* καὶ κατεδαφισθείσης ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ». Τὰ ἐρείπια ταύτης εὗρηνται ἐντὸς τοῦ στρατῶνος τῶν *Παλιοσαράγων*.

³⁾ Ἀσφαλῶς πρόκειται περὶ τυπογραφικοῦ λάθους, οὗ ἕνεκα ἐγράφη 1530 ἀντὶ 1430, ἀντὶ δηλαδὴ τοῦ ἔτους εἰς ὃ ὑπὸ τοῦ *Σεραφεῖμ* καὶ ἄλλων ἐτίθητο ἡ ὑπὸ τῶν *Τούρκων* κατάληψις τῆς *Πρεβέζης*, περὶ ἧς βλέπε *Ἡπειρ. Χρονικ.* 4 (1929) σ. 273.

⁴⁾ Ἄλ. *Φιλαδελφείως*, ὡς ἀνωτέρω, σελ. 221.

⁵⁾ *Σεραφεῖμ* τοῦ *Βυζαντίου*, *Δοκίμιον*, ὡς ἀνωτέρω, σελ. 253.

⁶⁾ *Σεραφεῖμ* τοῦ *Βυζαντίου*, *Δοκίμιον*, ὡς ἀνωτέρω, σελ. 253.

«ώραιοτάτας βυζαντινὰς εἰκόνας» ἐρριμμένας ὡς ἀχρήστους ἐν τῷ ὑπὸ τὴν στέγην ὑπερφῶ¹.

4) Ἡ κατὰ τὸ Γεφυρόπουλο μικρὰ ἐκκλησία τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου ἀνεγερθεῖσα, κατὰ τὸν Σεραφεῖμ, ὑπὸ τῆς ἐκ Λευκάδος οἰκογενείας Τσουράκη, ἧς μέλος, ὁ τῷ 1836 ἀποβιώσας ἱερεὺς Παναγιώτης Τσουράκης, διὰ διαθήκης παρεχώρησε ταύτην εἰς τὴν κοινότητα². Ὁ Φιλαδελφεὺς νομίζει τοῦτον ἰδρυτὴν τοῦ ναοῦ³, ἐν ᾧ ὁ Σεραφεῖμ, πλησιέστερος πρὸς τὰ πράγματα ὄν, ἀναφέρει τοὺς μὲν προγόνους αὐτοῦ ἰδρυτάς, αὐτὸν δὲ κληροδότην⁴.

5) Ἡ ἐν τῇ Ἀγορᾷ ἐκκλησία τοῦ ἁγίου Δημητρίου τοῦ Μυροβλήτου ἀνηγέρθη, ἄγνωστον ἀκριβῶς πότε, δαπάνῃ διαφόρων οἰκογενειῶν ἦτο δέ, κατὰ τὸν Σεραφεῖμ, «ἀρχαία, κατὰ τὸ παραθαλάσσιον, χθαμαλὴ λίαν»⁵.

6) Ὁ μητροπολιτικὸς ναὸς τοῦ ἁγίου Χαλαλάμπους, ἀρχομένου τοῦ ιη' αἰῶνος, ἐκτίσθη ἐκ βάθρων ἐπὶ τῆς θέσεως τοῦ ἀρχαίου, πλησιέστατα τοῦ ἐνετικοῦ Πύργου, τοῦ καλουμένου, ὡς ἀνωτέρω εἶπομεν, Ὁρολογίου, ἀπὸ τοῦ ἐπ' αὐτοῦ ὠρολογίου τῆς πόλεως⁶.

7) Ἡ ἐν τῇ αὐτῇ συνοικίᾳ, τοῦ Ὁρολογίου, ἐκκλησία τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, ἡ ἐπιλεγομένη Παναγία τῶν Ξένων, ἦτο ἄλλοτε κτῆμα τῆς οἰκογενείας Ζαλογγιτῶν⁷.

8) Ἡ ἐπ' ὀνόματι τῆς ἁγίας Παρασκευῆς ἐκκλησία, κτισθεῖσα κατὰ τὸν ιη' αἰῶνα ὑπὸ τῆς οἰκογενείας Σεργιάννη, παρεχωρήθη βραδύτερον εἰς τὴν οἰκογένειαν Γαβανόζη καὶ ὑπὸ ταύτης εἰς τὴν κοινότητα⁸.

9) Ἡ τῶν ἁγίων ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου ἐκκλησία, ἦτο κτῆμα τῶν οἰκογενειῶν Φούσκαρη καὶ Πρωτοπαπᾶ, παρεχωρήθη δὲ εἰς τοὺς ἐνορίας κατὰ τὸ 1839⁹.

10) Ἡ τοῦ Προφήτου Ἡλιοῦ χθαμαλωτάτη ἐκκλησία ἦτο κτῆμα τῆς οἰκογενείας Παπαστάμου, ἀνεγερθεῖσα ἐπὶ ἐνετοκρατίας¹⁰.

11) Ἡ δὲ κατὰ τὴν συνοικίαν Μεχτέπ ἀρχαία καὶ χθαμαλὴ ἐκκλησία τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου ἦτο ἄλλοτε κτῆμα τῆς οἰκογενείας Παπᾶ-Ἰωάννου

¹) Ἀλ. Φιλαδελφέως, ὡς ἀνωτέρω, σελ. 238.

²) Σεραφεῖμ τοῦ Βυζαντίου, ὡς ἀνωτέρω, σελ. 253.

³) Σεραφεῖμ Βυζαντίου, ἐνθα ἀνωτέρω, σελ. 253.

⁴) Ἀλ. Φιλαδελφέως, ἐνθα ἀνωτέρω, σελ. 238.

⁵) Σεραφεῖμ τοῦ Βυζαντίου, ὡς ἀνωτέρω, σελ. 253.

⁶) Σεραφεῖμ τοῦ Βυζαντίου, ὡς ἀνωτέρω, σελ. 254. Πρβλ. «Ἑλλάς», Ὁδηγὸς ταξιδιώτου, ἐκδοσις Ἐλευθερουδάκη, σελ. 261.

⁷) Σεραφεῖμ τοῦ Βυζαντίου, ὡς ἀνωτέρω, σελ. 254.

⁸) Σεραφεῖμ τοῦ Βυζαντίου, ὡς ἀνωτέρω, σελ. 255.

⁹) Σεραφεῖμ τοῦ Βυζαντίου, ὡς ἀνωτέρω, σελ. 255.

¹⁰) Σεραφεῖμ Βυζαντίου, ὡς ἀνωτ. σ. 255.

Γεωργούση, ἀνεγερθεῖσα ¹, κατὰ τὸν Σεραφεῖμ, ἐπὶ ἐνετοκρατίας ². Περὶ ταύτης ὁ Φιλαδελφεὺς γράφει, ὅτι εἶναι «ἀξιόλογος ὑπὸ καλλιτεχνικὴν ἔποιψιν», ὅτι «διετηρήθη ὅλως ἀβλαβής», ὅτι εἶναι «ἐπιμήκης σηκὸς μὲ μικρὸν νάρθηκα πρὸς Δ. καὶ μικρὰν ἀψίδα πρὸς Α.», ὅτι ἔχει «μῆκος 15 μ. καὶ πλάτος 5» καὶ ὅτι «τὸ ἐσωτερικὸν αὐτῆς ἀπὸ τῆς ὀροφῆς, μηδ' αὐτῆς ἐξαιρουμένης, μέχρι καὶ τοῦ κρασπέδου τῶν τοίχων εἶναι κεκαλυμμένον ἐκ γραφῶν . . .», ὧν ἡ ἀπλότης καὶ αὐστηρότης γοητεύει, ὡς καὶ «ἡ καλὴ ἐν πολλοῖς καλλιτεχνικῇ ἐκτέλεσις» ³.

Ἐκ τῶν ἑνδεκα ὡς ἄνω ἐνοριακῶν ναῶν, τῶν λειτουργούντων κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἀρχιερατείας Σεραφεῖμ τοῦ Βυζαντίου (1864—1884) ⁴, ὑφίστανται μέχρι σήμερον, λειτουργοῦντες κανονικῶς ὡς τοιοῦτοι, οἱ δέκα ⁵.

Πλὴν ὅμως τούτων, ἐν τῇ Πρεβέζῃ, κατὰ μαρτυρίαν τοῦ αὐτοῦ Σεραφεῖμ, ἐκτίσθησαν ἐπὶ τουρκοκρατίας καὶ δύο ἄλλοι ναοί: ὁ τοῦ ἁγίου Νικολάου ἐν τῷ αὐτοκρατορικῷ στρατῶνι τῶν Παλιοσαράγων καὶ ὁ τῶν Ταξιαρχῶν, περὶ ὧν ἀναφέρει ὅτι κατηδαφίσθησαν ὑπὸ τοῦ Ἁλῆ πασᾶ ⁶.

Καὶ περὶ μὲν τοῦ ἁγίου Νικολάου τοῦ στρατῶνος τῶν Παλιοσαράγων, ἡμεῖς τοῦλάχιστον, δὲν γνωρίζομεν εἰ μὴ ὅσα ὁ Σεραφεῖμ μᾶς παρέχει ὅσον ἀφορᾷ ὅμως εἰς τὸν τῶν Ταξιαρχῶν, ὅστις πρέπει ν' ἀναζητηθῇ εἰς τὴν συνοικίαν Ταξιάρχης, γνωρίζομεν ὅτι οὗτος κατηγιασθῆ, ὡς ἄνωτέρω εἶδομεν ⁷, κατὰ τὸ 1684 ὑπὸ τοῦ Μοροζίνη, ὅστις γενόμενος κύριος τῆς Πρεβέζης διέταξε τὴν μεταβολὴν τοῦ κυριωτέρου τῶν ἐν τῇ πόλει τζαμιῶν εἰς ἐκκλησίαν τοῦ Ἀρχαγγέλου Μιχαήλ ⁸. Ἄν ὁ ναὸς οὗτος διε-

¹) Σεραφεῖμ τοῦ Βυζαντίου, ὡς ἄνωτ. σ. 255.—Τὸ βᾶσιμον τῆς πληροφορίας ταύτης στηρίζει ἐπιγραφή εὐρισκομένη ὑπὲρ τὴν κυρίαν θύραν. Ταύτην δημοσιευθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Φιλαδελφῆος (ὡς ἄνωτ. σ. 225) μεταγράφομεν ὡδε: Ἰστορήθη ὁ θεῖος οὗτος καὶ πάνσεπτος ναὸς τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Ἀθανασίου πατριάρχου Ἀλεξανδρείας διὰ συνδρομῆς καὶ ἐπιστασίας τοῦ εὐλαβεστάτου ἐν ἱερεῦσι παπᾶ κὺρ Ἰωάννου, Γεωργούση τοῦπίκλην, τοῦ καὶ κτήτορος τοῦ ναοῦ τούτου, δαπάναις δὲ τῶν εὐσεβῶν χριστιανῶν καὶ ἀδελφῶν, ἀρχιερατεύοντος τοῦ πανιερωτάτου μητροπολίτου Ναυπάκτου καὶ Ἀρτης κυρίου κυρίου Μακαρίου. Ἐν ἔτει 1780.

²) Σεραφεῖμ τοῦ Βυζαντίου, ἔνθα ἄνωτ., σ. 255.

³) Ἁλ. Φιλαδελφῆος, ὡς ἄνωτέρω, σελ. 225.

⁴) Meyer's, Konversation Lexicon, ἔνθα ἀναγράφεται ὅτι κατὰ τὸ 1889 ἐλειτούργουν ἐν Πρεβέζῃ ἑνδεκα ἐκκλησίαι.

⁵) Τὴν πληροφορίαν παρέσχεν ἡμῖν ὁ κ. Α. Ευγγόπουλος.

⁶) Σεραφεῖμ τοῦ Βυζαντίου, Δοκίμιον, ὡς ἄνωτ. σ. 252. 256.

⁷) Ἡπειρ. Χρονικ. 4 (1929) σελ. 283.

⁸) Κ. Σάθα, Τουρκοκρατούμενη Ἑλλάς, Ἀθήναι, 1869, σ. 320, ἔνθα ἀναφέρεται ὅτι «ὁ Μοροζίνης, καταλαβὼν τὴν 8 Νοεμβρίου (1684) τὸ φρούριον τῆς Πρεβέζης, διέταξεν ἵνα μεταβληθῇ τὸ κυριώτερον τζαμίον εἰς ἐκκλησίαν ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἀρχαγγέλου Μιχαήλ, καὶ διότι τότε τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἐωρτάζετο ἡ μνήμη αὐτοῦ, καὶ διότι μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Λευκάδος οἱ Ὀθωμανοὶ ἐδεβήλωσαν ὠραίαν τοιχογραφίαν, παριστῶσαν τὸν αὐτὸν ἀρχάγγελον, ἐξορῶντα τὸς ὀφθαλμοὺς, συντριψάντες τὴν ρομ-

τηρήθη μέχρι τῶν χρόνων τοῦ Ἀλῆ πασᾶ καὶ κατηδαφίσθη ὑπ' ἐκείνου, ὡς ἀναφέρει ὁ Σεραφεῖμ, ἡμεῖς τοῦλάχιστον δὲν δυνάμεθα νὰ καθορίσωμεν.

Ἀνακεφαλαιοῦντες τ' ἀνωτέρω, παρατηροῦμεν α') ὅτι ἐκ τῶν ἐντὸς τῆς πόλεως ἐν λειτουργίᾳ διατελούντων ναῶν, οἱ μὲν δύο, ὁ τοῦ ἁγίου Νικολάου τοῦ παλαιοῦ (τῶν Παλιοσαράγων) καὶ ὁ τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου (τοῦ Μεχτέπ), ἔχουν ἐν ἑαυτοῖς ὡς πειστήρια τῆς παλαιότητος τὰς λαμπρὰς τοιχογραφίας· β') ὅτι οἱ ἕτεροι δύο, ὁ τοῦ ἁγίου Βασιλείου καὶ τοῦ ἁγίου Δημητρίου χαρακτηρίζονται μὲν ὑπὸ τοῦ Σεραφεῖμ ὡς παλαιοὶ ἐπίσης², ἀλλ' ἡ παλαιότης αὐτῶν δὲν ἐνδείκνυται ἄλλως· γ') ὅτι ὁ τοῦ ἁγίου Χαραλάμπους ἀνεκτίσθη³ ἐπὶ τῆς θέσεως παλαιότερου, τοῦ ὁποίου ὅμως οὔτε τὸ σχῆμα, οὔτε τὸ μέγεθος, ἀλλ' οὔτε καὶ τὴν παλαιότητα γνωρίζομεν καὶ δ') ὅτι περὶ τῶν τοῦ ἁγίου Κωνσταντίνου, ἁγίας Παρασκευῆς, Προφήτου Ἡλωῦ καὶ ἁγίου Ἀθανασίου λέγεται ὅτι ἐκτίσθησαν ἐπὶ ἐνετοκρατίας⁴. Ἀλλὰ ποίας, ἀφ' οὗ αὕτη ἐν Πρεβέζῃ δὲν ὑπῆρξε συνεχής; ⁵ Ἐκτὸς ἂν ὑπὸ τὸν ὄρον τοῦτον νοήσωμεν ὅλον τὸ ἀπὸ τοῦ 1684 μέχρι τοῦ 1797 διάστημα, ἐνὸς καὶ πλέον αἰῶνος.

Ἐπὶ τῶν Ἐνετῶν καὶ δὴ κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος τῆς ὑπ' αὐτῶν κατακτήσεως τῆς Πρεβέζης (1684) ἐμάθομεν, ὅτι ἐν τζαμίον, ὡς ἀντίποινον, μετετρέπη κατὰ διαταγὴν τοῦ Μοροζίνη εἰς ἐκκλησίαν τοῦ Ἀρχαγγέλου Μιχαήλ (Ταξίαρχου ἢ Ταξιαρχῶν)· τοῦτο ὅμως δὲν σημαίνει ὅτι δὲν προὔπῃρχον ἐν τῇ πόλει ἄλλοι χριστιανικοὶ ναοί.

Οἱ Τοῦρκοι, γενόμενοι κύριοι τῆς πόλεως μετὰ τὸ 1430⁶, εὔρον χριστιανικὸν πληθυσμόν⁷, ὁ ὁποῖος ἀσφαλῶς θὰ εἶχε τὴν ἐκκλησίαν ἢ τὰς ἐκκλησίας του, τὰς ὁποίας οἱ κατακτηταὶ βεβαίως θὰ ἐσεβάσθησαν, ὅπως

φαίαν, καὶ κατακόψαντες τὴν κρατοῦσαν αὐτὴν χεῖρα». Περὶ τῆς ἡμέρας τῆς ὑπὸ τοῦ Μοροζίνη καταλήψεως τῆς Πρεβέζης βλ. Ἡπειρ. Χρονικ. 4 (1929) σ. 282.

¹) Σεραφεῖμ τοῦ Βυζαντίου, ὡς ἀνωτ., σ. 244 - 255.—'Αλεξ. Φιλαδελφέως, ὡς ἀνωτ., σ. 221 - 225.

²) Σεραφεῖμ τοῦ Βυζαντίου, ὡς ἀνωτ., σ. 253.

³) Ὡς ἔτος ἀνακτίσεως φέρεται τὸ 1857, ὁ δὲ ἐνετικὸς πύργος τοῦ Ὁρολογίου, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐρεῖδεται ὁ ναός, ἀνηγέρθη τῷ 1752 (αψνβ'), ὡς φαίνεται ἐκ τῆς ἐπ' αὐτοῦ ἐπιγραφῆς.

⁴) Σεραφεῖμ τοῦ Βυζαντίου, ὡς ἀνωτ., σ. 252 - 255.

⁵) Οἱ Ἐνετοὶ ἐκυβέρνησαν τὴν Πρέβεζαν α') τῷ 1684 - 1701, β') τῷ 1717 - 1797.

⁶) Ἡπειρ. Χρονικ. 4 (1929) σ. 273. Πρβλ. καὶ σελ. 213, 3 τοῦ παρόντος τόμου.

⁷) Καὶ ἂν δεχθῶμεν ὅτι οἱ Ἀλβανοί, τοὺς ὁποίους ἡμεῖς ἀποδεχόμεθα ὡς ὀνομαθέτας τῆς Πρεβέζης, δὲν ἦσαν μόνον τοιοῦτοι, ἀλλὰ καὶ πρῶτοι οἰκισταὶ αὐτῆς, καὶ πρὸς τούτους ὅτι μέχρι τοῦ χρόνου ἐκείνου ὁ πληθυσμὸς αὐτῆς εἶχε διατηρηθῆ ἀμιγῆς ἀλβανικὸς, πάλιν ὁ θρησκευτικὸς χαρακτὴρ αὐτῆς ἠδύνατο νὰ ἦτο χριστιανικὸς, διότι τὸ Ἰλλυρικόν. εἰς ὁ περιλαμβάνοντο καὶ οἱ Ἀλβανοὶ ἅπαντες, ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ δ' αἰῶνος εἶναι γνωστὸν ὅτι εἶχε δεχθῆ τὸν χριστιανισμόν, ὁ ὁποῖος ἀσφαλῶς θὰ εἶχε καθολικευθῆ παρὰ τοῖς Ἀλβανοῖς πολὺ πρὸ τῆς κτίσεως τῆς Πρεβέζης.

ἔσεβάσθησαν ταύτας, ἀπὸ πολιτικῆς προνοίας, καὶ εἰς τὰς ἄλλας ὑπ' αὐτῶν κατακτηθεῖσας χριστιανικὰς πόλεις καὶ χώρας.

Ποῖος ὁμως ἦτο ἢ ποῖοι ἦσαν οἱ ναοὶ οὗτοι; Ὁ Σεραφεῖμ, νομίζων τὴν Πρέβεζαν τουρκικὸν ἴδρυμα, λέγει περὶ τοῦ ἁγίου Νικολάου, τοῦ Παλαιοῦ, ὅτι οὗτος ἐκτίσθη, ὡς ἀνωτέρω εἶδομεν, μετὰ τὸ 1530 (γρ. 1430). Ἡμεῖς ὁμως, χωρὶς νὰ φοβώμεθα ὅτι διακινδυνεύομεν νὰ θεωρηθῶμεν τολμηροί, ἔχοντες ὑπ' ὄψιν τὰς τόσον ὑπὸ τοῦ Φιλαδελφῆος ἐπαινουμένας τοιχογραφίας¹, ὡς καὶ τὸν ἐν τῷ προαυλίῳ τοῦ ναοῦ τούτου ἀνευρεθέντα μαρμάρινον *δικέφαλον ἀετόν, ἀρίστης* καὶ αὐτόν, κατὰ τὸν Φιλαδελφέα, *τέχνης*², δὲν διστάζομεν νὰ ὑποστηρίξωμεν, ὅτι ὁ ναὸς οὗτος εἶναι εἰς τῶν ὑπαρχόντων πρὸ τῆς ὑπὸ τῶν Τούρκων καταλήψεως τῆς πόλεως. Ὁ Φιλαδελφεύς, ἐπηρεασμένος ὑπὸ τοῦ κοινῶς μέχρι πρὸ μικροῦ παραδεδεγμένου, ὅτι ἡ πόλις ἐκτίσθη ἐπὶ τουρκοκρατίας, δὲν ἐτόλμησε ν' ἀναγάγῃ τὸν ναὸν εἰς παλαιότερους χρόνους· ἡμεῖς ὁμως, γνωρίζοντες νῦν ὅτι ἡ πόλις ἤρχισε νὰ συνοικίζεται περὶ τὸν δωδέκατον τοῦλάχιστον αἰῶνα, δὲν πρέπει νὰ διστάσωμεν νὰ ἀναγάγωμεν τὸν ναὸν τοῦτον εἰς πολὺ παλαιότερους τοῦ δεκάτου ἕκτου αἰῶνος χρόνους.

Ναὸς τόσον πλουσίως διακοσμούμενος ἐν ἀρχῇ τῆς δουλείας θὰ εἶχε τι τὸ παράδοξον, ἂν μὴ τὸ μοναδικόν· παραδοξότερα ὁμως θὰ ἦτο ἡ διακόσμησις αὐτοῦ διὰ τόσον λαμπροῦ ἀναγλύφου καὶ δὴ *δικεφάλου ἀετοῦ*, συμβόλου ἀντικρυς ἀντιτιθεμένου εἰς τὸ σύμβολον τοῦ νέου δεσπότη καὶ ἀποτελοῦντος αὐτὸ τοῦτο ἀπόδειξιν ἀνυποταξίας.

Καθ' ἡμᾶς ὁ ναὸς προὔπηρχε πολὺ πρὸ τῆς καταλήψεως τῆς πόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων, οἵτινες, σεβασθέντες τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν, ἔσεβάσθησαν κατὰ κανόνα, ὄχι βεβαίως ἄνευ ἐξαιρέσεως, καὶ τοὺς χριστιανικοὺς ναοὺς. Οἱ χριστιανοὶ ὁμως ἐκ φόβου καὶ μέτρων προνοίας ἦτο φυσικὸν νὰ ἀπέφευγον, καὶ δὴ ἐν ἀρχῇ τῆς δουλείας, ζωηρὰς ἐκδηλώσεις τῆς εἰς τὰ πάτρια ἐμμονῆς. Εἰς τοῦτο δ' ἀσφαλῶς πρέπει νὰ ὀφείλεται ἢ ἐκ τοῦ δαπέδου τῆς ἐκκλησίας ἀφαίρεσις τοῦ λαμπροῦ ἀναγλύφου τοῦ *δικεφάλου ἀετοῦ* καὶ ἢ ἀναστροφή αὐτοῦ καὶ κατάχωσις, ὡς κοινοῦ λίθου,

¹) Ἀλεξ. Φιλαδελφῆος, ὡς ὄνωπ., σ. 224 «ἡ ἀκρίβεια καὶ λεπτότης τοῦ σχεδίου, τὸ κάλλος τοῦ περιγράμματος καὶ ἡ σεμνότης τῆς παραστάσεως τῶν γραφῶν τούτων δὲν ἀπαντῶσιν ἢ μόνον ἐπὶ τῶν λευκῶν τῆς Ἀττικῆς ληκύθων καὶ ἐπὶ τοιχογραφιῶν τῆς ἰταλικῆς ἀναγεννήσεως».

²) Ἀλ. Φιλαδελφῆος, ὡς ὄνωπ., σ. 225 «ἐν τῷ περιβόλῳ τοῦ ναοῦ, ὅστις χρησιμοποιεῖται ὡς *κοιμητήριον* . . ., παρά τινα τάφον καὶ ἐν μέσῳ θάμνων παρετήρησα ὀγκωδέστατον στρογγύλον λίθον (διαμέτρου 1,18, πάχους 0,34) πορώδους μᾶλλον συστάσεως . . . καὶ ἐπ' αὐτοῦ ἐγγεγλυμένον *τεράστιον δικέφαλον ἀετόν, ἀρίστης τέχνης καὶ λίαν ἐπιμεμελημένης ἐξεργασίας*. Εἶναι ἀληθὲς *μνημεῖον τέχνης καὶ βεβαίως ἐπιήθη καθ' ὅδε χρόνους καὶ ὁ ναὸς διεκοσμήθη*».

παρά τινα τῶν τάφων, παρ' ὧν καὶ ἀνευρέθη μετὰ τὴν νεκρανάστασιν τῆς Ἡπείρου¹. Ἡ δὲ δι' ἄλλου ἀτέχνου, μικροτέρου καὶ ἀσήμου δικεφάλου διακόσμησις τοῦ δαπέδου τοῦ ναοῦ πρέπει ἀσφαλῶς νὰ ταχθῆ εἰς πολὺ μεταγενεστέρους τῆς ἀλώσεως χρόνους, εἰς οὓς καὶ ὁ δικέφαλος, ὡς αὐτοκρατορικὸν σύμβολον, εἶχε χάσει τὴν ἀναμνηστικὴν του ἀξίαν καὶ ἡ δι' αὐτοῦ διακόσμησις ναῶν καὶ ὑπ' αὐτῶν τῶν Τούρκων δὲν ἐθεωρεῖτο ἐνέχουσα πολιτικὴν σημασίαν, ἀλλὰ μόνον θρησκευτικὴν ἴσως.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω πιστεύομεν ὅτι πείθεται πᾶς τις, ὅπως ἐπείσθημεν ἡμεῖς, ὅτι ὁ ναὸς τοῦ ἁγίου Νικολάου, τοῦ ἐπιλεγομένου Παλαιοῦ, ὄχι μόνον ὑπῆρχεν ἀσφαλῶς πρὸ τῆς ὑπὸ τῶν Τούρκων καταλήψεως τῆς πόλεως, ἀλλὰ, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, καὶ πρὸ τοῦ χρόνου τοῦ πρώτου συνοικισμοῦ τῆς Πρεβέζης, ἀνήκων ἴσως, ὡς παρεκκλήσιον ἢ ἐκκλησία μετοχίου, εἰς μίαν τῶν ἐν Νικοπόλει ἐκκλησιῶν, τῶν λειτουργουσῶν πρὸ τῆς καταστροφῆς τῆς πόλεως ταύτης, ἢ ὡς ἰδιόκτητος ἐκκλησία, εἰς ἓνα τῶν γαιοκτημόνων, εἰς ὧν θὰ ἀνῆκεν ἢ πρὸς νότον τῆς Νικοπόλεως ἕκτασις καὶ ὁ πλούσιος ἐπὶ τῆς ἄκρας ἐκείνης ἐλαιῶν. Ἄν ἐσφύζοντο ὄλαι αἱ τοιχογραφίαι τοῦ ναοῦ τούτου, ἀσφαλῶς θ' ἀπηλλασσόμεθα τῶν ἀνωτέρω ὑποθέσεων, διότι ἀναμφιβόλως αὐταὶ αὐταὶ ἤθελον παράσχει, κατὰ κρατοῦσαν συνήθειαν, τὸ ὄνομα, ἴσως δὲ καὶ τὴν εἰκόνα, τοῦ δομήτορος ἢ κτήτορος αὐτοῦ.

Ἄτυχῶς τὸ ἀπὸ τοῦ 1040 - 1204 χρονικὸν διάστημα εἶναι, ὡς ἀνωτέρω εἶδομεν², ἔνεκα ἐλλείψεως πληροφοριῶν σχετικῶν πρὸς τὸ ὄλον θέμα Νικοπόλεως, τόσον σκοτεινόν, ὥστε δὲν παρέχεται οὐδεμία ἀφορμὴ πρὸς εἰκασίας ὄχι μόνον περὶ τῶν προσώπων, ἀλλ' οὐδὲ περὶ τῆς κρατούσης καθόλου τότε διοικητικῆς ἐν τῇ χώρᾳ ἐκείνῃ καταστάσεως. Κατὰ τὸ ἀπὸ τοῦ 1204 ὅμως μέχρι τοῦ 1358 διάστημα, ἐν τῷ μέσῳ περιήπου τοῦ ὁποίου ἀναφαίνεται τὸ πρῶτον ἡ Πρέβεζα, «τὰ Νικοπόλεως», ὡς ἀνωτέρω εἶδομεν³, ἀπετέλουν τμήμα τοῦ δεσποτάτου τῆς Ἡπείρου, διετέλουν δηλαδὴ ὑπὸ τὸν Μιχαὴλ Α' Ἄγγελον Κομνηνὸν καὶ τοὺς διαδόχους αὐτοῦ, ὑφ' οὓς ἡ Ἡπειρος πᾶσα διήλθεν ἡμέρας δόξης ἀναλόγου πρὸς τὴν τότε ἐν ταῖς βυζαντιναῖς χώραις κρατοῦσαν κατάστασιν καὶ ἐπλουτίσθη διὰ πολλῶν καὶ λαμπρῶν ἐκκλησιῶν, ὡς καὶ δι' ἄλλων ἔργων τέχνης⁴.

Ἐν τῷ μέσῳ περιήπου τῆς περιόδου ταύτης, σὺν τῇ πρώτῃ μνειᾷ τοῦ ὀνόματος, γίνεται καὶ μνειᾷ ἐνὸς λιμένος⁵ τῆς πόλεως Πρεβέζης φέρον-

¹) Ἄλ. Φιλαδελφέως, ὡς ἄνωτ., σ. 225.

²) Ἡπειρ. Χρονικ. 4 (1929) σ. 266.

³) Ἡπειρ. Χρονικ. 4 (1929) σ. 266 κέ.

⁴) Περὶ τούτων βλέπε προχείρως Ἄν. Κ. Ὁρλάνδου, Ἡ Παρηγορήτισσα τῆς Ἄρτης, ἐν Ἀρχαιολογικῷ Δελτίῳ, 1919 σ. 1 κέ.

⁵) Τὸν λιμένα τούτον τὸ Χρονικὸν τοῦ Μορέως τρεῖς κατονομάζει λιμῶνα (J. Schmitt

τος τὸ ὄνομα Ἅγιος Νικόλαος, ἀναμφισβητήτως ἀπὸ παρακειμένου ναοῦ τοῦ τόσον ὑπὸ τῶν ναυτιλλομένων τιμωμένου ἁγίου.

Ἐν τῇ γαλλικῇ δηλονότι παραλλαγῇ τοῦ Χρονικοῦ τοῦ Μορέως, λόγου γινομένου περὶ τοῦ πολέμου τοῦ αὐτοκράτορος Ἀνδρονίκου Β' Παλαιολόγου κατὰ τοῦ δεσπότη τῆς Ἡπείρου Μιχαὴλ Β' Ἀγγέλου Κομνηνοῦ, περὶ οὗ εἴπομεν ἄνωτέρω¹, ἀναγράφονται ἐπὶ λέξει τὰ ἑξῆς:

«Mais celle course ne demoura que deux jours seulement, pour ce que une nouvelle vint hastivement, au despot: comment soissante gallies estoient venues au golfe de l'Arta et estoient arrivées au port de Saint Nicolas Le Tort, à la ville cité de la Prevasse; et que leur gents estoient des cendus à terre et coroient et roboient les casaux et la contrée, et venoient tout droit à l'Arte»², ἐξ ὧν διδασκόμεθα ὅτι ἐξήκοντα γαλέραι εἰσελθοῦσαι εἰς τὸν κόλπον τῆς Ἄρτης³ ἔφθασαν εἰς τὸν λιμένα τοῦ ἁγίου Νικολάου Le Tort⁴, εἰς τὴν πόλιν τῆς Πρεβέζης, καὶ ὅτι οἱ ἑξ αὐτῶν ἀποβιβάσθηντες ἄν-

Η. στ. 9193, 9195, 9203), ἡ δὲ γαλλικὴ παραλλαγὴ *port* (Buchon, Recherches historiques, Paris 1845 τόμ. Α., σ. 312), ἐξ ὧν σαφῶς δείκνυται ὅτι πρόκειται περὶ λιμένος ἁγίου τοῦ ὀνόματος.

¹) Ἡπειρ. Χρονικ. 4 (1929) σ. 267.— Πρὸβλ. Ἐπετηρ. ἐταιρίας βυζαντινῶν σπουδῶν, 1 (1924) σ. 282.

²) Buchon, Recherches historiques, Paris 1845, τόμ. Α' σ. 312. Πρὸβλ. Ἐπετηρ. ἐταιρ. βυζαντ. σπουδῶν 1 (1924) σελ. 282, ἔνθα παρατίθενται χωρία καὶ ἄλλων παραλλαγῶν.

³) Εἶναι γνωστὸν ὅτι ὁ Ἀμβρακικὸς κόλπος κατὰ τοὺς μέσους χρόνους ὠνομάσθη καὶ κόρφος τῆς Ἄρτας (βλ. κόρφος τῆς Ἄρτας ἐν τῷ Χρονικῷ τοῦ Μορέως ἔκδ. Schmitt, H. P. 9106, *golfe de l'Arte* ἐν Buchon, Recherches, ὡς ἄνωτ., καὶ Buchon, ἐν Collection des Chroniques nationales Français σ. 405, *golfo de l'Arta* ἐν Alfred Morel-Fatio, Libro de los Fechos et conquistas del Principato de la Morea, σελ. 100 § 456), βραδύτερον δὲ καὶ κόρφος τῆς Πρεβέζης.

⁴) Ἐν τῷ παρόντι τόμῳ τῶν Ἡπειρωτικῶν Χρονικῶν, σελ. 116, ὁ κ. Χρ. Δάλλας, ὀρμώμενος ἀπὸ τῆς ἐν σελ. 264 τοῦ τόμου 4 (1929) τῶν Ἡπειρ. Χρονικῶν καταχρισθείσης ὑπ' ἐμοῦ ὑποσημειώσεως 1, ἀμφισβητεῖ τὸ *Le Tort* καὶ διορθοῖ αὐτὸ εἰς *le fort*, τὸν δὲ λιμένα τοῦ Saint Nicolas τοποθετεῖ εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Λούρου. Ταῦτα ὅμως εἶναι ἀτυχῶς ἐντελῶς ἀσύστατα. Καὶ πρῶτον μὲν ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν διόρθωσιν τοῦ *Le Tort* εἰς *le fort* παρατηροῦμεν, ὅτι αὕτη οὐδόπως προάγει τὴν ἐρμηνείαν τοῦ χωρίου· διότι δὲν δυνάμεθα νὰ νοήσωμεν τί θὰ ἐσήμαινε τὸ «au port de Saint Nicolas le fort» τ. ἔ. εἰς τὸν λιμένα τοῦ ἁγίου Νικολάου, ὁ δυνατός, ὁ ἰσχυρὸς ἢ τὸ ὀχυρόν, τὸ ἔρμα. Πλησιέστερόν πως θὰ ἦτο ὁ διορθωτῆς ἂν διώρθου εἰς *de fort* τ. ἔ. τοῦ ὀχυροῦ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ἔπρεπε νὰ ὑποδείξη ἢ ὑποστηρίξη τὴν ἐκεῖ που ὑπαρξὴν ἑνὸς ὀχυροῦ (*fort*), τὸ ὁποῖον ἡμεῖς οὐδαμοῦ ἀνεύρομεν ἀναφερόμενον καὶ ἀδυνατοῦμεν νὰ ὑποστηρίξωμεν. Κακῶς δὲ προσθέτει, ὡς ἐξ ἡμῶν, τὸ «εἰς τὸν παρὰ τὸ φρούριον τῆς Πρεβέζης λιμένα», διότι ἡμεῖς οὐδαμοῦ εἴπομεν τοιοῦτό τι περὶ φρουρίου ἢ ἄλλου ὀχυροῦ. Ἀλλὰ καὶ ἀπολύτως δὲν πρέπει νὰ συζητηθῇ ἡ διόρθωσις εἰς *le fort*, διότι εἶναι γνωστὸν ὅτι μέχρι τοῦ χρόνου ἐκείνου οὐδεμίαν ξενικὴν κατοχὴν ἢ ἐπίδρασιν εἶχε σημειωθῆ ἐπὶ τοῦ σημείου ἐκείνου τῆς

δρες, ἀφ' οὗ ἐκούρσευσαν τὴν χώραν, ἐβάδισαν πρὸς τὴν "Αρταν", πρωτεύουσαν πόλιν τοῦ δεσποτάτου.

Ζητεῖται λοιπὸν ὁ λιμὴν τῆς ἀποβάσεως. Καθ' ἡμᾶς ὁ λιμὴν οὗτος, ὁ κατὰ τὸ ἑλληνικὸν Χρονικὸν *λιμῶνας* κατὰ δὲ τὴν γαλλικὴν παραλλαγήν *port de Saint Nicolas Le Tort*, πρέπει νὰ ζητηθῆ πρὸ τῆς Πρεβέζης, πρὸ τῆς ὁποίας ὑπάρχει φυσικὸς λιμὴν, ὅστις καὶ μόνος ἦτο

Ἡπειρωτικῆς γῆς. Καὶ ἂν ὁμως ἀκόμη δεχθῶμεν, ὅτι τὸ ὄνομα ὀφείλεται εἰς ἐπισκέψεις ἀλλογλώσσων ναυτιλλομένων. αὗται ἀσφαλῶς θὰ ἀνῆκον εἰς τοὺς Ἑνετοὺς, ποτὲ δὲ εἰς τοὺς Φράγκους, καὶ τότε τὸ τυχὸν ὑπάρχον ἐκεῖ που βυζαντινὸν ὄχυρον θὰ ἔπρεπε νὰ ὀνομασθῆ *Fortezza* ἢ *Castello*, ὄχι ὁμως *Fort*. Δεύτερον ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν ἀναζήτησιν τοῦ *port de Saint Nicolas* εἰς τὴν ἀλίμενον παραλίαν τῶν ἐκβολῶν τοῦ ποταμοῦ Λούρου, ἔχομεν νὰ παρατηρήσωμεν, ὅτι ἐκτὸς τοῦ ὅτι ἡ γαλλικὴ παραλλαγή *ρητῶς* ἀναφέρει ὅτι ὁ λιμὴν ἦτο «à la ville cité de la Prevasse», ἀλλὰ καὶ τὸ Χρονικὸν τοῦ Μορέως ἀναγράφει τρεῖς ἕνα *λιμῶνα* εἰς δὴν προσωρμίσθησαν αἱ γαλέραι, ἀφ' ὧν ἐγένινεν ἡ ἀπόβασις, ἣτις *ρητῶς* πάλιν μαρτυρεῖται, ὅτι ἐγένινεν εἰς τὴν Πρεβέζαν (ἐκδ. Schmitt H. στ. 9,108) καὶ ὄχι ἀλλαχοῦ· τοῦτο προσεπιμαρτυρεῖ καὶ ἡ ἑτέρα γαλλικὴ παραλλαγή (Buchon, Collection des Chroniques σελ. 405), ἡ ὁποία δὲν ἀναφέρει μὲν τὸν λιμένα, ἀναφέρει ὁμως τὴν Πρεβέζαν ὡς τόπον ἀποβάσεως. Τρίτον ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸν παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Λούρου ναῖσκον τοῦ ἁγίου Νικολάου, ἀπὸ τοῦ ὁποίου, κατὰ τὸν κ. Δάλλαν, ὀνομάσθη καὶ ὀλόκληρος ἡ παραλία, ὡς καὶ ἡ «ἐν εἶδει λιμένος ἔσοχή» (πρβλ. ὑποσημ. 1 σελ. 116), ἔχομεν καὶ ἡμεῖς τὴν πληροφορίαν ναυτιλλομένου, πολλάκις διαπλεύσαντος τὸν Λούρον μέχρι τοῦ ὄχμου Χουσεῖν πασᾶ, ὅτι τῷ ὄντι ὁ ναῖσκος εὐρίσκεται εἰς ἀπόστασιν ἕξ περίπου μιλίων ὑπεράνω τῶν ἐκβολῶν τοῦ ποταμοῦ, ἀλλὰ καὶ ὅτι ἡ ἀλίμενος παραλία δὲν φέρει ὠρισμένον ὄνομα. Περὶ δὲ τοῦ ναῖσκου ὁ Σερραφεῖμ (ὡς ἀνωτ. σελ. 259) ἀναφέρει ὅτι οὗτος «ῥητοδομήθη κατὰ τὰ μέσα τῆς 18ης ἑκατονταετηρίδος ὑπὸ τοῦ Νικολάου Τσιοβάρου· τοῦτο ἄλλως τε πιστοῦται καὶ ὑπὸ ἐπιγραφῆς ἐνετοιχισμένης. Ὡστε ἦτο ἀδύνατον νὰ ὑπῆρχεν οὗτος τὸν 13' αἰῶνα.

Ἱεραιτέρω ὁ κ. Δάλλας δέχεται, ὅτι ἦτο πιθανὸν αἱ γαλέραι νὰ προήρχοντο ἐκ τοῦ ἐσωτερικοῦ τοῦ κόλπου τῆς Ἄρτης καὶ ὅτι «ἐστάθμευσαν ἐκεῖ (εἰς τὰς ἀλιμένους καὶ ἀβαθεῖς ἐκβολὰς τοῦ Λούρου) πρὶν ἢ διέλθωσι τὸ στενὸν τῆς Πρεβέζης». Ἀλλὰ πῶς ἦτο δυνατόν γαλέραι ναυλωθεῖσαι καὶ ἐξοπλισθεῖσαι ἐν Κωνσταντινουπόλει νὰ εὐρεθῶσιν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ κόλπου «πρὶν ἢ διέλθωσι τὸ στενὸν τῆς Πρεβέζης» ἀδυνατοῦμεν νὰ νοήσωμεν. Ἄν ἦτο δὲ δυνατόν, κατὰ τινα παρὰ φύσιν τρόπον, νὰ εὐρεθῶσιν αἱ γαλέραι εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ κόλπου, ὀρθότερον θὰ ἦτο νὰ προσωρμίζοντο εἰς ἕνα τῶν χώρων, τοὺς ὁποίους κατέχουν σήμερον τὸ *Μεϊνδι* ἢ ἡ *Κόπρενα*, οἱ ὁποῖοι εἶναι λίαν *εὐλίμενοι* καὶ ἀπὸ τῶν ὁποίων θὰ ἠδύναντο εὐκολώτερον, ἀσφαλέστερον καὶ συντομώτερον νὰ βαδίσουν πρὸς τὸν ἀντικειμενικὸν σκοπὸν τῆς στρατηγικῆς ἐνεργείας των, τὴν πρωτεύουσαν τοῦ δεσποτάτου, τὴν Ἄρταν, παρὰ νὰ παραπλεύσουν ἀσκόπως τόσην ἀκτὴν διὰ νὰ προσορμισθοῦν (;) εἰς ἀβαθῆ καὶ ἀλίμενον παραλίαν (*σιάντζαν*), εἰς τὴν ὁποίαν ἡ ἀπόβασις θὰ ἦτο λίαν δυσχερῆς, ἡ δὲ ἀπὸ ταύτης πρὸς τὴν Ἄρταν πορεία μακροτέρα καὶ δυσχερεστάτη διὰ μέσου τελμάτων, τῶν ὁποίων μεγίστη ἢ ἕκτασις ἐκατέρωθεν τοῦ Λούρου, ἰδίᾳ δὲ ἡ πρὸς τὰ δεξιὰ, δηλαδὴ ἡ πρὸς τὴν Ἄρταν. Ταῦτα νομίζομεν ἀρκοῦν.

1) Ὅτι ἡ γαλλικὴ παραλλαγή δὲν κυριολεκτεῖ ἐνταῦθα καὶ ὅτι δὲν ἐβάδισαν πρὸς τὴν Ἄρταν, ἀλλ' ἐσκέφθησαν νὰ βαδίσουν πρὸς αὐτήν, ἀποδεικνύεται ἐκ τῶν ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ Χρονικοῦ ἀναφερομένων, περὶ ὧν ἴδε κατωτέρω.

ϊκανὸς νὰ δεχθῆ ὄχι μόνον ἐξήκοντα γαλέρας, ἀλλὰ καὶ πολὺ περισσοτέρας· μετὰ δὲ τοῦ λιμένος τοῦ Βαθέος ἠδύνατο καὶ εἰς μέγιστον στόλον τῆς ἐποχῆς ἐκείνης νὰ παρασχη ἀσφαλὲς ἀγκυροβόλιον.

Ἐπίσης ἐκεῖ που παρὰ τὴν Πρέβεζαν, καὶ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα σήμερον, μετὰ τὴν ἐπέκτασιν τῆς πόλεως, ἐντὸς αὐτῆς πρέπει ν' ἀναζητηθῆ καὶ ὁ ἅγιος Νικόλαος, ἀπὸ τοῦ ὁποίου, κατὰ τὴν γαλλικὴν παραλλαγήν, ὠνομάσθη ὁ λιμὴν «port de Saint Nicolas»¹.

Εἰς τὴν σκέψιν ταύτην ἰσχυρῶς ἐνισχύουν ἡμᾶς τὰ ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ τοῦ Χρονικοῦ τοῦ Μορέως ἐπιφερόμενα.

Ἄς παρακολουθήσωμεν ταῦτα ἐν πάσῃ δυνατῇ συντομίᾳ. Ὁ αὐτοκράτωρ Ἀνδρόνικος Β' Παλαιολόγος ἐπιθυμῶν νὰ καταλύσῃ τὰ δύο πρὸς δυσμὰς δεσποτᾶτα, τελοῦντα ὑπὸ τοὺς δεσπότης Νικηφόρον Α' Ἄγγελον Κομνηνὸν καὶ τὸν νόθον αὐτοῦ ἀδελφὸν Ἰωάννην², ἀπέστειλε κατ' αὐτῶν τὸν μέγαν δομέστικον μετὰ στρατοῦ ἀποτελουμένου κυρίως ἐκ Τούρκων καὶ Κομάνων. Ὁ αὐτοκρατορικὸς στρατός, ἀνομοιογενὴς μὲν, ἀλλ' ὅμως πολυπληθέστερος τοῦ τῶν δεσποτῶν, ἐνίκησε παρὰ τὴν Λαμίαν καὶ ἐβάδισε διὰ τοῦ Μετσόβου πρὸς τὰ Ἰωάννινα, τὰ ὁποῖα καὶ ἐπολιορκήσεν. Πρὸ τοῦ κινδύνου τούτου εὐρεθεὶς ὁ δεσπότης Νικηφόρος Α' ἐζήτησε τὴν βοήθειαν τοῦ ἡγεμόνος τῆς Ἀχαΐας Φλωρεντίου τοῦ Ἄννονικοῦ, τοῦ κατὰ τὸ Χρονικὸν *πρίγκιπα*, ὅστις καὶ ἔσπευσεν «ἀπὸ τὴν Πάτραν... κ' ἐδιέβη εἰς τὴν Ἄρταν»³, εἰς τὴν ὁποίαν προσῆλθεν ὡς σύμμαχος καὶ ὁ κόμης Κεφαλληνίας Ριχάρδος Ὁρσίνη.

Διαρκούσης δ' ἔτι ἐν Ἄρτῃ τῆς συσκέψεως τῶν συμμάχων περὶ καταστροφῆς τοῦ σχεδίου τῆς ἐνεργείας ἔφθασεν εἰδήσις, ὅτι ὁ μέγας δομέστικος, πληροφορηθεὶς τὴν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ συγκέντρωσιν τῶν συμμαχικῶν δυνάμεων, ἔσπευσε νὰ λύσῃ τὴν πολιορκίαν τῶν Ἰωαννίνων καὶ νὰ ἐπιστρέψῃ διὰ τῆς Θεσσαλίας πρὸς τὰ ἴδια⁴.

Ἄμα τῇ ἀναγγελίᾳ ταύτῃ ὁ πρίγκιπας συνέστησεν ἄμεσον πρὸς τὰ Ἰωάννινα ἐκκίνησιν, πρὸ τῶν ὁποίων καὶ ἔφθασαν διὰ τῆς συντομωτάτης.

¹) Ὅσον ἀφορᾷ τὸν προσδιορισμὸν *Le Tort* ἀφήνομεν αὐτὸν ἐπὶ τοῦ παρόντος κατὰ μέρος, ἐφ' ὅσον αἱ πρὸς ἐρμηνείαν αὐτοῦ προσπάθειαι ἡμῶν ἀπέβησαν μέχρι τοῦδε εἰς μάτην.

²) Ἡπειρ. Χρονικ. 4 (1929) σ. 266 κέ.—Πρβλ. Ἐπετηρ. ἑταιρ. βυζαντ. σπουδῶν, ὡς ἀνωτ., σ. 281 κέ.

³) Χρονικὸν τοῦ Μορέως, ἔκδ. Schmitt, H. 8877. Κατὰ τὸν P. 8878 «Ἐκ τὴν Κλαρέντσα... κ' ὑπᾶ στο Δεσποτᾶτο».

⁴) Χρονικὸν τοῦ Μορέως (ἔκδ. Schmitt).

H. 9022/3 «οὕτως καὶ ἀσχημότερα ἐβάλλθησαν κ' ἐφεῦγαν τὴν στρατὸν ὅπου ἤλθασιν ἀπέκει ἐκ τὴν Βλαχίαν».

P. 9024/5 «οὕτως καὶ ἀσχημότερα ἐβάλλθησαν, ἐφεῦγαν τὴν στρατὸν ὅπου ἤλθασιν ἀπ' ἔσω ἐκ τὴν Βλαχίαν».

Ἐπειδὴ δὲ ὁ μέγας δομεστικός καὶ παρὰ τὰς ἱπποτικὰς προκλήσεις τῶν συμμάχων δὲν ἔστρεψε νὰ συμπλακῆ μετ' αὐτῶν, ἀλλ' ἔφευγεν «ἀσχημότερα», οἱ σύμμαχοι ἐνόμισαν ὅτι ἔπρεπε νὰ διακόψουν τὴν δίωξιν καὶ νὰ περιορισθοῦν εἰς τὴν βλάβην τῆς χώρας τοῦ αὐτοκράτορος· μεθ' ὃ καὶ ἐπεδόθησαν εἰς λεηλασίαν τῶν πέριξ¹.

Ἡ ἐπιδρομὴ ὅμως αὕτη κατὰ τῆς αὐτοκρατορικῆς χώρας δὲν διήρκεσεν εἰ μὴ δύο μόνον ἡμέρας, διότι ἐν τῷ μεταξὺ ἦλθεν εἰς τὸν δεσπότην ἡ εἶδησις ὅτι «ἐξῆντα κάτεργα» γενουατικά, ἀνήκοντα εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ αὐτοκράτορος, εἰσῆλθον εἰς τὸν «κόρφον τῆς Ἄρτας» καὶ ἀφ' οὗ προσήγγισαν εἰς τὴν Πρέβεζαν ἀπεβίβασαν στρατόν, ὁ ὁποῖος ἔσκόπει νὰ βαδίσῃ πρὸς τὴν Ἄρταν, λεηλατῶν τὴν πέριξ χώραν².

Τὴν εἶδησιν ταύτην, ἣτις ἐλύπησε σφόδρα τὸν δεσπότην, ἔσπευσεν οὗτος νὰ ἀναγγείλῃ εἰς τὸν *πρίγκιπα*, ὅστις διέταξεν ἄμεσον διακοπὴν τῆς ἐπιδρομῆς καὶ ἀποστολὴν ἱπικῆς δυνάμεως «σπουδαχτικὰ νὰ σώσουν σιτῆς Ἄρτας τὴν βοήθειαν»³.

Ἐξ ἀντιθέτου οἱ «εἰς τὰ ξύλα» αὐτοκρατορικοὶ μαθόντες ἐν τῷ μεταξὺ τὴν ἔσπευσμένην φυγὴν τοῦ μεγάλου δομεστικού καὶ τὴν παρουσίαν τοῦ συμμαχικοῦ στρατοῦ ἐθεώρησαν φρόνιμον ν' ἀνακαλέσουν τὸν λαόν, τ. ἔ. τοὺς ἄνδρας, οἵτινες εἶχον ἀποβιβάσθῃ καὶ ἐπιδοθῆ ἰεὶς κοῦρσον⁴ εἰς «τὰ μέρη τῆς Βαγενετίας»⁴, καὶ ν' ἀποσυρθοῦν, ἀφ' οὗ ἦτο ἀδύνατον

¹) Χρονικὸν τοῦ Μορέως, ὡς ἀνωτ., Η. στ. 8876 κέ.

²) Χρονικὸν τοῦ Μορέως, ὡς ἀνωτ., Η. στ. 9103 κέ.

«Ἐκεῖνη γὰρ ἡ ὑποδρομὴ, τὸ κοῦρσο ποῦ σᾶς λέγω, οὐδὲν ἐδιήρκεσεν πολλά, ἄνευ κ' ἡμέρες δύο, ἐπεὶ μαντᾶτα ἠφέρασιν ἐτότε τοῦ Δεσπότη, τὸ πῶς ἐκαταλάβασιν εἰς τὸν κορφὸν τῆς Ἄρτας, κάτεργα ἐξῆντα ἦλθασιν κ' εἶναι τῶν Γηνουβίσιων ἐπέζεψαν στὴν Πρέβεζαν κουρσεύγουν τὰ χωρία, ὠρμήσασιν νὰ ἔρχωνται ὀλόρθα εἰς τὴν Ἄρταν. Τὸ ἀκούσει γὰρ καὶ μάθει το ἐτότε ὁ Δεσπότης, μεγάλως τὸ ἐφοβήθηκεν, εἰς σφόδρα τὸ ἔλυπηθη, διατὸ ἐλογίσετον εὐθέως ὅτι τὰ κάτεργα εἶναι, τὰ ἐρρόγεψεν ὁ βασιλέας, ἐκεῖνα τῶν Γενουβίσιων».

Πρὸβλ. καὶ Η. στ. 9131 κέ.

³) Χρονικὸν τοῦ Μορέως, ὡς ἀνωτ., Η. στ. 9131 :

«Τὸ ἀκούσει το, τὰ ἀλλάγια τους ὀπίσω στρέμμα ἐποίησαν, ἐκεῖ ὅπου ἐκατουνέψασιν ἀλλάγια τρία ἐχωρίσαν, χιλίους ἀπάνω εἰς τὰ ἄλογα κ' ὠρίσαν τους νὰ ἀπέλθουν σπουδαχτικὰ νὰ σώσουν σιτῆς Ἄρτας τὴν βοήθειαν· μὴ προῦ ἀποσώσουν ἐκεῖ ὁ στόλος τῶν κατέργων».

⁴) Χρονικὸν τοῦ Μορέως, ὡς ἀνωτ., Η. στ. 9158 κέ.

«Ἐνταῦτα τους ἠφέρασιν κ' ἐτοῦτα τὰ μαντᾶτα· ὅτι ἐκαταλάβασιν τὰ φράγκικα φουσσαῖτα».

μετὰ τὴν διαμορφωθείσαν κατάστασιν νὰ βλάψουν τὴν χώραν τοῦ δεσπότη¹. Τὴν λῆψιν τῆς ἀποφάσεως ἐπέσπευσεν ἡ εἶδησις ὅτι, οἱ ὑπὸ τοῦ πρίγκιπος προαποσταλέντες κατὰ τῶν ἀποθιβασθέντων αὐτοκρατορικῶν χίλιοι ἱππεῖς συναντήσαντες τούτους, ἄλλους μὲν κατέκοψαν, ἄλλους δὲ ἠχμαλώτισαν καὶ ὅτι ὁ δεσπότης μετὰ τοῦ πρίγκιπος κατέφθασαν καὶ αὐτοὶ

«ἐκεῖ . . . ὅπου ἦταν ὁ λιμιῶνας,
ὅπου ἔστεκαν τὰ κάτεργα, ἐκεῖνα τῶν Γενουβίσιων.
Ἐκεῖσε ἐτεντώσασιν κ' ἔπιασαν τὲς κατοῦνες»².

Οἱ δ' ἐν τοῖς κατέργοις ἰδόντες καὶ θαυμάσαντες τὸν «τόσον λαὸν καὶ ἔμορφον» τοῦ δεσπότη «ἐσύρασιν τὰ σίδηρα κ' ἐστήκαν εἰς τὸ βάθος»³ καὶ μετὰ μικρὰν σύσκεψιν ἀπεφάσισαν νὰ ἐγκαταλείψουν τὸ ἠπειρωτικὸν ἔδαφος καὶ νὰ προσορμισθοῦν εἰς ἄλλο μέρος «ἐκεῖσε εἰς τὰ Σηρόμερα ὅπου ἐνὶ ἀφοβία»⁴. Τὴν ἀπόφασιν ταύτην ἐπραγματοποίησαν ἀμέσως καὶ

«ἐσήκωσαν τὰ σίδηρα κ' ἔπιασαν τὰ κουπία·
σύντομα ἀποσώσασιν στῆς Βόντιζας τὰ μέρη»⁵.

Ἐνταῦθα περατοῦται διακοπτομένη ἢ στιχηρὰ διήγησις τοῦ Χρονικοῦ τοῦ Μορέως, ἡ ὁποία ἐπαρκέστατα, νομίζομεν, παρέσχε τὰ στοιχεῖα πρὸς προσδιορισμὸν τοῦ λιμιῶνα εἰς τὸν ὁποῖον προσωρμίσθησαν αἱ γενοατικαὶ γαλέραι⁶.

Η. στ. 9160 Ἀπόστειλαν διὰ τὸν λαὸν * ὅπου εἶχαν εἰς τὸ κοῦρσο
ἐν ᾧ εἶχαν δρᾶμει τὰ χωρία καὶ κάψει καὶ τοὺς τόπους,
τὰ μέρη τῆς Βαγενετίας ** τὰ ἦσαν πρὸς τῆς θαλάσσης,
ὅλα τὰ ἐκουρσέψασιν καὶ αἰχμαλωτίσανέ τα.

¹) Εἶναι περίεργον ὅτι ὁ Κ. Παπαρηγόπουλος (Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους, ἐκδ. ε' (1925) τόμ. Εα σ. 115) ἀναφέρει ὅτι ὁ στρατὸς «ὄν ἀπεθιβασεν ὁ γενουητικὸς στόλος . . . προέβαινε δηῶν καὶ πορθῶν μέχρι τῆς Ἄρτης», ἐν ᾧ, ὡς εἶδομεν, περιορίσθη μόνον εἰς τὴν δυτικωτάτην καὶ παρὰ τὸ Ἴόνιον λωρίδα τῆς Βαγενετίας.

²) Χρονικὸν τοῦ Μορέως, ὡς ἄνωτ., Η. στ. 9204/5.

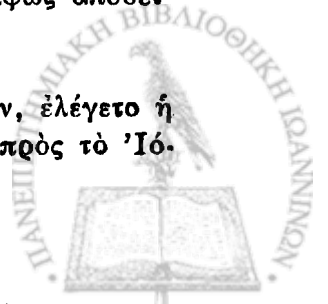
³) Χρονικὸν τοῦ Μορέως, ὡς ἄνωτ., Η. στ. 9206/7.

⁴) Χρονικὸν τοῦ Μορέως, ὡς ἄνωτ., Η. 9228 κέ.

⁵) Χρονικὸν τοῦ Μορέως, ὡς ἄνωτ., Η. στ. 9234 κέ.

⁶) Ὁ Στ. Λάμπρος (Ἱστορία τῆς Ἑλλάδος, τόμος 6, σελ. 424) ἀναφέρει ὅτι, καθ' ὃν χρόνον ὁ αὐτοκρατορικὸς στρατὸς ἐπολιόρκει τὰ Ἰωάννινα «συγχρόνως ὁ αὐτοκρατορικὸς στόλος ἠγκυροβόλησεν ἐν τῷ ἐπίνειῳ τῆς Ἄρτης», χωρὶς νὰ προσδιορίζη ποῖον ἐννοεῖ ἐπίνειον. Ὅτι ταῦτα δὲν εἶναι ἀκριβῆ, νομίζομεν ὅτι σαφῶς ἀποδεικνύεται διὰ τῶν ἀνωτέρω λεχθέντων.

*) Λαὸν ἐννοεῖ τὸν ἀποβατικὸν στρατὸν. **) Βαγενετία, ὡς γνωστὸν, ἐλέγετο ἡ Θεσπρωτία, ἡ Χαονία, ἡ Κεστρία καὶ μέρος τῆς Κασσωπίας· δηλαδὴ ἡ πρὸς τὸ Ἴόνιον παραλία ἠπειρωτικὴ χώρα.

Μετὰ τ' ἄνωτέρω οὐδείς πλέον, νομίζομεν, δύναται νὰ ἀμφιβάλλῃ, ὅτι ὁ λιμῶνας τοῦ ἑλληνικοῦ χρονικοῦ καὶ ὁ *port de Saint Nicolas* τῆς γαλλικῆς παραλλαγῆς, δὲν εἶναι ἄλλος εἰμὴ ὁ πρὸ τῆς Πρεβέζης λιμὴν, εἰς τὸν ὁποῖον προσωρμίσθησαν τὰ γενονατικά κάτεργα, καὶ ὅτι εἰς τὴν Πρέβεζαν ἔγινεν ἡ ἀπόβασις τοῦ λαοῦ, τ. ἔ. τοῦ αὐτοκρατορικοῦ ἀποβατικοῦ στρατοῦ, ὁ ὁποῖος ἐσκέφθη μὲν νὰ βαδίσῃ κατὰ τῆς πρωτευούσης τοῦ δεσποτάτου, τῆς Ἄρτης, περιορίσθη ὅμως εἰς τὴν λεηλασίαν τῶν μερῶν τῆς Βαγενειίας, δηλαδὴ τοῦ δυτικωτάτου τμήματος τῆς Ἡπείρου, τοῦ πόρρω ἀπέχοντος τῆς Ἄρτης.

Ὅσον δ' ἀφορᾷ εἰς τὸ ὄνομα τοῦ ἁγίου Νικολάου, τὸ ὁποῖον ἔφερε, κατὰ τὴν γαλλικὴν παραλλαγὴν, ὁ λιμὴν οὗτος, τοῦτο δύναται νὰ ἐρμηνευθῇ ὡς μερικώτερος ἢ εἰδικώτερος προσδιορισμὸς αὐτοῦ, ἀποδιδόμενος, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, εἰς τμήμα τι, μικρὸν ἢ μέγα, τοῦ λιμένος ἢ τῆς συνεχοῦς παραλίας, κείμενον πρὸ τοῦ ἐκεῖ που ἰδρυμένου ναοῦ τοῦ ἁγίου Νικολάου. Ὅτι δὲ τοιοῦτοι προσδιορισμοὶ εἶναι συνηθέστατοι παρὰ τοῖς ναυτιλλομένοις οὐδείς δύναται ν' ἀρνηθῇ, διότι τοῦτο εἶναι πασίγνωστον¹, ὅπως ἐπίσης γνωστὸν τυγχάνει, ὅτι δὲν εἶναι ἀπαραίτητον νὰ εἶναι ἐπὶ τῆς παραλίας ὁ ναὸς διὰ νὰ γίνῃ ἀφορμὴ τῆς ἐπεκτάσεως τοῦ ὀνόματός του ἐπὶ ταύτης². Ὡστε δὲν ἦτο ἀδύνατον ἀπὸ τοῦ ναοῦ τοῦ ἁγίου Νικολάου τῶν Παλιοσαράγων, τοῦ ἐπιλεγομένου Παλαιοῦ, ὁ ὁποῖος κεῖται εἰς τὸ ΝΔ τμήμα τῆς πόλεως καὶ φέρει, ὡς ἄνωτέρω εἶδομεν, ἀσφαλεῖς τὰς ἀποδείξεις τῆς παλαιότητος αὐτοῦ, νὰ ὠνομάσθῃ τὸ πρὸ αὐτοῦ παραλιακὸν τμήμα ἅγιος Νικόλαος καὶ κατὰ τὴν γαλλικὴν παραλλαγὴν *port de Saint Nicolas*.

Τούτων δεκτῶν γενομένων ἐρμηνεύονται ὁμαλῶς πάντα τὰ ὑπὸ τῶν Χρονικῶν τῆς περιόδου ἐκείνης ἀναφερόμενα.

Ἔχομεν δὲ τὴν πεποιθήσιν, ὅτι ἐπιμελεστέρα τῆς σφζομένης τοιχοποιίας καὶ τῶν τοιχογραφιῶν τοῦ παλαιοῦ ἁγίου Νικολάου ἐξέτασις, ὡς

¹) Ἐν Πειραιεῖ, ὡς γνωστὸν, τμήμα τι τοῦ λιμένος ἐλέγετο καὶ λέγεται Ἅγιο - Νικόλας, ἕτερον Ἅγιο - Σπυριδῶνας, τρίτον Ἅγιο - Διονύσις· τὰ δὲ μεταξὺ αὐτῶν τμήματα λέγονται Βοῦρλα, Λάσπη, Τζελέπη, Λεμονάδικα, Ρολοῖ, Τρούυπα, Σταράδικα, Καρβουνιάρικα, Μανίνα, Χαβέριον, Πυροβολεῖο, Περίπτερο, ἐλάχιστα ἀπ' ἀλλήλων ἀπέχοντα. Ἐν δὲ τῇ Σαλαμῖνι ἡ χιλιόμετρος περίπου παραλία, πρὸ τῆς ὁποίας ἐκτείνεται νῦν ἡ κωμόπολις Κούλουρη, ἔφερε καὶ φέρει τὰ κατὰ τμήματα ὀνόματα Ἅγιο - Νικόλας, Μεγάλο - Διθάρι, στοῦ Βιέννα, στή Μεγάλη Σκάλα, στοῦ Μυλωνᾶ, στοῦ Μαγγούφη, στοῦ Πάλλα, στοῦ Κουλούρη, στήν Ἀρμύρτζα, στήν Ἀνησάτσζα (=Νησάκι), στή Μικρὴ Σκάλα, στοῦ Βουρκάρι, στοῦ Διούμθι (=Ποταμάκι).

²) Ἐν Σαλαμῖνι ἱκανὰ τμήματα τῆς παραλίας ὀνομάζονται Ἅγιο - Γιάννης, Ἅγιο - Γιώργις, Ἅγιο - Νικόλας στοῦ Μπατοῖ, Ἅγιο - Θανάσης, Φλεβαριώτισσα κλπ. ἀπὸ ναῶν πολὺ ἀπέχοντων τῆς ἀκτῆς.

καὶ εἰδικωτέρα τεχνοτροπικὴ σύγκρισις αὐτῶν πρὸς τὰς τῶν ἄλλων τῆς αὐτῆς περιόδου ναῶν, θέλουν δικαιώσαι τὰς παρατηρήσεις ἡμῶν ταύτας καὶ ὑποστηρίξει ἀναμφισβητήτως, ὅτι ὁ ναὸς οὗτος ἐκτίσθη καὶ ἐκοσμήθη ἐπὶ τῶν δεσποτῶν τῆς Ἡπείρου, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἴσως ἐκτίσθη καὶ ὁ τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου ναὸς, τοῦ ὁποίου εἶναι μὲν αἱ τοιχογραφίαι τεχνικῶς κατώτεραι τῶν τοῦ ἁγίου Νικολάου, πάντως ὅμως εἶναι, ὅπως ὁμολογεῖται, ἄξιαι καλυτέρων τῆς τουρκοκρατίας χρόνων.

B'.—Ναοὶ ἐντὸς τῶν φρουρίων καὶ ἐκτὸς τῆς πόλεως.

Πλὴν τῶν ἐν ἐνεργείᾳ ἐνοριακῶν ναῶν, ἀναφέρονται καὶ ἄλλοι, εὐρισκόμενοι πρότερον ἐντὸς τῶν φρουρίων, ὡς καὶ ἄλλοι σφζόμενοι μέχρι σήμερον ὡς *παρεκκλήσια* ἐκτὸς τῆς πόλεως.

α) Ναοὶ ἐντὸς τῶν φρουρίων.

Ἐντὸς τῶν φρουρίων τῆς Πρεβέζης μνημονεύονται, ὡς ὑπάρχοντες κατὰ καιρούς, τέσσαρες ναοί.

Οὕτω ἀναφέρεται, ὅτι εἰς τὸ φρούριον τοῦ Πλατάνου, τὸ καὶ Ριζόκαστρον ἐπικαλούμενον ¹, ὑπὸ δὲ τῶν Τούρκων Ἴσο-καλεοὶ ² «ὑπῆρχεν ἱερός ναὸς τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου, κατεδαφισθεὶς καὶ μεταβληθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ εἰς ὀθωμανικὸν τέμενος, «σφζόμενον μέχρι πρὸ μικροῦ» ³. Ἐπίσης ἀναφέρεται ὅτι, εἰς τὸ κατὰ τὴν θέσιν Φωκιά ⁴ φρούριον τοῦ Παντοκράτορος ⁵, ὑπῆρχε χριστιανικὸς ναὸς τοῦ Παντοκράτορος, μεταβληθεὶς ὑπὸ τῶν Τούρκων εἰς πυριτιδαποθήκην ⁶.

Ὡσαύτως εἰς τὸ παρὰ τὴν θέσιν Κοκκινόχωμα ἐνετικὸν φρούριον, τὸ ὑπὸ τῶν Τούρκων ὀνομασθὲν Γενί-καλε ⁷, ὑπῆρχε ναὸς τοῦ Ἁγίου Γεωργίου ἀπὸ τοῦ ὁποίου ὀνομάσθη καὶ τὸ φρούριον ⁸. Περὶ τοῦ ναοῦ τούτου ὁ Saint Sauveur, ὅστις ἐπεσκέφθη τὴν Πρέβεζαν κατὰ τὰ 1782/3,

¹) Σερραφεῖμ τοῦ Βυζαντίου, Δοκίμιον, ὡς ἄνωτ., σελ. 224.

²) Τρ. Εὐαγγελίδου, Μπαΐδεκερ, Ὁδηγὸς τῆς Ἑλλάδος, Ἀθήναι, 1913 σελ. 189.

³) Σερραφεῖμ τοῦ Βυζαντίου, Δοκίμιον, ὡς ἄνωτέρω, σελ. 224.

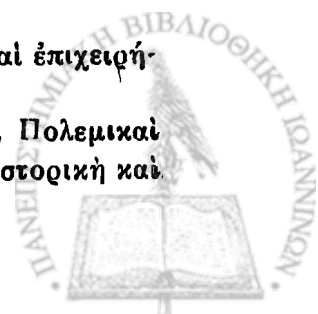
⁴) Μήπως πρέπει νὰ γραφῆ *Φώκια* ;

⁵) Σερραφεῖμ τοῦ Βυζαντίου, ὡς ἄνωτ., σελ. 224.—Καδμίου, Πολεμικαὶ ἐπιχειρήσεις, Ἀθήναι 1900 σελ. 42.

⁶) Ἀλ. Φιλαδελφῆς, ὡς ἄνωτ., σελ. 235.

⁷) Σερραφεῖμ τοῦ Βυζαντίου, ὡς ἄνωτ., σελ. 224.—Καδμίου, Πολεμικαὶ ἐπιχειρήσεις, ὡς ἄνωτ., σελ. 42.—Ἀλ. Φιλαδελφῆς, ὡς ἄνωτ., σελ. 235.

⁸) Σερραφεῖμ τοῦ Βυζαντίου, Δοκίμιον, ὡς ἄνωτ., σελ. 224.—Καδμίου, Πολεμικαὶ ἐπιχειρήσεις, ὡς ἄνωτ., σελ. 42.—Π. Κουγιτέα, Πραγματεία τοπογραφικὴ, ἱστορικὴ καὶ ἔθνολογικὴ, Ἀθήναι 1905, σελ. 156.

ἀναφέρει, ὅτι ἔκειτο ἐπὶ τῆς κορυφῆς λόφου, εὕρισκομένου κατὰ τὸ ΒΑ τμήμα τοῦ στομίου τοῦ Ἀμβρακικοῦ ¹.

Τέλος ὁ Φιλαδελφεὺς ἀναφέρει, ὅτι ἐντὸς τοῦ ὑπ' αὐτοῦ περιγραφομένου φρουρίου ² ὑπῆρχε, κατὰ παράδοσιν, ναὸς τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου ³.

β') Ναοὶ ἐκτὸς τῆς πόλεως.

Ἐκτὸς δὲ τῆς πόλεως ἀναφέρονται οἱ ἐπόμενοι ναοί, οἵτινες σφῶνται καὶ μέχρι τῆς σήμερον.

1.—Ὁ ναὸς τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ⁴ ἢ τῆς Θεοτόκου, τῆς Φανερωμένης ⁵. Οὗτος κτισθεὶς ἐν τῷ ἔλαιῳ ἐπὶ τῶν ἔρειπῶν παναρχαίου κτιρίου, κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἐνετοκρατίας (!), ἐχρησιμοποιήθη ὡς μοναστήριον ὑπὸ τινος μοναχοῦ Νικηφόρου. Μετὰ δὲ τὸν θάνατον τούτου περιελθὼν, ἄγνωστον πῶς, εἰς τὴν κατοχὴν τῆς ἐξ Ἰθάκης οἰκογενείας Δεκατοῦ, παρεχωρήθη ἐπ' ἀποξημιώσει εἰς τὸν παλαιὸν ἅγιον Νικόλαον τῆς Πρεβέζης, ὑπὸ τὸν ὁποῖον καὶ διατελεῖ ὡς παρεκκλήσιον ⁶.

2.—Ὁ ναὸς τοῦ Γενεσίου ⁷ ἢ τῶν Γενεθλίων τῆς Θεοτόκου ⁸. Οὗτος ἐκτίσθη ἐπίσης ἄγνωστον πότε ἐπὶ τῶν ἔρειπῶν παναρχαίας οἰκοδομῆς, κατὰ τὴν ἀνατολικὴν ἀκτὴν τοῦ Βαθέος (Μαργαρώνας). Περιελθὼν δέ, ἄγνωστον πῶς, εἰς τὴν κατοχὴν τῆς οἰκογενείας Ξηρακιώτη, παρεχωρήθη ὑπὸ ταύτης ἐπ' ἀμοιβῇ εἰς τὸν ἐν Πρεβέζῃ ναὸν τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου, τοῦ ὁποίου ἀποτελεῖ παρεκκλήσιον ⁹.

3.—Ὁ ναὸς τοῦ Ἁγίου Σπυρίδωνος, κείμενος κατὰ τὴν δυτικὴν ἀκτὴν τοῦ Βαθέος λιμένος, ᾠκοδομήθη ἄγνωστον πότε καὶ ὑπὸ τίνος, ἀνεκαι-

¹) André Grasset Saint Sauveur, Voyage historique, litteraire et pittoresque dans les isles et possessions ci-devant Venitiennes du Levant, σελ. 216 κέ. Βλ. εἰκόνα τοῦ φρουρίου παρὰ Fréd. Boissonas, L'Image de la Grèce Genève 1915, L'Épire berceau des Grècs, Plan 46.

²) Ὁ Φιλαδελφεὺς δὲν καθορίζει ποῖον τῶν φρουρίων ἐννοεῖ (βλ. ὡς ἀνωτέρω, σελ. 235).

³) Ἁλ. Φιλαδελφῆς, ὡς ἀνωτ., σελ. 235.

⁴) Σεραφεῖμ τοῦ Βυζαντίου, Δοκίμιον, ὡς ἀνωτ., σελ. 252.

⁵) Σεραφεῖμ τοῦ Βυζαντίου, Δοκίμιον, ὡς ἀνωτ., σελ. 395 (ρζ'). Τὰ κατὰ τὴν ὀνομασίαν τοῦ ναοῦ τούτου ὑπὸ τοῦ Σεραφεῖμ παρέχονται συγκεχυμένως πῶς· τοῦτο ἀσφαλῶς ὀφείλεται εἰς τὴν ἐν τῷ αὐτῷ ναῷ ὑπαρξίν καὶ ἄλλης εἰδικῆς εἰκόνας, ἐκτὸς τῆς τοῦ ἁγίου ἐπ' ὀνόματι τοῦ ὁποίου καθηγιάσθη οὗτος, καὶ εἰς τὸν διπλοῦν ἑορτασμόν, ὡς συνήθως γίνεται εἰς πολλὰ ἐξωκλήσια.

⁶) Σεραφεῖμ τοῦ Βυζαντίου, Δοκίμιον, ὡς ἀνωτ., σελ. 252, 395 (ρζ').

⁷) Σεραφεῖμ τοῦ Βυζαντίου, Δοκίμιον, ὡς ἀνωτ., σελ. 395 (ρζ').

⁸) Σεραφεῖμ τοῦ Βυζαντίου, Δοκίμιον, ὡς ἀνωτ., σελ. 255.

⁹) Σεραφεῖμ τοῦ Βυζαντίου, Δοκίμιον, ὡς ἀνωτ., σελ. 255, 395 (ρζ').

νίσθη δὲ τῷ 1735 ἐπὶ τοῦ Ἑνετοῦ προβλεπτοῦ Ρόκου Κορνάρου ¹, ὡς μαρτυρεῖ ἐπιγραφὴ ἐντετοιχισμένη ².

Περὶ τοῦ σχήματος, τοῦ μεγέθους, τῆς τεχνοτροπίας καὶ τῆς διακοσμῆσεως τῶν ναῶν τούτων δὲν ἔχομεν οὐδεμίαν πληροφορίαν σαφηνίζουσαν τὸν ἀρχικὸν χρόνον τῆς ἰδρύσεως, ὁ ὁποῖος δὲν εἶναι παράδοξον νὰ ἀνέρχεται κατὰ πολὺ τοὺς χρόνους τῆς τουρκοκρατίας.

Γ'.— Λατινικοὶ ναοὶ ἐν τῇ πόλει.

Λατινικοὶ δὲ ναοὶ ὑπῆρχον ἐν Πρεβέζῃ κατὰ καιροὺς τρεῖς· τούτων ὁ εἷς εὐρίσκετο ἐντὸς τοῦ φρουρίου τοῦ Πλατάνου ἢ Ριζοκάστρου καὶ κατὰ τὴν δυτικὴν αὐτοῦ πλευράν. Οὗτος, καίτοι ἦτο ἐπὶ θέσεως ὑψηλῆς, ἐν τούτοις μετετράπη ὑπὸ τῶν Τούρκων εἰς πυριτιδαποθήκην ³.

Ὁ δεύτερος ἔκειτο ἐν τῇ συνοικίᾳ τῆς Ἀγορᾶς, ἰδρυθεὶς, κατὰ τὸν Σεραφεῖμ, τῷ 1868/9, διὰ τῆς ἐπιμόνου ἐνεργείας τοῦ λατίνου ἱερέως Φορτουνάτου, ὅστις, πρὸς ἄμεσον ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ του, ὑπέδειξε τὴν εἰς ναὸν μετατροπὴν τῆς οἰκίας τοῦ Νικολάου Γκενοβέλη ⁴.

Ὁ δὲ τρίτος λατινικὸς ναῖσκος, ὅστις κεῖται κατὰ τὴν θέσιν Καφενέδες, φθοδομήθη, κατὰ τὸν αὐτὸν Σεραφεῖμ, βραδύτερον ὑπὸ τῶν ἐν τῇ πόλει Λατίνων, οἵτινες τὸν περὶ αὐτὸν χώρον ἐχρησιμοποίησαν ὡς νεκροταφεῖον τῶν ὁμοθρήσκων των ⁵.

Κλείοντες οὕτω τὴν σειρὰν τῶν περὶ τῶν χριστιανικῶν μνημείων τῆς Πρεβέζης σημειώσεων ἡμῶν, καὶ μετ' αὐτῶν γενικώτερον τὴν τῶν περὶ Νικοπόλεως καὶ Πρεβέζης, θεωροῦμεν καθήκον νὰ παρακαλέσωμεν τοὺς ἐπιθυμοῦντας νὰ συμβάλουν εἰς τὸν πλουτισμὸν ἢ τὴν βελτίωσιν αὐτῶν νὰ ἔχουν ὑπ' ὄψιν, ὅτι ὀρθὸν θὰ ἦτο ν' ἀποφύγουν τὴν ἄνευ λόγου συγκέντρωσιν πληροφοριῶν ἀσχετῶν πρὸς τὴν αὐστηρὰν ἔννοιαν τῆς ἱστορίας τῆς Ἠπείρου, διότι οὕτω, ὡς καὶ διὰ τῆς συστηματικῆς συλλογῆς τοῦ σχετικοῦ ὑλικοῦ, θὰ καταστῆ δυνατὸν νὰ ἐπιτευχθῇ ὁ σκοπὸς τῆς συγγρα-

¹) Σεραφεῖμ τοῦ Βυζαντίου, Δοκίμιον, ὡς ἄνωτ., σελ. 255.—'Αλ. Φιλαδέλφως, ὡς ἄνωτ., σελ. 238.

²) Τὴν ἐπιγραφὴν ἐδημοσίευσεν ὁ Σεραφεῖμ (σελ. 256) ὡς ἑξῆς: ΡΟΚΟΣ ΚΟΡΝΟΡΟΣ ΠΡΟΒΛΙ ΠΤΗΣ ΑΝΕΚΕΝΗΣΕ † ΚΟΝ ΜΕΤΑ ΤΩΝ ΕΒΕΡΓΕΤΩΝ 1735 ΜΑΙΟΥ 6. Ὁ δὲ Φιλαδελφεὺς (σελ. 233) ἀνεδημοσίευσεν οὕτω: Ρόκος Κορνάρης. Προβλεπτής ἀνεκένησε † Κον μετὰ τῶν εὐεργετῶν 1735 Ματου 6.

³) Σεραφεῖμ τοῦ Βυζαντίου, ὡς ἄνωτ., σ. 224.

⁴) Σεραφεῖμ τοῦ Βυζαντίου, ὡς ἄνωτ., σ. 253.

⁵) Σεραφεῖμ τοῦ Βυζαντίου, ὡς ἄνωτ., σ. 253.

φῆς γενικωτέρου περὶ Ἡπείρου ἔργου, συμφώνου πρὸς τὰς σημερινὰς ἀξιώσεις τῆς ἐπιστήμης¹.

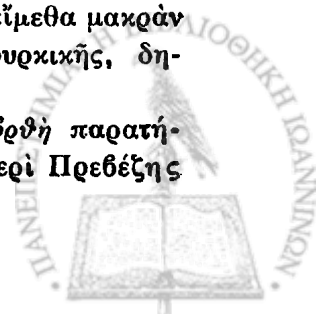
¹) Ἀφορμὴν εἰς τὰς ἀνωτέρω συστάσεις μᾶς παρέσχε δημοσίευμα (Ἡπειρ. Χρονικῶν 5 (1930) σ. 114), τὸ ὁποῖον ὑπὸ τύπον προσθηκῶν εἰς τὴν ἡμετέραν συμβολὴν ἤσκησε κριτικὴν εἰς τὴν ὁποῖαν νομίζομεν, ὅτι ἔχομεν ὑποχρέωσιν ν' ἀπαντήσωμεν.

Καὶ περὶ ἓν μὲν σημεῖον τοῦ δημοσιεύματος, τὸ καὶ σπουδαιότερον, ἠσχολήθημεν ἀνωτέρω (σ. 219 ὑπ. 4) ὅσον δ' ἀφορᾷ εἰς τὴν ἐν Πρεβέζῃ ναυπήγησιν τουρκικῶν πλοίων, εἶναι ἀληθές ὅτι ὁ Hammer (Geschichte des Osmanisches Reiches, Pest, 1828, τόμ. II, βιβλίον 20, σ. 319 - 323) ἀναφέρει τὰ κατ' αὐτήν, ἀλλ' ἡμεῖς ἐθεωρήσαμεν ἄσκοπον τὴν καταχώρισιν τῆς πληροφορίας ταύτης εἰς τὴν σειρὰν τῶν περὶ Πρεβέζης σημειωμάτων, διότι αὕτη ἀφορᾷ μᾶλλον εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ ναυτικοῦ τῆς Τουρκίας καὶ εἰδικώτερον εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν ἀγώνων, τοὺς ὁποίους αὕτη διεξήγαγε κατὰ τῆς ἐνετικῆς δημοκρατίας πρὸς ὀλοσχερῆ ἐπικράτησιν καὶ ἐπὶ ἐκείνων τῶν ἐλληνικῶν χωρῶν, τὰς ὁποίας ἡ Ἑνετία ἐπὶ μακρὸν κατεῖχε.

Τὸ ἐπεισόδιον τοῦτο ἐπαναλαμβάνομεν, ὅτι δὲν ἐνδιαφέρει τὴν Πρέβεζαν εἰμὴ ἐπισοδιακῶς, διότι οὔτε διὰ τῆς ἐν αὐτῇ ὑπὸ τοῦ Τούρκου διοικητοῦ ναυπηγήσεως πλοίων οὔτε διὰ τῆς τυχαίας ἢ σκοπίμου πυρπολήσεως αὐτῶν μετεβλήθη ἢ ἐπηρεάσθη πως ἡ τύχη τῆς πόλεως. Ἄν δὲ ἤθελέ τις νὰ ἀναγνωρίσῃ σχέσιν τινὰ τοῦ ἐπεισοδίου τούτου πρὸς τὴν Πρέβεζαν, αὕτη πρέπει ν' ἀναφέρεται εἰς ἄλλα κεφάλαια τῆς ἱστορίας τῆς πόλεως ταύτης, τὰ ὁποῖα ἡμεῖς ἐπὶ τοῦ παρόντος δὲν ἐθίξαμεν.

Ἐπίσης ἡ πληροφορία, ἣν ἀντλεῖ τις εὐχερῶς ἐκ τοῦ σχετικοῦ χωρίου τοῦ Hammer, ὅτι βέης τῆς Πρεβέζης ἦτο τότε ὁ Μουσταφᾶ, δὲν ἦτο νομίζομεν ἀνάγκη νὰ καταχωρισθῇ εἰς τὴν σειρὰν τῶν σημειωμάτων ἡμῶν, διότι τοῦτο ἀποτελεῖ ἐλάχιστον μέρος ἢ λεπτομέρειαν τῆς ἐπὶ τουρκοκρατίας διοικήσεως τῆς Πρεβέζης· ἀνήκει δηλαδὴ εἰς κεφάλαιον, τὸ ὁποῖον φασάτως δὲν ἐθίξαμεν, διότι ἔχει ἀνάγκην συστηματικωτέρας ἐρεῦνης τῶν ἀρχείων καὶ ἰδίᾳ τοῦ τουρκικοῦ· τὴν ἐρευναν ὁμως ταύτην ὁμολογοῦμεν ὅτι οὔτε ἠδυνήθημεν οὔτε θὰ δυνηθῶμεν ἴσως νὰ ἐπιχειρήσωμεν, διότι εἴμεθα μακρὰν τῶν σχετικῶν ἀρχείων, ἀλλὰ κυρίως, διότι δὲν εἴμεθα γινώσται τῆς τουρκικῆς, δηλαδὴ στερούμεθα τοῦ κυριωτέρου πρὸς τοῦτο ἐφοδίου.

Ἄλλὰ καὶ ἡ περὶ τῆς καταγωγῆς τοῦ ἀρνησιθρήσκου Βαρβαρόσα ὀρθῆ παρατήρησις, δι' ἣν καὶ εὐχαριστοῦμεν, δὲν εἶχε θέσιν εἰς τὴν σειρὰν τῶν περὶ Πρεβέζης σημειώσεων.

Μπαλᾶνος Βασιλόπουλος
(† 1760).

ΟΙ ΜΠΑΛΑΝΟΙ ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΙ ΤΟΥ ΓΕΝΟΥΣ *

ΥΠΟ

Δ. Σ. ΜΠΑΛΑΝΟΥ

Τὴν διεύθυνσιν τῆς σχολῆς τῶν Ἰωαννίνων τῆς τὸ 1675 ὑπὸ τοῦ Γκιούμα ἰδρυθείσης ἀνέλαβε μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μεθοδίου Ἀνθρακίτου ὁ *Μπαλᾶνος Βασιλόπουλος*. Γόνος διακεκριμένης ἡπειρωτικῆς οἰκογενείας, ἐγεννήθη ἐν Ἰωαννίνοις, τελευτῶντος τοῦ δεκάτου ἐβδόμου αἰῶνος. Ἐξ οἰκογενειακῶν παραδόσεων φιλομαθῆς—ὁ πάππος του εἶχε μαθητεύσει ἐν τῇ ἐν Ἰωαννίνοις σχολῇ τοῦ Ἐπιφανίου—ἐμαθήτευσε παρὰ τῷ Μεθοδίῳ Ἀνθρακίτῃ, τοῦ ὁποῦ ἐγένετο ὁ ἀριστος τῶν μαθητῶν καί, μετὰ τὸν ἐν ἔτει 1723 ἐπισυμβάντα θάνατον ἐκείνου, διάδοχος ἐν τῇ

* Ἡ πρώτη ἐν Ἰωαννίνοις σχολὴ ἰδρύθη τὸ 1282 ὑπὸ Μιχαὴλ Φιλανθρωπικοῦ, ἐν τῇ μονῇ τοῦ ἁγίου Νικολάου τοῦ ἐπονομαζομένου Σπανοῦ, ἣτις ἔκειτο ἐν τῇ νησίδι τῆς λίμνης τῶν Ἰωαννίνων. Παραλλήλως πρὸς τὴν σχολὴν ταύτην, ἣτις διετηρήθη μέχρι τῶν μέσων τοῦ 15' αἰῶνος, ὑφίστατο καὶ ἄλλη σχολὴ ἀπὸ τοῦ 14' αἰῶνος, ἐν τῇ μονῇ Στρατηγοπούλου, καταλυθεῖσα πιθανότατα τὸ 1612, ὅτε κατεπνίγη ἡ ἐπανάστασις ἢ ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ ἀρχιερέως Τρίκκης Διονυσίου τοῦ Σκυλλοσόφου. Τὸ 1648 ἰδρύθη ἐν τῇ πόλει τῶν Ἰωαννίνων ἡ σχολὴ Ἐπιφανίου τοῦ Ἡγουμένου, Ἰωαννίτου, ἐμπορευομένου ἐν Ἐνετίᾳ τῆς σχολῆς ταύτης ἢ λειτουργία ἤρξατο ἀπὸ τοῦ 1658 καὶ ἐξηκολούθησε μέχρι τῶν μέσων τοῦ 17' αἰῶνος. Τὸ 1676 ἰδρύθη καὶ ἑτέρα σχολὴ ὑπὸ τοῦ ἐπίσης ἐν Ἐνετίᾳ ἐμπορευομένου Μάνου (Ἐμμανουήλ) Γκιούμα, ὅστις κατέθεσεν ἐν τῇ ἐνετικῇ τραπεζῇ τὸ ὑπὸ τοῦ θεοῦ του Λεονταρῆ Γκιούμα κληροδοτηθὲν πρὸς ἴδρυσιν σχολῆς ποσὸν 25.000 δουκάτων. Πρῶτος διευθυντῆς τῆς σχολῆς ταύτης ἐγένετο ὁ ἱερομόναχος Βησσαρίων Μακρῆς (ἴδε περὶ αὐτοῦ «Ἡπειρωτικὰ Χρονικά» 1930, σ. 30 κ.έ.), μετ' ἐκείνον δὲ διηύθυναν τὴν σχολὴν ὁ ἱερεὺς Γεώργιος Σουγδουρῆς, ὁ ἱερεὺς Ἀναστάσιος Παπαβασιλείου καὶ ὁ Μεθόδιος Ἀνθρακίτης, ὃν διεδέχθη ὁ Μπαλᾶνος Βασιλόπουλος (1723—1760).—Περὶ τῶν ἐν Ἰωαννίνοις σχολῶν ἴδε ἰδίως: *Μ. Κ. Παπανίκα*, Σχεδιασμοὶ περὶ τῆς ἐν τῷ ἑλληνικῷ ἔθνει καταστάσεως τῶν γραμμάτων ἀπὸ ἀλώσεως Κων/πόλεως μέχρι τῶν ἀρχῶν τῆς ἐνεστώσης (18') ἑκατονταετηρίδος, Κῶν/πόλις 1867 σ. 61 κ.έ. *Β. Μυστακίδου*, Συμβολὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν ἐν Ἰωαννίνοις σχολείων, ἐν Παρνασσός 10, 1886, σ. 55—76, 132—140 καὶ 185—191. *Σπ. Λάμπρου*, Περὶ τῆς παιδείας ἐν Ἰωαννίνοις ἐπὶ Τουρκοκρατίας, ἐν Νέος Ἑλληνομνήμων 13, 1916, σ. 273—317. Πρβλ. καὶ Ἀθηναγόρα Μητροπολίτου Παραμυθίας, Ἡ ἐν τῷ φρουρίῳ τῶν Ἰωαννίνων σχολὴ τῶν Δεσποτῶν, ἐν Δελτίῳ ἱστ. καὶ ἔθν. ἐταιρείας, 8, 1923, σ. 557 κ.έ. Ὑπὸ τὰ πιεστήρια εὐρίσκεται μελέτη τοῦ κ. Φ. Μιχαλοπούλου «Τὰ Γιάννενα καὶ ἡ νεοελληνικὴ ἀναγέννησις». Περὶ τῆς Μπαλαναίας σχολῆς ἴδε καὶ *Κοσμᾶ Μπαλάνου*, Ἐκθεσις συνοπτικὴ ἀριθμητικῆς, ἀλγέβρας καὶ χρονολογίας, Βιέννη 1798, ἐν τοῖς προλεγόμενοις.

διευθύνσει τῆς σχολῆς. Ἐπὶ 37 ὀλόκληρα ἔτη (1723—1760) προστάς τῆς σχολῆς, ἧτις ἐλέγετο συνήθως «πρώτη σχολὴ Ἰωαννίνων» καὶ ὑπ' αὐτοῦ ἀπεκλήθη «ἀρχιγυμνάσιον», ἐδίδασκε καὶ διηύθυνε μετὰ τοσαύτης φήμης καὶ ὑπολήψεως καὶ καρποφορίας, ὥστε ἡ σχολὴ ἐκαλεῖτο ἔκτοτε Μπαλαναία. Ὁ Μπαλᾶνος διεκρίθη κυρίως «ὡς μαθηματικὸς ἄριστος, ὡς οὐδεις τῶν καθ' ἡμᾶς ἐν τοῖς χρόνοις ἐκείνοις»¹. Ἄγαν συντηρητικὸς καὶ δυσπιστῶν πρὸς τὰ νεώτερα φιλοσοφήματα, ἐνέμενε μονομερῶς εἰς τὰ παραδεδομένα, θεωρῶν ὡς καταδικαστέαν πᾶσαν νεωτέραν θεωρίαν καὶ ἔμπνεον μάλιστα τὴν κατὰ τῶν νεωτέρων μεθόδων ἀποστροφὴν. Λόγω τῶν ὑπερσυντηρητικῶν του τάσεων ἦλθεν εἰς προστριβὰς πρὸς τὸν Εὐγένιον Βούλγαριν, ὅστις κατὰ τὰ ἔτη 1742—1746 καὶ 1750—1753 διηύθυνε τὴν Μαρουτσαίαν σχολήν, ὅπως ἐκαλεῖτο ἡ χορηγία τῶν ἀδελφῶν Σίμου καὶ Λάμπρου Μαρούτση, ἐμπορευομένων ἐν Βενετίᾳ, ἀνασυστᾶσα ὑπὸ νέον τύπον σχολὴ τοῦ Ἐπιφανίου, ἐν τῇ συνοικίᾳ τῆς ἁγίας Μαρίας τῶν Ἰωαννίνων. Ὑπὲρ τῆς Μαρουτσαίας σχολῆς διέθεσεν ὁ Ζῶης Καπλάνης ἀπὸ τοῦ 1805 τόκουσ 100,000 ρουβλίων, διὸ ἔκτοτε ἐπωνομάσθη αὕτη Καπλάνειος σχολή.

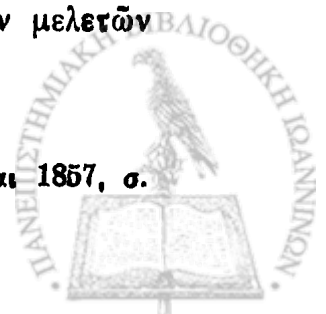
Ὁ Μπαλᾶνος Βασιλόπουλος διεκρίθη καὶ ὡς συγγραφεύς· τὰ ὑπ' αὐτοῦ γραφέντα ἔργα εἶναι τὰ ἑξῆς:

1. *Ὁδὸς Μαθηματικῆς*, ἡ σειρὰ βαθμηδὸν προϊοῦσα, περιεκτικὴ τῶν κατ' εἶδος κυριωτέρων τῆς μαθήσεως πραγματειῶν, οἷον τῶν στοιχείων τοῦ Εὐκλείδου, σφαιρικῶν κατὰ Θεοδόσιον, γεωμετρίας θεωρητικῆς καὶ πρακτικῆς, τριγωνομετρίας, τοῦ περὶ κρικωτῆς σφαίρας κατὰ Πρόκλον, τοῦ περὶ χρήσεως σφαιρῶν, ἀστρολαβίου, γεωγραφίας καὶ ὀπτικῆς, εἰς τόμους τρεῖς εἰς 4ον, Ἐνετίησιν 1749². Ἡ συγγραφή αὕτη, ὡς ἀναγράφεται ἐν τῇ προμετωπίδι τοῦ βιβλίου, «πρότερον μὲν ἐκ τῆς λατινίδος εἰς τὴν ἑλληνίδα μετενεχθεῖσα καὶ ἐρμηνευθεῖσα λίαν συνεπτυγμένως καὶ ἀμυδρῶς» ὑπὸ Μεθοδίου Ἀνθρακίτου, ἀνεπτύχθη καὶ ἐκαλλωπίσθη «τῇ τε φράσει τῆς λέξεως καὶ τῇ σαφηνείᾳ τῶν νοημάτων, πλατυνθεῖσα καὶ πλουτισθεῖσα τῇ προσθέσει οὐκ ὀλίγων θεωρημάτων καὶ προβλημάτων, τῶν μὲν συλλεχθέντων ἐκ διαφόρων ἐπισήμων συγγραφέων παλαιότερων τε καὶ νεωτέρων, τῶν δὲ παρ' αὐτοῦ εὑρεθέντων».

2. Ὁ Μπαλᾶνος νομίσας ὅτι εὔρε τὴν λύσιν τοῦ καλουμένου δηλίου προβλήματος, «δύο εὐθειῶν δοθειῶν, δύο μέσας ἀναλόγους εὑρεῖν κατὰ συνεχῆ γεωμετρικὴν ἀναλογίαν», ἀνεκοίνωσε τὰ πορίσματα τῶν μελετῶν

¹) Γ. Ζαβίρα, Νέα Ἑλλάς, Ἀθῆναι 1872, σ. 450—452.

²) Κατὰ τὸν Α. Παπαδόπουλον Βρετόν, Νεοελλ. Φιλολογία 1, Ἀθῆναι 1857, σ. 52, ἀνετυπώθη τὸ 1775.

του εἰς τὰς ἀκαδημίας Πετρούπολεως, Βρετανίας, Ὀλλανδίας, Παρισίων, Βερολίνου, Ἀλλης καὶ Βονωνίας, οἱ δὲ μαθηταὶ του Νικόλαος Ζερζούλης καὶ Γεώργιος Ζεπελοβίτης ἐξέδωκαν τὴν προτεινομένην ὑπὸ τοῦ Μπαλάνου λύσιν τύποις, ἐν Ἐνετίᾳ, τὸ 1756. Ὁ ἐν Ἰωαννίνοις παρεπιδημῶν διδάσκαλος καὶ σύγκελλος Τρύφων ἀπέστειλε τὴν πραγματείαν ταύτην πρὸς τὸν φίλον καὶ συσπουδαστὴν του Εὐγένιον Βούλγαριν, ὅστις ἐδίδασκε τότε ἐν τῇ Ἀθωνιάδι σχολῇ· οὗτος ἀπέκρουε τὴν ὑπὸ τοῦ Μπαλάνου διδομένην λύσιν καὶ δι' ἐπιστολῆς πρὸς τὸν Τρύφωνα, ἧς «ἀντίγραφα ποιήσας ἱκανὰ διέσπειρε πολλαχόσε, σφοδρᾶ τῇ ρύμη ἠνέχθη κατὰ τοῦ προβλήματος», ἀποκαλῶν παραλογισμόν τὴν προτεινομένην λύσιν καὶ καταγγέλλων ταύτην ὡς στηριζομένην «ἐπὶ σαθροτάτοις θεμελίοις τοῦ ψεύδους», εἰρωνευόμενος συγχρόνως τοῦ ἀντιπάλου του καὶ λησμονῶν ὅτι «τὸ σκώπτειν καὶ χλευάζειν καὶ διασύρειν οὐκ ἔστι φιλοσοφούντων ἀνδρῶν, ἀλλ' ἐξεστηκότων καὶ μαινομένων καὶ οὐδ' ὅλως ἀνδρῶν», ὡς λέγει ὁ Κοσμᾶς Μπαλᾶνος¹. Ὄταν μικρὸν πρὸ τοῦ θανάτου τοῦ Βουλγάρεως, κατὰ τὸ 1806, οἱ Ζωσιμάδαι παρέλαβον τὰ χειρόγραφα αὐτοῦ πρὸς ἔκδοσιν, μεταξὺ αὐτῶν εὗρέθη καὶ ἡ πρὸς Τρύφωνα κατὰ Μπαλάνου ἐπιστολή· ὁ ἐπιμελούμενος τῆς ἐκδόσεως, θεωρήσας τὴν τύπωσιν αὐτῆς περιττήν, ἀπέστειλε ταύτην πρὸς τὸν υἱὸν τοῦ Μπαλάνου Κοσμᾶν, ὅστις τότε πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς μνήμης τοῦ πατρός του ἐξέδωκε σύγγραμμα ὑπὸ τὸν τίτλον Ἀντιπελάργησις², ἐν ᾧ περιέχονται ἡ λύσις ἢ δοθεῖσα ὑπὸ τοῦ Μπαλάνου, αἱ ἀνακοινώσεις του πρὸς τὰς ἀκαδημίας, ἡ ἀπάντησις τῆς ἀκαδημίας τῆς Πετρούπολεως καὶ ἡ ἐπιστολή τοῦ Βουλγάρεως. Τὸ ἔργον ἐξεδόθη μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κοσμᾶ (1807), τὸ 1816 ἐν Βιέννῃ, ὑπὸ τινος ἐνδιαφερομένου διὰ τὴν μνήμην τῶν σοφῶν διδασκάλων τῶν Ἰωαννίνων.

3. Ἐν χειρογράφοις διεσώθησαν Ἀφορισμοὶ Ἱπποκράτους ἐσχολιασμένοι κατὰ Γαληνόν, κατεστρωμένοι δ' εἰς πεζὴν φράσιν παρὰ Μπαλάνου Βασιλοπούλου τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων³. Πρόκειται περὶ ἀξιολόγου μεταφράσεως εἰς τὴν ὁμιλουμένην τότε γλῶσσαν ἑκατὸν ἕκ τῶν ἀφορισμῶν τοῦ Ἱπποκράτους καὶ «αἰτιώδους» ἐρμηνείας αὐτῶν, ἐπὶ τῇ βάσει κυρίως τῶν εἰς αὐτοὺς ὑπομνημάτων τοῦ Γαληνοῦ.⁴

¹) Ἀντιπελάργησις σ. 5.

²) Τὸ ἔργον ἀπεκλήθη οὕτω διότι ἐν αὐτῷ ὁ Κοσμᾶς ἀμύνεται τοῦ πατρός του «λέγονται γὰρ οἱ πελαργοὶ γεγηρακότας τοὺς γονεῖς τρέφειν καὶ μὴ δυναμένους ἵστασθαι φέρειν ἐπὶ τῶν ὤμων».

³) Ὁ ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Καθηγητῆς τῆς Ἱστορίας τῆς Ἱστορικῆς κ. Ἀρ. Κούζης ἐποίησατο ἐσχάτως ἀνακοινώσιν ἐν τῇ ἑλλην. ἐταιρείᾳ τῆς Ἱστορίας τῆς Ἱατρικῆς, ὑπὸ τὸν τίτλον «ὁ Μπαλᾶνος Βασιλόπουλος καὶ ἡ μετάφρασις αὐτοῦ τῶν ἀφορισμῶν τοῦ Ἱπποκράτους». Οἱ ἀφορισμοὶ ἐξετυπώθησαν βραδύτερον ἐν Κων/πόλει (1887).

⁴) Ἐν τῷ Ἐγκολπίῳ τῶν Ἱατρῶν τοῦ Διονυσίου Πύργου τοῦ Θεταλοῦ (Ἀθῆ-

Ὁ Μπαλᾶνος Βασιλόπουλος ἀπῆλαυε μεγίστης ὑπολήψεως παρὰ τοῖς συγχρόνοις του, τόσο δια τὴν μόρφωσίν του, τὴν συγγραφικὴν καὶ τὴν διδακτικὴν του δεξιότητα, ὅσον καὶ διὰ τὸ ἦθος του. Πόσον ἐτιμᾶτο ὑπὸ τῶν μαθητῶν του μαρτυρεῖται ἐκ τῶν πρὸς αὐτὸν ἐπιγραμμάτων τούτων ¹, ἐν οἷς ἀποκαλεῖται ὕπατος φιλοσόφων, ἱερὸς καθηγῆτωρ, ἀρχικαθηγητής, ἱρόσοφος, πολυῖδμων, σοφώτατος, πολυῖδρις, ἡμετέρης γενεῆς μέγ' ὄνειαρ, πάμμεγα εὖχος Ἡλείου, ὑπερτελὲς φιλομαθῶν εὖχος, κλεινὸν καὶ σεπτὸν εὖχος Ἰωαννίνων κ. τ. λ. Καὶ ὁ κατὰ τὸ β' ἡμισυ τοῦ 17 αἰῶνος σχολάρχης τῆς ἐν Ἰασίῳ σχολῆς Ἰώσηπος ὁ Μοισιόδαξ μ. ἄ. λέγει περὶ αὐτοῦ: ² «ὁ ἀοίδιμος Μπαλᾶνος ὁ Βασιλόπουλος, ἀνὴρ ἐν πολλοῖς ἄλλοις δοκιμώτατος καὶ ἐν μαθηματικοῖς εἶτα ἀριστεύων, ζήλω ἀνευδότη κινούμενος ὑπὲρ τῶν μαθητευόντων αὐτῷ καὶ ὑπὲρ παντὸς τοῦ γένους ἀπλῶς, ἀνεξώσθη νὰ καταστρώσῃ μίαν ὁδὸν μαθηματικῆς πλήρη... Πανταχοῦ ὁ περιβλεπτός ἀνὴρ φέρεται μετὰ πάσης τῆς δυνατῆς σαφηνείας καὶ πληρότητος καὶ ὁ μετερχόμενος αὐτὸν πανταχόθεν συνάγει τὸ ἀνεπίδεικτον τοῦ ἠθους αὐτοῦ, τεκμήριον ἀσφαλέςτατον τῶν ἀκόμπως φιλοσοφούντων, καὶ τὴν ἐπαινετὴν πρόθεσιν, τὴν ὁποῖαν περιέθαλπεν ὁ ἀνὴρ αἰεὶ καὶ ἰδιαίτατα ὑπὲρ τῆς ὠφελείας τοῦ κοινοῦ».

Τὸ ὑπὸ τοῦ Α. Παπαδοπούλου Βρετοῦ λεγόμενον ³ ὅτι ὁ Μπαλᾶνος, κατηγορηθεὶς ὡς ὀπαδὸς τῆς αἰρέσεως τοῦ Μολίνου, προσεκλήθη νὰ ἀπολογηθῆ πρὸ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει πατριαρχικῆς συνόδου, ἣτις διέταξε τὴν καῦσιν τοῦ συγγράμματός του, εἶναι ἀνακριβὲς καὶ προέρχεται ἐκ συγχύσεως τοῦ Μπαλάνου πρὸς τὸν διδάσκαλόν του Μεθόδιον Ἀνθρακίτην, ὅστις πράγματι διετάχθη ὑπὸ τῆς συνόδου νὰ καύσῃ τὸ βιβλίον του. ⁴

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μπαλάνου Βασιλοπούλου (1760), διεδέχθη αὐτὸν ἐν τῇ σχολαρχίᾳ ὁ υἱὸς του *Κοσμᾶς Μπαλᾶνος*. Οὗτος γεννηθεὶς τὸ 1731 ἐν Ἰωαννίνοις, ἐμαθήτευσε παρὰ τῷ πατρί, ὃν καὶ ἐβοήθει ἐν τῷ διδακτικῷ του ἔργῳ κατὰ τὰ τελευταῖα του ἔτη· γενόμενος μέγας οἰκονόμος Ἰωαννίνων, διηύθυνε τὴν σχολὴν ἐπὶ 47 ὁλόκληρα ἔτη (1760—1807), φημισθεὶς καὶ αὐτὸς ὡς ὁ πατὴρ του διὰ τὴν σοφίαν του καὶ τὴν διδακτικὴν του ἰκανότητα, ἀναδειχθεὶς «εἰς τῶν καλυτέρων καὶ φιλομαθεστέ-

ναι 1840 τ. Α' σ. 15) δημοσιεύεται ὁ «Ὄρκος τοῦ Ἱπποκράτους πρὸς ἰατροὺς» μετὰ τὴν ἐξῆς σημείωσιν εἰς τὸ τέλος: «Παράφρασις Μπαλάνου Διδασκάλου Ἰωαννίνων». Σημ. Δ. τ. Ἡ. Χ.

¹) Ἐν Ὁδῷ Μαθηματικῆς Α', XXIII κ. ε.

²) Γ. Ζαβίρα, Νέα Ἑλλάς, Ἀθῆναι 1872, σ. 450—452.

³) Νεοελληνικὴ Φιλολογία, τόμ. 2, Ἀθῆναι 1857, σελ. 311.

⁴) Πρὸβλ. Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν Χρυσοστόμου, Μεθόδιος Ἀνθρακίτης, ἐν Θεολογίᾳ τ. Α' σ. 10 κ.ε. Σημ. Δ. τ. Ἡ. Χ.

ρων λογίων τοῦ ἡμετέρου ἔθνους»¹ καὶ εἰς ἄκρον τιμώμενος ὑπὸ τῶν μαθητῶν του, ὧν πολλοὶ διέπρεψαν βραδύτερον ὡς διδάσκαλοι τοῦ γένους². Ἄγαν συντηρητικός, ὡς καὶ ὁ πατήρ του, διεφέρετο πρὸς τὸν ἀπὸ τοῦ 1797 προϊστάμενον τῆς Καπλανείου σχολῆς Ἀθανάσιον Ψαλλίδα, τὸν ὁποῖον οἱ τῆς Μπαλαναίας σχολῆς ἐθεώρουν ὡς βολταιριστὴν καὶ ἐλευθερόφρονα.

Ὅταν μετὰ τὴν κατάλυσιν τῆς ἐνετικῆς πολιτείας τὸ 1797 ἐξέλιπε τὸ ἐν τῇ ἐνετικῇ τραπέζῃ κατατεθειμένον κληροδότημα τοῦ Γκιούμα, δι' οὗ κυρίως συνετηρεῖτο ἡ Μπαλαναία σχολή, ὁ Κοσμᾶς κατώρθωσε διὰ τῶν ἐνεργειῶν του νὰ ἀποσοθηθῇ ἡ οἰκονομικὴ κρίσις, ἣτις ἠπέιλει τὴν ὕπαρξιν τῆς σχολῆς, τὸ μὲν ἐπιτυχῶν συνδρομὰς πλουσίων ὁμογενῶν, ὡς τῶν Ζωσιμαδῶν, οἵτινες τὸ 1828 ἴδρυσαν ἐν Ἰωαννίνοις νέαν σχολήν, τὸ δὲ κατορθώσας ὅπως, διὰ πατριαρχικοῦ συγγιλλίου τοῦ ἐθνομάρτυρος Πατριάρχου Γρηγορίου ε', τὸ ἐν χωρίῳ Ζίτση κείμενον σταυροπηγιακὸν μοναστήριον τοῦ προφήτου Ἡλιοῦ τοῦ Θεοβίτου κηρυχθῆ ὡς κτῆμα τῆς σχολῆς, ἐπὶ τῷ ὄρει νὰ χορηγῶνται κατ' ἔτος τῷ ταμείῳ τῆς μεγάλης ἐκκλησίας 250 γρόσια³. Οὕτως ἠδύνατο ἡ σχολή νὰ παρέχῃ εἰς τοὺς πτωχοὺς τροφίμους πλὴν τῆς μαθήσεως καὶ τροφῆν, ἐνδύματα καὶ βιβλία.

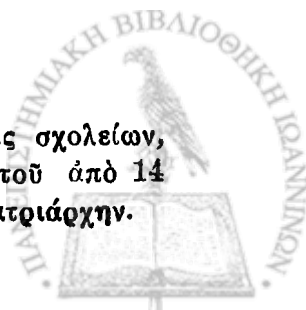
Ὁ Κοσμᾶς ἔγραψε καὶ μαθηματικὸν σύγγραμμα ὑπὸ τὸν τίτλον *Ἐκθεσίς συνοπτικὴ Ἀριθμητικῆς, Ἀλγέβρας καὶ Χρονολογίας* (Βιέννη 1798, σελ. 374 εἰς 8ον), ὃπερ ἀφιέρωσε τοῖς ἀδελφοῖς Ζωσιμᾶ καὶ ἔγραψε κυρίως χάριν τῶν μαθητῶν του, «διὰ νὰ σηκώσω τὸν κόπον τῆς ἀντιγραφῆς ἀπὸ τοὺς μαθητὰς καὶ νὰ τοὺς κάμω προθυμότερους εἰς τὴν παράδοσιν, πρὸς χάριν τῶν ὁποίων τὰ ἐσύνθεσα», ὡς λέγει ὁ ἴδιος ἐν τοῖς προλεγόμενοις του. Ἐν χειρογράφῳ σφῆζεται καὶ ἱστορικὸν τῆς Ἠπείρου, κατὰ παράδοσιν Κοσμᾶ Μπαλάνου, διεσώθησαν δὲ καὶ τινες ἐπι-

¹) Κ. Ν. Σάθα, *Νεοελληνικὴ Φιλολογία*, Ἀθῆναι 1868 σελ. 594.

²) Ὁ ἐκ τῶν μαθητῶν του Γεώργιος Κρεμμύδας, μαθὼν ἐν Νίζνῃ τὸν θάνατον τοῦ διδασκάλου του, ἐποίησε τὸ ἐξῆς ἐπιτύμβιον δι' αὐτόν :

Κλεινὸν ἔδος πάτρης, αἴ! ἔμελλε πανύστατον εὖχος
Σὸν ἄρα ἐκλείψειν, Κοσμᾶ ἀποιχομένου.
Κλεινὸς κλεινοῦ πατρός, ὃς ἔσκε γόνος, σὸν τ' ἔρμα,
Ἦδ' ἱερὸς κόσμος σοῖς τεκέεσσι φίλοις.
Ἐὺν τοῖς, σοί τε ὁμῶς, τεὰ κήδεα λυγρὰ, πατρός τε
Νοσηρισμὸν πενθῶ καὐτός, ἐκάς τελέθων'
Ἐψόθεν ἀλλὰ σὺ σῶν μάκαρ αἰὲν κήδεο παίδων,
Τριάδι προεβούων, σῶζε τ' ἐνεγκαμένην.

³) Ἴδε Β. Μυστακίδου, *Συμβολαὶ εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν ἐν Ἰωαννίνοις σχολείων*, ἐν περιοδικῷ Παρνασσός, 10, 1886 σελ. 68—70, ἐνθα καὶ τὸ κείμενον τοῦ ἀπὸ 14 Σεπτεμβρίου 1796 σχετικοῦ ἐγγράφου τοῦ Κοσμᾶ Μπαλάνου πρὸς τὸν Πατριάρχη.

στολαί του ¹. Ὁ Κοσμάς ἠρμήνευε συχνάκις τὰς Γραφὰς ἐπ' ἐκκλησίας ².

Τὸν Κοσμάν Μπαλᾶνον διεδέχθη ἐν τῇ διευθύνσει τῆς Μπαλαναίας σχολῆς ὁ ἀδελφός του *Κωνσταντῖνος Μπαλᾶνος* ἢ καὶ Μπαλανίδης, ὁ καὶ Καμινάρης ἐπικαλούμενος (1807—1818). Ἐπὶ τῆς σχολαρχίας τοῦ Κωνσταντίνου ἤρξατο ἡ παρακμὴ τῆς σχολῆς, κυρίως λόγῳ τῆς ὑπερσυντηρητικότητος τοῦ κατὰ τὰ ἄλλα σεβασμίου καὶ ἐλλογίμου διδασκάλου, ἐκ τῆς ὁποίας ὀρμώμενος παρεγνώριζε τὰς νεωτέρας προόδους καὶ μεθόδους τῶν ἐπιστημῶν, διὸ καὶ ὁ συμπολίτης του Δημήτριος Ἀθανασίου ἔλεγε περὶ αὐτοῦ ὅτι ἔπρεπε νὰ ἔχη «μαθητὰς τοὺς πάππους καὶ προπάππους μας» ³. Ὁ Κωνσταντῖνος εἶχεν ἐκδώσει Ἀνθολογίαν πρὸς χρῆσιν τῶν μαθητῶν του ⁴.

Ἀπὸ τοῦ 1818, ὅτε ἀπέθανεν ὁ Κωνσταντῖνος Μπαλᾶνος, ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν τῆς σχολῆς ὁ ἀδελφός του Ἀναστάσιος Μπαλᾶνος. Κατὰ τὸν φοβερὸν ἐμνησμὸν τῶν Ἰωαννίνων, τὸν διαταχθέντα ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, τὴν 13ην Αὐγούστου 1820, ἐκ φόβου τούτου μὴ ἡ πόλις καταληφθῆ ὑπὸ τῶν πολιορκούντων αὐτὴν στρατευμάτων, κατεκάη καὶ ἡ πολυτιμοτάτη Μπαλαναία βιβλιοθήκη, ἐν τῇ ὁποία οἱ Μπαλᾶνοι εἶχον συγκεντρώσει πλεῖστα σπάνια χειρόγραφα καὶ ἀνεκτιμήτους ἐπιγραφάς ⁵.

Οἱ Μπαλᾶνοι, ἐμπνευσμένοι διδάσκαλοι τοῦ Γένους, προσέφεραν ἀνεκτιμήτους ὑπηρεσίας διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν αὐτοῦ καὶ διεμόρφωσαν μαθητὰς, οἵτινες μετέδωκαν τὰ φῶτά των εἰς πλεῖστα μέρη τῆς Ἑλλάδος. Οὕτως ἀπόφοιτοι τῆς Μπαλαναίας σχολῆς ἦσαν ὁ Λάμπρος Πάσχος ἐν Λαρίσση καὶ Τυρνάβῳ, ὁ Ἰωάννης Πέζαρος ἐν Τυρνάβῳ καὶ ἀλλαχοῦ, ὁ Γρηγόριος Μπαλανίδης καὶ ὁ Τρύφων ἐν Μετσόβῳ, ὁ Γεώργιος Μόστρας ἐν Κονίτῃ, ὁ Γεώργιος Σγουῖρος ἐν Καλαρρῦταις, ὁ Ἰωάννης Βλαχογιάννης ἐν Πρεβέζῃ, ὁ ἱερομόναχος Ἱερεμίας ἐν Δροβιάνῃ, ὁ Ἀμφιλόχιος Παρασκευᾶς ἐν Κοζάνῃ καὶ ἀλλαχοῦ, ὁ Δημήτριος Βόδας ἐν Ἀθήναις, ὁ Νικόλαος Ζαρζούλης ἐν Τρίκῃ, Ἀθωνι καὶ Ἰασίῳ καὶ ἄλλοι πολλοί. Ὁ Μητροπολίτης Ἀθηνῶν Μελέτιος, συγγραφεὺς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας, ὁ Θεόφιλος ὁ Καμπανίας, ὁ Γεώργιος Κωνσταντίνου ⁶, ὡς καὶ ὁ Γεώργιος Σταύρου ⁷ ἦσαν ἀπόφοιτοι τῆς Μπαλαναίας σχολῆς.

¹) Ἐν Γ. Κρεμμύδα, Διατριβὴ ἐπὶ τῆς καταστάσεως τῆς ἐνεστώσης κοινῆς ἡμῶν γλώσσης, Μόσχα 1808. σ. 275 ἔ.

²) Σεργίου Μακροαίου, ἐκκλ. ἱστορία, ἐν Κ. Ν. Σάθα Μεσαιωνικὴ Βιβλιοθήκη 3, Βενετία 1872, σ. 275.

³) Λόγιος Ἐρμῆς 1817 σελ. 84—90.

⁴) Αὐτόθι σελ. 85.

⁵) Ρουκιενελλε, Voyage dans la Grèce τόμ. ε', Paris 1821, σελ. 461.

⁶) Κοσμά Μπαλάνου, Ἐκθεσις συνοπτικὴ σελ. XII κ. ἔ.

⁷) Σπ. Λάμπρου, Νέος Ἑλληνομνήμων 13, 1916 σ. 315.

Κοσμάς Μπαλᾶνος
(† 1807).

Κατὰ τὸν ἄθρόον ἔξοικισμὸν τὸν παρακολουθήσαντα τὴν μεγάλην καταστροφὴν τῆς πολυανθρώπου καὶ ἀκμαζούσης πόλεως, κατέφυγε μετὰ μεγάλων κινδύνων καὶ ἡ οἰκογένεια τῶν Μπαλάνων εἰς Κέρκυραν, ζητοῦσα σωτηρίαν. Δὲν κατώρθωσαν ὁμῶς νὰ διαφύγῃσι πάντα τὰ μέλη τῆς οἰκογενείας καί, ὅπως ἱστορεῖ τὸ δημοτικὸν ἔθνος, τὴν κυρὰ Μπαλάναινα καὶ ἄλλας προκρίτους τῶν Ἰωαννίνων

*Τῆς ἐπῆραν ὀμπροστά καὶ σκλάβαις τῆς πηγαίνου
μὲ δώδεκα συντρόφισσες καὶ μὲ σαράντα δούλους·
τῆς πῆραν καὶ τῆς πῆγαιναν ψηλὰ ἔς τὴ Βάλε - Κάρδα.*

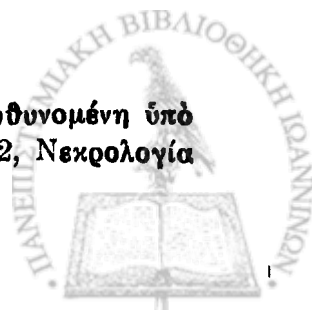
Καθ' ὁδόν,

*Πιάνουν οἱ κλέφταις τὸ χορὸ, βαίνουν καὶ τῆς γυναῖκες.
— Ρίξου κυρὰ Μπαλάναινα γιὰ νὰ ριχτοῦν κ' ἡ ἄλλαις·
— Κύριε μ' ἀπὸ τοὺς οὐρανοῦς, δὲν σκύφεις νὰ κυτιάξῃς
τὸ τί κακὸν ἐπάθαμε καὶ τί κακὸν μᾶς μέλλει; ¹.*

Γόνος τῆς αὐτῆς οἰκογενείας ἦτο καὶ ὁ ἐν Θεσσαλονίκῃ ζῶν Χ. Μπαλᾶνος, ὅστις κατὰ τὴν ἔκρηξιν τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 ἀπηγχονίσθη ὑπὸ τῶν Τούρκων μετὰ τοῦ ἐπισκόπου Κίτρους καὶ δύο ἄλλων προκρίτων τῆς μακεδονικῆς πρωτευούσης.

Υἱὸς τοῦ προμνημονευθέντος Κωνσταντίνου Μπαλάνου ἦτο ὁ ἐκ Κερκύρας εἰς Λιβόρνον ἐγκαταστάς Κοσμᾶς Μπαλᾶνος, ὅστις νυμφευθεὶς τὴν ἠπειρώτιδα Ἑλένην Σίμου, ἀπέκτησε 4 υἱούς, τὸν ἐν Κερκύρᾳ ἐγκαταστάντα Κωνσταντῖνον († 1889), τὸν Ἀριστείδην, δικηγόρον ἐν Ἀθήναις καὶ βουλευτὴν Ἀττικῆς († 1875), τὸν Σπυρίδωνα, τακτικὸν Καθηγητὴν τῆς Ὑγιεινῆς καὶ Συφιλιδολογίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ († 1881) καὶ τὸν νομομαθῆ Σίμον († 1921).

¹) Ἴδε Ἐφημερὶς τῆς Ἑλληνικῆς καὶ Γαλλικῆς Νομολογίας, διευθυνομένη ὑπὸ Ἀριστ. Σ. Μπαλάνου, τόμ. 41, 1921, τεύχος Σεπτ. 1921—Αὐγούστου 1922, Νεκρολογία Σίμου Κ. Μπαλάνου σελ. 52.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΗΠΕΙΡΟΥ ΚΑΙ ΑΛΒΑΝΙΑΣ

ΥΠΟ

ΕΥΛΟΓΙΟΥ ΚΟΥΡΙΛΑ

ΠΡΟΣΘΗΚΗ

- 1551 *Cantacusini Th. Spandugini*. I Commandari digentilhuomo Constantinopolitano, dell'origino de Prencipi Turchi et de costumi di quella natione. Firenze.
- (Ὁ ἐκ τοῦ περιφήμου τῶν Καντακουζηνῶν οἴκου καταγόμενος Σπανδουγι-
νος κατέφυγε μετὰ τὴν ἄλωσιν εἰς Ἰταλίαν καὶ εἶναι ὁ συγγραφεὺς τοῦ Χρο-
νικοῦ τῆς Ἠπείρου, ὃπερ ἐξέδωκεν ὁ Hopf. Κατὰ τὸν Ζαβίραν (Ἑλλην.
θέατρον σ. 316) ἔγραψε «βιβλίον περὶ καταγωγῆς καὶ ἐθίμων τῶν τουρκῶν,
ὃπερ μεθηρμηνεύθη εἰς τὴν Ἰταλικὴν φωνήν». Τὸν τίτλον λαμβάνω ἐκ Νεο-
ελληνικῆς Φιλολογίας τοῦ Σάθα σ. 108).
- 1571 (*Barbarigo*). Il vero e menustissimo ragualio dell'as-
sedio, imboscate, battarie, scaramuscie, assalte e presa
della Valona, con la presa di Durassio e Scardona o
Castel Tornese, con la presa de alcune galere dal *Pro-
veditor Barbarigo*, con la nova smontatache a fatto l'es-
sercito Turchesco in su l'isola di Cipro, con li assati dat-
ti a Famagosta per mare per terra, con la confirmation
della lega. Milano, con licentia degli superiori. 16^{ov} σ. 7.
(Βιβλιοθ. Mid. Frashëri, Τίρανα).
- 1660 *Moroni*. Epigrammata reperta per Illyricum a Cyriaco
Anconitaho.
- (Ἰδ. Erich Ziebarth : Κυριακὸς ὁ ἐξ Ἀγκῶνος ἐν Ἠπειρῷ, ἐν Ἠπειρ.
Χρον. Α' σ. 110 - 119, ἐνθ' εὐρίσκει τις τὰς ἐπιγραφὰς τὰς εἰς τὴν Ἠπει-
ρον ἀναφερομένας).
- 1668 *Du Cange du Fresne*. Histoire de l'empire du Constan-
tinople sous les emperours francais, Paris.
- 1674 *Gerlach Stefan*. Das Ältern turkisches Tagebuch an
die Ottomanische Pforte zu Constantinopel abgefertigt
Frankfurt am Mayn. in folio.
- (Βιβλιοθ. Ἐθνικὴ. Περβλ. 1614 ὃπερ κατὰ λάθος ἐγράφη).

- 1680 *Du Cange du Fresne*. Familiae augustae byzantinae. Paris.
- 1686 *Grandi Jac.* Risposta di Jacopo Grandi, medico professore di Notomia in Venezia, e Academico della Crusca, a una Lettera del Sig. Dottor Alessandro Pinè, medico dell' Illustrat, et Eccellentiss. Sig. Capitan delle Navi Alessandro Molino, sopra alcune richieste intorno S. Maura e la Prevesa. Venezia. Per Conbi e Lanou. Con Licenza di superiori 16ον σ. 155, 21 8 φύλλα ἐκτὸς ἀριθμοῦ. (Βιβλιοθ. Mid. Frashëri. Τίρανα).
- 1691 *Prodocimo* (ἐκδότης). Successi dell' armi della serenissima Republica di Venetia sotto la valorosa, condotta dell' illustrissimo et eccel. Signor Kr. Proc. de S. Marco soprannome *Girolano Cornaro* capitan general da mar, contro la Monarchia Ottomana. Con in distinto Ragguaglio dell' Acquisti fatti dell' importantissime Piazze di Castel Novo, presa e liberation di Sigh Napoli di Malvasia e Valona e la fortezza di Canina etc. peril — Venetia 8ον σ. 96. ἐν ἀρχῇ 8 καὶ ἐν τέλει 16 φύλλα ἐκτὸς ἀριθμοῦ. (Βιβλιοθ. Mid. Frashëri, Τίρανα).
- 1718; *Coronelli*, Città, fertezze et altri Luoghi principali dell' Albania, Epiro e Levadia, e particolarmente di posseduti da Veneti. Descritti e delineati dal — 6ον φυλ. 81 τετυπωμένα μόνον κατὰ μίαν σελίδα. Venezia ;
- 1718 *Mazarovich Cristoforo*. Valore trionfante ovvero preggio de gloria nel dispreggio della morte dell' intrepida nazione perastina, raguaglio sopra il fiero attacco e sanguinoso arrambo tra il vascello perastino, e la tartana barbaresca successo nella rada di Durazzo con l'acquisto della medema l'anno della N.S. 1716. Descritto ad istenza dell' amido da — scrivano dol detto vascello dedicato all' illustriss. ed Eccelentiss. Signore co: Sava Wladislavich consigl. aul. di S. M. Tzar. K. ec. Venezia, appresso Giacomo Tommasini con licenza Superiori 16ον σ. 68. (Βιβλιοθ. Mid. Frashëri Τίρανα).
- *1728 *Μελετίου* Γεωγραφία παλαιὰ καὶ νέα συνταχθεῖσα ἐκ διαφορῶν παλαιῶν τε καὶ νέων καὶ ἐκ διαφορῶν ἐπιγραφῶν τῶν ἐν λίθοις, καὶ εἰς κοινὴν διάλεκτον ἐκτεθεῖσα χάριν τῶν πολλῶν τοῦ ἡμε-

- τέρου γένους... Ἐνετίησι αψκῆ παρὰ Νικολάω Γλυκεῖ. 4ον σελ. 620, (ἐν ἀρχῇ 5 φύλλα καὶ ἐν τέλει 43 ἐκτὸς ἀριθμοῦ. Τμήμα ΙΗ' κεφ. Β', περὶ Ἀλβανίας σ. 305—307, κεφ. Γ', περὶ Ἑπείρου σελ. 307—323, κεφ. Δ', περὶ τῶν παρακειμένων νήσων τῆ Ἑπείρω σελ. 323—328. Πρὸβλ. Βύρχ. 1807).
- 1740 *Le Quien*. Oriens Christianus, Parisiis τόμ. I—III, 4ον.
- 1742 *Mehus L.* Kyriaci Angonitati, Itinerarium, Firenze.
(Οὗτος ἦν Ἑπειρώτης καὶ τάσσεται ἐν τοῖς σπουδαιότεροις πρὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Κ/πόλεως περιηγησάμενος τὰς τουρκικὰς χώρας. Ἴδε Erich Ziebarth Κυριακὸς ὁ ἐξ Ἀγκῶνος ἐν Ἑπειρ. Χρον. τόμ. Α' σελ. 110—119, ἔνθα εὐρίσκει τις τὰ εἰς τὴν Ἑπειρον ἀναφερόμενα μέρη καὶ ἐν ἑλληνικῇ μεταφράσει).
- 1768 *Volpe*. Dissertazione storico cronologica del regimento reale Macedone, Bologna.
(Πρόκειται περὶ τοῦ «Μακεδονικοῦ Συντάγματος», ὡς ἐλέγτο τὸ ἄριστον τοῦ στρατοῦ τῶν βασιλέων τῆς Νεαπόλεως ἐκ Χιμαριωτῶν ἀποτελούμενον. Μακεδόνες τότε συνήθως ἐλέγοντο οἱ Ἀλβανοί).
- 1768 *Leibnitii*. Opera philologica, τόμ. I—VI Genevae.
(Περὶ Ἀλβανῶν στηριζόμενος εἰς ὀλίγας λέξεις πραγματεύεται ἰδίως ἐν τῷ «Brevis designatio meditationum de originibus gentium» τόμ. V σελ. 494 καὶ VI μέρος Β' σελ. 219 ἔ. καὶ ἀποφαίνεται, ὅτι οἱ Ἀλβανοὶ εἶναι Κελτικῆς καταγωγῆς, ἡ δὲ γλῶσσα αὐτῶν εἶναι αὐτὴ ἡ τῶν ἀρχαίων Ἰλλυριῶν συγγενεύουσα τῇ Γερμανικῇ).
- 1770 *Καβαλλιῶτου Θεοδώρου Ἀναστ.* Πρωτοπορεία παρὰ τοῦ σοφολογιωτάτου καὶ αἰδεσιμωτάτου διδασκάλου ἱεροκήρυκος καὶ πρωτοπαπᾶ κυρίου — τοῦ Μοσχοπολίτου ξυντεθεῖσα καὶ νῦν πρῶτον τύποις ἐκδοθεῖσα δαπάνῃ τοῦ ἐντιμοτάτου καὶ χρησιμωτάτου κυρίου Γεωργίου Τρίκουπα τοῦ καὶ Κοσμήτορα ἐπιλεγομένου ἐκ πατρίδος Μοσχοπόλεως. Ἐνετίησιν, παρὰ Ἀντωνίω τῷ Βόρτολι.
(Τὸ Λεξικόν, ὅπερ ἀνέφερον ἀνωτ. [ἔτος 1770] περιλαμβάνεται ἐν σελ. 13—39. Τὸ σύγγραμμα σπανιώτατον ὃν περιγράφεται ὑπὸ τοῦ Legrand 106).
- 1773 *Salv. e Giandon* (ἐκδότης). Guerino detto il messcino, nel quale si tratta come trovò suo Padre e suo Madre nella città di Durazzo in Prigione. E diverse vittorie avute contro i Turchi. In Lucca MDCCLXXIII per—Masercandoli e Camp. Con licenza di Superiori. 16ον σελ. 367.
(Βιβλιοθήκη Mid. Frashëri, Τίρανα).
- 1778 *Παῖσιου τοῦ Μικροῦ*. Γνώμαι ἠθικαὶ καὶ πολιτικά, ἔτι δὲ συμβουλαὶ καὶ προστάγματα θεῖά τε καὶ πνευματικά, αἰνίγματά τινα καὶ στίχοι καρκινικοί, καὶ ἕτεροι στίχοι περιέχοντες τὰ 24 γράμματα, τὰ Μηνολόγια, .. ἄλλοι στίχοι εἰς ἀρετὰς καὶ κακίας. Πρὸς

δὲ καὶ ἔπαινος τῶν Ἰωαννίνων, καὶ ἡ τοῦ Πιλάτου καὶ (sic) τοῦ Χριστοῦ θεοστυγῆς ἀπόφασις. Ἡ ὑπερβολικὴ ψυχρότης γενομένη ἐν τῇ τῶν Ἰωαννίνων λίμνῃ. Συντεθεῖσαι παρὰ τοῦ ἐν ἱερομονάχοις καὶ πνευματικοῖς πατρῶσι σοφωτάτου κῆρ—ἐκ τῆς τοῦ ἁγίου Γεωργίου τοῦπίκλην Βησσαρίωνος Μονῆς πρὸς ὠφέλειαν τῶν μετιόντων νουνεχῶς· νῦν τὸ α΄ τυπωθεῖσαι. Ἐνετίησιν παρὰ Νικολάφ Γλυκεῖ 8ον σελ. 71. (Πρὸβλ. Βύργην).

1783 *Björnsthäl*. Resa till Frankrike . . . Turkiet och Grekkeland. Stockholm, τόμ. I—VI (μετάφρασις Γερμανικὴ ὑπὸ Groskurd ἐν Ροστοκίῳ καὶ Λειψίῳ).

1789 *Lanzi*. Saggio di lingua Etrusca, Firenze.

1791 *Φιλιππίδου Δανιήλ—Κωνσταντᾶ Γρηγορίου*. Γεωγραφία νεωτερικὴ ἐρανισθεῖσα ἀπὸ διαφόρους συγγραφεῖς παρὰ Δανιήλ ἱερομονάχου καὶ Γρηγορίου ἱεροδιακόνου τῶν Δημητριάδων. Νῦν πρῶτον τύποις ἐκδοθεῖσα ἐπιστάσις τῶν ἰδίων καὶ συνδρομῇ τοῦ ἐντιμωτάτου κυρίου Ἰβου Δροσινού, Χατζῆ Ἰβου ἐξ Ἀμπελακίων. Τόμος Α΄ περιέχων τὴν Εὐρωπαϊκὴν Τουρκίαν κτλ. Βιέννη 8ον.

1801 *Eton William*. Tableau historique, politique et moderne de l'empire Ottoman traduit de l'Anglais par C. Lefevre, Paris.

(Πολλὰ περὶ Ἑπειρωτῶν καὶ Ἀλβανῶν).

- » *Sprengel M. C.* Beschreibung der ehemaligen Venetianischen Besitzungen auf dem festen Lande und den Küsten von Griechenland. Nach dem französischen des Herrn Grasset saint Sauver herausgegeben von — mit einer Charte. Weimar, im Verlag des Instustrie «Comfloirs» 8ον σελ. 270.

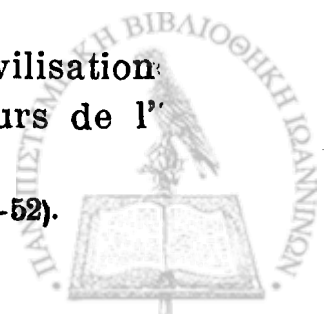
(Περιλαμβάνει τὴν Ν. Ἀλβανίαν, Ἑπείρον, Ἀκαρνανίαν καὶ τὴν Δυτικὴν Πελοπόννησον. Βιβλιοθήκη Mid. Frashëri, Τίρανα).

*1803 Βίος καὶ πολιτεία τοῦ ὀσίου θεοφόρου πατρὸς ἡμῶν *Νήφωνος* τοῦ ἐν τῷ Ἄθῳ ἀσκήσαντος ἐν ἔτει ἀπὸ Χριστοῦ 1330 μεταφρασθεὶς εἰς τὸ ἀπλοῦν.

(Νέον Ἐκλόγιον σελ. 355—360 ἔκδοσις Βενετίας 1808. Οὗτος ἦν ἐκ Λοκόδου τοῦ Ἀργυροκάστρου. Ἴδε τὸν κατὰ πλάτος βίον αὐτοῦ μετὰ προλεγομένων καὶ πολλῶν σημειώσεων ἐν τῷ ὑπὸ ἐκτύπωσιν ἔργῳ μου «Τὰ Καυσοκαλύβια. Ἡ ἐν ἁγίῳ Ὄρει Ἄθῳ ἱερὰ Σκήτη τῆς Λαύρας»).

1803 *Κοραῆ Ἀδαμ*. Mémoire sur l'état actuel de la civilisation dans la Grèce, lu à la Société des Observateurs de l'homme 6 Ἰανουαρίου, Paris 8ον σελ. 66.

(Ὑμνος τῶν Ὑδραίων σελ. 26—33 καὶ τῶν Σουλιωτῶν σελ. 46—52).

- 1807 *Δούκα Τριανταφύλλου*. Ἱστορία τῶν Σλαβενο-Σέρβων, συντεθεισα διὰ στίχων πολιτικῶν χάριν τῶν ὁμογενῶν φιλοϊστόρων (sic) ὑπὸ — τοῦ ἐκ τῆς ἐν Μακεδονία Καστορίας, προσφωνηθεῖσα δὲ τῷ εὐγενεστάτῳ κυρίῳ Πέτρῳ Ἰτζκόγλη, Πέστη 16ον σελ. 124. (Βιβλιοθήκη Μονῆς Βατοπεδίου).
- 1807 *Ἰδρωμένου Ἀνδρέου*. Ἀκολουθία τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν Ἀνδρέου τοῦ ἐρημίτου τοῦ ἐκ τοῦ χωρίου Μονοδενδρίου ἀψηπ' Ἐνετίησιν δαπάνη Ἰωάννου τοῦ ἱερέως Οἰκονόμου καὶ Νικολάου Γερροδήμου Χαλκιοπολίτου.
- 1808 *Ρόζια Γεωργ. Κωνσταντ.* Ἐξετάσεις περὶ τῶν Ρωμαίων ἢ τῶν ὀνομαζομένων Βλάχων ὅσοι κατοικοῦσιν ἀντιπέραν τοῦ Δουνάβεως ἐπὶ παλαιῶν μαρτυριῶν τεθεμελιωμένοι παρὰ—ἀκροατοῦ τῆς φυσιολογίας καὶ μαμμικῆς ἐν τῷ τῆς ἱατρικῆς σχολείῳ, μέρος τοῦ ἐν τῇ κατ' Οὐγγαρίαν Ἐλευθερουπόλει Πέστη κειμένου πανδιδακτηρίου, Pesth gedruckt bey Mathias Frathner (μετὰ Γερμανικῆς μεταφράσεως) 16ον σελ. 159.
(Ὁ συγγραφεὺς εἶναι Μακεδὼν Κουτσόβλαχος καὶ περὶ τῶν Μακεδόνων Βλάχων πραγματεύεται, οὐχὶ δὲ περὶ τῶν Ρωμούνων. Βιβλιοθήκη Μονῆς Βατοπεδίου, *Αθω).
- 1808 *Κ[ρομμύδου] Γ[εωργίου]*. Διατριβὴ ἐπὶ τῆς καταστάσεως τῆς ἐνεστώσης κοινῆς ἡμῶν γλώσσης τοῦ Γ. Κ., προτροπῇ ἐλλογίμων καὶ φιλογενῶν ἀνδρῶν, τύποις αὐτὴν ἐκδοθῆναι συγκαταθεμένου, διὸ καὶ ἐξεδόθη ἰδίᾳ αὐτοῦ δαπάνη ἐπὶ τῷ διανεμηθῆναι δωρεὰν τοῖς ποθοῦσι τῆς κοινῆς ἡμῶν γλώσσης ὡς οἷόν τε τὴν διόρθωσιν, Μόσχα 8ον σελ. 355.
(Ὁ συγγραφεὺς ἦν Ἰωαννίτης φίλος Εὐγ. τοῦ Βουλγάρεως).
- 1808 *Malte-Brun*. Annales des Voyages, Paris τόμ. III.
(Ὁ συγγραφεὺς ἠσχολήθη ἀρκούντως καὶ περὶ τῶν Ἀλβανῶν καὶ ὑπεραμύνεται τῆς αὐτοτελείας καὶ ἀρχαιότητος τῆς ἀλβανικῆς γλώσσης· ἐκτενέστερον δὲ πραγματεύεται περὶ τούτων εἰς Géographie Universelle ἴδε 1810—1829).
- *1808 *Sturzius Frid. G.* De dialecto macedonica el alexandrino liber. Lipsiae 8ον σελ. XII 225.
(Ὁ συγγραφεὺς στηριζόμενος εἰς τὰς διασωθείσας ἀρχαίας μακεδονικὰς λέξεις ἀποφαίνεται, ὅτι οἱ Μακεδόνες ἦσαν Ἕλληνες καὶ ἡ γλῶσσα αὐτῶν ἦτο διάλεκτος ὁμοία τῇ Δωρικῇ σελ. 15 ἔ.).
- 1809 *Καπλάνη Ζώη*. Σπάνια ἔργα εὐποιίας τοῦ — γεννηθέντος εἰς Γραικίαν τῷ 1736 καὶ ἀποθανόντος εἰς Μόσχαν τῷ 1806 ἔτει Δεκεμβρίου 20, Μόσχα 4ον σελ. 109 (μετὰ Ρωσσο. μεταφράσεως). (Βιβλ. ἔθνικῆ, Μονῆς Λαύρας καὶ Μονῆς Βατοπεδίου, *Αθω).
- 1809 *Weylant Ch. A. L. Castellan's*. Briefe über Mores und

die Inseln Cerigo, Hydra und Zante aus dem französischen übersetzt, Berlin 8ον σελ. 222.

(Ἴδε Legrand 128. Βιβλιοθ. Mid. Frashëris Τίρανα).

- 1811 **Κ[ρομμύδου] Γ[εωργίου]**. Ἀκολουθία τῆς Διατριβῆς Γ. Κ. ἐπὶ τῆς καταστάσεως τῆς κοινῆς ἡμῶν γλώσσης, ἵνα διανεμηθῆ δωρεὰν τοῖς φιλογενέσιν. Βιέννη, ἐκ τῆς τυπογραφίας Λεοπόλδου Γρούνδ 8ον.

(Ὁ συγγραφεὺς εἶναι ἐκ τῶν πρώτων, ὅστις ἐξήτασε τὴν δημώδη γλῶσσαν τῆς Ἑπείρου, συναγαγὼν πολλὰς κοινὰς λέξεις καὶ δὴ ἀλβανικάς, διὸ καὶ προὔκαλεσε τὴν ἐπίκρισιν τοῦ συντάκτου τοῦ «Λογίου Ἑρμοῦ» 1811 σ. 393 ἔ.).

- 1816 **Morana Antonio M.** Saggio delli commerciali rapporti dei Veneziani colle ottomane scale di Durazzo ed Albania e con quelle d'Aleppo, Siria e Palestina di Gio—fu per la cessata republica di Venezia e poscia per la sacra cesarea regia apostolica maestà di Francesco I. console generale in quelle provincie.

Venezia per Francesco Andreola stampatore dell'E. governo. 16ον σ. XVI 125.

(Βιβλιοθ. Mid. Frashëri. Τίρανα).

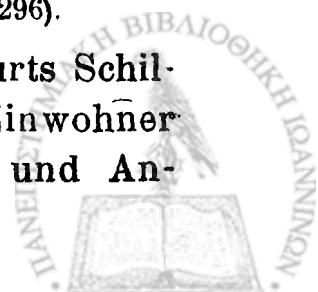
- 1816 **Pouqueville F. C. H.** Viaggio in Morea a Constantino-poli ed in Albania non che in molte altre parti dell'impero ottomano negli anni 1798, 1799, 1800 e 1801, che comprende la descrizione de paesi, le loro produzioni, costumi, usi, malattie e commersio degli abitanti; con alcuni confronti fra lo stato attuale della Grecia e ciò che fu anticasnente di—.Traduzione del francese del traduttore del primo naggio di *Le Waillant* con tavole in rame colorate. Τόμ. I-IV σ. XIV, 254, 274, 334, 374. Milano 16ον. β' ἔκδοσις ἐγένετο ἐν Τορίνῳ εἰς τόμ. 8 τῷ 1829.

(Βιβλιοθ. M. Frashëri, Τίρανα).

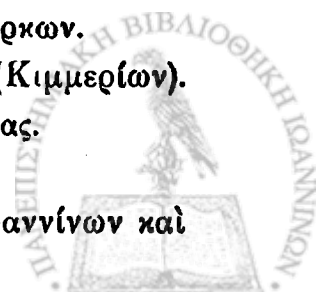
- 1819 **Dorwell Ed.** A classical and topographical tour through Greece, during the years 1801, 1805 and 1806. Τόμ. I-II London 8ον σ. 1100.

(Βιβλιοκρισις ὑπὸ Mid. Frashëri ἐν Diturja III 1928 σ. 295—296).

- 1821 **Bergk D.** Der Generals Guillaume de Vaudocourts Schilderung des heutigen Griechenland und seiner Einwohner etc. Aus dem Englischen mit vielen Zusätzen und Anmerkungen Leipzig.

- 1821 *Lindau W. A.* Griechenland und die Griechen nach dem Englischen bearbeitet. Dresden.
- 1822 *Pradt M. de.* De la Grèce dans ses rapports avec l'Europe. Paris et Rouen.
- 1822 *Severin J. und Ahlwardt Chr. W.* Vergleichungstafeln der Europäischen Stamm-Sprachen und Lüd-West-Asiatischer. R. K. Rask über die Thrakische Sprachklasse aus dem Danischen: Albanesische Grammatik nach Fr. Mar. de Lecce. Grusinische Grammatik nach Maggio, Ghai und Firalow. Halle 8ον σ. VI, 322.
Ἡ γραμματικὴ τῆς Ἀλβανικῆς ἐν σ. 133 - 182.
(Βιβλιοθ. Mid Frachëri Τίρανα).
- 1822 *Halle B. I. F. von.* Geschichte der Ereignisse in Griechenland aus dem französischen des M. C. D. Raffeneil Leipzig.
- 1823 *Depping G. B.* La Grèce ou description topographique de la Morée et de l'Archipel. Paris, Τομ. I-IV, 16ον.
(Περὶ τῶν ἐν Ἑλλάδι Ἀλβανῶν ἀλλαγῶν τε καὶ III σ. 3ε).
- 1823 *Mengin F.* Ἱστορία τῆς Αἰγύπτου ἐπὶ τοῦ Μεχμέτ Ἀλῆ.
- 1824 ΤΟ ΚΑΤΑ ΜΑΤΘΑΙΟΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΝ ΤΟΥ ΚΥΡΙΟΥ ΚΑΙ ΣΩΤΗΡΟΣ ΗΜΩΝ ΙΗΣΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ ΔΙΓΛΩΤΤΟΝ ΑΓΛΟΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΚΑΙ ΑΛΒΑΝΗΤΙΚΟΝ
ΟΥΓΓΙΛΛΙ Ι ΙΗΣΟΥ ΧΡΙΣΣΤΟΪΤ ΖΟΤΙΤ ΣΞΝΞ ΚΙΞ ΝΑ
ΣΣΡΞΤΟΪ ΣΙ ΚΟΥΝΤΡΞ ΣΣΚΡΟΥΑΝ ΣΣΞΝΤ ΜΑΤΘΑΙΟΥΑ
ΜΡΞ ΔΔΙ ΓΓΙΟΥΗΞ ΓΚΕΡΚΙΣΣΤΞ ΕΔΕ ΣΣΚΙΠΕΚΟΡΦΟΙ
ΕΝ ΤΗ ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΑ ΤΗΣ ΔΙΟΙΚΗΣΕΩΣ
16ον σ. 188. Δύο φύλλα ἐν ἀρχῇ ἐκτὸς ἀριθμοῦ.
(Βιβλιοθ. Μονῆς Λαύρας. Ἀθῶς).
- 1824 *Πρόδρομος τῶν Ἑλληνικῶν Χρονικῶν.* Μεσολόγγιον, 24 Δεκεμβρίου ἀρ. 18 (ἀποτελεῖται ἐκ δύο φύλλων εἰς 8ον ἢ τελευταία σελὶς ἀγγραφὸς συνέχεια τούτων):
- 1824 *Ἑλληνικά Χρονικά.* Μεσολόγγιον, τῇ 1 Ἰαν. ἀρ. 1-34 Δεκεμ. ἀρ. 106, 8ον· ἕκαστος ἀριθ. ἐκ 4 σελίδων. Δὶς τῆς ἐβδομάδος ἐκδιδόμενα.
(ἀρ. 48, 14 Ἰουν. Πρὸς τοὺς κατοίκους τῶν Τζουμέρκων.
» 82, 8 Ὀκτ. Εἰδήσεις ἐκ τοῦ στρατοπέδου » (Κιμμερίων).
» 83, 11 Ὀκτ. » ἐκ Πρεβέζης καὶ Ἀλβανίας.
» 84, 15 Ὀκτ. στρατόπεδον Τζουμέρκων.
» 94, 12 Νοεμβ. ἀρ. 103, 20 Δεκεμ. καὶ ἀ. ἐξ Ἰωαννίνων καὶ

ἄλλων μερῶν τῆς Ἑπείρου τακτικῆ σχεδὸν ἀλληλογραφία καὶ συνεχεῖς ἀνταποκρίσεις).

(Βιβλιοθ. Μονῆς Καρακάλλου, Ἄθως).

- *1824 [*Ρουσιάδου Γεωργ*]. Δρομοδείκτης τῶν ἀκολουθῶν ὀκτὼ μερῶν μεθ' ἀξιολόγων (sic) ὑποσημειώσεων τοῦ καθενὸς μέρους, Πελοποννήσου, Βοιωτίας, Ἀττικῆς, Θεσσαλίας, Ἑπείρου, Μπόσνιας, Μακεδονίας καὶ Θράκης, Πέστη.

(Ἴδε Νεοελλ. Φιλολ. Βρετοῦ τόμ. Β' σελ. 226. Ὁ Jirecek [εἰμὴ κατὰ λάθος] ἀναφέρει ἔκδοσιν τοῦ 1826· παρ' ἐμοὶ ὑπάρχει ἡ τῆς Βενετίας τοῦ 1829, 12ον σελ. 48 τυπωθεῖσα παρὰ Μιχ. Γλυκεῖ τῷ ἐξ Ἰωαννίνων, πρβλ. Βύργην. 1829).

- » *Σ[χινᾶς] Μ[ιχαήλ]*. Ἐπιτάφιος εἰς Μάρκον Μπότσαρην, Παρίσιοι 16ον.

- 1825 *Jcken C.* Leucothea. Eine Sammlung von Briefen eines geborenen Griechen κτλ. τόμ. I—II Leipzig 8ον.

- 1826 Guerino detto il meschino ossia storia delle grandi imprese e vittorie da lui riportate nuova ristampa intieramente rifusa, e adornata di figure, Venezia, dalla tipografia Molinari 8ον σελ. 368.

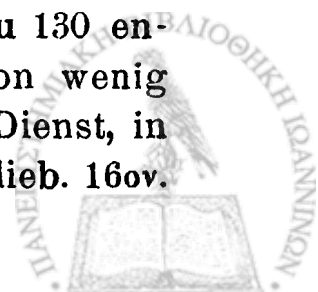
(Δράμα ἱπποτικόν, οὗ ἡ σκηνὴ τὸ πλεῖστον ἐξελίσσεται ἐν Δυρραχίῳ. Βιβλιοθ. Mid. Frashëri, Τίρανα).

- » *Manzour Effendi J.* Unsere Zeit, oder geschichtliche Übersicht der merkwürdigsten Ereignisse von 1789—1820 nach den vorzüglichsten französischen und englischen Werken bearbeitet von einem ehemaligen Officier der kaiserlich-französischen Armée. Ausserordentliches Heft αρ. IV Stuttgart gedruckt bei E. F. Wolters 16ον σελ. 128.

Εἰς τὸ ἐπόμενον δὲ φύλλον :

Denkwürdigkeiten über Griechenland und Albanien während der Regierung des Ali Pascha von Ibrahim Manzour Effendi commandanten der Genlewesens in Diensten dieses Wessirs. Der Verfasser dieser interessanten Broschüre ein geborener Französe und general trat nach vielen und manchërlei Abenteuern, die er mit französischer Selbstliebe sehr weitläufig und bereit au 130 eingedrucktten Seiten erzählt und für die Leser von wenig Interesse sind, in Jahre 1816 im Ali Paschas Dienst, in welchen er bis zwei Jahre von dessen Tode verblieb. 16ον.

(Βιβλιοθ. Mid. Frashëri, Τίρανα).

- 1827 Narrative of an excursion from Corfu to Smyrna, London 8ον.
(Περὶ Ἀλβανίας καὶ Ἀλῆ Πασᾶ σελ. 29. Βιβλιοθ. Βουλῆς).
- 1829 *Beaujour Barou Felix de*. Voyage militaire dans l'empire ottoman, τόμ. I—II, Paris.
(Ὁ πρῶτος τόμος ἀναφέρει περὶ Ἑλλάδος. ἀπὸ δὲ σελ. 270—374 περὶ Ἀκαρνανίας, Ἑπείρου, Κερκύρας καὶ Ἀλβανίας καὶ τοῦ κόλπου τοῦ Καττάρου, τὸ δὲ τελευταῖον κεφάλαιον περὶ τῶν Ἑλλήνων ἐν γένει. Τὰ περὶ Ἀλβανίας μεταφράσθησαν εἰς τὴν ἀλβανικὴν ὑπὸ τοῦ κ. Mid. Frashëri ἐν Diturija III (1927) σελ. 81—83).
- *1831 [*Ἰγνατίου Μητροπολίτου Οὐγγροβλαχίας*]. Σύνοψις ἱστορικὴ περὶ τῆς ἐνεστώσης καταστάσεως τῆς Ὀρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας.
(Ἡ Ἀθηνᾶ τόμ. Α', Ναύπλιον, 8ον σελ. 611, 26—32, 40—46, 55—62, 71—77. Ὁ νομοδιδάσκαλος Δημ. Σχινᾶς τὴν ἔξοχον ταύτην τοῦ πρώην Ναυπάκτου καὶ Ἄρτης μητροπολίτου πραγματείαν ἐδημοσίευσεν ἐν μεταφράσει γαλλικῇ εἰς τὸ Courrier de la Grèce, Αἴγινα 1829—1830, ἐξ οὗ μετέφρασε πάλιν ὁ Χρυσίδης ὡς ἀνωτέρω ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον Κυρίλλου Κ. Ὁ Ἰγνάτιος ὡς Ἄρτης 1794—1805 ἀνεμίχθη ἐνεργῶς εἰς τὸν Ἑπειρωτικὸν ἀγῶνα).
- 1832 *Zinkeisen W. J.* Geschichte Griechenlands. Leipzig.
- 1833 *Wolfe James*. Κόλπος τῆς Ἄρτης.
(Journal of the royal. Geogr. Soc. τόμ. III σελ. 77 ἔ. περὶ Βύρχ).
- *1834 (*Μπότσαρης Μάρκος*) Προοίμιον τῆς Βοτσαριάδος, ἦτοι ὁ θάνατος τοῦ Μάρκου Βότσαρη, ποίημα ἡρωϊκὸν παρά τινος Γραικοῦ, μεταφρασθὲν εἰς τὴν ἀγγλικὴν (γράφει: ἀπὸ τῆς ἀγγλικῆς) διάλεκτον.
(Ἰόνιος Ἀνθολογία Φάκελλος Γ', Ἰούλιος. Κέρκυρα σελ. 573—575 8ον).
- 1834—1836 *Hammer Joseph von*. Geschichte des Osmanischen Reichs, grossentheiles aus bisher unbenützten Handschriften und Archiven durch — β' ἔκδοσις ἐπιδιωρθωμένη τόμ. I—IV Pesth. (Περὶ ἀνωτέρω 1844).
- *1835 *Leak W. M.* Biography of Aly Pasha.
(Travels in northern Greece τόμ. I σ. 463—527. Ὁλόκληρος σχεδὸν ὁ τόμος οὗτος περιγράφει τὴν Ἑπείρον καὶ μέρος τῆς Ἀλβανίας.
Reumont Alfr. Reiseschilderungen und Umriss aus südliche Gegenden, Stuttgart 8ον σελ. 195.
(Ὁ συγγραφεὺς ἐπισκέψατο τὴν Πρέβεζαν, ὁμιλεῖ δὲ εἰς ἴδιον κεφάλαιον περὶ Ἀλβανίας).
- 1836 *Περραιβοῦ Χ.* Ἀπομνημονεύματα πολεμικὰ 1820-1829 τόμ. I—II.
- 1836 *Rada Ciriolano de*. Poesie Albanesi del secolo XV. Canti di — figlio del despota di Scutari. Napoli da Tipi del

- Gutenberg 16ον σελ. 96. Ἀλβανιστὶ καὶ Ἰταλιστὶ ἴδε Le-grand 209.
(Βιβλιοθ. Mid. Frashëri, Τίρανα).
- 1837 *Grasseto Franc.* Viaggio fatto sulle coste dalmate, grecolevante.
(Viaggi Vicentini inediti compendiat, Ἑνετία, σελ. 1—20 ὑπὸ Da Shio. Ὁ συγγραφεὺς διέτρεξε τὰς ἐν Ἀνατολῇ ἐνετικὰς κτήσεις καὶ τὸν Ἀδριατικὸν κόλπον περισυλλέγων εἰδήσεις περὶ τοῦ ἐμπορίου καὶ τῶν προϊόντων).
- 1838 *Ciampolini L.* Prose e poesie (ἔκδοσις β΄) Firenze τόμ. I. La guerra dei Sullioti contro Ali Bassa di Janina, 8ον (ἔκδοσις γ΄ ἐγένετο τῷ 1840 τόμ. I σελ. VI, 218, 16ον, περὶ Σουλιωτῶν σελ. 1—151. Τὸ μέρος τοῦτο μεταφράσθη ὑπὸ τῶν Σηλιοπούλων ἴδε 1882).
- 1835 *Esq Urqutrat.* The Spirit of the East, Author of «Turkey and its resources» England «Russia and Turkey» etc, τόμ. I—II, 8ον XXVIII 435, VII 432, μετὰ γεωγραφικοῦ χάρτου τῆς Ἑλλάδος καὶ Ἀλβανίας.
(Βιβλιοθ. Mid. Frashëri, Τίρανα).
- 1839—1841 *Φραντζῆ A.* Ἐπιτομὴ τῆς ἱστορίας τῆς ἀναγεννηθείσης Ἑλλάδος 1715—1825 τόμ. I—IV.
Ami-Bué D. M. La Turquie d'Europe, ou observations sur la géographie, la géologie, l'histoire naturelle, la statistique, les moeurs, l'industrie, les gouvernements divers, le clergé, l'histoire et l'état politique de cet empire—avec une carte nouvelle de la Turquie d'Europe, τόμ. I—IV, σ. XVII, 526, 538, 590, 592, 8ον Paris.
(Περὶ Ἑπείρου καὶ Ἀλβανίας τόμ. II σ. 5—110, IV σ. 120—130. Μετάφρασις τούτων εἰς τὴν Ἀλβανικὴν (κατὰ περίληψιν) ὑπὸ *Mid. Frashëri* ἐν Diturija III (1927) σ. 161—168. Περὶ τοῦ ὀσίου Ναοῦμ I σ. 76. Εἰς τὴν Γερμανικὴν ἐξεδόθησαν δύο τόμοι ἐν Βιέννῃ 1839. Πβλ. 1852 Ἑθνικὴ Βιβλιοθήκη;).
- 1840 *Gerhardt.* Etruskische Spiegel.
• *Lasaulx Ern. von.* Das Pelasgische Orakel des Zeus zu Dodona. Würzburg.
- 1840; (*Σκενδέρβη δῖπλωμα*). Ordine de Skanderbeg Noi, Giorgio Castriota Skanderbeg de' Re d'Epiro e d'Albania, principe ereditario di Croia e delle colonie Albanesi Patrizio di Roma, Napoli e Venezia, gran maestro dell'ordine nobile d'Epiro, dell'ordine reale di Skanderbeg e dell'ordine stella d'Oriente Visto i meriti... volendo testimoniargli d'una maniera imperitura il Nostro ri-
- ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ, Ε΄ 1—2 (1930)

conoscente affetto pel suo attaccamento alla Nostra Persona e per i servizi resi alla Causa del Cristianesimo in Oriente. Ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν: «Ordine reale di Skanderbeg» ὑπάρχει στέμμα μετὰ ταινίας ἄνω ἐφ' ἧς γράφεται: «Suiuez moi», καὶ κάτω: «Mia forza e mia Fede» ἀριστερὰ ὑπάρχει ἄγκυρα μετὰ στέμματος καὶ πέριξ: «Ordine Reale di Skanderbeg». Εἰς φύλλον 0,53×0,29. Καὶ δύο ἕτερα τοιαῦτα διπλώματα ὑπάρχουσι παρὰ Mid. Frashëri ἐν Diturija III ἐν τέλει (1928).

1841 *Grisebach A.* Reise durch Rumelien und nach Brussa im Jahre 1839, τόμ. I—II. Göttingen.

(Βιβλιοκρ. ἐν Diturija III (1928) σ. 386—393).

1842 *Morelli Tommaso.* Cenni storici sulla venuta degli Albanesi nel regno delle due Sicilii, τόμ. I, Napoli, dallo stabilimento del Guttenberg, strada sette Dolori ἀριθ. 37 8ον σελ. 40.

(Βιβλιοθ. Mid. Frashëri, Τίρανα).

1842 *Best J. J.* Excursion in Albania, comprising a description of the wild boarder, and Woodcock shooting in that country; and a Journey from thence to Thessalonika and Constantinople, and up the Danube to Pest by Capt.—London, 8ον σελ. XII, 359 (μετὰ γεωγρ. χάρτου τῆς Ν. Ἀλβανίας ἐν σελ. 163 εἰκὼν τῶν Τεμπῶν. Τὰ περὶ Ἀλβανίας μετεφράσθησαν εἰς τὴν ἄλβανικὴν ὑπὸ τοῦ Mid. Frashëri ἐν Diturija III (1928) σελ. 121—126).

(Βιβλιοθ. Mid. Frashëri, Τίρανα).

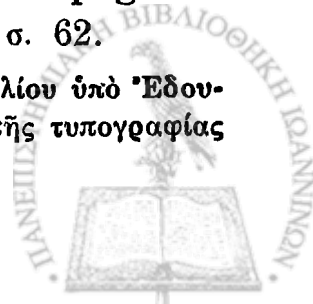
1842 [*Pulli Teodoro*]. All'egregio zadi Isuf bei Virgjoni, liberatore e protettore di Berat, e continuo benefattore della soffecente umanità. Trieste, dalla tipografia Coletti, 12ον σελ. 8.

1843 *Boeckhius Aug.* Corpus inscriptionum Graecarum τόμ. II, σ. 7. Inscriptiones Acarnanum, Epiri, Illyrici, σ. 1813 ἔ. ἴδε καὶ IX, A' Inscriptiones insularum maris Jonii σελ. 123 ἔ. Berolini, εἰς φύλλον.

1843* *Οικονόμου Σοφ. Κ.* Περὶ Μάρκου τοῦ Κυπρίου καὶ τῆς ὑπ' αὐτοῦ συγγραφείσης εἰς τὴν κοινὴν διάλεκτον ἐρμηνείας τῶν Ἰπποκράτους ἀφορμῶν διατριβῆ, ἐν ἧ καὶ μία λέξις (σελ. 35—64) πρὸς τὸν Φαλμεράυερν. Ἀθῆναι 8ον, σελ. 64.

- 1843 *Pouqueville F. E. H. L.* Histoire de la régénération de la Grèce comprenant le précis des événements depuis 1740 jusqu' en 1824. Bruxelles, 8ον μέγα τόμ. I—VI, σελ. 232, 230, 234, 228, 212 (μετὰ εἰκόνων)· (σ. 22—40 περὶ τοῦ ἐμπορικοῦ οἴκου Σίνα).
(Βιβλιοθ. Mid. Frashëri, Τίρανα).
- 1843 *Tommaseo Nic.* Canti popolari Corsi, Illyrici, Greci, τόμ. I—VI.
(Τὸ βιβλίον τοῦτο δὲν εἶδον. Ἐκ τοῦ Ἐγκυκλ. Λεξικοῦ τοῦ Πολίτου λαβὼν ἔγραψα τὸ ἄρθρον 1841, εἶτα ἐν βιβλιοκρισίᾳ τοῦ Λάμπρου εὔρον τὴν ὡς ἄνω χρονολογίαν καὶ δὴ καὶ ὅτι ὁ μὲν II τόμος περιέχει τὰ ἀλβανικὰ ἔσματα, ὁ δὲ III τὰ ἑλληνικά).
- *1844 *Müller O.* Geschichte hellenischen Stämme und Städte. Berlin—Vreslau, τόμ. I—III, 8ον ἔκδοσις γ'.
- 1845 *Marieni.* Portolano mane Adriatico. Vienna.
- *1845 *Παλατίδου Ἀναστ.* Ὑπόμνημα ἱστορικὸν περὶ τῆς ἀρχῆς καὶ προόδου καὶ τῆς σημερινῆς ἀκμῆς τοῦ ἐν Βιέννῃ ἑλλ. συνοικισμοῦ αὐτοσχεδιασθὲν ἀφορμῇ τῆς νεωστὶ γενομένης μεταρρυθμίσεως τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἡμῶν μουσικῆς εἰς τὸ τετράφωνον. Βιέννη 8ον σελ. 57.
(σ. 22—40 περὶ τοῦ ἐμπορικοῦ οἴκου Σίνα).
- 1845 *Straffa Felice.* Canti albanesi parafrasi di—italogreco. Napoli. Tipografia di Andrea Festa, strada S. Giovanni a Carbonara 104. 10ον σ. 31.
- 1846 *Ciampolini Luigi.* Storia del risorgimento della Grecia dell cavaliere D.—Firenze, Tipografia Piatti.
Τομ. I - II σ. XXIV, 956, 8ον.
(Βιβλιοθ. Mid. Frashëri, Τίρανα).
- 1847 *Veludo G.* Storia sulla colonia Greca stabilia in Venezia Venezia.
- 1847 *Dorsa Vincenzo.* Ricerchee Pensieri. Napoli.
- 1849 *Curzon.* Les monastères de l'Orient.
(Revue Britannique Ὀκτωβρ. περὶ τῶν Μετεώρων).
- 1850 *Foscolo Ugo.* Narazione delle fortune e delle cessione di Parga (Opere edite e postume di—). Prose politiche Firenze, Felice le Monnier. σ. 443.
- 1850 *Fusco Eduardo.* Il Salmista Suliotta. Atene. Tipografia di F. Carabini E. C. Vafa. Strada Vissi. 8ον σ. 62.
(Συγχρόνως ἐξεδόθη καὶ ἑλληνιστὶ : «Ὁ ψαλμῶδὸς τοῦ Σουλίου ὑπὸ Ἐδουάρδου Φούσκου, μεταφρ. Γ. Χ. Ζαλοκώστα», Ἀθήναι, ἐκ τῆς τυπογραφίας Κ. Ἀντωνιάδου, 8ον σ. 59,3. Ἴδε ἀνατύπ. 1906).

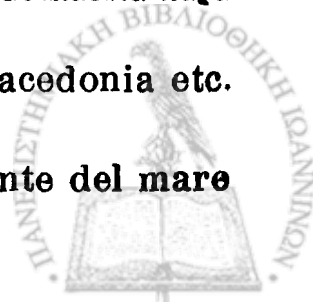
- 1851 *Finlay G.* History of Greece from its conquest by the crusaders to its conquest by the Turks (1204 - 1461) and of the empire of Trebizond. Edinburgh and London. Τομ. I - VI.
(Περὶ Ἑπείρου καὶ Ἀλῆ Πασᾶ Τόμ. VI σ. 85—116, ἔκδ. Oxford σ. 53—95· ἴδε ἄνωτ. 1877. Βιβλιοθ. Βουλῆς).
1851. *Lear Edward.* Journals of a Landscape painter in Albania. London.
(Βιβλιοκρ. ὑπὸ τοῦ κ. Mid. Frashëri ἐν Diturija III 1928 σ. 226—234 καὶ μετάφρασις τινων μερῶν εἰς τὴν Ἀλβανικὴν).
- *1851 *Marcellus M. de.* Chants du peuple en Grèce. Τομ. Α'. Σον σ. 427. Paris.
(Μάρκος Βότσαρης σ. 110—127. Chants Kliephtes σ. 234—326).
- 1852 *Zalokώστας Γ. Χ.* Τὸ στόμιον τῆς Πρεβέζης. Ποιημάτων. Ἀθῆναι 8ον σ. 32.
- *1852 *Μαυροφρύδου Δ. Ι.* Ἑπειρωτικά.
(Μνημοσύνη Τόμ. Α', Τεῦχ. 12 σ. 265—270, 4ον Ἀθῆναι. Ἐπιγραφή ἐκ Δυρραχίου. Μετὰ τὴν ἐξηγήσιν ταύτης ὁ συγγρ. πραγματεύεται περὶ τοῦ Δεσποτάτου τῆς Ἑπείρου. Πρβλ. Βέην).
- 1852 *Pitzipios Bey J. G.* Le chrétien d'Orient. M alte.
» Τοῦ αὐτοῦ. La question d'Orient. Malte.
» *Robert Cyprien.* Les Slaves de Turquie. Paris. Passard, Libraire—éditeur.
- *1853 *Ἐὐθυβούλου Κ.* Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία Μελετίου Ἀθηνῶν μητροπολίτου κτλ. Τόμ. Α'. σ. μζ', 427, 8ον Κ/πολις.
(Βιογραφία τοῦ Μελετίου σ. κγ'—λα').
- 1853—1854 *Finlay G.* History of the Byzantine and the Greek empires 713 - 1453. London. Τομ. I - II.
- 1854—1855 Albanais (L').
(Spectateur d'Orient. Livr. 19, 24, 28, 37).
- 1854 *Ami - Bué D. M.* Recueil d'itinéraires de la Turquie d'Europe. Détails géographiques et statistiques sur cet empire. Vienne. Τόμ. I - II, σ. XII, 352, VI, 345, 8ον μέγ.
(Μετάφρασις τῶν σχετικῶν περὶ Ἀλβανίας ἐν Diturija III 1928 σ. 298-303 ὑπὸ Mid. Frashëri. Βιβλιοθ. Ἑθνικὴ).
- » *Göler Freiherrn Aug. von.* Die Kämpfe bei Dyrrhachium und Pharsalus im Jahre 48 v. Chr. Eine kriegswissenschaftliche und philologische nach Cäsars dritten Buch des Bürgerkriegs, mit einer Karte und vier Plänen, Karlsruhe, 8ον σ. VII, 162.

- 1854 *Pouqueville F.* Storia della rigenerazione della Grecia di—nuova versione illustrata con vignette rappresentanti i principali fatti d'armi, ritratti etc. Τόμ. I - II, 8ον μέγ. σ. 448, 456. Milano.
(Βιβλιοθ. Mid. Frashëri Τίρανα).
- 1854—1855 Gibbon. History of the decline und fall of the Roman empire.
(Ἀρίστη ἐκδοσις ὑπὸ τοῦ Smith τόμ. I - VIII. London, νεωτάτη ἐγένετο πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ὑπὸ τοῦ Bury μετὰ πολλῶν σημειώσεων).
- 1855 *Le Gras.* Manuel de la navigation dans la mer Adriatique. Paris.
» *Beresford G. de la Poer.* Dedicated to the Lady Emily Gozziris, Twelve Sketches in double—lited lithography of Scenes in Southern Albania by Captain—16th Regiment. London, Published May 1. 4ον φ. 14 ἐπὶ χάρτου ἐκλεκτοῦ.
(Εἰκόνες : Ἰωάννινα, Σεράγιον τοῦ Ἀλῆ Πασα. Αἴθουσα τῆς ὑποδοχῆς, ὁ Κουλάς τῶν Ἰωαννίνων, Παραμυθία, Καραβασαράς, Ἄρτα καὶ Ἄραχθος, Πάργα, Φιλιάτες, Πέτα, Βουθρωτός, Βιβλιοθ. Mid. Frashëri, Τίρανα).
- 1856 *Paganel Camille.* Geschichte Skanderbeg's oder Türken und Christen in fünfzehnten Jahrhundert von—vormal Staatsrat, Rechtmässige mit Zustimmung der Verfassers veranstaltete Uebersetzung. Tübingen, Verlag der H. Lauppschen Buchhandlung Laupp und Siebek. 8ον σ. VI, 409.
(Βιβλιοθ. Mid. Frashëri, Τίρανα).
- 1856 *Finlay G.* History of Greece unter the Ottoman and Venetian domination. London.
- 1856 *Tafel - Thomas.* Urkunden zur älteren Handels und Staatsgeschichte der Republik Venedic Wien, τόμ. I—III.
- 1857 *Ἰδρωμένον Ἀνδρέου.* Λατὴ καὶ κανῶν τοῦ ἐν Πάργῃ θαύματος τῆς εἰκόνας τῆς Θεοτόκου.
(Ἐξεδόθη μετὰ τῆς ὅλης ἀκολουθίας ἐν Κερκύρα. «ἐπιμελεία μὲν ἱερομονάχου Σ. Σκορδίλη, δαπάνη δὲ Σταμ. Π. Δεσύλλα (πρβλ. Legrand σελ. 233). Ὁ αὐτὸς συνέταξε καὶ «ὀκτὼ παρακλητικούς κανόνια εἰς τὴν Παναγίαν Θεοτόκον Μιρίαν κατὰ τοὺς ὀκτὼ ἡχους ρηψῆς». Ἡ θαυματουργικὴ αὕτη εἰκὼν εὐρίσκειται νῦν ἐν Μανδουκίῳ προαστείῳ τῆς Κερκύρας κομισθεῖσα ἐκ Πάργης, ὅτε ἐγκατέλιπον αὐτὴν οἱ κάτοικοι πρὸ τοῦ 1821 τῆ βία τῶν ἰσχυρῶν τῆς γῆς ὑπέικοντες).
- 1857 *Ussing.* Griechische Reisen und Studien. Kopenhagu.

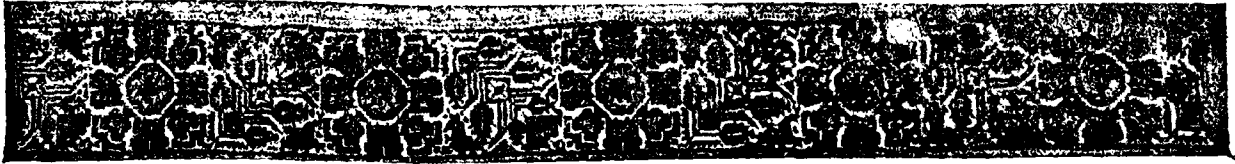
- *1857 **Σούτσου Ἀλεξ.** Ἀπομνημονεύματα ποιητικὰ ἐπὶ τοῦ ἀνατολικοῦ πολέμου, ἔκδοσις β'. Εἰς ἣν προστίθεται ᾠδὴ ἐπὶ τῆς στέψεως τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Ρωσσίας Ἀλεξάνδρου τοῦ Β'. Ἀθήναι 8ον σελ. ε' 232.
(Περὶ Ἑπείρου σελ. 98—108).
- 1858 (**Βλαδιμήρου**). Ἀκολουθία τοῦ ἁγίου ἐνδόξου βασιλέως καὶ μεγαλομάρτυρος Ἰωάννου τοῦ—καὶ θαυματοργοῦ, τυπωθεῖσα μὲν πρῶτον δαπάνῃ τοῦ τιμιωτάτου κυρίου Ἰωάννου Παπαῦ τοῦ ἐκ πόλεως Νεοκάστρου, νῦν δὲ ἀνατυπωθεῖσα κατὰ τὴν ἔκδοσιν τοῦ Γλυκῦ τοῦ 1774, ἀναλώμασι τῶν εὐσεβῶν κυρίων Ἰωαννικίου ἀρχιερέως, Γρηγορίου ἡγουμένου, Κωνσταντίνου Συμεῶνος, Ἀθανασίου Ἰακώβου, Ἰωάννου Τζούφκα, Γεωργίου καὶ Ἰωάννου Κούνιτζ τῶν λεγομένων Κορώνα. Βενετία, ἐκ τοῦ ἑλληνικοῦ τυπογραφείου τοῦ ἁγίου Γεωργίου, 6ον σελ. 42.
- 1858 **Δάμπρου Π.** Περὶ Μοσχοπόλεως.
(Πανδώρα, τόμος Η', σελ. 425 ἔ. 4ον Ἀθήναι).
- *1858 **Pitziprios Bey J. G.** L'Orient. Les réformes de l'empire Byzantin, Paris 8ον σελ. 231.
- *1858 **Φιλήτου Δοσιθέου** πρῶην μητροπολίτου Οὐγγροβλαχίας (Ἑπειρώτου. Ἡ Διαθήκη).
(Εὐαγγελ. Κήρυξ ἔτος Β' σελ. 425—432, 8ον Ἀθήναι).
- 1858, 1859 **Κονεμένου Γεωργίου.** Ἑπειρωτικὸν γλωσσάριον.
(Ν. Πανδώρα, Ἀθήναι).
- *1859 **Ἀργυριάδου Ἰωάννου.** Λόγος εἰς τὸ μνημόσυνον τῶν Ριζαρῶν
(Αὐτόθι ἔτος Γ' σελ. 218—226).
- 1859 **Δώρας Ἰστριάδος.** Αἱ Ἰόνιοι νῆσοι καὶ ἡ ἐν αὐταῖς ἑλληνικὴ ποίησις· μετάφρασις Μ. Κ. Ράλλη, Ἀθήναι.
- » **Gerlach Fr. Dorotheus.** Dordona, Eine historisch - Antiquarische Untersuchungen, Basel.
 - » **Παπαδοπούλου Γρηγ. Γ.** Περὶ τοῦ ἐν Βλάχοις ἑλληνισμοῦ.
(Πανδώρα τόμ. Θ' σελ. 169—176, 192—204, 4ον Ἀθήναι).
- 1860 **Hopf K.** Veneto—Byzantinische Analecten Wien.
- » **Γρηγορίου** (τοῦ ἔπειτα μητροπολίτου Χίου). Πραγματεία περὶ τῆς κανονικῆς δικαιοδοσίας τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχικοῦ Θρόνου ἐπὶ τῶν ἐν Βουλγαρίᾳ ὀρθοδόξων ἐκκλησιῶν. Κων/πολις.
 - » **Dora d'Istria.** Les femmes en Orient. Zurich, 8ον τόμ. I-II.
(Βιβλ. α'. Περὶ τῶν Βλαχίδων. Ἡ νεότης ἀλβανίδος. Βιβλ. β'. Αἱ ἀλβανίδες. Βιβλ. ε'. Αἱ ἑλληνίδες. Βιβλ. δ'. Περὶ Ἑπείρου. Ἐπιστολὴ δευτέρα—τετάρτη (πολλὰ περὶ Ἀλῆ Πασᾶ καὶ Σουλιωτῶν). Περὶ ἑλλήν. μεταφράσεως ἴδε Legrand ἀρ. 250).

- *1860 **Μπότσαρης Μάρκος.**
(Ἐφημερίς τῶν Φιλομ. τόμ. Η' σ. 1467—1468, 4ον Ἀθήναι).
- › **Πιτζιπιδς - Βέης.** Ἡ ἀνατολή, ἡ ἀναμόρφωσις τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, μεταφρασθεῖσα ἐκ τοῦ γαλλικοῦ ὑπὸ **Ε. Ἰωαννίδου**, Ἀθήναι 8ον σ. ΙΓ' 159.
 - › **Heuzeuy L.** Le mont Olympe et l'Acarnanie.
(Περὶ τῶν Βλάχων).
- 1861 **Kind Th.** Die Wallachen.
(Pettermanns, Mitteilungen κτλ. σ. 115 ἐ. Περὶ τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου εἰς τὴν Κουτσοβλαχικὴν γλῶσσαν).
- › **Ξένου Στ.** Ἡ μακεδονορωμουνικὴ προπαγάνδα καὶ ἡ πολύκροτος διακήρυξις αὐτῆς.
(Βρετταν. Ἀστὴρ, τόμος Β' σελ. 422 ἐ. 4ον, Λονδῖνον).
 - › **Ράδου Στ. Α.** Λόγος ἐκφωνηθεὶς κατὰ τὰς ἐξετάσεις τῆς ἐν Ἰωαννίνοις Ζωσιμαίας Σχολῆς.
(Φιλίστωρ τόμος Β' σελ. 315—338, 8ον, Ἀθήναι).
 - › **Ραφτάνη Σεργίου** (ἐκδότης). Ἄπαντα Ἰωάννου Βηλαρᾶ, ἦτοι ποιήματα καὶ περὶ τινὰ, Ζάκυνθος.
- 1862 **Δώρας δ' Ἰστριάδος.** Βιογραφία.
(Πανδώρα, τόμος ΙΑ' σελ. 119 ἐ. 4ον Ἀθήναι. Ἰκανὰ βιογραφικὰ τῆς πριγκηπίσσης ταύτης ἴδε εἰς τὰ προλεγόμενα τοῦ ἔργου αὐτῆς. Περὶ τῶν ἐν Ἀνατολῇ γυναικῶν, (μετάφρ. Αἰμ. Σκουζέ, Ἀθήναι 1861 σελ. γ'—κγ' συντεταγμένα ὑπὸ **Χρ. Δούκα**).
- › **Hoffmann Fr.** Der neu Deutsche Jugendfreund fur Unterhaltung und Veredlung der Jugend herausgegeben von-mit vielen Abbildungen. Stuttgart, Verlag von Schmidt und Spring. 8ον, σελ. 572.
(Σελ. 145—167, 193—226, 241—266 τοῦ Gabriel Adrino: Historische Erzählung aus den Zeiten Skanderbeg's, von Friedrich Hennig).
- 1862 **Bursian.** Geographie von Griechenland, Λειψία.
(Ἴδε τὸν Α' τόμον).
- 1863 **Βυζαντίου Ἀλ. Σ.** Αἱ τελευταῖαι ἡμέραι τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ, ὑπὸ **Κ. Ράμφου.** Βιβλιοκρισία.
(Χρυσάλλις ἔτος Α' σελ. 56—59, 6ον, Ἀθήναι).
- 1863 **Claubry H. Gaultier de.** Über die Lage von Byllis.
(Ann. dell' Inst. σ. 263 ἐ. Ἡ Βυλλίς πόλις Ἰλλυρίδος παραθαλασσία παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ἀώου, νῦν Γράδιτσα ἢ Γράδιστα).
- › **Bolintineanu.** Calerorii la România din Macedonia etc. Bucuresci.
- 1864 **Constantini.** Guida pratt. per la navigazione del mare Adriatico. Triesti.

- 1864 *Grimani Zorgi*. Relazione presentata al Senato veneto da—Provenditor generale di Dalmazia ed Albania finito che fu il suo reggimento il quale durò dall' Ottobre MDCCXXXII all' Ottobre MDCCXXXV si aggiungono li suoi dispacci in occasione che morì tragicamente il provveditore il d'Almissa. Venezia. Giuseppe Grimaldo, 8ον σ. 31.
- *1864 *Κάλβου τοῦ Ζακυνθίου*. Ὁδαὶ (ἀνατυπωθεῖσαι κατὰ τὴν Παρισινήν ἔκδοσιν τοῦ 1826). Ἀθῆναι, 12ον σ. 70.
(Ὁδὴ ε'. Εἰς Σοῦλι σ. 35 - 42).
- » *Lingenthal Zacharia von*. Περὶ τῆς Βουλγαρικῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς ἰδρύσεως τοῦ Πατριαρχείου Ἀχρίδος.
(Πρακτικὰ τῆς Ἀκαδ. Πετροπόλεως, Ρωσιστὶ ἀρ. 3).
- *1864 *Δυκούργου Ἀλεξ.* Λόγος ἐπιτάφιος εἰς τὸν αἰοίδιμον Μιχαὴλ Ποιτλῆν (Ἀχριδηνὸν) καθηγητὴν τοῦ Πανεπιστημίου.
(Πανδώρα τόμ. ΙΔ' σ. 476 - 481, 4ον Ἀθῆναι).
- *1864 *Ῥ[απτάρχης]*. Ὁ βαρῶνος Σίμων Σίνας (μετὰ εἰκόνας).
(Ἐπτάλοφος Ἔτ. Β' φύλλον 45 σ. 308 - 311, 4ον Κ/πολις).
- » *Heuzog L.* Les couvents de Meteora.
(Revue archéologique σ. 153 - 169. Nouvelle série τόμ. ΙΧ φύλ. Μαρτίου).
- 1865 *Ε. Σ. Σέργιος* Διοκλητιανὸς ἀγλημιστὴς τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ.
(Χρυσάλλις Ἔτ. Γ' σ. 341 - 344, 6ον Ἀθῆναι).
- » *Rosler E.* Die Griechischen und türkischen Bestandteile im Rumänischen.
(Sitz. d. Wien. Akad. τόμ. L, ἔχει ὁ συγγρ. σεσημειωμένας περὶ τὰς 300 λέξεις ἑλληνικὰς κοινὰς εἰς τε τὴν Ρουμανικὴν καὶ Κουτσοβλαχικὴν).
- » *Σάθας Κων.* Ἀνέκδοτον σιγίλλιον τῆς Μητροπόλεως Ἰωαννίνων (ἐπὶ τοῦ πατριάρχου Κυρίλλου 1634) «ὑπὲρ τοῦ καλεῖσθαι τοὺς τῆς πρώτης πεντάδος κληρικοὺς Μέγας».
(Χρυσάλλις Ἔτ. Γ'. σ. 197 - 199, 6ον Ἀθῆναι).
- » Τοῦ αὐτοῦ Χρονικὸν ἀνέκδοτον Γαλαξειδίου, ἡ ἱστορία Ἀμφίσσης, Ναυπάκτου, Γαλαξίου, Λοιδωρικίου καὶ τῶν περιχώρων κτλ. Ἀθῆναι 8ον σ. η' 240 (μετὰ πινάκων νομισμάτων).
(Ὁ συγγρ. διαλαμβάνει καὶ πολλὰ περὶ τῆς ἐπιδρομῆς τῶν Σλαύων καὶ «Περὶ ἀνεκδότων νομισμάτων τῆς Ἡπείρου καὶ τῶν Σαλώνων» ὑπὸ Π. Λάπρου σ. 228 - 240).

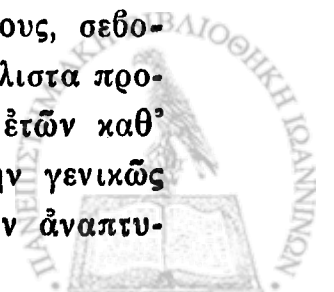
ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΛΑΪΚΗ ΤΕΧΝΗ

ΥΠΟ

ΑΓΓΕΛΙΚΗΣ ΧΑΤΖΗΜΙΧΑΛΗ

Ἡ Ἥπειρος διακρίνεται μεταξύ τῶν ἄλλων μερῶν τῆς Ἑλλάδος διὰ τὴν ἐξαιρετικὴν ἐπίδοσιν τῶν κατοίκων αὐτῆς εἰς τοὺς διαφόρους κλάδους τῆς χειροτεχνίας. Περὶ τῆς διαμορφώσεως καὶ ἀναπτύξεως τῆς ἠπειρωτικῆς τέχνης ὅμως κατὰ διαφόρους ἐποχὰς ὑπάρχουν δυστυχῶς πολὺ ὀλίγαι πληροφορίες. Οἱ ἱστορικοὶ καὶ οἱ περιηγηταὶ μᾶς παρέχουν σποραδικῶς ἀτελεῖς μόνον τοιαύτας. Ἡ σπουδαιότης ἐν τούτοις τῆς ἠπειρωτικῆς τέχνης θὰ ἠδύνατο νὰ κατανοηθῆ διὰ μεθοδικῆς μελέτης τῶν σωζομένων ἔτι ἐπὶ τόπου κειμηλίων, ὡς καὶ τῶν εὕρισκομένων εἰς ἰδιωτικὰς ἰδικὰς μᾶς ἢ ξένας συλλογὰς καὶ μουσεῖα. Ἴσως μάλιστα δι' ἐνδελεχοῦς ἐπιστημονικῆς ἐρεῦνης εἰς τὰ διάφορα χωρία καὶ κωμοπόλεις τῶν διαμερισμάτων τῆς Ἥπειρου θὰ ἦτο δυνατὸν καὶ νὰ καθορισθοῦν αἱ διαφοραὶ τῆς ἀναπτυχθείσης κατὰ τόπους τέχνης εἰς τὰς λεπτομερείας αὐτῆς. Διότι παρὰ τὴν παρατηρουμένην ἐνότητα, ἰδίως εἰς τὰ κεντήματα καὶ τὰ ἔργα τῆς ἀργυροχοϊκῆς, θὰ ἠδύναντο νὰ ἐξακριβωθοῦν σημαντικαὶ εἰς τὰ καθέκαστα διαφοραὶ κατὰ τοπικὰς περιφερείας.

Αἱ σχετικαὶ μελέται δὲν ἔχουν γίνει. Οὐδὲ εὐκολοὶ εἶναι. Πλὴν ἐπιβάλλεται πάντοτε ὁ θαυμασμὸς πρὸς τὰ ἔργα τῆς τέχνης τῆς Ἥπειρου, διὰ τῶν ὁποίων πιστοποιοῦνται αἱ καλλιτεχνικαὶ καὶ αἱ ἄλλαι ἰδιότητες τῶν ἠπειρωτῶν, οἵτινες παραμένουν πιστοὶ εἰς τὰς ἐκ κληρονομίας παραδόσεις καὶ ἰδέας καὶ οὕτω ἠδυνήθησαν καὶ ὑπὸ τὴν τουρκικὴν κυριαρχίαν ν' ἀναπτύσσωνται εἰς βιοτέχνους ἱκανοὺς καὶ εὐσυνειδήτους, σεβομένους τὴν τέχνην των καὶ τὰ ἰδανικὰ των. Ἡ καλλιτεχνικὴ μάλιστα προσωπικότης πλείστων ἐξ αὐτῶν ἐφημίζετο ἐπὶ μακρὰν σειρὰν ἐτῶν καθ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα. Σήμερον ἀποκαλοῦμεν ἠπειρωτικὴν τέχνην γενικῶς τὴν εἰς ὅλην τὴν Ἥπειρον ὑπὸ τὴν γεωγραφικὴν τῆς ἔννοιαν ἀναπτυ-

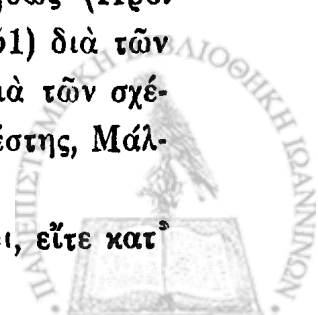
χθεῖσαν τέχνην. Εἰς αὐτήν, ὅπως εἰς κάθε ἀληθινὴν τέχνην, πρῶτιστον γνώρισμα εἶναι ἢ ἐλευθέρᾳ ἔκφρασις ἢ προδίδουσα πλήρη ἀφομοίωσιν τοῦ θέματος—εἴτε παραληφθέντος ἐκ τῆς παραδόσεως εἴτε ἐκλεχθέντος ἐκ ξένων στοιχείων—ὑπὸ τοῦ τεχνίτου εἰς βαθμὸν ὥστε οὗτος κατώρθωνε νὰ τοποθετῇ αὐτὸ εἰς τὴν ἀκριβῆ του θέσιν, προσαρμόζων τοῦτο τελείως πρὸς τὴν φύσιν τοῦ ὑλικοῦ, τὸ ὁποῖον ἐκάστοτε μετεχειρίζετο. Οὕτω συναντῶμεν εἰς τὴν τέχνην τῆς Ἡπείρου τὰ μᾶλλον πρωτότυπα σχήματα, τοὺς πλέον λεπτοὺς καὶ ἑναρμονισμένους χρωματισμοὺς καὶ τεχνικὴν ἀρτίαν πάντοτε. Αἰσθανόμεθα δὲ ὅτι πάντα ταῦτα ἐδημιουργήθησαν ὑπὸ τὴν συγκίνησιν, τὴν ὁποίαν γεννᾷ τὸ περιβάλλον καὶ ἡ ἱστορία.

Πᾶσα προσπάθεια νὰ ὀρισθῇ ὁ χρόνος τῆς ἐμφανίσεως τῆς λαϊκῆς τέχνης εἰς τὴν Ἡπειρον εἶναι ματαία. Ἰσοδυναμεῖ μάλιστα μὲ παραγνώρισιν τοῦ γεγονότος ὅτι ἡ τοπικὴ διακοσμητικὴ τέχνη τῆς Ἡπείρου διετήρησε συνεχῶς καὶ σταθερῶς, παρ' ὄλην τὴν θαυμαστὴν ἀνάπτυξίν της, τὸν παλαιὸν ἀρχικὸν τύπον, πιστῆ εἰς τὴν ἐκ παραδόσεως τεχνικὴν καὶ ἱκανὴ νὰ ἀφομοιώνῃ πλήρως πᾶν ξενικὸν στοιχεῖον, ὅπερ μοιραίως ἔφερον ἢ μετ' ἄλλων τόπων ἐπικοινωνία.

Βεβαίως θὰ ἔπρεπε νὰ γίνουν εἰδικαὶ μελέται διὰ νὰ καθορισθῇ καὶ ὁποία ὑπῆρξεν ἀρχικῶς ἡ τέχνη αὐτὴ καὶ ποίας ἀναλογίας δυνάμεθα νὰ ἀνεύρωμεν μεταξὺ αὐτῆς καὶ τῆς τέχνης τῶν ἀρχαιοτέρων ἑλληνικῶν πολιτισμῶν. Δύσκολος ἐπίσης εἶναι ὁ καθορισμὸς τῆς ἐποχῆς καθ' ἣν ἡ Ἡπειρωτικὴ τέχνη ἔλαβε τὴν μορφήν, τὴν ὁποίαν ἐμφανίζει κατὰ τὸν 19ον αἰῶνα. Ὁ κ. Α. Ὁρλάνδος (Μνημεῖα τοῦ Δεσποτάτου τῆς Ἡπείρου. Ἡ κόκκινη Ἐκκλησία - Παναγία Βελλᾶς. Ἡπειρωτικὰ Χρονικά, ἔτος δευτέρου. Τεύχος Α. Β. σελ. 153) ἀποδεικνύει ὅτι ὁ εἰκονιζόμενος εἰς τὰς τοιχογραφίας τοῦ 13ου αἰῶνος κεφαλόδεσμος εἶναι ὁ ἴδιος με τὴν φερομένην σήμερον ἀκόμη ὑπὸ τῶν γυναικῶν εἰς τὸ Πωγώνι. Τοῦτο ἀποτελεῖ πιστοποιίησιν τῆς πεποιοθήσεώς μας, τὴν ὁποίαν ἐκ τῆς γενικῆς ἐξετάσεως τῆς λαϊκῆς Ἡπειρωτικῆς τέχνης ἔχομεν σχηματίσει, ὅτι τόσον εἰς τὴν ἐνδυμασίαν ὅσον καὶ εἰς πολλὰς ἄλλας ἐκδηλώσεις ἡ Ἡπειρωτικὴ τέχνη διατηρεῖ τὴν παλαιὰν αὐτῆς μορφήν.

Ὡς γνωστὸν κατὰ τὸν 18ον αἰῶνα καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 19ου ἡ βιοτεχνία τῆς Ἡπείρου ἀνῆλθεν εἰς μεγίστην ἀκμὴν. Πλεῖστα προϊόντα της ἐξήγοντο καὶ εἰς τὸ ἐξωτερικόν. Τὸ ἐμπόριον ἐξετελεῖτο συνήθως (Πρβ. Π. Ἀραβαντινοῦ, Χρονογραφία τῆς Ἡπείρου, τόμος II σελ. 251) διὰ τῶν συγκροτουμένων ἐν τῇ εὐρωπαϊκῇ Τουρκίᾳ πανηγύρεων καὶ διὰ τῶν σχέσεων μετὰ τῶν ἀγορῶν τῆς Εὐρώπης, ἰδίᾳ τῆς Νεαπόλεως, Τεργέστης, Μάλτας, Βενετίας καὶ Κερκύρας.

Εἰς τὰς πόλεις τῆς Ἡπείρου καὶ τὰ χωρία τεχνῖται ἐντόπιοι, εἴτε κατ'

οἶκον ἐργαζόμενοι, εἴτε εἰς ἐργαστήρια, ἱκανοὶ τὸν ἀριθμὸν καὶ δεξιότη-
χαι, κατεσκεύαζον ἔργα τῆς ὑφαντικῆς, κεντητικῆς, χρυσοκεντητικῆς, κορ-
δονοποιίας, ἀργυροχοικῆς, χαλκουργίας, ξυλουργικῆς, ξυλογλυπτικῆς, τὰ
ὅποια ἐπωλοῦντο, ὡς εἶπομεν ἤδη, ὄχι μόνον εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ
καὶ εἰς τὸ ἔξωτερικόν. Οἱ κάτοικοι μάλιστα ὠρισμένων χωρίων ἢ περιο-
χῶν τῆς Ἠπείρου εἶχον ἀποκτήσει εἰδικότητα διὰ τὴν κατασκευὴν ἔργων
ὠρισμένου κλάδου τῆς λαϊκῆς τέχνης. Οὕτω τὸ χωρίον Χιονάδες τῆς ἐπαρ-
χίας Κονίτισης ἦτο περίφημον διὰ τοὺς εἰκονογράφους του, τὸ Τούρνοβο
διὰ τοὺς ξυλογλύπτας (ταγιαδόρους, σκαλιστὰς τέμπλων, ἀμβώνων, κλπ.), ἡ
Πυρσόγιαννη καὶ ἡ Βούρμπιανη διὰ τοὺς κτίστας, τοὺς κουδαρέους, οἱ Κα-
λαρρύτες διὰ τοὺς ξακουστοὺς ἀσημιτζῆδες καὶ χρυσοκεντητάδες. Οἱ εἰδι-
κευόμενοι τεχνῖται τῶν μερῶν αὐτῶν κατέστησαν σὺν τῷ χρόνῳ περιζή-
τητοι. Καὶ ἐπειδὴ ὁ ἀριθμὸς των ἦτο σημαντικὸς, ἐκ φύσεως δὲ εἶχον
πνεῦμα ἀποδημητικόν, οἱ Ἠπειρῶται τεχνῖται μετέβαινον εἰς τὴν λοιπὴν
Ἑλλάδα, τὴν Βαλκανικὴν καὶ εἰς τὴν Εὐρώπην ἀκόμη, εἴτε ὅπως ἐργα-
σθοῦν πρὸς καιροῦ εἰς ἓνα τόπον, εἴτε καὶ διὰ νὰ ἐγκατασταθοῦν. (Πρβλ.
Κ. Φαλταίτις. Οἱ πλανόδιοι Ἠπειρῶται τεχνῖται 1928 καὶ ἰδίου Καπο-
τάδες - Τερζῆδες καὶ Καζάζηδες. Περιοδικὸν Ἑλληνικὰ Γράμματα, Τόμος
Γ'). Τοιοῦτοτρόπως μετέδωσαν εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα, καὶ ἀκόμη εἰς τὴν
Βαλκανικὴν, τὴν τέχνην των.

Οἱ Ἠπειρῶται ἠγγνόησαν μόνον τὴν ἀγγειοπλαστικὴν, ηὐδοκίμησαν
ὁμως καὶ ἀνέπτυξαν πᾶν ἄλλο εἶδος τέχνης, δηλαδὴ τὴν εἰκονογραφίαν, τὴν
ἀρχιτεκτονικὴν, τὴν ὑφαντικὴν, κεντητικὴν, χρυσοποιικτικὴν, κορδο-
ποιίαν, ἔλληνορραπτικὴν, κατασκευὴν σταμπωτῶν ὑφασμάτων (τσεμπέρια·
κλπ.), μεταλλουργίαν, ἀργυροχοίαν, ξυλουργίαν, ξυλογλυπτικὴν κλπ. Κα-
τειργάζοντο δὲ τὸ πετσί, τὶς γοῦνες, τὸ μετάξι, τὸ λινάρι, τὸ μαλλί, τὸ
μπαμπάκι, τὰ ξύλα. Διότι πρέπει νὰ σημειωθῇ ὅτι σχεδὸν ὅλαι αἱ πρῶ-
ται ὕλαι παρήγοντο ἐν Ἠπείρῳ, τὰς ὀλίγας δὲ τὰς ὁποίας ἠγόραζον ἔξω-
θεν τὰς κατειργάζοντο εἰς τὸν τόπον.

Ἦδη κατὰ τὸ ἔτος 1705 (Πρβ. Π. Ἀραβαντινὸς Χρονογραφία Ἠπεί-
ρου. Τόμος I σελ. 233 καὶ σελ. 403) ἀναφέρονται ὡς ἀποστελλόμενα ἐκ
τῆς Ἠπείρου εἰς τὸ ἔξωτερικόν ἐκτὸς πολλῶν ἄλλων προϊόντων, βάμβα-
κος καντάρια 2000, λιναρίου πρώτης καὶ δευτέρας ποιότητος καντάρια
15000, καποτῶν δέματα 600, ἐριοῦχα (ροῦχα), κατειργασμένα δέρματα,
χρυσᾶ νήματα, χρυσαῖ ταινίαι, φυτικαὶ οὐσίαι κλπ. Κατὰ δὲ τὸ ἔτος 1840
ἐξήγοντο μετὰ πολλῶν ἄλλων προϊόντων μαλλιά, μέταξα, δέρματα, γοῦνες,
καπότες, φλοκάτες, βελέντζες, ἐνδυμασίαι κεντηταὶ ἢ ἀπλαῖ, ὅπλα διάφορα
κλπ. Οὕτω λοιπὸν ἀνεπτύχθησαν οἱ πολλοὶ καὶ φημισμένοι τεχνῖται, οἱ
εἰκονογράφοι, οἱ ταγιαδόροι, οἱ πρωτομαστόροι, οἱ κουδαρέοι, οἱ τερζῆδες,

οἱ καζάζηδες, οἱ συρμακέζοι, οἱ ραφτάδες, οἱ καποτάδες, οἱ ἀνυφαντάδες, οἱ γουναράδες, οἱ τουφεξήδες, οἱ ταμπάκηδες, οἱ χρυσοκοί, οἱ ἀσημητζήδες, οἱ σταμπωταὶ ὑφασμάτων, οἱ καλαντζήδες, οἱ σαμαράδες, οἱ βαρελοποιοί, οἱ τσαρουχάδες κτλ., ὅλοι αὐτοί, εἰς τοὺς ὁποίους δυνάμεθα νὰ προσθέσωμεν τὰς κεντήστρας καὶ ὑφαντρίας, ἔχοντες μὲν ἀνεπτυγμένον ἐκ φύσεως τὸ αἴσθημα τῆς γραμμῆς καὶ τοῦ χρώματος, τὸ ἀπαραίτητον αὐτὸ στοιχεῖον διὰ κάθε καλλιτεχνικὴν δημιουργίαν, παραμένοντες δ' ἅμα πιστοὶ εἰς τὴν τεχνικὴν τοῦ τόπου των παράδοσιν, κατῴρθωσαν ν' ἀναπτύξουν τὴν λαϊκὴν τέχνην, τὴν οἰκοτεχνίαν καὶ τὴν βιοτεχνίαν εἰς βαθμὸν ἀξιοθαύμαστον.

Ἡ ὑπαρξὶς πλήθους εἰδικευμένων κατὰ τὸπους τεχνιτῶν ἐπέτρεψε νὰ ἰδρυθοῦν κατὰ τὸν 18ον αἰῶνα εἰς τὰς μᾶλλον πλουσίας περιοχὰς (Ζαγοροχώρια, χωριὰ Κονίτσης, Καλάρρυτα, Συρράκον, Μέτσοβον κλπ.) ἀξιολογώτατα ἐργαστήρια καὶ νὰ καταστοῦν τὰ μέρη αὐτὰ κέντρα βιοτεχνιῶν. Τοῦτο ἐξηγεῖ καὶ τὸ ὅτι ὁ Ἄλῃ πασσαῖς μετὰ ταῦτα ἠδυνήθη, ὅτε ἡ πρωτεύουσα τοῦ κράτους του ἀπέκτησε καὶ πλοῦτον καὶ ἰδιαιτέραν οἰκονομικὴν σημασίαν, νὰ ἰδρῦσῃ εἰς τὰ Ἰωάννινα τὰ περίφημα ἐργαστήρια, τὰ ὁποῖα συνετέλεσαν διὰ τὴν τελικὴν ἀνθισιν τῆς ἡπειρωτικῆς τέχνης (Πρβλ. Ἀγγελικῆς Χατζημιχάλη. Ἑλληνικὴ Λαϊκὴ Τέχνη - Σκῦρος σελ. 56 καὶ 58 - 59). Διὰ νὰ γίνῃ καταφανὴς ἡ σπουδαιότης τῶν ἐργαστηρίων, τὰ ὁποῖα ἦνθησαν εἰς τὰ Ἰωάννινα, ἀναφέρομεν ὅτι μέχρι τοῦ 1860 τὸ περίφημον ἐργαστήριον τοῦ Κώστα Μπίτσιου ἐξηκολούθει νὰ παράγῃ ἐτησίως χιλίας χρυσοποικίλους ἐνδυμασίας, ἀποστέλλον αὐτὰς εἰς ὅλην τὴν βαλκανικὴν μέχρι τῆς Βοσνίας. Αἱ ἐνδυμασίαι αὐταὶ ἐγίνοντο συμφώνως πρὸς τοὺς ὠρισμένους τοπικοὺς τύπους συνήθεις εἰς τὰ μέρη εἰς τὰ ὁποῖα ἀπεστέλλοντο. Ἄν δὲ ἐνθυμηθῶμεν ὅτι ἡ ἀξία μιᾶς τοιαύτης ἐνδυμασίας ἦτο ἰσότιμος περίπου τότε πρὸς τὴν ἀξίαν μιᾶς μικρᾶς κατοικίας, δυνάμεθα νὰ σχηματίσωμεν ἰδέαν τοῦ πλούτου καὶ τῆς παραγωγικότητος τῶν ἐργαστηρίων τῶν Ἰωαννίνων.

Σήμερον ἀκόμη ἐκ τῶν τεχνιτῶν αὐτῶν οἱ πρωτομαστόροι καὶ οἱ κονδαρέοι δύνανται νὰ μᾶς δώσουν τὸ μέτρον τῆς τεχνικῆς καὶ τῆς παραδόσεως εἰς τὴν οἰκοδομικὴν τέχνην μὲ τὰ πλούσια διασωζόμενα ἀρχοντόσπιτα καὶ τὴν ἐσωτερικὴν των διαρρύθμισιν. (Πρβ. Ἀριστοτέλους Ζάχου. Ἀρχιτεκτονικὰ σημειώματα. Ἰωάννινα. Ἑπειρωτικὰ Χρονικά. Ἔτος τρίτον. Τεύχος τρίτον σελ. 295 - 306). Αἱ στερεαὶ καὶ αὐστηραὶ αὐταὶ οἰκοδομαὶ εἶναι ταυτοχρόνως κομψαί, ἐνῶ ἐξυπηρετοῦν ὅλα τὰ πρακτικὰ προβλήματα. Καὶ αἰσθανόμεθα θαυμασμὸν διὰ τοὺς ἀριστοτέχνους πρωτομαστόρους, οἱ ὁποῖοι ἀποδεικνύονται θαυμάσιοι νοικοκυραῖοι καὶ ἅμα δεινοὶ μηχανικοὶ εἰς τοὺς ὑπολογισμούς, ὅσον καὶ ποιηταί. Ἦσαν δηλαδὴ κάτοχοι μιᾶς τέχνης καὶ δεξιότητων ἀναμφισβητήτου ἀξίας. Ἡ ἐξέτασις τῆς ἀρχιτεκτονικῆς τῆς

Ἑπείρου μᾶς προξενεῖ λύπην, διότι μᾶς ὑπενθυμίζει πόσας ἀξίας ἀφίσαμεν νὰ χαθοῦν μὴ ἐκτιμήσαντες τοὺς ἐμπειροτέχνους αὐτοὺς πρωτομάστορας καὶ πόσων διδασμάτων ἐστερήθησαν οἱ σημερινοὶ ἀρχιτέκτονες μὴ ἐπωφεληθέντες αὐτῶν. Διότι δὲν πρέπει νὰ λησμονῶμεν ὅτι ἀρχιτεκτονικὴ εἶναι μεταξὺ ὅλων τῶν τεχνῶν ἡ καλύτερον ἐκφράζουσα τὸν ἐθνικὸν χαρακτήρα, ὅταν εἶναι ἠνωμένη μετὰ τὴν γῆν καὶ τὸ κλίμα, τὸ ὁποῖον πρέπει καὶ νὰ καθορίζῃ τὴν γενικὴν διάταξιν τῶν οἰκοδομημάτων. Τοιοῦτοτρόπως καὶ ὁ ἐσωτερικὸς διάκοσμος μετὰ τὰ θαυμάσια ξυλόγλυπτα (τὰ μεγάλα ἐρμάρια, τὰς θυρίδας, τὰ ράφια, τὰ τζάκια, τὰ πολλὰ διβάνια, μετὰ τὰ ὑφαντὰ καὶ κεντήματα, σινδόνια, μαξιλάρια κλπ.), τῶν ὁποίων ὁ τύπος καὶ ἡ χρῆσις καθορίζονται ἀπὸ τὸν χαρακτήρα τῆς ἐσωτερικῆς διατάξεως τῶν οἰκιῶν, ἀποτελοῦν ὅλα μαζὺ εἰς τὸ ἑπειρωτικὸν σπίτι, ὅπως περίπου καὶ εἰς πᾶν ἑλληνικόν, ἓνα ἁρμονικὸν σύνολον.

Αἱ πολλαὶ καὶ ποικίλαι ἐνδυμασίαι τῆς Ἑπείρου, ἐκ τῶν ὁποίων αἱ περισσότεραι ἐξέλιπον ἢ ἐκλείπου ὅλονέν, δύνανται νὰ διαιρεθοῦν εἰς ἀστικάς καὶ χωρικές. Αἱ ἀστικά, ἐκ τῶν ὁποίων αἱ κυριώτεραι ἦσαν τῶν Ἰωαννίνων (εἰκ. 1), ἡ παλαιὰ τῆς Ζήτης, τῆς Δρυϊνουπόλεως (εἰκ. 2) κλπ., διακρίνονται διὰ τὸν πλοῦτον καὶ τὴν πολυτέλειαν τόσον τῶν ὑφασμάτων, κατασκευασμένοι μετὰ χρυσοῦφαντα, μεταξωτὰ, τσόχινά ἢ βελούδινα ὑφάσματα, ὅσον καὶ τῆς κεντητικῆς ἢ χρυσοκεντητικῆς. Ἐκ τῶν χωρικῶν ἀναφέρομεν ὡς κυριώτερας τὰς ἐνδυμασίας τῆς ἐπαρχίας Κουρέντων (εἰκ. 3, ἀρ. 1), τοῦ Πωγωνίου (εἰκ. 3, ἀρ. 2), τοῦ Σουλίου (εἰκ. 4), τῶν Καλαρρῦτων, τῆς Παραμυθιάς, τοῦ Ζαγορίου, τῶν Σαρακατσάνων, τῶν Ἀρβανιτοβλάχων (εἰκ. 5) κλπ., αἵτινες κατασκευασμένοι δι' ἐγχωρίων ὑφασμάτων ἔχουν κοινὸν χαρακτηριστικὸν τὴν λιτότητα εἰς τὰ ὑφάσματα καὶ τὸν διάκοσμον. Μεταξὺ αὐτῶν ὅπως ἰδιαιτέραν ἐντύπωσιν κάμνει ἡ στολὴ τοῦ Πωγωνίου μετὰ τὸν ἰδιόρρυθμον λευκὸν κεφαλόδεσμον, κατασκευασμένη σχεδὸν ἐξ ὀλοκλήρου ἐκ χονδρῶν λευκῶν ὑφασμάτων. Ἡ ἀπλουστερα ὅμως ἐξ ὅλων αὐτῶν εἶναι ἡ τῶν Καλαρρῦτων, ἣτις στερεῖται παντελῶς κοσμημάτων, μολονότι τὰ Καλάρρυτα ἦτο τὸ γνωστὸν κέντρον ἀργυροχοίας καὶ οἱ κάτοικοί του εἶχον εὐμάρειαν καὶ πλοῦτον. Ἄγραφος ὅμως νόμος ἀπαράβατος κατὰ τῆς πολυτελείας (Σ. Λάμπρου, Λόγοι καὶ Ἄρθρα 1878—1902 Συρράκων καὶ Καλαρρῦται) ἀπηγόρευεν εἰς τὰς γυναῖκας νὰ φοροῦν κοσμήματα, χρυσᾶ νήματα, γουναρικά, σάλια κλπ.

Ἡ ὑφαντικὴ ἀνεπτύχθη εἰς τὴν Ἑπειρον καὶ ὡς οἰκιακὴ κυρίως τέχνη, ἀλλὰ καὶ ὡς ἐργαστηριακὴ (Συρράκων, Καλαρρῦτες, Κόνιτσα κλπ.) διὰ τὴν κατασκευὴν καποτῶν καὶ παντὸς εἴδους ὑφασμάτων, τῶν ὁποίων ἐγένετο ἐξαγωγή καὶ εἰς τὸ ἐξωτερικόν. Ἐπίσης ἦτο κατ' ἐξοχὴν διαδεδομένη εἰς τὴν Ἑπειρον ἡ κατεργασία τοῦ βάμβακος, τῆς μετάξης,

τοῦ λιναρίου καὶ μαλλιῦ. Ἐκ τῶν πολλῶν ὑφασμάτων, τῶν ὁποίων ἡ ἐπεξεργασία ἦτο τελειοτάτη, ἄξια σημειώσεως εἶναι τὸ λεπτότατο λινὸ καὶ μεταξωτὸ ῥιγωτὸ ὑφασμα, ἡ *τσιπα*, ὅπως καὶ τὸ βαμβακομέταξο, τὸ *μπιμπιζάρι*. Τὰ ὑφάσματα αὐτὰ δύνανται νὰ θεωρηθοῦν ἐκ τῶν τελειοτέρων ὑποδειγμάτων τῆς ἑλληνικῆς ὑφαντικῆς τέχνης. Ἐπίσης ὡς πρὸς τὰ κεντητὰ εἰς τὸν ἀργαλειὸν μεταξωτὰ ὑφάσματα εὐρίσκομεν ἑξαιρετικὰ ὑποδείγματα σχεδίων κεντημένων εἰς τὸν ἀργαλειὸν μὲ καλλιτεχνικὴν σημασίαν.

Ἐκ τῶν μαλλίνων ὑφασμάτων τὸ πλεόν σύνηθες εἶναι τὸ χονδρὸ λευκὸν ἢ κυανοῦν βαθὺ ὑφασμα, τὸ *σκουτί*, διὰ τοῦ ὁποίου κατεσκεύαζον τοὺς διαφοροὺς ἐξωτερικοὺς ἀνδρικοὺς καὶ γυναικειοὺς ἐπενδύτας, οἱ ὁποῖοι ἐξήγοντο, ὡς εἴπομεν, καὶ εἰς τὸ ἐξωτερικόν. Ἐπίσης μεγάλη ἐπίδοσις παρατηρεῖται εἰς τὴν Ἑπειρον, ὅπως καὶ εἰς ὅλα τὰ ὄρεινά μέρη τῆς Ἑλλάδος, ἔνεκα τῶν κλιματολογικῶν συνθηκῶν προφανῶς, εἰς τὴν κατασκευὴν μαλλίνων ἐπικαλυμμάτων, ὅπως εἶναι: οἱ *βελέντζες*, *κιλίμα*, *ἀνδρομίδες*, *χράμα*, *φλοκάτες*, μάλλινα προσκέφαλα κλπ. Ἐξ αὐτῶν πολλά, καὶ κυρίως τὰ χρησιμεύοντα ὡς ἐπικαλύματα τῶν διθανίων, *μαξιλάρια* κτλ., εἶναι κοσμημένα διὰ χαρακτηριστικῶν σχεδίων ἐκ γεωμετρικῶν σχημάτων καὶ σχηματοποιημένων κλάδων καὶ ἀνθέων (εἰκ. 6, 7). Ἡ τεχνικὴ τῶν ὑφαντῶν, ὅλως ἰδιόρρυθμος καὶ ἀρκετὰ πολὺπλοκος, ἐκλείπει ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν, οὕτως ὥστε μετὰ δυσκολίας συναντᾷ τις πλεόν ὑφαντρίας κατεχούσας τὴν τεχνικὴν ταύτην. Ἐκ τῶν πολλῶν τοιούτων ὑποδειγμάτων (*χαλιά*, *μπάντες*, *προσκέφαλα* κλπ.), ἅτινα σώζονται εἰς ὅλας σχεδὸν τὰς ἡπειρωτικὰς οἰκίας, καταφαίνεται ὅτι κατεσκευάζοντο εὐδοκίμως εἰς ὅλην τὴν Ἑπειρον, ἂν καὶ ὁ τύπος αὐτῶν φέρει τὴν εἰδικὴν ὀνομασίαν, *μεισοβίτικα*.

Ἐκ τῆς καθόλου ἡπειρωτικῆς τέχνης, αἱ σημαντικώτεραι τέχναι αἱ ἔχουσαι ἑξαιρετικὴν καλλιτεχνικὴν σημασίαν καὶ ἰδιορρυθμίαν εἶναι, ἐκτὸς τῆς *ξύλογλυπτικῆς*, ἡ *χρυσοποιικιλτικὴ*, ἡ *κεντητικὴ* καὶ ἡ *ἀργυροχοΐα*.

Ἡ *ποιικιλτικὴ* ἐν γένει, χρησιμεύουσα διὰ τὸν διάκοσμον ὅλων τῶν ἐξωτερικῶν ἐπενδυτῶν καὶ διαφόρων ἄλλων εἰδῶν, μᾶς παρουσιάζεται ὑπὸ δύο τεχνοτροπίας: Τὴν τῶν *τερζήδων*, *χρυσορραπτῶν* κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους, καὶ τὴν τῶν *συρμακέζων*.

Εἰς τὴν τέχνην τῶν *τερζήδων* τὸ διακοσμητικὸν θέμα σχηματίζεται διὰ μεταξωτοῦ κορδονίου ἢ *γαϊτανίου*, ὅπως καὶ διὰ χρυσοῦ ἢ ἀργυροῦ τοιούτου. Καὶ εἰς τὰς δύο περιπτώσεις ὁ τρόπος τῆς κατασκευῆς εἶναι ὁμοιος. Τὸ κορδόνι ἢ *γαϊτάνι*, μεταξωτόν, χρυσοῦν ἢ ἀργυροῦν, ράπτεται ἐπὶ τοῦ ὑφάσματος διὰ λεπτοτάτου μεταξίνου νήματος, συνήθως ἐπὶ ἐριούχου ἢ βελούδου. Τὸ διακοσμητικὸν θέμα, τὸ ὁποῖον πρόκειται νὰ κεντηθῆ, σχεδιάζεται ἐπὶ λεπτοῦ χάρτου, χρώματος συνήθως ὑποκιτρίνου, καὶ ράπτεται προχειρῶς ἐπὶ τοῦ ὑφάσματος. Συμφώνως πρὸς τὸ σχέδιον τὸ κορδόνι ἢ

γαϊτάνι ράπτεται ἐπὶ τοῦ ὑφάσματος διὰ λεπτοτάτου μεταξίνου νήματος. Ὅτε τὸ κέντημα εἶναι πλέον ἔτοιμον ὁ χάρτης ἀποκόπεται. Τὴν τέχνην ταύτην συνήθως καλοῦμεν *χρυσοποικιλτικὴν*, εἶναι δὲ αὕτη καὶ ἡ περισσότερον διαδεδομένη ὅσον ἀφορᾷ τὸν διάκοσμον τῶν ἐνδυμασιῶν. Ἀξιολογώτατα ὑποδείγματα, τόσον διὰ τὸν πλοῦτον τοῦ διακόσμου καὶ τῆς συνθέσεως, ὅσον καὶ διὰ τὴν λεπτότητα τῆς ἐκτελέσεως, βλέπει τις εἰς τὰς εἰκόνας 8, 9 καὶ 10. Τὰ εἰκονιζόμενα ὑπ' ἀρ. 8, 9 εἶναι ἐπενδύται, τὸ *πιρπιρί*, ἐκ τῆς γυναικείας ἐνδυμασίας τῶν Ἰωαννίνων. Ἐξ αὐτῶν τὸ μὲν ἐν πρῶτον (8) εἶναι ἐξ ὀλοκλήρου κεντημένον διὰ χρυσῶν κορδονίων, τὸ δὲ δεύτερον (9) διὰ διαφόρων μεταξωτῶν κορδονίων χρώματος ἀνοικτοῦ ἢ βαθέος κιτρινοῦ, ὅπως καὶ διὰ χρυσῶν γαϊτανίων. Τὸ τρίτον, ὑπ' ἀρ. 10, τὸ *ἀντερί*, εἶναι ἐπὶ λευκοῦ μεταξωτοῦ ὑφάσματος διακοσμημένον μὲ γαϊτάνια καὶ κορδονάκια, πεποικιλμένον δὲ πολλαχοῦ δι' ἑλαφρῶν πολυχρώμων κεντημάτων.

Ἡ *συρμακέζικη* τέχνη, ἡ τῶν *χρυσοπάστων* κατὰ τὴν βυζαντινὴν ἐποχὴν, διαφέρει τῆς πρώτης κατὰ τὴν τεχνικὴν, καθόσον δὲν γίνεται χρῆσις κορδονίου καὶ τὸ διακοσμητικὸν θέμα κεντᾶται διὰ χρυσοῦ νήματος. Τὸ ἐπὶ τοῦ χάρτου σχέδιον τοποθετεῖται ἐπὶ τοῦ ὑφάσματος, τὸ δὲ χρυσοῦν νῆμα κεντᾶται ἐπ' αὐτοῦ μὲ διαφόρων εἰδῶν βελονιές. Διὰ τῆς τεχνικῆς ταύτης εἶναι κεντημένα ὅλα τὰ ὑφάσματα τῆς ἐκκλησιαστικῆς χρήσεως. Εἰς τὰ εἶδη τῆς κοσμικῆς χρήσεως, καὶ μάλιστα εἰς τὴν Ἡπειρωτικὴν τέχνην, ἡ *συρμακέζικη* τεχνικὴ ἐφαρμόζεται εἰς προσκέφαλα, ἐφαπλώματα, ἐνδύματα, *τεπελίκια* κλπ. Εἰς τὰ εἶδη ταῦτα γίνεται χρῆσις κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη κυρίως τῆς ἀπλουστερας βελονιάς, καὶ ὡς ἐκ τούτου τὰ ὑποδείγματα τῆς ἠπειρωτικῆς ταύτης τέχνης δὲν ἔχουν τὴν ἐξαιρετικὴν σημασίαν τῶν παλαιότερων τοιούτων.

Τὰ ἠπειρωτικὰ κεντήματα κατέχουσι τὴν πρωτεύουσαν θέσιν μεταξὺ τῶν τόσων πολυμόρφων καὶ ἰδιοτύπων ὑποδειγμάτων τῆς ἑλληνικῆς κεντητικῆς τέχνης. Ὅχι μόνον διὰ τὸν πλοῦτον τοῦ ὕλικου, ὅσον διὰ τὸν πλοῦτον τῆς συνθέσεως, ἀλλὰ καὶ τὴν λεπτότητα τοῦ χρωματισμοῦ καὶ τὴν τελειότητα τῆς τεχνικῆς ἐκτελέσεως.

Εἰς τὰ κεντήματα τῆς Ἠπείρου δὲν διακρίνομεν ξένας ἐπιδράσεις ἀφομοιωθείσας, ἐκτὸς τῆς ἀνατολικῆς. Ἡ ἀνατολικὴ αὕτη ἐπίδρασις φαίνεται διαδοθεῖσα εἰς τὸ ἠπειρωτικὸν κέντημα κυρίως διὰ τῆς εἰσαγωγῆς τῶν πολυτίμων ἀνατολικῶν ὑφασμάτων. Ἡ παρατηρουμένη ταυτότης μορφῆς καὶ τεχνικῆς τῶν κεντημάτων τῆς Ἠπείρου πρὸς τὰ κεντήματα τῆς κάτω Ἀλβανίας εἶναι φυσικὴ, διότι πρόκειται περὶ κεντημάτων, τὰ ὅποια ἔχουν τὴν αὐτὴν καταγωγὴν. Ἐὰν σήμερον ἀναφέρονται τὰ κεντήματα τῆς κάτω Ἀλβανίας ὡς ἄλβανικά, τοῦτο βεβαίως ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι εὐρίσκονται πέραν τῶν πολιτικῶν συνόρων τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους. Γενικῶς τὰ κεν-

τήματα τῆς Ἡπείρου συγγενεύουσι πρὸς τὰ νησιωτικὰ καὶ κυρίως μᾶς παρουσιάζουν πολλὰς ἀναλογίας καὶ ὁμοιότητας κατὰ πρῶτον λόγον πρὸς τὰ κεντήματα τῆς γειτονικῆς Λευκάδος καὶ κατὰ δεύτερον πρὸς τὰ τῆς Σκύρου καὶ τῶν ἑλληνικῶν διαμερισμάτων τῆς Μ. Ἀσίας, καὶ εἰς πολλὰς δὲ λεπτομερείας πρὸς τὰ τῆς Κρήτης. Τὰ σωζόμενα ἠπειρωτικὰ κεντήματα δὲ φαίνονται παλαιότερα τοῦ ΙΗ' αἰῶνος. Τὰ περισσότερα δ' ἐξ αὐτῶν ἀνήκουσιν εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΘ' αἰῶνος.

Τὸ κέντημα ἐκαλλιουργήθη εἰς τὴν Ἡπειρον ὡς οἰκιακὴ τέχνη, κυρίως δι' ἀτομικὴν χρῆσιν. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ὅμως τοῦ Ἀλῆ πασσᾶ, ὡς εἶναι γνωστόν, ἀνεπτύχθη καὶ τὸ κέντημα ὡς ἐργαστηριακὴ τέχνη.

Τὰ ἠπειρωτικὰ κεντητὰ ὑφάσματα διακρίνονται εἰς δύο: α') εἰς κεντήματα διὰ τὸν στολισμὸν τῆς φορεσιᾶς: ὑποκάμισα, κεφαλόδεσμοι, μπόλιες, ζωνάρια, βρακοζῶνες κλπ. καὶ β') εἰς κεντήματα τῆς κατοικίας: σινδόνια, μαξιλάρια, μπάντες, πεσκήρια, προσόψια, πετσέτες, μαχραμάδες κλπ. Ὅλα εἶναι κεντημένα ἐπὶ λευκῶν ὑφασμάτων λινῶν ἢ μεταξωτῶν, συνήθως λευκῶν, διὰ μετᾶξης λεπτοτάτων ἀποχρώσεων. Συχνάκις εἰς τὰ πλουσιώτατα ταῦτα κεντήματα γίνεται ἀνάμιξις χρυσῶν ἢ ἀργυρῶν νημάτων, πολλάκις δὲ εὐρίσκομεν καὶ ὀλοκλήρους ἐπιφανείας κεντημένας διὰ χρυσῶν ἢ ἀργυρῶν τοιούτων. Ἐπίσης πολλὰ ἐξ αὐτῶν εἶναι ἀσπροκέντητα, δηλαδὴ κεντημένα διὰ λευκῆς μετᾶξης κατὰ λεπτοτάτην τεχνοτροπίαν. Σπανιώτατα συναντῶμεν χονδρὰ βαμβακερὰ ὑφάσματα κεντημένα συνήθως δι' ἐρίου, καὶ τοῦτο κυρίως εἰς τὰς μᾶλλον ἀποκέντρους περιφερείας. Τὰ κεντήματα αὐτὰ κατανέμονται εἰς δύο βασικὰς κατηγορίας ὡς πρὸς τὸν τρόπον τῆς τεχνικῆς τοῦ κεντήματος τῶν θεμάτων: α') Εἰς κεντήματα, τῶν ὁποίων τὰ σχέδια γίνονται μὲ τὸ μέτρημα τῶν κλωστῶν τοῦ ὑφάσματος χωρὶς νὰ εἶναι προσχεδιασμένα ἐπ' αὐτοῦ· β') Εἰς κεντήματα, τῶν ὁποίων τὰ θέματα εἶναι ἐλευθέρως σχεδιασμένα ἐπὶ τοῦ ὑφάσματος. Ὅλων τῶν εἰδῶν τὰς βελονιάς τὰς εὐρίσκομεν εἰς τὰ ἠπειρωτικὰ κεντήματα, ἐκ τούτων ἀναφέρομεν τὰς ἀκολούθους: τὴν σταυροβελονιά, τὴν ριζοβελονιά, τὴν ἴση, τὴν φουσκωτὴ ἢ ἀναχυτὴ, τὴν ἀσταχωτὴ, ἢ ὁποία τόσον ὁμοιάζει πρὸς τὴν σκυριανὴ καὶ παρουσιάζει κεντημένας καὶ τὰς δύο ὄψεις τοῦ ὑφάσματος. Ἐπίσης τὴν περαστή, τὸ ψαροκόκαλο, τὸ πολὺ σύνηθες εἰς τὰ κρητικὰ κεντήματα, πρὸς τὰ ὁποῖα ὡς ἐκ τούτου συγγέονται πολλὰ τῶν ἠπειρωτικῶν (εἰκ. 20). Καὶ τέλος τὴν βελονιά κασινάκι, τῆς ὁποίας γίνεται μεγάλη χρῆσις εἰς τὰ ἠπειρωτικὰ κεντήματα. Τὰς διαφόρους αὐτὰς βελονιάς χρησιμοποιοῦν πολλάκις εἰς ἓνα καὶ τὸ αὐτὸ κέντημα, ὅπως π. χ. εἰς τὸ ὑπ' ἀρ. 11 ἢ 12, εἰς τὸ ὁποῖον ἔγινε χρῆσις ὅλων τῶν ἀνωτέρω βελονιῶν. Τοιοῦτοτρόπως γενικῶς εἶπεν αἱ ἠπειρωτικαὶ βελονιαὶ δὲν ἀποβλέπουν εἰς τὴν ἀναγλυφικὴν ἐντύπωσιν, ἀλλὰ εἰς τὴν λεπτότητα καὶ τὴν

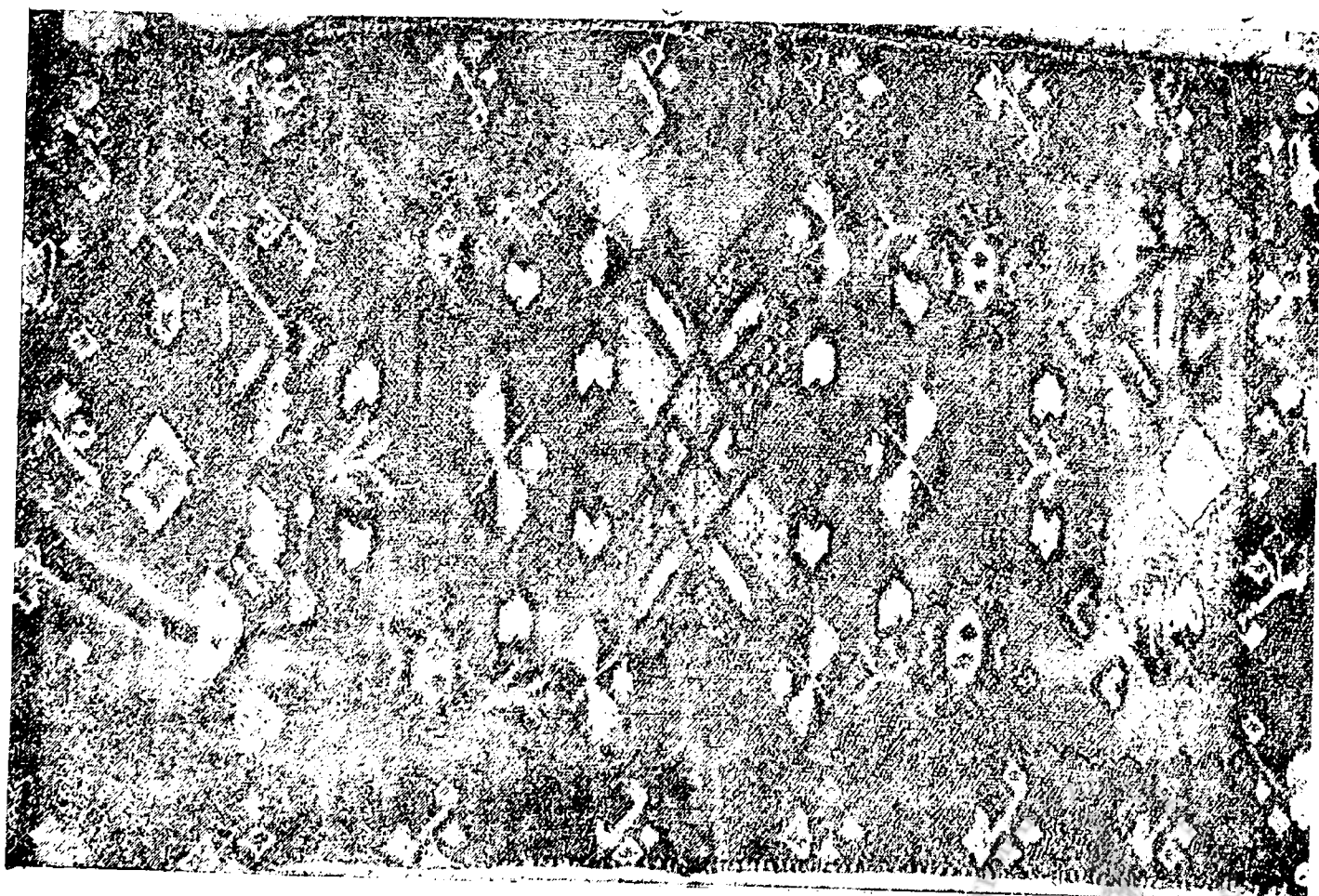
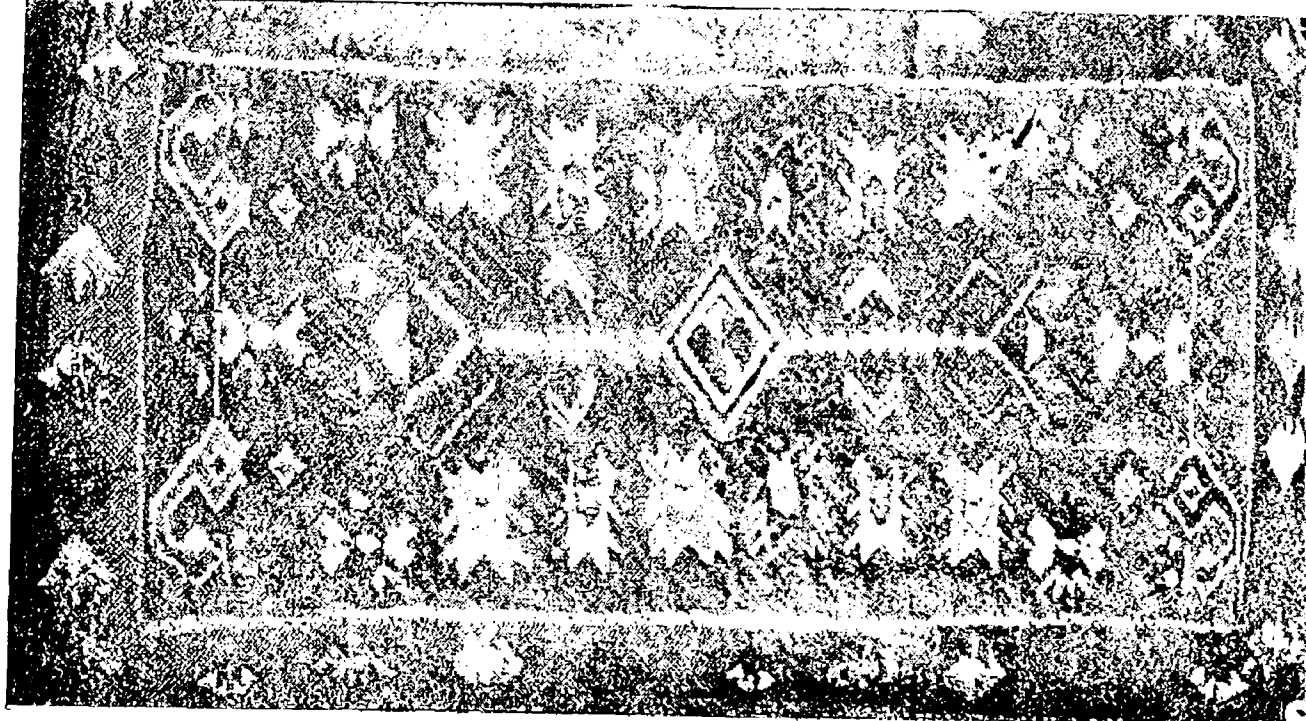

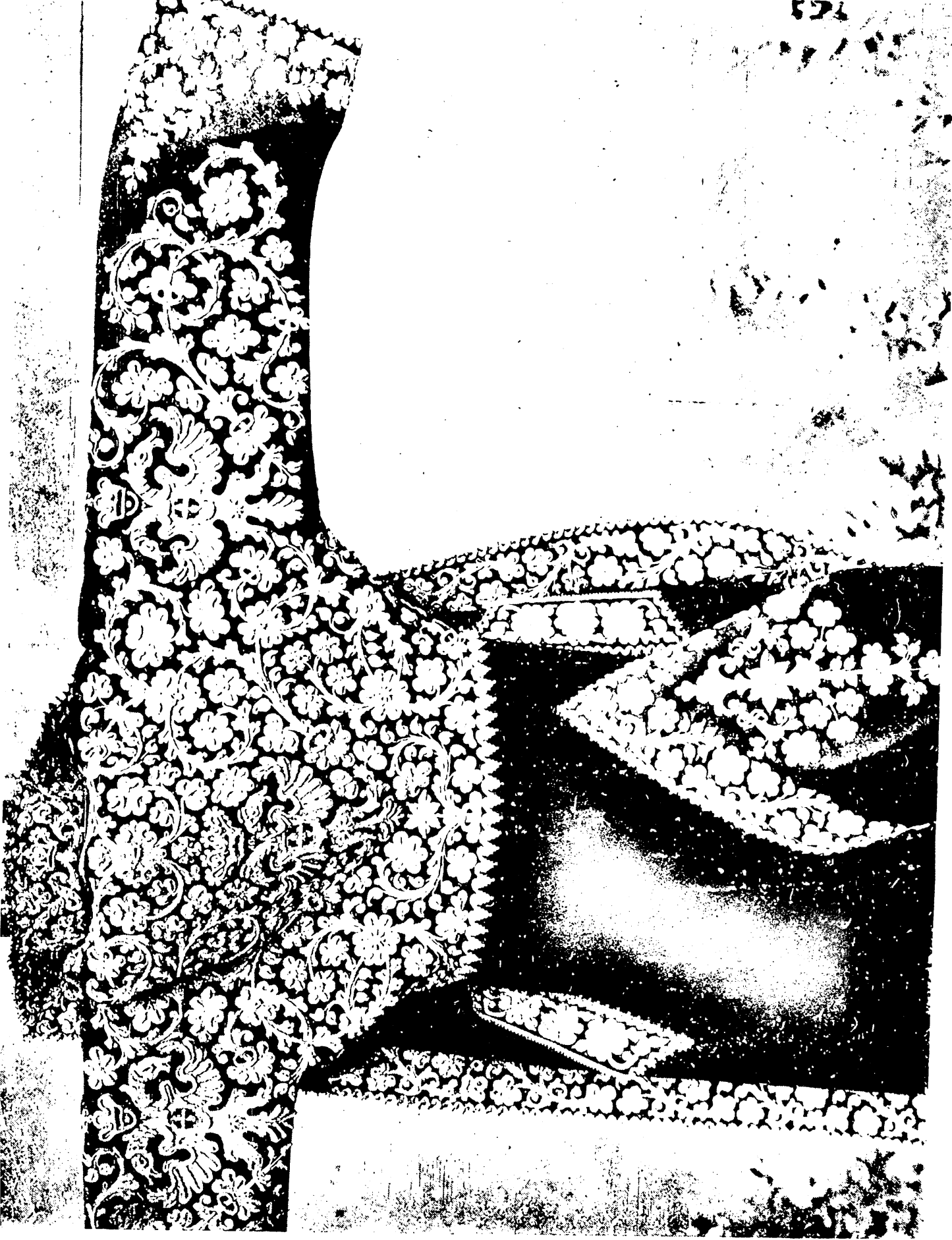

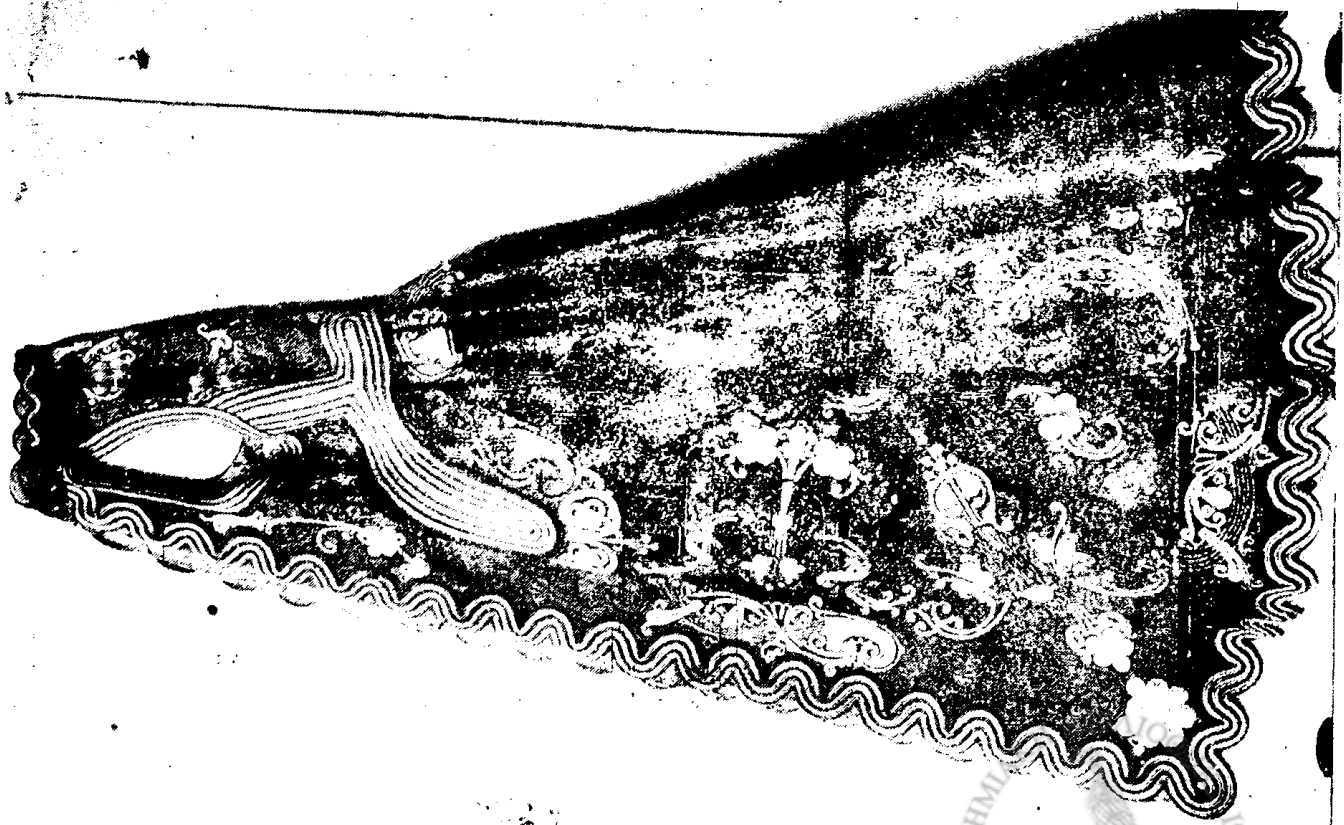
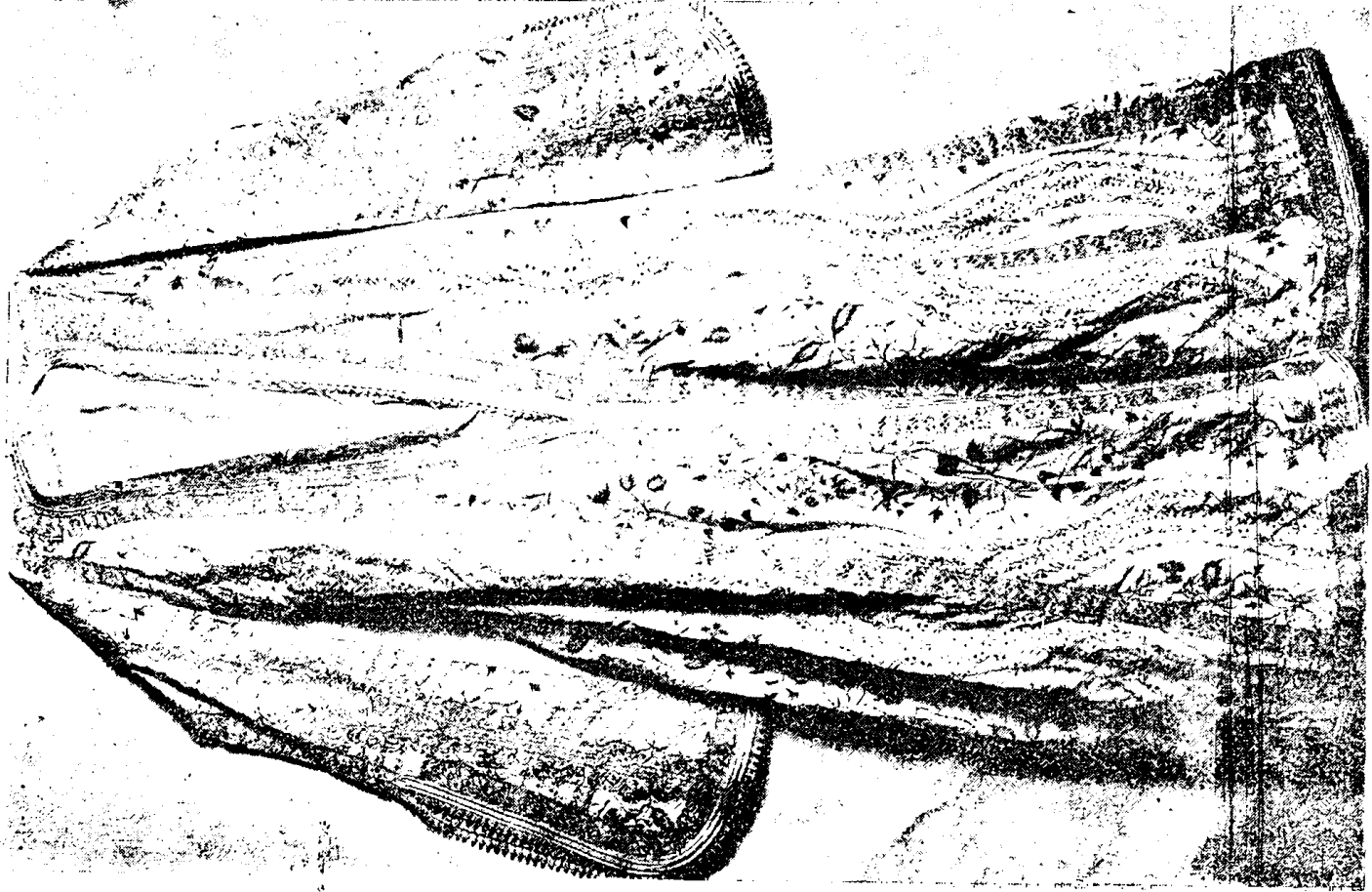
Εικ. 4.—'Ενδυμασία Σουλίου.

Εικ. 8.—Περσικό, χρυσοποίκιλτον με δικεφάλους αετούς.

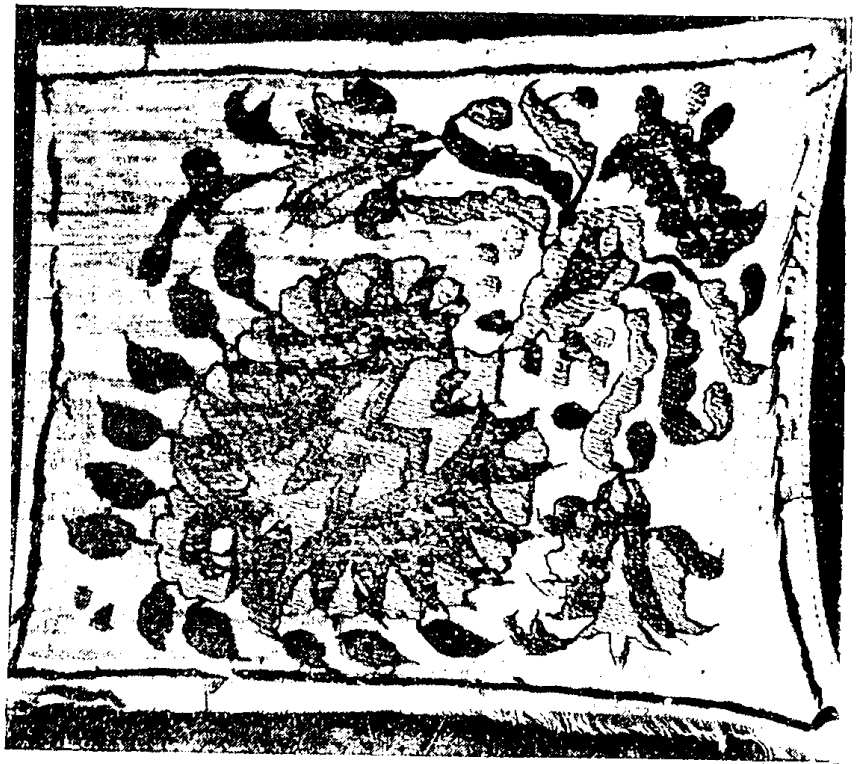
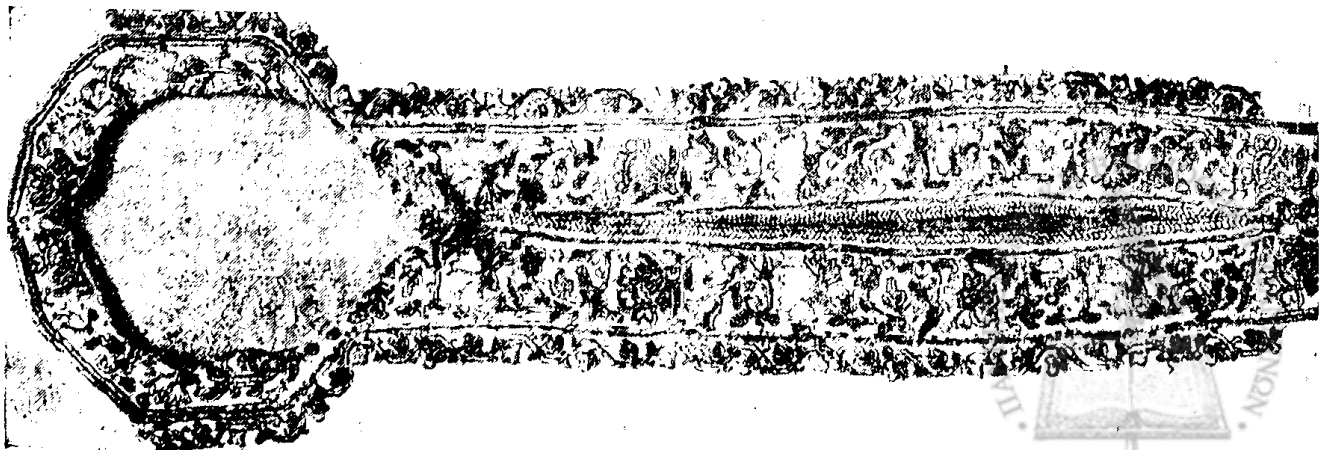

Είχ. 12. — Λεπτομέρεια τοῦ ὑποκαμίσου.

Είχ. 11. — Ὑποκάμισον νυμφικόν.

Είχ. 14.—Κέντημα ζωναριού.

15.—Σύνθεσις κεντήματος με άρχοντα ίππέα.

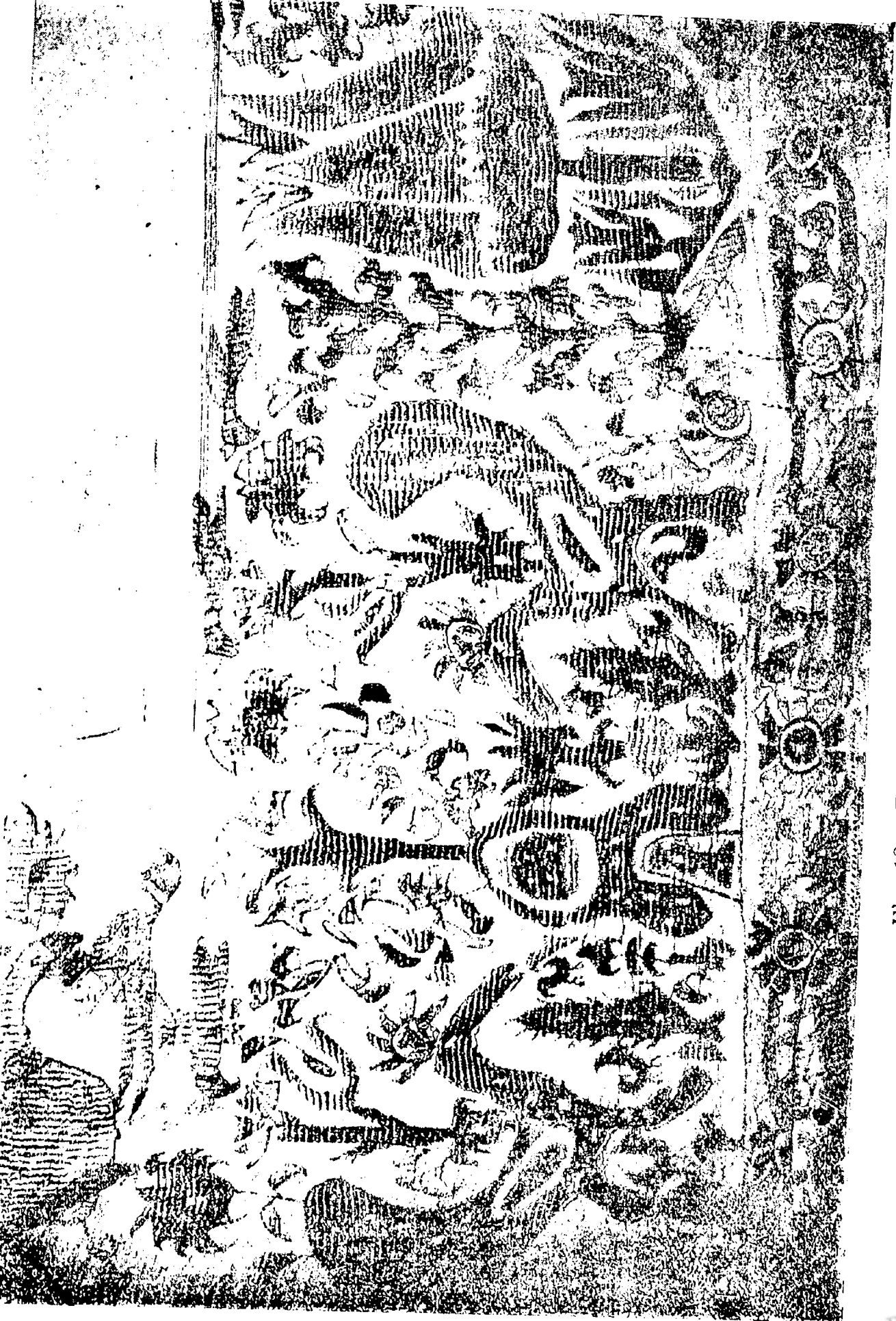

Είχ. 16. — Πλούσια διακοσμητική σύνθεση κεντάματος.

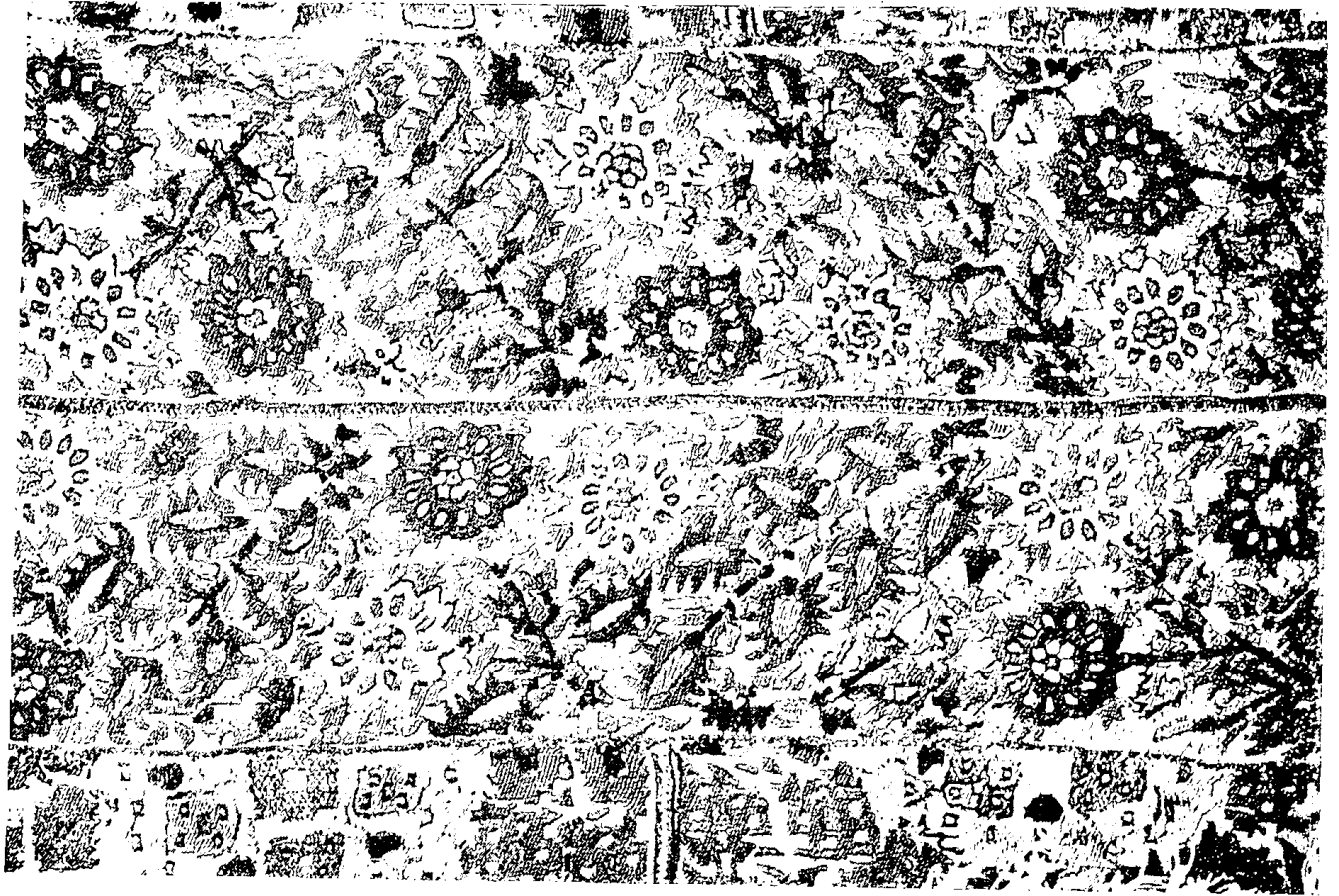

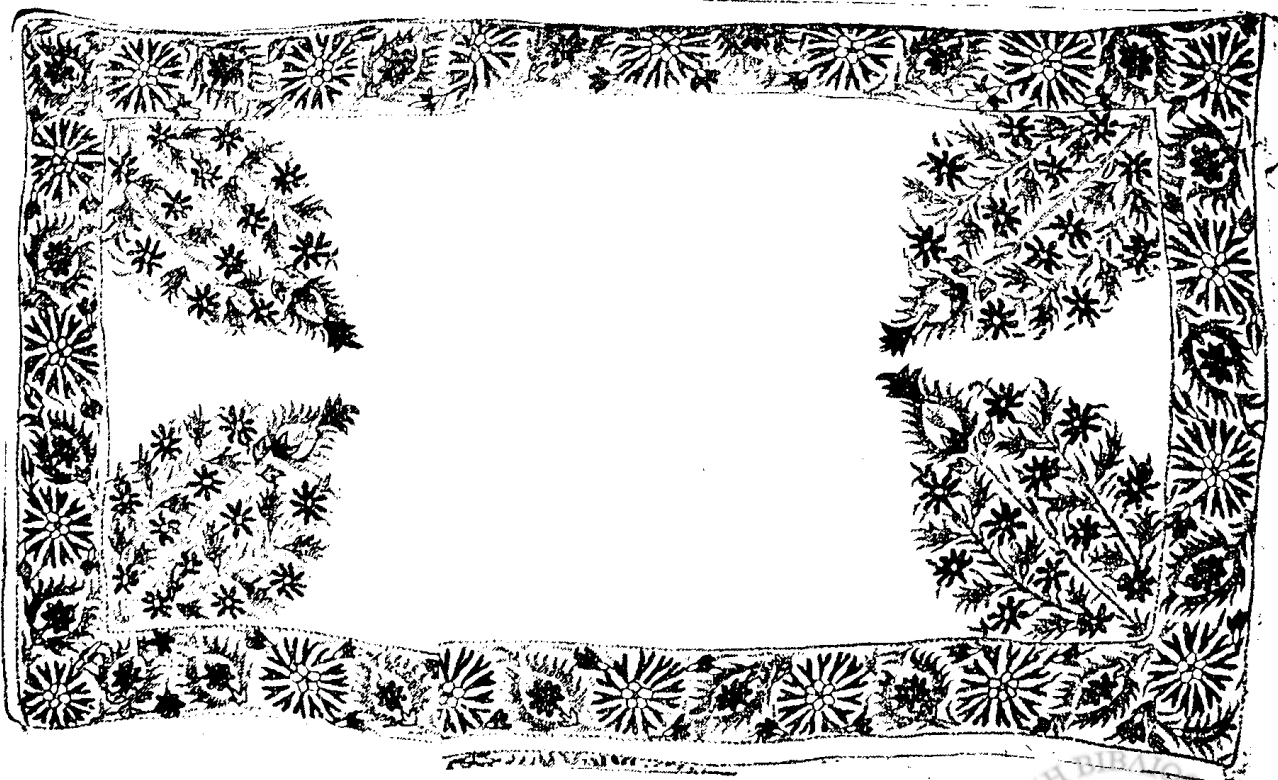
Είχ. 17. — Κέντρομα πλουσία - ανθέσεων

Είχ. 18. — Τμήμα από ολοκέντητον συνδόνιον.

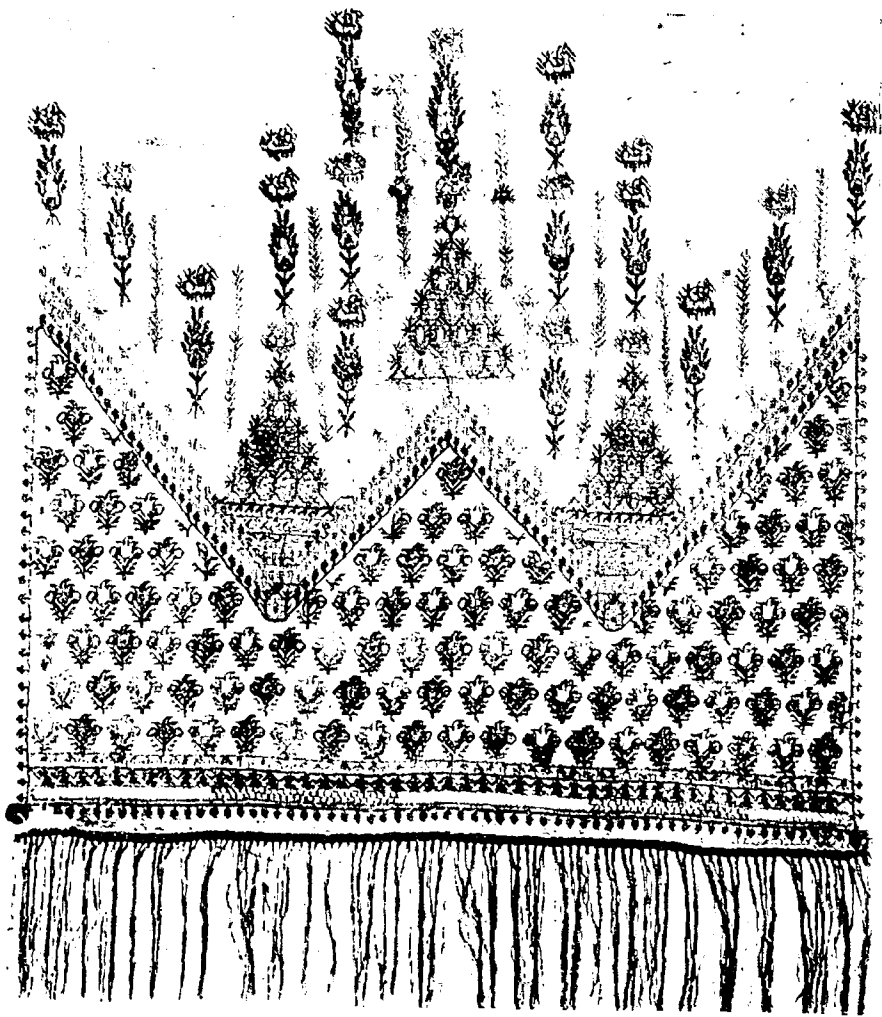

Εικ. 19. — Μαξιλάρι.

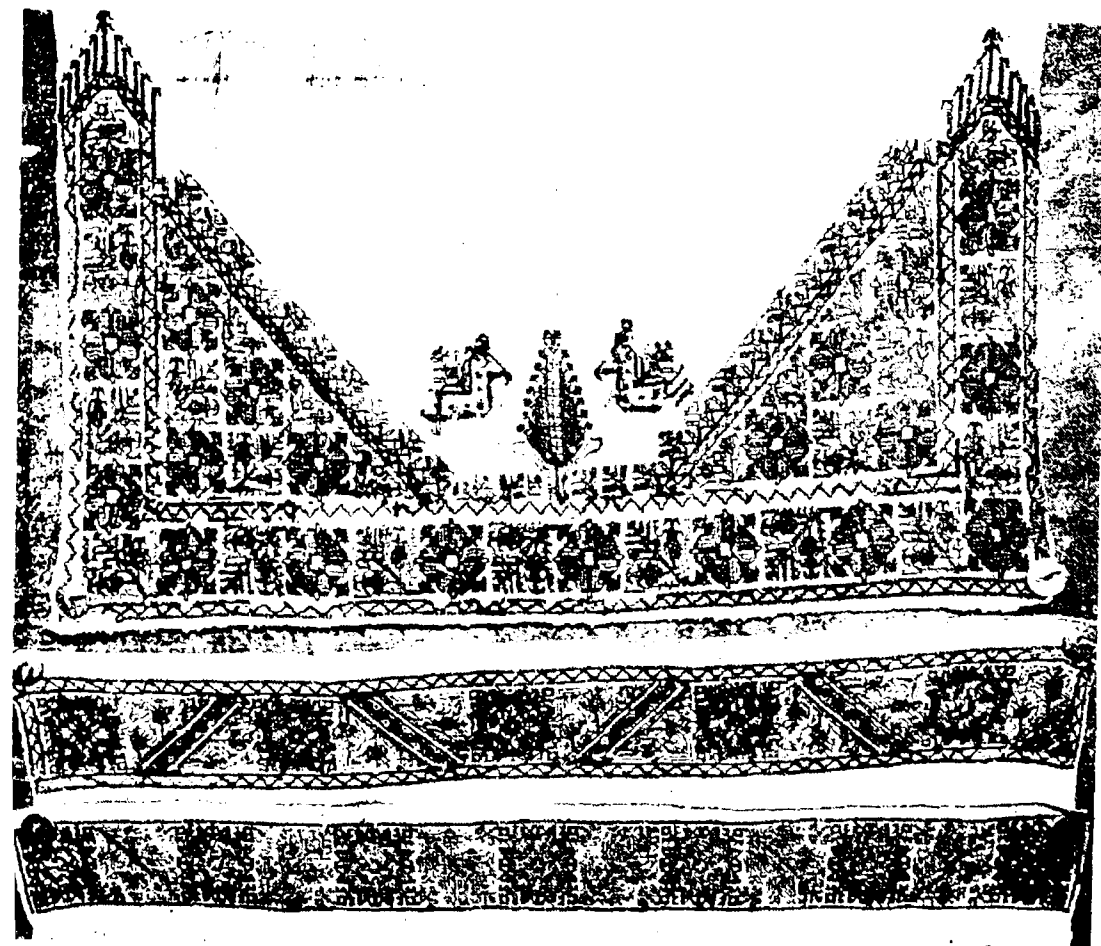

Εικ. 20. — Μαξιλάρι.

Εικ. 21. — Μαζραμάς.

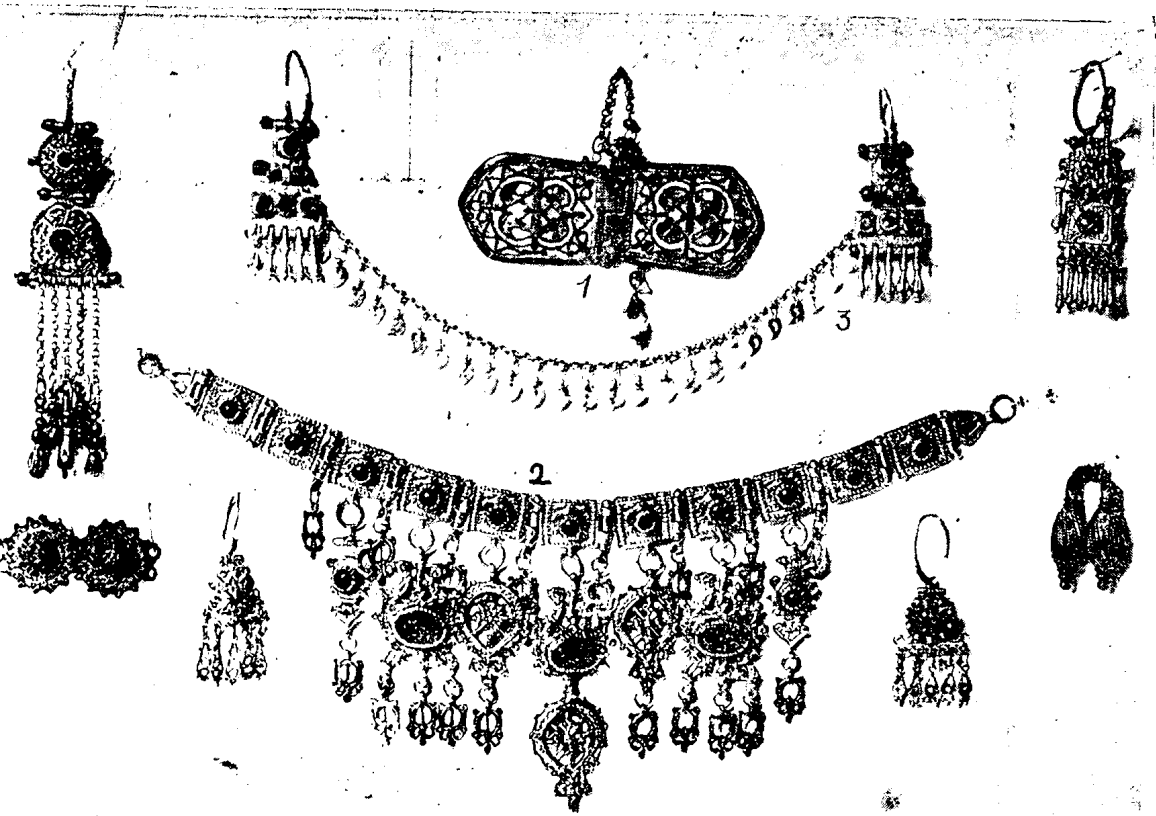
Εικ. 22. — Πεσκήρια.

Εἰκ. 23. — Ἀργυροχρυσοχοϊκὰ κατασκευάσματα.

Εικ. 24. — Χρυσοχοϊκά είδη.

Εικ. 25. — Δίσκος.

ποικιλίαν τῆς ἐπεξεργασίας. Τὰ διακοσμητικὰ θέματα τῶν κεντημάτων τοποθετοῦνται ἀναλόγως τῆς χρήσεώς των κατὰ διαφόρους τρόπους, εἶναι σχεδὸν πάντοτε αὐτοτελεῖς συνθέσεις, εἴτε ἐπαναλαμβανόμεναι εἴτε πληροῦσαι μίαν ὁλόκληρον ἐπιφάνειαν. Τὰ πλέον συνήθη ἐξ αὐτῶν εἶναι διάφορα γεωμετρικὰ σχήματα, δένδρα, ἄνθη, κλάδοι μετ' ἀνθέων, φύλλα, *ρόδακες*, *κυπαρίσια*, *γαρύφαλα*, *τουλοῦκες*, παραστάσεις ἀπὸ βάζα, *μπρόκια* καὶ ζωϊκαὶ ἀναπαραστάσεις πτηνῶν, φανταστικῶν θηρίων, διαφόρων ζώων, ἵππων, ἀνδρῶν, γυναικῶν, ὡς καὶ σκηναὶ ἐκ τοῦ καθημερινοῦ βίου κλπ., πλὴν αὐστηρῶς σχηματοποιημέναι κατ' ἰδιόρρυθμον τρόπον. Ἐκ τῶν πολλῶν καὶ θαυμασίων κεντημάτων τῆς Ἡπείρου παραθέτομεν μερικά, τῶν ὁποίων ἡ περιγραφή ἀκολουθεῖ.

Ἐν ἐκ τῶν σπανίων ὑποδειγμάτων κεντητοῦ ὑποκαμίσου, νυφικοῦ, καθόσον δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν ἐκ τοῦ πλούτου τῆς διακοσμῆσεώς του, εἶναι τῶν εἰκόνων 11 καὶ 12. Εἶναι κεντημένον μὲ πολύχρωμα μετὰξια ἁρμονικῶν συνδυασμῶν ἐπὶ λεπτοτάτου λινοῦ ὑφάσματος. Ὅλος ὁ γῦρος τοῦ ὑποκαμίσου κοσμεῖται εἰς πλάτος πέντε δακτύλων μὲ παραστάσεις ἀνθέων καὶ κλάδων (*τουλοῦπες*, *γαρύφαλα*, *λαλέδες*, *κυπαρισάκια*) ἐν συνδυασμῶ πρὸς φανταστικὰ θηρία (*γοργόνες*). Δύο κατακόρυφοι ταινίαι ἔμπροσθεν καὶ δύο ὀπισθεν πλάτους τεσσάρων δακτύλων ὑψοῦνται ἀπὸ τοῦ γύρου μέχρι τῆς ὀσφύος μὲ συνεχῆς κόσμημα ἐξ ἀνθέων. Τὰ ἄκρα τοῦ ἀνοίγματος τοῦ λαιμοῦ καὶ τοῦ στήθους φέρουσι κέντημα ἐκ λεπτοῦ χρυσοῦ νήματος. Ἐν ἀντιθέσει πρὸς ταῦτα, τὰ μανίκια εἶναι κεντημένα διὰ λεπτοτάτου λευκοῦ μεταξίνου κεντήματος, ὅπως διακρίνεται εἰς τὸ κέντρον τῆς παρατιθεμένης εἰκόνος 12. Τὸ ὁλόλευκον κέντημα τῶν μανικιῶν καὶ τὸ χρυσοῦν τῆς τραχηλιᾶς ὁμοιάζουσι καταπληκτικῶς πρὸς τὰ ὑποδείγματα τῆς νήσου Λευκάδος, φυσικὸν ἄλλωστε ὡς ἐκ τῆς μεγάλης γειτνιασεως τῶν δύο περιφερειῶν. Τὰ δὲ λοιπὰ πολύχρωμα κεντήματα τοῦ ὑποκαμίσου, τόσον ὁ γῦρος ὅσον καὶ αἱ κατακόρυφοι ταινίαι, μᾶς ὑπενθυμίζουν πολλὰ κεντήματα τῆς Σκύρου.

Τὸ ὑπ' ἀρ. 16 κέντημα, ἐν ἐκ τῶν σπουδαιότερων ὑποδειγμάτων τῆς ἠπειρωτικῆς κεντητικῆς τέχνης, τόσον διὰ τὸν πλοῦτον ὅσον καὶ διὰ τὴν ποικιλίαν τῆς συνθέσεως, εἶναι ἀπαράμιλλον εἰς χρωματισμὸν καὶ λεπτοτάτην τεχνικὴν ἐκτέλεσιν, κεντημένον διὰ πολυχρώμου μετὰξης ἐπὶ λεπτοτάτου λινοῦ ὑφάσματος. Ἀποτελεῖται ἐκ δύο τεμαχίων ἐρραμμένων τὸ ἐν κάτωθεν τοῦ ἄλλου, τμημάτων ἴσως μιᾶς μεγάλης συνθέσεως. Ἐκαστον τῶν τεμαχίων τούτων φέρει τὴν αὐτὴν σύνθεσιν, ἀναπαριστῶσαν εἰδυλιακὴν σκηνήν. Ἡ ὅλη σύνθεσις πλαισιοῦται διὰ παρισηῆς ἐξ ἀνθέων (*γαρύφαλα*). Εἰς ἄρχων καθαλλάρης καὶ μία ἄρχοντοπούλα μὲ ἐπισήμους στολὰς κρατοῦντες ἄνθη προχωροῦν, ἵνα συναντηθῶσι. Εἰς τὸ κέντρον

τῆς εἰκόνης ὑπάρχει δοχεῖον (μπρίκι), ἐκ τοῦ ὁποῦ ἀνακύπτουν ἄνθη (τουλοῦπες, γαρύφαλα, λαλέδες). Διάφοροι κλάδοι συνδυασμένοι μὲ πτηνὰ καὶ μὲ γοργόνες, ὅπως καὶ δύο σκυλιὰ ἔνθεν καὶ ἔνθεν τοῦ δοχείου, πληροῦσιν ὀλόκληρον τὴν ἐπιφάνειαν.

Τὸ ὑπ' ἀριθ. 15 κέντημα, εὐρισκόμενον εἰς τὸ σκευοφυλάκιον τῆς Μονῆς Ἁγίου Στεφάνου τῶν Μετεώρων, δὲν εἶναι οὐδόλως ἀπίθανον νὰ ἐχρησίμευε δι' ἐκκλησιαστικὴν χρῆσιν καὶ νὰ ἐκεντήθη πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον. Τὸ κεντρικὸν θέμα τοῦ κεντήματος παριστάνει ἰπέα ἄρχοντα. Τὴν συμπλήρωσιν τῆς ὅλης συνθέσεως ἀπαρτίζουν παραστάσεις ἀνδρῶν, γυναικῶν, ζώων, πτηνῶν καὶ ἀνθέων. Τὸ κέντημα τοῦτο εἶναι τῆς αὐτῆς κατηγορίας μὲ τὸ προηγούμενον ἀπὸ πάσης σχεδὸν ἀπόψεως, ὡς καὶ τὸ κέντημα ὑπ' ἀριθ. 17. Τὸ τελευταῖον τοῦτο, πλουσιώτατον εἰς σύνθεσιν, ἐχρησίμευε διὰ τὸν στολισμὸν διβανίου. Τὸ κέντημά του λεπτότατον τὸν χρωματισμὸν καὶ τὴν ἐπεξεργασίαν, ἀναπαριστάνει εἰς τὸ κέντρον εἰδυλλιακὴν σκηνὴν περιβαλλομένην διὰ παραστάσεων ἐκ τοῦ φυτικοῦ καὶ ζωικοῦ κόσμου (κλάδοι, ἄνθη, ὅπως τουλοῦπες, γαρύφαλα κλπ., κυπαρίσια, πτηνὰ, παγόνια κλπ. ἄνθρωποι, βάζα).

Ἐνδιαφέρουσαι ἐπίσης εἶναι αἱ παραστάσεις τοῦ τμήματος σινδονίου ὑπ' ἀριθ. 18, διὰ τὴν ἰδιόρρυθμον σχηματοποίησιν τῶν εἰκονιζομένων ζώων φυτῶν καὶ ἀνθέων, τοῦ ὁποῦ ἡ τεχνικὴ ἐπεξεργασία εἶναι λεπτοτάτη.

Τὰ ὑπ' ἀριθ. 21 καὶ 22 εἶναι κεντήματα ἀπὸ τὰ ἄκρα μαхраμάδων, δηλαδὴ προσοπίων κεντημένων ἐπὶ λεπτοτάτου ὑφάσματος διὰ πολυχρώμου μετὰξις ἐν συνδυασμῷ ἐνιαχοῦ μετὰ χρυσῶν νημάτων. Ὅτι κυρίως διακρίνει τὰ κεντήματα αὐτὰ εἶναι ἡ γενικὴ διάταξις τῆς ὅλης συνθέσεως εἰς σχήματα τριγωνικά, τὰ ὁποῖα πληροῦνται διὰ διαφόρων κοσμημάτων ὡς οἱ ρόδακες ἢ μικρὰ σχηματοποιημένα ἄνθη. Ὁμοιότητα ὡς πρὸς τὴν γενικὴν διάταξιν τῆς συνθέσεως παρουσιάζουσι καὶ ὠρισμένα σαρακατσάνικα πρωτόγονα κεντήματα τῶν μερῶν ἐκείνων.

Λυπηρὸν εἶναι ὅτι τὰ θαυμάσια αὐτὰ κεντήματα, δυνάμενα μὲ τὴν ἀρχοντικὴν τῶν ἐμφάνισιν νὰ θεωρηθῶσι τὸ χάσμα τῆς ἠπειρωτικῆς τέχνης, δὲν εἶναι πλέον γνωστὰ εἰς τὴν Ἡπειρον, ἐνῶ κοσμοῦν τὰς συλλογὰς καὶ τὰ μουσεῖα ὅλου τοῦ κόσμου, προκαλοῦντα τὸν θαυμασμόν. Ἴσως νὰ εὐρισκῶνται ἀκόμη μερικὰ κρυμμένα εἰς παλαιὰ σεντούκια, αὐστηρῶς διαφυλλαστόμενα ὡς οἰκογενειακὰ κειμήλια. Ἐνεκα τούτου ἐπιβάλλεται ἡ ταχίστη ἴδρυσις Μουσείου Λαϊκῆς Χειροτεχνίας εἰς τὰ Ἰωάννινα, διὰ νὰ δύνανται τις νὰ τὰ θαυμάζη καὶ ἐντὸς τῆς χώρας, ἥτις τὰ παρήγαγε.

Ἡ ἀργυροχοικὴ τέχνη ἀνεπτύχθη εἰς τὴν Ἡπειρον εἰς ὕψιστον βαθμὸν τελειότητος. Ὅλαι αἱ τεχνοτροπίαί τῆς κατεργασίας τῶν πολυτίμων μετάλλων κατείχοντο ὑπὸ τῶν Ἡπειρωτῶν χρυσοχόων, οἵτινες τὰς ἐφῆρ-

μοζον μὲ θαυμαστὴν ἐπιτυχίαν εἰς τὰ ἐκκλησιαστικά καὶ κοσμικὰ εἶδη, ὅπως ἐπικαλύμματα εὐαγγελίων, ἐπενδύσεις εἰκόνων, ξυλογλύπτων σταυρῶν, εὐαγγελίων, δισκοπότηρα, θυμιατήρια, λειψανοθήκας, δίσκους, κύπελλα, πιάτα, κυτία, πόρπας, φυλακτά, περιδέραια, τεπελίκια, σκουλαρίκια, κοχλιάρια καὶ διάφορα ἄλλα εἶδη ἐκκλησιαστικῆς καὶ κοσμικῆς χρήσεως, κεκοσμημένα συνήθως διὰ σμάλτων ἢ πολυτίμων λίθων.

Ἐκ τῶν τεχνοτροπιῶν τούτων μεγαλυτέραν διάδοσιν εἶχε τὸ «κτυπητό», δηλαδή ἡ τεχνοτροπία ἐκείνη, διὰ τῆς ὁποίας σχηματίζονται ἀνάγλυφοι παραστάσεις διὰ τοῦ κτύπου μικροῦ σφυρίου, τοποθετουμένου τοῦ πρὸς κατεργασίαν ἐλάσματος ἐπὶ «καλουπίου» ἐκ χάλυβος ἢ πίσσης. Τοιαῦτα παραδείγματα βλέπει τις εἰς τὰς εἰκόνας 23, ἀρ. 2 καὶ 4, κτλ.

Ἀπλουστέρα τῆς τεχνοτροπίας ταύτης ἦτο ἐκείνη, διὰ τῆς ὁποίας τὸ κόσμημα ἐχαράσσετο ἐπὶ τοῦ μετάλλου διὰ καταλλήλου ἐργαλείου, ἢ ἐγγάρρακος δηλαδή τεχνοτροπία. Πολλάκις ὁμως εὐρίσκομεν συνδυαζομένας τὰς δύο ἀνωτέρω τεχνοτροπίας (εἰκ. 25, ἀριθ. 6 κλπ.). Ἡ τεχνικὴ τῶν συρματερῶν ἦτο ἐπίσης διαδεδομένη εἰς ὠρισμένα εἶδη, ὅπως εἰς πόρπας, ζώνας, σκουλαρίκια, σταυρούς, ζάρφια, δισκία, χειρολαβὰς κοχλιαρίων. Ἐλάχιστα ὁμως εἶναι τὰ σωζόμενα παλαιότερα ἀντικείμενα τῆς τεχνικῆς ταύτης, καθόσον τὰ προϊόντα αὐτῆς συνηθίζοντο περισσότερον κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους.

Μὲ μεγάλην ἐπιτυχίαν ἐπίσης μετεχειρίζοντο οἱ Ἑπειῶται καὶ τὴν τεχνοτροπίαν τοῦ σμάλτου, δηλαδή τὴν τεχνοτροπίαν ἐκείνην, κατὰ τὴν ὁποίαν τὸ σμάλτον χύνεται ἐντὸς διαφραγμάτων ἐκ λεπτοῦ μετάλλου, τὰ ὅποια καθορίζουν τὸ σχέδιον (εἰκ. 23, ἀριθ. 3). Ἀπλουστέρα τῆς τεχνοτροπίας αὐτῆς, ἀλλ' ἐπίσης συνήθης εἰς τοὺς Ἑπειώτας, εἶναι ἡ τεχνοτροπία, καθ' ἣν τὸ σμάλτον τοποθετεῖται, ἀφοῦ ἐκβανθунθῆ ἢ ἐπιφάνεια τοῦ μετάλλου (συνήθως ἐπηργυρωμένος χαλκός) καὶ οὕτω σχηματισθῆ τὸ σχέδιον τοῦ κοσμήματος. Ἡ τεχνοτροπία αὕτη ὀλιγώτερον ἐπίσης σύνθετος χρησιμοποιεῖται εἰς εὐθηνότερὰ ἀντικείμενα. Δι' ὃ τὴν συναντῶμεν εἰς χαλκίνας ζώνας χωρικῶν (εἰκ. 24 ἀριθ. 1) καὶ εἰς διάφορα ἄλλα εἶδη κοσμικῆς χρήσεως. Τὰ τζοβαῖρικὰ σμαλτάτα, ὅπως λέγονται ἐπιτοπίως τὰ προϊόντα καὶ τῶν δύο ἀνωτέρω τεχνοτροπιῶν, ἐξακολουθοῦν ἀκόμη νὰ κατασκευάζονται.

Ἄλλὰ πολλὰ ἀργυροχοϊκὰ εἶδη γίνονται δι' ἔτι ἀπλουστέρας τεχνοτροπίας, δηλαδή χυτά, τὸ δὲ κόσμημα λαμβάνει κατόπιν τελικὴν ἐπεξεργασίαν διὰ τοῦ καλεμίου. Τῆς τεχνοτροπίας ταύτης γίνεται χρῆσις εἰς διάφορα πλακίδια, τὰ ὅποια ἐπικολλῶνται εἰς διάφορα ἄλλα κοσμήματα, ὅπως τὰ πλακίδια ἐπικαλυμμάτων εὐαγγελίων, ἢ προσαρμόζονται ἀναμεταξύ των διὰ ζώνας, περιδέραια (εἰκ. 24 ἀριθ. 2) κλπ.

Αἱ πλέον συνήθεις παραστάσεις τῆς ἡπειρωτικῆς χρυσοχοΐας εἶναι διάφορα σχήματα, φύλλα, ἄνθη, πτηνά, δικέφαλοι ἀετοί, ζῶα, θηρία, ἄνδρες, γυναῖκες, καθυλάρηδες, παραστάσεις ἁγίων κλπ.

Κυριώτερα κέντρα ἀργυροχρυσοχοΐας ἦσαν τὸ Μέτσοβο καὶ τὰ Καλάρουτα. Τὰ περιφημότερα ὅμως ἀργυροχοϊκὰ κατασκευάσματα τῆς Ἑπείρου εἶναι ἔργα Καλαρρυτινῶν. Καὶ σήμερον ἀκόμη οἱ περισσότεροι ἐξέχοντες χρυσοχοοὶ ὀλοκλήρου τῆς Ἑλλάδος κατάγονται ἀπὸ τὰ Καλάρουτα. Ἐκ τῶν Καλαρρυτινῶν χρυσοχόων (*ἀσημιτζίδων*) πολλοὶ ἐξήσκουν τὴν τέχνην τοῦ πλανοδίου χρυσοχοῦ, τὴν ὁποίαν ἐξήπλωσαν ἐγκαθιστάμενοι σὺν τῷ χρόνῳ εἰς ὅλα τὰ Ἑπτάνησα, τὴν Βαλκανικὴν, τὴν Μ. Ἀσίαν, τὴν Αἴγυπτον, Ἱταλίαν καὶ Αὐστρίαν. Μεταξὺ τῶν πλέον φημισμένων καλλιτεχνῶν ἀναφέρεται ὁ Ἄθ. Τσιμούρης, ὅστις ὑπῆρξε καὶ ἀρχιχρυσοχόος τοῦ Ἀλῆ πασσᾶ. Ἡ τέχνη ὅμως τοῦ Τσιμούρη, ἂν καὶ τελεία ἀπὸ ἀπόψεως λεπτοτάτης ἐπεξεργασίας καὶ εὐχερείας, (ὅπως ἐξακριβώνεται ἐκ τῶν σωζομένων κειμηλίων καὶ κυρίως ἐκ τοῦ ἐπικαλύμματος τοῦ ἱεροῦ εὐαγγελίου τοῦ Μητροπολιτικοῦ Ναοῦ Ἰωαννίνων), δύναται τις νὰ εἴπῃ ὅτι ὑστερεῖ ἀπὸ ἀπόψεως ρυθμοῦ. Ὁ Τσιμούρης φαίνεται ὅτι μετέβη πρὸς τελειότεραν ἐκμάθησιν τῆς τέχνης του εἰς τὴν Δύσιν καὶ κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν του, ἐκτελῶν ἔργα ὄχι μόνον τελειότερας ἐπεξεργασίας ἀλλὰ συγχρόνως καὶ κυρίως ἔργα νέας καὶ διαφόρου ἀντιλήψεως, ἐπέσυρε, ὡς ἦτο φυσικόν, τὸν γενικὸν θαυμασμόν. Τοιοῦτοτρόπως τὰ ἔργα τοῦ Τσιμούρη, τὰ ὁποῖα τόσον ἐπεβλήθησαν καὶ ἐθαυμάσθησαν διὰ τῆς τελειότερας τεχνικῆς, συνετέλεσαν κατὰ πολὺ εἰς τὴν διάδοσιν τῆς δυτικῆς ἐπιδράσεως.

Ἡ ἀργυροχοϊκὴ τέχνη εἰς τὴν Ἑπείρον, εὐρισκομένη βεβαίως εἰς σχετικὴν παρακμὴν, δὲν ἔπαυσε ὅμως νὰ ὑφίσταται ἐπιζῶσα τῇ βοήθειᾳ τῶν λειψάνων παλαιῶν ὑποδειγμάτων. Ἐκ τῶν ἐπιζώντων τεχνιτῶν ὁ μᾶλλον διακεκριμένος εἶναι ὁ γέρον Κουριάκος, ὀγδοηκοντούτης τὴν ἡλικίαν, ὅστις ὅμως ἔπαυσε δυστυχῶς νὰ ἐργάζεται πλέον. Πρὸ μικροῦ ὅμως ἤρχισε σχετικὴ ἀναζωογόνησις τῆς τέχνης, προσελθοῦσα ἐκ τῆς ζητήσεως τῶν ἀντικειμένων τούτων, μάλιστα ἀπὸ τὰς Ἀθήνας. Ἐλπίζομεν δὲ ὅτι διὰ τῆς εἰσαγωγῆς καὶ διδασκαλίας τῆς ἀργυροχοΐας εἰς τὸ οἰκοτροφεῖον Γεωργίου Σταύρου, χάρις εἰς τὴν ἀκάματον φροντίδα τοῦ Μητροπολίτου Ἰωαννίνων Σπυρίδωνος Βλάχου, ἡ τοσοῦτον φημισμένη τέχνη αὕτη, προσαρμολομένη εἰς τὰς σημερινὰς συνθήκας καὶ ἀνάγκας, θὰ λάβῃ νέαν ζωὴν.

Τ Α Σ Ω Π Ι Κ Α
Η Η ΣΥΝΘΗΜΑΤΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ ΤΩΝ ΒΑΓΕΝΑΔΩΝ
ΤΗΣ ΒΟΡΕΙΟΥ ΗΠΕΙΡΟΥ

ΥΠΟ

ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ Χ. ΠΑΠΑΧΑΡΙΣΗ
Ὑποδιευθυντοῦ τοῦ ἐν Πωγωνιανῇ Γυμνασίου.

Ἀπὸ τὴν Σωπικὴν καὶ τὴν Τσιάτισταν, χωρία τοῦ Πωγωνίου ὑπὸ τὴν ἄλβανικὴν κατοχὴν τελοῦντα, καὶ ἀπὸ τοὺς Δρυμᾶδες καὶ τὸ Στραβοσκιάδι, χωρία τοῦ Πωγωνίου ὡσαύτως, ἀλλ' ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ Ἠλείρῳ κείμενα, προέρχονται οἱ βαγενᾶδες τῆς Ἠλείρου. Ἀλλ' ὡς κατ' ἐξοχὴν κοιτὶς αὐτῶν πρέπει νὰ θεωρηθῇ ἡ Σωπικὴ. Αὕτη ἀριθμεῖ τώρα περὶ τὰς τετρακοσίας οἰκογενείας. Οἱ ἄρρενες πρὸ τῶν βαλκανικῶν πολέμων, γεγονότων ἐπιδρασάντων βαθύτατα εἰς τὸν βίον πάντων καὶ πολλὰς τροποποιήσεις ἐπιβαλόντων εἰς τὰς ἕξεις τῶν κατοίκων τῆς Βαλκανικῆς, ἐπεδίδοντο, ἐκτὸς ἐλαχίστων ἐξαιρέσεων, εἰς τὴν τέχνην τοῦ βαγενᾶ. Τὸ γεγονὸς δὲ τοῦτο, ἦτοι ἡ σπάνις τῶν ἐξαιρέσεων, μὲ κάμνει νὰ θεωρῶ κοιτίδα τῶν βαγενᾶδων τὴν Σωπικὴν.

Ἀπεδήμουν οἱ Σωπικιώται βαγενᾶδες κατὰ Μάρτιον ἐκάστου ἔτους ἀπὸ τὴν Σωπικὴν καὶ ἐσκορπίζοντο εἰς ὅλην τὴν Βαλκανικὴν ἀπὸ τῆς Ρουμανίας μέχρι τῆς Πελοποννήσου καὶ κατεσκεύαζον ἢ ἐπιδιῶρθωνον βαγένια καὶ κάδους μὲ κρασιά, καρδάρες καὶ μπούτενες γι' ἄρτυμὴ καὶ καρδάρια καὶ μπουτένια γιὰ τουρσιά καὶ λαχαναρμιές. Τὸν δὲ Ὀκτώβριον, ὁπότε ἐτελείωνεν ὁ τρυγητὸς καὶ ἡ συγκομιδὴ κάθε κτηνοτροφικοῦ «μαξουλιού», ἐπέστρεφον εἰς τὴν πατρίδα.

Τώρα ὅμως ἠρραιώθη πολὺ ἡ τάξις τῶν βαγενᾶδων, διότι καὶ ὁ διαμελισμὸς τῆς Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας ὑπὸ τῶν Βαλκανικῶν κρατῶν ἤγειρε φράκτας εἰς τὰ ταξίδια τῶν Σωπικιωτῶν. Ἔνεκα τούτου περιορισθέντος τοῦ χώρου ἐκμεταλλεύσεως εἰς τὴν Ἀλβανίαν καὶ τὴν Ἑλλάδα, ὅπου εἰσέρχονται μὲ ὀλιγοστάς διατυπώσεις, ἠναγκάσθησαν νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν ἀλυσιτελῆ πατροπαράδοτον τέχνην καὶ νὰ τραποῦν εἰς ἄλλα περισσότερον προσοδοφόρα ἐπαγγέλματα.

Ἀλλ' ἴσως περισσότερον ἀπὸ κάθε ἄλλην αἰτίαν συνέβαλεν εἰς τὴν

ἐγκατάλειψιν τῆς τέχνης τοῦ βαγενᾶ ὑπὸ τῶν Σωπικιωτῶν ἢ μετανάστευσις εἰς τὴν Ἀμερικὴν, ὅπου—δὲν εἶναι ὑπερβολή—κάθε σπίτι σωπιώτικο ἔχει σταλμένον καὶ ἓνα ἄνδρα, ἂν μὴ περισσοτέρους.

Πολλοὶ ἐκ τῶν Σωπικιωτῶν δὲν κατώρθωσαν νὰ πραγματοποιήσουν τὸν Ὀκτωβριανὸν νόστον, ἀλλ' ἀποκατασταθέντες παρέμειναν εἰς τὴν ξενιτειάν. Οἱ φέροντες δὲ τώρα τὸ ἐπώνυμον «Βαγενᾶς» εἰς διάφορα τῆς Ἑλλάδα μέρη ἀνάγουν συνήθως τὴν καταγωγὴν των εἰς προγόνους βαγενᾶδες, ἐκ Σωπικῆς καταγομένους.

Μὴ θέλοντες οἱ Σωπικιωταὶ βαγενᾶδες νὰ γίνεταί ἀντιληπτὴ δι' ἓνα οἰονδήποτε λόγον ἢ ὁμιλίᾳ των ὑπὸ τῶν ξένων, παρ' οἷς ἐκάστοτε εἰργάζοντο, ἐπενόησαν γλῶσσαν συνθηματικὴν ἀποτελουμένην κυρίως ἐκ νεολογισμῶν. Εἰς ταύτην προσέλαβον καὶ τινὰς λέξεις ἁλβανικὰς, βουλγαρικὰς καὶ ρουμανικὰς, ὡσὰν νὰ ἤθελον νὰ μᾶς πείσουν περὶ τῆς ἐκτάσεως τῶν ἀποδημιῶν των.

Τὰ «Σώπικα»—οὔτω καλεῖται ἡ συνθηματικὴ τῶν Σωπικιωτῶν γλῶσσα—ὁμιλοῦν μόνον οἱ μετερχόμενοι τὸ ἐπάγγελμα τοῦ βαγενᾶ Σωπικιωταὶ. Ἐκ τούτων δὲ τὴν παρέλαβον, ὡς ὑπὸ πάντων τῶν βαγενᾶδων πιστεύεται, καὶ οἱ ἐξ ἄλλων χωρίων τοῦ Πωγωνίου βαγενᾶδες. Ἐνεκα τούτου, γενικῶς παρ' ὅλων καὶ ἀδιακρίτως τοῦ τόπου τῆς καταγωγῆς τῶν λαλούντων, «Σώπικα» καλοῦνται τὰ βαγενᾶδικα.

Διαφορὰς τινὰς παρουσιάζουν τὰ «Σώπικα» πρὸς ὁμιλοῦν οἱ βαγενᾶδες τῆς Τσιάτιστας. Λεξιλόγιον ταύτης θὰ προσπαθήσω νὰ δημοσιεύσω διὰ τῶν «Ἡπ. Χρονικῶν».

Τὸ ἐπόμενον λεξιλόγιον κατεγράφη καθ' ὑπαγόρευσιν τοῦ ἐκ Σωπικῆς βαγενᾶ Βασίλη Καναβοῦ, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὁδηγιῶν τοῦ κ. Γ. Ἀναγνωστοπούλου (Ἡπ. Χρον. τ. Α' σ. 199).

Ὅφειλω νὰ εὐχαριστήσω τὸν κ. Ἀνδρέαν Θωμιογιάννην, διευθυντὴν τοῦ δημοτικοῦ σχολείου Πωγωνιανῆς καὶ ἐκ Σωπικῆς καταγόμενον, διὰ τὴν ἄοκνον κάθε φορὰν ἀρωγὴν του.

Λ Ε Ξ Ι Λ Ο Γ Ι Ο Ν

Ἀκονιά (ἦ) ἡ γυναῖκα
 ἀλάφτω=λαμβάνω, παίρνω, φέρω
 ἀλμυρὸ (τὸ)=τὸ ἄλας
 ἀνθίζω=ξέρω
 ἀντάρα (ἦ)=ὁ καπνὸς
 ἀρεντᾶτος (ὀ)=ὁ τραχανᾶς

Βακουφιᾶρα (ἦ)=ἡ ἐκκλησία, τὸ ἐκκλησιάκι

βαρύκωλη (ἦ)=ἡ ψεῖρα
 βαρύκωλος (ὀ)=ὁ ψύλλος
 βέσιο (ἐπίρρημα)=ἐπὶ πιστώσει
 βροντάω=ἔχω
 βροντισμένη (ἦ)=ἡ χαρά, ὁ γάμος

Γιάννης (ὀ)=τὸ τυρὶ
 γιῶργος (ὀ)=τὸ γιαούρτι
 γκέρο (τὸ)=τὸ γάλα

γκυλιστάρια (τὰ) = οἱ μαστοὶ τῆς
γυναικὸς
γλυκὴ (ἦ) = ἡ ζάχαρη
γλυκὸ (τὸ) = τὸ μέλι

Δέντρος (ὁ) = ὁ γαμβρὸς
Δέξιος (ὁ) = ὁ Ἕλληγ
Δεξιόπουλο (τὸ) = τὸ Ἑλληνόπουλον
Δέξισσα (ἦ) = ἡ Ἑλληνίς
Δέξικο (τὸ) = τὸ Ἑλληνὸν Κράτος,
τὸ Ρωμαίικο

Ἐργασμενιάρης (ὁ) = ὁ παντο-
πώλης
ἔργασμένο (τὸ) = τὸ μαγαζὶ

Ζαλιάρω (ἦ) = τὸ ὠρολόγι
ζαραλῆς (ὁ) = ὁ ὄνος
Ζέρβας (ὁ) = ὁ Τοῦρκος
Ζέρβισσα (ἦ) = Τουρκάλα
Ζερβοπούλα (ἦ) = ἡ Τουρκοπούλα
Ζερβόπουλο (τὸ) = τὸ Τουρκάκι
ζολότα (ἦ) = ὁ χοῖρος
ζουμί (τὸ) = τὸ νερό, **ζουμερὸ** (τὸ)
τὸ ποτάμι
ζυγισμένη (ἦ) = ἡ ὀκᾶ
τὸ ζώνω = ἔρχομαι, πηγαίνω, εἶμαι
(τὸ ζώνεις = ἔρχεσαι κτλ.
τὸ ζώνει, τὸ ζώνομε, τὸ ζώνετε,
τὸ ζώνουν)

ζωσταρᾶς (ὁ) = ὁ διακονάρης
ζωσταροῦ (ἦ) = ἡ διακονάρα

Θαλασσεύω = κλάνω
Θάλος (ὁ) = ὁ πόρδος
Θάνος (ὁ) = τὸ κρασί

Κάγιος (ὁ) = ὁ σάκκος, ὁ ντρουβᾶς
καντήλι (τὸ) = τὸ μάτι
κατσιουράλω (ἦ) = ἡ μπούταινα
καρτόφ (βουλγαρ.) = οἱ πατάτες
καφτερὸ (τὸ) = τὸ καυσόξυλον
κέμπ (τὸ) ἄλθαν. = τὸ πόδι
κεντέζικο (τὸ) = τὸ σχολεῖον
κεντέζης (ὁ) = ὁ διδάσκαλος
κεντέζισσα (ἦ) ἡ δασκάλα

κέχινη (ἦ) = ἡ δραχμὴ
κιμάτ (τὸ) = τὸ ὑποκάμισον
τὰ κλειάω = κοιμῶμαι
κολερὸς (ὁ) = ὁ χωροφύλαξ
κομμένοι (οἱ) = τὰ χρήματα
κόντι (τὸ) = τὸ ἄλευρον
κοφτερὰ (τὰ) = ἐν γένει τὰ σύνεργα
τῆς βαρελοποιίας
κοφτερὸ (τὸ) = μαχαίρι
κοῦκκοι (οἱ) = τὰ κουκκιά
κούλα (ἦ) = ἡ ἐντροπή, ἡ αἰσχύνη
κουλούκι (τὸ) = ὁ σκύλος
κουρκουσούρα (ἦ) = ἡ καρυδιά
κούφαλο (τὸ) = τὸ σπίτι, τὸ βαγένι
κουφαλιόρι (τὸ) = τὸ πιστόλι

Δαίμαργες (οἱ) = τὰ ψέματα
λαμπύρω (ἦ) = ἡ ρακή, τὸ εὔζο
λεανώματα (τὰ) = τὰ παιδιὰ
λεανωματῖνα (ἦ) = ἡ κόρη
λεανόσπυρη (ἦ) = ἡ σταφίδα
λεανόσπυρο (τὸ) = τὸ καλαμπόκι,
τὸ σιτάρι
λόθρα (ἦ) = πληρωμὴ
λοθρίζω = πληρώνω
λόλικο (τὸ) = ὁ μικρός, τὸ μικρὸ
παιδί
λειώνω = τρώγω

Μάξος (ὁ) = τὸ κρέας
μαλλιᾶζω = φεύγω, κρύπτομαι, ἀπο-
διδράσκω
μαλλᾶτος (ὁ) = ὁ Δεσπότης, ὁ παπ-
πᾶς, ὁ διάκονος
μαλλάταινα (ἦ) = ἡ παπαδιά
μάντρα (ἦ) = ἡ πόλις
μαντρὶ (τὸ) = ἡ συμφωνία
μαρτουριᾶζω = παντρεύω
μαρτουριᾶζομαι = παντρεύομαι
μαρτουριασμένος — η — ο, = παντρε-
μένος, η — ο.

Μάρω (ἦ) [κυρὰ-Μάρω] = ἡ γάτα
μιλιάζω = ἀποπατῶ
μιλιάσματα (τὰ) = τὰ περιπτώματα
μίλιαρης (ὁ) = τὸ ἀποχωρητήριο
μίχος (ὁ) = τὸ γυναικεῖον αἰδοῖον

μουντζουριάρης (ὁ) = ὁ φοῦρνος
 μούτζουρο (τὸ) = ὁ καφῆς
 μ̄πι γιότι (τὸ) = ἡ σακκούλα τῶν
 χρημάτων, τὸ πουγγί
 μ̄πίνικος—η—ο = ὠραῖος = α—ον
 μ̄πανίζω = φκειάνω, χτίζω
 μ̄πάνισμα (τὸ) = ἡ δουλειά, ἡ ἐρ-
 γασία
 μ̄πανιστᾶς (ὁ) = ὁ μάστορης, ὁ τε-
 χνίτης
 μ̄πεντούσιω (ἡ) = τὸ πρόσφορο (ἐν
 Μεσοβουνίῳ, Ἄρτσιστη, Ἄνω
 Ραβενίοις καὶ Μαυροβουνίῳ τοῦ
 Ζαγορίου κ. ἄ. λέγεται μ̄παντού-
 σια)
 μ̄πολνάβος (ὁ) (ρουμαν.) = ὁ ἄρ-
 ρωσιος
 μ̄πουκιάζω = χτυπῶ, φονεύω
 μ̄πρετζένι (τὸ) = τὸ ῥύζι
 μυρμήγκω (ἡ) = τὸ γραδωτήρι (ἔρ-
 γανον τοῦ βαγενᾶ)
 μ̄πούκισμα (τὸ) = ὁ δαρμὸς

Νεροπούλι (τὸ) = τὸ ψάρι, τὸ χέλι
 ν̄τόσιω (ἡ) = ἡ βροχή
 ν̄τόφορας (ὁ) = ὁ ἱατρὸς
 ν̄τίλιω (τὸ) = τὸ κερί

Παῖτα (ἡ) = ἡ δόγα, ἡ σανίδα
 παλιός (ὁ) = τὸ πέος
 πατερὰ (τὰ) = τὰ τσαρούχια
 πισκοπιανοὶ (οἱ) = τὰ κρομμύδια
 πρασινάδι (τὸ) = τὸ λᾶδι
 πρίσκοι (οἱ) = τὰ φασόλια
 πρόβελο (τὸ) = τὸ καθάρειο ψωμί
 Προεσιῶς (ὁ) = ὁ μέγας εἶτε
 καθ' ἡλικίαν εἶτε κατ' ἀξίωμα

ρεντζελιάρικο (τὸ) = τὸ δεκάρικο
 ρεντζιάζω = συνουσιάζομαι
 ρέντιασμα (τὸ) = ἡ συνουσία
 ρεντιαστούρω (ἡ) = ἡ πόρνη
 ρεφενίζω = βλέπω, μιλῶ,
 ρίγκισσα (ἡ) = ἡ γύφτισσα
 ρίγκοι (οἱ) = ἡ γυφτουριά, οἱ γύφτοι
 ριγκοπούλα (ἡ) = ἡ γυφτοπούλα

ριγκόπουλο (τὸ) = τὸ γυφτόπουλο
 ρίγκος (ὁ) = ὁ γύφτος
 ρίχνομαι = πεθαίνω
 ρόμ̄πες (οἱ) = τὰ ροῦχα γενικῶς

Σαβανιάρικο (τὸ) = τὸ μπουρέκι
 σαβανιάρω (ἡ) = ἡ πίττα
 σθανιάζω = πίνω
 σέλω (ἡ) = ἡ γριὰ
 σκοτεινὴ (ἡ) = ἡ νύχτα, ἡ ἡμέρα
 σοκοτέλα (ἡ) (ρουμανικῆ) = ὁ λο-
 γαριασμὸς

σιουμαλίζω = κουβεντιάζω
 σιουμάλιασμα (τὸ) = ἡ κουβέντα
 σιούμαλος (ὁ) = ὁ πολὺς
 σιούμαλη (ἡ) = ἡ πολλή
 σιούμαλο (τὸ) = τὸ πολὺ
 σιουμαλώτερος—η—ο = περισσότε-
 ρος—η—ον

σιουριζω = κατουρῶ
 σιούριγμα (τὸ) = τὸ κάτουρο
 σπειρωτὸ (τὸ) = τὸ σταφύλι
 σπειρωτὰ (τὰ) = οἱ ῥῶγες τῶν μα-
 στῶν

σινάπαλο (τὸ) = τὸ σῦκο
 στένεμα (τὸ) = ἡ ἀνεργία
 στενεύω = εἶμαι ἄργος
 στέφος (ὁ) = ὁ πρωκτὸς
 στρούμπουλο (τὸ) = τὸ αὐγὸ
 Σῶπος (ὁ) = ὁ Σωπικιώτης
 ταβανιάρης (ὁ) = ὁ μαραγκὸς
 τεσσεροπόδαρο (τὸ) = ἀγελάδα, ἄ-
 λογο, ἡμίονος κ.τ.λ.

Τζαντίλι (τὸ) = τὸ βρακί
 τζιουμεύω = κλέπτω
 τζιούμης, τζιούμηδες = (ὁ) = κλέ-
 πτης, κλέπται

τριχερὸ (τὸ) = τὸ μουστάκι
 τσέρος (ὁ) = τὸ ψωμί
 τσίμπλω (ἡ) = ἡ λάμπα
 τσιέλισμα (τὸ) = τὸ φαγητὸ
 τσιουμανεύω = τσακίζω, κόπτω
 τσιουμπέρια (τὰ) = τὰ τρουκιά, στε-
 φάναι βαρελίου

Φάκω (ή) = ή φακῆ
 φηκάρι (τὸ) = ὁ πτωχὸς
 φλοέρι (τὸ) = τὸ τουφέκι, ὁ πόλε-
 μος
 φσιὰτ (τὸ) (ἄλβανικῆ) = τὸ χωριὸ
 φουσκωμένη (ή) = ή ἔγκυος
 φοῦκος (ὁ) = ὁ γέρος
 φτερουγιάρης (ὁ) = ὁ πετεινὸς
 φτερουγιάρω (ή) = ή κόττα
 φτερουγιαρόπουλο (τὸ) = τὸ πουλὶ
 τῆς κόττας
 φῶτος (ὁ) = ὁ ἄντρας, ὁ νοικο-
 κύρης

φώτισσα (ή) = ή γυναῖκα, ή νοικο-
 κυρὰ
 φατερίζω = ἀνάβω φωτιά, βάζω,
 ἀλλάζω, διορθώνω, τακτοποιῶ
 φωτερή (ή) = ή φωτιά
 φωτοκαγιάρω (ή) = ή φωτιά

Χαλιμπούρδω (ή) = ή γκίζα, ή
 οὔρδα

χιόνι = φτηνὰ (ἐπίρρημα)
 χλιμιτάραγας (ὁ) = τὸ κριθάρι

Ψωρζάζω = γελῶ.

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΠΛΟΚΗΣ ΤΩΝ ΛΕΞΕΩΝ ΕΙΣ ΦΡΑΣΕΙΣ

- Μάλιασε, δὲ μπορῶ σὲ ρεφενίσω = Φύγε δὲ μπορῶ νὰ σὲ βλέπω
 Τῶζωσε ή ζαλιάρω, ἄιντε νὰ τὰ = Πέρασε ή ὥρα, ἄιντε νὰ κοιμη-
 κλείσομε θοῦμε
 Αὐτὸς ὄλο λαίμαργες ρεφενίζει = Αὐτὸς ὄλο ψέματα μιλεῖ
 Λάψ' τὸ τεσσαροπόδαρο νὰ μαλ- = Πᾶρε τ' ἄλογο νὰ φύγουμε
 λιάσομε
 Σήμερα θὰ λειώσομε νεροπούλια = Σήμερα θὰ φᾶμε ψάρια
 Μὴ σιουμαλίζεις, μᾶς ἀκοῦν = Μὴ μιλᾶς, μᾶς ἀκοῦνε
 Μπάνικη λειανωματίνα αὐτὴ = Καλὴ κοπέλα αὐτὴ
 Θὰ μᾶς ρεφενίσουν στὴ βροντι- = Θὰ μᾶς καλέσουν στὸ γάμο ;
 σμένη ;
 Ὅλο λιακροὺς μᾶς φωτερίζει καὶ = Ὅλο φασόλια μᾶς βάνει καὶ τρῶμε
 λειώνομε.
 Ἄι νὰ τὸ ζώσομε στὸ φσιὰτ = Ἄιντε νὰ πᾶμε στὸ χωριὸ
 Τοῦτος ὁ φῶτος μῖπανίζει μῖπα- = Αὐτὸς ὁ νοικοκύρης μᾶς φκιάνει
 νικο τσιέλισμα καλὸ φαγητὸ
 Τῶδωκε ἕνα μῖπούκιασμα μῖπάνικο = Τοῦδωκε ἕνα καλὸ ξύλο
 Θέλει μῖπούκιασμα αὐτὸς μὲ κα- = Θέλει ξύλο (δαρμὸ) μὲ καυσόξυλο
 φτεροὸ αὐτός.
 Λάψε μιὰ φωτοκαγιάρω νὰ φω- = Φέρε μιὰ φωτιά νὰ ἀνάψω ἕνα
 τερίσω μιὰ ἀντάρω τσιγάρω.
 Ἀνθίζεις σώπικα ; = Ξέρεις βεγενάτικα ;
 Ἀνθίζω. = Ξέρω
 Ἀπὸ ποῦ τὸ ζώνεις ; = Ἀπὸ ποῦ εἶσαι ;
 Πῶς τὸ ζώνουν τὰ μῖπανίσματα ; = Πῶς πᾶνε οἱ δουλειές ;
 Ποῦ τὸ ζώνεις ; = Ποῦ πᾶς ;
 Πόσο ἄλαψες γι' αὐτὴ τὴν κατσιου- = Πόσο πῆρες γι' αὐτὴ τὴ μπούταινα
 ράλω τοῦ φώτου ; τοῦ νοικοκύρη ;

- Ἔνα χέρι κέχνες = Πέντε δραχμές
- Ἔνα ρεντζελιάρικο = Ἔνα δεκάρικο
- Λειώνομε τσέρο, μάζο, φάκω, ὅ,τι βροντάει ὁ φῶτος. = Τρῶμε ψωμί, κρέας, φακῆ, ὅ,τι ἔχει ὁ νοικοκύρης.
- Νὰ τὸ ζώσης καὶ νάρθης γλήγορα = Νὰ πᾶς καὶ νάρθης γρήγορα
- Φωτέρισε τὰ κάστανα στὴ φωτο- = Ρίξε τὰ κάστανα στὴ φωτιά νὰ καγιάρω νὰ ψηθοῦν ψηθοῦν.
- Ζῶσ' το καὶ σὺ νὰ χορέψης = Πήγαινε καὶ σὺ νὰ χορέψης
- Δὲ βροντάω κομμένους γιὰ νὰ λο- = Δὲν ἔχω χρήματα νὰ πληρώσω θρίσω
- Ἐρρίχτηκα γιὰ τσέρο = Ἐπείνασα (πέθανα γιὰ ψωμί)
- Ἐφωτερίστηκα τὲς ρόμπες = Ἄλλαξα τὰ ροῦχα
- Ἐφωτέρισα τὰ πατερά μου = Μπάλωσα τὰ τσαρούχια μου
- Τί μπανίζει ἔτσι ἐδῶ καπνός; = Γιατὶ καπνίζει ἐδῶ μέσα ἔτσι;
- Ἐμπανίστη σκοτεινὴ σήκου = Ἐγινε ἡμέρα (ἢ νύχτα) σήκου
- Λάψ' τὰ κοφτερά νὰ μαλλιᾶσομε. = Πᾶρε τὰ σύνεργα νὰ φύγομε. Ὁ Ὅ φῶτος δὲ λοθρίζει σιουμαλώ- νοικοκύρης δὲν πληρώνει περισ- τερο γιὰ τὸ μπάνισμα. Χιόνι σότερο γιὰ τὴ δουλειά. Φτηνά δὲν τοῦ τὰ μπανίζομε δὲν τοῦ τὰ φκειάνομε.
- Ποῦ θὰ τὸ ζώσομε νὰ βροῦμε τὰ = Ποῦ θὰ πᾶμε νὰ βροῦμε τὰ περισ- σιουμαλώτερα; Χόνι-ξεχιόνι ἄς σότερα; Φτηνά ξεφτηνά ἄς τὰ τὰ μπανίσομε, νὰ τὰ λάψομε καὶ φκειᾶσομε νὰ τὰ πάρουμε (τὰ μαλλιᾶζομε χρήματα) καὶ φεύγομε.
- Λειώνομε καὶ τσέρο, ποῦ εἴμεστε = Τρῶμε καὶ ψωμί, ποῦ εἴμεστε πε- ριγμένοι, καὶ μαλιάζομε. θαμένοι καὶ φεύγομε.
- Ὅθε νὰ τὸ ζώσομε ἢ σκοτεινὴ = Ὅπου καὶ νὰ πᾶμε ἢ μέρα τώρα τῶρα ἐμάλλιασε. Ὅσο νὰ τὸ ζώ- πέρασε. Ὅς που νὰ πᾶμε στὸ σομε στὸ φοιάτ, ὁ κόσμος ἐμάλ- χωριό, ὁ κόσμος φύγανε, πῆ- λιασαν, τ'ἔζωσαν στὰ μπανί- γανε στὶς δουλειές. Παίρνομε σματα. Ἀλάφτομε καὶ τοῦτα καὶ καὶ ταῦτα (τὰ χρήματα) καὶ τὸ τὴ σκοτεινὴ μαλλιᾶζομε καὶ τὸ βράδυ φεύγομε καὶ πᾶμε στὸ ζώνομε στὸ φοιάτ καὶ τὸ πρωὶ (ἄλλο) χωριὸ καὶ τὸ πρωὶ βρί- σκουμε καὶ τοὺς φώτους στὸ σκουμε καὶ τοὺς νοικοκυραίους στὸ φοιάτ. Κι' ὅποιος βροντάει μπᾶ- στὸ χωριό. Κι' ὅποιος ἔχει δου- νισμα καὶ μᾶς ρεφενίς' καέννας λειὰ καὶ (ἄν) μᾶς καλέση κανέ- καὶ μπανίσομε κάνα μαντρί, στα- νας καὶ κάνομε καμμιά συμφω- νέβομε καὶ μπανίζομε νία, μένομε καὶ δουλεύομε.
- Αὐτοῦ ποῦ τὸ ζώνεις θὰ μπου- = Αὐτοῦ ὅπου εἶσαι θὰ σκοτιωθῆς. κιασιτῆς. Λάψ τὸ φλοέρι καὶ Πᾶρε τὸ τουφέκι καὶ φύγε τὴ μάλιασε τὴ σκοτεινὴ, τὴν ἄκρη νύχτα τὴν ἄκρη τὸ ποτάμι καὶ τὸ ζουμερὸ καὶ ζῶσ' το στὸ ἔλα στὸ σπίτι καὶ φεύγεις καὶ κούφαλο καὶ μαλλιᾶζεις καὶ τὸ πηγαίνεις στὸ Ρωμαῖκο.
- ζώνεις μὲς στὸ Δέξικο.

CHRONIQUES ÉPIROTES

SOMMAIRE

Const. Amantos, *La reconnaissance par les Mahometans des droits politiques et religieux des Chrétiens et le décret de Sinan pacha*. Après une introduction sur les persécutions dont le christianisme fut nécessairement l'objet de la part du paganisme, du zoroastrisme et, plus tard, de l'islam, l'auteur parle plus longuement des relations greco-turques tantôt amicales, tantôt hostiles. Les *achtinamés* que le Prophète et les Califes et à leur suite les Sultans octroyèrent aux villes chrétiennes et en générale à la nation asservie contribuèrent à la conservation de la nationalité et du christianisme grecs. Un de ces *achtinamés* est celui, dit de Sinan pacha, grand-vizir de Mourad II qui reconnaît aux Janniotés leur autonomie intérieure telle qu'ils l'avaient exercée sous les despotes byzantins. L'auteur en donne le texte tel qu'il l'a copié au Mont Sinai.

P. Phourikis, «*Nicopolis-Preveza*». L'auteur revient sur le sujet qu'il a déjà traité (Chron. Épir. 1928, 1929) en ce qui concerne la fondation et les monuments de la ville de Prévéza, qui remplaça la Nicopolis des Romains. Il soutient entre autres que l'église de St Nicolas est antérieure à la fondation de la ville qui, d'autre part, était pourvue d'un beau port appelé «Port de St Nicolas Le Tort». Pour soutenir ce dernier point l'auteur passe en revue les opérations de la guerre d'Andronic II contre les despotes de l'Épire Nicéphore I et son frère Jean.

D. S. Balanos, *Les Balano comme éducateurs de la nation*. Depuis 1723 jusqu'à 1820 cinq membres de cette famille janniotte ont dirigé l'école fondée par Giума en 1675 et située sur l'île du lac de Jannina. L'auteur parle de leur caractère trop conservateur, de leurs écrits et du rôle qu'ils ont joué pour l'avancement intellectuel des Épirotes. Des notes détaillées.

sur les écoles de Jannina pendant les trois derniers siècles complètent son article.

Eulogios Courilla, Bibliographie de l'Épire et de l'Albanie. Aux 1550 livres et articles qu'il a déjà donnés l'auteur ajoute encore environ 350 sur ce même sujet.

Angéliki Hadjimichali, L'art populaire d'Épire. L'auteur regrette qu'on n'ait pas encore fouillé systématiquement dans le pays pour mettre à jour les trésors de l'art épirote, en meubles sculptés, en broderies de toute espèce, en objets d'orfèvrerie etc. pour la confection desquels l'Épire fut si renommée en Orient pendant les trois derniers siècles. Pourtant l'auteur, qui a déjà écrit sur l'art populaire d'autres provinces grecques, réussit à étudier et classer l'art épirote grâce aux spécimens suffisamment nombreux qu'elle examina.

Alhanase Papacharissi, «Les Sopika ou la langue conventionnelle des «bagénades» de l'Épire du Nord». Les bagénades sont les fabricants ou réparateurs de barils et autres récipients en bois, tous originaires de la région de Sopiki et de Tsiatista, c'est-à-dire de part et d'autre de la frontière albanéo-épirote actuelle. Depuis Mars jusqu'en Octobre ils se dispersaient dans les Balkans pour exercer leur métier. Afin de ne pas être compris par les étrangers, lorsqu'ils parlaient entre eux, ils formèrent une langue conventionnelle, les Sopika, composée principalement de néologismes grecs, avec quelques mots empruntés à l'albanais, le bulgare et le roumain. L'auteur en donne un court vocabulaire, ainsi que quelques phrases avec leur explication.

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΟΝΟΜΑΤΩΝ ΤΟΥ Ε' ΤΟΜΟΥ

*Αββασίδαι 199
 *Αγάπιος Παραμυθίας 67
 *Αγγελος Μιχαήλ 205, 218
 *Αγ. Νικολάου λιμνήν 218 έξ.
 *Αγ. Νικόλαος Le Tort 209
 *Αγναντα 161
 *Αζατίνης σουλτάνος 201
 *Ακετοι, χωρίον Άλμυροῦ 16,
 *Αμπτουλάμπης Βοϊβόντας 51
 *Ανατόλιος Δρυϊνουπόλεως 64
 *Ανθιμος Δρυϊνουπόλεως 74
 *Ανθιμος Σταγῶν 15
 *Ανθρακίτης Μεθόδιος 35, 229, 232
 *Αχμέτ σουλτάν 203

 Βαγενᾶδες 265
 Βεγενετία 222
 Βαγιαζήτ 114, 202
 Βαρβαρόσας Χαϊρεδδίν 115
 Βασιλική (Κυρά-) σύζυγος Ἄλῃ Πασᾶ
 12.—ἀνάγλυφον 12—13
 Βασιλική (χωρίον) 9
 Βασίλειος Δρυϊνουπόλεως 75
 Beloch 4
 Βεσταβέτσι 161
 Βησσαρίωνος μονή 36
 Βλαχογιάννης I. 234
 Βλάχος Γεράσιμος Φιλαδελφείας 37, 38
 Βόδας Δημ. 234
 Βοεβόδα (χωρίον) 9 έξ.
 Βουθρωτόν 4
 Βούλγαρις Εὐγένιος 158, 231
 Βούλγαρις Ν. 37
 Βούρμπιανη 162

 Γαβριήλ Δρυϊνουπόλεως 65, 91, 92
 Γεννάδιος Δρυϊνουπόλεως 60
 Γεννάδιος Κωνσταντινουπόλεως 203
 Γερμανός σιναίτης ἀρχιεπ. Νύσσης 32
 Γεφυρόπουλο 214
 Γεωργίτης Νέστωρ 184
 Γεωργούση οἰκογ. 214
 Γκενοβέλης Νικόλαος 227
 Γκιούμα Σχολή 31, 34, 35, 229
 Γρετσιτσα 161
 Γρηγόριος Δρυϊνουπόλεως 74, 94
 Γρηγόριος Ἰωαννίνων 77 έξ.
 Γρηγόριος Ε' Κων/πόλεως 233
 Γρηγόριος Σεργῶν 69

Δανισμενδίται 201
 Δαράκιος Δωφρόνιος 37
 Δεβάρη οἰκογ. 213
 Δέλβινον, κῶδιξ ναοῦ 56 έξ.
 Διονύσιος Ἀδριανουπόλεως 158, 159
 Διονύσιος Σκυλλόσοφος 229
 Διονύσιος Χίου 204
 Δοσίθεος Δρυϊνουπόλεως 76, 86, 91, 93,
 95, 98
 Δουσάν Στέφανος 207
 Δουμάδες 265
 Δωδώνη 1 έξ.

Εὐθύμιος Πωγωνιανῆς 94

Ζαγορίου θέσμια 52 έξ.
 Ζαχαρίας Δρυϊνουπόλεως 59
 Ζεπελοβίτης Γ 231
 Ζερζούλης Νικόλαος 155, 231, 234
 Ζέρμας μονή 19 έξ.
 Ζεὺς Νάτιος 2.—Πελασγικός 2
 Ζωροαστρισμός 197, 198
 Ζωσιμάδαι 231
 Ζώτος Βασίλειος Μολοσσός 71, 72

*Ηπειρίου Δεσποτᾶτον 205, 218

Θεοδόσιος Κων/πόλεως 160
 Θεόφιλος Καμπανίας 234
 Ξερομογιάννη οἰκογ. 213
 Θωμᾶς Πρεαλίμπου ἢ Πρελιούμποβιτς 8

Ἰερόθεος Ἰωαννίνων 94
 Ἰωακείμ Δρυϊνουπόλεως 67
 Ἰωαννίκιος Βελλᾶς 94
 Ἰωαννίκιος Δρυϊνουπόλεως 60
 Ἰωαννίκιος Σεργῶν 158
 Ἰωαννίνων βυζ. κάστρον 7 κέξ.

Κάβο—Δουκάτο 114
 Καινούργιο, χωρίον Ἄλμυροῦ 16
 Κυλόρρυτα 264
 Καλλίνικος Ἰωαννίνων 93
 Κάλλιστος Δρυϊνουπόλεως 91, 92
 Καλούτσεσμε 170
 Καντακουζηνός 200
 Κάντισκο 162
 Καπλάνειος σχολή 233
 Καραβατιά 170

- Καραπάνος 1 ἔξ.
 Καρατζαδαγλί, χωρίον Ἄλμυροῦ 16
 Καστάνιανη 162
 Κεράσοβο 162
 Κλήμης Ἰωαννίνων 36, 94
 Κομνηνὸς Νικηφ. 721
 Κόπται 199
 Κοράνιον 198
 Κοσμᾶς Αἰτωλὸς 76
 Κουκουλίστα 161
 Κούρσουλας (ἢ Κούρτζολας) Νικ. 33
 Κουρτίνι, χωρίον Τρικάλων 14
 Κουρφάλι-Καραμάν, χωρία Ἄλμυροῦ 16
 Κουτσοβίτσα 161
 Κύριλλος Τρίκκης, ἁγιοταφίτης 15
 Κωνσταντῖνος Μέγας 198
 Κωνσταντίνου Γ. 234
 Κωνσταντῖος Δρυϊνουπόλεως 74

 Λάζαρος Ἱεροσολύμων 200
 Λάσκαρις Θεόδωρος 201
 Λεκατσᾶ οἰκογ. 227
 Λεσκάτοι 162
 Λευκᾶς 260
 Λέων Ἰσαυρος 201
 Λούκαρις Κύριλλος 94
 Λουκᾶς Δρυϊνουπόλεως 74
 Λυγκιάδων μονή 36

 Μακρῆς Βησσαρίων 30 ἔξ. — Ὁμολογία
 41 ἔξ., 229
 Μανάρης Κ. Χρ. 56
 Μανασσῆς Δρυϊνουπόλεως 59
 Μανουὴλ αὐτοκρ. 202
 Μαρούτσης Πάνος 154
 Μαστοροχώρια Κονίτσης 161
 Ματθαῖος Αλεξανδρείας 203
 Ματθαῖος Δρυϊνουπόλεως 72
 Μεθώνη 114
 Μελέτιος Ἀθηνῶν 234
 Μέτσοβο 264
 Μητροφάνης Δρυϊνουπόλεως 95
 Μιχαὴλ Α΄ οὐκάς 8
 Μιχαλῆτσι 161
 Μοισιάδαξ Ἰάσηπος 232
 Μολῖνος 232
 Μόστρας Γ. 234
 Μουσταφᾶ βέης (Πρεβέζης) 114
 Μουράτ 202
 Μπαλᾶνος Χ. 235
 Μπαλᾶνος Κωνστ. 235
 Μπαλᾶνος Ἀριστ. 235
 Μπαλᾶνος Σπυρ. 235
 Μπαλᾶνος Σίμος 225
 Μπαλανίδης Γώεργ. 234
 Μπαλανίδης Κωνστ. 35, 234, 235
 Μπαλᾶνος Βασιλόπουλος 35, 229 ἔξ.
 Μπαλᾶνος Κοσμᾶς 231 ἔξ., 235
 Μπαμίχας Θεμιστ. 186
 Μπαντίδοι 170
 Μωαβιάς 199
 Μωάμεθ 199
 Μωαμεθανισμὸς 197, 198

 Νέα Ἀγγιάλος 17
 Νεκτᾶριος Ἱεροσολύμων 32
 Νικόδημος Βελλᾶς-Κονίτσης 79
 Νικόδημος Δρυϊνουπόλεως 69, 95
 Νίλων 4
 Νικόπολις 211 ἔξ.

 Οἰκονόμου 5
 Ὅμαρ ἐλ-Χαττάπ 199
 Ὁρλώφ Γρηγόριος 154
 Οὔμεγιάδαι 199

 Παῖσιος Δρυϊνουπόλεως 67
 Παῖσιος Ἰωαννίνων 93
 Παῖσιος Σταγῶν 15
 Παλαιολόγος Ἀνδρόνικος Α΄ 205, 206
 Παλαιολόγος Ἀνδρόνικος Β΄ 219, 221
 «Παλημονάστηρο» 20
 Παλλαδᾶς Γεράσιμος 38
 Παντελεήμων Δρυϊνουπόλεως 70
 Παπαβασιλείου Ἀναστάσιος 229
 Παπάζωλης Γεώργιος 154
 Παπαστάμου οἰκογ. 214
 Παρασκευᾶς Ἀμφιλόχ. 234
 Παρθένιος Βουθροντοῦ καὶ Γλυκέως 94
 Παρθένιος Δρυϊνουπόλεως, ὁ Ἀραποπού-
 λας 62, 79
 Παρθένιος Παλ. Πατρῶν 153, 155 ἔξ.
 Πάσχος Λάμπρος 234
 Πέζαρος Ἰωάννης 234
 Ποτέμκιν Γρηγ. 156, 157
 Πράμαντα 161
 Πρέβεζα 114 ἔξ. 211 ἔξ.
 Πριάσωπον ὄρος 19
 Πρωτοπαπᾶ οἰκογ. 214
 Πυρσόγιαννη 162
 Πωγώνιον 265

 Ραφταναῖοι 161
 Ρενιάσας φρούριον 114
 Ριζόκαστρον 225

 Σαμαριναῖοι ζωγράφοι 10
 Σαμουήλ Κων/πόλεως 83
 Σαρακίνα, χωρίον Καλαμπάκας 14
 Σγούρος Γεώργιος 234
 Σελτσούκοι 201
 Σεραφεῖμ Βυζάντιος 212 ἔξ.
 Σεραφεῖμ Κων/πόλεως 153, 157 ἔξ.
 Σιαράβα 170
 Σίλβεστρος Ἀντιοχείας 117
 Σινά (μονή) 200
 Σινάν Πασᾶς 197 ἔξ.
 Σκλοῦπον 161
 Σκῦρος 260
 Σουγδουρῆς Γεώργιος 33, 35, 36, 229
 Σπάγη Γιακούμπ 115
 Σταύρου Γεώργιος 234
 Στέφανος Δρυϊνουπόλεως 94
 Στράτσανη 162
 Στραβοσκιᾶδι 265
 Συμμάχιος Πρωτοπαπᾶς Ζακύνθου 50
 Συργιάννης 206

Σωπική 265
Σωτηριάδης 5

Τζουμέρκα 162
Τούρνοβο 162
Τράντας Α. 192
Τρύφων σύγκελλος 231
Τσεγγέλι, χωρίον Ἄλμυροῦ 16
Τσιάτιστα 265
Τσιμούρης Ἀθ. 264
Τσουράκη οἰκογ. 214
Τσουρνάτι, χωρίον Ἄλμυροῦ 16

Φατιμίται 199
Φιλανθρωπινός Μιχαήλ 229

Φλωρέντιος Ἀννονικός 221
Φοινίκη 4
Φούσκαρη οἰκογ. 214
Φραγκῖσκος Α' (γαλλ.) 202

Χάμμερ 115
Χατζῆ-Κάλφας 115
Χατζῆς Γεώργιος (Πελλερέν) 185
Χιονιάδες (χωρίον) 162, 255
Χουλιαροχώρια Ἡπείρου 161 ἐξ.
Χριστιανισμός 197, 198
Χρυσοπλεύρης Πηρόμης

Ψαλλίδας Ἀθαν. 223

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ ΤΟΥ Ε' ΤΟΜΟΥ

ΠΡΑΓΜΑΤΕΙΑΙ

Σελίς

Δ. Εὐαγγελίδου, Ἡ ἀνασκαφή τῆς Δωδώνης	1
✓ Ἀν. Κ. Ὁρλάνδου, Ἐκ τοῦ βυζαντινοῦ κάστρου τῶν Ἰωαννίνων	7
✓ Ν. Ι. Γιαννοπούλου, Τὸ χωρίον Βοεβόδα (νῦν Βασιλική) ἰδιοκτη- σία τῆς Κυρᾶ Βασιλικῆς τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ καὶ ἀνάγλυφον αὐτῆς ἐπὶ μαρμάρου	9
✓ Χαρ. Ν. Ρεμπέλη, Ἡ ἱερὰ μονὴ Ζέρμας	19
✓ Εὐαγ. Ι. Σαβράμη, Ὁ Βησσαρίων Μακρῆς	30
✓ Δεων Ι. Ζώη, Ἡπειρωτικαὶ σελίδες (ὁ βιβλίον)	50
✓ Κ. Ε. Τζιόβα, Συμβολὴ εἰς τὴν ἔρευναν τῶν ἠπειρωτικῶν θεσμῶν	52
✓ Θεμιστ. Μπαμίχα, Κώδιξ τοῦ ναοῦ τῆς πόλεως Δελβίνου	56
✓ Παναγ. Κ. Πουλίτσα, Σύνοψις τοῦ κώδικος τῆς ἐπισκοπῆς Δρυϊ- νουπόλεως καὶ Ἀργυροκάστρου	76
✓ Χριστοῦ Δάλλα, Προσθήκαι τινες εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ Π. Φουρῆκη συμβολὴν εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Πρέβεζης	114
✓ Ν. Σ. Φιριππίδου, Ἐπίσκεψις τῶν Ἰωαννίνων ὑπὸ τοῦ πατριάρ- χου Ἀντιοχείας Σιλβέστρου	117
✓ Εὐλόγιου Κουρίλα, Βιβλιογραφία Ἡπείρου καὶ Ἀλβανίας	119
	καὶ 236
✓ Γόρτυνος καὶ Μεγαλοπόλεως Πολυκάρπου Συνοδικοῦ, Ὁ Παλ. Πατρῶν Πιρθένιος καὶ ὁ Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Σερραφεῖμ ὁ Β΄	153
✓ Κωνστ. Ἀμάντου, Ἡ ἀναγνώρισις ὑπὸ τῶν μωαμεθανῶν θρησκευ- τικῶν καὶ πολιτικῶν δικαιωμάτων τῶν χριστιανῶν καὶ ὁ Ὁρι- σμός τοῦ Σινὰν Πασᾶ	197
✓ Πέτρου Α. Φουρῆκη, Νικόπολις—Πρέβεζα	211
✓ Δ. Σ. Μπαλάνου, Οἱ Μπαλᾶνοι Διδάσκαλοι τοῦ Γένους	229

Λ Α Ο Γ Ρ Α Φ Ι Κ Α

✓ Χ. Σούλη, Τὰ «Κουδαρίτικα» τῆς Ἡπείρου	161
Γ. Βλαχλείδου, Γιαννιώτικα στιχοπλάκια ἢ δίστιχα	169
Ἀγγελικῆς Χατζημιχάλη, Ἡπειρωτικὴ λαϊκὴ τέχνη	253
✓ Α. Χ. Παπαχαρίση, Τὰ Σώπικα ἢ ἡ συνθηματικὴ γλῶσσα τῶν Βα- γενάδων τῆς Βορείου Ἡπείρου	265

Δ Ι Α Φ Ο Ρ Α

✓ Νεκρολογίαι : Νέστορ Γεωργίτσης, Γεώργιος Χατζῆς καὶ Θε- μιστοκλῆς Μπαμίχας, ὑπὸ Χ. Σούλη	184
Ἐκθεσις τῆς Κριτικῆς Ἐπιτροπείας τοῦ Τραντείου γλῶσσ. διαγωνισμοῦ	192
Προκήρυξις γλωσσικῶν διαγωνισμῶν	194

